

TÜRK EĞİTİM-SEN
A K A D E M İ

2023 MEB
GÖREVDE YÜKSELME
SINAVLARINA
HAZIRLIK

MEVZUAT
TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI

SUNUŞ

Değerli Üyemiz;

MEB GYS İçeriğimiz, sınav konuları kapsamında, alanında uzman yazar komisyonumuz tarafından hazırlanmıştır.

Anlatılan konuların somutlaşması için konuların arasına püf noktalar, pratik çözümler, yazar notları ve tablolar eklenmiştir.

Sadeleştirilmiş ve ihtiyaca göre hazırlanmış öz ve net bilgilerden oluşan bu yayınınızın sınava hazırlanan siz değerli okuyucularımıza katkı sağlamasını diliyoruz.

Talip Geylan

TÜRK EĞİTİM-SEN GENEL BAŞKANI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI (1)

Kanun Numarası : 2709

Kabul Tarihi : 18/10/1982

Yayımlandığı Resmî Gazete : Tarih : 9/11/1982
Sayı : 17863 (Mükerrer)

Yayımlandığı Düstur : Tertip : 5 Cilt : 22 Sayfa : 3

Bu Kanunun yürürlükte olmayan hükümleri için bakınız:

“Yürürlükteki Bazı Kanunların Mülga Hükümleri Külliyesi”, Cilt 2 Sayfa : 1345

BAŞLANGIÇ (2)

Türk Vatanı ve Milletinin ebedi varlığını ve Yüce Türk Devletinin bölünmez bütünlüğünü belirleyen bu

Anayasa, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve onun inkılap ve ilkeleri doğrultusunda;

Dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak, Türkiye Cumhuriyetinin ebedi varlığı, refahı, maddi ve manevi mutluluğu ile çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi yönünde; Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı;

(1) a) Bu Anayasa, Kurucu Meclis tarafından 18/10/1982'de halkoylamasına sunulmak üzere kabul edilmiş ve 20/10/1982 tarihli ve 17844 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmış; 7/11/1982'de halkoylamasına sunulduktan sonra 9/11/1982 tarihli ve 17863 Mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yeniden yayımlanmıştır.

b) 17/5/1987 tarihli ve 3361 sayılı Kanunla yapılan Anayasa değişiklikleri, 6/9/1987 tarihinde yapılan halkoylaması sonucu kabul edilmiş ve buna ilişkin 9/9/1987 tarihli ve 398 sayılı Yüksek Seçim Kurulu Kararı 12/9/1987 tarihli ve 19572 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

c) 7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanun ile yapılan Anayasa değişiklikleri 12/9/2010 tarihinde halkoylamasına sunulurken kabul edilmiş, buna ilişkin 22/9/2010 tarihli ve 846 sayılı Yüksek Seçim Kurulu Kararı 23/9/2010 tarihli ve 27708 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

ç) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanun ile yapılan Anayasa değişiklikleri 16/4/2017 tarihinde halkoylamasına sunulurken kabul edilmiş, buna ilişkin 27/4/2017 tarihli ve 663 sayılı Yüksek Seçim Kurulu Kararı 27/4/2017 tarihli ve 30050 Mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

(2) Anayasanın Başlangıç metni 23/7/1995 tarihli ve 4121 sayılı Kanunun 1 inci maddesi ile değiştirilmiştir.

Kuvvetler ayrımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetki ve görevlerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medeni bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu;

Hiçbir faaliyetin Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevi değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve laiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılamayacağı; (1)

Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu; Topluca Türk vatandaşlarının milli gurur ve iftiharlarda, milli sevinç ve kederlerde, milli varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu, birbirinin hak ve hürriyetlerine kesin saygı, karşılıklı içten sevgi ve kardeşlik duygularıyla ve "Yurtta sulh, cihanda sulh" arzu ve inancı içinde, huzurlu bir hayat talebine hakları bulunduğu; FİKİR, İNANÇ VE KARIYLA anlaşılacak, sözüne ve ruhuna bu yönde

saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere. TÜRK MİLLETİ TARAFINDAN, demokrasiye aşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur.

BİRİNCİ KISIM

GENEL ESASLAR

I. Devletin şekli

Madde 1 – Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

II. Cumhuriyetin nitelikleri

Madde 2 – Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir.

III. Devletin bütünlüğü, Resmî dili, bayrağı, milli marşı ve başkenti Madde 3 – Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir.

Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.

Milli marşı "İstiklal Marşı"dır.

Başkenti Ankara'dır.

IV. Değiştirilemeyecek hükümler

Madde 4 – Anayasanın 1 inci maddesindeki Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile, 2 nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3 üncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.

(1) 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle, bu fıkarda yer alan "Hiçbir düşünce ve mülahazanın" ibaresi "Hiçbir faaliyetin" şeklinde değiştirilmiştir.

V. Devletin temel amaç ve görevleri

Madde 5 – Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.

VI. Egemenlik

Madde 6 – Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir.

Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz.

VII. Yasama yetkisi

Madde 7 – Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez.

VIII. Yürütme yetkisi ve görevi

Madde 8 – Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhuri-

başkanı (...) (1) tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir. (1)

IX. Yargı yetkisi (2)

Madde 9 – Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.

X. Kanun önünde eşitlik

Madde 10 – Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

(Ek fıkra: 7/5/2004-5170/1 md.) Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. (Ek cümle: 7/5/2010-5982/1 md.) Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/1 md.) Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde (...) (3) kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar. (3)

(1) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkarda yer alan “ve Bakanlar Kurulu” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

(2) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle, bu maddede yer alan “bağımsız” ibaresinden sonra gelmek üzere “ve tarafsız” ibaresi eklenmiştir.

(3) 9/2/2008 tarihli ve 5735 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle, bu fıkraya “bütün işlemlerinde” ibaresinden sonra gelmek üzere “ve her türlü kamu hizmetlerinden yararlanılmasında” ibaresi eklenmiştir. Daha sonra bu ibare; Anayasa Mahkemesinin 5/6/2008 tarihli ve E.:

2008/16, K.: 2008/116 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir.

XI. Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü

Madde 11 – Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.

İKİNCİ KISIM

TEMEL HAKLAR VE ÖDEVLER

BİRİNCİ BÖLÜM

Genel Hükümler

I. Temel hak ve hürriyetlerin niteliği

Madde 12 – Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.

II. Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması

Madde 13 – (Değişik: 3/10/2001-4709/2 md.)

Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.

III. Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılama-

ması

Madde 14 – (Değişik: 3/10/2001-4709/3 md.)

Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz.

Anayasa hükümlerinden hiçbirisi, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz.

Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.

IV. Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması

Madde 15 – Savaş, seferberlik (...) (1) veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir. (1)

(1) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan “; sıkıyönetim” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler (...) ⁽¹⁾ dışında, kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz. ⁽¹⁾

V. Yabancıların durumu

Madde 16 – Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

Kişinin Hakları ve Ödevleri

I. Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı

Madde 17 – Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz.

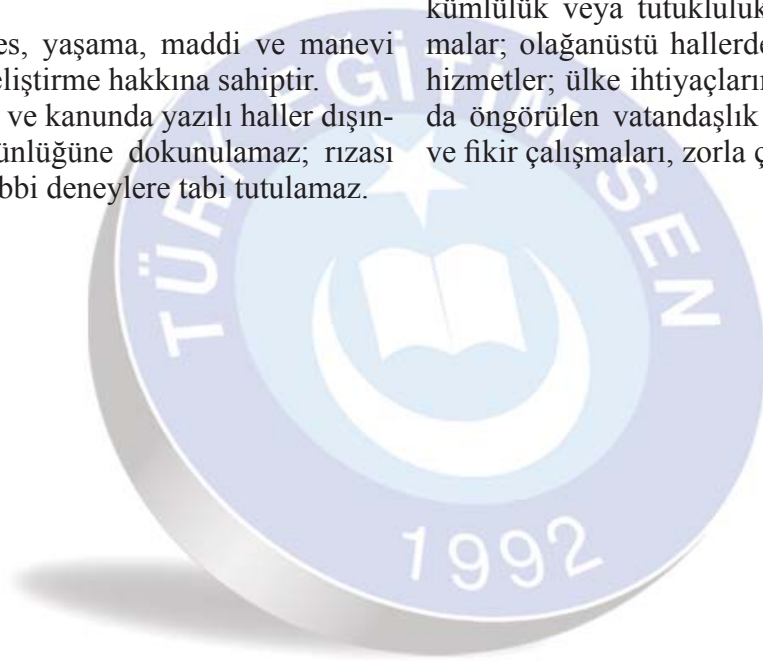
Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.

(...) ⁽²⁾ meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması (...) ⁽³⁾ veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır. ⁽²⁾⁽³⁾

II. Zorla çalıştırma yasağı

Madde 18 – Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır.

Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar; olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler; ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalıştırma sayılmaz.

(1) 7/5/2004 tarihli ve 5170 sayılı Kanunun 2 nci maddesiyle, bu fıkrada yer alan “ile, ölüm cezalarının infazı” ibaresi madde metninden çıkartılmıştır.

(2) 7/5/2004 tarihli ve 5170 sayılı Kanunun 3 üncü maddesiyle, bu fıkranın başında geçen, “Mahkemelerce verilen ölüm cezalarının yerine getirilmesi hali ile” ibaresi madde metninden çıkartılmıştır.

(3) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkrada yer alan “, sıkıyönetim” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

III. Kişi hürriyeti ve güvenliği

Madde 19 – Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

Şekil ve şartları kanunda gösterilen:

Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yokedilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hakim kararıyla tutuklanabilir. Hakim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar

herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hakim huzuruna çıkarılincaya kadar bildirilir.

(Değişik birinci cümle: 3/10/2001-4709/4 md.) Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırksekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hakim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal (...) (1) ve savaş hallerinde uzatılabilir. (1)

(Değişik fıkra: 3/10/2001-4709/4 md.) Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir.

Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/4 md.) Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, Devletçe ödenir.

(1) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan “; sıkıyönetim” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

IV. Özel hayatın gizliliği ve korunması

A. Özel hayatın gizliliği

Madde 20 – Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. (Mülga üçüncü cümle: 3/10/2001-4709/5 md.) (...)

(Değişik fıkra: 3/10/2001-4709/5 md.) Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/2 md.) Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.

B. Konut dokunulmazlığı

Madde 21 – (Değişik: 3/10/2001-4709/6 md.)

Kimsenin konutuna dokunulamaz. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.

C. Haberleşme hürriyeti

Madde 22 – (Değişik: 3/10/2001-4709/7 md.)

Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.

Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması

veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, karar kendiliğinden kalkar.

İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir.

V. Yerleşme ve seyahat hürriyeti

Madde 23 – Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;

Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek;

Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

(Değişik fıkra: 7/5/2010-5982/3 md.) Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir.

Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

VI. Din ve vicdan hürriyeti

Madde 24 – Herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

14 üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dini ayin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Din ve ahlak eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır.

Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.

VII. Düşünce ve kanaat hürriyeti

Madde 25 – Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

VIII. Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti

Madde 26 – Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet Resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağ-

lanmasına engel değildir.

Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yeri- ne getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir. (1)

(1) 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunun 9 uncu maddesiyle, bu fıkra "Bu hürriyetlerin kullanılması," ibaresinden sonra gelmek üzere "millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması," ibaresi eklenmiştir.

(Mülga fıkra: 3/10/2001-4709/9 md.)

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/9 md.) Düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.

IX. Bilim ve sanat hürriyeti

Madde 27 – Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Yayma hakkı, Anayasanın 1 inci, 2 nci ve 3 üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz.

Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir.

X. Basın ve yayımla ilgili hükümler**A. Basın hürriyeti**

Madde 28 – Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

(Mülga ikinci fıkra: 3/10/2001-4709/10 md.)

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır.

Basın hürriyetinin sınırlanmasında, Anayasanın 26 ve 27 nci maddeleri hükümleri uygulanır.

Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işleme ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazarlar veya bastırırlar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar. Tedbir yolu ile dağıtım hakim kararıyla; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle önlenabilir. Dağıtımı önleyen yetkili merci, bu kararı en geç yirmidört saat içinde yetkili hakime bildirir.

Yetkili hakim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, dağıtımı önleme kararı hükümsüz sayılır.

Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hakim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz.

Sürelili veya süresiz yayınlar, kanunun gösterdiği suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hakim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli güvenliğinin, kamu düzeninin, genel ahlakın korunması ve suçların

önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararı veren yetkili merci, bu kararı en geç yirmidört saat içinde yetkili hakime bildirir; hakim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır.

Sürelili veya süresiz yayınların suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle zapt ve müsaderesinde genel hükümler uygulanır.

Türkiye'de yayımlanan sürelili yayınlar, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine, milli güvenliğe ve genel ahlaka aykırı yayımlardan mahkum olma halinde, mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan sürelili yayının açıkça devamı niteliğini taşıyan her türlü yayın yasaktır; bunlar hakim kararıyla toplatılır.

B. Sürelili ve süresiz yayın hakkı

Madde 29 – Sürelili veya süresiz yayın önceden izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Sürelili yayın çıkarabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tesbiti halinde yetkili merci, yayının durdurulması için mahkemeye başvurur.

Sürelili yayınların çıkarılması, yayım şartları, mali kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili esaslar kanunla düzenlenir. Kanun, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştırıcı siyasal, ekonomik, mali ve teknik şartlar koyamaz.

Sürelili yayınlar, Devletin ve diğer kamu tüzelkişilerinin veya bunlara bağlı kurumların araç ve imkanlarından eşitlik esasına göre yararlanırlar.

C. Basın araçlarının korunması

Madde 30- (Değişik: 7/5/2004-5170/4 md.)

Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın araçları, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz.

D. Kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı Madde 31 – Kişiler ve siyasi partiler, kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme ve yayım araçlarından yararlanma hakkına sahiptir. Bu yararlanmanın şartları ve usulleri kanunla düzenlenir.

(Değişik fıkra: 3/10/2001-4709/11 md.) Kanun, millî güvenlik, kamu düzeni, genel ahlak ve sağlığın korunması sebepleri dışında, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşmasını engelleyici kayıtlar koyamaz.

E. Düzeltme ve cevap hakkı

Madde 32 – Düzeltme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir.

Düzeltme ve cevap yayımlanmazsa, yayımlanmasının gerekip gerekmediğine hakim tarafından ilgilinin müracaat tarihinden itibaren en geç yedi gün içerisinde karar verilir.

XI. Toplantı hak ve hürriyetleri

A. Dernek kurma hürriyeti

Madde 33 – (Değişik: 3/10/2001-4709/12 md.)

Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz.

Dernek kurma hürriyeti ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir.

Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir veya faaliyetten alıkonulabilir. Ancak, millî güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, derneği faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idarî karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.

Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensuplarına ve görevlerinin gerektirdiği ölçüde Devlet memurlarına kanunla sınırlamalar getirilmesine engel değildir.

Bu madde hükümleri vakıflarla ilgili olarak da uygulanır.

B. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı

Madde 34 – (Değişik: 3/10/2001-4709/13 md.)

Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

XII. Mülkiyet hakkı

Madde 35 – Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.

XIII. Hakların korunması ile ilgili hükümler

A. Hak arama hürriyeti

Madde 36 – Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. ⁽¹⁾

Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.

B. Kanuni hakim güvencesi

Madde 37 – Hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz.

Bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.

C. Suç ve cezalara ilişkin esaslar

Madde 38 – Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

(1) 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunun 14 üncü maddesiyle, bu fıkra aya “savunma” ibaresinden sonra gelmek üzere “ile adil yargılanma” ibaresi eklenmiştir.

Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkumiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.

Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/15 md.) Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.

Ceza sorumluluğu şahsidir.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/15 md.) Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/15 md; Mülga fıkra: 7/5/2004-5170/5 md.)

(Değişik onuncu fıkra: 7/5/2004-5170/5 md.) Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

(Değişik son fıkra: 7/5/2004-5170/5 md.) Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle

le yabancı bir ülkeye verilemez.

XIV. İspat hakkı

Madde 39 – Kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu görev ve hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olarak yapılan isnatlardan dolayı açılan hakaret davalarında, sanık, isnadın doğruluğunu ispat hakkına sahiptir. Bunun dışındaki hallerde ispat isteminin kabulü, ancak isnat olunan fiilin doğru olup olmadığının anlaşılmasında kamu yararı bulunmasına veya şikayetçinin ispata razı olmasına bağlıdır.

XV. Temel hak ve hürriyetlerin korunması

Madde 40 – Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkanının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/16 md.) Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.

Kişinin, Resmî görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler

I. Ailenin korunması ve çocuk hakları ⁽¹⁾

Madde 41 – Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. ⁽²⁾

(1) Bu maddenin kenar başlığı “I. Ailenin korunması” iken, 7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanunun 4 üncü maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

(2) 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunun 17 nci maddesiyle bu fıkranın sonuna “ve eşler arasında eşitliğe dayanır” ibaresi eklenmiştir.

Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/4 md.) Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/4 md.) Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.

II. Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi

Madde 42 – Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.

Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

(Ek fıkra: 9/2/2008-5735/2 md.; İptal: Anayasa Mahkemesinin 5/6/2008 tarihli ve E.: 2008/16, K.: 2008/116 sayılı Kararı ile.)

Devlet, maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.

Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası andlaşma hükümleri saklıdır.

III. Kamu yararı

A. Kıyılardan yararlanma

Madde 43 – Kıyılar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.

Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada

öncelikle kamu yararı gözetilir.

Kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanılış amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkan ve şartları kanunla düzenlenir.

B. Toprak mülkiyeti

Madde 44 – Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve geliştirmek, erozyonla kaybedilmesini önlemek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşan köylüye toprak sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alır. Kanun, bu amaçla, değişik tarım bölgeleri ve çeşitlerine göre toprağın genişliğini tesbit edebilir. Topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlanması, üretimin düşürülmesi, ormanların küçülmesi ve diğer toprak ve yeraltı servetlerinin azalması sonucunu doğuramaz.

Bu amaçla dağıtılan topraklar bölünemez, miras hükümleri dışında başkalarına devredilemez ve ancak dağıtılan çiftçilerle mirasçıları tarafından işletilebilir. Bu şartların kaybı halinde, dağıtılan toprağın Devlete geri alınmasına ilişkin esaslar kanunla düzenlenir.

C. Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması

Madde 45 – Devlet, tarım arazileri ile çayır ve mer'aların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi artırmak maksadıyla, tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme araç ve gereçlerinin ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırır.

Devlet, bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerlendirilmesi ve gerçek değerlerinin üreticinin eline geçmesi için gereken tedbirleri alır.

D. Kamulaştırma

Madde 46 – (Değişik: 3/10/2001-4709/18 md.)

Devlet ve kamu tüzel kişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir.

Kamulaştırma bedeli ile kesin hükme bağlanan artırım bedeli nakden ve peşin olarak ödenir. Ancak, tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskân projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir.

Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde, taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir.

Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğ-

ruya işleten küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli, her halde peşin ödenir.

İkinci fıkrada öngörülen taksitlendirmelerde ve herhangi bir sebeple ödenmemiş kamulaştırma bedellerinde kamu alacakları için öngörülen en yüksek faiz uygulanır.

E. Devletleştirme ve Özelleştirme⁽¹⁾

Madde 47 – Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde devletleştirilebilir.

Devletleştirme gerçek karşılığı üzerinden yapılır. Gerçek karşılığın hesaplanma tarzı ve usulleri kanun-

la düzenlenir.

(Ek fıkra: 13/8/1999-4446/1 md.) Devletin, kamu iktisadi teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzelkişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların özelleştirilmesine ilişkin esas ve usuller kanunla gösterilir.

(Ek fıkra: 13/8/1999-4446/1 md.) Devlet, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişileri tarafından yürütülen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzelkişilere yaptırabileceği veya devredebileceği kanunla belirlenir.

(1) Bu maddenin kenar başlığı "E. Devletleştirme" iken, 13/8/1999 tarihli ve 4446 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

IV. Çalışma ve sözleşme hürriyeti

Madde 48 – Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.

Devlet, özel teşebbüslerin milli ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır.

V. Çalışma ile ilgili hükümler

A. Çalışma hakkı ve ödevi

Madde 49 – Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.

(Değişik fıkra: 3/10/2001-4709/19 md.) Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır.

(Mülga fıkra: 3/10/2001-4709/19 md.)

B. Çalışma şartları ve dinlenme hakkı

Madde 50 – Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz.

Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.

Dinlenmek, çalışanların hakkıdır.

Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.

C. Sendika kurma hakkı

Madde 51 – (Değişik: 3/10/2001-4709/20 md.)

Çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir. Hiç kimse bir sendikaya üye olmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlanamaz.

Sendika kurma hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir.

Sendika kurma hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

(Mülga dördüncü fıkra: 7/5/2010-5982/5 md.)

İşçi niteliği taşımayan kamu görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri, Cumhuriyetin temel niteliklerine ve demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

D. Sendikal faaliyet

Madde 52 – (Mülga: 23/7/1995-4121/3 md.)

VI. Toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt

A. Toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı (1)

Madde 53 – İşçiler ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler.

(1) Bu maddenin kenar başlığı "A. Toplu iş sözleşmesi hakkı" iken, 7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanunun 6 ncı maddesiyle metne işlendiği şekilde değişikliği yapılmıştır.

Toplu iş sözleşmesinin nasıl yapılacağı kanunla düzenlenir.

(Ek fıkra: 23/7/1995-4121/4 md.; Mülga üçüncü fıkra: 7/5/2010-5982/6 md.)

(Mülga dördüncü fıkra: 7/5/2010-5982/6 md.)

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/6 md.) Memurlar ve diğer kamu görevlileri, toplu sözleşme yapma hakkına sahiptirler.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/6 md.) Toplu sözleşme yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde taraflar Kamu Görevlileri Hakem Kuruluna başvurabilir. Kamu Görevlileri Hakem Kurulu kararları kesindir ve toplu sözleşme hükmündedir.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/6 md.) Toplu sözleşme hakkının kapsamı, istisnaları, toplu sözleşmeden yararlanacaklar, toplu sözleşmenin yapılma şekli, usulü ve yürürlüğü, toplu sözleşme hükümlerinin emeklilere yansıtılması, Kamu Görevlileri

Hakem Kurulunun teşkili, çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar kanunla düzenlenir.

B. Grev hakkı ve lokavt

Madde 54 – Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması halinde işçiler grev hakkına sahiptirler. Bu hakkın kullanılmasının ve işverenin lokavta başvurmasının usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları kanunla düzenlenir.

Grev hakkı ve lokavt iyiniyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve milli serveti tahrip edecek şekilde kullanılamaz.

(Mülga üçüncü fıkra: 7/5/2010-5982/7 md.)

Grev ve lokavtın yasaklanabileceği veya ertelenebileceği haller ve işyerleri kanunla düzenlenir.

Grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durumlarda ertelemenin sonunda, uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülür. Uyuşmazlığın her safhasında taraflar da anlaşarak Yüksek Hakem Kuruluna başvurabilir. Yüksek Hakem Kurulunun kararları kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir.

Yüksek hakem kurulunun kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.

(Mülga yedinci fıkra: 7/5/2010-5982/7 md.)

Greve katılmayanların işyerinde çalışmaları, greve katılanlar tarafından hiç bir şekilde engellenemez.

VII. Ücrette adalet sağlanması

Madde 55 – Ücret emeğin karşılığıdır.

Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır.

(Değişik fıkra: 3/10/2001-4709/21 md.) Asgarî ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumu da gözönünde bulundurulur.

VIII. Sağlık, çevre ve konut

A. Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması

Madde 56 – Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.

Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir.

B. Konut hakkı

Madde 57 – Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.

IX. Gençlik ve spor

A.Gençliğin korunması

Madde 58 – Devlet, istiklal ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müsbet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetiştirme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır.

Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.

B. Sporun geliştirilmesi ve tahkim ⁽¹⁾

Madde 59 – Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder.

Devlet başarılı sporcuyu korur.

(Ek fıkra: 17/3/2011-6214/1 md.) Spor federasyonlarının spor faaliyetlerinin yönetimine ve disiplinine ilişkin kararlarına karşı ancak zorunlu tahkim yoluna başvurulabilir. Tahkim kurulu kararları kesin olup bu kararlara karşı hiçbir yargı merciine başvurulamaz.

X. Sosyal güvenlik hakları

A. Sosyal güvenlik hakkı

Madde 60 – Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir.

Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.

B. Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler:

Madde 61 – Devlet harp ve vazife şehitlerinin dul

ve yetimleriyle, malül ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar.

Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır.

Yaşlılar, Devletçe korunur, Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir.

Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır.

Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.

C. Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları

Madde 62 – Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır.

(1) Bu maddenin kenar başlığı "B. Sporun geliştirilmesi " iken, 17/3/2011 tarihli ve 6214 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle metne işlendiği şekilde değişikliği yapılmıştır.

XI. Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması

Madde 63 – Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır.

Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir.

XII. Sanatın ve sanatçının korunması

Madde 64 – Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır.

XIII. Devletin iktisadi ve sosyal ödevlerinin sınırları⁽¹⁾

Madde 65 – (Değişik: 3/10/2001-4709/22 md.)

Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Siyasi Haklar ve Ödevler

I. Türk vatandaşlığı

Madde 66 – Türk Devletine vatandaşlık bağı ile

bağlı olan herkes Türktür.

Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türktür. (Mülga ikinci cümle: 3/10/2001-4709/23 md.) (...)

Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.

Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz.

II. Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları

Madde 67 – Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/5 md.) Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. Ancak, yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının oy hakkını kullanabilmeleri amacıyla kanun, uygulanabilir tedbirleri belirler.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/5 md.) Onsekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşı seçme ve halkoylamasına katılma haklarına sahiptir.

Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir.

(1) Bu maddenin kenar başlığı “XIII. Sosyal ve ekonomik hakların sınırı” iken, 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunun 22 nci maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/5 md.) Silah altında bulunan er ve erbaşlar ile askeri öğrenciler, taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler oy kullanamazlar. Ceza infaz kurumları ve tutuk evlerinde oy kullanılması ve oyların sayım ve dökümünde seçim emniyeti açısından alınması gerekli tedbirler Yüksek Seçim Kurulu tarafından tespit edilir ve görevli hakimnin yerinde yönetim ve denetimi altında yapılır. ⁽¹⁾

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/5 md.) Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/24 md.) Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz.

III. Siyasi partilerle ilgili hükümler

A. Parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma ⁽²⁾

Madde 68 – (Değişik: 23/7/1995-4121/6 md.)

Vatandaşlar, siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için onsekiz yaşını doldurmuş olmak gerekir.

Siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasi partiler önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içerisinde faaliyetlerini

sürdürürler.

Siyasi partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez.

Hakimler ve savcılar, Sayıştay dahil yüksek yargı organları mensupları, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri, yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, Silahlı Kuvvetler mensupları ile yükseköğretim öncesi öğrencileri siyasi partilere üye olamazlar.

Yüksek öğretim elemanlarının siyasi partilere üye olmaları ancak kanunla düzenlenebilir. Kanun bu elemanların, siyasi partilerin merkez organları dışında kalan parti görevi almalarına cevaz veremez ve parti üyesi yüksek öğretim elemanlarının yüksek öğretim kurumlarında uyacakları esasları belirler.

Yüksek öğretim öğrencilerinin siyasi partilere üye olabilmelerine ilişkin esaslar kanunla düzenlenir

Siyasi partilere, Devlet, yeterli düzeyde ve hakça mali yardım yapar. Partilere yapılacak yardımın, alacakları üye aidatının ve bağışların tabi olduğu esaslar kanunla düzenlenir.

(1) 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunun 24 üncü maddesiyle, bu fıkarda yer alan “askerî öğrenciler,” ibaresinden sonra gelmek üzere “taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç” ibaresi eklenmiş ve aynı fıkarda yer alan “bulunan tutukluların seçme haklarını kullanmalarında” ibaresi, “oy kullanılması ve” şeklinde değiştirilmiştir.

(2) Bu maddenin kenar başlığı “A. Parti kurma, partilere girme ve partilerden çıkma” iken, 23/7/1995 tarihli ve 4121 sayılı Kanunun 6 ncı maddesi ile metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

B. Siyasi partilerin uyacakları esaslar

Madde 69 – (Değişik: 23/7/1995-4121/7 md.)

Siyasi partilerin faaliyetleri, parti içi düzenlemele-ri ve çalışmaları demokrasi ilkelerine uygun olur. Bu ilkelerin uygulanması kanunla düzenlenir.

Siyasi partiler, ticari faaliyetlere girişemezler.

Siyasi partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir. Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir. Anayasa Mahkemesince siyasi partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespiti, bu hususun denetim yöntemleri ve aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar kanunda gösterilir. Anayasa Mahkemesi, bu denetim görevini yerine getirirken Sayıştaydan yardım sağlar. Anayasa Mahkemesinin bu denetim sonunda vereceği kararlar kesindir.

Siyasi partilerin kapatılması, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince kesin olarak karara bağlanır.

Bir siyasi partinin tüzüğü ve programının 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı bulunması halinde temelli kapatma kararı verilir.

Bir siyasi partinin 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı eylemlerinden ötürü temelli kapatılmasına, ancak, onun bu nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespit edilmesi halinde karar verilir. (Ek cümle: 3/10/2001-4709/25 md.) Bir siyasî parti, bu nitelikteki fiiller o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin büyük kongre veya genel başkan veya merkez karar veya yönetim organları veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca zımnen veya açıkça benimsendiği yahut bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarınca kararlılık içinde işlendiği takdirde, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılır.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/25 md.) Anayasa Mahkemesi, yukarıdaki fıkralara göre temelli kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasî partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen

yoksun bırakılmasına karar verebilir.

Temelli kapatılan bir parti bir başka ad altında kurulamaz.

Bir siyasi partinin temelli kapatılmasına beyan veya faaliyetleriyle sebep olan kurucuları dahil üyeleri, Anayasa Mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararının Resmî Gazetede gerekçeli olarak yayımlanmasından başlayarak beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve deneticisi olamazlar.

Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım alan siyasi partiler temelli olarak kapatılır.

(Değişik fıkra: 3/10/2001-4709/25 md.) Siyasî partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenmeleri, kapatılmaları ya da Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmaları ile siyasî partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir.

IV. Kamu hizmetlerine girme hakkı**A. Hizmete girme**

Madde 70 – Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir.

Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.

B. Mal bildirimi

Madde 71– Kamu hizmetine girenlerin mal bildiriminde bulunmaları ve bu bildirimlerin tekrarlanma süreleri kanunla düzenlenir. Yasama ve yürütme organlarında görev alanlar, bundan istisna edilemez.

V. Vatan hizmeti

Madde 72 – Vatan hizmeti, her Türkün hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Silahlı Kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı kanunla düzenlenir.

VI. Vergi ödevi

Madde 73 – Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.

Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye

politikasının sosyal amacıdır.

Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.

Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muafık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiğı yukarı ve aşağı sınırlar içinde değışiklik yapmak yetkisi Cumhurbaşkanına verilebilir. ⁽¹⁾

VII. Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı ⁽²⁾

Madde 74 – Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri

hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir. ⁽³⁾

Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu gecikmeksizin, dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir. (4)

(Mülga üçüncü fıkra: 7/5/2010-5982/8 md.)

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/8 md.) Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/8 md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağı olarak kurulan Kamu Denetçiliğı Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler.

(1) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkrada yer alan “Bakanlar Kuruluna” ibaresi “Cumhurbaşkanına” şeklinde değıştirilmiştir.

(2) Bu maddenin kenar başlığı “VII. Dilekçe hakkı” iken, 7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanunun 8 inci maddesiyle metne işlendiğı şekilde değıştirilmiştir.

(3) 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunun 26 ncı maddesiyle, bu fıkraya "Vatandaşlar" ibaresinden sonra gelmek üzere "ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar" ibaresi eklenmiştir.

(4) 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunun 26 ncı maddesiyle, bu fıkrada yer alan "sonucu" ibaresinden sonra gelmek üzere "gecikmeksizin" ibaresi eklenmiştir.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/8 md.) Kamu Başdenetçisi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından gizli oyla dört yıl için seçilir. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan aday seçilmiş olur.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/8 md.) Bu maddede sayılan hakların kullanılma biçimi, Kamu Denetçiliği Kurumunun kuruluşu, görevi, çalışması, inceleme sonucunda yapacağı işlemler ile Kamu Başdenetçisi ve kamu denetçilerinin nitelikleri, seçimi ve özlük haklarına ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

ÜÇÜNCÜ KISIM CUMHURİYETİN TEMEL ORGANLARI BİRİNCİ BÖLÜM

Yasama

I. Türkiye Büyük Millet Meclisi

A. Kuruluşu:

Madde 75 – (Değişik: 23/7/1995-4121/8 md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla seçilen altıyüz milletvekilinden oluşur. ⁽¹⁾

B. Milletvekili seçilme yeterliliği

Madde 76 – Onsekiz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir. ⁽²⁾

En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, askerlikle ilişkisi olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, takserirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, Resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırmak, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler. ⁽³⁾⁽⁴⁾

(1) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 2 nci maddesiyle, bu fıkarda yer alan “beşyüzelli” ibaresi “altıyüz” şeklinde değiştirilmiştir.

(2) 13/10/2006 tarihli ve 5551 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle, bu fıkarda geçen “Otuz” ibaresi “Yirmibeş” şeklinde değiştirilmiş, daha sonra 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 3 üncü maddesiyle sözge geçen “Yirmibeş” ibaresi “Onsekiz” şeklinde değiştirilmiştir.

(3) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 3 üncü maddesiyle bu fıkarda yer alan “yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar,” ibaresi “askerlikle ilişkisi olanlar,” şeklinde değiştirilmiştir.

(4) 7/12/2002 tarihli ve 4777 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle, bu fıkarda yer alan “ideolojik veya anarşik eylemlere” ibaresi, “terör eylemlerine” şeklinde değiştirilmiştir.

Hakimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

C. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanının seçim dönemi ⁽¹⁾

Madde 77 – (Değişik: 21/1/2017-6771/4 md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri beş yılda bir aynı günde yapılır.

Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.

Cumhurbaşkanlığı seçiminde birinci oylamada gerekli çoğunluğun sağlanamaması halinde 101 inci maddedeki usule göre ikinci oylama yapılır.

D. Seçimlerin geriye bırakılması ve ara seçimler ⁽²⁾

Madde 78 – Savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkan görülmezse, Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verebilir.

Geri bırakma sebebi ortadan kalkmamışsa, erteleme kararındaki usule göre bu işlem tekrarlanabilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması halinde, ara seçime gidilir. Ara seçim, her

seçim döneminde bir defa yapılır ve genel seçimden otuz ay geçmedikçe ara seçime gidilemez. Ancak, boşalan üyeliklerin sayısı, üye tamsayısının yüzde beşini bulduğu hallerde, ara seçimlerinin üç ay içinde yapılmasına karar verilir.

Genel seçimlere bir yıl kala, ara seçimi yapılamaz.

(Ek fıkra: 27/12/2002-4777/2 md.) Yukarıda yazılı hallerden ayrı olarak, bir ilin veya seçim çevresinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde üyesinin kalmaması halinde, boşalmayı takip eden doksan günden sonraki ilk Pazar günü ara seçim yapılır. Bu fıkra gereği yapılacak seçimlerde Anayasanın 127 nci maddesinin üçüncü fıkrası hükmü uygulanmaz.

E. Seçimlerin genel yönetim ve denetimi

Madde 79 – Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır.

Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulundur. Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz. (3)

(1) Bu maddenin kenar başlığı “C. Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçim dönemi” iken, 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 4 üncü maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

(2) Bu maddenin kenar başlığı “D. Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin geriye bırakılması ve ara seçimleri” iken, 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

(3) 31/5/2007 tarihli ve 5678 sayılı Kanunun 2 nci maddesiyle, bu fıkarda geçen “seçim tutanaklarını” ibaresinden sonra gelmek üzere “ve Cumhurbaşkanlığı seçimi tutanaklarını” ibaresi eklenmiştir.

Yüksek Seçim Kurulunun ve diğer seçim kurullarının görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

Yüksek Seçim Kurulu yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel

Kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler.

Yüksek Seçim Kuruluna Yargıtay ve Danıştaydan seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır.

Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve Başkanvekili ad çekmeye girmezler.

Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halkoyuna sunulması, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi, işlemlerinin genel yönetim ve denetimi de milletvekili seçimlerinde uygulanan hükümlere göre olur. (1)

F. Üyelikle ilgili hükümler

1. Milletin temsili

Madde 80 – Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçtikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün Milleti temsil ederler.

2. Andîçme

Madde 81 – Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, göreve başlarken aşağıdaki şekilde andîçerler:

"Devletin varlığı ve bağımsızlığını vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız

egemenliğini koruyacağıma; hukukun üstünlüğü-

ne, demokratik ve laik Cumhuriyete ve Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı kalacağıma; toplumun huzur ve refahı, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerden yararlanması ülküsünden ve Anayasaya sadakattan ayrılmayacağıma; büyük Türk milleti önünde namusum ve şerefim üzerine andîçerim".

3. Üyelikle bağdaşmayan işler

Madde 82 – Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinde ve bunlara bağlı

kuruluşlarda; Devletin veya diğer kamu tüzel kişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda; özel gelir kaynakları ve özel imkanları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklerin ve Devlettten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı Resmî veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler. (Mülga ikinci cümle: 21/1/2017-6771/16 md.) (...)

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ile bağdaşmayan diğer görev ve işler kanunla düzenlenir.

(1) 31/5/2007 tarihli ve 5678 sayılı Kanunun 2 nci maddesiyle, bu fıkarda geçen "halkoyuna sunulması" ibaresinden sonra gelmek üzere ", Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi" eklenmiştir.

4. Yasama dokunulmazlığı

Madde 83 – Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisce başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasanın 14 üncü maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır. Ancak, bu halde yetkili makam durumu hemen ve doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirmek zorundadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi hakkında, seçiminden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır; üyelik süresince zamanaşımı işlemez.

Tekrar seçilen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturma, Meclisin yeniden dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasi parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

5. Milletvekilliğinin düşmesi ⁽¹⁾

Madde 84 – (Değişik: 23/7/1995-4121/9 md.)

İstifa eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesi, istifanın geçerli olduğu Türkiye Büyük Millet

Meclisi Başkanlık Divanınca tespit edildikten sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca kararlaştırılır.

Milletvekilliğinin kesin hüküm giyme veya kısıtlanma halinde düşmesi, bu husustaki kesin mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesiyle olur.

82 nci maddeye göre milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, yetkili komisyonun bu durumu tespit eden raporu üzerine Genel Kurul gizli oyla karar verir.

Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, durumun Meclis Başkanlık Divanınca tespit edilmesi üzerine, Genel Kurulca üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyuyla karar verilebilir.

(Mülga son fıkra: 7/5/2010-5982/9 md.)

6. İptal istemi

Madde 85 – (Değişik: 23/7/1995-4121/10 md.)

Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya milletvekilliğinin düşmesine 84 üncü maddenin birinci, üçüncü veya dördüncü fıkralarına göre karar verilmiş olması hallerinde, Meclis Genel Kurulu kararının alındığı tarihten başlayarak yedi gün içerisinde ilgili milletvekili veya bir diğer milletvekili, kararın, Anayasaya, kanuna veya İçtüzüğe aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini onbeş gün içerisinde kesin karara bağlar.

(1) Bu maddenin kenar başlığı, “5. Üyeliğin düşmesi” iken, 23/7/1995 tarihli ve 4121 sayılı Kanunun 9 uncu maddesi ile metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

7. Ödenek ve yolluklar

Madde 86 – (Değişik birinci cümle: 21/11/2001-4720/1 md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek, yolluk ve emeklilik işlemleri kanunla düzenlenir. Ödenegin aylık tutarı en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluk da ödenek miktarının yarısını aşamaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile bunların emeklileri T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilirler ve üyeliği sona erenlerin istekleri halinde ilgileri devam eder.⁽¹⁾

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine ödenecek ödenek ve yolluklar, kendilerine T.C. Emekli Sandığı tarafından bağlanan emekli aylığı ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez.⁽²⁾

Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir.

II. Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri

A. Genel olarak

Madde 87 – (Değişik: 21/1/2017-6771/5 md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; bütçe ve kesinhesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayı-

sının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilânına karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

B. Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi⁽³⁾

Madde 88 – Kanun teklif etmeye (...) ⁽³⁾ milletvekilleri yetkilidir.

Kanun (...) (3) tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları içtüzükle düzenlenir.

C. Kanunların Cumhurbaşkanınca yayımlanması

Madde 89 – Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları onbeş gün içinde yayımlar.

Yayımlanmasını kısmen veya tamamen uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta

gösterdiği gerekçe ile birlikte aynı süre içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. (Ek cümle: 3/10/2001-4709/29 md.) Cumhurbaşkanınca kısmen uygun bulunmama durumunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi sadece uygun bulunmayan maddeleri görüşebilir. Bütçe kanunları bu hükme tabi değildir.⁽⁴⁾

(1) 21/11/2001 tarihli ve 4720 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle, bu fıkranın sonuna “Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile bunların emeklileri T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilirler ve üyeliği sona erenlerin istekleri halinde ilgileri devam eder.” ibaresi eklenmiştir.

(2) 21/11/2001 tarihli ve 4720 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle, bu fıkra da yer alan “Sosyal güvenlik kuruluşları” ibaresi “T.C. Emekli Sandığı” olarak değiştirilmiştir.

(3) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu maddenin birinci fıkrasında yer alan “Bakanlar Kurulu ve” ibaresi ile ikinci fıkrasında yer alan “tasarı ve” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

(4) 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunun 29 uncu maddesiyle, bu fıkraya “Yayımlanmasını” ibaresinden sonra gelmek üzere “kısmen veya tamamen” ibaresi eklenmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu üye tamsayısının salt çoğunluğuyla aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır; Meclis, geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclise geri gönderebilir. ⁽¹⁾

Anayasa değişikliklerine ilişkin hükümler saklıdır.

D. Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma

Madde 90 – Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.

Ekonomik, ticari veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.

Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticari, teknik veya idari andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğu yoktur; ancak, bu fıkra göre yapılan ekonomik, ticari veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz.

Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası

andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7/5/2004-5170/7 md.) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.

E. Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme

Madde 91 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

F. Savaş hali ilanı ve silahlı kuvvet kullanılmasına izin verme

Madde 92 – Milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde savaş hali ilanına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde Cumhurbaşkanı da, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.

III. Türkiye Büyük Millet Meclisinin faaliyetleri ile ilgili hükümler

A. Toplanma ve tatil

Madde 93 – (Değişik birinci fıkra: 23/7/1995-4121/11 md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır.

(1) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan “geri gönderilen kanunu” ibaresinden sonra gelmek üzere “üye tamsayısının salt çoğunluğuyla” ibaresi eklenmiştir.

Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir; ara verme veya tatil sırasında (...) ⁽¹⁾

Cumhurbaşkanınca toplantıya çağrılır. ⁽¹⁾

Meclis Başkanı da doğrudan doğruya veya üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine, Meclisi toplantıya çağırır.

Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez.

B. Başkanlık Divanı

Madde 94 – Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı, Meclis üyeleri arasından seçilen Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, Katip üyeler ve İdare Amirlerinden oluşur.

Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur. Siyasi parti grupları Başkanlık için aday gösteremezler.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır. (Değişik ikinci cümle: 7/5/2010-5982/10 md.) İlk seçilenlerin görev süresi iki yıldır, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi ise o yasama döneminin sonuna kadar devam eder.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayları, Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden itibaren beş gün içinde, Başkanlık Divanına bildirilir, Başkan seçimi gizli oyla yapılır. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt

çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan üye, Başkan seçilmiş olur. Başkan seçimi, aday gösterme süresinin bitiminden itibaren, beş gün içinde tamamlanır. ⁽²⁾

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekillerinin Katip Üyelerinin ve İdare Amirlerinin adedi, seçim nisabı, oylama sayısı ve usulleri, Meclis İçtüzüğünde belirlenir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başkanvekilleri, üyesi bulundukları siyasi partinin veya parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetlerine; görevlerinin gereği olan haller dışında, Meclis tartışmalarına katılamazlar;

Başkan ve oturumu yöneten Başkanvekili oy kullanamazlar.

C. İçtüzük siyasi parti grupları ve kolluk işleri

Madde 95 – Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı içtüzük hükümlerine göre yürütür.

İçtüzük hükümleri, siyasi parti gruplarının, Meclisin bütün faaliyetlerine üye sayısı oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir. Siyasi parti grupları, en az yirmi üyeden meydana gelir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün bina, tesis, eklenti ve arazisinde kolluk ve yönetim hizmetleri Meclis Başkanlığı eliyle düzenlenir ve yürütülür. Emniyet ve diğer kolluk hizmetleri için yeteri kadar kuvvet ilgili makamlarca Meclis Başkanlığına tahsis edilir.

(1) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan “, doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine,” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

(2) 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunun 30 uncu maddesiyle bu fıkra da geçen “on gün içinde” ibareleri, “beş gün içinde”olarak değiştirilmiştir.

D. Toplantı ve karar yeter sayısı

Madde 96 – (Değişik birinci fıkra: 31/5/2007-5678/3 md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dahil bütün işlerinde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.

(Mülga ikinci fıkra: 21/1/2017-6771/16 md.)

E. Görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması

Madde 97 – Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki görüşmeler açıktır ve tutanak dergisinde tam olarak yayımlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzük hükümlerine göre kapalı oturumlar yapabilir, bu oturumlardaki görüşmelerin yayımı Türkiye Büyük Millet Meclisi kararına bağlıdır.

Meclisteki açık görüşmelerin, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başkaca bir karar alınmadıkça, her türlü vasıta ile yayımı serbesttir.

IV. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgi edinme ve denetim yolları

(...)⁽¹⁾

Madde 98 – (Değişik: 21/1/2017-6771/6 md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi; Meclis araştırması, genel görüşme, Meclis soruşturması ve yazılı soru yollarıyla bilgi edinme ve denetleme yetkisini kullanır.

Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinmek için yapılan incelemeden ibarettir.

Genel görüşme, toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir.

Meclis soruşturması, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında 106 ncı maddenin beşinci, altıncı ve yedinci fıkraları uyarınca yapılan soruşturmadan ibarettir.

Yazılı soru, yazılı olarak en geç onbeş gün içinde cevaplanmak üzere milletvekillerinin, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlara yazılı olarak soru sormalarından ibarettir.

Meclis araştırması, genel görüşme ve yazılı soru önergelerinin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile araştırma usulleri Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir.

B. Gensoru

Madde 99 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

C. Meclis soruşturması

Madde 100 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

(1) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 6 ncı maddesiyle, bu maddenin “A. Genel olarak” şeklindeki kenar başlığı metinden çıkarılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

Yürütme

1. Cumhurbaşkanı

A. Adaylık ve seçimi ⁽¹⁾

Madde 101 – (Değişik: 21/1/2017-6771/7 md.)

Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim yapmış, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türk vatandaşları arasından, doğrudan halk tarafından seçilir.

Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir.

Cumhurbaşkanlığına, siyasi parti grupları, en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partiler ile en az yüzbin seçmen aday gösterebilir.

Cumhurbaşkanı seçilen milletvekilinin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.

Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday, Cumhurbaşkanı seçilir. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday, Cumhurbaşkanı seçilir.

İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin herhangi bir nedenle seçime katılmaması halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır. İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oyla-

ma referandum şeklinde yapılır. Aday, geçerli oyların salt çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilir. Oylamada, adayın geçerli oyların çoğunluğunu alamaması halinde, sadece Cumhurbaşkanı seçimi yenilenir.

Seçimlerin tamamlanamaması halinde, yenisi göreve başlayıncaya kadar mevcut Cumhurbaşkanının görevi devam eder.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin diğer usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

B. Seçimi

Madde 102 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

C. Andіçmesi

Madde 103 – Cumhurbaşkanı, görevine başlarken Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde aşağıdaki şekilde andіçer:

"Cumhurbaşkanı sıfatıyla, Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma, Anayasaya, hukukun üstünlüğüne, demokrasiye, Atatürk ilke ve inkılaplarına ve laik Cumhuriyet ilkesine bağlı kalacağıma, milletin huzur ve refahı, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerinden yararlanması ülküsünden ayrılmayacağıma, Türkiye Cumhuriyetinin şan ve şerefini korumak, yüceltmek ve üzerime aldığım görevi tarafsızlıkla yerine getirmek için bütün gücümle çalışacağıma Büyük Türk Milleti ve tarih huzurunda, namusum ve şerefim üzerine andіçerim."

(1) Bu maddenin kenar başlığı "A. Nitelikleri ve tarafsızlığı" iken, 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 7 nci maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

D. Görev ve yetkileri

Madde 104 – (Değişik: 21/1/2017-6771/8 md.)

Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir.

Cumhurbaşkanı, Devlet başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını temin eder.

Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapar.

Ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında Meclise mesaj verir.

Kanunları yayımlar.

Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir.

Kanunların, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçeyle Anayasa Mahkemesinde iptal davası açar.

Cumhurbaşkanı yardımcılarını ile bakanları atar ve görevlerine son verir.

Üst kademe kamu yöneticilerini atar, görevlerine son verir ve bunların atanmalarına ilişkin usul ve esasları

Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenler.

Yabancı devletlere Türkiye Cumhuriyetinin temsilcilerini gönderir, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul eder.

Milletlerarası andlaşmaları onaylar ve yayımlar.

Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunar.

Milli güvenlik politikalarını belirler ve gerekli tedbirleri alır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil eder.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verir.

Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebiyle kişilerin cezalarını hafifletir veya kaldırır.

Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenemez. Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde, kanun hükümleri uygulanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin aynı konuda kanun çıkarması durumunda, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümsüz hale gelir.

Cumhurbaşkanı, kanunların uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilir.

Kararnameler ve yönetmelikler, yayımdan sonraki bir tarih belirlenmemişse, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girer.

Cumhurbaşkanı, ayrıca Anayasada ve kanunlarda verilen seçme ve atama görevleri ile diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır.

E. Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu ⁽¹⁾

Madde 105 – (Değişik: 21/1/2017-6771/9 md.)

Cumhurbaşkanı hakkında, bir suç işlediği iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.

Hakkında soruşturma açılmasına karar verilen Cumhurbaşkanı, seçim kararı alamaz.

Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanının görevi sona erer.

Cumhurbaşkanının görevde bulunduğu sürede işlediği iddia edilen suçlar için görevi bittikten sonra da bu madde hükmü uygulanır.

F. Cumhurbaşkan yardımcılarını, Cumhurbaşkanına vekâlet ve bakanlar ⁽²⁾

Madde 106 – (Değişik: 21/1/2017-6771/10 md.)

Cumhurbaşkanı, seçildikten sonra bir veya daha fazla Cumhurbaşkanı yardımcısı atayabilir.

Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir nedenle boşalması halinde, kırkbeş gün içinde Cumhurbaş-

kanı seçimi yapılır. Yenisi seçilene kadar Cumhurbaşkanı yardımcısı Cumhurbaşkanlığına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanı'na ait yetkileri kullanır. Genel seçime bir yıl veya daha az kalmışsa Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimi de Cumhurbaşkanı seçimi ile birlikte yenilenir. Genel seçime bir yıldan fazla kalmışsa seçilen Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi seçim tarihine kadar görevine devam eder. Kalan süreyi tamamlayan Cumhurbaşkanı açısından bu süre

dönemden sayılmaz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinin yapılacağı tarihte her iki seçim birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, Cumhurbaşkanı yardımcısı Cumhurbaşkanı'na vekâlet eder ve Cumhurbaşkanı'na ait yetkileri kullanır.

(1) Bu maddenin kenar başlığı “ E. Sorumluluk ve sorumsuzluk hali” iken, 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 9 uncu maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

(2) Bu maddenin kenar başlığı “ F. Cumhurbaşkanı'na vekillik etme” iken, 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 10 uncu maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınır. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, 81 inci maddede yazılı şekilde Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde andiçerler. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan olarak atanırlarsa üyelikleri sona erer.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, Cumhurbaşkanıya karşı sorumludur. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında görevleriyle ilgili suç işledikleri iddiasıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona

verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede

bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır ve dağıtımından itibaren on gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.

Bu kişilerin görevde bulundukları sürede, görevleriyle ilgili işledikleri iddia edilen suçlar bakımından, görevleri bittikten sonra da beşinci, altıncı ve yedinci fıkra hükümleri uygulanır.

Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın görevi sona erer.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, görevleriyle ilgili olmayan suçlarda yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanırlar.

Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.

G. Cumhurbaşkanı Genel Sekreterliği

Madde 107 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

H. Devlet Denetleme Kurulu⁽¹⁾

Madde 108 – İdarenin hukuka uygunluğunun, düzenli ve verimli şekilde yürütülmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması amacıyla, Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak kurulan Devlet Denetleme Kurulu, Cumhurbaşkanının isteği üzerine, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların katıldığı her türlü kuruluşta, kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, her düzeydeki işçi ve işveren meslek kuruluşlarında, kamuya yararlı derneklerle vakıflarda, her türlü idari soruşturma, inceleme, araştırma ve denetlemeleri yapar. ⁽¹⁾

(...) (1) yargı organları, Devlet Denetleme Kurulunun görev alanı dışındadır. ⁽¹⁾

Devlet Denetleme Kurulunun Başkan ve üyeleri, Cumhurbaşkanınca atanır. ⁽¹⁾

Devlet Denetleme Kurulunun işleyişi, üyelerinin

görev süresi ve diğer özlük işleri, Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir. (1)

II. Bakanlar Kurulu**A. Kuruluş**

Madde 109 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

B. Göreve başlama ve güvenoyu

Madde 110 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

C. Görev sırasında güvenoyu

Madde 111 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

D. Görev ve siyasi sorumluluk

Madde 112 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

E. Bakanlıkların kurulması ve bakanlar

Madde 113 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

F. Seçimlerde geçici Bakanlar Kurulu⁽²⁾

Madde 114 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.) ⁽²⁾

G. Tüzükler

Madde 115 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

(1) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu maddenin birinci fıkrasına “inceleme,” ibaresinden önce gelmek üzere “idari soruşturma,” ibaresi eklenmiş; ikinci fıkrasında yer alan “Silahlı Kuvvetler ve” ibaresi madde metninden çıkarılmış; üçüncü fıkrasında yer alan “üyeleri ve üyeleri içinden Başkanı, kanunda belirlenen nitelikteki kişiler arasından,” ibaresi “Başkan ve üyeleri,” şeklinde ve dördüncü fıkrasında yer alan “kanunla” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle” şeklinde değiştirilmiştir.

(2) Bu madde 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesi ile yürürlükten kaldırılmış olup aynı Kanunun 18 inci maddesi uyarınca bu maddenin yürürlükten kaldırılması, birinci, dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci fıkralarının ilgaları bakımından yayımı tarihinde; ikinci ve üçüncü fıkralarının ilgaları bakımından birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girmiştir.

H. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yenilenmesi⁽¹⁾

Madde 116 – (Değişik: 21/1/2017-6771/11 md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının beşte üç çoğunluğuyla seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Bu halde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının seçimlerin yenilenmesine karar vermesi halinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde,

Cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilir.

Seçimlerinin birlikte yenilenmesine karar verilen Meclisin ve Cumhurbaşkanının yetki ve görevleri, yeni Meclisin ve Cumhurbaşkanının göreve başlamasına kadar devam eder.

Bu şekilde seçilen Meclis ve Cumhurbaşkanının görev süreleri de beş yıldır.

İ. Milli Savunma

1. Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı

Madde 117 – Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevi varlığından ayrılamaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur.

Milli güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı, Cumhurbaşkanı sorumludur.⁽²⁾

Cumhurbaşkanınca atanan Genelkurmay Başkanı; Silahlı Kuvvetlerin komutanı olup, savaşta Başkomutanlık görevlerini Cumhurbaşkanlığı namına yerine getirir.⁽³⁾

(Mülga dördüncü fıkra: 21/1/2017-6771/16 md.)

(Mülga beşinci fıkra: 21/1/2017-6771/16 md.)

2. Milli Güvenlik Kurulu

Madde 118 – (Değişik birinci fıkra: 3/10/2001-4709/32 md.) Millî Güvenlik Kurulu; Cumhurbaşkanının başkanlığında, Cumhurbaşkanı yardımcıları, Adalet, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava kuvvetleri komutanlarından kurulur.⁽⁴⁾

Gündemin özelliğine göre Kurul toplantılarına ilgili bakan ve kişiler çağrılıp görüşleri alınabilir.

(1) Bu maddenin kenar başlığı “H. Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin Cumhurbaşkanınca yenilenmesi” iken, 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 11 inci maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

(2) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan “Bakanlar Kurulu” ibaresi “Cumhurbaşkanı” şeklinde değiştirilmiştir.

(3) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkranın başına “Cumhurbaşkanınca atanan” ibaresi eklenmiştir.

(4) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan “Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Başbakan yardımcıları,” ibaresi “Cumhurbaşkanı yardımcıları,” “Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından” ibaresi “Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava kuvvetleri komutanlarından” şeklinde değiştirilmiştir.

(Değişik birinci cümle: 3/10/2001-4709/32 md.)
Millî Güvenlik Kurulu; Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili alınan tavsiye kararları ve gerekli koordinasyon sağlanması konusundaki görüşlerini Cumhurbaşkanına bildirir. Kurulun, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Cumhurbaşkanınca değerlendirilir. ⁽¹⁾⁽²⁾

Millî Güvenlik Kurulunun gündemi; Cumhurbaşkanı yardımcıları ve Genelkurmay Başkanının önerileri dikkate alınarak Cumhurbaşkanınca düzenlenir. ⁽³⁾

Cumhurbaşkanı katılamadığı zamanlar Millî Güvenlik Kurulu Cumhurbaşkanını yardımcısının başkanlığında toplanır. ⁽⁴⁾

Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir. ⁽⁵⁾

III. Olağanüstü hal yönetimi ⁽⁶⁾

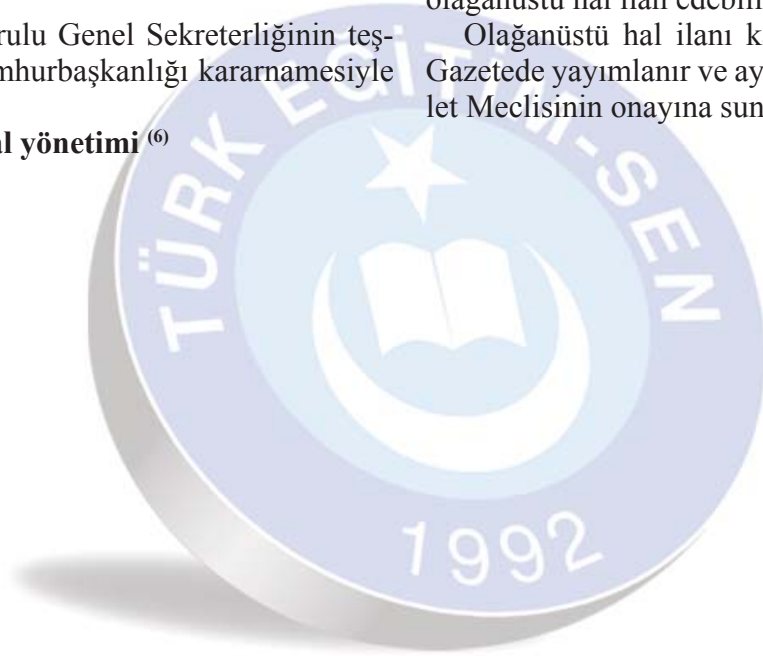
(...) ⁽⁶⁾

(...) ⁽⁶⁾

Madde 119 – (Değişik: 21/1/2017-6771/12 md.)

Cumhurbaşkanı; savaş, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, seferberlik, ayaklanma, vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma, ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması, anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması, şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması, tabii afet veya tehlikeli salgın hastalık ya da ağır ekonomik bunalımın ortaya çıkması hallerinde yurdun tamamında veya bir bölgesinde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir.

Olağanüstü hal ilanı kararı, verildiği gün Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur.

(1) Bu fıkra bulunan; “öncelikle dikkate alınır” ibaresi, 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunun 32 nci maddesiyle “değerlendirilir” şeklinde değiştirilmiştir.

(2) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra yer alan “Bakanlar Kuruluna” ibaresi “Cumhurbaşkanına” şeklinde, “Bakanlar Kurulunca” ibaresi “Cumhurbaşkanınca” şeklinde değiştirilmiştir.

(3) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra yer alan “Başbakan” ibaresi “Cumhurbaşkanı yardımcıları” şeklinde değiştirilmiştir.

(4) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra yer alan “Başbakanın” ibaresi “Cumhurbaşkanı yardımcısının” şeklinde değiştirilmiştir.

(5) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra yer alan “kanunla” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle” şeklinde değiştirilmiştir.

(6) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 12 nci maddesiyle, bu maddenin “A. Olağanüstü haller” ve “1. Tabii afet ve ağır ekonomik bunalım sebebiyle olağanüstü hal ilanı” olan kenar başlıkları metinden çıkarılmış, “III. Olağanüstü yönetim usulleri” şeklindeki madde kenar başlığı ise metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağırılır; Meclis gerekli gördüğü takdirde olağanüstü halin süresini kısaltabilir, uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir.

Cumhurbaşkanının talebiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi her defasında dört ayı geçmemek üzere süreyi uzatabilir.

Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz.

Olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile 15 inci maddedeki ilkeler doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlandıracağı veya geçici olarak durdurulacağı, hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği kanunla düzenlenir.

Olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, 104 üncü maddenin onyedinci fıkrasının ikinci cümlesinde belirtilen sınırlamalara tabi olmaksızın Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Kanun hükmündeki bu kararnameler Resmî Gazetede yayımlanır, aynı gün Meclis onayına sunulur.

Savaş ve mücbir sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanamaması hâli hariç olmak üzere; olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri üç ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve karara bağlanır. Aksi halde olağanüstü hallerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı ka-

rarnamesi kendiliğinden yürürlükten kalkar.

2. Şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması sebepleriyle olağanüstü hal ilanı

Madde 120 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

3. Olağanüstü hallerle ilgili düzenleme

Madde 121 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

B. Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali

Madde 122 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

IV. İdare

A. İdarenin esasları

1. İdarenin bütünlüğü ve kamu tüzelkişiliği

Madde 123 – İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir.

İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır.

Kamu tüzelkişiliği, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulur. (1)

2. Yönetmelikler

Madde 124 – Cumhurbaşkanı, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler. (2)

Hangi yönetmeliklerin Resmî Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir.

(1) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkrada yer alan “ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanarak” ibaresi “kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle” şeklinde değiştirilmiştir.

(2) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkrada yer alan “Başbakanlık” ibaresi “Cumhurbaşkanı” şeklinde, “tüzüklerin” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin” şeklinde değiştirilmiştir.

B. Yargı yolu

Madde 125 – İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. (Ek hüküm: 13/8/1999-4446/2 md.)

Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancı-lık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir.

(...) (1) (Ek cümle: 7/5/2010-5982/11 md.) (...)

(1) Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır. ⁽¹⁾

İdari işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar.

(Değişik birinci cümle: 7/5/2010-5982/11 md.)

Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı verilemez.

İdari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkansız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin dur-

durulmasına karar verilebilir.

Kanun, olağanüstü hallerde, (...) (2) seferberlik ve savaş halinde ayrıca milli güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlayabilir. ⁽²⁾

İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.

C. İdarenin kuruluşu**1. Merkezi idare**

Madde 126 – Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır.

İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.

Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatı kurulabilir. Bu teşkilatın görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

2. Mahalli idareler

Madde 127 – Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.

Mahalli idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.

(1) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan “Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler ile Yüksek Askerî Şûranın kararları yargı denetimi dışındadır. Ancak,” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

(2) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan “sıkıyönetim,” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/12 md.) Mahalli idarelerin seçimleri, 67 nci maddedeki esaslara göre beş yılda bir yapılır. (Mülga ikinci cümle: 21/1/2017-6771/16 md.) (...) Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.

Mahalli idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve kaybetmeleri, konusundaki denetim yargı yolu ile olur. Ancak, görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahalli idare organları veya bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir.

Merkezi idare, mahalli idareler üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir.

Mahalli idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Cumhurbaşkanının izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır. (1)

D. Kamu hizmeti görevlileriyle ilgili hükümler

1. Genel ilkeler

Madde 128 – Devletin, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişilerinin genel idare esaslarına göre

yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin

gerektirdiği asli ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür.

Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir. (Ek cümle: 7/5/2010-5982/12 md.) Ancak, malî ve sosyal haklara ilişkin toplu sözleşme hükümleri saklıdır.

Üst kademe yöneticilerinin yetiştirilme usul ve esasları, kanunla özel olarak düzenlenir.

2. Görev ve sorumlulukları, disiplin kovuşturulmasında güvence

Madde 129 – Memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumları niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensuplarına savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez.

(Değişik üçüncü fıkra: 7/5/2010-5982/13 md.) Disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz.

Silahlı Kuvvetler mensupları ile hakimler ve savcılar hakkındaki hükümler saklıdır.

Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idari merciin iznine bağlıdır.

(1) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra ada yer alan “Bakanlar Kurulunun” ibaresi “Cumhurbaşkanının” şeklinde değişikliği yapılmıştır.

E. Yükseköğretim kurumları ve üst kuruluşları

1. Yükseköğretim kurumları

Madde 130 – Çağdaş eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler Devlet tarafından kanunla kurulur.

Kanunda gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, Devletin gözetim ve denetimine tabi yükseköğretim kurumları kurulabilir.

Kanun, üniversitelerin ülke sathına dengeli bir biçimde yayılmasını gözetir.

Üniversiteler ile öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler.

Ancak, bu yetki, Devletin varlığı ve bağımsızlığı ve milletin ve ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği aleyhinde faaliyette bulunma serbestliği vermez.

Üniversiteler ve bunlara bağlı birimler, Devletin gözetimi ve denetimi altında olup, güvenlik hizmetleri Devletçe sağlanır.

Kanunun belirlediği usul ve esaslara göre; rektörler Cumhurbaşkanınca, dekanlar ise Yükseköğretim Kurulunca seçilir ve atanır.

Üniversite yönetim ve denetim organları ile öğretim elemanları; Yükseköğretim Kurulunun veya üniversitelerin yetkili organlarının dışında kalan ma-

kamlarca her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılamazlar.

Üniversitelerin hazırladığı bütçeler; Yükseköğretim Kurulunca tetkik ve onaylandıktan sonra Milli Eğitim

Bakanlığına sunulur ve merkezi yönetim bütçesinin bağlı olduğu esaslara uygun olarak işleme tabi tutularak yürürlüğe konulur ve denetlenir. ⁽¹⁾

Yükseköğretim kurumlarının kuruluş ve organları ile işleyişleri ve bunların seçimleri, görev, yetki ve sorumlulukları üniversiteler üzerinde Devletin gözetim ve denetim hakkını kullanma usulleri, öğretim elemanlarının görevleri, unvanları, atama, yükselme ve emeklilikleri, öğretim elemanı yetiştirme, üniversitelerin ve öğretim elemanlarının kamu kuruluşları ve diğer kurumlar ile ilişkileri, öğretim düzeyleri ve süreleri, yükseköğretime giriş, devam ve alınacak harçlar, Devletin yapacağı yardımlar ile ilgili ilkeler, disiplin ve ceza işleri, mali işler, özlük hakları, öğretim elemanlarının uyacakları koşullar, üniversitelerarası ihtiyaçlara göre öğretim elemanlarının görevlendirilmesi, öğrenimin ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine göre yürütülmesi, Yükseköğretim kuruluna ve üniversitelere Devletin sağladığı mali kaynakların kullanılması kanunla düzenlenir.

Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları, mali ve idari konuları dışındaki akademik çalışmaları, öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik yönlerinden, Devlet eliyle kurulan yükseköğretim kurumları için Anayasada belirtilen hükümlere tabidir.

(1) 29/10/2005 tarihli ve 5428 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle, bu fıkarda yer alan “genel ve katma bütçelerin” ibaresi “merkezi yönetim bütçesinin” şeklinde değiştirilmiştir.

2. Yükseköğretim üst kuruluşları

Madde 131 – Yükseköğretim kurumlarının öğretimi planlamak, düzenlemek, yönetmek, denetlemek, yükseköğretim kurumlarındaki eğitim - öğretim ve bilimsel araştırma faaliyetlerini yönlendirmek bu kurumların kanunda belirtilen amaç ve ilkeler doğrultusunda kurulmasını, geliştirilmesini ve üniversitelere tahsis edilen kaynakların etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak ve öğretim elemanlarının yetiştirilmesi için planlama yapmak maksadı ile Yükseköğretim Kurulu kurulur.

(Değişik ikinci fıkra: 7/5/2004-5170/8 md.) Yükseköğretim Kurulu, üniversiteler tarafından seçilen ve sayıları, nitelikleri, seçilme usulleri kanunla belirlenen adaylar arasından rektörlük ve öğretim üyeliğinde başarılı hizmet yapmış profesörlere öncelik vermek sureti ile Cumhurbaşkanınca atanan üyeler ve Cumhurbaşkanınca doğrudan doğruya seçilen üyelerden kurulur. ⁽¹⁾

Kurulun teşkilatı, görev, yetki, sorumluluğu ve çalışma esasları kanunla düzenlenir.

3. Yükseköğretim kurumlarından özel hükümlere tabi olanlar

Madde 132 - Türk Silahlı Kuvvetleri ve emniyet teşkilatına bağlı yükseköğretim kurumları özel kanunlarının hükümlerine tabidir.

F. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuyla ilişkili haber ajansları ⁽²⁾

Madde 133 - (Değişik: 8/7/1993-3913/1 md.)

Radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir.

(Ek fıkra: 21/6/2005-5370/1 md.) Radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu dokuz üyeden oluşur. Üyeler, siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek üye sayısının ikişer katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasi parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca seçilir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluşu, görev ve yetkileri, üyelerinin nitelikleri, seçim usulleri ve görev süreleri kanunla düzenlenir.

Devletçe kamu tüzelkişiliği olarak kurulan tek radyo ve televizyon kurumu ile kamu tüzelkişilerinden yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır.

G. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

Madde 134 – Atatürkçü düşüncüyü, Atatürk ilke ve inkılaplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak ve yaymak ve yayınlar yapmak amacıyla; Atatürk'ün manevi himayelerinde, Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde, Cumhurbaşkanının görevlendireceği bakana bağlı; Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezinden oluşan, kamu tüzel kişiliğine sahip "Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu" kurulur. ⁽³⁾

(1) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkarda yer alan “ve Bakanlar Kurulunca” ibaresi “tarafından” şeklinde değiştirilmiştir.

(2) Bu maddenin kenar başlığı “ F. Radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuyla ilişkili haber ajansları” iken, 21/6/2005 tarihli ve 5370 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

(3) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkarda yer alan “Başbakanlığa” ibaresi “Cumhurbaşkanının görevlendireceği bakana” şeklinde değiştirilmiştir.

Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu için Atatürk'ün vasiyetnamesinde belirtilen mali menfaatler saklı olup kendilerine tahsis edilir.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun; kuruluşu, organları, çalışma usulleri ve özlük işleri ile kuruluşuna dahil kurumlar üzerindeki yetkileri kanunla düzenlenir.

H. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları

Madde 135 – Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişilikleridir.

Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadi teşebbüslerinde asli ve sürekli görevlerde çalışanların meslek kuruluşlarına girme mecburiyeti aranmaz.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/13 md.) Bu meslek kuruluşları, kuruluş amaçları dışında faaliyette bulunamazlar.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/13 md.) Bu meslek kuruluşları ve üst kuruluşları organlarının seçimlerinde siyasi partiler aday gösteremezler.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/13 md.) Bu meslek kuruluşları üzerinde Devletin idari ve mali denetimine ilişkin kurallar kanunla düzenlenir.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/13 md.) Amaçları dışında faaliyet gösteren meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının görevine, kanunun belirlediği merciin veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine mahkeme kararıyla son verilir ve yerlerine yenileri seçtirilir.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/13 md.) Ancak, milli güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, meslek kuruluşlarını veya üst kuruluşlarını faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmidört saat içerisinde görevli hakim onayına sunulur. Hakim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idari karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.

İ. Diyanet İşleri Başkanlığı

Madde 136 – Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, laiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasi görüş ve düşüncülerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir.

J. Kanunsuz emir

Madde 137 – Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilerse, emir yerine getirilir; bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz. ⁽¹⁾

(1) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkarda yer alan “tüzük” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamesi” şeklinde değiştirilmiştir.

Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.

Askeri hizmetlerin görülmesi ve acele hallerde kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yargı

I. Genel hükümler

A. Mahkemelerin bağımsızlığı

Madde 138 – Hakimler, görevlerinde bağımsızdır; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanı kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görülmede olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

B. Hakimlik ve savcılık teminatı

Madde 139 – Hakimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz.

Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.

C. Hakimlik ve savcılık mesleği

Madde 140 – Hakimler ve savcılar adli ve idari yargı hakim ve savcıları olarak görev yaparlar. Bu görevler meslekten hakim ve savcılar eliyle yürütülür.

Hakimler, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre görev ifa ederler.

Hakim ve savcıların nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili veya görevleri sırasında işledikleri suçlarından dolayı soruşturma yapılması ve yargılanmalarına ka-

rar verilmesi, meslekten çıkarmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve meslek içi eğitimleri ile diğer özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Hakimler ve savcılar altmışbeş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler; askeri hakimlerin yaş haddi, yükselme ve emeklilikleri kanunda gösterilir.

Hakimler ve savcılar, kanunda belirtilenlerden başka, Resmî ve özel hiçbir görev alamazlar.

Hakimler ve savcılar idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlıdır.

Hakim ve savcı olup da adalet hizmetindeki idari görevlerde çalışanlar, hakimler ve savcılar hakkındaki hükümlere tabidirler. Bunlar, hakimler ve savcılara ait esaslar dairesinde sınıflandırılır ve derecelendirilirler, hakimlere ve savcılara tanınan her türlü haklardan yararlanırlar.

D. Duruşmaların açık ve kararların gerekçeli olması

Madde 141 – Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı

yapılmasına ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir.

Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur.

Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.

Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.

E. Mahkemelerin kuruluşu

Madde 142 – Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.

(Ek fıkra: 21/1/2017-6771/13 md.) Disiplin mahkemeleri dışında askerî mahkemeler kurulamaz. Ancak savaş

halinde, asker kişilerin görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevli askerî mahkemeler kurulabilir.

F. Devlet Güvenlik Mahkemeleri

Madde 143 – (Mülga: 7/5/2004-5170/9 md.)

G. Adalet hizmetlerinin denetimi (1)

Madde 144 – (Değişik: 7/5/2010-5982/14 md.)

Adalet hizmetleri ile savcıların idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığınca denetimi, adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler; araştırma, inceleme ve soruşturma işlemleri ise adalet müfettişleri eliyle yapılır.

Buna ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

H. Askeri yargı

Madde 145 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

II. Yüksek mahkemeler

A. Anayasa Mahkemesi

1. Kuruluşu

Madde 146 – (Değişik: 7/5/2010-5982/16 md.)

Anayasa Mahkemesi onbeş üyeden kurulur. ⁽²⁾

Türkiye Büyük Millet Meclisi; iki üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun kendi başkan ve üyeleri arasından,

her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak bu seçimde, her boş üyelik için ilk oylamada üye tam sayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. İkinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

(1) Bu maddenin kenar başlığı “G. Hakim ve savcılarının denetimi” iken, 7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanunun 14 üncü maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

(2) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkrada yer alan “onycdi” ibaresi “onbeş” şeklinde değiştirilmiştir.

Cumhurbaşkanı; üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay (...) ⁽¹⁾ genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; en az ikisi hukukçu olmak üzere üç üyeyi Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden; dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer. ⁽¹⁾

Yargıtay, Danıştay (...) ⁽²⁾ ve Sayıştay genel kurulları ile Yükseköğretim Kurulundan Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday göstermek için yapılacak seçimlerde, her boş üyelik için, (...) ⁽³⁾ en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır. Baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday için yapılacak seçimde (...) ⁽³⁾ en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır. ⁽²⁾⁽³⁾

Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmek için, kırkbeş yaşın doldurulmuş olması kaydıyla; yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent unvanını kazanmış, avukatların en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinin yükseköğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu

hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hâkim ve savcılarının adaylık dahil en az yirmi yıl çalışmış olması şarttır.

Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve iki başkanvekili seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Anayasa Mahkemesi üyeleri aslî görevleri dışında Resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.

2. Üyelerin görev süresi ve üyeliğin sona ermesi ⁽⁴⁾

Madde 147 – (Değişik birinci fıkra: 7/5/2010-5982/17 md.) Anayasa Mahkemesi üyeleri oniki yıl için seçilirler. Bir kimse iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez. Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar. Zorunlu emeklilik yaşından önce görev süresi dolan üyelerin başka bir görevde çalışmaları ve özlük işleri kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hakimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde de, Anayasa Mahkemesi üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

(1) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkarda yer alan “, bir üyeyi Askerî Yargıtay, bir üyeyi Askerî Yüksek İdare Mahkemesi” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

(2) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkarda yer alan “, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

(3) Bu fıkranın birinci cümlesinde yer alan “... bir üye ancak bir aday için oy kullanabilir; ...” ibaresi ile ikinci cümlesinde yer alan “... de her bir baro başkanı ancak bir aday için oy kullanabilir ve ...” ibaresi, 1/8/2010 tarihli ve 27659 Mükerrer sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E.: 2010/49, K.: 2010/87 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir.

(4) Bu maddenin kenar başlığı “2. Üyeliğin sona ermesi” iken, 7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanunun 17 nci maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

3. Görev ve yetkileri ⁽¹⁾

Madde 148 – Anayasa Mahkemesi, kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler ve bireysel başvuruları karara bağlar.

Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler. Ancak, olağanüstü hallerde (...) ⁽²⁾ ve savaş hallerinde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz. ⁽²⁾

Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı; Anayasa değişikliklerinde ise, teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır. Şekil bakımından denetleme, Cumhurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından istenebilir. Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal

davası açılmaz; def'i yoluyla da ileri sürülemez.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/18 md.) Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yolunun tüketilmiş olması şarttır.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/18 md.) Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/18 md.) Bireysel başvuruya ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay (...) ⁽⁵⁾ Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini,

Hakimler ve Savcılar (...) ⁽⁶⁾ Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar. ⁽³⁾⁽⁴⁾⁽⁵⁾⁽⁶⁾

(1) 7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanunun 18 inci maddesiyle, bu maddenin birinci fıkrasının birinci cümlesinin sonuna “ve bireysel başvuruları karara bağlar” ibaresi eklenmiştir.

(2) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkroda yer alan “sıkıyönetim,” ibaresi madde metninden çıkarılmış; “kanun hükmünde kararnamelerin” ibareleri “Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin” şeklinde değiştirilmiştir.

(3) 7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanunun 18 inci maddesiyle, bu fıkroda yer alan “Cumhurbaşkanını,” ibaresinden sonra gelmek üzere “Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını,” ibaresi eklenmiştir.

(4) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkroda yer alan “Bakanlar Kurulu üyelerini” ibaresi “Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları” şeklinde değiştirilmiştir.

(5) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkroda yer alan “, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

(6) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkroda yer alan “Yüksek” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/18 md.) Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları (...) ⁽¹⁾ da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanırlar. ⁽¹⁾

Yüce Divanda, savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcivekili yapar.

(Değişik beşinci fıkra: 7/5/2010-5982/18 md.) Yüce Divan kararlarına karşı yeniden inceleme başvurusu yapılabilir.

Genel Kurulun yeniden inceleme sonucunda verdiği kararlar kesindir.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getirir.

4. Çalışma ve yargılama usulü

Madde 149 – (Değişik: 7/5/2010-5982/19 md.)

Anayasa Mahkemesi, iki bölüm ve Genel Kurul halinde çalışır. Bölümler, başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır. Genel Kurul, Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az on üye ile toplanır. Bölümler ve Genel Kurul, kararlarını salt çoğunlukla alır. Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik incelemesi için komisyonlar oluşturulabilir. ⁽²⁾

Siyasî partilere ilişkin dava ve başvurulara, iptal

ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara Genel Kurulca bakılır, bireysel başvurular ise bölümlerce karara bağlanır.

Anayasa değişikliğinde iptale, siyasî partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu şarttır.

Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, Genel Kurul ve bölümlerin yargılama usulleri, Başkan, başkanvekilleri ve üyelerin disiplin işleri kanunla; Mahkemenin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşumu ve işbölümü kendi yapacağı İçtüzükle düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, bireysel başvurularda duruşma yapılmasına karar verilebilir. Mahkeme ayrıca, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir ve siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasî partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler.

(1) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkrada yer alan “ile Jandarma Genel Komutanı” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

(2) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkrada yer alan “oniki” ibaresi “on” şeklinde değiştirilmiştir.

5. İptal davası

Madde 150 – Kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açabilme hakkı, Cumhurbaşkanına, Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubuna ve üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir. (Mülga son cümle: 21/1/2017-6771/16 md.) (...) ⁽¹⁾

6. Dava açma süresi

Madde 151 – Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi veya içtüzüğü'nün Resmî Gazetede yayımlanmasından başlayarak altmış gün sonra düşer. ⁽²⁾

7. Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi

Madde 152 – Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri

bırakır. ⁽³⁾

Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddi görmezse bu iddia, temyiz merciince esas hükümle birlikte karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna uymak zorundadır.

Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği red kararının Resmî Gazetede yayımlanmasından sonra on yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz.

8. Anayasa Mahkemesinin kararları

Madde 153 – Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

Anayasa Mahkemesi bir kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez. ⁽⁴⁾

(1) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan “kanun hükmündeki kararnamelerin” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin” şeklinde, “iktidar ve anamuhalefet partisi Meclis grupları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi” ibaresi “Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubuna ve” şeklinde değiştirilmiştir.

(2) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan “kanun hükmünde kararname” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamesi” şeklinde değiştirilmiştir.

(3) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan “kanun hükmünde kararnamenin” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin” şeklinde değiştirilmiştir.

(4) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan “kanun hükmünde kararnamenin” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin” şeklinde değiştirilmiştir.

Kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez. ⁽¹⁾

İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukuki boşluğu dolduracak kanun (...) ⁽²⁾ teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar. ⁽²⁾

İptal kararları geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar.

B. Yargıtay

Madde 154 – Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Yargıtay üyeleri, birinci sınıfa ayrılmış adli yargı hakim ve Cumhuriyet savcılar ile bu meslekten sayılanlar arasından Hakimler ve Savcılar (...) (3) Ku-

rulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. ⁽³⁾

Yargıtay Birinci Başkanı, birinci başkanvekilleri ve daire başkanları kendi üyeleri arasından Yargıtay Genel

Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler; süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcivekili, Yargıtay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından gizli oyla belirleyeceği beşer aday arasından Cumhurbaşkanlığı tarafından dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, Başkan, başkanvekilleri, daire başkanları ve üyeleri ile Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcivekilinin nitelikleri ve seçim usulleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

C. Danıştay

Madde 155 – Danıştay, idari mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

(1) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan “kanun hükmünde kararname” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamesi” şeklinde değiştirilmiştir.

(2) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan “tasarı veya” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

(3) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan “Yüksek” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

(Değişik ikinci fıkra: 13/8/1999-4446/3 md.) Danıştay, davaları görmek, (...) ⁽¹⁾ kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, (...) ⁽¹⁾ idari uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir. (1)

Danıştay üyelerinin dörtte üçü, birinci sınıf idari yargı hakim ve savcılar ile bu meslekten sayılanlar arasından Hakimler ve Savcılar (...) ⁽²⁾ Kurulu; dörtte biri, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasından Cumhurbaşkanı; tarafından seçilir. ⁽²⁾

Danıştay Başkanı, Başsavcı, başkanvekilleri ve daire başkanları, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Danıştayın, kuruluşu, işleyişi, Başkan, Başsavcı, başkanvekilleri, daire başkanları ile üyelerinin nitelikleri ve seçim usulleri, idari yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

D. Askeri Yargıtay

Madde 156 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

E. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi

Madde 157 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

F. Uyuşmazlık Mahkemesi

Madde 158 – Uyuşmazlık Mahkemesi adli ve idari yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlemeye yetkilidir. ⁽³⁾

Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluşu, üyelerinin nitelikleri ve seçimleri ile işleyişi kanunla düzenlenir. Bu mahkemenin Başkanlığını Anayasa Mahkemesince, kendi üyeleri arasından görevlendirilen üye yapar.

Diğer mahkemelerle, Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında, Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.

III. Hakimler ve Savcılar (...) ⁽⁴⁾ Kurulu ⁽⁴⁾

Madde 159 – (Değişik: 7/5/2010-5982/22 md.)

Hâkimler ve Savcılar (...) ⁽⁴⁾ Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar. ⁽⁴⁾

(Değişik fıkra: 21/1/2017-6771/14 md.) Hâkimler ve Savcılar Kurulu onüç üyeden oluşur; iki daire halinde çalışır.

(1) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkroda yer alan “Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları,” ve “tüzük tasarılarını incelemek,” ibareleri madde metninden çıkarılmıştır.

(2) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkroda yer alan “Yüksek” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

(3) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkroda yer alan “adli, idari ve askeri” ibaresi “adli ve idari” şeklinde değiştirilmiştir.

(4) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 14 üncü maddesiyle, bu maddenin başlığında ve birinci fıkrasında yer alan “Yüksek” ibareleri madde metninden çıkarılmıştır.

(Değişik fıkra: 21/1/2017-6771/14 md.) Kurulun Başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabîi üyesidir. Kurulun, üç üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adlî yargı hâkim ve savcıları arasından, bir üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcıları arasından Cumhurbaşkanınca; üç üyesi Yargıtay üyeleri, bir üyesi Danıştay üyeleri, üç üyesi nitelikleri kanunda belirtilen yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ile avukatlar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilir. Öğretim üyeleri ile avukatlar arasından seçilen üyelerden, en az birinin öğretim üyesi ve en az birinin de avukat olması zorunludur. Kurulun Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilecek üyeliklerine ilişkin başvurular, Meclis Başkanlığına yapılır. Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona gönderir. Komisyon her bir üyelik için üç adayı, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada aday belirleme işleminin sonuçlandırılmaması halinde ikinci oylamada üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu aranır. Bu oylamada da aday belirlenemediği takdirde, her bir üyelik için en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile aday belirleme işlemi tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Komisyon tarafından belirlenen adaylar arasından, her bir üye için ayrı ayrı gizli oyla seçim yapar. Birinci oylamada üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu; bu oylamada seçimin sonuçlandırılmaması halinde, ikinci oylamada üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu aranır. İkinci oylamada da üye seçilemediği takdirde

en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile üye seçimi tamamlanır.

(Değişik fıkra: 21/1/2017-6771/14 md.) Üyeler dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler bir kez daha seçilebilir.

(Değişik fıkra: 21/1/2017-6771/14 md.) Kurul üyeliği seçimi, üyelerin görev süresinin dolmasından önceki otuz gün içinde yapılır. Seçilen üyelerin görev süreleri dolmadan Kurul üyeliğinin boşalması durumunda, boşalmayı takip eden otuz

gün içinde, yeni üyelerin seçimi yapılır.

Kurulun, Adalet Bakanı ile Adalet Bakanlığı Müsteşarı dışındaki (...) ⁽¹⁾ üyeleri, görevlerinin devamı süresince; kanunda belirlenenler dışında başka bir görev alamazlar veya Kurul tarafından başka bir göreve atanamaz ve seçilemezler. ⁽¹⁾

Kurulun yönetimi ve temsili Kurul Başkanına aittir. Kurul Başkanı dairelerin çalışmalarına katılamaz. Kurul, kendi üyeleri arasından daire başkanlarını ve daire başkanlarından birini de başkanvekili olarak seçer. Başkan, yetkilerinden bir kısmını başkanvekiline devredebilir.

Kurul, adlî ve idarî yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar; Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar; ayrıca, Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.

(1) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 14 üncü maddesiyle, bu fıkarda yer alan “asıl” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

Hâkim ve savcılarının görevlerini; kanun ve diğer mevzuata (hâkimler için idarî nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma

işlemleri, ilgili dairenin teklifi ve Hâkimler ve Savcılar (...) ⁽¹⁾ Kurulu Başkanının oluru ile Kurul müfettişlerine yaptırılır.

Soruşturma ve inceleme işlemleri, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırılabilir. ⁽¹⁾

Kurulun meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

Kurula bağlı Genel Sekreterlik kurulur. Genel Sekreter, birinci sınıf hâkim ve savcılardan Kurulun teklif ettiği üç aday arasından Kurul Başkanı tarafından atanır. Kurul müfettişleri ile Kurulda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Kurula aittir.

Adalet Bakanlığının merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar ile adalet müfettişlerini ve hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçileri, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.

Kurul üyelerinin seçimi, dairelerin oluşumu ve işbölümü, Kurulun ve dairelerin görevleri, toplantı

ve karar yeter sayıları, çalışma usul ve esasları, dairelerin karar ve işlemlerine karşı yapılacak itirazlar ve bunların incelenmesi usulü ile Genel Sekreterliğin kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.

IV. Sayıştay

Madde 160 – Sayıştay, merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir. Sayıştayın kesin hükümleri hakkında ilgililer yazılı bildirim tarihinden itibaren onbeş gün içinde bir kereye mahsus olmak üzere karar düzeltilmesi isteminde bulunabilirler. Bu kararlar dolayısıyla idari yargı yoluna başvurulamaz. ⁽²⁾

Vergi, benzeri mali yükümlülükler ve ödevler hakkında Danıştay ile Sayıştay kararları arasındaki uyumsuzluklarda Danıştay kararları esas alınır.

(Ek üçüncü fıkra: 29/10/2005-5428/2 md.) Mahallî idarelerin hesap ve işlemlerinin denetimi ve kesin hükme bağlanması Sayıştay tarafından yapılır.

Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri ve diğer özlük işleri, Başkan ve üyelerinin teminatı kanunla düzenlenir.

(Mülga son fıkra: 7/5/2004-5170/10 md.)

(1) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 14 üncü maddesiyle, bu fıkarda yer alan “Yüksek” ibaresi madde metninden çıkarılmış; “kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere” ibaresi “kanun ve diğer mevzuata” şeklinde değiştirilmiştir.

(2) 29/10/2005 tarihli ve 5428 sayılı Kanunun 2 nci maddesiyle bu fıkarda yer alan “genel ve katma bütçeli dairelerin” ibaresi “merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının” şeklinde değiştirilmiştir.

DEVLET MEMURLARI KANUNU

ÖZETİ

MADDE 1 KAPSAM:

Bu Kanun, Genel ve Katma Bütçeli Kurumlar, İl Özel İdareleri, Belediyeler, İl Özel İdareleri ve Belediyelerin kurdukları birlikler ile bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlarda, kanunlarla kurulan fonlarda, kefalet sandıklarında veya Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüklerinde çalışan memurlar hakkında uygulanır.

Sözleşmeli ve geçici personel hakkında bu Kanunda belirtilen özel hükümler uygulanır.

Anayasa Mahkemesi üye ve yedek üyeleri ile raportörleri; hakimlik ve savcılık mesleklerinde veya bu mesleklerden sayılan görevlerde bulunanlar, Danıştay ve Sayıştay meslek mansupları ve Sayıştay savcı ve yardımcısı, Üniversitelerin, İktisadi ve Ticari İlimler Akademilerinin, Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademilerinin, Devlet Güzel Sanatlar Akademilerinin, Türkiye ve Orta - Doğu Amme İdaresi Enstitüsünün öğretim üye ve yardımcısı, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası üyeleri, Genelkurmay Mehtaran Bölüğü Sanatkarları, Devlet Tiyatrosu ile Devlet Opera ve Balesi ve Belediye Opera ve tiyatroları ile şehir ve belediye konservatuvar ve orkestralarının sanatkar memurları, uzman memurları, uygulatıcı uzman memurları ve stajyerleri; Spor-Toto Teşkilatında çalışan personel; subay, astsubay, uzman jandarma, uzman erbaş ve sözleşmeli erbaş ve erler ile Emniyet Teşkilatı mensupları özel kanunları hükümlerine tabidir.

MADDE 2 AMAÇ:

Bu Kanun, Devlet memurlarının hizmet şartlarını, niteliklerini, atanma ve yetiştirilmelerini, ilerleme ve yükselmelerini, ödev, hak, yüküm ve sorumluluklarını, aylıklarını ve ödeneklerini ve diğer özlük işlerini düzenler.

Bu Kanunda öngörülen yönetmelikler Cumhurbaşkanınca yürürlüğe konulur.

MADDE 3 TEMEL İLKELER:

Sınıflandırma:

A) Devlet kamu hizmetleri görevlerini ve bu görevlerde çalışan Devlet memurlarını görevlerin gerektirdiği niteliklere ve mesleklere göre sınıflara ayırmaktır.

Kariyer:

B) Devlet memurlarına, yaptıkları hizmetler için lüzumlu bilgilere ve yetiştirme şartlarına uygun şekilde, sınıfları içinde en yüksek derecelere kadar ilerleme imkanını sağlamaktır.

Liyakat:

C) Devlet kamu hizmetleri görevlerine girmeyi, sınıflar içinde ilerleme ve yükselmeyi, görevin sona erdirilmesini liyakat sistemine dayandırmak ve bu sistemin eşit imkanlarla uygulanmasında Devlet memurlarını güvenliğe sahip kılmaktır.

MADDE 4 İSTİHDAM ŞEKİLLERİ:

Kamu hizmetleri; memurlar, sözleşmeli personel, geçici personel ve işçiler eliyle gördürülür.

A) Memur:

Mevcut kuruluş biçimine bakılmaksızın, Devlet ve diğer kamu tüzel kişiliklerince genel idare esaslarına göre yürütülen asli ve sürekli kamu hizmetlerini ifa ile görevlendirilenler, bu Kanunun uygulanmasında memur sayılır.

Yukarıdaki tanımlananlar dışındaki kurumlarda genel politika tespiti, araştırma, planlama, programlama, yönetim ve denetim gibi işlerde görevli ve yetkili olanlar da memur sayılır.

B) Sözleşmeli personel:

Kalkınma planı, yıllık program ve iş programlarında yer alan önemli projelerin hazırlanması, gerçekleştirilmesi, işletilmesi ve işlerliği için şart olan, zaruri ve istisnai hallere münhasır olmak üzere özel bir meslek bilgisine ve ihtisasına ihtiyaç gösteren geçici işlerde, Cumhurbaşkanınca be-

lirlenen esas ve usuller çerçevesinde ihdas edilen pozisyonlarda, mali yılla sınırlı olarak sözleşme ile çalıştırılmasına karar verilen ve işçi sayılmayan kamu hizmeti görevlileridir.

Sözleşmeli personel seçiminde uygulanacak sınav ile istisnaları, bunlara ödenebilecek ücretlerin üst sınırları ile verilecek iş sonu tazminatı miktarı, kullanılacak izinler, pozisyon unvan ve nitelikleri, sözleşme fesih halleri, pozisyonların iptali, istihdamına dair hususlar ile sözleşme esas ve usulleri Cumhurbaşkanınca belirlenir.

Bu şekilde istihdam edilenler, hizmet sözleşmesi esaslarına aykırı hareket etmesi nedeniyle kurumlarınca sözleşmelerinin feshedilmesi veya sözleşme dönemi içerisinde Cumhurbaşkanlığı kararı ile belirlenen istisnalar hariç sözleşmeyi tek taraflı feshetmeleri halinde, fesih tarihinden itibaren bir yıl geçmedikçe kurumların sözleşmeli personel pozisyonlarında istihdam edilemezler.

Bir yıldan az süreli veya mevsimlik hizmet olduğuna Cumhurbaşkanınca karar verilen görevlerde sözleşme ile çalıştırılanlar da bu fıkra kapsamında istihdam edilebilir.

Özelleştirme uygulamaları sebebiyle iş akitleri kamu veya özel sektör işverenince feshedilen ve 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun kapsamında diğer kamu kurum ve kuruluşlarına nakil hakkı bulunmayan personel de bu fıkra kapsamında yaşlılık veya malullük aylığı almaya hak kazanıncaya kadar istihdam edilebilir.

C) Geçici Personel: Yürürlükten kaldırıldı.

D) İşçiler:

(A), (B) ve (C) fıkralarında belirtilenler dışında kalan ve ilgili mevzuatı gereğince tahsis edilen süreli işçi kadrolarında belirsiz süreli iş sözleşmeleriyle çalıştırılan sürekli işçiler ile mevsimlik veya kampanya işlerinde ya da orman yangınıyla mücadele hizmetlerinde ilgili mevzuatına göre geçici iş pozisyonlarında altı aydan az olmak üzere belirli süreli iş sözleşmeleriyle çalıştırılan geçici işçilerdir.

Bunlar hakkında bu Kanun hükümleri uygulanmaz.

MADDE 5 DÖRT İSTİHDAM ŞEKLİ DIŞINDA PERSONEL ÇALIŞTIRILAMIYACAĞI:

Bu Kanuna tabi kurumlar, dördüncü maddede yazılı dört istihdam şekli dışında personel çalıştırmazlar.

MADDE 6 SADAKAT:

Devlet memurları, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına ve kanunlarına sadakatla bağlı kalmak ve milletin hizmetinde Türkiye Cumhuriyeti kanunlarını sadakatla uygulamak zorundadırlar. Devlet memurları bu hususu "Asli Devlet Memurluğuna" atandıktan sonra en geç bir ay içinde kurumlarınca düzenlenecek merasimle yetkili amirlerin huzurunda yapacakları yeminle belirtirler ve özlük dosyalarına konulacak aşağıdaki "Yemin Belgesi" ni imzalayarak göreve başlarlar.

MADDE 7 TARAFSIZLIK VE DEVLETE BAĞLILIK:

Devlet memurları siyasi partiye üye olamazlar, herhangi bir siyasi parti, kişi veya zümrenin yararını veya zararını hedef tutan bir davranışta bulunamazlar; görevlerini yerine getirirken dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep gibi ayırım yapamazlar; hiçbir şekilde siyasi ve ideolojik amaçlı beyanda ve eylemde bulunamazlar ve bu eylemlere katılamazlar.

Devlet memurları her durumda Devletin menfaatlerini korumak mecburiyetindedirler.

MADDE 8 DAVRANIŞ VE İŞBİRLİĞİ:

Devlet memurları, resmi sıfatlarının gerektirdiği itibar ve güvene layık olduklarını hizmet içindeki ve dışındaki davranışlarıyla göstermek zorundadırlar.

Devlet memurlarının işbirliği içinde çalışmaları esastır.

MADDE 9 YURT DIŞINDA DAVRANIŞ:

Devlet memurlarından sürekli veya geçici görevle veya yetişme, inceleme ve araştırma için yabancı memleketlerde bulunanlar Devlet itibarını veya görev haysiyetini zedeleyici fiil ve davranışlarda bulunamazlar.

MADDE 10 AMİR DURUMDA OLAN DEVLET MEMURLARININ GÖREV VE SORUMLULUKLARI:

Devlet memurları amiri oldukları kuruluş ve hizmet birimlerinde kanun, tüzük ve yönetmeliklerle belirlenen görevleri zamanında ve eksiksiz olarak yapmaktan ve yaptırmaktan, maiyetindeki memurlarını yetiŐtirmekten, hal ve hareketlerini takip ve kontrol etmekten görevli sorumludurlar.

Amir, maiyetindeki memurlara hakkaniyet ve eşitlik içinde davranır.

Amirlik yetkisini kanun ve diğ er mevzuatta belirtilen esaslar içinde kullanır.

Amir, maiyetindeki memurlara kanunlara aykırı emir veremez ve maiyetindeki memurdan hususi bir menfaat temin edecek bir talepte bulunamaz, hediyesini kabul edemez ve borç alamaz.

MADDE 11 DEVLET MEMURLARININ GÖREV VE SORUMLULUKLARI:

Devlet memurları kanun ve diğ er mevzuatta belirtilen esaslara uymakla ve amirler tarafından verilen görevleri yerine getirmekle yükümlü ve görevlerinin iyi ve doğ ru yürütülmesinden amirlerine karşı sorumludurlar.

Devlet memuru amirinden aldığı emri, Anayasa, kanun, , C u m h u r b a ő k a n l ığı k a r a r n a m e s i ve yönetmelik hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir.

Amir emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilerse, memur bu emri yapmağa mecburdur.

Ancak emrin yerine getirilmesinden doğacak sorumluluk emri verene aittir.

Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.

MADDE 12 KİŞİSEL SORUMLULUK VE ZARAR:

Devlet memurları, görevlerini dikkat ve itina ile yerine getirmek ve kendilerine teslim edilen Devlet malını korumak ve her an hizmete hazır halde bulundurmak için gerekli tedbirleri almak zorundadırlar.

Devlet memurunun kasıt, kusur, ihmal veya tedbirsizliğı sonucu idare zarara uđratılmıŐsa, bu zararın ilgili memur tarafından rayiç bedeli üzerinden ödenmesi esastır.

Zararların dettirilmesinde bu konudaki genel hükümler uygulanır.

MADDE 13 KİŞİLERİN UĞRADIKLARI ZARARLAR:

Kişiler kamu hukukuna tabi görevlerle ilgili olarak uğradıkları zararlardan dolayı bu görevleri yerine getiren personel aleyhine değil, ilgili kurum aleyhine dava açarlar.

Ancak, Devlet dairelerine tevdi veya bu dairelerce tahsil veya muhafaza edilen para ve para hkmndeki değerli kağıtların ilgili personel tarafından zimmete geçirilmesi halinde, zimmete geçirilen miktar, cezai takibat sonucu beklenmeden Hazine tarafından hak sahibine ödenir.

İŞkence ya da zalimane, gayri insani veya haysiyet kırıcı muamele suçları nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince verilen kararlar sonucunda Devletçe denen tazminatlardan dolayı sorumlu personele rücu edilmesi hakkında da yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır.

MADDE 14 MAL BİLDİRİMİ:

Devlet memurları, kendileriyle, eşlerine ve velayetleri altındaki çocuklarına ait taşınır ve taşınmaz malları, alacak ve borçları hakkında, özel kanunda yazılı hükümler uyarınca, mal bildirimi verirler.

MADDE 15 BASINA BİLGİ VEYA DEMEÇ VERME:

Devlet Memurları, kamu görevleri hakkında basına, haber ajanslarına veya radyo ve televizyon kurumlarına bilgi veya demeç veremezler.

Bu konuda gerekli bilgi ancak bakanın yetkili kılacağı görevli illerde valiler veya yetkili kılacağı görevli tarafından verilebilir.

Askeri hizmet ile ilgili bilgiler özel kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin yetkili kıldığı personel dışın da hiç bir kimse tarafından açıklanamaz.

MADDE 16 RESMİ BELGE, ARAÇ VE GEREÇLERİN YETKİ VERİLEN MAHALLER DIŞINA ÇIKARILMAMASI VE İADESİ:

Devlet memurları görevleri ile ilgili resmi belge araç ve gereçleri, yetki verilen mahaller dışına çıkaramazlar, hususi işlerinde kullanamazlar.

Devlet memurları görevleri icabı kendilerine teslim edilen resmi belge, araç ve gereçleri görevleri sona erdiği zaman iade etmek zorundadırlar. Bu zorunluluk memurun mirasçılara da şamildir.

MADDE 17 UYGULAMAYI İSTEME HAKKI:

Devlet memurları, bu kanun ve diğer mevzuata göre tayin ve tesbit olunup yürürlükte bulunan hükümlerin kendileri hakkında aynen uygulanmasını istemek hakkına sahiptirler.

MADDE 18 GÜVENLİK:

Kanunlarda yazılı haller dışında Devlet memurunun memurluğuna son verilmez, aylık ve başka hakları elinden alınamaz.

MADDE 19 EMEKLİLİK:

Devlet memurlarının, özel kanununda yazılı belirli şartlar içinde, emeklilik hakları vardır.

MADDE 20 ÇEKİLME:

Devlet memurları, bu kanunda belirtilen esaslara göre memurluktan çekilebilirler.

MADDE 21 MÜRACAAT, ŞİKAYET VE DAVA AÇMA:

Devlet memurları kurumlarıyla ilgili resmi ve şahsi işlerinden dolayı müracaat; amirleri veya kurumları tarafından kendilerine uygulanan idari eylem ve işlemlerden dolayı şikayet ve dava açma hakkına sahiptirler.

Müracaat ve şikayetler söz veya yazı ile en yakın amirden başlayarak silsile yolu ile şikayet edilen amirler atlanarak yapılır.

MADDE 22 SENDİKA KURMA:

Devlet memurları, Anayasada ve özel kanununda belirtilen hükümler uyarınca sendikalar ve üst kuruluşlar kurabilir ve bunlara üye olabilirler.

MADDE 23 İZİN:

Devlet memurları, bu kanunda gösterilen süre ve şartlarla izin hakkına sahiptirler.

MADDE 24 KOVUŞTURMA VE YARGILAMA:

Devlet memurlarının görevleri ile ilgili veya görevleri sırasında işledikleri suçlardan dolayı soruşturma ve kovuşturma yapılması ve haklarında dava açılması özel hükümlere tabidir.

MADDE 25 İSNAT VE İFTİRALARA KARŞI KORUMA:

Devlet memurları hakkındaki ihbar ve şikayetler, garaz veya mücerret hakaret için, uydurma bir suç isnadı suretiyle yapıldığı ve soruşturma veya yargılamanın tabi olduğu kanuni işlem sonucunda bu isnat sabit olmadığı takdirde, merkezde bu memurun en büyük amiri, illerde valiler, isnatta bulunanlar hakkında kamu davası açılmasını Cumhuriyet Savcılığından isterler.

MADDE 26 TOPLU EYLEM VE HAREKETLERDE BULUNMA YASAĞI:

Devlet memurlarının kamu hizmetlerini aksatacak şekilde memurluktan kasıtlı olarak birlikte çekilmeleri veya görevlerine gelmemeleri veya görevlerine gelipte Devlet hizmetlerinin ve işlerinin yavaşlatılması veya aksatılması sonucunu doğuracak eylem ve hareketlerde bulunmaları yasaktır.

MADDE 27 GREV YASAĞI:

Devlet memurlarının greve karar vermeleri, grev tertiplemeleri, ilan etmeleri, bu yolda propaganda yapmaları yasaktır.

Devlet memurları, herhangi bir greve veya grev teşebbüsüne katılamaz, grevi destekliyemez veya teşvik edemezler.

MADDE 28 TİCARET VE DİĞER KAZANÇ GETİRİCİ FAALİYETLERDE BULUNMA YASAĞI:

Memurlar Türk Ticaret Kanununa göre (Tacir) veya (Esnaf) sayılmalarını gerektirecek bir faaliyette bulunamaz, ticaret ve sanayi müesseselerinde görev alamaz, ticari mümessil veya ticari vekil veya kollektif şirketlerde ortak veya komandit şirkette komandite ortak olamazlar. (Görevli oldukları kurumların iştiraklerinde kurumlarını temsilen alacakları görevler hariç).

Memurlar, mesleki faaliyette veya serbest meslek icrasında bulunmak üzere ofis, büro, muayenehane ve benzeri yerler açamaz; gerçek kişilere, özel hukuk tüzel kişilerine veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına ait herhangi bir iş yerinde veya vakıf yükseköğretim kurumlarında çalışamaz.

Memurların üyesi oldukları yapı, kalkınma ve tüketim kooperatifleri, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulmuş yardım sandıklarının yönetim, denetim ve disiplin kurulları üyelikleri ile özel kanunlarda belirtilen görevler bu yasaklamanın dışındadır.

Eşleri, reşit olmayan veya mahcur olan çocukları, yasaklanan faaliyetlerde bulunan memurlar bu durumu 15 gün içinde bağlı oldukları kuruma bildirmekle yükümlüdürler,

MADDE 29 HEDİYE ALMA, MENFAAT SAĞLAMA YASAĞI:

Devlet memurlarının doğrudan doğruya veya aracı eliyle hediye istemeleri ve görevleri sırasında olmasa dahi menfaat sağlama amacı ile hediye kabul etmeleri veya iş sahiplerinden borç para istemeleri ve almaları yasaktır.

Kamu Görevlileri Etik Kurulu, hediye alma yasağının kapsamını belirlemeye ve en az genel müdür veya eşiti seviyedeki üst düzey kamu görevlilerince alınan hediyelerin listesini gerektiğinde her takvim yılı sonunda bu görevlilerden istemeye yetkilidir.

MADDE 30 DENETİMİNDEKİ TEŞEBBÜSTEN MENFAAT SAĞLAMA YASAĞI:

Devlet memurunun, denetimi altında bulunan veya kendi görevi veya mensup olduğu kurum ile ilgisi olan bir teşebbüsten, doğrudan doğruya veya aracı eliyle her ne ad altında olursa olsun bir menfaat sağlaması yasaktır.

MADDE 31 GİZLİ BİLGİLERİ AÇIKLAMA YASAĞI:

Devlet memurlarının kamu hizmetleri ile ilgili gizli bilgileri görevlerinden ayrılmış bile olsalar, yetkili bakanın yazılı izni olmadıkça açıklamaları yasaktır.

MADDE 33 KADROLARIN TESPİTİ:

Kadrosuz memur çalıştırılmaz.

Kadrolar, Cumhurbaşkanlığı kararnamesinde gösterildiği şekilde düzenlenir.

MADDE 34 KADROLARIN HAZIRLANMASI:

Mülga-2018- KHK-703/182 md

MADDE 35 KADRO CETVELLERİ:

Mülga -2018- KHK-703/182 md

MADDE 36 TESİS EDİLEN SINIFLAR:

I - GENEL İDARE HİZMETLERİ SINIFI:

Bu Kanunun kapsamına dahil kurumlarda yönetim, icra, büro ve benzeri hizmetleri gören ve bu Kanunla tespit edilen diğer sınıflara girmeyen memurlar Genel İdare Hizmetleri sınıfını teşkil eder.

II - TEKNİK HİZMETLER SINIFI:

Bu Kanunun kapsamına giren kurumlarda meslekleriyle ilgili görevleri fiilen ifa eden ve meri hükümlere göre yüksek mühendis, mühendis, yüksek mimar, mimar, jeolog, hidrojeolog, hidrolog, jeofizikçi, fizikçi, kimyager, matematikçi, istatistikçi, yöneylemci (Hareket araştırmacısı), matematiksel iktisatçı, ekonomici ve benzeri ile teknik öğretmen okullarından mezun olup da, öğretmenlik mesleği dışında teknik hizmetlerde çalışanlar, Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi veya bölümlerinden mezun şehir plancısı, yüksek şehir plancısı, yüksek Bölge Plancısı, 3437 ve 9/5/1969 tarih 1177 sayılı Kanunlara göre bütün eksperleri yetiştirilenler ile müskirat ve çay eksperleri, fen memuru, yüksek tekniker, tekniker teknisyen ve emsali teknik unvanlara sahip olup, en az orta derecede mesleki tahsil görmüş bulunanlar, Teknik Hizmetler sınıfını teşkil eder.

III - SAĞLIK HİZMETLERİ VE YARDIMCI SAĞLIK HİZMETLERİ SINIFI:

Bu sınıf, sağlık hizmetlerinde (Hayvan sağlığı dahil) mesleki eğitim gören yetiştirilmiş olan tabip, diş tabibi, eczacı, veteriner hekim gibi memurlar ile bu hizmet sahasında çalışan yüksek öğrenim görmüş fizikoterapist, tıp teknolojü, ebe, hemşire, sağlık memuru, sosyal hizmetler mütehassısı, biyolog, psikolog, diyetçi, sağlık mühendisi, sağlık fizikçisi, sağlık idarecisi ile ebe ve hemşire, hemşire yardımcısı, (Fizik tedavi, laboratuvar, eczacı, diş anestezi, röntgen teknisyenleri ve yardımcıları, çevre sağlığı ve toplum sağlığı teknisyeni dahil) sağlık savaş memuru, hayvan sağlık memuru ve benzeri sağlık personeli kapsar.

IV - EĞİTİM VE ÖĞRETİM HİZMETLERİ SINIFI:

Bu sınıf, bu Kanun kapsamına giren kurumlarda eğitim ve öğretim vazifesiyle görevlendirilen öğretmenleri kapsar.

V - AVUKATLIK HİZMETLERİ SINIFI:

Avukatlık hizmetleri sınıfı, Özel kanunlarına göre avukatlık ruhsatına sahip, baroya kayıtlı ve kurumlarını yargı mercilerinde temsil yetkisini haiz olan memurları kapsar.

VI - DİN HİZMETLERİ SINIFI:

Din hizmetleri sınıfı, özel kanunlarına göre çeşitli derecelerde dini eğitim görmüş olan ve dini görev yapan memurları kapsar.

VII - EMNİYET HİZMETLERİ SINIFI:

Bu sınıf, özel kanunlarına göre çarşı ve mahalle bekçisi, polis, komiser muavini, komiser, başkomiser emniyet müfettişi, polis müfettişi, emniyet amiri ve emniyet müdürü ve emniyet müdürü sıfatını kazanmış emniyet mensubu memurları kapsar.

VIII - JANDARMA HİZMETLERİ SINIFI

Bu sınıf Jandarma Genel Komutanlığı kadrolarında bulunan subay, astsubay ve uzman jandarmaları ile çarşı ve mahalle bekçilerini kapsar.

IX - SAHİL GÜVENLİK HİZMETLERİ SINIFI

Bu sınıf Sahil Güvenlik Komutanlığı kadrolarında bulunan subay ve astsubayları kapsar.

X - YARDIMCI HİZMETLER SINIFI:

Yardımcı hizmetler sınıfı, kurumlarda her türlü yazı ve dosya dağıtmak ve toplamak, müracaat sahiplerini karşılamak ve yol göstermek; hizmet yerlerini temizleme, aydınlatma ve ısıtma işlerinde çalışmak veya basit iklim rasatlarını yapmak; ilaçlama yapmak veya yaptırmak veya tedavi kurumlarında hastaların ve hastanelerin temizliği ve basit bakımı ile ilgili hizmetleri yapmak veya kurumlarda koruma ve muhafaza hizmetleri gibi anahizmetlere yardımcı mahiyetteki görevlerde her kurumun özel bünyesine göre ve yine bu mahiyette olmak üzere ihdasına lüzum gördüğü yardımcı hizmetleri ifa ile görevli bulunanlardan 4 üncü maddenin (D) bendinde tanımlananların dışında kalanları kapsar.

XI - MÜLKİ İDARE AMİRLİĞİ HİZMETLERİ SINIFI:

Bu sınıf, valiler ve kaymakamlar ile bu sıfatları kazanmış olup İçişleri Bakanlığı merkez ve iller kuruluşunda çalışanları ve maiyet memurlarını kapsar.

XII - MİLLİ İSTİHBARAT HİZMETLERİ SINIFI:

Bu sınıf, Milli İstihbarat Teşkilatı kadrolarında veya bu teşkilat emrinde çalıştırılanlardan özel kanunlarında gösterilen veya Cumhurbaşkanınca tespit edilen görevleri ifa edenleri kapsar.

ORTAK HÜKÜMLER

A) Sınıfların öğrenim durumlarına göre giriş ve yükselbilecek derece ve kademeleri aşağıda gösterilmiştir.

Öğrenim durumu	Giriş		Yükselinebilecek	
	Derece	Kademe	Derece	Kademe
İlkokulu bitirenler	15	1	7	Son
Ortaokulu bitirenler	14	2	5	Son
Ortaokul dengi mesleki veya teknik öğrenimi bitirenler	14	3	5	Son
Ortaokul üstü 1 yıl mesleki veya teknik öğrenimi bitirenler	13	1	4	Son
Ortaokul üstü 2 yıl mesleki veya teknik öğrenimi bitirenler	13	2	4	Son
Liseyi bitirenler	13	3	3	Son
Lise dengi mesleki veya teknik öğrenimi bitirenler	12	2	3	Son
Lise veya dengi okullar üstü 1 yıllık mesleki veya teknik öğrenimi bitirenler	11	1	2	Son
Lise veya dengi okullar üstü 2 yıl veya Ortaokul üstü en az 5 yıllık mesleki veya teknik öğrenimi bitirenler	10	1	2	Son
Lise veya dengi okullar üstü 3 yıl teknik veya mesleki öğrenimi bitirenler	10	2	2	Son
2 yıl süreli yüksek öğrenimi bitirenler	10	2	1	Son
3 yıl süreli yüksek öğrenimi bitirenler	10	3	1	Son
4 yıl süreli yüksek öğrenimi bitirenler	9	1	1	Son
5 yıl süreli yüksek öğrenimi bitirenler	9	2	1	Son
6 yıl süreli yüksek öğrenimi bitirenler	9	3	1	Son

MADDE 37 YÜKSELİNEBİLECEK DERECEİNİN ÜSTÜNDE BİR DERECEYE YÜKSELME:

Bu kanun hükümlerine göre öğrenim durumları, hizmet sınıfları ve görev unvanları itibarıyla azami yükselinebilecekleri derecelerin dördüncü kademesinden aylık almaya hak kazanan ve son sekiz yıllık süre içinde herhangi bir disiplin cezası almayanların kazanılmış hak aylıkları kadro şartı aranmaksızın bir üst dereceye yükseltilir.

MADDE 39 SINIF DIŞINDA KADRO İHDAS EDİLEMİYECEĞİ:

Bu kanuna tabi kurumlarda sınıflar dışında memurluk kadroları ihdas edilemez.

MADDE 40 MEMURİYETE GİRİŞTE YAŞ:

Genel olarak 18 yaşını tamamlayanlar Devlet memuru olabilirler.

Bir meslek veya sanat okulunu bitirenler en az 15 yaşını doldurmuş olmak ve Türk Medeni Kanununun 12 nci maddesine göre kazai rüşd kararı almak şartıyla Devlet memurluklarına atanabilirler.

MADDE 41 SINIFLANDIRMADA ÖĞRENİM UNSURU:

Genel olarak ortaokulu bitirenler memur olabilirler.

Ortaokul mezunlarından istekli bulunmadığı takdirde ilkokulu bitirenlerin de alınması caizdir.

MADDE 43 GÖSTERGELER:

Bu Kanuna tabi kurumların kadrolarında bulunan personelin aylık ve ek göstergeleri aşağıda gösterildiği şekilde tespit edilir:

A) Aylık Göstergesi: Bütün sınıflar itibariyle her derece ve kademenin aylıklarının hesaplanmasına esas teşkil edecek Aylık Gösterge Tablosu aşağıdaki I Numaralı Cetvelde gösterilmiştir.

I Numaralı Cetvel
AYLIK GÖSTERGE TABLOSU ⁽¹⁾
Kademeler

Dereceler	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	1320	1380	1440	1500	—	—	—	—	—
2	1155	1210	1265	1320	1380	1440	—	—	—
3	1020	1065	1110	1155	1210	1265	1320	1380	—
4	915	950	985	1020	1065	1110	1155	1210	1265
5	835	865	895	915	950	985	1020	1065	1110
6	760	785	810	835	865	895	915	950	985
7	705	720	740	760	785	810	835	865	895
8	660	675	690	705	720	740	760	785	810
9	620	630	645	660	675	690	705	720	740
10	590	600	610	620	630	645	660	675	690
11	560	570	580	590	600	610	620	630	645
12	545	550	555	560	570	580	590	600	610
13	530	535	540	545	550	555	560	570	580
14	515	520	525	530	535	540	545	550	555
15	500	505	510	515	520	525	530	535	540

B) Ek Gösterge: Bu Kanuna tabi kurumların kadrolarında bulunan personelin aylıkları; hizmet sınıfları, görev türleri ve aylık alınan dereceler dikkate alınarak bu kanuna ekli I ve II sayılı cetvellerde gösterilen ek gösterge rakamlarının eklenmesi suretiyle hesaplanır.

II sayılı cetvelde yer alan unvanlarda değişiklik yapmaya ve yeni unvanlar ilave etmeye Bakanlar Kurulu yetkilidir.

Kadroları Milli İstihbarat Hizmetleri Sınıfına dahil olanlara, bu maddede gösterilen emsallerini geçmemek üzere Cumhurbaşkanı tarafından tespit edilecek ek gösterge rakamları uygulanır.

MADDE 45 MEMURUN BAŞKA SINIFTA VE DERECESİNİN ALTINDA BİR GÖREVDE ÇALIŞTIRILMIYACAĞI:

Hiç bir memur sınıfının dışında ve sınıfının içindeki derecesinin altında bir derecenin görevinde çalıştırılmaz.

5 inci ve daha aşağı derecelerdeki kadrolara, derece yükselmesi için gerekli nitelikleri haiz memur bulunmaması hallerinde, 36 ncı maddede belirtilen öğrenim durumları itibariyle tespit olunan yükselinebilecek dereceyi aşmamak ve karşılık gösterilecek kadro derecesi kazanılmış hak aylık derecelerinin üç üst derecesinden fazla olmamak kaydıyla, bu dereceler karşılık gösterilerek, kendi derecesi ile aynı sınıftan memur atanması mümkündür.

MADDE 46 ATAMA YAPILACAK BOŞ KADROLARIN BİLDİRİLMESİ:

Bakanlıklar ile diğer kamu kurum ve kuruluşları (Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı hariç), personel atamasına lüzum gördükleri boş kadroların sayılarını, sınıf ve derecelerini belirterek Devlet Personel Başkanlığına bildirirler.

MADDE 47 DUYURMA:

Devlet Personel Başkanlığı atama yapılacak boş kadroların sınıf ve derecelerini, kadroların bulundukları kurum ve yerlerini, kadrolara alınacak personel sayılarını, alınacak personelin genel ve özel şartlarını, en son başvurma tarihini, başvurulacak mercileri, sınav yerlerini ve zamanlarını ve gerek görülen diğer bilgileri başvurma süresinin bitiminden en az 15 gün önce Resmi Gazete, radyo, televizyon ve ülke çapında tirajı yüksek gazetelerden asgari biri ve uygun görülecek diğer araçlar ile duyurur.

MADDE 48 GENEL VE ÖZEL ŞARTLAR:

Devlet memurluğuna alınacaklarda aşağıdaki genel ve özel şartlar aranır.

A) Genel şartlar:

1. Türk Vatandaşı olmak,
2. Bu Kanunun 40 ncı maddesindeki yaş şartlarını taşımak,
3. Bu Kanunun 41 nci maddesindeki öğrenim şartlarını taşımak,
4. Kamu haklarından mahrum bulunmamak,
5. Türk Ceza Kanununun 53 üncü maddesinde belirtilen süreler geçmiş olsa bile; kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına ya da affa uğramış olsa bile devletin güvenliğine karşı suçlar, Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama veya kaçakçılık suçlarından mahkûm olmamak.
6. Askerlik durumu itibariyle;
 - a) Askerlikle ilgisi bulunmamak,
 - b) Askerlik çağına gelmemiş bulunmak,
 - c) Askerlik çağına gelmiş ise muvazzaf askerlik hizmetini yapmış yahut ertelenmiş veya yedek sınıfa geçirilmiş olmak,
7. 53 üncü madde hükümleri saklı kalmak kaydı ile görevini devamlı yapmasına engel olabilecek akıl hastalığı¹ bulunmamak.
8. İptal(Anayasa Mahkemesinin 24/7/2019 tarihli ve E.:2018/73; K.:2019/65 sayılı Kararı ile)

B) Özel şartlar:

1. Hizmet göreceği sınıf için 36 ve 41 nci maddelerde belirtilen öğretim ve eğitim kurumlarının birinden diploma almış olmak,
2. Kurumların özel kanun veya diğer mevzuatında aranan şartları taşımak.

MADDE 49 SINAVLARA KATILMA:

Duyurulan Devlet kamu hizmet ve görevlerine Devlet Memuru olarak girmek isteyenler, belirlenen şartları yerine getirerek başvurularını yaparlar.

MADDE 50 SINAV ŞARTI:

Devlet kamu hizmet ve görevlerine Devlet memuru olarak atanacakların açılacak Devlet memurluğu sınavlarına girmeleri ve sınavı kazanmaları şarttır.

MADDE 51 SINAV SONUÇLARI:

Sınav sonuçları, ilgili kurumda teşkil edilen sınav komisyonlarının sorumluluğunda belirlenecek başarılı olanların isimleri başarı sıralarına göre ilan edilir ve yazı ile de ilgililere bildirilir. İlan edilen sınav sonuçları müteakip sınav tarihine kadar geçerlidir.

MADDE 52 KURUMLARIN MEMUR İHTİYAÇLARINI KARŞILAMA ŞEKLİ:

Kurumların memur ihtiyaçları yayınlanan sınav sonuçlarında belirlenen başarı sırasına göre ilgili kurumlarca atama yapılmak suretiyle karşılanır.

Müteakip sınav dönemine kadar kurumların acil ihtiyaçları; sınavlara girip kazanmış ancak yeterli kadro olmaması nedeni ile ataması yapılamayanlardan; yayınlanan başarı sırasına göre karşılanabilir.

Yapılan atamalar, ilgili kurumlarca derhal Devlet Personel Başkanlığına bildirilir.

MADDE 53 ENGELLİ PERSONEL ÇALIŞTIRMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ:

Kurum ve kuruluşlar bu Kanuna göre çalıştırdıkları personele ait kadrolarda % 3 oranında engelli çalıştırmak zorundadır.

% 3'ün hesaplanmasında ilgili kurum veya kuruluşun (yurtdışı teşkilat hariç) toplam dolu kadro sayısı dikkate alınır.

Engelliler için sınavlar, ilk defa Devlet memuru olarak atanacaklar için açılan sınavlardan ayrı zamanlı olarak, engelli kontenjanı açığı bulunduğu sürece engel grupları ve eğitim durumları itibarıyla sınav sorusu hazırlanmak ve ulaşılabilirliklerini sağlamak suretiyle merkezi olarak yapılır veya yaptırılır.

Engelli personel çalıştırma yükümlüğünün yerine getirilmesinin takip ve denetimi ile engellilerin Devlet memurluğuna yerleştirilmesinden Devlet Personel Başkanlığı sorumludur.

Engelli açığı bulunan kamu kurum ve kuruluşları bir sonraki yıl için alım yapacakları engellilere ilişkin taleplerini her yılın Ekim ayının sonuna kadar Devlet Personel Başkanlığına bildirmek zorundadır.

MADDE 54 ADAYLIĞA KABUL EDİLME:

Sınavlarda başarılı olanlardan Devlet memurluğuna girmek isteyenler başarı listesindeki sıraya ve 47 nci maddeye göre ilan edilen kadro sayısı kadar, kurumlarınca memur adayı olarak atanırlar.

Aday olarak atanmış Devlet memurunun adaylık süresi bir yıldan az iki yıldan çok olamaz ve bu süre içinde aday memurun başka kurumlara nakli yapılamaz.

MADDE 55 ADAYLARIN YETİŞTİRİLMESİ:

Aday olarak atanan memurların önce bütün memurların ortak vasıfları ile ilgili temel eğitime, bilahare sınıfları ile ilgili hazırlayıcı eğitime ve staja tabi tutulmaları ve Devlet memuru olarak atanabilmeleri için başarılı olmaları şarttır.

Temel eğitim ile hazırlayıcı eğitim aynı kurumda yapılır.

MADDE 56 ADAYLIK DEVRESİ İÇİNDE GÖREVE SON VERME:

Adaylık süresi içinde temel ve hazırlayıcı eğitim ve staj devrelerinin her birinde başarısız olanlarla adaylık süresi içinde hal ve hareketlerinde memuriyetle bağdaşmıyacak durumları, göreve devamsızlıkları tespit edilenlerin disiplin amirlerinin teklifi ve atamaya yetkili amirin onayı ile ilişkileri kesilir.

İlişkileri kesilenler ilgili kurumlarca derhal Devlet Personel Başkanlığına bildirilir.

MADDE 57 ADAYLIK SÜRESİ SONUNDA BAŞARISIZLIK:

Adaylık süresi içinde aylıktan kesme veya kademe ilerlemesinin durdurulması cezası almış olanların disiplin amirlerinin teklifi ve atamaya yetkili amirin onayı ile ilişkileri kesilir.

İlişkileri kesilenler ilgili kurumlarca derhâl Devlet Personel Başkanlığına bildirilir.

Adaylık devresi içinde veya sonunda, 56 ncı ve bu madde hükümlerine göre ilişkileri kesilenler (sağlık nedenleri hariç) 3 yıl süre ile Devlet memurluğuna alınmazlar.

MADDE 58 ASLİ MEMURLUĞA ATANMA:

Adaylık devresi içinde eğitimde başarılı olan adaylar disiplin amirlerinin teklifi ve atamaya yetkili amirin onayı ile onay tarihinden geçerli olmak üzere asli memurluğa atanırlar.

Asli memurluğa geçme tarihi adaylık süresinin sonunu geçemez.

MADDE 59 İSTİSNAİ MEMURLUKLAR:

Cumhurbaşkanlığı ile Türkiye Büyük Millet Meclisinin memurluklarına, Bakan Yardımcılıklarına, Savunma Sanayii Müsteşarlığına ait Müsteşar, Müsteşar Yardımcısı, I. Hukuk Müşaviri, Daire Başkanı ve Müşavir Avukat kadrolarına, Toplu Konut İdaresi Başkanlığına ait Başkan, Başkan Yardımcısı, Hukuk Müşaviri, Daire Başkanı, Uzman, Uzman Yardımcısı, Müşavir Avukat ve Şube Müdürleri (Uzman), Başbakan Müşavirliklerine, Özelleştirme İdaresi Başkanlığında Başkan, Başkan Yardımcısı, Başkanlık Müşaviri, Daire Başkanı, Proje Grup Başkanı ve Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliğine Başbakanlık ve Bakanlık Müşavirlikleriyle Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliklerine, Başbakanlık Basın Müşavirliğine, Türkiye İstatistik Kurumu Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliğine, Avrupa Birliği Bakanlığı Başkanlıklarına (İdari Hizmetler Başkanlığı hariç), Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Başkan Yardımcısı, Başkanlık Müşaviri, Basın Müşaviri ve Hukuk Müşaviri, Gelir İdaresi Başkanlığında Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliğine, Bakanlar Kurulu Sekreterliğine, Milli Savunma Bakanlığı, Türk Silahlı Kuvvetleri ile Sahil Güvenlik Komutanlığı kadrolarında veya kadro açıklamalar bölümünde özel nitelikli olarak gösterilen görev yerlerine, Özel Kalem Müdürlüklerine, Valiliklere, Büyükelçiliklere, Elçiliklere, Daimi Temsilciliklere, Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanlığına, dış kuruluşlarda çalışma müşavirlikleri nezdinde görevlendirilecek sendika uzmanlıklarına, Din İşleri Yüksek Kurulu Üyeliklerine, Diyanet İşleri Başkanlığı Başkanlık Müşaviri (4 adet), Diyanet İşleri Başkanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşaviri, Milli İstihbarat Teşkilatı memurluklarına, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Müşavirliklerine, Hukuk Müşavirliğine ve Genel Sekreter Sekreterliğine, Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığında Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği ve Başkanlık Müşavirliğine, Anayasa Mahkemesi Basın Müşavirliğine, Nükleer Düzenleme Kurumunun Başkan Yardımcılıkları ve Daire Başkanlıklarına, bu Kanunun atanma, sınavlar, kademe ilerlemesi ve dereceye yükselmesine ilişkin hükümleriyle bağlı olmaksızın tahsis edilmiş derece aylığı ile memur atanabilir. Dışişleri Bakanlığı Hukuk Müşavirlikleri ile Devlet Konservatuvarında görevlendirilecek uluslararası ün yapmış üstün yeteneklere sahip Devlet sanatçılarının, olimpiyat şampiyonluğu veya olimpiik spor dallarından birinde büyükler kategorisinde birden fazla Dünya şampiyonluğu kazananlar arasından atanacak spor müşavirlerinin atama ve ilerlemelerinde de bu hükümler uygulanır.

Birinci fıkrada sayılan memurların bulundukları bu kadrolar emeklilik aylığının hesabında ve diğer memurluklara naklen atanmalarında herhangi bir sınıf için kazanılmış hak sayılmaz. Bu görevlerde bulunan memurların emeklilik kıdemleri yürümekte devam eder.

MADDE 60 İSTİSNAİ MEMURLUKLARA ATANMADA ARANACAK ŞARTLAR:

İstisnai Devlet memurluklarına 48 inci maddede yazılı genel şartları taşıyan kimselerden atanmalar yapılabilir.

Ancak, Devlet sanatçılarında aranacak nitelikler bir yönetmelikle belirtilir.

Dışişleri Bakanlığı Hukuk Müşavirliğine atanabilmek için ise, bir yabancı dili çok iyi bilmek ve özel yönetmeliğinde belirtilecek diğer nitelikleri taşımak şarttır.

MADDE 61 İSTİSNAİ MEMURLUKLARA ATANANLARA BU KANUNUN UYGULANACAK HÜKÜMLERİ:

60 ncı madde gereğince istisnai memurluklara atanmalar hakkında bu Kanunun atanma, sınavlar, kademe ilerlemesi ve derece yükselmesi dışında kalan bütün hükümleri uygulanır.

Ancak istisnai bir memuriyet kadrosuna atananlar, atandıkları kadronun derece aylığının ilk kademesini kazanılmış hak olarak elde ettikleri tarihten itibaren, haklarında bu kanunun kademe ilerlemesi ve derece yükselmesine dair hükümleri uygulanır.

Şu kadar ki, Bakanlıklar özel kalem müdürlüklerine, valiliklere, büyükelçiliklere, elçiliklere, daimi temsilciliklere atananların, atandıkları derecelerde geçirdikleri süreler, kazanılmış hak sayılmamak şartıyla, kademe ilerlemesinde (üst dereceye atanmaları halinde 161 inci maddenin A bendi uyarınca) değerlendirilir.

MADDE 62 ATAMALARDA GÖREV YERİNE HAREKET VE İŞE BAŞLAMA SÜRESİ:

İlk defa veya yeniden veyahut yer değiştirme suretiyle;

a) Aynı yerdeki görevlere atananlar atama emirlerinin kendilerine tebliğ gününü,

b) Başka yerdeki görevlere atananlar, atama emirlerinin kendilerine tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içerisinde o yere hareket ederek belli yol süresini, İzleyen iş günü içinde işe başlamak zorundadırlar.

Savaş ve olağanüstü hallerde bu süre *Cumhurbaşkanı* Kararı ile kısaltılabilir.

Yukarıdaki süreler;

1 - Kanuni izinlerin kullanılması veya geçici bir görevin yapılması sırasında başka bir göreve atanan memurlar için iznin veya geçici görevin bitimi,

2 - Hesaplarını, yerlerine gelenlere devir zorunda bulunan sayman ve sayman mutemetleri için devrin sona ermesi,

3 - Eski görevlerine devamları kurumlarınca yazılı olarak tebliğ edilenler için yerlerine atanan memurların gelmesi veya yeni görev yerlerine hareketlerinin kurumlarınca tebliği, tarihinde başlar.

Yer değiştirme suretiyle yapılan atamalarda memurlara atama emirleri tebliğ edilince yollukları, ödeme emri aranmaksızın, saymanlıklarca derhal ödenir.

Memurun izinli ve raporlu olması tebligata engel olmamakla beraber (a) ve (b) bentlerindeki süreler izin ve rapor müddetinin bitmesinde başlar.

MADDE 63 İŞE BAŞLAMAMA HALİNDE YAPILACAK İŞLEM:

Bir göreve ilk defa veya yeniden atananlardan belge ile isbatı mümkün zorlayıcı sebepler olmaksızın 62 nci maddedeki süre içinde işe başlamayanların atanmaları iptal edilir ve bunlar 1 yıl süreyle Devlet memuru olarak istihdam edilemezler.

Bunların belge ile isbatı mümkün zorlayıcı sebepler nedeniyle göreve başlamama hali iki ayı aştığı takdirde atama işlemi atamaya yetkili makamlarca iptal edilir.

Başka yerdeki bir göreve atananlardan 62 nci maddedeki süre içinde hareket ederek belli yol süresi sonunda yeni görevlerine başlamayanlara, eski görevlerinden ayrılış ve yeni görevlerine başlayış tarihleri arasında aylık verilmemek şartı ile 10 günlük bir süre daha verilebilir.

Belge ile isbatı mümkün zorlayıcı sebepler olmaksızın bu süre sonunda da yeni görevlerinde işe başlamayanlar memuriyetten çekilmiş sayılırlar.

MADDE 64 KADEME VE KADEME İLERLEMESİ:

Kademe; derece içinde, görevin önemi veya sorumluluğu artmadan, memurun aylığındaki ilerlemesidir.

Memurun kademe ilerlemesinin yapılabilmesi için bulunduğu kademe en az bir yıl çalışmış olması ve bulunduğu derecede ilerleyebileceği bir kademenin bulunması şartları aranır.

72 nci madde gereğince belirli bir süre görev yapmak üzere, mecburî olarak sürekli görevle atanan memurlardan kalkınmada birinci derecede öncelikli yörelerde bulunanlara, bu yörelerde fiilen çalışmak suretiyle geçirilen her iki yıl için bir kademe ilerlemesi daha verilir. Yıllık izinde geçirilen süreler fiilen çalışılmış sayılır. İki yıldan az süreler dikkate alınmaz.

Son sekiz yıl içinde herhangi bir disiplin cezası almayan memurlara, aylık derecelerinin yükseltilmesinde dikkate alınmak üzere bir kademe ilerlemesi uygulanır.

Kademe ilerlemesi ile ilgili onay mercii atamaya yetkili amirdir. Onay mercileri kademe ilerlemeleri ile ilgili yetkilerini devredebilirler.

MADDE 67 KADROSUZLUK SEBEBİYLE DERECE YÜKSELMESİ YAPAMAYANLARIN AYLIKLARI:

Diğer şartları taşımakla birlikte üst derecelerde kadro olmadığı için derece yükselmesi yapamayan memurların kazanılmış hak aylıkları, öğrenim durumları itibarıyla yüксеlebilecekleri dereceyi aşmamak şartıyla işgal etmekte oldukları kadroların üst derecelerine yükseltilir.

MADDE 68 DERECE YÜKSELMESİNİN USUL VE ŞARTLARI:

A) Derece yükselmesi yapılabilmesi için:

- a) Üst derecelerden boş bir kadronun bulunması,
- b) Derecesi içinde en az 3 yıl ve bu derecenin 3 üncü kademesinde 1 yıl bulunmuş,
- c) Kadronun tahsis edildiği görev için öngörülen nitelikleri elde etmiş, olması şarttır.

B) Eğitim ve Öğretim Hizmetleri Sınıfı ile Sağlık Hizmetleri ve Yardımcı Sağlık Hizmetleri Sınıfı hariç, sınıfların 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelerindeki kadrolarına, derece yükselmesindeki süre kaydı aranmaksızın, atanmasındaki usule göre daha aşağıdaki derecelerden atama yapılabilir.

Ancak, bu şekilde bir atamanın yapılabilmesi için ilgilinin;

- a) 1 inci dereceli kadrolardan ek göstergesi 5300 ve daha yukarıda olanlar için en az 12 yıl,
- b) 1 inci ve 2 nci dereceli kadrolardan ek göstergesi 5300'den az olanlar için en az 10 yıl,
- c) 3 üncü ve 4 üncü dereceli kadrolar için en az 8 yıl,

hizmetinin bulunması ve yükseköğrenim görmüş olması şarttır.

Dört yıldan az süreli yükseköğrenim görenler için bu sürelere iki yıl ilave edilir.

Bu sürelerin hesabında; 217 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 2 nci maddesi kapsamına dâhil kurumlarda fiilen çalışılan süreler ile Yasama Organı Üyeliğinde, belediye başkanlığında, belediye ve il genel meclisi üyeliğinde, kanunlarla kurulan fonlarda, muvazzaf askerlikte, okul devresi dâhil yedek astsubaylık ve subaylıkta ve uluslararası kuruluşlarda geçen sürelerin tamamı ile yükseköğrenim gördükten sonra özel kurumlarda veya serbest olarak çalıştıkları sürenin; Başbakanlık ve bakanlıkların bağlı ve ilgili kuruluşlarının müsteşar ve müsteşar yardımcıları ile en üst yönetici konumundaki genel müdür ve başkan kadrolarına atanacaklar için tamamı, diğer kadrolara atanacaklar için altı yılı geçmemek üzere dörtte üçü dikkate alınır.

Bu bent hükümlerine göre atananlar atandıkları kadronun aylık (Ek gösterge dahil) ve diğer haklarından yararlanırlar.

Bu suretle üst dereceye atananların bu kadrolarda geçirdikleri her yıl kademe ilerlemesi ve her "3" yıl derece yükselmesi sayılmak suretiyle kazanılmış hak ve emeklilik keseneğine esas aylık derecelerinin yükselmesinde gözönüne alınır.

C) Derece yükselmesi ile ilgili onay mercii atamaya yetkili amirdir.

Müşterek kararlar atamış olanların derece yükselmeleri, ilgili bakanın veya yetkili kıldığı makamın onayı ile yapılır.

MADDE 69 İDARİ GÖREVLERE ATANMA:

Kurumlar, Eğitim ve Öğretim, Sağlık ve Yardımcı Sağlık ve Teknik Hizmetler Sınıflarına dahil memurlardan, kariyerlerinden yararlanmak istediklerini 2 - 4 üncü dereceler arasındaki idari görevlere ait olup kazanılmış hak derecelerinin iki altındaki derecelerden tesbit ve ihdas edilmiş kadrolara atayabilirler.

Bu suretle atanan memurların aylıkları kazanılmış hak dereceleri üzerinden ödenir.

Ancak kazanılmış aylık dereceleri ve kariyer hizmet sınıfları için tesbit edilen ek gösterge, zam ve tazminatlar ile atandıkları görevlerin ek gösterge, zam ve tazminatlarının farklı olması halinde fazla olanı ödenir.

MADDE 71 BİR SINIFTAN BAŞKA BİR SINIFA GEÇME:

Memurların eşit dereceler arasında veya derece yükselmesi suretiyle sınıf değiştirmeleri caizdir.

Bu durumda sınıfları değişenlerin eski sınıflarının derecesinde elde ettikleri kademelerde geçirdikleri süreler yeni sınıflardaki derecelerinde dikkate alınır.

Kurumlar, memurlarını meslekleri ile ilgili sınıftan genel idare hizmetleri sınıfına veya genel idare hizmetleri sınıfından meslekleri ile ilgili sınıfa, görev ve unvan eşitliği gözetmeden kazanılmış hak aylık dereceleriyle atayabilirler.

Eski sınıflarında, görev alacakları yeni sınıfa göre memurluğa daha yüksek bir derece ve kademe-den başlamış olup da sınıf değiştirenlerin yeni görevlerindeki ilk ilerleme süreleri eski sınıflarında kazandıkları derece ve kademelere tekabül eden süre kadar uzatılır ve bu süre tamamlanıncaya kadar kendilerine sınıf değiştirmeleri sırasında bulundukları derecede kademe ilerlemesi verilmez.

MADDE 72 YER DEĞİŞTİRME SURETİYLE ATANMA:

Kurumlarda yer değiştirme suretiyle atanmalar; hizmetlerin gereklerine, özelliklerine, Türkiye'nin ekonomik, sosyal, kültürel ve ulaşım şartları yönünden benzerlik ve yakınlık gösteren iller gruplandırılarak tespit edilen bölgeler arasında adil ve dengeli bir sistem içinde yapılır.

Yeniden veya yer değiştirme suretiyle yapılacak atamalarda; aile birimini muhafaza etmek bakımından kurumlar arasında gerekli koordinasyon sağlanarak memur olan diğer eşin de isteği halinde ataması, atamaya tabi tutulan memurun atandığı yere 74 ve 76 ncı maddelerde belirtilen esaslar çerçevesinde yapılır.

Yer değiştirme suretiyle atanmaya tabi memurun atandığı yerde eşinin atanacağı teşkilatın bulunmaması ya da teşkilatı olmakla birlikte niteliğine uygun münhal bir görev bulunmaması ve ilgilinin de talebi halinde, bu personele eşinin görev süresi ile sınırlı olmak üzere aşağıdaki şartlarda izin verilebilir.

Bu suretle izin verilenlere, aylık ve diğer ödemelerine karşılık olarak, aylık (taban ve kıdem aylığı dahil), ek gösterge, zam ve tazminatlarının kanuni kesintiler düşüldükten sonraki net miktarının, eşleri;

a) Olağanüstü Hal Bölgesine dahil illerle bu illere mücavir olarak belirlenen illerde görevli olanlara % 60'ı,

b) Kalkınmada 1 inci derecede öncelikli yörelerde görevli olanlara % 50'si,

c) Kalkınmada 2 nci derecede öncelikli yörelerde görevli olanlara % 25'i,

kurumlarınca kadro tasarrufundan ödenir.

Eşleri diğer yörelerde görevli olanlar ise ücretsiz izinli sayılır.

Yukarıda sayılanların kadroları eşlerinin görevlendirme süresiyle sınırlı olarak saklı tutulur.

Ancak, bu süre memuriyet boyunca 4 yılı hiç bir surette geçemez.

Bunların kademe ilerlemesi; emeklilik ve diğer bütün hakları ve yükümlülükleri devam eder.

Ancak ücretsiz izin verilenlerin bu sürelerinin emeklilikten sayılabilmesi için kesenek ve kurum karşılıklarının her ay kendileri tarafından T.C. Emekli Sandığına yatırılması gerekir.

İlgili mevzuatı uyarınca verilecek rapora göre kendisi, eşi veya birinci derece kan hısımlığı bulunan bakmakla yükümlü olduğu aile fertleri engelli olan memurların engellilik durumundan kaynaklanan yer değiştirme taleplerinin karşılanması için düzenlemeler yapılır.

MADDE 73 KARŞILIKLI OLARAK YER DEĞİŞTİRME:

Aynı Kurumun başka başka yerlerde bulunan aynı sınıftaki memurları, karşılıklı olarak yer değiştirme suretiyle atanmalarını isteyebilirler. Bu isteğin yerine getirilmesi atamaya yetkili amirlerince uygun bulunmasına bağlıdır.

MADDE 74 MEMURLARIN BİR KURUMDAN DİĞERİNE NAKİLLERİ:

Memurların bu Kanuna tabi kurumlar arasında, kurumların muvafakatı ile kazanılmış hak dereceleri üzerinden veya 68 inci maddedeki esaslar çerçevesinde derece yükselmesi suretiyle, bulundukları sınıftan veya öğrenim durumları itibarıyla girebilecekleri sınıftan, bir kadroya nakilleri mümkündür.

Kazanılmış hak derecelerinin altındaki derecelere atanabilmeleri için ise atanacakları kadro derecesi ile kazanılmış hak dereceleri arasındaki farkın 3 dereceden çok olmaması ve memurların isteği de şarttır.

Aşağı dereceye atananların 68 inci maddede yazılı süre kaydı aranmaksızın eski derecelerine tekrar atanmaları caizdir.

Kazanılmış hak derecelerinden aşağı derecelere atananların aylık derece ve kademeleri genel hükümlere göre tespit edilmekle beraber, atandıkları bu derecelerde geçirdikleri süreler (kesenek ve karşılık farklarının kendileri tarafından her ay T.C. Emekli Sandığına gönderilmesini kabul etmeleri şartıyla) emeklilik yönünden eski derecelerinde değerlendirilir.

MADDE 76 MEMURLARIN KURUMLARINCA GÖREVLERİNİN VE YERLERİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ:

Kurumlar, görev ve unvan eşitliği gözetmeden kazanılmış hak aylık dereceleriyle memurları bulundukları kadro derecelerine eşit veya 68 inci maddedeki esaslar çerçevesinde daha üst, kurum içinde aynı veya başka yerlerdeki diğer kadrolara naklen atayabilirler.

Memurlar istekleri ile, kurumlarında kazanılmış hak derecelerinin en çok üç derece altında aynı veya başka yerlerdeki kadrolara atanabilirler.

Aşağı dereceye atananların 68 inci maddede yazılı süre kaydı aranmaksızın eski derecelerine tekrar atanmaları mümkündür.

MADDE 77 YABANCI BİR MEMLEKET VEYA ULUSLARARASI KURULUŞTA HİZMET ALMA:

Yabancı memleketlerin resmî kurumları veya uluslararası kuruluşlarda kurumlarının muvafakati ile görev alacak memurlara, ilgili Bakanın onayı ile (her üç yılda bir Bakan onayı yenilenmek kaydıyla) memuriyeti süresince yabancı memleketlerin resmî kurumlarında on yıla, uluslararası kuruluşlarda yirmibir yıla kadar aylıksız izin verilebilir.

MADDE 78 BİLGİLERİNİ ARTIRMAK ÜZERE DIŞ MEMLEKETLERE GÖNDERİLME:

Mesleklerine ait öğrenimini bitirerek Devlet memurluğuna alınmış ve asli memur olarak atanmış olanlardan mesleklerine ait hizmetlerde yetiştirilmek, eğitilmek, bilgilerini artırmak veya staj yapmak üzere dış memleketlere:

- a) Kurumlarınca açılacak seçme veya yarışma sınavlarında başarı gösterenlere,
- b) Dış burslara dayanılarak gönderilenlere,

İki yıla kadar ayrılma müsaadesi verilebilir.

Gerekirse bu süre en çok bir kat uzatılabilir.

MADDE 79 BİLGİLERİNİ ARTIRMAK İÇİN YABANCI MEMLEKETE GÖNDERİLENLERİN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ:

78 inci maddede yazılı olanlar kadrolarında bırakılırlar. Kadro karşılığı sözleşme ile istihdam edilenlerin sözleşmeleri devam eder ve (Şahsen özel burs sağlayan ve bu burstan istifade etmesi için kurumlarınca kendilerine maaşsız izin verilmesi uygun görülenler hariç) aylık ve diğer her türlü ödemeleri ile sözleşme ücretlerinin Kanuni kesintilerinden sonra kalan net tutarının % 60'ını Kurumlarından alırlar.

Bunların kademe ilerlemesi; emeklilik ve diğer bütün hakları ve yükümlülükleri devam eder.

İzin bitiminde yol süresi hariç 15 gün içinde görevlerine dönerler.

Kurumlarınca gönderilenlerden, uluslararası kuruluşlarda staj yapan ve çalışma esas ve usulleri ile misyon şeflikleriyle ilişkileri Devlet Personel Başkanlığının görüşü üzerine Dışişleri Bakanlığınca belirlenen memurlara, gittikleri ülkelerde sürekli görevle bulunan ve dokuzuncu derecenin birinci kademesinden aylık alan meslek memurlarına ödenmekte olan yurtdışı aylığı tutarı, diğerlerine bu tutarın 2/3'ü ödenir.

Sürelerinin bitiminde görevlerine başlamıyanlar çekilmiş sayılırlar.

Bu suretle çekilmiş sayılanlar aylık ve yol giderleri de dahil olmak üzere kendilerine kurumlarca yapılmış bulunan bütün masrafları iki kat olarak ödemeye mecburdurlar. Görevlerine başlayıp da yükümlü bulundukları mecburi hizmetini bitirmeden ayrılanlar veya bir ceza sebebi ile memurluktan çıkarılmış olanlar mecburi hizmetlerinin eksik kalan kısmı ile orantılı miktarı iki kat olarak ödemek zorundadırlar.

MADDE 80 BİLGİLERİNİ ARTIRMAK ÜZERE DIŞ MEMLEKETLERE GÖNDERİLME ESASLARI

Şahsen özel burs sağlayan ve bu burstan istifade etmesi için kendilerine maaşsız izin verilenler dışında her yıl yurt dışına gönderilebilecek Devlet memurlarının kurumlar itibarıyla sayıları, Cumhurbaşkanlığı kararı ile belirlenir.

MİT mensupları hakkında yukarıdaki esaslar, Cumhurbaşkanlığı tarafından onaylanacak bir talimatla belirtilir.

MADDE 81 SİLAH ALTINA ALINMA:

Hazarda ve seferde muvazzaflık hizmeti dışında silah altına alınan Devlet memurları, silah altında bulundukları sürece izinli sayılırlar.

MADDE 82 TERHİS EDİLENLERİN GÖREVLERİNE DÖNMELERİ:

Hazarda eğitim ve manevra maksadiyle veya seferde muvazzaflık hizmeti dışında silah altına alınan memurların terhislerinden sonra görevlerine başlamaları, 62 ve 63 üncü maddelerin yer değiştirme suretiyle atamaya ilişkin hükümlerine tabidir.

MADDE 83 MUVAZZAF ASKERLİĞE AYRILAN MEMURLARIN TERHİSLERİNDE GÖREVE BAŞLATILMALARI İLE MUVAZZAF ASKERLİKTE GEÇEN SÜRELERİN KADEME VE DERECE İNTİBAKLARINDA DEĞERLENDİRİLMESİ:

Devlet memuru iken muvazzaf askerlik hizmetini yapmak üzere silah altına alınanlardan askerlik görevini tamamlayıp memuriyete dönmek isteyenler, terhis tarihinden itibaren 30 gün içinde kurumlarına başvurmak ve kurumları da başvurma tarihinden itibaren azami 30 gün içinde ilgilileri göreve başlatmak zorundadırlar.

Bunların muvazzaf askerlikte geçen süreleri muvazzaf askerliğe ayrıldıkları sırada iktisap etmiş oldukları derecede kademe ilerlemesi yapılmak suretiyle değerlendirilir.

MADDE 84 MUVAZZAF ASKERLİĞİNİ YAPTIKTAN SONRA DEVLET MEMURLUĞUNA GİRENLERİN KADEME İNTİBAKLARI:

Muvazzaf askerlik görevini yaptıktan sonra Devlet memurluğuna atananlar adaylık esaslarına tabi olurlar ve muvazzaf askerlikte geçen süreleri asaletlerinin tasdikinden sonra kademe ilerlemesi yapılmak ve sınav veya seçmeye tabi tutulmak suretiyle derece yükseltilmesinde de değerlendirilir.

MADDE 85 SEFERDE VEYA TALİM VE MANEVRA İÇİN HAZARDA SİLAH ALTINA ALINANLARIN ASKERLİK SÜRELERİNİN KADEME VE DERECE İNTİBAKLARI:

Devlet memurlarından muvazzaflık hizmeti dışında talim ve manevra maksadiyle veya seferde silah altına alınanların kademe ilerlemeleri devam eder. Bu süre içinde derece yükselmesi gerektiğinde terhislerinden sonra açık kadro bulunması ve sınav veya seçmede başarı göstermeleri şartıyla silah altında geçen süreleri yükselecekleri üst derecenin kademelerinde dikkate alınır.

MADDE 86 VEKALET GÖREVİ VE AYLIK VERİLMESİNİN ŞARTLARI:

Memurların kanuni izin, geçici görev, disiplin cezası uygulaması veya görevden uzaklaştırma nedenleriyle işlerinden geçici olarak ayrılımları halinde yerlerine kurum içinden veya diğer kurumlardan veya açıktan vekil atanabilir.

Bir görevin memurlar eliyle vekaleten yürütülmesi halinde aylıksız vekalet asıldır.

Ancak, ilkököl öğretmenliği (Yaz tatili hariç), tabiplik, dış tabipliği, eczacılık, köy ve beldelelerdeki ebelik ve hemşirelik, mühendis ve mimarlık, veterinerlik, vaizlik, Kur'an kursu öğreticiliği, imam-hatiplik ve müezzin-kayyımlığa ait boş kadrolara Maliye Bakanlığının izni (mahallî idarelerde izin şartı aranmaz) ile, açıktan vekil atanabilir.

Aynı kurumdan ayrılmalar dolayısıyla atanan vekil memurlara vekalet görevinin 3 aydan fazla devam eden süresi için, kurum dışından veya açıktan atananlarla kurum içinden ilkököl öğretmenliği-ne atanan öğretmenler ile veznedarlık görevine atananlara göreve başladıkları tarihten itibaren vekalet aylığı ödenir.

Bu Kanuna tabi kurumlarda çalışan veteriner hekim veya hayvan sağlık memurları, veteriner hekim veya hayvan sağlık memuru bulunmayan belediyelerin veterinerlik veya hayvan sağlık memurluğu hizmetlerini ifa etmek üzere bu hizmetlerle ilgili kadrolara vekalet aylığı verilmek suretiyle atanabilirler.

Bu Kanuna tabi kurumlarda, mali, nakdi ve ayni sorumluluğu bulunan saymanlık kadrolarının boşalması halinde bu kadrolara işe başladıkları tarihten itibaren vekalet aylığı verilmek suretiyle memurlar arasından atama yapılabilir.

Açıktan vekil olarak atananlara, bir yılda yirmi günü geçmemek üzere çalıştıkları her ay için iki gün yıllık izin verilir. Bu iznin kullanımında, bir sonraki yıla devredilme hâli dışında Devlet memurları için öngörülen hükümler uygulanır.

MADDE 87 İKİNCİ GÖREV YASAĞI:

Memurlara;

- a) Bu Kanuna tabi kurumlarda,
- b) Sermayesinin tamamı Devlet tarafından verilmek suretiyle kurulan iktisadi kurumlar ile sermayesinin yarısından fazlası Devlete ait bankalarda,
- c) Özel kanunlarla veya C u m h u r b a ş k a n l ı ğ ı k a r a r n a m e l e r i y l e kurulan banka ve kuruluşlarda,
- ç) Yukarıdaki bentlerde yazılı idare, kuruluş ve bankalar tarafından sermayelerinin yarısından fazlasına katılmak suretiyle kurulan kuruluşlarla bunların aynı oranda katılmaları ile vücut bulan kurumlarda,

İkinci görev verilemez; bu kurumlardan her ne ad ile olursa olsun para ödenemez ve yarar sağlanamaz.

Ancak, bu Kanunun memurlara ikinci görev verilmesini öngören hükümleri ile hakem, tasfiye memuru ve bilirkişilere takdir olunan İl Genel Meclisi ve İl Daimi Encümeni başkanları, özel kanunlarla kurulan ve asli görevlerinin devamı niteliğinde olmayan çeşitli kurul, komisyon, heyet ve jüri çalışmalarına, Üniversiteler, Akademiler, Türkiye ve Orta - Doğu Amme İdaresi Enstitüsü ve Özel Kanunlarla kurulan araştırma kurumları tarafından idareyle ilgili olarak yapılan inceleme ve araştırma çalışmalarına katılanlar için özel kanunlarınca gösterilen veya bu kanunlara dayanılarak tespit edilen ücretlerin ödenmesine ilişkin hükümler saklıdır.

MADDE 88 İKİNCİ GÖREV VERİLECEK MEMURLAR VE GÖREVLER:

Bu Kanuna tabi kurumlarda çalışan Devlet memurlarına esas görevlerinin yanında;

A) Özel kanunlarla, C u m h u r b a ş k a n l ı ğ ı k a r a r n a m e l e r i y l e veya bunların verdiği yetkiye dayanılarak memurlara gördürülmesi öngörülen sürekli hizmetler,

B) Mesleki bilgisi ile ilgili olarak, hizmet olanakları elverişli bulunmak ve atamaya yetkili amir tarafından uygun görülme şartıyla;

1) 87 nci maddede yazılı kurumların tabiplikleri, dış tabiplikleri, eczacılıkları, kimyagerlikleri, veterinerlikleri, avukatlıkları ile Adli Tıp Kurumu Uzmanlıkları,

2) Asıl görevlerinin bulunduğu bucak, ilçe ve zorunlu hallerde iller belediyelerinin yüksek mühendis, mühendis, yüksek mimar ve mimarlarca yürütülmesi gereken teknik hizmetleri,

İkinci görev olarak verilebilir.

Asıl görevlerinin yanında;

a) Tabiplere; il ve ilçe sağlık müdürlüğü, il sağlık müdür yardımcılığı, halk sağlığı müdürlüğü, halk sağlığı müdür yardımcılığı, sağlık grup başkanlığı, baştabiplik, baştabip yardımcılığı ile il sağlık ve halk sağlığı müdürlüklerinde ilgili mevzuatı uyarınca tabipler tarafından yürütülmesi öngörülen şube müdürlükleri,

b) Diş hekimlerine ve veterinerlere, meslekleri ile ilgili baştabiplik,

c) Veteriner, dişhekim ve eczacılara; baştabip yardımcılığı,

d) Öğretmenlere; okul ve enstitü müdürlüğü, başyardımcılığı ve yardımcılığı görevleri, ikinci görev olarak yaptırılabilir.

MADDE 89 DERS GÖREVİ:

Her derecedeki eğitim ve öğretim kurumları ile Üniversite ve Akademi (Askeri Akademiler dahil), okul, kurs veya yaygın eğitim yapan kurumlarda ve benzeri kuruluşlarda öğretmen veya öğretim üyesi bulunmaması halinde öğretmenlere, öğretim üyelerine veya diğer memurlara veyahut açıktan atanacaklara ücret ile ek ders görevi verilebilir.

MADDE 90 BİRLEŞEMİYECEK GÖREVLER:

Devlet memurlarına, vekalet görevi, ikinci görev veya ders görevlerinden ancak birisi verilebilir. Öğretmenlerin idari görevi bu hükmün dışındadır. Bir memurun üstünde birden çok ücretli vekalet görevi veya ikinci görev bulunamaz.

MADDE 91 KADROLARI KALDIRILAN DEVLET MEMURLARI:

Kadrosu kaldırılan memurlar, en geç altı ay içinde kendi kurumlarında niteliklerine uygun bir kadroya atanırlar.

Bunlar, atama işlemi yapılınca kadar kurumlarında niteliklerine uygun işlerde çalıştırılır ve yeni bir kadroya atanınca kadar eski kadrolarına ait malî haklardan ve sosyal yardımlardan yararlanmaya devam ederler.

Diğer kamu kurum ve kuruluşlarına atanmak üzere Devlet Personel Başkanlığına bildirilen memurların 190 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamında bulunan kamu kurum ve kuruluşlarının boş kadrolarından Devlet Personel Başkanlığınca tespit edilen kadroya, anılan Başkanlık tarafından kırkbeş gün içinde ataması teklif edilir.

Devlet Personel Başkanlığı tarafından gönderilen atama teklif yazısının atamayı yapacak kamu kurum ve kuruluşuna intikalinden itibaren otuz gün içinde bu kurum ve kuruluş tarafından atama işlemlerinin yapılması zorunludur.

Bunlardan unvanları müdür ve daha üst olanlar ile danışma işlevlerine ilişkin kadrolarda çalışanlar Araştırmacı kadrolarına, diğerleri ise durumlarına uygun kadrolara atanırlar.

MADDE 92 MEMURLUKTAN ÇEKİLENLERİN YENİDEN ATANMALARI:

İki defadan fazla olmamak üzere memurluktan kendi istekleriyle çekilenlerden veya bu Kanun hükümlerine göre çekilmiş sayılanlardan tekrar memurluğa dönmek isteyenler, ayrıldıkları sınıfta boş kadro bulunmak ve bu sınıfın niteliklerini taşımak şartıyla ayrıldıkları tarihte almakta oldukları aylık derecesine eşit bir derecenin aynı kademesine veya 71 inci madde hükümlerine uyulmak suretiyle diğer bir sınıfta eşit derecedeki kadrolara atanabilirler.

657 sayılı Kanuna tabi olmayan personelden kendi istekleri ile görevinden çekilmiş olanlar, boş kadro bulunmak ve gireceği sınıfın niteliklerini taşımak kaydı ile bu Kanuna tabi kurumlardaki memuriyetlere atanabilirler.

MADDE 93 EMEKLİLERİN YENİDEN HİZMETE ALINMASI:

T.C. Emekli Sandığı Kanunu hükümlerine göre emekli olanlardan (5434 sayılı Kanunun 104 üncü maddesine göre emeklilikle ilgili görevlere yeniden atanamayacaklar hariç) sınıfında yazılı nitelik-

leri taşımakta bulunanlar kanunun 92 nci maddesi hükümlerine göre kurumlarda boş kadro bulunmak şartıyla yeniden memurluğa alınabilirler.

MADDE 94 ÇEKİLME:

Devlet memuru bağlı olduğu kuruma yazılı olarak müracaat etmek suretiyle memurluktan çekilme isteğinde bulunabilir.

Mezuniyetsiz veya kurumlarınca kabul edilen mazereti olmaksızın görevin terk edilmesi ve bu terkin kesintisiz 10 gün devam etmesi halinde, yazılı müracaat şartı aranmaksızın, çekilme isteğinde bulunulmuş sayılır.

Çekilmek isteyen memur yerine atanan kimsenin gelmesine veya çekilme isteğinin kabulüne kadar görevine devam eder.

Yerine atanan kimse bir aya kadar gelmediği veya yerine bir vekil atanmadığı takdirde, üstüne haber vererek görevini bırakabilir.

Olağanüstü mazeretle çekilenler, üstüne haber vermek şartıyla bir ay kaydına tabi değildirler.

MADDE 95 ÇEKİLMEDE DEVİR VE TESLİM SÜRESİ:

Çekilen Devlet memurlarından devir ve teslim ile yükümlü olanlar, bu işlemlerin sonuna kadar görevlerini bırakamazlar. Hizmet icaplarına göre devir ve teslim işlemleri için gerekli süreler, yönetmelikte belirtilir.

MADDE 96 OLAĞANÜSTÜ YÖNETİM HALLERİNDE ÇEKİLME USULÜ:

Olağanüstü hal, seferberlik ve savaş hallerinde veya genel hayata müessir afetlere uğrayan yerlerdeki Devlet memurları, çekilme istekleri kabul edilmedikçe veya yerine atanacaklar gelip işe başlamadıkça görevlerini bırakamazlar.

MADDE 97 ÇEKİLEN VE ÇEKİLMİŞ SAYILANLARIN YENİDEN ATANMALARI:

Memurlardan mali ve cezai sorumlulukları saklı kalmak üzere;

A) 94 üncü maddenin 2 nci ve 3 üncü fıkrasına uygun olarak memuriyetten çekilenler altı ay geçmeden,

B) Bu Kanuna göre çekilmiş sayılanlar ile 94 üncü maddenin 2 nci fıkrasına uymadan görevlerinden ayrılanlar bir yıl geçmeden,

C) 95 inci maddede yazılı zorunluluklara uymayanlar 3 yıl geçmeden,

D) 96 ncı maddeye aykırı hareket edenler hiçbir surette,

Devlet memurluğuna alınamazlar.

MADDE 98 MEMURLUĞUN SONA ERMESİ:

–Devlet memurlarının

a) Bu kanun hükümlerine göre memurluktan çıkarılması;

b) Memurluğa alınma şartlarından her hangi birini taşımadığının sonradan anlaşılması veya memurlukları sırasında bu şartlardan her hangi birini kaybetmesi;

c) Memurluktan çekilmesi;

ç) İstek, yaş haddi, malûllük sebeplerinden biri ile emekliye ayrılması;

d) Ölümü;

hallerinde memurluğu sona erer.

MADDE 99 ÇALIŞMA SAATLERİ:

Memurların haftalık çalışma süresi genel olarak 40 saattir.

Bu süre Cumartesi ve Pazar günleri tatil olmak üzere düzenlenir.

Ancak bu kanuna, özel kanunlara, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine veya bunlara dayanılarak çıkarılacak tüzük ve yönetmeliklerle, kurumların ve hizmetlerin özellikleri dikkate alınmak suretiyle farklı çalışma süreleri tespit olunabilir. Bakanlar Kurulu, yurt dışı kuruluşlarda hizmetin gerektirdiği hallerde, hafta tatilini Cumartesi ve Pazardan başka günler olarak tespit edebilir.

MADDE 100 GÜNLÜK ÇALIŞMA SAATLERİNİN TESBİTİ:

Günlük çalışmanın başlama ve bitme saatleri ile öğle dinlenme süresi, bölgelerin ve hizmetin özelliklerine göre merkezde Cumhurbaşkanınca, illerde valiler tarafından tesbit olunur.

Ancak engelliler için; engel durumu, hizmet gerekleri, iklim ve ulaşım şartları göz önünde bulundurulmak suretiyle günlük çalışmanın başlama ve bitiş saatleri ile öğle dinlenme süreleri merkezde üst yönetici, taşrada mülki amirlerce farklı belirlenebilir.

Memurların yürüttükleri hizmetin özelliklerine göre, bu madde uyarınca tespit edilen çalışma saat ve süreleri ile görev yerlerine bağlı olmaksızın çalışabilmeleri mümkündür.

MADDE 101 GÜNÜN 24 SAATİNDE DEVAMLILIK GÖSTEREN HİZMETLERDE ÇALIŞMA SAAT VE USULÜNÜN TESBİTİ:

Günün yirmidört saatinde devamlılık gösteren hizmetlerde çalışan Devlet memurlarının çalışma saat ve şekilleri kurumlarınca düzenlenir.

Ancak, kadın memurlara; tabip raporunda belirtilmesi hâlinde hamileliğin yirmidördüncü haftasından önce ve her hâlde hamileliğin yirmidördüncü haftasından itibaren ve doğumdan sonraki iki yıl süreyle gece nöbeti ve gece vardiyası görevi verilemez.

Engelli memurlara da isteği dışında gece nöbeti ve gece vardiyası görevi verilemez.

MADDE 102 YILLIK İZİN:

Devlet memurlarının yıllık izin süresi, hizmeti 1 yıldan on yıla kadar (On yıl dahil) olanlar için yirmi gün, hizmeti on yıldan fazla olanlar için 30 gündür.

Zorunlu hallerde bu süreler gidiş ve dönüş için en çok ikişer gün eklenebilir.

MADDE 103 YILLIK İZİNLERİN KULLANILIŞI:

Yıllık izinler, amirin uygun bulacağı zamanlarda, toptan veya ihtiyaca göre kısım kısım kullanılabilir. Birbirini izliyen iki yılın izni bir arada verilebilir.

Cari yıl ile bir önceki yıl hariç, önceki yıllara ait kullanılmayan izin hakları düşer.

Öğretmenler yaz tatili ile dinlenme tatillerinde izinli sayılırlar. Bunlara, hastalık ve diğer mazeret izinleri dışında, ayrıca yıllık izin verilmez.

Hizmetleri sırasında radyoaktif ışınlarla çalışan personele, her yıl yıllık izinlerine ilaveten bir aylık sağlık izni verilir.

MADDE 104 MAZERET İZNİ:

A) Kadın memura; doğumdan önce sekiz, doğumdan sonra sekiz hafta olmak üzere toplam onaltı hafta süreyle analık izni verilir.

Çoğul gebelik durumunda, doğum öncesi sekiz haftalık analık izni süresine iki hafta eklenir.

Ancak beklenen doğum tarihinden sekiz hafta öncesine kadar sağlık durumunun çalışmaya uygun olduğunu tabip raporuyla belgeleyen kadın memur, isteği hâlinde doğumdan önceki üç haftaya kadar kurumunda çalışabilir.

Bu durumda, doğum öncesinde bu rapora dayanarak fiilen çalıştığı süreler doğum sonrası analık izni süresine eklenir.

Doğumun erken gerçekleşmesi sebebiyle, doğum öncesi analık izninin kullanılamayan bölümü de doğum sonrası analık izni süresine ilave edilir.

Doğum öncesi analık izninin başlaması gereken tarihten önce gerçekleşen doğumlarda ise doğum tarihi ile analık izninin başlaması gereken tarih arasındaki süre doğum sonrası analık iznine ilave edilir.

Doğumda veya doğum sonrasında analık izni kullanılırken annenin ölümü hâlinde, isteği üzerine memur olan babaya anne için öngörülen süre kadar izin verilir.

Üç yaşını doldurmamış bir çocuğu eşiyle birlikte veya münferit olarak evlat edinen memurlar ile memur olmayan eşin münferit olarak evlat edinmesi hâlinde memur olan eşlerine, çocuğun teslim edildiği tarihten itibaren sekiz hafta süre ile izin verilir.

Bu izin evlatlık kararı verilmeden önce çocuğun fiilen teslim edildiği durumlarda da uygulanır.

B) Memura, eşinin doğum yapması hâlinde, isteği üzerine on gün babalık izni; kendisinin veya çocuğunun evlenmesi ya da eşinin, çocuğunun, kendisinin veya eşinin ana, baba ve kardeşinin ölümü hâllerinde isteği üzerine yedi gün izin verilir.

C) (A) ve (B) fıkralarında belirtilen hâller dışında, merkezde atamaya yetkili amir, ilde vali, ilçede kaymakam ve yurt dışında diplomatik misyon şefi tarafından, birim amirinin muvafakati ile bir yıl içinde toptan veya bölümler hâlinde, mazeretleri sebebiyle memurlara on gün izin verilebilir. Zaruret hâlinde öğretmenler hariç olmak üzere, aynı usûlle on gün daha mazeret izni verilebilir. Bu takdirde, ikinci kez verilen bu izin, yıllık izinden düşülür.

D) Kadın memura, çocuğunu emzirmesi için doğum sonrası analık izni süresinin bitim tarihinden itibaren ilk altı ayda günde üç saat, ikinci altı ayda günde birbuçuk saat süt izni verilir. Süt izninin hangi saatler arasında ve günde kaç kez kullanılacağı hususunda, kadın memurun tercihi esastır.

E) Memurlara; en az yüzde 70 oranında engelli ya da süregelen hastalığı olan çocuğunun (çocuğun evli olması durumunda eşinin de en az yüzde 70 oranında engelli olması kaydıyla) hastalanması hâlinde hastalık raporuna dayalı olarak ana veya babadan sadece biri tarafından kullanılması kaydıyla bir yıl içinde toptan veya bölümler hâlinde on güne kadar mazeret izni verilir.

F) Doğum sonrası analık izni süresi sonunda kadın memur, isteği hâlinde çocuğun hayatta olması kaydıyla analık izni bitiminde başlamak üzere ayrıca süt izni verilmeksizin birinci doğumda iki ay, ikinci doğumda dört ay, sonraki doğumlarda ise altı ay süreyle günlük çalışma süresinin yarısı kadar çalışabilir.

Çoğul doğumlarda bu süreler birer ay ilave edilir.

Çocuğun engelli doğması veya doğumdan sonraki on iki ay içinde çocuğun engellilik durumunun tespiti hâllerinde bu süreler on iki ay olarak uygulanır.

Üç yaşını doldurmamış bir çocuğu eşiyle birlikte veya münferit olarak evlat edinen memurlar ile memur olmayan eşin münferit olarak evlat edinmesi hâlinde memur olan eşleri de, istekleri üzerine (A) fıkrası uyarınca verilen sekiz haftalık iznin bitiminden itibaren bu haktan aynı esaslar çerçevesinde yararlanır. Memurun çalışacağı süreler ilgili kurum tarafından belirlenir.

G) Yıllık izin ve mazeret izinleri sırasında fiili çalışmaya bağlı her türlü ödemeler hariç malî haklar ile sosyal yardımlara dokunulmaz.

MADDE 105 HASTALIK VE REFAKAT İZNİ:

Memura, aylık ve özlük hakları korunarak, verilecek raporda gösterilecek lüzum üzerine, kanser, verem ve akıl hastalığı gibi uzun süreli bir tedaviye ihtiyaç gösteren hastalığı hâlinde onsekiz aya kadar, diğer hastalık hâllerinde ise oniki aya kadar izin verilir.

Memurun, hastalığı sebebiyle yataklı tedavi kurumunda yatarak gördüğü tedavi süreleri, hastalık iznine ait sürenin hesabında dikkate alınır.

Bu maddede yazılı azamî süreler kadar izin verilen memurun, bu iznin sonunda işe başlayabilmesi için, iyileştiğine dair raporu (yurt dışındaki memurlar için mahallî usûle göre verilecek raporu) ibraz etmesi zorunludur.

İzin süresinin sonunda, hastalığının devam ettiği resmî sağlık kurulu raporu ile tespit edilen memurun izni, birinci fıkrada belirtilen süreler kadar uzatılır, bu sürenin sonunda da iyileşemeyen memur hakkında emeklilik hükümleri uygulanır.

Görevi sırasında veya görevinden dolayı bir kazaya veya saldırıya uğrayan veya bir meslek hastalığına tutulan memur, iyileşinceye kadar izinli sayılır.

Ayrıca, memurun bakmakla yükümlü olduğu veya memur refakat etmediği takdirde hayatı tehlikeye girecek ana, baba, eş ve çocukları ile kardeşlerinden birinin ağır bir kaza geçirmesi veya tedavisi uzun süren bir hastalığının bulunması hâllerinde, bu hâllerin sağlık kurulu raporuyla belgelendirilmesi şartıyla, aylık ve özlük hakları korunarak, üç aya kadar izin verilir. Gerekğinde bu süre bir katına kadar uzatılır.

MADDE 108 AYLIKSIZ İZİN:

A) Memura, 105 inci maddenin son fıkrası uyarınca verilen iznin bitiminden itibaren, sağlık kurulu raporuyla belgelendirilmesi şartıyla, istekleri üzerine onsekiz aya kadar aylıksız izin verilebilir.

B) Doğum yapan memura, 104 üncü madde uyarınca verilen doğum sonrası analık izni süresinin veya aynı maddenin (F) fıkrası uyarınca verilen izin süresinin bitiminden; eşi doğum yapan memura ise, doğum tarihinden itibaren istekleri üzerine yirmidört aya kadar aylıksız izin verilir.⁽²⁾

C) Üç yaşını doldurmamış bir çocuğu eşiyle birlikte veya münferit olarak evlat edinen memurlar ile memur olmayan eşin münferit olarak evlat edinmesi hâlinde memur olan eşlerine, 104 üncü maddenin (A) fıkrası uyarınca verilen sekiz haftalık iznin veya aynı maddenin (F) fıkrası uyarınca izin kullanılması hâlinde bu iznin bitiminden itibaren, istekleri üzerine yirmi dört aya kadar aylıksız izin verilir.

Evlat edinen her iki eşin memur olması durumunda bu süre, eşlerin talebi üzerine yirmidört aylık süreyi geçmeyecek şekilde, birbirini izleyen iki bölüm hâlinde eşlere kullanılabilir.

D) Özel burs sağlayan ve bu burstan istifade etmesi için kendilerine aylıksız izin verilenler de dâhil olmak üzere burslu olarak ya da bütçe imkânlarıyla yetiştirilmek üzere yurtdışına gönderilen veya sürekli görevle yurtiçine ya da yurtdışına atanan veya en az altı ay süreyle yurtdışında geçici olarak görevlendirilen memurlar veya diğer personel kanunlarına tâbi olanlar ile yurtdışına kamu kurumlarınca gönderilmiş olan öğrencilerin memur olan eşleri ile 77 nci maddeye göre izin verilenlerin memur olan eşlerine görev veya öğrenim süresi içinde aylıksız izin verilebilir.

E) Memura, yıllık izinde esas alınan süreler itibarıyla beş hizmet yılını tamamlamış olması ve isteği hâlinde memuriyeti boyunca ve en fazla iki defada kullanılmak üzere, toplam bir yıla kadar aylıksız izin verilebilir.

Ancak, olağanüstü hâl veya genel hayata müessir afet hâli ilan edilen bölgelere 72 nci madde gereğince belli bir süre görev yapmak üzere zorunlu olarak sürekli görevle atananlar hakkında bu bölgelerdeki görev süreleri içinde bu fıkra hükmü uygulanmaz.

F) Aylıksız izin süresinin bitiminden önce mazereti gerektiren sebebin ortadan kalkması hâlinde, on gün içinde göreve dönülmesi zorunludur. Aylıksız izin süresinin bitiminde veya mazeret sebebinin kalkmasını izleyen on gün içinde görevine dönmeyenler, memuriyetten çekilmiş sayılır.

G) Muvazzaf askerliğe ayrılan memurlar askerlik süresince görev yeri saklı kalarak aylıksız izinli sayılır.

MADDE 109 MEMUR BİLGİ SİSTEMİ, ÖZLÜK DOSYASI:

Memurlar, Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası esas alınarak kurumlarınca tutulacak personel bilgi sistemine kaydolunurlar.

Her memur için bir özlük dosyası tutulur.

Özlük dosyasına, memurun mesleki bilgileri, mal bildirimleri; varsa inceleme, soruşturma, denetim raporları, disiplin cezaları ile ödül ve başarı belgesi verilmesine ilişkin bilgi ve belgeler konulur.

Memurların başarı, yeterlik ve ehliyetlerinin tespitinde, kademe ilerlemelerinde, derece yükselmelerinde, emekliye ayrılmalarında veya hizmetle ilişkilerinin kesilmesinde, hizmet gerekleri yanında özlük dosyaları göz önünde bulundurulur.

MADDE 122 BAŞARI, ÜSTÜN BAŞARI DEĞERLENDİRMESİ VE ÖDÜL:

Görevli oldukları kurumlarda olağanüstü gayret ve çalışmaları ile emsallerine göre başarılı görev yapmak suretiyle; kamu kaynağında önemli ölçüde tasarruf sağlanmasında, kamu zararının oluşmasının önlenmesinde ve önlenemez kamu zararlarının önemli ölçüde azaltılmasında, kamusal fayda ve gelirlerin beklenenin üzerinde artırılmasında veya sunulan hizmetlerin etkinlik ve kalitesinin yükseltilmesinde somut olaylara ve verilere dayalı olarak katkı sağladıkları tespit edilen memurlara, merkezde bağlı veya ilgili bakan, illerde valiler, ilçelerde kaymakamlar tarafından başarı belgesi verilebilir.

Türk Silahlı Kuvvetlerinde görevli Devlet memurları için Millî Savunma Bakanı bu yetkisini devredebilir.

Üç defa başarı belgesi alanlara üstün başarı belgesi verilir.

Üstün başarı belgesi verilenlere, merkezde bağlı veya ilgili bakan ve illerde valiler tarafından uygun görülmesi hâlinde en yüksek Devlet memuru aylığının (ek gösterge dâhil) % 200'üne kadar ödül verilebilir.

Bu maddeye göre bir malî yıl içinde ödüllendirileceklerin sayısı, kurumun yılbaşındaki dolu kadro mevcudunun binde onundan, Gümrük Müsteşarlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü ile Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı kadroları için binde yirmisinden fazla olamaz.

Yıl içinde ödüllendirilen personel sayısı kurumlarınca izleyen yılın Ocak ayı sonuna kadar Devlet Personel Başkanlığına bildirilir.

MADDE 124 DİSİPLİN AMİRİ VE DİSİPLİN CEZALARI:

Disiplin amirleri; kurumların kuruluş ve görev özellikleri dikkate alınarak Devlet Personel Başkanlığı'nın görüşüne dayanılarak özel yönetmeliklerinde tayin ve tesbit edilecek amirlerdir.

Kamu hizmetlerinin gereği gibi yürütülmesini sağlamak amacı ile kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve yönetmeliklerin Devlet memuru olarak emrettiği ödevleri yurt içinde veya dışında yerine getirmeyenlere, uyulmasını zorunlu kıldığı hususları yapmayanlara, yasakladığı işleri yapanlara durumun niteliğine ve ağırlık derecesine göre 125 inci maddede sıralanan disiplin cezalarından birisi verilir.

MADDE 125 DİSİPLİN CEZALARININ ÇEŞİTLERİ İLE CEZA UYGULANACAK FİİL VE HALLER:

A - Uyarma : Memura, görevinde ve davranışlarında daha dikkatli olması gerektiğinin yazı ile bildirilmesidir.

Uyarma cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

- Verilen emir ve görevlerin tam ve zamanında yapılmasında, görev mahallinde kurumlarca belirlenen usul ve esasların yerine getirilmesinde, görevle ilgili resmi belge, araç ve gereçlerin korunması, kullanılması ve bakımında kayıtsızlık göstermek veya düzensiz davranmak,
- Özürsüz veya izinsiz olarak göreve geç gelmek, erken ayrılmak, görev mahallini terketmek,
- Kurumca belirlenen tasarruf tedbirlerine riayet etmemek,
- Usulsüz müracaat veya şikayette bulunmak,
- Devlet memuru vakarına yakışmayan tutum ve davranışta bulunmak,
- Görevine veya iş sahiplerine karşı kayıtsızlık göstermek veya ilgisiz kalmak,
- Belirlenen kılık ve kıyafet hükümlerine aykırı davranmak,
- Görevin işbirliği içinde yapılması ilkesine aykırı davranışlarda bulunmak.

B - Kınama : Memura, görevinde ve davranışlarında kusurlu olduğunun yazı ile bildirilmesidir.

Kınama cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

- Verilen emir ve görevlerin tam ve zamanında yapılmasında, görev mahallinde kurumlarca belirlenen usul ve esasların yerine getirilmesinde, görevle ilgili resmi belge, araç ve gereçlerin korunması, kullanılması ve bakımında kusurlu davranmak,

- b) Eşlerinin, reşit olmayan veya mahcur olan çocuklarının kazanç getiren sürekli faaliyetlerini belirlenen sürede kurumuna bildirmemek,
- c) Görev sırasında amire hal ve hareketi ile saygısız davranmak,
- d) Hizmet dışında Devlet memurunun itibar ve güven duygusunu sarsacak nitelikte davranışlarda bulunmak,
- e) Devlete ait resmi araç,gereç ve benzeri eşyayı özel işlerinde kullanmak,
- f) Devlete ait resmi belge, araç, gereç ve benzeri eşyayı kaybetmek,
- g) İş arkadaşlarına, maiyetindeki personele ve iş sahiplerine kötü muamelede bulunmak,
- h) İş arkadaşlarına ve iş sahiplerine söz veya hareketle sataşmak,
- ı) Görev mahallinde genel ahlak ve edep dışı davranışlarda bulunmak ve bu tür yazı yazmak, işaret, resim ve benzeri şekiller çizmek ve yapmak,
- j) Verilen emirlere itiraz etmek,
- k) Borçlarını kasten ödemeyerek hakkında yasal yollara başvurulmasına neden olmak,
- l) Kurumların huzur, sükun ve çalışma düzenini bozmak.
- m) Yetkili olmadığı halde basına, haber ajanslarına veya radyo ve televizyon kurumlarına bilgi veya demeç vermek.

C - Aylıktan kesme : Memurun, brüt aylığından 1/30 - 1/8 arasında kesinti yapılmasıdır.

Aylıktan kesme cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

- a) Kasıtlı olarak; verilen emir ve görevleri tam ve zamanında yapmamak, görev mahallinde kurumlarca belirlenen usul ve esasları yerine getirmemek, görevle ilgili resmi belge, araç ve gereçleri korumamak, bakımını yapmamak, hor kullanmak,
- b) Özürsüz olarak bir veya iki gün göreve gelmemek,
- c) Devlete ait resmi belge, araç, gereç ve benzerlerini özel menfaat sağlamak için kullanmak,
- d) Görevle ilgili konularda yükümlü olduğu kişilere yalan ve yanlış beyanda bulunmak,
- e) Görev sırasında amirine sözle saygısızlık etmek,
- f) Görev yeri sınırları içerisinde her hangi bir yerin toplantı, tören ve benzeri amaçlarla izinsiz olarak kullanılmasına yardımcı olmak,

- ı) Hizmet içinde Devlet memurunun itibar ve güven duygusunu sarsacak nitelikte davranışlarda bulunmak,

D - Kademe ilerlemesinin durdurulması : Fiilin ağırlık derecesine göre memurun, bulunduğu kademede ilerlemesinin 1 - 3 yıl durdurulmasıdır.

Kademe ilerlemesinin durdurulması cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

- a) Göreve sarhoş gelmek, görev yerinde alkollü içki içmek,
- b) Özürsüz ve kesintisiz 3 - 9 gün göreve gelmemek,
- c) Görevi ile ilgili olarak her ne şekilde olursa olsun çıkar sağlamak,
- d) Amirine veya maiyetindekilere karşı küçük düşürücü veya aşağılayıcı fiil ve hareketler yapmak,
- e) Görev yeri sınırları içinde herhangi bir yeri toplantı, tören ve benzeri amaçlarla izinsiz kullanmak veya kullandırmak,
- f) Gerçeğe aykırı rapor ve belge düzenlemek,
- h) Ticaret yapmak veya Devlet memurlarına yasaklanan diğer kazanç getirici faaliyetlerde bulunmak,
- ı) Görevin yerine getirilmesinde dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı yapmak, kişilerin yarar veya zararını hedef tutan davranışlarda bulunmak,
- j) Belirlenen durum ve sürelerde mal bildiriminde bulunmamak,
- k) Açıklanması yasaklanan bilgileri açıklamak,
- l) Amirine, maiyetindekilere, iş arkadaşları veya iş sahiplerine hakarete bulunmak veya bunları tehdit etmek,

m) Diplomatik statüsünden yararlanmak suretiyle yurt dışında, haklı bir sebep göstermeksizin ödeme kabiliyetinin üstünde borçlanmak ve borçlarını ödemedeki tutum ve davranışlarıyla Devlet itibarını zedelemek veya zorunlu bir sebebe dayanmaksızın borcunu ödemedi yurda dönmek,

- n) Verilen görev ve emirleri kasten yapmamak,
- o) Herhangi bir siyasi parti yararına veya zararına fiilen faaliyette bulunmak.

E - Devlet memurluğundan çıkarma : Bir daha Devlet memurluğuna atanmamak üzere memurluktan çıkarmaktır.

Devlet memurluğundan çıkarma cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

a) İdeolojik veya siyasi amaçlarla kurumların huzur, sükun ve çalışma düzenini bozmak, boykot, işgal, kamu hizmetlerinin yürütülmesini engelleme, işi yavaşlatma ve grev gibi eylemlere katılmak veya bu amaçlarla toplu olarak göreve gelmemek, bunları tahrik ve teşvik etmek veya yardımında bulunmak,

b) Yasaklanmış her türlü yayını veya siyasi veya ideolojik amaçlı bildiri, afiş, pankart, bant ve benzerlerini basmak, çoğaltmak, dağıtmak veya bunları kurumların herhangi bir yerine asmak veya teşhir etmek,

c) Siyasi partiye girmek,

d) Özürsüz olarak bir yılda toplam 20 gün göreve gelmemek,

e) Savaş, olağanüstü hal veya genel afetlere ilişkin konularda amirlerin verdiği görev ve emirleri yapmamak,

f) Amirlerine, maiyetindekilere ve iş sahiplerine fiili tecavüzde bulunmak,

g) Memurluk sıfatı ile bağdaşmayacak nitelik ve derecede yüz kızartıcı ve utanç verici hareketlerde bulunmak,

h) Yetki almadan gizli bilgileri açıklamak,

ı) Siyasi ve ideolojik eylemlerden arananları görev mahallinde gizlemek,

j) Yurt dışında Devletin itibarını düşürecek veya görev haysiyetini zedeleyecek tutum ve davranışlarda bulunmak,

k) 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkındaki Kanuna aykırı fiilleri işlemek.

l) Terör örgütleriyle eylem birliği içerisinde olmak, bu örgütlere yardım etmek, kamu imkân ve kaynaklarını bu örgütleri desteklemeye yönelik kullanmak ya da kullandırmak, bu örgütlerin propagandasını yapmak.

Disiplin cezası verilmesine sebep olmuş bir fiil veya halin cezaların özlük dosyasından silinmesine ilişkin süre içinde tekerrüründe bir derece ağır ceza uygulanır.

Aynı derecede cezayı gerektiren fakat ayrı fiil veya haller nedeniyle verilen disiplin cezalarının üçüncü uygulamasında bir derece ağır ceza verilir.

Geçmiş hizmetleri sırasındaki çalışmaları olumlu olan ve ödül veya başarı belgesi alan memurlar için verilecek cezalarda bir derece hafif olanı uygulanabilir.

Yukarıda sayılan ve disiplin cezası verilmesini gerektiren fiil ve hallere nitelik ve ağırlıkları itibarıyla benzer eylemlerde bulunanlara da aynı neviden disiplin cezaları verilir.

Öğrenim durumları nedeniyle yükselebilecekleri kadroların son kademelerinde bulunan Devlet memurlarının, kademe ilerlemesinin durdurulması cezasının verilmesini gerektiren hallerde, brüt aylıklarının ¼'ü – ½'si kesilir ve tekerrüründe görevlerine son verilir.

Yukarıda yazılı disiplin kovuşturmasının yapılmış olması, fiilin genel hükümler kapsamına girmesi halinde, sanık hakkında ayrıca ceza kovuşturması açılmasına engel teşkil etmez.

MADDE 126 DİSİPLİN CEZASI VERMEYE YETKİLİ AMİR VE KURULLAR:

Uyarma, kınama ve aylıktan kesme cezaları disiplin amirleri tarafından; kademe ilerlemesinin durdurulması cezası, memurun bağlı olduğu kurumdaki disiplin kurulunun kararı alındıktan sonra, atamaya yetkili amirler il disiplin kurullarının kararlarına dayanan hallerde Valiler tarafından verilir.

Devlet memurluğundan çıkarma cezası amirlerin bu yoldaki isteği üzerine, memurun bağlı bulunduğu kurumun yüksek disiplin kurulu kararı ile verilir.

Disiplin kurulu ve yüksek disiplin kurulunun ayrı bir ceza tayinine yetkisi yoktur, cezayı kabul veya reddeder.

Ret halinde atamaya yetkili amirler 15 gün içinde başka bir disiplin cezası vermekte serbesttirler.

MADDE 127 ZAMANAŞIMI:

Bu Kanunun 125 inci maddesinde sayılan fiil ve halleri işleyenler hakkında, bu fiil ve hallerin işlendiğinin öğrenildiği tarihten itibaren;

a) Uyarma, kınama, aylıktan kesme ve kademe ilerlemesinin durdurulması cezalarında bir ay içinde disiplin soruşturmasına,

b) Memurluktan çıkarma cezasında altı ay içinde disiplin kovuşturmasına,

Başlanmadığı takdirde disiplin cezası verme yetkisi zamanaşımına uğrar.

Disiplin cezasını gerektiren fiil ve hallerin işlendiği tarihten itibaren nihayet iki yıl içinde disiplin cezası verilmediği takdirde ceza verme yetkisi zamanaşımına uğrar.

MADDE 128 KARAR SÜRESİ:

Disiplin amirleri uyarma, kınama ve aylıktan kesme cezalarını soruşturmanın tamamlandığı günden itibaren 15 gün içinde vermek zorundadırlar.

Kademe ilerlemesinin durdurulması cezasını gerektiren hallerde soruşturma dosyası, kararını bildirmek üzere yetkili disiplin kuruluna 15 gün içinde tevdi edilir.

Disiplin kurulu, dosyayı aldığı tarihten itibaren 30 gün içinde soruşturma evrakına göre kararını bildirir.

Memurluktan çıkarma cezası için disiplin amirleri tarafından yaptırılan soruşturmaya ait dosya, memurun bağlı bulunduğu kurumun yüksek disiplin kuruluna tevdiinden itibaren azami altı ay içinde bu kurulca, karara bağlanır.

MADDE 129 YÜKSEK DİSİPLİN KURULLARININ KARAR USULÜ, MEMURUN HAKKI:

Yüksek disiplin kurulları kendilerine intikal eden dosyaların incelenmesinde, gerekli gördükleri takdirde, ilgilinin özlük dosyasını ve her nevi evrakı incelemeye, ilgili kurumlardan bilgi almaya, yeminli tanık ve bilirkişi dinlemeye veya niyabeten dinletmeye, mahallen keşif yapmaya veya yaptırmaya yetkilidirler.

Hakkında memurluktan çıkarma cezası istenen memur, soruşturma evrakını incelemeye, tanık dinletmeye, disiplin kurulunda sözlü veya yazılı olarak kendisi veya vekili vasıtasıyla savunma yapma hakkına sahiptir.

MADDE 130 SAVUNMA HAKKI:

Devlet memuru hakkında savunması alınmadan disiplin cezası verilemez.

Soruşturmayı yapanın veya yetkili disiplin kurulunun 7 günden az olmamak üzere verdiği süre içinde veya belirtilen bir tarihte savunmasını yapmıyan memur, savunma hakkından vazgeçmiş sayılır.

MADDE 131 CEZAI KOVUŞTURMA İLE DİSİPLİN KOVUŞTURMASININ BİR ARADA YÜRÜTÜLMESİ:

Aynı olaydan dolayı memur hakkında ceza mahkemesinde kovuşturmaya başlanmış olması, disiplin kovuşturmasını geciktiremez.

Memurun ceza kanununa göre mahkûm olması veya olmaması halleri, ayrıca disiplin cezasının uygulanmasına engel olamaz.

MADDE 132 UYGULAMA:

Disiplin cezaları verildiği tarihten itibaren hüküm ifade eder ve derhal uygulanır.

Aylıktan kesme cezası, cezanın verililiş tarihini takip eden aybaşında uygulanır.

Verilen disiplin cezaları üst disiplin amirine, Devlet memurluğundan çıkarma cezası ayrıca Devlet Personel Başkanlığına bildirilir.

Aylıktan kesme cezası ile tecziye edilenler 5 yıl, kademe ilerlemesinin durdurulması cezası ile tecziye edilenler 10 yıl boyunca daire başkanı kadrolarına, daire başkanı kadrosunun dengi ve daha üstü kadrolara, bölge ve il teşkilatlarının en üst yönetici kadrolarına, düzenleyici ve denetleyici kurumların başkanlık ve üyeliklerine, vali ve büyükelçi kadrolarına atanamazlar.

MADDE 133 DİSİPLİN CEZALARININ BİR SÜRE SONRA ÖZLÜK DOSYASINDAN SİLİNMESİ:

Disiplin cezaları memurun özlük dosyasına işlenir.

Devlet memurluğundan çıkarma cezasından başka bir disiplin cezasına çarptırılmış olan memur uyarma ve kınama cezalarının uygulanmasından 5 sene, diğer cezaların uygulanmasından 10 sene sonra atamaya yetkili amire başvurarak, verilmiş olan cezalarının özlük dosyasından silinmesini isteyebilir.

Kademe ilerlemesinin durdurulması cezasının özlük dosyasından çıkarılmasında disiplin kurulunun mütalaası alındıktan sonra yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır.

MADDE 134 DİSİPLİN KURULLARI VE DİSİPLİN AMİRLERİ:

Disiplin ve soruşturma işlerinde kanunlarla verilen görevleri yapmak üzere Kurum merkezinde bir Yüksek Disiplin Kurulu ile her ilde, bölge esasına göre çalışan kuruluşlarda bölge merkezinde ve kurum merkezinde ayrıca Milli Eğitim müdürlüklerinde birer Disiplin Kurulu bulunur.

MADDE 135 İTİRAZ:

Disiplin amirleri tarafından verilen uyarma, kınama ve aylıktan kesme cezalarına karşı disiplin kuruluna, kademe ilerlemesinin durdurulması cezasına karşı yüksek disiplin kuruluna itiraz edilebilir. İtirazda süre, kararın ilgiliye tebliği tarihinden itibaren yedi gündür. Süresi içinde itiraz edilmeyen disiplin cezaları kesinleşir.

İtiraz mercileri, itiraz dilekçesi ile karar ve eklerinin kendilerine intikalinden itibaren otuz gün içinde kararlarını vermek zorundadır.

İtirazın kabulü hâlinde, disiplin amirleri kararı gözden geçirerek verilen cezayı hafifletebilir veya tamamen kaldırabilirler.

Disiplin cezalarına karşı idari yargı yoluna başvurulabilir.

MADDE 137 GÖREVDEN UZAKLAŞTIRMA:

Görevden uzaklaştırma, Devlet kamu hizmetlerinin gerektirdiği hallerde, görevi başında kalmasında sakınca görülecek Devlet memurları hakkında alınan ihtiyati bir tedbirdir.

Görevden uzaklaştırma tedbiri, soruşturmanın herhangi bir safhasında da alınabilir.

MADDE 138 YETKİLİLER:

Görevden uzaklaştırmaya yetkililer şunlardır.

- a) Atamaya yetkili amirler;
- b) Bakanlık ve genel müdürlük müfettişleri;
- c) İllerde valiler;
- ç) İlçelerde kaymakamlar (İlçe idare şube başkanları hakkında valinin muvafakati şarttır.)

Valiler ve kaymakamlar tarafından alınan görevden uzaklaştırma tedbiri, memurun kurumuna derhal bildirilir.

MADDE 139 GÖREVDEN UZAKLAŞTIRAN AMİRİN SORUMLULUĞU:

Görevinden uzaklaştırılan Devlet memurları hakkında görevden uzaklaştırmayı izleyen 10 iş günü içinde soruşturmaya başlanması şarttır.

Memuru görevden uzaklaştırdıktan sonra memur hakkında derhal soruşturmaya başlamayan, keyfi olarak veya garaz veya kini dolayısıyla bu tasarrufu yaptığı, yaptırılan soruşturma sonunda anlaşılan amirler, hukuki, mali ve cezai sorumluluğa tabidirler.

MADDE 140 CEZA KOVUŞTURMASI SIRASINDA GÖREVDEN UZAKLAŞTIRMA:

Haklarında mahkemelerce cezai kovuşturma yapılan Devlet memurları da 138 inci maddedeki yetkililer tarafından görevden uzaklaştırılabilirler.

MADDE 141 GÖREVDEN UZAKLAŞTIRILAN VEYA GÖREVİNDEN UZAK KALAN MEMURLARIN HAK VE YÜKÜMLÜLÜĞÜ:

Görevden uzaklaştırılan ve görevi ile ilgili olsun veya olmasın herhangi bir suçtan tutuklanan veya gözaltına alınan memurlara bu süre içinde aylıklarının üçte ikisi ödenir.

Bu gibiler bu Kanunun öngördüğü sosyal hak ve yardımlardan faydalanmaya devam ederler.

143 üncü maddede sayılan durumların gerçekleşmesi halinde, bunların aylıklarının kesilmiş olan üçte biri kendilerine ödenir ve görevden uzakta geçirdikleri süre, derecelerindeki kademe ilerlemesinde ve bu sürenin derece yükselmesi için gerekli en az bekleme süresini aşan kısmı, üst dereceye yükselmeleri halinde, bu derecede kademe ilerlemesi yapılmak suretiyle değerlendirilir.

MADDE 142 TEDBİRİN KALDIRILMASI:

Soruşturma sonunda disiplin yüzünden memurluktan çıkarma veya cezai bir işlem uygulanmasına lüzum kalmıyan Devlet memurları için alınmış olan görevden uzaklaştırma tedbiri, 138 inci maddedeki yetkililerce (Müfettişler tarafından görevden uzaklaştırılanlar hakkında atamaya yetkili amirlerce) derhal kaldırılır.

MADDE 143 MEMURUN GÖREVE TEKRAR BAŞLATILMASI ZORUNLU OLAN HALLER:

Soruşturma veya yargılama sonunda yetkili mercilerce:

a) Haklarında memurluktan çıkarmadan başka bir disiplin cezası verilenler;

b) Yargılamanın men'ine veya beraatine karar verilenler;

c) Hükümden evvel haklarındaki kovuşturma genel af ile kaldırılanlar;

ç) Görevlerine ve memurluklarına ilişkin olsun veya olmasın memurluğa engel olmayacak bir ceza ile hükümlü olup cezası ertelenenler;

Bu kararların kesinleşmesi üzerine haklarındaki görevden uzaklaştırma tedbiri kaldırılır.

MADDE 144 GÖREVDEN UZAKLAŞTIRMA TEDBİRİNİN KALDIRILMASINDA AMİRİN TAKDİRİ:

140 ıncı ve 142 nci maddelerde 143 üncü maddenin a, b, c fıkralarında yazılı olanlar hakkındaki görevden uzaklaştırma tedbiri, Devlet memurunun soruşturmaya konu olan fiillerinin, hizmetlerini devama engel olmadığı hallerde her zaman kaldırılabilir.

MADDE 145 SÜRE:

Görevden uzaklaştırma; bir disiplin kovuşturması icabından olduğu takdirde en çok 3 ay devam edebilir.

Bu süre sonunda hakkında bir karar verilmediği takdirde memur görevine başlatılır.

Bir ceza kovuşturması icabından olduğu takdirde görevinden uzaklaştırmaya yetkili amir (Müfettişlerin görevinden uzaklaştırdıkları memurlar hakkında atamaya yetkili amir) ilgilinin durumunu her iki ayda bir inceliyerek görevine dönüp dönmemesi hakkında bir karar verir ve ilgiliye de yazı ile tebliğ eder.

MADDE 146 KAPSAM:

Bu Kanunun birinci maddesinin birinci fıkrası kapsamına giren memurlar aylık, ücret, ödenek, hizmetle ilgili her çeşit ödeme ve bunların şekil ve şartları bakımından bu Kanundaki hükümlere, aynı maddenin ikinci fıkrası kapsamına giren memurlar özel kanunlardaki hükümlere tabidir.

Memurlara kanun, C u m h u r b a ş k a n l ı ğ ı k a r a r n a m e s i ve yönetmeliklerin ve amirlerin tayin ettiği görevler karşılığında bu Kanunla sağlanan haklar dışında ücret ödenemez, hiçbir yarar sağlanamaz. (Gençlik ve Spor hizmetleri uygulamasında fiilen görevlendirilecekler hariç.)
Bu Kanun gereğince ödenecek aylık, taban aylığı, kıdem aylığı zam ve tazminatlar ile diğer ödemeler toplamının brüt tutarı, bulunulan yerde İş Kanunu gereğince işçiler için tespit olunan asgari ücretin aylık tutarından az olamaz: az olması halinde, aradaki fark memurun diğer özlük hakları ile ilgilendirilmeksizin tazminat olarak ödenir.

MADDE 147 DEYİMLER:

Bu Kanunda geçen;

- A) Aylık: Bu Kanuna tabi kurumlarda görevlendirilen memurlara hizmetlerinin karşılığında, kadroya dayanılarak ay itibarıyla ödenen parayı,
 - B) Sözleşmeli ücreti: 4 üncü maddenin (B) bendi gereğince çalıştırılan personele ödenen parayı,
 - C) Gündelik: 4 üncü maddenin (C) ve (D) bentleri gereğince çalıştırılan personele ödenen parayı,
 - Ç) Ödül: Kanunun 123 üncü maddesinde yazılı hallerde memurlara ödenen parayı,
 - D) Temsil giderleri: Belirli yetki ve sorumluluk makamlarını işgal eden memurlara temsili mahiyette ve görevleri icabı olarak yaptıkları gerçek giderleri karşılamak üzere ilgili kurumların bütçelerine bu maksat için konulan ödenekten özel yönetmeliği hükümleri gereğince ödenen parayı,
 - E) Ders görevi ücreti: Bu Kanuna tabi kurumlara ait her derecedeki eğitim ve öğretim kurumları ile okul, kurs veya yaygın eğitim yapan kurumlarda ve benzeri kuruluşlarda öğretmenlik veya öğretim üyeliği yapan öğretmen, öğretim üyesi ve diğer memurlara ders saati itibarıyla ödenen parayı,
 - F) Fazla çalışma ücreti: Kurumların, bu Kanunun 178 inci maddesinde yazılı esaslar çerçevesinde normal çalışma saatleri dışında çalıştırdıkları memurlara, fazla çalışma saati itibarıyla ödenen parayı,
 - G) a) İş güçlüğü zammı: Niteliği ve çalışma şartları bakımından güç olan işlerde çalışanlara ödenen parayı,
 - b) İş riski zammı: Hayat ve sağlık için tahlike arz eden hizmetlerde çalışanlara ödenen parayı,
 - c) Eleman teminindeki güçlük zammı: Temininde, görevde tutulmasında veya belli yerlerde istihdam edilmesinde güçlük bulunan elemanlar için ödenen parayı,
 - d) Mali sorumluluk tazminatı: Sayıştay'a hesap vermekle yükümlü olan saymanlarla vezne açısından sorumlu veznedarlara ödenen parayı,
- İfade eder

MADDE 149 KADEME AYLIĞI:

Kademe aylığı 36 ncı maddede gösterilen sınıflara ait genel gösterge tablosundaki derecelere dahil kademelerden her biri için tespit edilen gösterge rakamına tekabül eden aylıktır.

MADDE 150 DERECE AYLIĞI:

Derece aylığı 36 ncı maddede yer alan sınıflara ait genel gösterge tablosundaki derecelerin her birinin muhtevi bulunduğu yatay kademe aylıklarını topluca ifade eder.

MADDE 151 DERECELERİN İLK VE EN YÜKSEK KADEME AYLIKLARI:

Gösterge tablosunda yer alan derecelerden her birindeki 1 inci kademe göstergesine tekabül eden miktar o derecenin ilk kademe aylığını; aynı derecenin son kademe göstergesine tekabül eden miktar da o derecenin en yüksek kademe aylığını gösterir.

MADDE 152 ZAM VE TAZMİNATLAR:

I - Zamlar

- a) Niteliği ve çalışma şartları bakımından güç olan işlerde çalışanlara iş güçlüğü zammı,
 - b) Hayat ve sağlık için tehlike arzeden hizmetlerde çalışanlara iş riski zammı,
 - c) Sayıştay'a hesap vermekle yükümlü olan saymanlarla, vezne açığından malen sorumlu olan veznedar ve diğer görevlilere mali sorumluluk zammı,
 - d) Temininde, görevde tutulmasında veya belli yerlerde istihdam edilmesinde güçlük bulunan elemanlar için temininde güçlük zammı,
- ödenir

II- Tazminatlar:

Görevin önem, sorumluluk ve niteliği, görev yerinin özelliği, hizmet süresi, kadro ünvan ve derecesi ve eğitim seviyesi gibi hususlar gözönüne alınarak bu Kanunda belirtilen en yüksek Devlet Memuru aylığının (ek gösterge dahil) brüt tutarının,

A - ÖZEL HİZMET TAZMİNATI:

a) Genel İdare hizmetleri sınıfına dahil kadrolarda bulunanlarla üst yönetim görevi yapan personelden;

1. Birinci derece kadrolarda bulunanlar için % 345 ine,
2. İkinci derece kadrolarda bulunanlar için % 100 üne,
3. Üçüncü derece kadrolarda bulunanlar için % 80 ine,
4. Dördüncü derece kadrolarda bulunanlar için % 70 ine,
5. Beş, Altı ve Yedinci derecelerden aylık alan Şube Müdürü, Müdür, Sayman (Muhasip ve muhasebeci kadrosunda olanlar dahil), Başkan ve bunların yardımcıları için % 60 ina,

b) Sağlık Hizmetleri Sınıfına dahil kadrolarda görev yapanlardan;

1. Eğitim görevlisi, Başasistanlık görevini yapanlar ile Uzman Tabipler için % 215 ine,
2. Diğer dört yıl ve daha fazla süreli yükseköğrenim veren okul mezunları için % 145 ine,
3. Dört yıldan aşağı yükseköğrenim veren okul mezunları için % 100 üne,
4. Lise dengi mesleki öğrenim veren okul mezunları için % 72 sine,
5. Ortaokul dengi mesleki öğrenim veren okul mezunları için % 60 ina

Sağlık Hizmetleri Sınıfına dahil kadrolarda bulunan personelden; kalkınmada öncelikli yörelere sürekli görevle atananlara bu yörelerde fiilen çalıştıkları sürece uzman tabipler için 90, diğerleri için 75 puana kadar, diğer yörelerden Cumhurbaşkanınca belirlenecek köy ve diğer yerleşim birimlerine sürekli görevle atananlara ise 15 puana kadar ilave ödeme yapılabilir.

c) Teknik Hizmetler Sınıfına dahil kadrolarda görev yapanlardan;

1. Dört yıl ve daha fazla süreli yüksek öğrenim veren okul mezunları için % 168'ine,

Yüksek Mühendis, Yüksek Mimar, Mühendis, Mimar ve Şehir Plancısı kariyerlerini haiz olup (Bunlardan Müdür ve daha üst merkez ve taşra birim yöneticileri dahil) 1-4 üncü derecelerden aylık alan ve kurumlarınca belirlenen büyük yatırım projelerinde fiilen çalışanlara bu projelerde çalıştıkları sürece ayrıca % 30'una,

Ancak, bu hükme göre ilave ödeme yapılacak toplam personel sayısı, ilgili kurumun belirtilen kariyerleri haiz toplam personel sayısının % 10'unu geçemez. (Hesaplamalarda küsurlar tama iblağ edilir.)

2. Dört yıldan aşağı yükseköğrenim veren okul mezunları için % 100 üne,

3. Lise dengi mesleki öğrenim veren okul mezunları için % 72 sine,

Teknik Hizmetler Sınıfına dahil kadrolarda bulunan personelden kalkınmada öncelikli yörelere sürekli görevle atananlara, bu yörelerde fiilen çalıştıkları sürece ayrıca 35 puana kadar ilave yapılabilir.

Teknik Hizmetler Sınıfına dahil kadrolarda bulunan personelden açık çalışma mahallerinde fiilen çalışanlara, bulundukları kadrolar esas alınmak suretiyle, çalışılan her gün için belirlenecek oranlarda ve üçer aylık dönemler itibarıyla toplamı 60 puanı aşmayacak şekilde, dönem sonlarında ödenmek üzere ek özel hizmet tazminatı verilebilir.

- d) Avukatlık Hizmetleri Sınıfına dahil kadrolarda bulunanlar için % 135 ine,

e) Başbakanlık Başmüfettiş, Müfettiş ve Müfettiş Yardımcıları için % 230 una,

f) Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu Başkan, Üye, Başdenetçi, Denetçi ve Denetçi Yardımcıları, Başbakanlık, Bakanlık, Müsteşarlık ve Gelir İdaresi Başkanlığı İç Denetçileri ile Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Ekonomi Bakanlığı ve Gümrük ve Ticaret Bakanlığı merkez denetim elemanları için % 210 una,

g) Bakanlık, Denizcilik Müsteşarlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve bağımsız genel müdürlük (mahalli idarelere bağlı genel müdürlükler hariç) Başmüfettiş Müfettiş ve Müfettiş Yardımcıları ile, Başkanlık, Müstakil Genel Müdürlük, Büyükşehir Belediyesi, Büyükşehir Belediyelerine bağlı genel müdürlük, Büyükşehir Belediyesi bulunan illerin İl Özel İdaresi ile Üniversiteler ve Yüksek Teknoloji Enstitüleri İç Denetçileri, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Başmüfettiş, Müfettiş ve Müfettiş Yardımcıları, Bakanlık Maarif Müfettişi ve Bakanlık Maarif Müfettiş Yardımcıları ve Bakanlıklar merkez teşkilatına dahil kadrolarda görevli Başkontrolör, Kontrolör ve Stajyer Kontrolörler, İçişleri Bakanlığı Denekler Denetçisi ve Dernekler Denetçi Yardımcıları, Sosyal Güvenlik Kurumu Başmüfettişi, Müfettiş ve Müfettiş Yardımcıları, Milli Savunma Bakanlığı Akaryakıt İkmal ve NATO POL Tesisleri İşletme Başkanlığı Müfettiş ve Müfettiş Yardımcıları, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Denetçi ve Denetçi Yardımcıları, Sağlık Denetçi ve Denetçi Yardımcıları, Enerji ve Tabii Kaynaklar Denetçi ve Denetçi Yardımcıları, Gençlik ve Spor Denetçi Yardımcıları, için % 195 ine,

ğ) Adalet Uzmanları, Afet ve Acil Durum Yönetimi Uzmanları, Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanları, Avrupa Birliği İşleri Uzmanları, Bakanlık ve Bağlı Kuruluşların Avrupa Birliği Uzmanları, Basın ve Enformasyon Uzmanları, Başbakanlık Uzmanları, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim Uzmanları, Çalışma Uzmanları, Çevre ve Şehircilik Uzmanları, Denizcilik Uzmanları, Devlet Gelir Uzmanları, Devlet Personel Uzmanları, Dış Ticaret Uzmanları, Dışişleri Uzmanları, Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanları, Diyanet İşleri Uzmanları, Enerji ve Tabii Kaynaklar Uzmanları, Gençlik ve Spor Uzmanları, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Uzmanları, Gümrük ve Ticaret Uzmanları, Havacılık ve Uzak Teknolojileri Uzmanları, Hazine Uzmanları, İçişleri Uzmanları, İhracatı Geliştirme Uzmanları, İnsan Hakları ve Eşitlik Uzmanları, İstihdam Uzmanları, İş Sağlığı ve Güvenliği Uzmanları, Kalkınma Bakanlığı Planlama Uzmanları, Kültür ve Turizm Uzmanları, Maliye Uzmanları, Meteoroloji Uzmanları, Millî Eğitim Uzmanları, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Uzmanları, Millî Savunma Uzmanları, Orman ve Su İşleri Uzmanları, Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Uzmanları, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı Uzmanları, Sağlık Uzmanları, Sanayi ve Teknoloji Uzmanları, Savunma Sanayii Uzmanları, Seçim Uzmanları, Sınai Mülkiyet Uzmanları, Sosyal Güvenlik Uzmanları, Tapu ve Kadastro Uzmanları, TİKA Uzmanları, Türkiye İstatistik Kurumu Uzmanları, Ulaştırma ve Haberleşme Uzmanları, Vakıf Uzmanları, Yazma Eser Uzmanları, Yurt Dışı İşçi Hizmetleri Uzmanları, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Uzmanları, Yüksek Kurum Uzmanları, Yükseköğretim Kurulu Uzmanları, Göç Uzmanları, Helal Akreditasyon Uzmanları ve bunların yardımcıları için % 130 una,

h) Defterdarlık Uzmanları, İçişleri Bakanlığı İl Planlama Uzmanları, İl Göç Uzmanları, Büyükşehir Belediyeleri ile bunlara bağlı genel müdürlük Başmüfettiş, Müfettiş ve Müfettiş Yardımcıları, Maarif Müfettişleri ile Ürün Denetmenleri, ve bunların yardımcıları, (f) ve (g) bendinde sayılmayan İç Denetçiler için % 130 una,

i) Vergi İstihbarat Uzmanları, Gelir Uzmanları, Mali Hizmetler Uzmanları, İl İstihdam Uzmanları, Gümrük ve Ticaret Denetmenleri, Sosyal Güvenlik Denetmenleri, ile bunların yardımcıları için % 120 sine,

j) Diğer belediyeler ve bunlara bağlı genel müdürlük Başmüfettiş, Müfettiş ve Müfettiş Yardımcıları, Yükseköğretim Kurulu mezunu olmak şartı ile Belediye İktisat Müfettişleri ve Büyükşehir Belediyeleri Hesap İşleri Murakıpları ve bunların yardımcıları için % 100 üne,

l) Dışişleri Bakanlığı meslek memurları için (aday meslek memurları dahil) % 140'ına, konsolosluk ve ihtisas memurları için (aday konsolosluk ve ihtisas memurları dahil) % 130'una,

m) M.İ.T. fiili kadrosuna dahil personel için % 345 ine,

n) Türkiye İş Kurumu iş ve meslek danışmanları için %150 sine,

B - EĞİTİM, ÖĞRETİM TAZMİNATI⁽¹⁾

Eğitim ve Öğretim Hizmetleri Sınıfına dahil öğretmen unvanlı kadrolarda fiilen öğretmenlik yapanlara; (Öğretmen unvanlı kadrolarda bulunanlardan okul müdürü ve okul müdür yardımcısı, yönetici ve eğitim uzmanı olarak görevlendirilenler ile cezaevi okullarında çalışan öğretmenler dahil olmak üzere)

- a) 1-2 nci derecelerden aylık alanlar için % 100 üne,
- b) 3 ve 4 üncü derecelerden aylık alanlar için % 95 ine,
- c) Diğer derecelerden aylık alanlar için % 85 ine,

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı mesleki ve teknik öğretim okul ve kurumlarına atelye, laboratuvar veya meslek dersleri öğretmeni olarak Eğitim ve Öğretim Hizmetleri Sınıfına dahil öğretmen ünvanlı kadrolara atanandan Cumhurbâşkanınca belirlenecek okul, kurum ve branşlarda görev yapanlara ayrıca;

- a) Dört yıl veya daha fazla yükseköğrenim görenler için % 15 ine,
 - b) Üç ve iki yıllık yükseköğrenim görenler için % 10 una,
- Birinci fıkrada sayılanlardan ayrıca;

- a) Başöğretmen unvanını kazanmış olanlara % 40'ına,
- b) Uzman öğretmen unvanını kazanmış olanlara % 20'sine,

C) DİN HİZMETLERİ TAZMİNATI

a) İl müftü yardımcısı, ilçe müftüsü, eğitim görevlisi ve mesleği ile ilgili yüksek öğrenim mezunu olup "Vaiz" kadrosuna atanalar için %175'ine,

b) Din Hizmetleri Sınıfına dahil kadrolarda bulunanlardan;

- 1. Yükseköğrenim mezunu olanlar için % 95'ine,
- 2. İmam-Hatip Lisesi mezunları için % 93'üne,
- 3. Diğerleri için % 89'una,

d) (a) ve (b) alt bentlerinde sayılanlardan ayrıca; başvaiz, başimam-hatip, Kur'an kursu başöğreticisi kadrolarına atanalar % 40'ına, uzman vaiz, uzman imam-hatip, Kur'an kursu uzman öğreticisi ve başmüezzinlik kadrolarına atanalar % 20'sine,

D) EMNİYET HİZMETLERİ TAZMİNATI

a) Emniyet Hizmetleri Sınıfına dahil kadrolarda bulunanlardan;

1. Emniyet Genel Müdürü için %419'una,

2. Birinci Sınıf Emniyet Müdürlüğü kadrolarına atanalar;

- Genel Müdür Yardımcısı, Teftiş Kurulu Başkanı, Özel Güvenlik Denetleme Başkanı, Polis Akademisi Başkanı, Ankara, İstanbul ve İzmir İl Emniyet Müdürleri için %356'sına,

- Daire Başkanı, I. Hukuk Müşaviri, diğer İl Emniyet Müdürleri için %331'ine,

- Diğerleri için %269'una,

3. İkinci Sınıf Emniyet Müdürlüğü kadrolarına atanalar için %244'üne,

4. Üçüncü Sınıf Emniyet Müdürlüğü kadrolarına atanalar için %231'ine,

5. Dördüncü Sınıf Emniyet Müdürlüğü kadrolarına atanalar için %219'una,

6. Emniyet Amirliği kadrolarına atanalar için %189'una,

7. Başkomiser kadrolarına atanalar için %173'üne,

8. Komiser kadrolarına atanalar için %164'üne,

9. Komiser Yardımcılığı kadrolarına atanalar için %158'ine,

10. Diğerlerinden;

- 1, 2, 3 ve 4'üncü derecelerden aylık alanlar için %148'ine,

- 5, 6 ve 7'nci derecelerden aylık alanlar için %139'una,

- 8, 9, 10 ve 11'inci derecelerden aylık alanlar için %128'ine,

11. Çarşı ve Mahalle bekçileri için %90'ına,

12. Ankara ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde çevik kuvvet müdürlüklerine ait kadrolara atanmış olanlara ayrıca % 5 ine,

E) MÜLKİ İDARE AMİRLİĞİ ÖZEL HİZMET TAZMİNATI

Mülki İdare Amirliği Sınıfına dahil kadrolarda bulunanlardan;

- a) Müsteşar için % 345 ine,
- b) Olağanüstü Hal Bölge Valisi, İl Valileri ve Emniyet Genel Müdürü (Vali) için % 335 ine,
- c) Kurul Başkanı, Müsteşar Yardımcısı, 1.Hukuk Müşaviri, Genel Müdürler, Strateji Geliştirme Başkanı ile bu görevleri yürüten Merkezde görevli Valiler için % 330'una,
- d) Merkezde görevli diğer Valiler için % 290 ına,
- e) Diğerlerinden;
 - 1 inci dereceden aylık alanlar için % 290'ına,
 - 2 ve 3 üncü derecelerden aylık alanlar için % 280'ine,
 - 4 ve 5 inci derecelerden aylık alanlar için % 260'ına,
 - Diğer derecelerden aylık alanlar için % 240'ına,
 - Kaymakam adayları için % 175'ine,
 - Vali unvanını kazananlar hariç olmak üzere kaymakamlık unvanını kazandıktan sonra İçişleri Bakanlığı merkez teşkilâtında görev yapanlar ile merkez valilerine ayrıca % 30'una,

F) DENETİM TAZMİNATI

Özel Hizmet Tazminatı bölümünün;

- a) (e), (f) ve (g) sırasında sayılanlardan:

- Kamu İktisadi Teşebbüslerindeki görevliler için % 10 una,
- Diğerleri için %30 una

- b) (ğ), (h), (i) ve (j) sırasında sayılanlar için % 20 sine,

G) ADALET HİZMETLERİ TAZMİNATI

Yüksek Mahkemeler, Yüksek Seçim Kurulu, Sayıştay, İl ve İlçe Seçim Kurulları, Adli, İdari, Askeri Yargıda (ceza infaz kurumları ve icra müdürlükleri personeli dahil) görevli bu Kanuna tabi personelden;

- a) Genel İdare Hizmetleri Sınıfında bulunanlar için % 180 ine,

- b) Yardımcı Hizmetler Sınıfında bulunanlar ile Teknik Hizmetler Sınıfında olduğu halde bu sınıfın özel hizmet tazminatından yararlanamayanlar için % 56 sına,

- d) Cezaevi Müdürü, İnfaz ve Koruma Başmемuru, İnfaz ve Koruma Memurlarına ayrıca % 10 una,

H) Bu kanunda belirtilen hizmet sınıflarında olup da yukarıdaki bölümlerde yer alan tazminatlardan yararlanmayan personelden;

- a) Yardımcı Hizmetler Sınıfına ait kadrolarda bulunanlar için % 45 ine,

- b) Diğer hizmet sınıflarına ait kadrolarda bulunanlar için % 50 sine,

kadar, bu nispetleri aşmamak üzere Cumhurbaşkanınca belirlenecek esas, ölçü ve nispetler dahilinde yukarıdaki tazminatlar ödenir.

Hizmetin niteliği itibariyle birden fazla özel hizmet tazminatı verilmesi gereken durumlarda bu tazminatlardan fazla olanı ödenir. Mülki İdare Amirliği Özel Hizmet Tazminatı, Emniyet Hizmetleri Tazminatı, Din Hizmetleri Tazminatı ve Adalet Hizmetleri Tazminatı (C ve G bölümlerinin (c) bentlerinde sayılanlar hariç) ödenenlere özel hizmet tazminatı ödenmez.

III- Ortak Hükümler:

Bu zam ve tazminatlara hak kazanmada ve bunların ödenmesinde aylıklara ilişkin hükümler uygulanır. Ancak;

- a) Sağlık kurulu raporu üzerine verilen hastalık izinleri,

- b) Kansер, verem ve akıl hastalıkları gibi uzun süreli bir tedaviye ihtiyaç gösteren hastalığa yakalananların kullandığı hastalık izinleri,

- c) Hastalıkları sebebiyle resmi yataklı tedavi kurumlarında yatarak tedavi gördükleri tedavi süreleri,

hariç olmak üzere bir takvim yılı içinde kullanılan hastalık izin süreleri toplamının 7 günü aşması halinde, aşan süreler isabet eden zam ve tazminatlar % 25 eksik ödenir.

Yurt dışına sürekli görevle görevlendirenlere bu zam ve tazminatlar ödenmez. Ancak bunlardan yurt içine geçici olarak geri çağırılanlardan yurt dışı aylıklarının kesilmesini gerektirecek kadar yurt içinde kalanlara, bu süre içinde zam ve tazminatları ödenir.

Bu maddenin ikinci bölümünde yer alan tazminatlar damga vergisi hariç herhangi bir vergiye tabi değildir.

MADDE 154 KATSAYI:

Aylık gösterge tablosunda yer alan rakamlar ile ek gösterge ve kıdem aylığı gösterge rakamlarının aylık tutarlarına çevrilmesinde uygulanacak aylık katsayısı ile memuriyet taban aylığı göstergesine uygulanacak taban aylık katsayısı üçer veya altışar aylık dönemler itibariyle uygulanmak üzere Genel Bütçe Kanunu ile tespit olunur.

Ancak mali yılın ikinci yarısında,memleketin ekonomik gelişmesi genel geçim şartları ve Devletin mali imkanları gözönünde bulundurulmak suretiyle Cumhurbaşkanı bu katsayıları ikinci yarının tamamı veya üçer aylık dönemleri itibariyle uygulanmak üzere değiştirmeye yetkilidir.

MADDE 155 MEMURLARA ÖDENECEK AYLIK TUTARLARI:

Bu kanunun 36 ncı maddesinde yer alan sınıflara ait gösterge tablosundaki rakamların, genel bütçe kanununda o yıl için tespit edilen katsayı ile çarpılması sonunda bulunacak miktar, sınıfların derece ve kademelerindeki memurların aylık tutarlarını gösterir.

MADDE 156 YURT DIŞINDA AYLIKLAR:

Kurumların yurt dışı kuruluşlarına dahil kadrolarında görev alan Devlet memurlarının aylıkları, 155 inci maddeye göre tespit edilen brüt aylık tutarın, Cumhurbaşkanı tarafından tespit edilecek emsal ile çarpılmasından hasıl olacak miktar üzerinden ödenir.

Asıl aylığın ödeme miktarı ile emsali tutarı arasındaki fark, her türlü vergiden müstesnadır.

MADDE 157 DIŞ MEMLEKETLER AYLIK KATSAYISI:

156 ncı maddede yazılı katsayılar her yabancı memleketin ekonomik durumu, para ve geçim şartları ile memurun temsil görevi ve aile yükümlülüğü gözönünde tutulmak suretiyle saptanır ve aynı usul uyarınca değiştirilir.

MADDE 158 ADAYLARIN AYLIKLARI:

Herhangi bir sınıfta aday olarak göreve başlayanlar bu Kanunun 54 üncü maddesindeki esaslara göre, girecekleri derecenin hak edecekleri kademe aylığını alırlar.

Aday memurlara, asaletleri tasdik edilinceye kadar kademe ilerlemesi uygulanmaz.

MADDE 159 ASALETİ ONAYLANAN MEMURLARIN KADEME İLERLEMELERİ:

Adaylık süresi sonunda bu Kanun hükümlerine göre asıl memurluğa atananların adaylıkta geçirdikleri süreler, kademe ilerlemelerinde ve derece yükselmelerinde değerlendirilir.

MADDE 160 KADEME İLERLEMESİNDE VERİLECEK AYLIK:

Kademe ilerlemesinde memur bir ileri kademeye ait göstergeye tekabül eden aylığı alır.

MADDE 161 DERECE DEĞİŞİKLİĞİNDE VERİLECEK AYLIK:

Derece yükselmesi veya daha aşağı bir dereceye atama halinde,

A) Bulunduğu dereceden yukarı derecelere atanan memur;

a) 68 nci maddenin (B) bendi hükümleri saklı kalmak kaydıyla, yeni girdiği derecenin ilk kademe göstergesine,

b) Yeni girdiği derecenin ilk kademe göstergesi evvelce iktisap ettiği göstergeden düşük ise, iktisap ettiği göstergeye eşit olan kademelerin göstergesine,

Tekabül eden aylığı alır.

Alt derecede eşit göstergeli kademedede geçirilen süre dikkate alınır.

B) Kazanılmış hak aylık derecelerinden daha aşağı bir dereceye atanan memur, kazanılmış hak aylık dereceleri saklı kalmak kaydıyla,

- a) Atandığı derecede eski derecesinde almakta olduğu kademe göstergesine,
b) Atandığı derecede eşit gösterge yok ise, eski göstergesine en yakın kademenin göstergesine,
Tekabül eden aylığı alır.

MADDE 163 İSTİSNAİ MEMURLUKLARDAN AYRILANLARIN DURUMU:

İstisnai memuriyetlere:

a) Bu Kanuna tabi kurumlardan atanmış olanlar, ayrıldıkları sınıfa dönmek istedikleri takdirde, istisnai memuriyetlerde geçmiş oldukları süre, bu Kanunda derece terfii için belirtilen esaslara göre girebilecekleri yeni derecenin tayininde normal derece terfii sürelerine karşılık sayılır. Bu gibilerin, derece terfii süresine karşılık sayılan süreden geri kalan kısmı kademe terfiinde dikkate alınır.

b) Bu Kanuna tabi olmıyan kurumlardan atananlar, bu Kanuna tabi kurumlarda bir göreve atanmayı istedikleri takdirde, istisnai memuriyette geçirilen süre (a) fıkrasındaki esaslara göre ve girilecek derecenin sınav veya seçmesini başarmak kaydıyla, derece ve kademe ilerlemesine sayılır. Bu gibiler için adaylık hükümleri uygulanmaz.

MADDE 164 AYLIĞIN ÖDEME ZAMANI VE ESASLARI :

Memurlara aylıkları her ayın başında peşin ödenir. Emekliye ayrılma ve ölüm hallerinde o aya ait peşin ödenen aylık, geri alınmaz. Sözleşmeli personelin ücretleri sözleşme şartlarına göre; geçici personelin gündelikleri gün hesabıyla hafta veya ay sonlarında ödenir.

MADDE 165 AÇIKTAN ATANMADA AYLIĞA HAK KAZANMA :

Bir göreve açıktan aday veya asıl memur olarak atananlar, göreve başladıkları günden itibaren aylığa hak kazanırlar. Bu suretle göreve başlamada ilk aylık, gün hesabıyla ay sonunda ödenir.

MADDE 166 KADEME İLERLEMİSİNDE AYLIĞA HAK KAZANMA :

Kademe ilerlemesinde Devlet Memuru, bu ilerlemeye müstehak olduğu tarihi takip eden ay başından itibaren aynı derecenin bir ileri kademesine ait aylığa hak kazanır.

MADDE 167 DERECE DEĞİŞİKLİĞİNDE AYLIĞA HAK KAZANMA:

Derece yükselmesinde veya daha aşağı derecelere atamada memur, yükseldiği veya atandığı derecenin görevine başladığı tarihi takip eden aybaşından itibaren bu derecenin 161 inci maddeye göre kazandığı kademe aylığını alır.

Ancak, yürütülmekte olan görevin niteliğinde bir değişme olmaması halinde derece yükselmesine ilişkin onayın geçerlilik tarihini takip eden ay başından itibaren bu derecenin 161 inci maddeye göre kazandığı kademe aylığını alır.

MADDE 169 GÖREV YERİ DEĞİŞTİRİLEN MEMURLARIN AYLIKLARI:

Bulundukları yerden başka yerlerdeki görevlere nakledilen ve 62 nci maddede belirtilen süre içinde yeni görevlerinde işe başlayan memurlarla, yer değiştirme suretiyle başka kurumlara atanan memurların aylıkları, işe başladıkları tarihi takip eden aybaşından itibaren yeni görev yerinde ödenir. Eski görev yerinde alınan aylıklar için kurumlar arasında herhangi bir hesaplama yapılmaz.

MADDE 170 İZİN VEYA GEÇİCİ GÖREVDE İKEN GÖREV YERİ DEĞİŞTİRİLEN MEMURLARIN AYLIKLARI:

Kanuni izinlerin kullanılması sırasında veya geçici bir görevde iken asıl görev yeri değiştirilen memurların aylıkları, izin veya geçici görevin sona ermesine kadar eski görev yerlerinde kadro tasarrufundan ödenir.

MADDE 171 SAYMAN VE SAYMAN MUTEMETLERİNİN DEVİR SÜRELERİ VE AYLIKLARI:

Hesaplarını, görevi devralanlara devir zorunluluğu bulunan saymanların devir süresi yedi gündür. Devir teslim süresinin aylık ödeme zamanına rastlaması halinde bu aya ait aylıkları eski görev yerinde, kadro tasarrufundan ödenir.

Sayman mutemetleri için devir süresi iki gündür.

MADDE 172 GÖREV YERİ DEĞİŞTİRİLENLERDEN ESKİ GÖREVLERİNE DEVAMLARI TEBLİĞ EDİLENLERİN AYLIKLARI:

Görev yerleri değiştirilen memurlardan görevlerine devamları kurumlarınca yazılı olarak tebliğ edilenlerin aylıkları eski görev yerlerinde kadro tasarrufundan ödenir.

MADDE 174 VEKALET GÖREVİNİN FİİLEN YAPILMASI ŞARTI:

Vekalet aylıklarının ödenebilmesi için görevin fiilen yapılması şarttır.

MADDE 175 VEKALET, İKİNCİ GÖREV AYLIK VE ÜCRETLERİ İLE DİĞER ÖDEMELER:

Bir göreve vekaleten atanan memurlara vekalet edilen görevin kadro derecesinin birinci kademesinin üçte biri, açıktan atananlara ise (Köy ve kasaba imamlığı kadrolarına atananlara 146 ncı maddede yazılı asgari ücret aylık tutarından aşağı olmamak üzere) üçte ikisi verilir.

Bulundukları yerden başka bir yerdeki bir göreve vekalet suretiyle atananlara, Harcırah Kanununun geçici görevle başka yere gönderilenlere ilişkin hükümleri uygulanır.

Ancak, kurum içinden veya diğer kurumlardan vekalet edenlere vekalet aylığı ödenebilmesi için, vekilin asilde aranan şartları taşıması zorunludur.

88 inci maddeye göre ikinci görev verilen memurlara, bu görevleri karşılığında aylık ödenebilmesi için boş bir kadroya ait görevin ikinci görev olarak yürütülmesi gerekir. Bu şekilde görevlendirilenlere, görevlendirildikleri kadro derecesinin ilk kademe aylığının üçte ikisi ödenir. Ancak, sağlık grup başkanlığı, baştabip ve baştabip yardımcılığı hizmetlerinin ikinci görev olarak yürütülmesi halinde kadro şartı aranmaz ve bu hizmetleri yürütenlere almakta oldukları aylığın üçte ikisi ikinci görev aylığı olarak ödenir.

Açıktan vekil olarak atananlar bu Kanunla memurlara tanınan sosyal haklardan da yararlanırlar ve bunlara ödenecek vekalet aylığının hesabına memuriyet taban aylığı da dahil edilir.

MADDE 176 DERS VE KONFERANS ÜCRETLERİ:

Bu Kanunun 89 uncu maddesine göre kendilerine ders görevi verilenlere, ders saati başına gündüz öğretimi için 140, örgün ve yaygın eğitim kurumlarında yarıyıl ve yaz tatillerinde, cumartesi ve pazar günleri ile saat 18.00'den sonra başlayan öğretim faaliyetleri için 150 gösterge rakamının bu Kanuna göre belirlenen aylık katsayısı ile çarpımından oluşan miktar üzerinden ek ders ücreti ödenir.

Bu ücretler, özel eğitime muhtaç öğrencilerin eğitim ve öğretim gördüğü kurumlarda görevli öğretmen ve yöneticiler ile bu öğrencilere yönelik olarak açılan özel sınıf öğretmenlerine ve cezaevlerinde görevli öğretmenlere %25, Millî Eğitim Bakanlığı Örgün ve Yaygın Eğitimi Destekleme ve Yetiştirme Kursları Yönergesi kapsamında görev alan yönetici ve öğretmenlere %100 fazlasıyla ödenir.

Bu madde kapsamında ücretle ders vermek üzere yükseköğretim kurumlarından görevlendirilen öğretim elemanlarına 2914 sayılı Kanun hükümlerine göre ek ders ücreti ödenir.

Konferans ücreti her yıl bütçe kanunlarında gösterilir.

MADDE 177 YOLLUK GİDERLERİ VE GÜNDELİKLERİ:

Bu Kanun hükümlerine tabi Devlet memurlarından bir görevin ifası için sürekli veya geçici olarak görev yerinden ayrılanların yol giderleri ve gündelikleri, yolluklar hakkındaki özel kanun hükümlerine göre ödenir.

Sözleşmeli olarak çalıştırılanların yol masrafları ile gündelikleri sözleşmelerindeki şartlara göre ödenir.

MADDE 178 FAZLA ÇALIŞMA ÜCRETİ:

A) 99 ve 100 üncü maddeler hükümleri uyarınca tespit olunan günlük çalışma saatleri dışında;

a) Salgın hastalık ve tabii afetler gibi olağanüstü hallerin olması (Bu hallerin devamı süresince),

b) Fabrika, atelye, şantiye, işletme gibi yerlerde İş Kanununa tabi olarak işçi çalıştıran kurumlarca hizmetin gereği olarak işçi ile birlikte çalışma saatleri ve günü dışında çalışmanın zorunlu bulunması,

hallerine münhasır olmak üzere, yapılan fazla çalışmalar ücretle karşılanır.

Yukarıda sayılan hallerde yaptırılacak fazla çalışmanın süresi ve saat başına ödenecek ücret Cumhurbaşkanlığı kararı ile belirlenir

B) Kurumlar gerektiği takdirde personelini günlük çalışma saatleri dışında fazla çalışma ücreti vermeksizin çalıştırabilirler. Bu durumda personele yaptırılacak fazla çalışmanın her sekiz saati için bir gün hesabı ile izin verilir. Ancak, bu suretle verilecek iznin en çok on günlük kısmı yıllık izinle birleştirilerek yılı içinde kullanılabilir.

MADDE 179 TEMSİL GİDERLERİ VE YÖNETMELİĞİ:

Hangi kurumlarda hangi sınıf ve kadrolardaki Devlet memurlarının görevler icabı temsili mahiyette masraf yapabilecekleri ve bu masrafların sarfı ile ilgili usul ve şartlar ve bunların sarf alanları ilgili kurumların görüşleri alınarak Maliye Bakanlığı ve Devlet Personel Başkanlığı ile birlikte hazırlanacak bir yönetmelikle belirtilir.

MADDE 180 SÜREKLİ GÖREVLE YURT DIŞINDA BULUNAN MEMURLARIN AYLIKLARI:

Sürekli görevle yurt dışına atanan memurların aylıkları görevlerine başladıkları tarihten itibaren; sürekli görevle yurt dışına gönderilen veya kurumların yurt dışı kuruluşlarına dahil kadrolarında görev alan memurlardan görevlerine başladıktan sonra yurt içinde veya yurt dışında başka bir göreve atananların aylıkları ise atanma emrinin tebliği tarihini izleyen onbeşinci gün sonuna kadar 156 ncı maddedeki esaslara göre ödenir.

Yurt dışında bulunanlardan yerlerine atananların gelişine kadar bekleme emri alanların aylıkları, atama emirlerinin tebliğ tarihinden itibaren, iki ayı geçmemek üzere aynı maddeye göre ödenir.

Sürekli görevle yurt dışına atanan memurlara, yıllık izin ile 181 inci maddede belirtilen hal dışında, yurt içinde geçirilen süreler için yurt dışı aylığı ödenmez. Ancak, yurt dışı görev süresince toplam dört ayı geçmemek üzere, yurt içinde yataklı tedavi kurumlarında yatarak görülen tedavi süresince 156 ncı maddeye göre belirlenen emsal katsayının 1/3'ü esas alınarak yurt dışı aylığı ödenir.

MADDE 181 YURT DIŞINDAKİ MEMURLARDAN GEÇİCİ GÖREVLE MERKEZE ÇAĞRILANLARIN AYLIKLARI:

Sürekli görevle yurt dışına gönderilen Devlet memurları, geçici görevle en çok bir ay süre ile merkeze çağrılabilir. Bu süre içinde aylığı katsayılı ödenir.

MADDE 182 YURT DIŞINDA GÖREVLİ MEMURLARDAN FARKLI KATSAYILI MEMLEKETE ATANANLARIN AYLIKLARI:

Yukardaki maddelerde gösterilen memurların, aylıklarına uygulanmakta bulunan ödeme katsayılarından farklı ödeme katsayısı uygulanan bir başka memlekete naklen atanmalarında 180 inci madde hükmü uygulanır.

MADDE 183 HAZARDA EĞİTİM VE MANEVRA İÇİN SİLAH ALTINA ALINANLARIN AYLIKLARININ ÖDENMESİ:

Hazarda muvazzaflık hizmeti dışında eğitim ve manevra maksadiyle silah altına alınan Devlet memurlarının aylıkları kendi kurumlarınca tam olarak ödenir.

Devlet memurlarından rütbeli olanların rütbe aylığı tutarı, bağlı bulundukları kurumdan aldıkları aylık tutarından fazla olanlara, aradaki fark askeri kurumlarına katılmaları veya yeni rütbeyi kazandıkları tarihten itibaren silah altında bulundukları sürece Milli Savunma Bakanlığı tarafından ödenir.

MADDE 184 SEFERDE MUVAZZAFLIK HİZMETİ DIŞINDA SİLAH ALTINA ALINAN MEMURLARIN AYLIKLARININ ÖDENMESİ:

Seferde muvazzaflık hizmeti dışında, silah altına alınan Devlet memurlarına rütbeli olsun olmasın silah altında bulundukları sürece aylıkları aşağıdaki hükümlere göre ödenir.

A) Yedek subay, yedek askeri memur ve yedek astsubay olanların rütbelerine ait aylıkları Milli Savunma Bakanlığınca ödenir.

Bunların aylıkları bağlı bulundukları kurumdan aldıkları aylık tutarından eksikse aradaki fark kurumlarınca ödenir

B) (A) bendi dışında kalan ve rütbesiz memurların aylıklarının tamamı kurumlarınca ödenir.

MADDE 185 SEFER HALİNE GEÇİŞTE SİLAH ALTINDA BULUNAN MEMURLARIN AYLIKLARI:

Sefer haline geçiş sırasında 183 üncü maddeye göre silah altında bulunan Devlet memurlarının aylıkları adı geçen maddeye; sefer haline geçişten sonraki aylıkları 184 üncü maddeye göre ödenir.

MADDE 186 SİLAH ALTINA ALINMAZDAN ÖNCE KADROLARINDAN AÇIKTA BULUNANLARIN AYLIKLARI:

Hazarda eğitim ve manevra veya seferde muvazzaflık hizmeti dışında silah altına alınan Devlet memurlarından, silah altına alınmazdan önce kadroları kaldırılanlar, görevden uzaklaştırılanlar hakkında, silah altında bulundukları sürece aşağıdaki hükümler uygulanır:

A) Bunlardan yedek subay, yedek askeri memur veya yedek astsubay olanların rütbe aylıklarının açık aylıklarından fazla veya eksik olmasına göre haklarında 183 ve 184 üncü madde hükümleri uygulanır.

B) (A) bendi dışında kalan ve rütbesiz memurlara kanuni hakları olan açık aylığının verilmesine devam olunur.

MADDE 187 EMEKLİLİK HAKLARI:

Devlet memurlarının emeklilik ve malûllük hallerinde kendilerinin, ölümleri halinde dul ve yetimlerinin sahip bulundukları haklar emeklilik kanunlarıyla düzenlenir.

MADDE 188 HASTALIK VE ANALIK SİGORTASI:

A) Devlet memurlarının hastalık, analık ve görevden doğan kaza ile mesleki hastalık,

B) Devlet memurlarının eşleri ve bakmakla yükümlü oldukları ana, baba ve çocuklarının hastalık ve analık,

C) Bir kanuna dayanılarak emekli veya malûllük aylığı alanların (Sosyal Sigortalar Kurumunca uygulanan iş kazaları ile meslek hastalıkları, malûllük ve yaşlılık sigortalarından gelir veya aylık bağlananlar hariç) hastalık ve analık,

Ç) (C) bendinde belirtilen emekli veya malûllük aylığı alanların aile fertlerinin hastalık ve analık,

D) Bir kanuna dayanılarak dul veya yetim aylığı alanların (Sosyal Sigortalar Kurumundan gelir veya aylık alanlar hariç) hastalık ve analık.

Hallerinde, gerekli sosyal sigorta yardımları sağlanır.

Bu sigorta yardımları özel kanunlarla düzenlenir.

Bu sigortalardan tanınan hak ve sağlanan yardımlar, genel sosyal sigorta rejimleri ile kabul edilen hak ve yardımlardan az olamaz.

MADDE 189 YENİDEN İŞE ALIŞTIRMA:

Malûllük aylığı bağlanan Devlet memurlarından çalışma gücünün artırılabilceği umulanlar eski sınıflarında veya yeni sınıf veyahut meslekte çalışabilmelerini sağlamak üzere işe alıştırılmaya tabi tutulabilirler.

MADDE 191 MEMURLARIN SOSYAL TESİS İHTİYAÇLARI:

Devlet Memurları için lüzum ve ihtiyaç görülen yerlerde çocuk bakımevi ve sosyal tesisler kurulabilir.

MADDE 192 DEVLET MEMURLARI İÇİN KONUT KREDİSİ:

Devlet Memurlarından T. C. Emekli Sandığına tabi hizmeti 10 yıl ve daha fazla olanlara, istekleri üzerine Toplu Konut Fonundan özel şartlarla ve öncelikle konut kredisi verilebilir.

MADDE 193 DEVLET MEMURLARI İÇİN KONUT:

Devlet memurlarının lüzum ve zaruret görülen yerlerle kiralık konut ihtiyaçları, Cumhurbaşkanınca onanacak programlar gereğince, genel ve katma bütçelere her yıl konulacak ödeneklerle tesis edilecek fondan karşılanır.

MADDE 199 ÖĞRENİM BURSLARI VE YURTLARI:

Mahrumiyet yerlerinde çalışan Devlet memurları görev yerlerinde çocuğunun girmesi gereken orta dereceli okul bulunmadığı takdirde, bu dereceli okullarda okuma hakkını kazanmış bulunan çocuklarını yatılı okullarda okutmak isterlerse, pansiyon ücret indiriminden faydalanırlar.

Bu indirim her yıl bütçe kanunu ile tesbit olunan pansiyon ücretlerinden en azının çocukların her biri için % 50 si oranındadır. İndirim sonucunda meydana çıkan fark Devlet bütçesinden ödenir.

Ancak, memurlar çocuklarını daha yüksek ücretli okul pansiyonlarından veya Milli Eğitim Bakanlığının denetimi altında faaliyette bulunan özel pansiyonlardan faydalandırmak isterlerse aradaki ücret farkı kendileri tarafından ödenir.

MADDE 200 SINIFTA KALAN ÇOCUKLAR İÇİN BURS VERİLEMİYECEĞİ:

Pansiyonlarda ücret indiriminden faydalanan memurların çocukları sınıfta kalırlarsa aynı sınıf için ikinci sene bu haktan faydalanamazlar.

MADDE 201 MAHRUMİYET YERİNDEN BAŞKA YERE ATANAN, ÖLEN, EMEKLİYE AYRILANLARIN BURS HAKLARININ DEVAMI:

Öğrenim yılı içinde mahrumiyet yeri ödeneğine tabi olmayan yerlerdeki bir göreve atanan veya ölen veyahut emekliye ayrılan memurların çocukları için yapılan indirim, bulundukları ders yılı sonuna kadar kendi isteğiyle atananlar için de, atandıkları tarihteki taksit dönemi sonuna kadar devam eder.

MADDE 202 AİLE YARDIMI ÖDENEĞİ:

Evli bulunan Devlet memurlarına aile yardımı ödeneği verilir.

Bu yardım, memurun her ne şekilde olursa olsun menfaat karşılığı çalışmayan veya herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşundan aylık almayan eşi için 1500, çocuklarından herbiri için de 250 gösterge rakamının (72 nci ay dahil olmak üzere 0-6 yaş grubunda yer alan çocuklar için bir kat artırımlı) aylık katsayısı ile çarpılması sonucu elde edilecek miktar üzerinden ödenir.

Eşlerden birine iş akdi veya toplu sözleşme gereği çocukları için yapılan aile yardımı ödeneği daha düşük ise, yalnız aradaki fark ödenir.

Bu fıkra da yer alan gösterge rakamlarını 3 katına kadar artırmaya Cumhurbaşkanı yetkilidir.

Dul memurların çocukları için yukarıki fıkralar hükmü uygulanır.

Boşanma veya ayrılık vukuunda mahkeme bu yardımın hangi tarafa ve ne oranda verileceğini de kararında belirtir.

Devlet memurunun, geçimini sağladığı üvey çocukları için de bu ödenek verilir.

MADDE 203 AİLE YARDIMI ÖDENEĞİNİN ÖDEME USULÜ:

Aile yardımı ödeneği Devlet memurlarına her ay aylıklarıyla birlikte ödenir.

Karı ve kocanın her ikisi de memur iseler bu ödenek yalnız kocaya verilir.

Aile yardımı ödenekleri hiç bir vergi ve kesintiye tabi tutulmaksızın ödenir ve borç için haczedilemez.

MADDE 204 AİLE YARDIMI ÖDENEĞİNE HAK KAZANMA:

Memur, eş için ödenen aile yardımı ödeneğine evlendiği; çocuk için ödenen yardıma da çocuğunun doğduğu tarihi takip eden ay başından itibaren hak kazanır.

MADDE 205 AİLE YARDIMI ÖDENEĞİ HAKKINI KAYBETME:

Memur, eş için ödenen aile yardımı ödeneği hakkını eşinden boşanma veya eşinin ölümü, çocuk için ödenen yardım ödeneği hakkını da çocuğun ölümü veya 206 ncı maddedeki hallerin vukuunu takip eden ay başından itibaren kaybeder.

MADDE 206 ÇOCUK İÇİN AİLE YARDIMI ÖDENEĞİ VERİLMİYECEK HALLER:

Aşağıdaki hallerde çocuklar için aile yardımı ödeneği verilmez:

1. Evlenen çocuklar,
2. 25 yaşını dolduran çocuklar (25 yaşını bitirdiği halde evlenmemiş kız çocukları ile çalışmayacak derecede malûllükleri resmi sağlık kurulu raporuyla tespit edilenler için süresiz olarak ödeneğin verilmesine devam olunur.),
3. Kendileri hesabına ticaret yapan veya gerçek veya tüzel kişiler yanında her ne şekilde olursa olsun menfaat karşılığı çalışan çocuklar (Öğrenim yapmakta iken tatil devresinde çalışanlar hariç),
4. Burs alan veya Devletçe okutulan çocuklar.

MADDE 208 ÖLÜM YARDIMI ÖDENEĞİ:

Devlet memurlarından: memur olmayan eşi ile aile yardımı ödeneğine müstehak çocuğu ölenlere en yüksek Devlet memuru aylığı (ek gösterge dahil) tutarında, memurun ölümü halinde sağlığında bilirdi ile gösterdiği kimseye, eğer bildiri vermemiş ise eşine ve çocuklarına, bunlar yoksa ana ve babasına, bunlar da yoksa kardeşlerine en yüksek Devlet memuru aylığının (ek gösterge dahil) iki katı tutarında, ölüm yardımı ödeneği verilir.

Ölüm yardımı ödeneği, hiçbir vergi ve kesintiye tabi tutulmaksızın ve ödeme emri aranmaksızın saymanlarca derhal ödenir. Bu yardım borç için haczedilemez.

Yurt dışında sürekli görevde bulunan memurlara verilecek ölüm yardımı ödeneğinde 156 ncı maddede yazılı katsayı uygulanmaz.

MADDE 210 CENAZE GİDERLERİ:

Devlet memurlarının ölümü halinde cenaze giderleri (cenazenin başka yere nakil dahil) kurumlarınca ödenir.

Sürekli veya geçici görevle veyahut 78 inci maddeye göre yurt dışında bulunan Devlet memurlarından ölenlerin ve yurt dışında sürekli görevlerde bulunanların eşleri, bakmakla yükümlü oldukları ana, baba ve çocuklarının cenazelerini yurda getirmek için yapılması zorunlu olan giderler kurumlarınca karşılanır.

MADDE 211 GİYECEK YARDIMI:

Devlet memurlarından hangilerinin ne şekilde giyecek yardımından faydalanacakları Maliye Bakanlığı ile Başbakanlık Devlet Personel Başkanlığının birlikte hazırlıyacakları bir yönetmelik ile tesbit olunur.

MADDE 212 YİYECEK YARDIMI:

Devlet memurlarının hangi hallerde yiyecek yardımından ne şekilde faydalanacakları ve bu yardımın uygulanması ile ilgili esaslar Maliye Bakanlığı ile Başbakanlık Devlet Personel Başkanlığının birlikte hazırlıyacakları bir yönetmelik ile tesbit olunur.

MADDE 214 KURUMLARIN MEMURLARINI HİZMET İÇİNDE YETİŞTİRME ESASLARI:

Devlet memurlarının yetiştirmelerini sağlamak, verimliliğini artırmak ve daha ileriki görevlere hazırlamak amacıyla uygulanacak hizmet içi eğitim, Devlet Personel Başkanlığı tarafından ilgili kurumlarla birlikte hazırlanacak yönetmelikler dahilinde yürütülür.

MADDE 215 EĞİTİM BİRİMLERİ:

Her kurumda, yetiştirme faaliyetlerini düzenlemek, yürütmek ve değerlendirmekle görevli bir "Eğitim birimi" kurulur. Birden çok birim kurulan kurumlarda bunlardan biri "Merkez Eğitim Birimi" adını alır.

MADDE 216 EĞİTİM MERKEZLERİ:

Kurumlar kendi eğitim ihtiyaçlarını karşılamak üzere eğitim merkezleri açabilirler.

Kurumlararası eğitim ihtiyaçlarını karşılamak üzere, Cumhurbaşkanı kararıyla, kurumlararası eğitim merkezleri de açılabilir.

Eğitim birim ve merkezlerinin kuruluş ve işleyişleri Başbakanlık Devlet Personel Başkanlığının görüşü alınmak suretiyle kurumlarınca hazırlanacak yönetmeliklerle düzenlenir.

MADDE 217 DEVLET MEMURLARI EĞİTİMİ GENEL PLANI:

Devlet memurları eğitimi genel planı, Cumhurbaşkanı kararıyla yürürlüğe konulur.

MADDE 218 YURT DIŞINDA YETİŞTİRME:

Devlet memurları, yabancı memleketlerin hizmetle ilgili kurumlarında veya yetiştirme - eğitim merkezlerinde de yetiştirilebilirler.

Bunlardan sınıflarının kapsadığı hizmetlerin niteliği bakımından, aynı zamanda belirli bir dalda öğrenim ve ihtisas yapması gerektiği kurumları ve Başbakanlık Devlet Personel Başkanlığınca kararlaştırılmış olanlara öğrenim veya ihtisas yapma müsaadesi verilebilir.

MADDE 219 RAPOR VERME:

Kurumlar yıllık eğitim programlarına göre yapmakta oldukları eğitim çalışmalarının sonuçlarını her altı aylık dönemin bitiminden en geç bir ay sonra Başbakanlık Devlet Personel Başkanlığına bir raporla bildirmek zorundadırlar.

MADDE 220 KOORDİNASYON VE DENETLEME:

Başbakanlık Devlet Personel Başkanlığı kurumları yurt içi ve yurt dışı eğitim programlarının hazırlanmasında ve uygulanmasında yol göstermek, yetiştirme faaliyetlerini koordine etmek ve denetlemekle görevlidir.

MADDE 221 DEVLET MEMURLUĞUNA ELEMAN YETİŞTİRİLMESİ:

Kurumlar belirli sınıflardaki memurluklara eleman yetiştirmek amacıyla:

- A) Kendi bünyeleri içerisinde mesleki öğretim ve eğitim yapabilirler.
- B) Yurt içindeki öğrenim kurumlarında öğrenci okutabilir ve ihtisas yaptırabilirler.
- C) Dış memleketlerde öğrenci okutabilir ve ihtisas yaptırabilirler.

MADDE 222 SEÇME USULÜ:

Kurumlarca yurt içinde veya yurt dışında okutulacak öğrenciler yarışma sınavı ile seçilirler.

MADDE 223 ÖĞRENCİ OKUTMA ŞARTLARINI DÜZENLİYEN YÖNETMELİKLER:

Hangi kurumların ve sınıfların eleman ihtiyaçlarını karşılamak üzere okul ve kurslar açabileceği, yurt içinde veya dışında hangi öğrenim dallarında öğrenci okutabileceği, okutulacak öğrencilerin ayrılma ve seçilme usulleri, çalışmalarının izlenip denetlenmesi, çıkarılma veya geri çağırılma usulleri, ilgili kurumların ve Devlet Planlama Teşkilatının görüşleri alınmak suretiyle, Milli Eğitim ve Maliye Bakanlıklarıyla Başbakanlık Devlet Personel Başkanlığının birlikte hazırlıyacakları yönetmeliklerde belirtilir.

Öğrenimi sırasında Devlet hesabına okuma hakkını kaybeden veya öğrenim kurumunu terk edenler için kurumlarınca yapılmış masraflar kendilerinden faizi ile birlikte tahsil olunur.

MADDE 224 MECBURİ HİZMET:

Cumhurbaşkanınca belirtilen her derecedeki öğretim kurumları ve öğretim dalları dışında kalan kurum ve dallarda Devlet tarafından okutulanlardan,

a) Yurtiçinde Devlet hesabına okutulan öğrenciler (Tatiller dahil) öğrenim süreleri kadar,

b) Yurtdışındaki öğretim kurumlarında Devlet hesabına öğrenimlerini bitiren öğrenciler (Tatiller dahil) öğrenim sürelerinin iki katı kadar,

Mecburi hizmetle yükümlüdürler.

Yetiştirilmek, eğitilmek, bilgilerini artırmak veya staj yapmak üzere 3 ay ve daha fazla süre ile dış memleketlere gönderilen memurlara gönderilme şekillerine bakılmaksızın yurtdışında kaldıkları sürenin iki katı kadar mecburi hizmet yüklenir.

Mecburi hizmet yükümlülüğünün 160 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin a, b, d fıkraları kapsamına giren kurumlar arasında devri mümkündür.

Mecburi hizmetle yükümlü bulunanlar, yarışma sınavına tabi tutulmaksızın atanırlar.

MADDE 225 MECBURİ HİZMETLE İLGİLİ YÜKÜMLÜLÜKLER:

Mecburi hizmetle yükümlü bulunanlar yetiştirme, eğitim veya staj sürelerinin bitiminden itibaren en çok iki ay içinde kurumlarına başvurmak zorundadırlar.

Bunlardan;

a) Başvurma tarihinden itibaren en geç 3 ay içinde bir göreve atanmayanların mecburi hizmet yükümlülükleri kalkar.

Mecburi hizmetin (d) fıkrasına göre krediye dönüştürülmesi istendiği takdirde bu süre istemin karara bağlandığı tarihten başlar.

b) Başvurmayanlar veya atanma için gerekli belgelerini tamamlamayanlar yol giderleri de dahil olmak üzere, kendilerine kurumlarınca yapılmış bulunan bütün giderleri yüzde elli fazlasıyla ödemek zorundadırlar.

c) Atanıp da yükümlü bulundukları mecburi hizmeti bitmeden ayrılmış veya bir ceza sebebiyle memurluktan çıkarılmış olanlar mecburi hizmetlerinin eksik kalan kısmı ile orantılı tutarı yüzde elli fazlasıyla ödemek zorundadırlar.

d) Hizmetlerine lüzum olmadığına Cumhurbaşkanınca karar verilenlerin mecburi hizmet yükümlülükleri krediye dönüştürülebilir.

e) İlk ve orta dereceli okullar ile, kurslarda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okutulan parasız yatılı öğrencilerin mecburi hizmetlerine, bu kanuna tabi kurum ve kuruluşlarda ihtiyaç olmaması halinde Milli Eğitim Bakanlığı bunların mecburi hizmet yükümlülüğünü kaldırmaya yetkilidir.

Askerlikte geçen süre mecburi hizmetten sayılmaz.

Mecburi hizmetini yapmakta iken yasama organına seçilenlerin yükümlülükleri seçildikleri sürece ertelenir.

MADDE 231 KAMU PERSONELİ BİLGİ SİSTEMİ:

Devlet Personel Başkanlığı, kuruluş kanunlarına ve bütçe türlerine bağlı kalınmaksızın, tüm kamu kurum ve kuruluşlarının teşkilat yapılarına ve personeline ilişkin konularda, gerekli gördüğü bilgi ve belgeleri kamu kurum ve kuruluşlarından talep eder. Kamu kurum ve kuruluşları bu bilgi ve belgeleri vermekle yükümlüdür.

Kamu kurum ve kuruluşları; atama, yer değiştirme, görevde yükselme, unvan değişikliği ve Devlet Personel Başkanlığınca belirlenecek diğer personel hareketlerini bildirmek zorundadır.

MADDE 232 TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİNDE ÇALIŞAN MEMURLARA UYGULANMIYACAK MADDELER:

Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu ve Yönetmeliğinin, Askeri Mahkemeler Kuruluş ve Yargılama Usulü Kanununun ve bunlar hakkında halen yürürlükte bulunan diğer mevzuatın uygulanmasını sağlama bakımından Türk Silahlı Kuvvetlerinde çalışan sivil memurlar, sözleşmeli ve geçici personel ile işçiler hakkında bu kanunun;

Çalışma saatleri hakkındaki 99 uncu,

Günlük çalışma saatlerinin tespiti hakkındaki 100 üncü,

Günün 24 saatinde devamlılık gösteren hizmette çalışma saat ve usulünün tespiti hakkındaki 101 inci,

Fazla çalışma ücreti hakkındaki 178 inci,

Görevden uzaklaştırmaya yetkilileri sayan 138 inci,

maddeleri hükümleri uygulanmaz.

MADDE 233 TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİNDE ÇALIŞAN MEMURLARA UYGULANMAYA DEVAM OLUNACAK HÜKÜMLER:

Bu kanunun 7 nci bölümünde yer alan "Disiplin" e ait 124, 136 ncı maddelerindeki hükümlerin Türk Silahlı Kuvvetlerinde çalışan sivil memurlar ile sözleşmeli ve yevmiyeli personel hakkında uygulanmasından, Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanun ve Yönetmeliği, Askeri Mahkemeler Kuruluş ve Yargılama Usulü Kanunu ve konu ile ilgili diğer hükümleri saklıdır.

EK MADDE 8 KURUMLAR ARASI GEÇİCİ SÜRELİ GÖREVLENDİRME:

Memurlar, geçici görevlendirme yapmak isteyen kurumun talebi ve çalıştıkları kurumun izni ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarında aşağıda belirtilen şartlarla geçici süreli olarak görevlendirilebilir:

a) Yurtdışında görevlendirilen güvenlik görevlileri hariç olmak üzere, memurun görevlendirileceği kurumda göreve ilişkin 4 üncü ve daha yukarı bir dereceden boş bir kadronun bulunması şarttır.

b) Geçici süreli görevlendirilen memurlar, geçici süreli olarak görevlendirildikleri kurumların mevzuatına uymakla yükümlüdür.

c) Geçici süreli olarak görevlendirilen memurlar, yurtdışında görevlendirilen güvenlik görevlileri hariç olmak üzere, aylıkları ile diğer malî ve sosyal haklarını kurumlarından alır. Bu memurların kadroları ile ilişkileri, kendi sınıf ve derecelerindeki terfi ve emeklilik hakları devam eder.

d) Geçici süreli görevlendirme süresi bir yılda altı ayı geçemez. Yurtdışında görevlendirilen güvenlik görevlileri için geçici görevlendirme süresi en çok iki yıldır; gerekli görülmesi hâlinde bu süre bir katına kadar uzatılabilir.

e) Geçici süreli görevlendirmenin, memurların göreviyle ilgili olması şarttır.

f) Geçici süreli görevlendirmede memurun muvafakati aranır.

Birinci fıkrada belirtilen hâller dışında memurlar, kamu yararı ve hizmet gerekleri sebebiyle ihtiyaç duyulması hâlinde kurumlarınca, Devlet Personel Başkanlığının uygun görüşü alınarak diğer kamu kurum ve kuruluşlarında altı aya kadar geçici süreli olarak görevlendirilebilir.

EK MADDE 12: Bu Kanunun ve diğer personel kanunlarının uygulanması için Maliye Bakanlığı ve Devlet Personel Başkanlığı bu kanunlar kapsamına giren kurumlarla Devlet bütçesinden finanse edilen bütün kurumlarda organizasyon ve metot araştırmaları, kadro analizleri ve diğer gerekli bütün incelemeleri yaparlar. Kadro talepleri ile ödenek taleplerinin uzun vadeli plan ve programlara dayanması şarttır.

Bu fonksiyonları yürütmek için Genel Kadro Kanunu ile Maliye Bakanlığına Devlet bütçe uzmanı ve Devlet Personel Başkanlığına Devlet Personel Uzmanı kadroları verilir.

Devlet bütçe uzmanları ile Devlet personel uzmanları, kurumlarda, kadro ve ödenek talepleri ile ilişkili her türlü incelemeleri yapmaya ve evrakı tetkik etmeye yetkilidir.

EK MADDE 14: Bu kanunun uygulanması ile ilgili konularda kurumlar, bağlı veya ilgili oldukları Bakanlık eliyle Devlet Personel Başkanlığına bu dairenin bağlı bulunduğu Devlet Bakanlığı kanalıyla başvururlar. Bu başvurularla ilgili işlemlerin yürütülme usul ve esasları Cumhurbaşkanınca tespit edilir.

EK MADDE 15: Bu kanunda geçen "Devlet Memuru" deyiimi, belediyeler ve il özel idareleri ile bunların kurdukları birlikler memurlarını da kapsar.

EK MADDE 19 KIYAFET MECBURİYETİ: Devlet memurları, kanun, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ve yönetmeliklerin öngördüğü kılık ve kıyafet kurallarına uymak mecburiyetindedirler.

EK MADDE 24: Aylıklarını personel kanunlarına göre almakta olanlara müteakip ayın aylığına mahsuben Maliye ve Hazine Bakanlığınca belirlenecek esaslar dahilinde avans ödenebilir. Bu şekilde yapılacak avans ödemeleri, ait olduğu aylıkla birlikte kanuni kesintilere tabi tutulur ve ilgililerin ölümü halinde geri alınmaz.

EK MADDE 26 :

a) Bu Kanuna ekli IV sayılı cetvelde unvanları yazılı görevlerde bulunanlara hizalarında gösterilen gösterge rakamlarının memur aylıklarına uygulanan katsayı ile çarpımı sonucu bulunan miktarda makam tazminatı ödenir. Makam tazminatı damga vergisi hariç herhangi bir vergiye tabi tutulmaz ve ödemelerde aylıklara ilişkin hükümler uygulanır. Bu tazminattan yararlananlara ayrıca yüksek hakimlik tazminatı ödenmez.

b) Bu görevlerde makam tazminatını almaya müstehak oldukları tarihten itibaren toplam iki yıl süre ile çalıştıktan sonra emekliye ayrılanlara yukarıdaki fıkraya göre bulunacak miktarın tamamı (926 sayılı Kanuna tabi profesörlere yarısı) hayatta bulundukları sürece her ay T.C. Emekli Sandığına ödenir. T.C. Emekli Sandığı bu ödemeleri üç aylık devreler halinde faturası karşılığında Hazine'den tahsil eder.

926 sayılı Kanuna tabi bulunan profesörlere bu maddenin (a) ve (b) fıkralarına göre ödenecek tazminatın, rütbelerinin karşılığı makam tazminatından az olması halinde, rütbelerinin karşılığı makam tazminatı ödenir.

EK MADDE 27: 657 sayılı Kanun ile ek ve değişikliklerinde 13/12/1960 gün ve 160 sayılı Kanun dördüncü maddesine yapılan atıflar 8/6/1984 gün ve 217 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin ilgili maddelerine yapılmış sayılır.

EK MADDE 29: Milli İstihbarat Teşkilatında, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile diğer kanunların sözleşmeli personel çalıştırılmasına dair hükümleriyle bağlı olmaksızın; Cumhurbaşkanı tarafından belirlenecek uzmanlığı gerektiren alanlarda, Cumhurbaşkanı onayı ile kadro karşılık gösterilmek kaydıyla sözleşmeli personel çalıştırılabilir.

68 yaşını geçmemek kaydıyla Müsteşar sözleşmeli olarak çalıştırılabilir ve sosyal güvenlik kurumlarından almakta oldukları aylıkları kesilmez.

Bu suretle çalıştırılacakların sözleşme usul ve esasları, ücret miktarı ve her çeşit ödemeleri ile diğer hakları Cumhurbaşkanı tarafından tesbit edilir.

EK MADDE 31: Bu Kanun kapsamına giren ve görevleri sebebiyle haklarında kamu davası açılmış olup da beraat edenlerin;

- Vekalet verdikleri avukata, Avukatlık Asgari Ücret Tarifesine göre ödedikleri ücret,
- Belgelendirilmiş olmak kaydıyla dava ile ilgili olarak yaptıkları masraflar, Kurumların bütçesine konulacak ödenekten karşılanır.

EK MADDE 32: Eğitim ve öğretim Hizmetleri Sınıfına dahil öğretmen unvanlı kadrolarda görevli olup; fiilen öğretmenlik yapanlara (ilköğretim ve okul müdürleri ile yardımcıları, cezaevi okullarında çalışan öğretmenler, yönetici, eğitim uzmanı ve eğitim uzman yardımcıları dahil her öğretim yılında bir defaya mahsus olmak üzere ve öğretim yılının başladığı ay içinde Milli Eğitim Bakanı tarafından belirlenecek tarihte Cumhurbaşkanınca belirlenecek miktarda, öğretim yılına hazırlık ödeneği ödenir.

Bu ödenek damga vergisi hariç diğer vergi ve kesintilere tabi tutulmaz.

EK MADDE 33: Yataklı tedavi kurumları, seyyar hastaneler, ağız ve diş sağlığı merkezleri, aile sağlığı merkezleri, toplum sağlığı merkezleri ve 112 acil sağlık hizmetlerinde haftalık çalışma süresi dışında normal, acil veya branş nöbeti tutarak, bu nöbet karşılığında kurumunca izin kullanmasına müsaade edilmeyen memurlar ile sözleşmeli personele, izin suretiyle karşılanamayan her bir nöbet saati için (nöbet süresi kesintisiz 6 saatten az olmamak üzere), aşağıda gösterilen gösterge rakamlarının aylık katsayısı ile çarpılması sonucu hesaplanacak tutarda nöbet ücreti ödenir.

Bu ücret yoğun bakım, acil servis ve 112 acil sağlık hizmetlerinde tutulan söz konusu nöbetler için yüzde elli oranında artırımlı ödenir.

Ancak ayda aile sağlığı ve toplum sağlığı merkezlerinde 60 saatten, diğer yerlerde ve hiçbir şekilde 130 saatten fazlası için ödeme yapılmaz.

Bu ücret damga vergisi hariç herhangi bir vergi ve kesintiye tabi tutulmaz.

(Değişik tablo: 27/3/2015-6639/10 md.)

	Gösterge
a) Eğitim görevlisi, başasistan, uzman tabip	150
b) Tabip, tıpta uzmanlık mevzuatında belirtilen dallarda, bu mevzuat hükümlerine göre uzmanlık belgesi alan tabip dışı personel, aynı dallarda doktora belgesi alanlar	135
c) Diş tabibi ve eczacılar	120

ç) Mesleki yükseköğrenim görmüş sağlık personeli	90
d) Lise dengi mesleki öğrenim görmüş sağlık personeli	75
e) Diğer personel	55

Bu madde hükmü, üniversitelerin yataklı tedavi kurumlarında çalışan ve 4/11/1981 tarihli ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 50 nci maddesinin (e) bendi kapsamında bulunanlar ile yataklı tedavi kurumlarında çalışan ve 11/4/1928 tarihli ve 1219 sayılı Kanunun ek 14 üncü maddesinin dördüncü fıkrası kapsamında bulunanlar hakkında da uygulanır.

İcap nöbeti tutan ve bu nöbet karşılığında kurumunca izin kullanmasına müsaade edilmeyen memurlar ile sözleşmeli personele, izin suretiyle karşılanamayan her bir icap nöbeti saati için, icap nöbeti süresi kesintisiz 12 saatten az olmamak üzere, yukarıda nöbet ücreti için belirlenen ücretin yüzde 40'ı tutarında icap nöbet ücreti ödenir.

Bu şekilde ücretlendirilebilecek toplam icap nöbeti süresi aylık 120 saati geçemez.

Bu madde uyarınca yapılacak ödemeler, döner sermayesi bulunan kurumlarda döner sermaye bütçesinden karşılanır.

EK MADDE 34 YURTDIŞI EĞİTİM MASRAFLARININ TAHSİLİ:

İlgili kanunlarına veya Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine göre; öğrenim yapmak, yetiştirilmek, eğitilmek, bilgilerini artırmak, staj yapmak veya benzeri bir nedenle geçici süreli görevlendirilmek suretiyle, üç ay veya daha fazla süre ile yurtdışına gönderilen kamu personeli yurtdışında bulundukları sürenin iki katı kadar mecburi hizmetle yükümlüdürler.

Bu şekilde yurt dışına gönderilecek personelden, örneği Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanmış "Yüklenme Senedi ile Muteber İmzalı Mütessesil Kefalet Senedi" alınır.

Anılan personelin mecburi hizmet yükümlülüğünü yerine getirmeden veya tamamlamadan görevinden ayrılması, müstafi sayılması ya da bir ceza ile görevine son verilmesi halinde, kendileri için kurumlarınca fiilen döviz olarak yapılmış olan her türlü masraflar aynı döviz cins ve miktarı üzerinden borçlandırılır.

Döviz borcu toplamından mecburi hizmetin tamamlanan kısmı için hesaplanan miktar indirilir.

Hesaplanan borç miktarı, ilgilinin durumu ve ödettirilecek meblağ dikkate alınarak azami beş yıla kadar taksitlendirilebilir.

Borç miktarı ilgili tarafından Türk Lirası ile ödenir ve yapılan ödeme miktarı tahsil tarihindeki T.C. Merkez Bankasınca tespit ve ilan edilen efektif satış kuru üzerinden dövizle çevrilerek yukarıda belirlenen şekilde hesaplanan döviz borcundan mahsup edilir.

Yönetmelikle belirlenen başarısızlık ve geri çağırılma hallerinde de ilgililer için fiilen döviz olarak yapılmış olan her türlü masrafların tamamı aynı esaslara göre ödettirilir.

Kendi imkanları ile yurtdışında öğrenim gören öğrenciler bu madde hükmünün dışındadır.

EK MADDE 35 YURT İÇİNDE OKUTULAN ÖĞRENCİLERİN MECBURİ HİZMET YÜKÜMLÜLÜĞÜ:

Kamu kurum ve kuruluşları tarafından personel kanunları ve diğer özel kanunlarda yer alan hükümlere göre bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren okutulacak yeni öğrencilere mecburi hizmet yükümlülüğü getirilemez.

Yurtdışında okutulanlar ile Türk Silahlı Kuvvetleri, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından okutulanlar hakkında bu madde hükmü uygulanmaz.

EK MADDE 36 BAKANLIKLARARASI ORTAK KÜLTÜR KOMİSYONU TARAFINDAN YURT DIŞINDA GÖREVLENDİRME:

Türk kültürünün yurt dışında tanıtılması, yayılması ve korunması, yurt dışındaki Türk vatandaşları ile soydaşların kültürel bağlarının korunması, güçlendirilmesi ve dini konularda aydınlatılması ile Türk dilinin öğretilmesi amacıyla, bu Kanun ile 2914 sayılı Yükseköğretim Personel Kanununa tabi personel arasından, Bakanlıklararası Ortak Kültür Komisyonu tarafından yurt dışında görevlendirilenler, bu görevleri süresince aylıklı izinli sayılırlar ve bunlara ayrıca, görevlendirildikleri ülkede sürekli görevle bulunan ve 9 uncu derecenin 1 inci kademesinden aylık alan bekar meslek memuruna ödenmekte olan yurt dışı aylığının %60'ını geçmemek üzere hiçbir vergiye tâbi tutulmaksızın Cumhurbaşkanı tarafından tespit edilecek miktarda ödeme yapılır.

Bu şekilde yurt dışında görevlendirilen personele ayni veya nakdi olarak yapılan diğer ödemeler bu ödemeden mahsup edilir.

Kapsama dahil personel, yurt dışı görevleri karşılığında diğer kurumlar tarafından ödeme yapılması suretiyle Bakanlıklararası Ortak Kültür Komisyonu tarafından bu maddeye göre görevlendirilebilir.

EK MADDE 37: 36 ncı maddenin “Ortak Hükümler” bölümünün (B) bendinin (3) numaralı alt bendinde yer alan hükümlerin, yükselinebilecek derece ve kademeler hakkındaki sınırlamaları, 67 nci madde hükmünün uygulanmasında dikkate alınmaz.

EK MADDE 38 YURT DIŞI EĞİTİM:

Kamu kurum ve kuruluşlarınca yetiştirilmek amacıyla lisansüstü (yüksek lisans, doktora) eğitim için yurt dışına gönderilecek öğrenci, araştırma görevlisi ile kamu görevlileri, Yükseköğretim Kurulu tarafından tespit edilen yabancı yüksek öğretim kurumlarında eğitim görebilirler.

Lisansüstü eğitime ilişkin giderler, fatura veya benzeri gider belgesinin bizzat öğrenim görülen yüksek öğretim kurumu tarafından düzenlenmesi koşuluyla ödenir.

Eğitim amacıyla yurt dışına gönderilecek kamu görevlilerinin öğrenim konuları, çalışmakta oldukları birimlerin görev alanları ile doğrudan ilgili olmak zorundadır.

EK MADDE 39: Devlet memurlarının, hayatını başkasının yardım veya bakımı olmadan devam ettiremeyecek derecede engelli olduğu sağlık kurulu raporu ile tespit edilen eşi, çocukları ile kardeşlerinin, memuriyet mahalli dışında resmî veya özel eğitim ve öğretim kuruluşlarında eğitim ve öğretim yapacaklarının özel eğitim değerlendirme kurulu tarafından belgelendirilmesi hâlinde, ilgilinin talebi üzerine eğitim ve öğretim kuruluşlarının bulunduğu il veya ilçe sınırları dahilinde kurumunda bulunan durumuna uygun boş bir kadroya ataması yapılır.

EK MADDE 40: Mesleğe özel yarışma sınavına tabi tutulmak suretiyle alınan ve 36 ncı maddenin “Ortak Hükümler” bölümünün (A) fıkrasının (11) numaralı bendinde sayılan kadrolara atanmak amacıyla kurumlarca yapılacak olan özel yarışma sınavlarına başvurularda üst yaş sınırı; özel mevzuatında yer alan yaş şartına ilişkin hükümlere bağlı kalınmaksızın giriş sınavının yapıldığı yılın ocak ayının birinci günü itibarıyla otuz beş yaşını doldurmamış olmak şeklinde uygulanır.

EK MADDE 41 UZMAN İSTİHDAMI:

Bakanlıklar ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarının teşkilatlanmalarına ilişkin Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinde öngörülmesi kaydıyla kurumun görev alanına giren konularda çalıştırılmak üzere merkez teşkilatlarında, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığında, Genelkurmay Başkanlığı ve kuvvet komutanlıklarının merkez karargâhlarında uzman ve uzman yardımcısı istihdam edilebilir.

Uzman yardımcılığına atanabilmek için; 48 inci maddede sayılan şartlara ek olarak, yapılacak yarışma sınavında başarılı olma ve¹ en az dört yıllık lisans eğitimi veren hukuk, siyasal bilgiler, iktisat, işletme, iktisadi ve idari bilimler fakültelerinden veya bu bakanlıklar ve kurumlarca yürütülen kurumsal hizmet gerekleri çerçevesinde en az dört yıllık lisans eğitimi veren ve yönetmelikle belirle-

nen yükseköğretim kurumlarından ya da bunlara denkliği Yükseköğretim Kurulu tarafından kabul edilen yurtiçindeki veya yurtdışındaki öğretim kurumlarından mezun olma şartı aranır.

Uzman yardımcılarını mesleğe özel yarışma sınavı ile alınır.

Uzman yardımcılığı giriş sınavı merkezi sınav sonuçlarına göre; yazılı ve sözlü sınav veya yalnızca sözlü sınavdan oluşur.

Ancak, giriş sınavına çağrılacak aday sayısı, atama yapılacak kadro sayısının yirmi katından, yalnızca sözlü sınav yapılması hâlinde sözlü sınava çağrılacak aday sayısı giriş sınavı duyurusunda belirtilen kadronun dört katından fazla olamaz.

Yazılı sınav sonucunda yetmiş puandan az olmamak üzere, en yüksek puandan başlanarak giriş sınavı duyurusunda belirtilen kadronun dört katına kadar aday sözlü sınava çağrılır.

Sözlü sınavda başarılı sayılmak için, komisyon başkan ve üyelerinin yüz tam puan üzerinden verdikleri puanların aritmetik ortalamasının en az yetmiş olması şarttır.

Uzman yardımcılığına atananlar, en az üç yıl çalışmak ve istihdam edildikleri birimlerce belirlenecek konularda hazırlayacakları uzmanlık tezi, oluşturulacak tez jürisi tarafından kabul edilmek kaydıyla, yapılacak yeterlik sınavına girmeye hak kazanırlar.

Yeterlik sınavında başarılı olanların uzman kadrolarına atanabilmeleri, Kamu Personeli Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavından asgari (C), Dışışleri Uzmanlığı için asgari (B) düzeyinde veya dil yeterliği bakımından bunlara denkliği kabul edilen ve uluslararası geçerliliği bulunan başka bir belgeye yeterlik sınavından itibaren en geç iki yıl içinde sahip olma şartına bağlıdır.

Sınavda başarılı olamayanlar veya sınava girmeye hak kazandığı hâlde geçerli mazereti olmaksızın sınav hakkını kullanmayanlara, bir yıl içinde ikinci kez sınav hakkı verilir.

EK MADDE 42: 36 ncı maddenin “Ortak Hükümler” bölümünün (A) fıkrasının (11) numaralı bendinde belirtilen unvanlı kadrolar ile kamu kurum ve kuruluşlarının yarışma ve yeterlik sınavıyla atanılan kadro ve pozisyonlarına alınacak personele ilişkin yapılacak sınavlara; kanunlarında belirtilen fakülte ve/veya bölümlerin yanısıra ilgili kamu kurum ve kuruluşunca yürütülen kurumsal hizmet gerekleri çerçevesinde en az dört yıllık lisans eğitimi veren ve yönetmeliklerinde belirlenen yükseköğretim kurumlarından ya da bunlara denkliği Yükseköğretim Kurulu tarafından kabul edilen yurtiçindeki veya yurtdışındaki öğretim kurumlarından mezun olanlar da başvurabilir.

EK MADDE 43 DOĞUM SONRASI YARIM ZAMANLI ÇALIŞMA:

Doğum yapan memurlar doğum sonrası analık izninin veya 104 üncü maddenin (F) fıkrası uyarınca kullanılan iznin, eşi doğum yapan memurlar ise babalık izninin bitiminden, ilgili mevzuatı uyarınca çocuğun mecburi ilköğretim çağının başladığı tarihi takip eden ay başına kadar olan dönemde, ayrıca süt izni verilmeksizin haftalık çalışma saatlerinin normal çalışma süresinin yarısı olarak düzenlenmesini talep edebilirler.

Bu kapsamda yarım zamanlı çalışmaya başlayan memur, aynı çocuk için bir daha bu haktan yararlanmamak kaydıyla başvuru tarihini izleyen ay başından geçerli olmak üzere normal zamanlı çalışmaya dönebilir.

Bu fıkra hükmünden yararlanan memura, yarım zamanlı çalışmaya başladığı tarihi izleyen ay başından itibaren, mali haklar ile sosyal yardımlarına ilişkin her bir ödeme unsurunun yarısı esas alınarak ödeme yapılır.

Derece yükselmesi ile kademe ilerlemesi için aranan süreler açısından bu şekilde çalışılan dönemdeki hizmet süreleri yarım olarak dikkate alınır.

EK MADDE 44- TAŞRA TEŞKİLATINDA UZMAN İSTİHDAMI

Bakanlıklar ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarının teşkilatlanmasına ilişkin Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinde öngörülmesi kaydıyla taşra teşkilatlarında uzman ve uzman yardımcısı istihdam edilebilir.

Uzman ve uzman yardımcısı istihdamında, ek 41 inci maddenin ikinci, üçüncü ve dördüncü fıkraları ile yabancı dil ve tez hazırlama şartı hariç olmak üzere beşinci fıkrasında yer alan hükümler kıyasen uygulanır.

Uzman ve uzman yardımcılarının mesleğe alınmaları, yetiştirilmeleri, yarışma ve yeterlik sınavları, çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar Devlet Personel Başkanlığının görüşü alınarak kurumlarınca çıkarılacak yönetmelikte düzenlenir

MİLLİ EĞİTİM TEMEL KANUNU

ÖZETİ

MADDE 1 KANUNUN KAPSAMI :

Türk milli eğitiminin düzenlenmesinde esas olan amaç ve ilkeler, eğitim sisteminin genel yapısı, öğretmenlik mesleği, okul bina ve tesisleri, eğitim araç ve gereçleri ve Devletin eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumluluğunu kapsar.

TÜRK MİLLİ EĞİTİMİNİN AMAÇLARI

MADDE 2 GENEL AMAÇLAR:

Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini,

1. Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

MADDE 3 ÖZEL AMAÇLAR:

Türk eğitim ve öğretim sistemi, bu genel amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenlenir.

TÜRK MİLLİ EĞİTİMİNİN TEMEL İLKELERİ

MADDE 4 GENELLİK VE EŞİTLİK:

Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet, engellilik ve din ayrımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

MADDE 5 FERDİN VE TOPLUMUN İHTİYAÇLARI:

Milli eğitim hizmeti, Türk vatandaşlarının istek ve kabiliyetleri ile Türk toplumunun ihtiyaçlarına göre düzenlenir.

MADDE 6 YÖNELTME:

Fertler, eğitimleri süresince, ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yöneltilerek yetiştirilirler.

Milli eğitim sistemi, her bakımdan, bu yöneltmeyi gerçekleştirecek biçimde düzenlenir.

Bu amaçla, ortaöğretim kurumlarına, eğitim programlarının hedeflerine uygun düşecek şekilde hazırlık sınıfları konulabilir.

MADDE 7 EĞİTİM HAKKI:

İlköğretim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır.

MADDE 8 FIRSAT VE İMKAN EŞİTLİĞİ:

Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkan eşitliği sağlanır.

Maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilere parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır.

Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır.

MADDE 9 SÜREKLİLİK:

Fertlerin genel ve mesleki eğitimlerinin hayat boyunca devam etmesi esastır.

MADDE 10 ATATÜRK İNKILAP VE İLKELERİ VE ATATÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ:

Eğitim sistemimizin her derece ve türü ile ilgili ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında ve her türlü eğitim faaliyetlerinde Atatürk inkılap ve ilkeleri ve Anayasada ifadesini bulmuş olan Atatürk milliyetçiliği temel olarak alınır.

Milli ahlak ve milli kültürün bozulup yozlaşmadan kendimize has şekli ile evrensel kültür içinde korunup geliştirilmesine ve öğretilmesine önem verilir.

Milli birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan öğretilmesine önem verilir; çağdaş eğitim ve bilim dili halinde zenginleşmesine çalışılır ve bu maksatla Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile işbirliği yapılarak Mili Eğitim Bakanlığınca gereken tedbirler alınır.

MADDE 11 DEMOKRASİ EĞİTİMİ:

Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır.

Eğitim kurumlarında günlük siyasi olay ve tartışmalara karışılmasına hiçbir şekilde meydan verilmez.

MADDE 12 LAİK LİK :

Türk milli eğitiminde laiklik esastır.

Din kültürü ve ahlak öğretimi ilköğretim okulları ile lise ve dengi okullarda okutulan zorunlu dersler arasında yer alır.

MADDE 13 BİLİMSELLİK:

Her derece ve türdeki ders programları ve eğitim metotlarıyla ders araç ve gereçleri, bilimsel ve teknolojik esaslara ve yeniliklere, çevre ve ülke ihtiyaçlarına göre sürekli olarak geliştirilir. Eğitimde verimliliğin artırılması ve sürekli olarak gelişme ve yenileşmenin sağlanması bilimsel araştırma ve değerlendirmelere dayalı olarak yapılır.

MADDE 14 PLANLILIK :

Milli eğitimin gelişmesi iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma hedeflerine uygun olarak eğitim - insangücü - istihdam ilişkileri dikkate alınmak suretiyle, sanayileşme ve tarımda modernleşmede gerekli teknolojik gelişmeyi sağlayacak mesleki ve teknik eğitime ağırlık verecek biçimde planlanır ve gerçekleştirilir.

Eğitim kurumlarının yer, personel, bina, tesis ve ekleri, donatım, araç, gereç ve kapasiteleri ile ilgili standartlar önceden tespit edilir.

MADDE 15 KARMA EĞİTİM:

Okullarda kız ve erkek karma eğitim yapılması esastır. Bazı okullar yalnızca kız veya yalnızca erkek öğrencilere ayrılabilir.

MADDE 16 EĞİTİM KAMPÜSLERİ VE OKUL İLE AİLENİN İŞBİRLİĞİ:

Aynı alan içinde birden fazla örgün ve/veya yaygın eğitim kurumunun bir arada bulunması halinde eğitim kampüsü kurulabilir ve bunların ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere eğitim kampüsü yönetimi oluşturulabilir.

Eğitim kampüsü bünyesindeki ortak açık alan, kantin, salon ve benzeri yerlerin işlettirilmesi veya işletilmesi kampüs yönetimince yerine getirilir.

Bu şekilde elde edilen gelirler, kampüsün ortak giderlerinde kullanılır.

Eğitim kampüsleriyle ilgili iş ve işlemler Maliye Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığınca müştereken hazırlanan yönetmelikle düzenlenir.

Okullarda okul-aile birlikleri kurulur.

Okul-aile birlikleri, okulların eğitim ve öğretim hizmetlerine etkinlik ve verimlilik kazandırmak, okulların ve maddi imkânlardan yoksun öğrencilerin zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak üzere; aynî ve nakdî bağışları kabul edebilir, maddi katkı sağlamak amacıyla sosyal ve kültürel etkinlikler ve kampanyalar düzenleyebilir, okulların bünyesinde bulunan açık alan, kantin, salon ve benzeri yerleri işlettirebilir veya işletebilirler.

Öğrenci velileri hiçbir surette bağış yapmaya zorlanamaz.

Okul-aile birlikleriyle ilgili iş ve işlemler Maliye Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığınca müştereken hazırlanan yönetmelikle düzenlenir.

İl milli eğitim müdürlükleri; okul-aile birliğinin işlettirebileceği veya işletebileceği yerlere ilişkin ihaleleri bunlar adına yapmaya yetkilidir.

Eğitim kampüsleri ve okul-aile birliklerinin gelirleri, eğitim kampüsü yönetimi ve okul-aile birliği adına bankalarda açılan özel hesaplarda tutulur.

Eğitim kampüsü yönetimleri ve okul-aile birlikleri, bu madde kapsamında yapacakları işlemler ve düzenlenen kâğıtlar yönünden damga vergisi ve harçlardan muaf; bunlara ve bunlar tarafından yapılan bağış ve yardımlar ise veraset ve intikal vergisinden müstesnadır.

MADDE 17 HER YERDE EĞİTİM:

Milli eğitimin amaçları yalnız resmi ve özel eğitim kurumlarında değil, aynı zamanda evde, çevrede, işyerlerinde, her yerde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır.

Resmî, özel ve gönüllü her kuruluşun eğitime ilgili faaliyetleri, Milli Eğitim Bakanlığının denetimine tabidir.

MADDE 18 ÖRGÜN VE YAYGIN EĞİTİM:

Türk milli eğitim sistemi, örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere, iki ana bölümden kurulur.

Örgün eğitim, okul öncesi eğitimi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsar.

Yaygın eğitim, örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar.

ÖRGÜN EĞİTİM

A) OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ:

MADDE 19 KAPSAM:

Okul öncesi eğitimi, mecburi ilköğrenim çağına gelmemiş çocukların eğitimini kapsar.

Bu eğitim isteğe bağlıdır.

MADDE 20 AMAÇ VE GÖREVLER:

1. Çocukların beden, zihin ve duygu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak;

2. Onları ilk öğretime hazırlamak;

3. Şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı yaratmak;
4. Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamaktır.

MADDE 21 KURULUŞ :

Okul öncesi eğitim kurumları, bağımsız anaokulları olarak kurulabileceği gibi, gerekli görülen yerlerde ilköğretim okuluna bağlı anasınıfları halinde veya ilgili diğer öğretim kurumlarına bağlı uygulama sınıfları olarak da açılabilir.

B) İLKÖĞRETİM:

MADDE 22 KAPSAM:

Mecburi ilköğretim çağı, 6-14 yaş grubundaki çocukları kapsar. İlkokulların birinci sınıflarına o yılın 31 Aralık tarihinde 72 ayını dolduran çocukların kaydı yapılır. Ancak çocuğun gelişim durumuna bağlı olarak okula erken başlaması veya kaydının ertelenmesi ile ilgili hususlar yönetmelikle düzenlenir.

MADDE 23 AMAÇ VE GÖREVLER:

1. Her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; onu milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek;
2. Her Türk çocuğunu ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır.
3. İlköğretimin son ders yılının ikinci yarısında öğrencilere, ortaöğretimde devam edilebilecek okul ve programların hangi mesleklerin yolunu açabileceği ve bu mesleklerin kendilerine sağlayacağı yaşam standardı konusunda tanıtıcı bilgiler vermek üzere rehberlik servislerince gerekli çalışmalar yapılır.

KURULUŞ:

MADDE 24 A) İLKÖĞRETİM KURUMLARI:

İlköğretim kurumlarının ilkokul ve ortaokul olarak bağımsız okullar hâlinde kurulması esastır. Ancak imkân ve şartlara göre ortaokullar, ilkokullarla veya liselerle birlikte de kurulabilir.

MADDE 25 B) KURULUŞ ŞEKİLLERİ:

İlköğretim kurumları; dört yıl süreli ve zorunlu ilkokullar ile dört yıl süreli, zorunlu ve farklı programlar arasında tercihe imkân veren ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarından oluşur. Ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarında lise eğitimini destekleyecek şekilde öğrencilerin yetenek, gelişim ve tercihlerine göre seçimlik dersler oluşturulur. Ortaokul ve liselerde, Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamberimizin hayatı, isteğe bağlı seçmeli ders olarak okutulur. Nüfusun az ve dağınık olduğu yerlerde, köyler gruplaştırılarak, merkezi durumda olan köylerde ilköğretim bölge okulları ve bunlara bağlı pansiyonlar, gruplaştırmamanın mümkün olmadığı yerlerde yatılı ilköğretim bölge okulları kurulur.

C) ORTA ÖĞRETİM:

MADDE 26 KAPSAM:

Ortaöğretim; ilköğretime dayalı dört yıllık zorunlu örgün veya yaygın öğrenim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumları ile mesleki eğitim merkezlerinin tümünü kapsar. Bu okul ve kurumları bitirenlere, bitirdikleri programın özelliğine göre diploma verilir.

MADDE 27 ORTAÖĞRETİMDEN YARARLANMA HAKKI:

İlköğretimini tamamlayan ve ortaöğretime girmeye hak kazanmış olan her öğrenci,

ortaöğretime devam etmek ve ortaöğretim imkanlarından ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanmak hakkına sahiptir.

MADDE 28 AMAÇ VE GÖREVLER:

1. Bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanımak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadi sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak,

2. Öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yüksek öğretime veya hem mesleğe hem de yüksek öğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır.

MADDE 29 KURULUŞ:

Ortaöğretim, çeşitli programlar uygulayan liseler ile mesleki eğitim merkezlerinden meydana gelir.

Belli bir programa ağırlık veren okullara lise, teknik lise ve tarım meslek lisesi gibi eğitim dallarını belirleyen adlar verilir.

Nüfusu az ve dağınık olan ve Milli Eğitim Bakanlığınca gerekli görülen yerlerde, çok programlı liseler kurulabilir.

MADDE 30 ORTAÖĞRETİMDE YÖNELTME:

Yöneltilme ilköğretimde başlar; yanılgıları önlemek ve muhtemel gelişmelere göre yeniden yöneltilmeyi sağlamak için ortaöğretimde de devam eder.

MADDE 31 YÜKSEKÖĞRETİME GEÇİŞ:

Lise veya dengi okulları bitirenler, yükseköğretim kurumlarına girmek için aday olmaya hak kazanır.

Hangi yükseköğretim kurumlarına, hangi programları bitirenlerin nasıl girecekleri, giriş şartları Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapılarak Yükseköğretim Kurulu tarafından tespit edilir.

MADDE 32 İMAM-HATİP LİSELERİ:

İmam - hatip liseleri, imamlık, hatiplik ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere, Milli Eğitim Bakanlığınca açılan ortaöğretim sistemi içinde, hem mesleğe hem yüksek öğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumlarıdır.

MADDE 33 GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ:

Güzel sanatlar alanlarında özel istidat ve kabiliyetleri beliren çocukları küçük yaşlardan itibaren yetiştirmek üzere ilköğretim ve orta öğretim seviyesinde ayrı okullar açılabilir veya ayrı yetiştirme tedbirleri alınabilir.

D) YÜKSEKÖĞRETİM:

MADDE 34 KAPSAM:

Yüksek öğretim, orta öğretime dayalı en az iki yıllık yüksek öğrenim veren eğitim kurumlarının tümünü kapsar.

MADDE 35 AMAÇ VE GÖREVLER:

1. Öğrencileri ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yurdumuzun bilim politikasına ve toplumun yüksek seviyede ve çeşitli kademelerdeki insan gücü ihtiyaçlarına göre yetiştirmek;

2. Çeşitli kademelerde bilimsel öğretim yapmak;
3. Yurdumuzu ilgilendirenler başta olmak üzere, bütün bilimsel, teknik ve kültürel sorunları çözmek için bilimleri genişletip derinleştirecek inceleme ve araştırmalarda bulunmak;
4. Yurdumuzun türlü yönde ilerleme ve gelişmesini ilgilendiren bütün sorunları, Hükümet ve kurumlarla da elbirliği etmek suretiyle öğretim ve araştırma konusu yaparak sonuçlarını toplumun yararlanmasına sunmak;
5. Araştırma ve incelemelerinin sonuçlarını gösteren, bilim ve tekniğin ilerlemesini sağlayan her türlü yayınları yapmak;
6. Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici ve kamuoyunu aydınlatıcı bilim verilerini sözle, yazı ile halka yaymak ve yaygın eğitim hizmetlerinde bulunmaktır.

KURULUŞ:

MADDE 36 YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI:

Yükseköğretim kurumları şunlardır:

1. Üniversiteler,
2. Fakülteler,
3. Enstitüler,
4. Yüksekokullar,
5. Konservatuvarlar,
6. Meslek yüksekokulları
7. Uygulama ve araştırma merkezleri,

Yükseköğretim kurumları ile ilgili hususlar, özel kanunlarında belirlenir.

MADDE 37 YÜKSEKÖĞRETİMİN DÜZENLENMESİ:

Yüksek öğretim, milli eğitim sistemi çerçevesinde, öğrencileri lisans öncesi, lisans ve lisans üstü seviyelerinde yetiştiren bir bütünlük içinde düzenlenir.

Farklı seviyeler ve kuruluşlar arasında öğrencilere kabiliyetlerine göre, yatay ve dikey geçiş yolları açık tutulur.

MADDE 38 YÜKSEKÖĞRETİMİN PARALI OLUŞU:

Yüksek öğretim paralıdır.

Başarılı olan fakat maddi imkanları elverişli olmayan öğrencilerin kayıt ücreti, imtihan harcı gibi her türlü öğrenim giderleri burs, kredi yatılılık ve benzeri yollarla sağlanır.

Öğrenim harç ve ücretlerinin tutarları ile burs ve kredilerin tutarları Maliye Bakanlığı ile birlikte hazırlanacak yönetmelikle tespit edilir.

MADDE 39 YÜKSEKÖĞRETİM PLANLAMASI:

Yüksek öğretimde, öğretim elemanlarından, tesislerden ve öğrencinin zamanından en verimli bir şekilde yararlanmayı mümkün kılacak ve çeşitli bölgelerdeki yüksek öğretim kurumlarının dengeli bir şekilde gelişmesini sağlayacak tedbirler alınır.

YAYGIN EĞİTİM

MADDE 40 KAPSAM, AMAÇ VE GÖREVLER:

Yaygın eğitimin özel amacı, örgün eğitim sistemine hiç girmemiş yahut, herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademedен çıkmış vatandaşlara, örgün eğitimin yanında veya dışında,

1. Okuma-yazma öğretmek, eksik eğitimlerini tamamlamaları için sürekli eğitim imkanları hazırlamak,
2. Çağımızın bilimsel, teknolojik, iktisadi, sosyal ve kültürel gelişmelerine uymalarını

sağlayıcı eğitim imkanları hazırlamak,

3. Milli kültür değerlerimizi koruyucu, geliştirici, tanıtıcı, benimsetici nitelikte eğitim yapmak,

4. Toplu yaşama, dayanışma, yardımlaşma, birlikte çalışma ve örgütlenme anlayış ve alışkanlıkları kazandırmak,

5. İktisadi gücün artırılması için gerekli beslenme ve sağlıklı yaşama şekil ve usullerini benimsetmek,

6. Boş zamanları iyi bir şekilde değerlendirme ve kullanma alışkanlıkları kazandırmak,

7. Kısa süreli ve kademeli eğitim uygulayarak ekonomimizin gelişmesi doğrultusunda ve istihdam politikasına uygun meslekleri edinmelerini sağlayıcı imkanlar hazırlamak,

8. Çeşitli mesleklerde çalışmakta olanların hizmet içinde ve mesleklerinde gelişmeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmaktır.

MADDE 41 KURULUŞ:

Yaygın eğitim, örgün eğitim ile birbirini tamamlayacak, gereğinde aynı vasıfları kazandırabilecek ve birbirinin her türlü imkanlarından yararlanacak biçimde bir bütünlük içinde düzenlenir.

Yaygın eğitim, genel ve mesleki - teknik olmak üzere iki temel bölümden meydana gelir.

MADDE 42 KOORDİNASYON:

Genel, mesleki ve teknik yaygın eğitim alanında görev alan resmi, özel ve gönüllü kuruluşların çalışmaları arasındaki koordinasyon Milli Eğitim Bakanlığınca sağlanır.

Genel yaygın eğitim programlarının düzenleniş şekli yönetmelikle tespit edilir.

Mesleki ve teknik yaygın eğitim faaliyetlerini yürüten Bakanlıklar ile özerk eğitim kurumları ve resmi ve özel işletmeler arasında Milli Eğitim Bakanlığınca sağlanacak koordinasyon ve işbirliğinin esasları kanunla düzenlenir.

ÖĞRETMENLİK MESLEĞİ

MADDE 43 ÖĞRETMENLİK :

Öğretmenlik, Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir.

Öğretmenler bu görevlerini Türk Milli Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifa etmekle yükümlüdürler.

Öğretmenlik mesleğine hazırlık genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon ile sağlanır.

Öğretmenlik mesleği; adaylık döneminden sonra öğretmen, uzman öğretmen ve başöğretmen olmak üzere üç kariyer basamağına ayrılır.

Aday öğretmenliğe atanabilmek için; 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 48 inci maddesinde sayılan şartlara ek olarak, yönetmelikle belirlenen yükseköğretim kurumlarından mezun olma ve Bakanlıkça ve/veya Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi tarafından yapılacak sınavlarda başarılı olma şartları aranır.

Aday öğretmenler, en az bir yıl fiilen çalışmak ve performans değerlendirmesine göre başarılı olmak şartlarını sağlamak kaydıyla, yapılacak yazılı veya yazılı ve sözlü sınava girmeye hak kazanırlar.

Uygulanacak olan sözlü sınavda aday öğretmenler;

- a) Bir konuyu kavrayıp özetleme, ifade kabiliyeti ve muhakeme gücü,
- b) İletişim becerileri, öz güveni ve ikna kabiliyeti,
- c) Bilimsel ve teknolojik gelişmelere açıklığı,
- d) Topluluk önünde temsil yeteneği ve eğitimcilik nitelikleri,

yönlerinden Bakanlıkça oluşturulacak komisyon tarafından değerlendirilir.

Sınavda başarılı olanlar öğretmen olarak atanır. Sınavda başarılı olamayan aday öğretmenler il içinde veya dışında başka bir okulda görevlendirilerek bir yılın sonunda altıncı fıkrada belirtilen değerlendirmeye tekrar tabi tutulurlar.

Aday öğretmenlik süresi sonunda sınava girmeye hak kazanamayanlar ile üst üste iki defa sınavda başarılı olamayanlar aday öğretmen unvanını kaybeder ve memuriyetle ilişkisi kesilir.

Ancak aday öğretmenliğe başlamadan önce 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na göre aday memurluğu kaldırılarak asli memurluğa atanmış olanlar Bakanlıkta kazanılmış hak aylık derecelerine uygun memur kadrolarına atanırlar.

Sınav komisyonu üyeleri; Bakanlık personeli, diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan personel ile öğretim elemanları arasından seçilir. Sınava ilişkin iş ve işlemler yönetmelikle düzenlenir.

Kariyer basamaklarında yükselmede kıdem, eğitim (lisansüstü eğitim), etkinlikler (bilimsel, kültürel, sanatsal ve sportif çalışmalar) ve sicil (iş başarımı) puanları ile sınav sonuçları esas alınır. Değerlendirme 100 tam puan üzerinden yapılır. Değerlendirme puanının % 10'unu kıdem, % 20'sini eğitim, % 10'unu etkinlikler, % 10'unu sicil (iş başarımı) ve % 50'sini de sınav puanı oluşturur.

Kariyer basamaklarında değerlendirmeye alınmak için sınav tam puanının en az % 60'ını almış olmak şartı aranır.

MADDE 44 MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞINA BAĞLI "EĞİTİM YÜKSEKOKULU " AÇMA YETKİSİ:

Öğretmenlik formasyonu veren ve öğretmen yetiştiren Milli Eğitim Bakanlığına bağlı eğitim yüksekokulları, Cumhurbaşkanı kararı ile kurulabilirler.

MADDE 45 ÖĞRETMENLERİN NİTELİKLERİ VE SEÇİMİ:

Öğretmen adaylarında genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon bakımından aranacak nitelikler Milli Eğitim Bakanlığınca tespit olunur.

MADDE 46 ÖĞRETMENLERİN BÖLGE HİZMETİ:

Öğretmenlikte yurdun çeşitli bölgelerinde görev yapmak esastır.

MADDE 47 UZMAN VE USTA ÖĞRETİCİLER:

Örgün ve yaygın eğitim kurumlarında ve hizmetiçi yetiştirme kurs, seminer ve konferanslarında uzman ve usta öğreticiler de geçici veya sürekli olarak görevlendirilebilir.

MADDE 48 ÖĞRETMENLERİN HİZMET İÇİ YETİŞTİRİLMESİ:

Öğretmenlerin daha üst öğrenim görmelerini sağlamak üzere yaz ve akşam okulları açılır veya hizmet içinde yetiştirilmeleri maksadıyla kurslar ve seminerler düzenlenir.

Yaz ve akşam okulları öğretmen yetiştiren kurumlarca açılır.

Milli Eğitim Bakanlığınca açılan kurs ve seminerlere devam edenlerden başarı sağlayanlara belge verilir.

MADDE 49 YURT İÇİ VE YURT DIŞI YETİŞME İMKANLARI:

Yurt içinde ve dışında daha üst öğrenim yapmak veya bilgi, görgü ve ihtisaslarını arttırmak isteyen öğretmenlerin belli şartlarla, aylıklı veya aylıksız izinli sayılmaları sağlanır.

MADDE 50 ÖĞRETMEN KONUTLARI:

Milli Eğitim Bakanlığınca gerekli görülen yerlerde, özellikle mahrumiyet bölgelerinde görevli öğretmenlere konut sağlanır.

OKUL BİNALARI VE TESİSLERİ

MADDE 51 OKUL YAPILARI VE TAŞINMAZLARI

Her derece ve türdeki eğitim kurumlarına ait bina ve tesisler çevrenin ihtiyaçlarına ve uygulanacak programların özelliklerine göre Milli Eğitim Bakanlığınca planlanır ve yaptırılır. Arsa temini ile okul bina ve tesislerin yapım ve donatımında, vatandaşların her türlü yardımlarından da yararlanılır.

Milli Eğitim Bakanlığınca tahsisli Hazine mülkiyetindeki taşınmazların Milli Eğitim Bakanlığı ile mutabık kalınarak tahsislerini kaldırmaya ve 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanununun 46 ncı maddesine bağlı olmaksızın satışına Maliye Bakanı yetkilidir.

Ayrıca, bu taşınmazlardan Milli Eğitim Bakanlığınca uygun görülenler, Maliye Bakanlığı tarafından, 24/11/1994 tarihli ve 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun hükümleri çerçevesinde özelleştirilmek üzere Özelleştirme İdaresi Başkanlığına bildirilir. Bunun üzerine söz konusu taşınmazlar Özelleştirme Yüksek Kurulunca özelleştirme kapsam ve programına alınır. Özelleştirme uygulamasına ilişkin iş ve işlemler 4046 sayılı Kanuna göre Özelleştirme İdaresi Başkanlığınca yürütülür.

EĞİTİM ARAÇ VE GEREÇLERİ

MADDE 52 KAPSAM:

Eğitim araç ve gereçleri, eğitim kurumlarında kullanılacak ders kitapları ile öğretmen ve öğrencilere kaynak ve yardımcı olacak basılı eğitim malzemesini, milli eğitimin genel amaçlarının gerçekleşmesine yararlı olacak diğer eserleri ve eğitim araç ve gereçlerini kapsar.

MADDE 53 GÖREV:

Milli Eğitim Bakanlığı, kendisine bağlı eğitim kurumlarının eğitim araç ve gereçlerini, gelişen eğitim teknolojisine ve program ve metotlara uygun olarak sağlamak, geliştirmek, yenileştirmek, standartlaştırmak, kullanıma süresini ve telif haklarını ve ders kitabı fiyatlarını tespit etmek, paralı veya parasız olarak ilgililerin yararlanmasına sunmakla görevlidir.

MADDE 54 GÖREVİN YERİNE GETİRİLMESİ:

Milli Eğitim Bakanlığı eğitim araç ve gereçlerini,

1. Hazırlamak, imal etmek ve satın almak;
2. Kişilere veya kuracağı komisyonlara veya yarışmalar düzenleyerek hazırlatmak;
3. Özel kesimce hazırlananlar veya imal edilenler arasından seçmek veya tavsiye etmek suretiyle 53 üncü maddede belirtilen görevini yerine getirir.

MADDE 55 OKULLARDA OKUTULACAK KİTAPLARIN TESPİTİ VE ÜCRET ÖDENMESİ:

Millî Eğitim Bakanlığınca hazırlanacak veya hazırlatılacak kitaplar ile eğitim araç ve gereçlerini hazırlama, inceleme ve redaksiyonunda görevlendirilenlere ücret ödenir.

Ders kitaplarına ilişkin yarışmalarda derece alanlara verilecek ödülün ödeme, usul ve esasları ile miktarı yönetmelikle belirlenir.

Özel kesimce hazırlanan ve okullarda ders kitabı olarak okutulmak üzere Millî Eğitim Bakanlığınca gönderilen eserler ücret karşılığı incelenir.

Ders kitapları ilgili esas ve usuller Millî Eğitim Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

EĞİTİM VE ÖĞRETİM ALANINDAKİ GÖREV VE SORUMLULUK

MADDE 56 YÜRÜTME, GÖZETİM VE DENETİM:

Eğitim ve öğretim hizmetinin, bu kanun hükümlerine göre Devlet adına yürütülmesinden, gözetim ve denetiminden Milli Eğitim Bakanlığı sorumludur.

MADDE 57 YASAKLIK:

Askeri maksatlarla açılacak okullar hariç, bu kanun hükümlerine aykırı hiç bir eğitim faaliyetinde bulunulamaz.

MADDE 58 OKUL AÇMA YETKİSİ:

Türkiye'de ilköğretim okulu, lise veya dengi okullar, Milli Eğitim Bakanlığının izni olmaksızın açılmaz.

Milli Eğitim Bakanlığı veya diğer bir bakanlık tarafından açılmış veya açılacak okullar ile özel okulların derecelerinin tayini, Milli Eğitim Bakanlığına aittir.

Askeri eğitim kurumlarının dereceleri ve müfredatı, Milli Savunma Bakanlığı ile birlikte tespit edilir.

Diğer bakanlıklara bağlı lise ve dengi okulların program ve yönetmelikleri, ilgili bakanlıkla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından birlikte yapılır ve Milli Eğitim Bakanlığınca onanır.

Diğer bakanlıklara bağlı okullar, Milli Eğitim Bakanlığının gözetim ve denetimine tabidir. Gözetim ve denetim sonunda uygun eğitim ortamı ve niteliği taşımayan kurumların denkliği usulüne uygun şekilde Milli Eğitim Bakanlığınca iptal edilir. Buna ait esaslar Cumhurbaşkanınca çıkarılan bir yönetmelikle düzenlenir.

MADDE 59 YURT DIŞI EĞİTİM:

Türk vatandaşlarının yurt dışında eğitim, öğrenim ve ihtisas görmeleri ile ilgili Devlet hizmetlerinin düzenlenmesinden (askeri öğrenciler hariç), Milli Eğitim Bakanlığı sorumludur.

MADDE 60 KENAR BAŞLIKLARI:

Bu kanunun madde kenar başlıkları, sadece ilgili oldukları maddelerin konusunu ve maddeler arasındaki sıralama ve bağlantıyı göstermekte olup kanun metnine dahil değildir.

MADDE 61 KALDIRILAN HÜKÜMLER:

1340 tarih ve 439 sayılı Orta Tedrisat Muallimleri Kanununun 3 üncü maddesi, 22/3/1926 tarih ve 789 sayılı Maarif Teşkilatına dair Kanunun 3 ve 4 üncü maddeleri, 6/6/1949 tarih ve 5429 sayılı Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda okutturulacak ders kitaplarının seçilmesi, basılması ve dağıtılması hakkında Kanun, 5/1/1961 tarih ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 69 uncu maddesi ve diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümleri, bu kanunun yayımı tarihinde, yürürlükten kalkar.

MADDE 62 YÖNETMELİKLER:

Bu kanunda sözü geçen yönetmelikler, Kanunda belirtilen genel amaç ve temel ilkelere uygun olarak Milli Eğitim Bakanlığınca, kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren en geç bir yıl içinde çıkarılır.

EK MADDE 1 – 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda geçen "temel eğitim" terimi "ilköğretim" olarak değiştirilmiştir.

MADDE 63 YÜRÜRLÜK:

Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 64 YÜRÜTME:

Bu Kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

İLKÖĞRETİM VE EĞİTİM KANUNU

ÖZETİ

MADDE 1:

İlköğretim, kadın erkek bütün Türklerin milli gayelere uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir.

MADDE 2:

İlköğretim, ilköğrenim kurumlarında verilir; öğrenim çağında bulunan kız ve erkek çocuklar için mecburi, Devlet okullarında parasızdır.

MADDE 3:

Mecburi ilköğretim çağı, 6-14 yaş grubundaki çocukları kapsar. İlkokulların birinci sınıflarına o yılın 31 Aralık tarihinde 72 ayını dolduran çocukların kaydı yapılır. Ancak çocuğun gelişim durumuna bağlı olarak okula erken başlaması veya kaydının ertelenmesi ile ilgili hususlar yönetmelikle düzenlenir.

MADDE 4:

Türk vatandaşı kız ve erkek çocuklar ilköğrenimlerini resmi veya özel Türk ilköğretim okullarında yapmakla mükelleftir.

MADDE 5:

Mecburi öğretim çağında olup da, memleket dışında olmak, oturduğu yerde okul bulunmamak veya sağlık durumu dolayısıyla ilköğretim okuluna devam edemeyen vatandaşlardan özel olarak öğretim görenler, imtihanla ve yaşlarına göre layık oldukları ilköğretim okulu sınıflarına veya mezuniyet imtihanlarına alınırlar.

TEŞKİLAT

MADDE 6:

İlköğretim kurumları şunlardır:

a) Mecburi olanlar:

(1) Yürürlükten kaldırıldı.

(2) İlköğretim okulları (gündüzlü, pansiyonlu, yatılı ilköğretim okulları ve gezici okullar),

(3) Yürürlükten kaldırıldı.

(4) Yetiştirici ve tamamlayıcı sınıflar ve kurslar,

(5) Özel eğitime muhtaç çocuklar için kurulacak okullar ve sınıflar.

b) İsteğe bağlı olanlar:

(1) Okul öncesi eğitim kurumları,

(2) Tamamlayıcı sınıflar ve kurslar.

MADDE 7:

İlköğretim; 1 inci maddede belirtilen amacı gerçekleştirmek için kurulmuş dört yıl süreli ve zorunlu ilkökul ile dört yıl süreli ve zorunlu ortaokuldan oluşan bir Milli Eğitim ve Öğretim Kurumudur.

MADDE 9:

İlköğretim kurumlarının ilkökul ve ortaokul olarak bağımsız okullar hâlinde kurulması esastır. Ancak imkân ve şartlara göre ortaokullar, ilkökullarla veya liselerle birlikte de kurulabilir.

Nüfusun az veya dağınık olduğu yerlerde; köyler gruplaştırılarak, merkezi durumda olan veya durumu uygun bulunan köylerde ilköğretim bölge okulları ve bunlara bağlı pansiyonlar, gruplaştırmamanın mümkün olmadığı yerlerde ise yatılı ilköğretim bölge okulları veya gezici okullar açılabilir.

Gezici okullarda gezici öğretmenler görevlendirilir.

Bu okullarda yetiştirici sınıflar ve kurslar da açılabilir.

Şehir ve kasabalarda, ihtiyaca göre yatılı veya pansiyonlu okullar kurulabilir.

MADDE 10:

Bir köy halkı, iş ve üretim hayatının gereği olarak veya olağanüstü sebeplerle yayla, otlak ve bağ gibi yerlere taşındığında köy okulu da, köy halkıyla birlikte göçecek şekilde düzenlenmiş olmalı ve gidilen yerde hemen günlük çalışmasını ve görevini devam ettirmelidir.

MADDE 11:

Yetiştirici ve tamamlayıcı sınıflar ve kurslar, gerçek ve tüzel kişilerle, belediyeler, özel idareler ve Devlet tarafından açılabilir.

MADDE 12:

Mecburi ilköğrenim çağında bulundukları halde zihnen, bedenen, ruhan ve sosyal bakımdan engelli olan çocukların özel eğitim ve öğretim görmeleri sağlanır.

MADDE 13:

Okul öncesi kurumlarında mecburi öğrenim çağına gelmemiş olan çocuklar eğitilir.

İsteğe bağlı tamamlayıcı sınıflarda ve kurslarda, ilköğrenim çağı dışına çıkmış olup da üst dereceli öğrenim kurumlarına gidememiş olan yurttaşlarla öğretim yapılır.

Bu kurumlar gerçek ve tüzel kişilerle belediyeler, özel idareler ve Devlet tarafından açılabilir.

İLDE İLKÖĞRETİM GÖREVLİLERİ

MADDE 14:

İlkokullar ve ortaokullar birlikte veya ayrı oluşlarına, büyüklüğüne, anasınıfları ve özel eğitim sınıflarının bulunuşuna göre, ilköğretim kurumlarında aşağıdaki görevliler bulunur:

- a) Müdür ve müdür yardımcıları,
- b) Öğretmenler; sınıf, branş, okul öncesi eğitim, özel eğitim öğretmenleri ile gezici öğretmenler ve usta öğreticiler,
- c) Rehberlik uzmanları,
- d) Sağlık, teknik, genel idare ve yardımcı hizmetler sınıflarına dahil personel ile eğitim faaliyetlerinin gerektirdiği diğer personel.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM VE ÖĞRETİM KURUMLARI İLE İLKÖĞRETİM OKULLARININ AÇILMA, KAPANMA VE ÖĞRETİME ARA VERME ZAMANLARI

MADDE 42:

İlköğretim kurumlarının açılma, kapanma ve öğretime ara verme zamanları Milli Eğitim Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

MADDE 43:

İlköğretim okulların yaz tatili, sınavların bitimi tarihinden yeni öğretim yılının başına kadar sürer.

- a) Öğretmenler, yaz tatili içinde aralıksız iki ay izinlidirler.

b) Tek öğretmenli okullarda görevli öğretmenlerin yaz tatili izinleri, bölge ilköğretim müfettişleriyle, İlçe eğitim müdürü tarafından okul ve kurumların korunması da gözönünde tutularak ayarlanır.

c) Okul müdürleriyle müdür yardımcıları tatil aylarında okul işlerini ayarlamak ve düzenlemek şartı ile, sıra ile izinlerini kullanırlar.

MADDE 44:

Öğretmenler kanunlarla veya Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle kendilerine verilen işlerden başka, meslek dışı her hangi bir görevle yükümlü tutulamazlar.

KAYIT VE KABUL

MADDE 46:

Her çocuk, mecburi ilköğrenim çağına girdiği öğretim yılı başında 3 üncü madde gereğince ilköğretim okuluna kayıt ve kabul edilir.

Her veli yahut vasi veya aile başkanı, çocuğunu zamanında ilköğretim okuluna yazdırmakla yükümlüdür.

Mecburi öğrenim çağını bitirdiği öğretim yılı sonuna kadar ilköğretim okulunu bitiremeyen çocukların ilköğrenimlerini tamamlamak üzere en çok iki öğretim yılı daha okula devamlarına izin verilir. Bu durumda da okulu bitiremeyen çocuklara tasdikname verilerek, kayıtları silinir.

MADDE 47:

Bir öğretim yılı, okulda, derslerin başlamasından bir hafta önceki tarihten, son sınıf sınavlarının bittiği güne kadarki süredir.

MADDE 48:

Her yıl derslere başlamadan en az 15 gün önce, muhtarlar okul müdürüyle iş birliği yaparak köy ve mahallelerindeki mecburi öğrenim çağında bulunan çocukların künyelerini gösterir üç nüsha çizelge hazırlayıp birer nüshasını okul idarecilerine ve ilçe eğitim müdürlüğüne verir.

Mecburi öğrenim çağında olup da belirli zaman içersinde okula yazdırılmıyan çocukları, okul müdürleri kendiliklerinden okula kaydeder ve devam ettirilmesini veli yahut vasi veya aile başkanlarına bildirirler.

MADDE 49:

Nüfus hüviyet cüzdanı bulunmıyan veya henüz nüfus kaydı yaptırılmamış bulunan çocukların yaşları, çocuklar görülmek suretiyle, ihtiyar kurullarınca tayin ve tesbit olunur.

MADDE 50:

Birleştirilmiş sınıflar da dahil olmak üzere bir öğretmene düşen öğrenci sayısı 40 dan fazla olamaz.

MADDE 51:

Her yıl Eylül ayının üçüncü haftası "İlköğretim haftası" dır.

OKULA DEVAM

MADDE 52:

Her öğrenci velisi yahut vasisi veya aile başkanı çocuğunun mecburi ilköğretim kurumuna muntazaman devamını sağlamakla ve özrü yüzünden okula gidemiyen çocuğun durumunu en geç üç gün içinde okul idaresine bildirmekle yükümlüdür.

Mülki amirler, ilköğretim müfettişleri ve zabıta teşkilatı ilköğrenim çağındaki çocukların mecburi ilköğretim kurumlarına devamlarını sağlamakla veli yahut vasi veya aile başkanlarına ve okul idarelerine yardımla ve her türlü tedbiri almakla vazifelidirler.

MADDE 53:

Okula devam etmeyen öğrencilerin devamsızlık sebepleri okul idarelerince ve ilköğretim müfettişlerince araştırılarak devama engel olan maddi ve manevi sebeplerin giderilmesine çalışılır.

Bu sebeplerin giderilmesi mümkün olmadığı takdirde durum, köylerde muhtara, diğer yerlerde mülki amirlere bildirilir.

MADDE 54:

55 inci maddenin ikinci fıkrasında yazılı zorlayıcı sebepler dışında çocuğun ailesi yanında kalmasını gerektiren ailede ölüm, yaralanma, düğün, askere gitme, bağ, bahçe, tarla ve sürüde tarım ve hastalık savaşı yapılması gibi sebeplerle öğrencilere bir yıl içinde 15 günü geçmemek üzere okul idarelerince izin verilir.

MADDE 55:

Hastalık, sel, kar, deprem ve yangın gibi okul idaresince takdir edilecek sebeplerle okula gelemeyen öğrenciler izinli sayılırlar. Bu hallerin dışında 53 üncü madde gereğince yapılacak teşebbüs ve alınacak tedbirlere rağmen;

- a) Çocuğunu okula göndermeyen;
- b) Verilen izin müddetini geçiren;
- c) Geç nakil yaptıran;
- d) Okul çevresi dışına çıkarak izini kaybettiren;
- e) Çocuğunun devamsızlık durumunu özürsüz olarak zamanında okul idaresine bildirmeyen;

Öğrencinin veli veya vasi veya aile başkanları, okul idaresince köylerde muhtarlığa, diğer yerlerde mülki amirliğe hemen bildirilir. Muhtarlar ve mülki amirler en geç üç gün içinde durumun veli veya vasi veya aile başkanlarına tebliğini sağlarlar.

MADDE 56:

Muhtarlıkça veya mülkî amirce yapılan tebliğe rağmen çocuğunu okula göndermeyen veli veya vasiye okul idaresince tespit edilen çocuğun okula devam etmediği beher gün için onbeş Türk Lirası idarî para cezası verilir.

Bu para cezasına rağmen çocuğunu okula göndermeyen veya göndermeme sebeplerini okul idaresine bildirmeyen çocuğun veli veya vasisine beşyüz Türk Lirası idarî para cezası verilir.

MADDE 57:

Okul idareleri ve mülkî amirliklerce bu Kanuna göre usulen sorulacak sorulara cevap vermekten kaçınanlar ile gerçeğe uymayan beyanda bulunanlara yüz Türk Lirası idarî para cezası verilir.

MADDE 59:

İlköğrenim çağında olup da mecburi ilköğretim kurumlarına devam etmiyenler, hiçbir resmi ve özel iş yerinde veya her ne surette olursa olsun çalışmayı gerektiren başka yerlerde ücretli veya ücretsiz çalıştırılamazlar.

İlköğretim kurumlarına devam ettiklerini belgeleyenler ise, çocukların çalıştırılmasını düzenleyen kanun hükümleri uygulanmak şartıyla ancak ders zamanları dışında bu gibi yerlerde çalıştırılabilirler.

İlköğretim çağında bulunan ve mecburi ilköğretim kurumlarına devam eden çocukların bu kanunda gösterilen ve Milli Eğitim Bakanlığınca açılmasına izin verilmiş olunanlar dışında, her ne ad altında kurulmuş olursa olsun, özel kurs ve dershanelere kabulü yasaktır.

Yukarıdaki hükümlere aykırı davrananlara dört yüz Türk Lirasından bin Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir.

Bu Kanunda yazılı olan idarî para cezaları mahallî mülkî amir tarafından verilir.

OKULLARIN ARSA VE ARAZİ İŞLERİ

MADDE 60:

Şehir, kasaba ve köy okulları arsalarıyla köy okullarına gelir sağlayacak arazi ve uygulama bahçeleri için lüzumlu topraklar, il ve ilçelerde bölge ilköğretim müfettişlerinin veya ilçe eğitim müdürünün başkanlığında Tarım, Tapu, Maliye dairelerinden görevlendirilecek birer eleman ile mahalle veya köy muhtarından teşekkül edecek komisyon tarafından seçilir.

MADDE 61:

Okul binalarının sağlık, eğitim-öğretim ve ulaşım bakımından elverişli bir mahalde olması göz önünde bulundurulur.

Meyhane, kahvehane, kiraathane, bar, elektronik oyun merkezleri gibi umuma açık yerler ile açık alkollü içki satılan yerlerin, okul binalarından kapıdan kapıya en az 100 metre uzaklıkta bulunması zorunludur.

Turizmin yoğun olduğu yörelerdeki okulların tatil olduğu dönemlerde yukarıda belirtilen işyerleri ile okullar arasında 100 metre şartı aranmaz.

MADDE 62:

İlköğretim okuluna tahsis edilmek üzere komisyonca seçilen arazinin, miktar ve yerini gösteren birer tutanak tanzim edilerek valilik yolu ile idarelerin yetkili mercilerine gönderilir.

Bu makamların tasdiki ile bu arazi parasız okula tahsis olunur.

Okula gelir sağlamak maksadıyla seçilen topraklar, 50 dekardan fazla olamaz.

MADDE 63:

62 nci maddeye göre okul için lüzumlu topraklar tahsis yoluyla sağlanamadığı takdirde, gerçek veya tüzel kişilere ait araziden bu husus için elverişli yer, sahiplerinin rızaları ile, satın alınır. Mal sahiplerinin muvafakatlerinin alınamaması halinde, bu yerler umumi mevzuata göre kamulaştırılır.

Satın alma veya kamulaştırmak, köy okulları için köy tüzel kişiliğine, şehir ve kasaba okulları için özel idareye aittir.

MADDE 64:

Her köy okulunun bitişiğinde veya yakınında 2 dekardan az ve 10 dekardan çok olmamak üzere, bir uygulama bahçesi bulunur.

MADDE 65:

Okullar için tahsis, satın alma veya kamulaştırma yoluyla sağlanan topraklarla bu topraklar üzerinde yapılacak bina veya tesisler, bulundukları yerlere göre köy veya özel idareler adına tapuya tescil edilir.

MADDE 66:

4274 ve 5129 sayılı kanunlarla şimdiye kadar köy okullarına tahsis edilmiş olan Devlete veya köye ait nizasız ve ihtilafsız topraklarla bu Kanuna göre sağlanacak topraklar, köy ihtiyar heyetinin kararı ve illerde valinin, ilçelerde kaymakamın tasdiki ile köy ihtiyar heyetince imece vesair suretlerle işletilir veya kiraya verilir. Elde edilen gelir, okul ihtiyaçlarına sarfedilmek üzere, köy bütçelerine gelir kaydedilir.

MADDE 67:

Köy okullarına bitişik öğretmen lojmanlarıyla müstakil öğretmen lojmanlarının dolayında her ev için 500 ila 1000 metre karelik bir arazi, öğretmen bahçesi olmak üzere okul arsasından veya uygulama bahçesinden yahut okula gelir sağlayacak araziden ayrılır. Öğretmenler, bu bahçelerden parasız faydalanırlar; fakat kiraya veya ortaklığa veremezler.

MADDE 68:

Okulların uygulama bahçesinde tarım dersleri uygulaması yapılır. Uygulama bahçesinin işletilmesi için gerekli tohum, fidan ve tarım araçları gibi ihtiyaçları köy bütçesinden ve okul arazisi gelirinden sağlanır.

Uygulama bahçelerinden elde edilen gelir veya ürünler okul ihtiyaçlarına ve öğrenci beslenmesine sarfedilmek üzere köy bütçelerine gelir kaydedilir.

İLKÖĞRETİM OKULU YAPIMI VE DONATIMI İŞLERİ**MADDE 70:**

Köy okulları ile öğretmen lojmanlarının şehir ve kasabalarda yaptırılacak ilköğretim okullarının her türlü ihtiyaçları için köy veya kasaba içinde veya civarındaki araziden şahsi haklar mahfuz kalmak şartıyla, tedarik edilecek taş, kum ve kireç gibi yapı gereçlerinden hiçbir resim alınmaz.

MADDE 71:

Bu işler için gerekli kereste ihtiyacı Tarım Bakanlığı Orman Umum Müdürlüğünce en iyi şartlarla ve öncelikle karşılanır. % 10 temeddü hissesi alınmaz.

MADDE 72:

İlköğretim kurumlarının ve öğretmen lojmanlarının inşasında kullanılacak her türlü yapı malzemesinden, Devlet İktisadi Teşekküllerinde imal olunanlar, Bayındırlık Bakanlığı veya valiliklerin isteği üzerine ve bedeli karşılığında, diğer isteklere tercihan verilir.

MADDE 73:

İlköğretim kurumlarının yapımında kullanılacak çeşitli gereçler Milli Eğitim ve Bayındırlık idarelerince sevk ve tesellümü şartıyla Devlete ve İktisadi Devlet Teşekküllerine ait vasıtalarla tercihli olarak ve indirmeleri tarife ile naklolunur ve limanlarda tahmil ve tahliye işleri de tercihli olarak yapılır.

Tarifelerde yapılacak indirme, her yıl Milli Eğitim ve ilgili bakanlıklarca müştereken tesbit ve tayin olunur.

MADDE 74:

Okul ve öğretmen lojmanlarının onarımı ile teçhizat, mefruşat ve öğretim araç ve gereçlerinin yapımında Milli Eğitim Bakanlığı teknik öğretim müesseselerinden faydalanırlar.

Madde 75:

Okul yapımı ve donatımı işlerinde yardım ve hizmetleri değerlendirmek, inşaatın ucuza mal edilmesi amacıyla;

a) Yurttaşların istiyerek yapacakları, taş, kum, çakıl, kerpiç, kireç ve tuğla gibi aynı yardımlar,

b) Yurttaşlar, kurumlar ve yardım derneklerince yapılacak nakdi yardımlar, kabul edilir ve değerlendirilir.

c) Emaneten inşa edilecek okul yapımı ve onarımı işlerinde halk ve gençlerden gönüllü olarak bedenen çalışacakların hizmetleri kabul edilir.

İLKÖĞRETİMİN GELİR, GİDERLERİ VE PLANLAMA

MADDE 76:

İlköğretime ait gelir kaynakları şunlardır:

- a) Her yıl Devlet gelirlerinin % 3 ünden az olmamak üzere Devlet bütçesinden yapılacak yardımlar,
 - b) Özel idare bütçelerine, bu kanun hükümleri gereğince sağlanacak gelirler hariç ve 1960 mali yılında ilköğretime tahsis edilen miktardan az olmamak üzere, yıllık gelirlerinin en az % 20 si oranında konulacak ödenekler,
 - c) Yürürlükten kaldırıldı.
 - d) Köy okullarına gelir sağlamak üzere, tahsis edilen araziden ve okul uygulama bahçesinden elde edilen gelirler hariç köy bütçelerine her yıl genel gelirlerinin en az % 10 u oranında konulacak ödenekler,
 - e) Mahkemelerce hükmolunanlar da dahil olmak üzere bu Kanuna göre verilecek para cezaları,
 - f) Gelirleri sıbyan, mahalle tıfıl okullarıyla medreselere ve diğer ilim müesseselerine tahsis edilmiş bulunan mazbut vakıflar hasılatından her yıl Vakıflar Genel Müdürlüğünce bütçe ile tesbit edilecek gelirlerle mütevelliler tarafından idare olunacak vakıflardan ayrılacak hisseler,
 - g) İktisadi Devlet Teşekkülleri, özel kurumlar, dernekler veya hayırsever kimseler tarafından yapılacak her türlü mal, para bağışları ve vasiyetler, (İşbu bağış ve vasiyetlerle bununla ilgili işlemlerden resim ve harç alınmaz.)
- Gelir ve Kurumlar Vergisi yükümlülükleri tarafından makbuz mukabilinde yapılacak para bağışları, yıllık bildirim ile bildirilecek gelirlerden ve kurum kazançlarından indirilir.
- h) Faizler,
 - i) Hurdaya çıkacak okul eşya ve levazımının, işe yaramayacağı anlaşıldığından veya yenisi yapıldığından satılmasına karar verilen okul binaları enkazının veya okul yerinin değiştirilmesi dolayısıyla bu kanuna göre istifade edilmeyecek durumda kalan arsa ve tarlaların satışından elde edilecek paralar,
 - j) Sözleşmeler gereğince kısmen veya tamamen yerine getirilmeyen okul yapım işleri müteahhitlerinden alınacak gecikme ve benzeri tazminat ve müteahhitlerin irat kaydolunacak teminat akçeleri,

MADDE 77:

76 ncı maddenin (a) fıkrası gereğince Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinde açılacak özel fasıla gelecek yıllara geçici taahhütler ve masraflar karşılığı olarak ilk on sene (1961-1971) Devlet gelirlerinin % 3 ünden ve ondan sonraki yıllarda ise % 2 sinden az olmamak üzere, ödenek konulur. Bu ödeneklerle diğer giderlerin % 70 i münhasıran 78 inci maddenin (a) fıkrasında yazılı işlere, % 30 u ise aynı maddenin (b) fıkrasında gösterilen ihtiyaçlara sarf edilir. Milli Eğitim Bakanlığınca genel bütçeden yapılacak yardımlar tesbit olunacak programa göre İl Özel İdarelerine dağıtılır veya Bayındırlık Bakanlığı bütçesine aktarılır.

Madde 78:

76 ncı maddenin (a, b, c, e, f, g, h, i, j) fıkralarında gösterilen gelirler veya ödenekler 77 nci maddedeki hükümler yerine getirilmek şartıyla:

- a) Köy, kasaba ve şehir ilköğretim kurumlarının ve öğretmen lojmanlarının yapım, tadil, esashi onarım, her türlü ilk tesis ve okul eşyası, ders aletleri ile arsa ve arazi istimlakleri, masraflarına,
- b) Küçük onarımlar, okulların genel giderleri, yoksul öğrencilere parasız olarak verilecek okul kitapları ve ders levazımı bedeli, öğrencilerin yiyecek, giyecek noksanlarının

telafisi, esaslı hastalıklarının tedavisi, pansiyonlu ilköğretim okullarının ve tamamlayıcı kursların ve sınıfların masrafları gibi her türlü giderlerine sarf olunur.

MADDE 79:

Milli Eğitim Bakanlığı bu kanuna bağlı 10 yıllık plana göre tamamlanması gereken bütün köy, kasaba ve şehir ilköğretim okulları yapımı hakkında her yıl bütçe kanununa üçer yıllık tafsilatlı bir plan ekler.

Yukarıdaki fıkra söz geçen bakanlık planına paralel olarak, valilikler de üç yıllık plan ve program hazırlarlar, bu programlar İl genel meclisinde onanır ve il bütçesine bağlanır.

Bu planda:

Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanan plandan her il'e isabet eden okul yapımı ve ilk tesis işleri başta olmak üzere 78 inci maddenin (a) ve (b) fıkralarında yazılı işlerden ve hizmetlerden il bakımından yapılması uygun ve mümkün görülenler ayrılarak planlanır.

Bu planlar il bütçesiyle birlikte tetkik ve tasdik edilmek üzere İçişleri ve Milli Eğitim Bakanlıklarına gönderilir. Milli Eğitim Bakanlığı sebep göstermek suretiyle planlar üzerinde değişiklikler yapabilir.

Bu planların uygulanmasından başta mülkiye amirleri, il daimi komisyonu olmak üzere, Milli Eğitim müdürleri, ilköğretim müfettişleri, ilçe eğitim müdürleri yükümlü ve sorumludurlar.

MADDE 80:

Milli Eğitim Bakanlığı 79 uncu maddede söz geçen programa göre yeniden açılacak ilköğretim kurumlarıyla, mevcutların öğretmen ihtiyaçlarını karşılayacak öğretmenleri yetiştirmek üzere gerekli bütün tedbirleri zamanında almakla yükümlüdür.

MADDE 81:

76 ncı ve 77 nci maddelerde ilköğretime tahsis edilen ödenek veya gelirler 78 inci maddede gösterilen işlerden başka hiçbir yere sarf edilemez, başka fasıllara nakledilemez.

Bu gelirlerle sağlanan bina ve tesisler veya eşya başka bir hizmete devredilemez.

78 inci maddenin (b) fıkrasında gösterilen hizmetler için ayrılacak ödeneklerin % 30 undan fazlası bu fıkra gösterilen personel giderlerine ayrılamaz.

MADDE 82:

76 ve 77 nci maddelerde gösterilen gelirler, ödenekler, yardımlar, tahsillerini müteakip ilgili dairelerce özel idarelere yatırılır.

Bu gelir ve ödenekler özel idarelerce "İlköğretim gelir ve ödenekleri" adıyla açılacak ayrı bir hesaba alınır.

76 ncı maddenin (d) fıkrasında yazılı gelirler aynı suretle köy bütçelerinde "ilköğretim gelir ve ödenekleri" adıyla açılacak ayrı bir hesaba alınır.

Bu ödenekler köy ihtiyar heyetinin hazırlayacağı bir plan ve programa göre 78 inci maddenin (b) fıkrasında yazılı işlere ve özel olarak öğrencilere yapılacak yardımlara sarfedilir.

MADDE 83:

İlköğretimin bütün gelirleri ve 78 inci maddede belirtilen giderleri "personel masrafları hariç" her türlü resim ve vergiden ve dışarıdan ithal edilecek ders alet ve levazımı Gümrük Resminden muaftır.

MADDE 84:

Okul yapım ve onarımıyla ilgili standart bina kısımlarının ve okulların gerekli donatım ve gereçleri, okul eşyası ve ders araçlarını vaktinde hazırlatmak veya tasarruf sağlamak veya öğrencileri besleme mevzuunu düzenlemek, 79 uncu maddede söz geçen 3 yıllık planların

uygulanmasını kolaylaştırmak amaçlarıyla 77 nci maddede gösterilen asgari denekler erevesi içinde kalmak şartıyla, Milli Eğitim veya Bayındırlık Bakanlıkları üç yıla kadar gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişebilirler.

Aynı konularda, iller de üç yıllık planlarına uygun olarak gelecek yıllar için hazırlıklara girişmeye ve geçici yüklenmeler yapmaya yetkilidirler.

TÜRLÜ HÜKÜMLER

MADDE 85:

Köylerde bu kanunla ilgili çeşitli hizmetler, Köy Kanunu ile mecburi sayılan işlerdendir.

MADDE 86:

Mecburi ilköğretim kurumlarına kayıt olunacak çocuklarla, bu kurumlara devam eden ve kurumlardan mezun olacak öğrencilere verilecek ve bu kurumlarda kullanılacak her çeşit belgelerle, bunların suretleri Damga Resmine tabi değildir.

MADDE 87:

İlköğretim okulu ğretmenlerinin oturmaları için yapılmış ve yapılacak konutlardan köylerde olanlar, öğretmenlere parasız olarak tahsis olunur ve başka iş için kullanılamaz.

şehir ve kasaba okulları içinde veya civarında ğretmen ve müdürlerin oturmaları için yapılmış olan konutlar, aynı okulda görevli ğretmen ve müdürlerden başkasına verilemez.

şehir ve kasabalardaki konutlara ait kira bedelleri il daimi komisyonlarınca kararlaştırılır.

MADDE 89:

23 Eylül 1329 tarihli Tedrisatı İptidaiye Kanunu Muvakkatı, Maarif Teşkilatına dair olan 789 sayılı Kanunun 5 inci maddesi ve aynı kanunun 13 üncü maddesini değiştiren 5522 sayılı kanunun 1 inci maddesi, 1702 sayılı kanunun 8 inci maddesi, 1778 sayılı kanunun 3407 sayılı kanun ile bu kanunun 3 üncü maddesinin 1 inci fıkrasını değiştiren 7135 sayılı kanun, 4274 sayılı kanunun 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 24, 27, 30, 59, 60, 67, 68, 69 uncu maddeleri, 5129, 5210, 5828, 5955 ve 5956 sayılı kanunlarla diğer kanunların bu kanuna mugayir hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır.

EK MADDE 1:

222 sayılı Kanunda geçen; ilköğretim müdürü deyimi "İlçe eğitim müdürü", ğretmenevi deyimi "ğretmen lojmanı" olarak değiştirilmiştir.

EK MADDE 2:

Bu Kanunun yedinci bölümünde yer alan "okulların arsa ve arazi işleri", sekizinci bölümünde yer alan "ilköğretim okulu yapımı ve donatım işleri", dokuzuncu bölümünde yer alan "İlköğretimin gelir, giderleri ve planlama" başlıkları altındaki maddeler, ilköğretim okulları için de uygulanır.

EK MADDE 3:

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren açıktan veya başka görevlerden nakil suretiyle yeniden geçici ğretmen atanması yapılamaz.

EK MADDE 4: Bu Kanunun 76 ncı maddesinin birinci fıkrasının (b) bendine göre elde edilen gelirler, il özel idarelerince, ortaöğretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanması için de kullanılır.

MADDE 90:

Bu Kanunun mali hükümleri 1 Mart 1961 tarihinde, tayinle ilgili işleri 28 Şubat 1961 tarihinde, diğer hükümleri 1 Ocak 1961 tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 91:

Bu Kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

**MEMURLAR VE DİĞER KAMU GÖREVLİLERİNİN
YARGILANMASI HAKKINDA KANUN
ÖZETİ**

MADDE 1 AMAÇ:

Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin görevleri sebebiyle işledikleri suçlardan dolayı yargılanabilmeleri için izin vermeye yetkili mercileri belirtmek ve izlenecek usulü düzenlemektir.

MADDE 2 KAPSAM:

Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yürüttükleri kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevleri ifa eden memurlar ve diğer kamu görevlilerinin görevleri sebebiyle işledikleri suçlar hakkında uygulanır.

Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali genel hükümlere tabidir.

Disiplin hükümleri saklıdır.

Türk Ceza Kanununun 243 ve 245 inci maddeleri ile Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 154 üncü maddesinin dördüncü fıkrası kapsamında açılacak soruşturma ve kovuşturmalarda bu Kanun hükümleri uygulanmaz.

MADDE 3 İZİN VERMEYE YETKİLİ MERCİLER:

- a) İlçede görevli memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında kaymakam,
 - b) İlde ve merkez ilçede görevli memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kaymakamlar hakkında vali,
 - c) Bölge düzeyinde teşkilatlanan kurum ve kuruluşlarda görev yapan memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında görev yaptıkları ilin valisi,
 - d) Cumhurbaşkanına veya Cumhurbaşkanlığına bağlı, ilgili veya ilişkili kuruluşlar ve bakanlıkların merkez ve bağlı veya ilgili kuruluşlarında görev yapan diğer memur ve kamu görevlileri hakkında o kuruluşun en üst idari amiri,
 - e) (b) ve (c) bentlerindeki hükümler saklı kalmak kaydıyla Cumhurbaşkanı kararıyla atanan memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında Cumhurbaşkanı veya ilgili bakan,
 - f) Türkiye Büyük Millet Meclisinde görevli memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreteri, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreteri ve yardımcıları hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı,
 - g) Cumhurbaşkanlığında görevli memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanı, Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanı hakkında Cumhurbaşkanı,
 - h) Büyükşehir belediye başkanları, il ve ilçe belediye başkanları; büyükşehir, il ve ilçe belediye meclisi üyeleri ile il genel meclisi üyeleri hakkında İçişleri Bakanı,
 - i) İlçelerdeki belde belediye başkanları ve belde belediye meclisi üyeleri hakkında kaymakam, merkez ilçelerdeki belde belediye başkanları ve belde belediye meclisi üyeleri hakkında bulundukları ilin valisi,
 - j) Köy ve mahalle muhtarları ile bu Kanun kapsamına giren diğer memurlar ve kamu görevlileri hakkında ilçelerde kaymakam, merkez ilçede vali,
- Yokluklarında ise vekilleri tarafından izin verilir.
- Yetkili mercilerin saptanmasında, memur veya kamu görevlisinin suç tarihindeki görevi esas alınır. Ast memur ile üst memurun aynı fiile iştiraki halinde izin, üst memurun bağlı olduğu merciden istenir.

MADDE 4 OLAYIN YETKİLİ MERCİE İLETİLMESİ, İŞLEME KONULMAYACAK İHBAR VE ŞİKAYETLER:

Cumhuriyet başsavcıları, memurlar ve diğer kamu görevlilerinin bu Kanun kapsamına giren suçlarına ilişkin herhangi bir ihbar veya şikayet aldıklarında veya böyle bir durumu öğrendiklerinde

ivedilikle toplanması gerekli ve kaybolma ihtimali bulunan delilleri tespitten başka hiçbir işlem yapmayarak ve evrakın bir örneğini ilgili makama göndererek soruşturma izni isterler.

Diğer makam ve memurlarla kamu görevlileri de, bu Kanun kapsamına giren bir suç işlendiğini öğrendiklerinde durumu izin vermeye yetkili mercie iletirler.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında yapılacak ihbar ve şikâyetlerin soyut ve genel nitelikte olmaması, ihbar veya şikâyetlerde kişi veya olay belirtilmesi, iddiaların ciddî bulgu ve belgelere dayanması, ihbar veya şikâyet dilekçesinde dilekçe sahibinin doğru ad, soyad ve imzası ile iş veya ikametgâh adresinin bulunması zorunludur.

Üçüncü fıkradaki şartları taşımayan ihbar ve şikâyetler Cumhuriyet başsavcıları ve izin vermeye yetkili merciler tarafından işleme konulmaz ve durum, ihbar veya şikâyetle bulunana bildirilir.

Ancak iddiaların, sıhhati şüpheye mahal vermeyecek belgelerle ortaya konulmuş olması halinde ad, soyad ve imza ile iş veya ikametgâh adresinin doğruluğu şartı aranmaz.

Başsavcılar ve yetkili merciler ihbarcı veya şikâyetçinin kimlik bilgilerini gizli tutmak zorundadır.

MADDE 5 ÖN İNCELEME:

İzin vermeye yetkili merci, bu Kanun kapsamına giren bir suç işlediğini öğrendiğinde bir ön inceleme başlatır.

İhbar ve şikâyetler konusunda daha önce sonuçlandırılmış bir ön inceleme olması halinde müracaat işleme konulmaz.

Ancak ihbar veya şikâyet eden kişilerin yeni belge sunması halinde müracaatı işleme koyabilirler.

Ön inceleme, izin vermeye yetkili merci tarafından bizzat yapılabileceği gibi, görevlendireceği bir veya birkaç denetim elemanı veya hakkında inceleme yapılanın üstü konumundaki memur ve kamu görevlilerinden biri veya birkaçı eliyle de yaptırılabilir.

İnceleme yapacakların, izin vermeye yetkili merciin bulunduğu kamu kurum veya kuruluşunun içerisinde belirlenmesi esastır.

İşin özelliğine göre bu merci, anılan incelemenin başka bir kamu kurum veya kuruluşunun elemanlarıyla yaptırılmasını da ilgili kuruluştan isteyebilir.

Yargı mensupları ile yargı kuruluşlarında çalışanlar ve askerler, başka mercilerin ön incelemelerinde görevlendirilemez.

MADDE 6 ÖN İNCELEME YAPANLARIN YETKİSİ VE RAPOR:

Ön inceleme ile görevlendirilen kişi veya kişiler, bakanlık müfettişleri ile kendilerini görevlendiren merciin bütün yetkilerini haizdir.

Bu Kanunda hüküm bulunmayan hususlarda Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa göre işlem yapabilirler.

Ön inceleme yapanlar görüşlerini içeren bir rapor düzenleyerek durumu izin vermeye yetkili mercie sunarlar.

Yetkili merci bu rapor üzerine soruşturma izni verilmesine veya verilmemesine karar verir.

MADDE 7 SÜRE:

Yetkili merci, soruşturma izni konusundaki kararını suçun öğrenilmesinden itibaren ön inceleme dahil en geç otuz gün içinde verir.

Bu süre, zorunlu hallerde onbeş günü geçmemek üzere bir defa uzatılabilir.

Yetkili merci, herhalde yukarıdaki fıkra belirtilen süreler içinde memur veya diğer kamu görevlisi hakkında soruşturma izni verilmesi veya verilmemesi konusunda karar vermek zorundadır.

MADDE 8 SORUŞTURMA İZNİNİN KAPSAMI

Soruşturma izni, şikâyet, ihbar veya iddia konusu olaylar ile bunlara bağlı olarak ileride soruşturma sırasında ortaya çıkabilecek konuları kapsar.

Soruşturma sırasında yeni bir fiil ortaya çıktığında, yeniden izin alınması zorunludur.

Suçun hukuki niteliğinin değişmesi, yeniden izin alınmasını gerektirmez.

MADDE 9 İTİRAZ:

Yetkili merci, soruşturma izni verilmesine veya verilmemesine ilişkin kararını Cumhuriyet başsavcılığına, hakkında inceleme yapılan memur veya diğer kamu görevlisine ve varsa şikâyetçiye bildirir.

Soruşturma izni verilmesine ilişkin karara karşı hakkında inceleme yapılan memur veya diğer kamu görevlisi;

Soruşturma izni verilmemesine ilişkin karara karşı ise Cumhuriyet başsavcılığı veya şikâyetçi,

İzin vermeye yetkili merciler tarafından verilen işleme koymama kararına karşı da şikâyetçi itiraz yoluna gidebilir.

İtiraz süresi, yetkili merciin kararının tebliğinden itibaren on gündür.

İtiraza, 3 üncü maddenin (e), (f), g (Cumhurbaşkanınca verilen izin hariç) ve (h) bentlerinde sayılanlar için Danıştay İkinci Dairesi, diğerleri için yetkili merciin yargı çevresinde bulunduğu bölge idare mahkemesi bakar.

İtirazlar, öncelikle incelenir ve en geç üç ay içinde karara bağlanır. Verilen kararlar kesindir.

MADDE 10 İŞTİRAK HALİNDE İŞLENEN SUÇLAR:

İştirak halinde işlenmesi durumunda memur olmayan, memur olanla; ast memur, üst memurla aynı mahkemede yargılanır.

MADDE 11 SORUŞTURMA İZNİNİN GÖNDERİLECEĞİ MERCİ:

Soruşturma izninin itiraz edilmeden veya itirazın reddi sonunda kesinleşmesi ya da soruşturma izni verilmemesine ilişkin karara karşı yapılan itirazın kabulü üzerine dosya, derhal yetkili ve görevli Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir.

İzin üzerine ilgili Cumhuriyet başsavcılığı, hazırlık soruşturmasını yürütür ve sonuçlandırır.

MADDE 12 HAZIRLIK SORUŞTURMASINI YAPACAK MERCİLER:

Hazırlık soruşturması genel hükümlere göre yetkili ve görevli Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yapılır.

Ancak Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreteri, Bakan yardımcıları ve valiler ile ilgili olarak yapılacak olan hazırlık soruşturması Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya Başsavcı vekili, kaymakamlar ile ilgili hazırlık soruşturması ise il Cumhuriyet başsavcısı veya başsavcı vekili tarafından yapılır.

Hazırlık soruşturması sırasında hâkim kararı alınmasını gerektiren hususlarda Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreteri, Bakan yardımcıları ve valiler için Yargıtayın ilgili ceza dairesine, kaymakamlar için il asliye ceza mahkemesine, diğerleri için ise genel hükümlere göre yetkili ve görevli sulh ceza hâkimine başvurulur.

MADDE 13 YETKİLİ VE GÖREVLİ MAHKEME:

Davaya bakmaya yetkili ve görevli mahkeme, genel hükümlere göre yetkili ve görevli mahkemedir.

Ancak Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreteri, Bakan yardımcıları ve valiler için yetkili ve görevli mahkeme Yargıtayın ilgili ceza dairesi, kaymakamlar için ise il ağır ceza mahkemesidir.

MADDE 14 VEKİLLERİN DURUMU:

Bu Kanunun uygulanmasında vekiller, asillerin tabi olduğu usule tabidir.

MADDE 15 CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞINCA RE'SEN DAVA AÇILACAK HALLER:

Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında haksız yere ihbar ve şikâyetle bulunanlar hakkında yetkili ve görevli Cumhuriyet başsavcılığınca re'sen soruşturmaya geçilir.

Memurlar ve diğ er kamu görevlilerinin haksız isnatta bulunanlar hakkında genel hükümlere göre tazminat davası açma hakları saklıdır.

MADDE 16 MEMURİN MUHAKEMATİ HAKKINDA KANUNU MUVAKKATA YAPILAN ATIFLAR:

Kanunlarda Memurin Muhakematı Hakkında Kanunu Muvakkatın uygulanacağı belirtilen hallerde bu Kanun hükümleri uygulanır.

MADDE 18 YÜRÜRLÜKTEN KALDIRILAN HÜKÜMLER:

Memurin Muhakematı Hakkında Kanunu Muvakkat yürürlükten kaldırılmıştır.

EK MADDE 1:

Bu Kanuna ya da başka kanunlara göre ön inceleme, disiplin soruşturması veya diğ er idari soruşturmaları yapmakla görevlendirilenler ile teftiş ya da denetim elemanlarının bu görevleriyle ilgili olarak yaptıkları işlemlerden, ancak idare aleyhine tazminat davası açılabilir.

Ancak bu görevlilerin suç sayılan eylemleri ile kin, garez ve hatıra dayalı olarak veya baskı veya telkinle kanaat oluşturduğu ya da değiştirdiği kesinleşmiş yargı ya da disiplin kurulu kararıyla tespit edilirse, idarenin görevliye rücu hakkı saklıdır.

BİLGİ EDİNME HAKKI KANUNU

ÖZETİ

MADDE 1 AMAÇ:

Demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.

MADDE 2 KAPSAM:

Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerinde uygulanır.

MADDE 3 TANIMLAR: Tanımlara bakınız.

MADDE 4 BİLGİ EDİNME HAKKI:

Herkes bilgi edinme hakkına sahiptir.

Türkiye'de ikamet eden yabancılar ile Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı tüzel kişiler, bu Kanun hükümlerinden yararlanırlar.

MADDE 5 BİLGİ VERME YÜKÜMLÜLÜĞÜ:

Kurum ve kuruluşlar, bu Kanunda yer alan istisnalar dışındaki her türlü bilgi veya belgeyi başvuranların yararlanmasına sunmak ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere, gerekli idarî ve teknik tedbirleri almakla yükümlüdürler.

MADDE 6 BAŞVURU USULÜ:

Bilgi edinme başvurusu, başvuru sahibinin adı ve soyadı, imzası, oturma yeri veya iş adresini, başvuru sahibi tüzel kişi ise tüzel kişinin unvanı ve adresi ile yetkili kişinin imzasını ve yetki belgesini içeren dilekçe ile istenen bilgi veya belgenin bulunduğu kurum veya kuruluşa yapılır.

Bu başvuru, elektronik ortamda veya diğer iletişim araçlarıyla da yapılabilir.

MADDE 7 İSTENECEK BİLGİ VEYA BELGENİN NİTELİĞİ:

Bilgi edinme başvurusu, başvuru kurum ve kuruluşların ellerinde bulunan veya görevleri gereği bulunması gereken bilgi veya belgelere ilişkin olmalıdır.

Kurum ve kuruluşlar, ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz neticesinde oluşturulabilecek türden bir bilgi veya belge için yapılacak başvurulara olumsuz cevap verebilirler.

İstenen bilgi veya belge, başvuru kurum ve kuruluştan başka bir yerde bulunuyorsa, başvuru dilekçesi bu kurum ve kuruluşa gönderilir ve durum ilgiliye yazılı olarak bildirilir.

MADDE 8 YAYIMLANMIŞ VEYA KAMUYA AÇIKLANMIŞ BİLGİ VEYA BELGELER:

Kurum ve kuruluşlarca yayımlanmış veya yayın, broşür, ilân ve benzeri yollarla kamuya açıklanmış bilgi veya belgeler, bilgi edinme başvurularına konu olamaz.

MADDE 9 GİZLİ BİLGİLERİ AYIRARAK BİLGİ VEYA BELGE VERME:

İstenen bilgi veya belgelerde, gizlilik dereceli veya açıklanması yasaklanan bilgiler çıkarıldıktan sonra başvuranın bilgisine sunulur.

MADDE 10 BİLGİ VEYA BELGEYE ERİŞİM:

Kurum ve kuruluşlar, başvuru sahibine istenen belgenin onaylı bir kopyasını verirler.

Bilgi veya belgenin niteliği gereği kopyasının verilmesinin mümkün olmadığı veya kopya çıkarılmasının aslına zarar vereceği hâllerde, kurum ve kuruluşlar ilgilinin;

- Yazılı veya basılı belgeler için, söz konusu belgenin aslını incelemesi ve not alabilmesini,
- Ses kaydı şeklindeki bilgi veya belgelerde bunları dinleyebilmesini,

c) Görüntü kaydı şeklindeki bilgi veya belgelerde bunları izleyebilmesini,
Sağlarlar.

Başvurunun yapıldığı kurum ve kuruluş, erişimine olanak sağladığı bilgi veya belgeler için başvuru sahibinden erişimin gerektirdiği maliyet tutarı kadar bir ücreti bütçeye gelir kaydedilmek üzere tahsil edebilir.

MADDE 11 BİLGİ VEYA BELGEYE ERİŞİM SÜRELERİ:

Kurum ve kuruluşlar, başvuru üzerine istenen bilgi veya belgeye erişimi onbeş iş günü içinde sağlarlar.

Ancak istenen bilgi veya belgenin, başvuru kurum ve kuruluş içindeki başka bir birimden sağlanması; başvuru ile ilgili olarak bir başka kurum ve kuruluşun görüşünün alınmasının gerekmesi veya başvuru içeriğinin birden fazla kurum ve kuruluşu ilgilendirmesi durumlarında bilgi veya belgeye erişim otuz iş günü içinde sağlanır.

Bu durumda, sürenin uzatılması ve bunun gerekçesi başvuru sahibine yazılı olarak ve onbeş iş günlük sürenin bitiminden önce bildirilir.

Bilgi veya belgelere erişim için gereken maliyet tutarının idare tarafından başvuru sahibine bildirilmesiyle onbeş iş günlük süre kesilir.

Başvuru sahibi onbeş iş günü içinde ücreti ödemezse talebinden vazgeçmiş sayılır.

MADDE 12 BAŞVURULARIN CEVAPLANDIRILMASI:

Kurum ve kuruluşlar, bilgi edinme başvurularıyla ilgili cevaplarını yazılı olarak veya elektronik ortamda başvuru sahibine bildirirler.

Başvurunun reddedilmesi hâlinde bu kararın gerekçesi ve buna karşı başvuru yolları belirtilir.

MADDE 13 İTİRAZ USULÜ:

Bilgi edinme istemi reddedilen başvuru sahibi, yargı yoluna başvurmadan önce kararın tebliğinden itibaren onbeş gün içinde Kurula itiraz edebilir.

Kurul, bu konudaki kararını otuz iş günü içinde verir.

Kurum ve kuruluşlar, Kurulun istediği her türlü bilgi veya belgeyi onbeş iş günü içinde vermekle yükümlüdürler.

Kurula itiraz, başvuru sahibinin idarî yargıya başvurma süresini durdurur.

MADDE 14 BİLGİ EDİNME DEĞERLENDİRME KURULU:

Bilgi edinme başvurusuyla ilgili yapılacak itirazlar üzerine, karar vermek üzere; Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu oluşturulmuştur.

Kurul; birer üyesi Yargıtay ve Danıştay genel kurullarının kendi kurumları içinden önerecekleri ikişer aday, birer üyesi ceza hukuku, idare hukuku ve anayasa hukuku alanlarında profesör veya doçent unvanına sahip kişiler, bir üyesi Türkiye Barolar Birliğinin baro başkanı seçilme yeterliliğine sahip kişiler içinden göstereceği iki aday, iki üyesi en az genel müdür düzeyinde görev yapmakta olanlar ve bir üyesi de Adalet Bakanının önerisi üzerine bu Bakanlıkta idarî görevlerde çalışan hâkimler arasından Cumhurbaşkanınca seçilecek dokuz üyeden oluşur.

Kurul Başkanı, kurul üyelerince kendi aralarından seçilir.

Kurul, en az ayda bir defa veya ihtiyaç duyulduğu her zaman Başkanın çağrısı üzerine toplanır.

Kurul üyelerinin görev süreleri dört yıldır.

Yeni seçilen Kurul göreve başlayıncaya kadar önceki Kurul görevine devam eder.

Kurul üyelerine fiilen görev yaptıkları her gün için (3000) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarda huzur hakkı ödenir.

Bu ödemelerde damga vergisi hariç herhangi bir kesinti yapılmaz.

Bir ayda fiilen görev yapılan gün sayısının dördü aşması halinde, aşan günler için huzur hakkı ödenmez.

Kurulun sekretarya hizmetleri Adalet Bakanlığı tarafından yerine getirilir.

MADDE 15 YARGI DENETİMİ DIŞINDA KALAN İŞLEMLER:

Yargı denetimi dışında kalan idarî işlemlerden kişinin çalışma hayatını ve mesleki onurunu etkileyecek nitelikte olanlar, bu Kanun kapsamına dahildir.

MADDE 16 DEVLET SIRRINA İLİŞKİN BİLGİ VEYA BELGELER:

Açıklanması hâlinde Devletin emniyetine, dış ilişkilerine, millî savunmasına ve millî güvenliğine açıkça zarar verecek ve niteliği itibarıyla Devlet sırrı olan gizlilik dereceli bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkı kapsamı dışındadır.

MADDE 17 ÜLKENİN EKONOMİK ÇIKARLARINA İLİŞKİN BİLGİ VEYA BELGELER:

Açıklanması ya da zamanından önce açıklanması hâlinde, ülkenin ekonomik çıkarlarına zarar verecek veya haksız rekabet ve kazanca sebep olacak bilgi veya belgeler, bu Kanun kapsamı dışındadır.

MADDE 18 İSTİHBARATA İLİŞKİN BİLGİ VEYA BELGELER:

Sivil ve askerî istihbarat birimlerinin görev ve faaliyetlerine ilişkin bilgi veya belgeler, bu Kanun kapsamı dışındadır.

Ancak, bu bilgi ve belgeler kişilerin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyecek nitelikte ise, istihbarata ilişkin bilgi ve belgeler bilgi edinme hakkı kapsamı içindedir.

MADDE 19 İDARÎ SORUŞTURMAYA İLİŞKİN BİLGİ VEYA BELGELER:

İdari soruşturmalarda açıklanması veya zamanından önce açıklanması hâlinde;

- a) Kişilerin özel hayatına açıkça haksız müdahale sonucunu doğuracak,
 - b) Kişilerin veya soruşturmayı yürüten görevlilerin hayatını ya da güvenliğini tehlikeye sokacak,
 - c) Soruşturmanın güvenliğini tehlikeye düşürecek,
 - d) Gizli kalması gereken bilgi kaynağının açığa çıkmasına neden olacak veya soruşturma ile ilgili benzeri bilgi ve bilgi kaynaklarının temin edilmesini güçleştirecek,
- Bilgi veya belgeler, bu Kanun kapsamı dışındadır.

MADDE 20 ADLÎ SORUŞTURMA VE KOVUŞTURMAYA İLİŞKİN BİLGİ VEYA BELGELER:

Açıklanması veya zamanından önce açıklanması hâlinde;

- a) Suç işlenmesine yol açacak,
 - b) Suçların önlenmesi ve soruşturulması ya da suçluların kanunî yollarla yakalanıp kovuşturulmasını tehlikeye düşürecek,
 - c) Yargılama görevinin gereğince yerine getirilmesini engelleyecek,
 - d) Hakkında dava açılmış bir kişinin adil yargılanma hakkını ihlâl edecek,
- Nitelikteki bilgi veya belgeler, bu Kanun kapsamı dışındadır.

MADDE 21 ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ:

Kişinin izin verdiği hâller saklı kalmak üzere, özel hayatın gizliliği kapsamında, açıklanması hâlinde kişinin sağlık bilgileri ile özel ve aile hayatına, şeref ve haysiyetine, meslekî ve ekonomik değerlerine haksız müdahale oluşturacak bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkı kapsamı dışındadır. Kamu yararının gerektirdiği hâllerde, kişisel bilgi veya belgeler, kurum ve kuruluşlar tarafından, ilgili kişiye en az yedi gün önceden haber verilerek yazılı rızası alınmak koşuluyla açıklanabilir.

MADDE 22 HABERLEŞMENİN GİZLİLİĞİ:

Haberleşmenin gizliliği esasını ihlâl edecek bilgi veya belgeler, bu Kanun kapsamı dışındadır.

MADDE 23 TİCARÎ SIR:

Kanunlarda ticarî sır olarak nitelenen bilgi veya belgeler ile, kurum ve kuruluşlar tarafından gerçek veya tüzel kişilerden gizli kalması kaydıyla sağlanan ticarî ve malî bilgiler, bu Kanun kapsamı dışındadır.

MADDE 24 FİKİR VE SANAT ESERLERİ:

Fikir ve sanat eserlerine ilişkin olarak yapılacak bilgi edinme başvuruları hakkında ilgili kanun hükümleri uygulanır.

MADDE 25 KURUM İÇİ DÜZENLEMELER:

Kurum ve kuruluşların, kamuoyunu ilgilendirmeyen ve sadece kendi personeli ile kurum içi uygulamalarına ilişkin düzenlemeler hakkındaki bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkının kapsamı dışındadır. Ancak, söz konusu düzenlemeden etkilenen kurum çalışanlarının bilgi edinme hakları saklıdır.

MADDE 26 KURUM İÇİ GÖRÜŞ, BİLGİ NOTU VE TAVSİYELER:

Kurum ve kuruluşların faaliyetlerini yürütmek üzere, elde ettikleri görüş, bilgi notu, teklif ve tavsiye niteliğindeki bilgi veya belgeler, kurum ve kuruluş tarafından aksi kararlaştırılmadıkça bilgi edinme hakkı kapsamındadır.

Bilimsel, kültürel, istatistik, teknik, tıbbî, malî, hukukî ve benzeri uzmanlık alanlarında yasal olarak görüş verme yükümlülüğü bulunan kişi, birim ya da kurumların görüşleri, kurum ve kuruluşların alacakları kararlara esas teşkil etmesi kaydıyla bilgi edinme istemlerine açıktır.

MADDE 27 TAVSİYE VE MÜTALAA TALEPLERİ:

Tavsiye ve mütalaa talepleri bu Kanun kapsamı dışındadır.

MADDE 28 GİZLİLİĞİ KALDIRILAN BİLGİ VEYA BELGELER:

Gizliliği kaldırılmış olan bilgi veya belgeler, bu Kanunda belirtilen diğer istisnalar kapsamına girmiyor ise, bilgi edinme başvurularına açık hâle gelir.

MADDE 29 CEZA HÜKÜMLERİ:

Bu Kanunun uygulanmasında ihmâli, kusuru veya kastı bulunan memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında, işledikleri fiillerin genel hükümler çerçevesinde ceza kovuşturması gerektirmesi hususu saklı kalmak kaydıyla, tâbi oldukları mevzuatta yer alan disiplin cezaları uygulanır.

Bu Kanunla erişilen bilgi ve belgeler ticarî amaçla çoğaltılamaz ve kullanılamaz.

MADDE 30 RAPOR DÜZENLENMESİ :

-Kurum ve kuruluşlar, bir önceki yıla ait olmak üzere;

a) Kendilerine yapılan bilgi edinme başvurularının sayısını,

b) Olumlu cevaplanarak bilgi veya belgelere erişim sağlanan başvuru sayısını,

c) Reddedilen başvuru sayısı ve bunların dağılımını gösterir istatistik bilgileri,

d) Gizli ya da sır niteliğindeki bilgiler çıkarılarak ya da bu nitelikteki bilgiler ayrılarak bilgi veya belgelere erişim sağlanan başvuru sayısını,

e) Başvurunun reddedilmesi üzerine itiraz edilen başvuru sayısı ile bunların sonuçlarını,

Gösterir bir rapor hazırlayarak, bu raporları her yıl Şubat ayının sonuna kadar Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna gönderirler.

Kurul, hazırlayacağı genel raporu, söz konusu kurum ve kuruluşların raporları ile birlikte her yıl Nisan ayının sonuna kadar Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderir.

Bu raporlar takip eden iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca kamuoyuna açıklanır.

MADDE 31 YÖNETMELİK:

Bu Kanunun uygulanması ile ilgili yönetmelik, Kanunun yayımını takip eden altı ay içinde Cumhurbaşkanlığı tarafından hazırlanarak yürürlüğe konulur.

İL İDARESİ KANUNU

ÖZETİ

MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİNİN KURULUŞLARI

MADDE 1: Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından coğrafya durumuna, iktisadi şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre illere; iller ilçelere ve ilçeler de bucaklara bölünmüştür.

MADDE 2: İl, ilçe ve bucak kurulması, kaldırılması, adlarının, bağlılıklarının, merkez ve sınırlarının belirtilmesi ve değiştirilmesi aşağıda gösterilen şekilde yapılır:

A) İl ve ilçe kurulması, kaldırılması, merkezlerinin belirtilmesi, adlarının değiştirilmesi, bir ilçenin başka bir il'e bağlanması kanun ile;

B) Bucak kurulması, kaldırılması, merkezinin belirtilmesi, il ilçe ve bucak sınırlarının ve bucak adlarının değiştirilmesi bir köyün veya kasabanın veya bucağın başka bir il ve ilçeye bağlanması, mühim mevki ve tabii arazi adlarının değiştirilmesi Cumhurbaşkanlığı onayı ile;

C) Yeniden köy kurulması veya yerinin değiştirilmesi Bayındırlık ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarının mütalaası alınmak suretiyle;

Ç) Köy ve kasabaların aynı ilçe içinde bir bucaktan başka bir bucağa bağlanması, köy adlarının değiştirilmesi, köylerin birleştirilmesi ve ayrılması, bir köy, mahalle veya semtin o köyden ayrılıp başka bir köy ile birleştirilmesi İçişleri Bakanlığının tasvibiyle yapılır.

D) Kaza kurulmasında ve kaldırılmasında, bir kazanın başka bir vilayete bağlanmasında ve merkezinin belirtilmesinde, sınırlarının değiştirilmesinde ve (B, C, Ç) fıkralarında yazılı hallerde ilgili vilayetler idare heyetleriyle umumi meclislerinin mütalaaları alınır.

E) İllere, ilçelere, bucaklara, merkez yapılan şehir, kasaba veya köyün adı verilir. Şu Kadar ki, bunların coğrafi veya tarihi bir sanı varsa o da isim olarak verilebilir.

İL İDARESİ

MADDE 3: İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.

İllerde genel idare teşkilatı il, ilçe ve bucak bölümlerine uygun olarak düzenlenir.

MADDE 4: İl genel idaresinin başı ve mercii validir. Bakanlıkların kuruluş mevzuatına göre illerde lüzumu kadar teşkilat bulunur. Bu teşkilatın her birinin başında bulunanlar il idare şube başkanlarıdır. Bunların emri altında çalışanlar ilin ikinci derecede memurlarıdır. Bu teşkilat valinin emri altındadır.

Hakimler Kanunu ile İcra ve İflas Kanununda yazılı yargıç, Cumhuriyet savcısı ve yargıç sınıfında bulunanlarla bu kanunlarda yazılı adalet memurları, askeri birlikler, askeri fabrika ve müesseseler, askerlik daire ve şubeleri bu madde hükmünden müstesnadır.

MADDE 5: İllerde, valilerin tayin ve tesbit ettiği işlerde yardımcılığını ve valinin bulunmadığı zamanlarda vekilliğini yapmak üzere vali muavinleri bulunur. Valiliğin yazı işlerinin düzenlenmesinden de vali muavini sorumludur.

I - İL MEMURLARININ TAYİN USULÜ

MADDE 8: Yetiştirme ve ikmal kaynakları Bakanlıklar veya tüzel kişiliği haiz genel müdürlüklere bağlı olup il genel teşkilatı içinde birden fazla istihdam yerleri bulunan meslek, fen ve uzmanlık kadrolarına dahil görevlerden :

A) İlçe idare şube başkanı sıfatını haiz olanlarla il merkezinde Devlet gelir, giderlerinin ve mallarının tahakkuk, tahsil, ödeme ve idaresiyle ilgili ikinci derecedeki müdürler, şube şefleri ve kontrol memurları, nakit muhasipleriyle, lise, orta ve o derecedeki okul müdür ve öğretmenleri, hastaneler mütehassıs hekimleri, Bakanlıklar veya tüzel kişiliği haiz genel müdürlükler tarafından tayin edilirler.

B) Bunun dışında kalan bütün memurlar Bakanlıklar veya tüzel kişiliği haiz genel müdürlükler

tarafından valilik emrine tayin edilerek il idare şube başkanının inhası üzerine valiler tarafından istihdam yerleri tesbit olunur;

C) Yukardaki fıkralarda yazılı bütün memurların lüzumu halinde il içinde nakil ve tahvilleri mensup olduğu il idare şube başkanlarının inhası üzerine valiler tarafından icra edilmekle beraber mensup oldukları Bakanlıklar veya genel müdürlüklere sebepleriyle bildirilir.

Yukarda (A, B) fıkraları dışında kalan il merkez teşkilatına bağlı memurlar ilgili idare şube başkanının inhası ile valiler tarafından tayin, nakil ve tahvil olunurlar.

II - VALİLERİN HUKUKİ DURUMLARI, GÖREV VE YETKİLERİ

MADDE 9 : Vali, ilde Cumhurbaşkanının temsilcisi ve idari yürütme vasıtasıdır.

Bu sıfatla :

A) Valiler, ilin genel idaresinden Cumhurbaşkanına karşı sorumludur. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, görevlerine ait işleri için valilere re'sen emir ve talimat verirler.

B) Bakanlıklar ve tüzelkişiliği haiz genel müdürlükler, il genel idare teşkilatına ait bütün işleri doğrudan doğruya valiliklere yazarlar. Valilikler de illere ait işler için ilgili Bakanlık veya tüzelkişiliği haiz genel müdürlüklerle doğrudan doğruya muhaberede bulunurlar. Ancak valiler hesabat ve teknik hususlara ait işlerde idare şube başkanlarına vali adına imza yetkisi verebilirler.

C) Vali, kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuatın neşir ve ilanını ve uygulanmasını sağlamak ve talimat ve emirleri yürütmekle ödevlidir.

Ç) Kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuatın verdiği yetkiyi kullanmak ve bunların yüklediği ödevleri yerine getirmek için valiler genel emirler çıkarabilir ve bunları ilan ederler.

D) Vali, dördüncü maddenin son fıkrasında belirtilen adli ve askeri teşkilat dışında kalan bütün Devlet daire, müessese ve işletmelerini, özel işyerlerini, özel idare, belediye köy idareleriyle bunlara bağlı tekmil müesseseleri denetler, teftiş eder.

E) İlin her yönden genel idare ve genel gidişini düzenlemek ve denetlemekten sorumludur.

F) Vali, ilde teşkilatı veya görevli memuru bulunmayan işlerin yürütülmesini, bu işlerin görülmesiyle yakın ilgisi bulunan her hangi bir idare şube veya daire başkanından isteyebilir.

G) Vali, il içindeki idare ve müesseselerde çalışan uzman veya fen kollarına dahil memur ve müstahdemlerden asli vazifelerine halel getirmemek şartıyla ilin genel ve mahalli hizmetlerine müteallik işlerin görülmesini isteyebilir.

H) Vali, Devlet gelirlerinin tahakkuk ve tahsilini ve ödeme işlerinin muntazam bir şekilde yapılmasını ve gelir kaynaklarının gelişmesini sağlamak için tedbirler alır ve uygular.

İ) Vali, Devlet, il, belediye, köy ve diğer kamu tüzelkişiliklerine ait genel ve özel mülklerin yangın ve benzeri tehlikelere karşı korunmasını, iyi halde tutulmasını, değerlendirilmesini ve iyi halde idaresini sağlayacak tedbirlerin uygulanmasını ilgililerden ister ve denetler.

J) Vali, il, ilçe, bucak merkezlerinde ve çevrelerinde kirali, kirasız binalarda vazife gören bütün Devlet dairelerini mahallin hizmet şartlarına ve Hazine menfaatine en uygun şekilde bir veya birkaç binada toplamak üzere gereken tedbirleri aldırır ve uygulanmasını denetler.

K) Vali, Cumhuriyet Bayramında ilde yapılacak resmi törenlere başkanlık yapar ve tebrikleri kabul eder.

MADDE 10: A) Yürürlükten kaldırıldı.

B) Vali, ceza ve tevkif evlerinin muhafazasını ve Cumhuriyet savcısıyle birlikte hükümlü ve tutukluların sağlık şartlarını gözetim ve denetimi altında bulundurur.

C) Yürürlükten kaldırıldı.

D) Yürürlükten kaldırıldı.

E) Yürürlükten kaldırıldı.

MADDE 11 – A) Vali, il sınırları içinde bulunan genel ve özel bütün kolluk kuvvet ve teşkilatının amiridir. Suç işlenmesini önlemek, kamu düzen ve güvenliğini korumak için gereken tedbirleri alır.

B) Memleketin sınır ve kıyı emniyetini ve sınır ve kıyı emniyetiyle ilgili bütün işleri,

yürürlükte bulunan hükümlere göre sağlar ve yürütür.

C) İl sınırları içinde huzur ve güvenliğin, kişi dokunulmazlığının, tasarrufa müteallik emniyetin, kamu esenliğinin sağlanması ve önleyici kolluk yetkisi valinin ödev ve görevlerindendir.

Vali, kamu düzeni veya güvenliğinin olağan hayatı durduracak veya kesintiye uğratabilecek şekilde bozulduğu ya da bozulacağına ilişkin ciddi belirtilerin bulunduğu hâllerde on beş günü geçmemek üzere ildeki belirli yerlere girişi ve çıkışı kamu düzeni ya da kamu güvenliğini bozabileceği şüphesi bulunan kişiler için sınırlayabilir; belli yerlerde veya saatlerde kişilerin dolaşmalarını, toplanmalarını, araçların seyirlerini düzenleyebilir veya kısıtlayabilir ve ruhsatlı da olsa her çeşit silah ve merminin taşınması ve naklini yasaklayabilir.

Ç) Jandarma, polis, gümrük muhafaza ve diğer özel kolluk kuvvetlerinin bütün ast ve üstlerinin il içine munhasır olmak üzere geçici veya sürekli olarak vali tarafından yerleri değiştirilebilir ve bundan hemen İçişleri, Gümrük ve Tekel Bakanlıklarına bilgi verir.

D) Valiler, ilde çıkabilecek veya çıkan olayların, emrindeki kuvvetlerle önlenmesini mümkün görmedikleri veya önleyemedikleri; aldıkları tedbirlerin bu kuvvetlerle uygulanmasını mümkün görmedikleri veya uygulayamadıkları takdirde, diğer illerin kolluk kuvvetleriyle bu iş için tahsis edilen diğer kuvvetlerden yararlanmak amacıyla, İçişleri Bakanlığında ve gerekirse Kara Kuvvetleri Komutanlığının sınır birlikleri dahil olmak üzere en yakın kara, deniz ve hava birlik komutanlığından mümkün olan en hızlı vasıtalar ile müracaat ederek yardım isterler. Bu durumlarda ihtiyaç duyulan kuvvetlerin İçişleri Bakanlığında veya askeri birliklerden veya her iki makamdan talep edilmesi hususu, yardım talebinde bulunan vali tarafından takdir edilir.

Vali tarafından askeri birliklerden yardım istenmesi halinde; muhtemel olaylar için istenen askeri kuvvet, valinin görüşü alınarak olaylara hızla el koymaya uygun yerde, cereyan eden olaylar için ise olay yerinde hazır bulundurulur. Güvenlik kuvvetleri ile yardıma gelen askeri kuvvet arasında işbirliği ve koordinasyon, yardıma gelen askeri birliğin komutanının da görüşü alınarak vali tarafından tespit edilir. Ancak, bu askeri birliğin belirli görevleri jandarma ya da polis ile birlikte yapması halinde komuta, sevk ve idare askeri birliklerin en kıdemli komutanı tarafından üstlenilir.

Birden fazla ili içine alan olaylarda ilgili valilerin isteği üzerine aynı veya farklı askeri birlik komutanlarından kuvvet tahsis edilmesi durumunda iller veya kuvvetler arasında işbirliği, koordinasyon, kuvvet kaydırması, emir komuta ilişkileri ve gerekli görülen diğer hususlar yukarıda belirtilen hükümler çerçevesinde Cumhurbaşkanı tarafından belirlenecek esaslara göre yürütülür. Bu esasların uygulanmasında, işbirliği ve koordinasyon sağlamak amacıyla gerekli görülen hallerde İçişleri Bakanı ilgili valilerden birini geçici olarak görevlendirir.

Yukarıda belirtilen hususlar nedeniyle doğan acil ve zaruri ihtiyaçları karşılamak amacıyla yapılacak harcamalar Cumhurbaşkanınca uygun görülecek fonlardan yapılacak aktarmalar ve İçişleri Bakanlığı bütçesine konulan ödenekten yapılır. Her yıl İçişleri Bakanlığı bütçesine aktarılabilecek olan paraların illere dağıtımı ve kullanımı ile ilgili esaslar İçişleri Bakanlığınca belirlenir. Bu madde uyarınca kuruluş ve kişilerden sağlanan ve satın alınan malzeme, araç ve gereçlerin satın alma, kira ve kullanım bedelleri ile işçi ücretleri ve benzeri giderler için ödeme emri beklenmez. İçişleri Bakanı veya valinin onayı yeterli sayılır.

E) Devlete, özel idareye, belediye ve köylere ait olan veya bunlara bağlı bulunan veya bunların gözetim ve denetimi altında iş gören daire ve müesseselerle diğer bütün gerçek ve tüzelkişiler tarafından işletilen mali, ticari, sınai ve iktisadi müesseseler, işletmeler, ambarlar, depolar ve sair uzman, fen adamı, teknisyen, işçi gibi personel bulunduran yerler Devlet ve memleket emniyet ve asayışı ve iş hayatının düzenlenmesi bakımından valinin gözetim ve denetimi altındadırlar.

F) Valiler, halkın askerlik muameleleri hakkındaki müracaat ve şikayetlerini kabul ederler. Askerlik şubelerine ve dairelerine yazarlar.

G) Vali, lüzumu hâlinde, kolluk amir ve memurlarına suç faillerinin bulunması için gereken emirleri verebilir. Kolluk bu emirleri, mevzuatta belirlenen usule uygun olarak yerine getirir.

H) Vali, kamu düzenini ve güvenliğini veya kişilerin can ve mal emniyetini sağlamak amacıyla aldığı tedbir ve kararların uygulanması için adli kuruluşlar ile (D) fıkrası hükmü saklı kalmak kaydıyla askerî kuruluşlar dışında, mahallî idareler dâhil bütün kamu kurum ve

kuruluşlarının itfaiye, ambulans, çekici, iş makinesi ve tedbirlerin zorunlu kıldığı diğer araç ve gereçlerinden yararlanabilir, personeline görev verebilir.

Vali; kamu düzeni ve güvenliği ile kişilerin can ve mal emniyetinin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, trafik güvenliği ve kontrolünün sağlanması amacıyla meydan, karayolları, cadde, sokak ve park gibi kamuya açık alanlarda kurulacak sistemlerin yerlerinin tespiti, kurulumu ve altyapı faaliyetlerini koordine eder. Bu sistemlerin altyapı, kurulumu ve işletilmesi ile ilgili olarak il özel idaresi, belediye, köy ve diğer kamu tüzelkişilikleri valiliğin talebini yedi gün içinde sonuçlandırır.

I) (H) fıkrası ile valiye verilmiş olan yetkiler, ilçede kaymakam tarafından da kullanılabilir.

J) Genel kolluk kuvvetlerinin imkân ve kabiliyetlerini aşan durumlarda terörle mücadele için gerekli olması veya terör eylemlerinin kamu düzenini ciddi şekilde bozması hâlinde, İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine Cumhurbaşkanı kararıyla Türk Silahlı Kuvvetleri görevlendirilebilir. Cumhurbaşkanı kararında; görevin kapsam ve süresi, görev alanı, istihbarat yetkisinin kapsamı, destek silahlarının kullanımına yönelik tahditler, görevlendirilen birliklerin mülki amirler ve genel kolluk kuvvetleri ile ilişkileri, ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından alınması gereken tedbirler, icra edilecek görevlerin planlanması ve izlenmesi ile gerek görülen diğer hususlar gösterilir.

Görevlendirilen Türk Silahlı Kuvvetleri birlikleri ve personeli, kendi komutanının sorumluluğu altında ve onun emir ve talimatlarına göre 4/1/1961 tarihli ve 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununda belirtilen yetkiler ile kolluk kuvvetlerinin genel güvenliği sağlamada sahip olduğu yetkileri kullanarak verilen görevleri yerine getirir. Bu fıkra uyarınca illerde icra edilecek görevler kapsamında askeri birlikler ile genel kolluk kuvvetleri ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasındaki işbirliği, koordinasyon ve gözetim valiler tarafından yerine getirilir.

Bu fıkra kapsamında icra edilen operasyonlarda gecikmesinde sakınca bulunan hallerde güvenlik kuvvetlerinin elinden kaçmakta olan kişilerin izlenirken girdikleri konuta, işyerine veya kamuya açık olmayan kapalı alanlar ile bunların eklentilerine can veya mal güvenliğinin sağlanması ya da kişinin yakalanması amacıyla münhasır olmak üzere, yetkili birlik komutanının yazılı emriyle girilebilir. Birlik komutanının kararı yirmi dört saat içinde hâkim onayına sunulur.

Türk Silahlı Kuvvetleri personelinin bu fıkra kapsamındaki faaliyetleri askerlik hizmet ve görevlerinden, bu faaliyetler sebebiyle işlendiği iddia edilen suçlar ise askeri suç sayılır. Türk Silahlı Kuvvetleri personeli dışındaki memur ve diğer kamu görevlilerinin bu fıkra kapsamındaki görev ve faaliyetleri sebebiyle işledikleri iddia edilen suçlarla ilgili olarak 2/12/1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanır. Bu suçlar sebebiyle soruşturma izni verilene kadar yakalama, gözaltı ve tutuklama tedbirlerine başvurulamaz. Bu fıkradaki görevler yerine getirilirken, görevin niteliği gereği veya ifası sebebiyle verilen zararlar Devlet tarafından tazmin edilir.

Bu fıkra kapsamındaki görevlerin yerine getirilmesi sırasında Türk Silahlı Kuvvetleri personeli ile mülki idare amirleri, kolluk kuvvetleri ve diğer memurlar ve kamu görevlilerinin kararları, işlemleri ve faaliyetleri sebebiyle (kişisel kusur, haksız fiil veya diğer sorumluluk halleri de dâhil) tazminat davaları ancak Devlet aleyhine açılabilir.

Devlet, ödediği tazminattan dolayı görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle görevini kötüye kullananlardan; Türk Silahlı Kuvvetleri personeline Millî Savunma Bakanının, mülki idare amirleri ve kolluk kuvvetlerine İçişleri Bakanının, diğer memurlar ve kamu görevlilerine ilgili bakanın uygun bulması şartıyla bir yıl içinde rücu eder.

Bu fıkra kapsamındaki görevler yerine getirilirken görevin niteliğinden doğan veya görevle ilgili olmak şartıyla görevin ifası sırasında işlendiği iddia olunan suçlardan dolayı:

a) Adli yargının görevine girdiğinden bahisle asker kişiler hakkında soruşturma yapılması; Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanları için Cumhurbaşkanının, diğer personel için Millî Savunma Bakanının, Jandarma Genel Komutanı ve Sahil Güvenlik Komutanı ile bu komutanlıklardaki diğer personel için İçişleri Bakanının iznine tabidir.

b) Kanunlardaki özel hükümlerin yetki verdiğinden bahisle Cumhuriyet savcılarınca memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında doğrudan soruşturma yapılması; İçişleri Bakanlığı ve bağlı kuruluşlarının merkez teşkilatlarında görevli olanlar ile valiler için İçişleri Bakanının, bölge

veya ilde görevli olanlar ile kaymakamlar için valinin, ilçede görevli olanlar için kaymakamın iznine tabidir.

Beşinci ve altıncı bentlerde yer alan hükümler, geçici köy korucuları ve gönüllü korucular ile bu maddenin (D) fıkrası uyarınca görevlendirilen Türk Silahlı Kuvvetleri personeli hakkında da uygulanır.

Bu fıkra kapsamında verilen görevlerin yerine getirilmesi sırasında doğan acil ve zaruri ihtiyaçları karşılamak amacıyla yapılacak harcamalar, ilgisine göre Millî Savunma Bakanlığı veya İçişleri Bakanlığı bütçesine konulan ödenekten karşılanır.

MADDE 12: Valiler, Devlet genel ve özel hukuku hükümlerine ve ikamet, seyahat, konsolosluk, ticaret ve seyrisefain mukavelelerine göre yabancıların hukuki durumlarını ve deniz, kara ve hava ticaretlerini ilgilendiren işlerde konsolosluklarla muhabere ve bunların müracaat ve ziyaretlerini kabul ederler.

III - VALİLERİN TEFTİŞ VE DENETLEME YETKİLERİ

MADDE 13: Vali, (Dördüncü maddenin son fıkrasında belirtilen adli ve askeri daireler hariç) Bakanlıklar ve tüzelkişiliği haiz genel müdürlüklerin il teşkilatında çalışan bütün memur ve müstahdemlerinin en büyük amiridir.

Bu sıfatla :

A) Memur ve müstahdemlerin çalışmalarına nezaret eder.

B) Teşkilatın işlemlerini denetler.

C) Memurun Kanunundaki usulüne göre savunmasını aldıktan sonra uyarma, kınama ve beş günlüğe kadar aylıktan kesme cezaları vererek uygular. Daha ağır disiplin cezaları verilmesi için özel kanunu hükümlerine göre teklif ve taleplerde bulunabilir.

Valilerce re'sen verilen cezalar, kesindir. Bu cezalar tebliğ tarihinden itibaren sicile geçer.

Ç) Tayinleri merkeze ait il memurlarının yıllık mezuniyetleri valiliğin iş'arı üzerine mensup oldukları Bakanlık veya tüzelkişiliği haiz genel müdürlükçe verilir. Bu memurlara acele hallerde valilerce 15 güne kadar mezuniyet verilir ve ilgili makamlara bildirilir.

D) Valiler, emir ve denetimi altında bulunan teşkilatın aldığı kararla yaptığı muamelelerden şikayet edenlerin müracaatlarını tetkik eder; memurun haksız veya kanunsuz muamelelerini görürse hakkında kanuni muameleye başvurur.

MADDE 15: Valiler, birkaç il'e şamil memuriyetlerin kendi illerindeki işlerini de gözetim ve denetimine yetkilidirler.

MADDE 16: Valiler, denetlemeleri sırasında iş başında kalmalarında mahzur gördükleri bütün memur ve müstahdemlere sorumluluğu altında işten elçektirilebilirler ve hizmetin aksamaması için gereken tedbirleri aldırırlar.

MADDE 17: Valiler, il içinde, denetim ve teftişleri altında bulunmıyan bütün daire ve müesseselerde vukubulduğunu öğrendikleri yolsuzlukları ilgili makamlara bildirirler.

MADDE 18: Valiler, vali muavini ile kaymakamların, il idare şube başkanlarının ve il ve bölge muhakemat müdürlerinin, genel ve özel kolluk amirlerinin birinci derecede, diğer memurların ikinci derecede sicil amiridirler.

MADDE 20: Valiler, gereken hallerde il mensuplarına takdirname verirler.

IV - VALİ İLE İL İDARE ŞUBE BAŞKANLARININ MÜNASEBETLERİ

MADDE 21: İl idare şube başkanları kendi şubelerine taallük eden işlerin yürütülmesinden ve şubeleri memur ve müstahdemlerinin kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuatta belirtilen ödev ve görevlerinin sürat ve intizamla yapılmasından valiye karşı sorumludurlar.

MADDE 22: İl idare şube başkanları ve kaymakamlar, kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuat ile Cumhurbaşkanınca alınmış bulunan karar ve tedbirleri uygulama sırasında istizana muhtaç gördükleri cihazları validen sorarlar, vali o meseleyi ait olduğu şube başkanıyla görüşüp inceledikten sonra bir sonuca varamadığı takdirde keyfiyeti merciinden sorar ve alacağı cevaba göre gereğini yapar.

MADDE 23: İl idare şube başkanları ve kaymakamlar vali tarafından re'sen verilen emirlerin kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuat ile Cumhurbaşkanınca alınmış bulunan karar ve tedbirlere uygun olmadığı içtihadında bulundukları takdirde keyfiyeti valiye yazarlar. Vali, emrin mevzuata uygun bulunduğunda ısrar ederse yazılı olarak emir verir ve aynı zamanda işi ilgili mercie yazar. Cevap gelinceye kadar valinin verdiği emir kendi sorumluluğu altında uygulanır.

MADDE 24: Vali, yılda dört defadan az olmamak üzere lüzum gördüğü zamanlarda idarede birliğin sağlanması, işlerin gözden geçirilerek düzenlenmesi, teşkilatın ahenkli çalışması için gereken tedbirlerin alınmasını görüşmek ve kararlaştırmak amacıyla idare şube başkanlarını heyet halinde toplar.

Bu görüşmelerde istihsalin artırılması, ticaret ve ulaştırma işlerinin kolaylaştırılması ve geliştirilmesi, çiftçinin kalkındırılması, umumi refahın sağlanması gibi konular üzerinde gerekli tedbirler planlaştırılır.

Bu toplantılara kaymakamlar ve belediye ve ticaret ve ziraat odası başkanlarıyla diğer memur ve ilgililer çağrılabilir.

MADDE 25: Valiler, ilin yönetim, ekonomi, sağlık ve sosyal yardım, kültür ve bayındırlık işleriyle ilgili hizmetlerin ahenkli olarak yürütülmesi için alınması gereken en uygun tedbirler görüşmek üzere kaymakamları yılda bir defa toplantıya çağırır.

V - DEVİR VE TEFTİŞ

MADDE 26: Valiler, her yıl münasip gördükleri zamanlarda ilin bütün ilçe ve bucaklarını ve sırasıyla programa alınan köylerini ve il içindeki teşkilatı teftiş ederler.

İlin idari, mali, ekonomik, kültürel, sağlık ve sosyal durumu ve Cumhurbaşkanınca alınmış bulunan karar ve tedbirlerin sonuçları ve bunların halk üzerindeki etkileri hakkında yıl sonunda veya lüzum gördükleri sair zamanlarda Cumhurbaşkanlığına ve ilgili Bakanlıklara rapor verirler.

İLÇE İDARESİ VE TEŞKİLATI

MADDE 27: İlçe genel idaresinin başı ve mercii kaymakamdır.

Kaymakam, ilçede Cumhurbaşkanının idari yürütme vasıtasıdır İlçenin genel idaresinden kaymakam sorumludur. Bakanlıkların kuruluş mevzuatına göre ilçede lüzumu kadar teşkilatı bulunur. Bu teşkilat (Dördüncü maddenin son fıkrasında belirtilen adli ve askeri teşkilat hariç) kaymakamın emri altındadır .

MADDE 28: İlçedeki genel idare teşkilatının başında bulunanlar ilçe idare şube başkanlarıdır. Bunların emri altında çalışanlar ilçenin ikinci derecede memurlarıdır.

I - İLÇE MEMURLARININ TAYİN USULÜ

MADDE 30: Sekizinci maddenin (A) fıkrası haricinde kalan ilçe idare şube başkanları il idare şube başkanlarının inhası üzerine valilerce tayin ve aynı usule göre nakil ve tahvil edilirler. İlçenin sekizinci maddenin (B) fıkrası dışında kalan memurları ilçe idare şube başkanlarının inhası üzerine kaymakamlarca tayin ve memuriyetleri valilerce tasdik ve aynı usule göre nakil ve tahvil olunurlar.

II - KAYMAKAMLARIN HUKUKİ DURUMLARI, GÖREV VE YETKİLERİ

MADDE 31: A) Kaymakam kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuatın neşir ve ilanını, uygulanmasını sağlar ve bunların verdiği yetkileri kullanır ve ödevleri yerine getirir. Kaymakam, valinin talimat ve emirlerini yürütmekle ödevlidir;

B) Valiler, ilçeye ait bütün işleri doğrudan doğruya kaymakama yazarlar. Kaymakamlar da ilçenin işleri hakkında bağlı bulundukları valilerle muhaberede bulunurlar. Ancak olağanüstü hallerde kaymakamlar İçişleri Bakanlığı ve diğer Bakanlıklarla muhabere edebilirler ve bu muhabereleden valiye bilgi verirler;

C) Kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuat ile ve bunlara dayanılarak valiler tarafından verilecek talimat ve emirler ilçe idare şube başkanlarına kaymakamlar yolu ile tebliğ olunur;

Ç) Kaymakamlar, dördüncü maddenin son fıkrasında belirtilen daire ve müesseseler dışında kalan bütün Devlet daire ve müessese ve işletmelerini ve özel işyerlerini, özel idare, belediye ve köy idareleriyle bunlara bağlı tekml müesseseleri denetler ve teftiş ederler. Bu teftiş ve denetlemeyi bizzat veya idare şube başkanları veya validen talep edeceği Bakanlık veya tüzelkişiliği haiz genel müdürlük müfettişleri vasıtasıyla ortaokul veya bu dereceli öğretim müesseselerini de bizzat veya ilgili müfettişleri marifetiyle denetler;

D) Kaymakam, denetlemesi sırasında iş başında kalmalarında mahzur gördüğü ilçe idare şube başkanlarını valinin muvafakatiyle, diğer memur ve müstahdemleri re'sen sorumluluğu altında işten el çektirebilir.

E) Kaymakam, ilçenin her yönden genel idare ve genel gidişini düzenlemek ve denetlemekten sorumludur;

F) Kaymakam, ilçede teşkilatı ve görevli memuru bulunmayan işlerin yürütülmesini, bu işlerin görülmesiyle yakın ilgisi bulunan herhangi bir idare veya daire başkanlığından isteyebilir.

G) Kaymakam, ilçedeki idare, daire ve müesseselerde çalışan uzman veya fen kollarına dahil memur ve müstahdemlerden ilçenin genel ve mahalli hizmetlerine ilişkin işlerin görülmesini asli vazifelerine hâlel getirmemek şartıyla valiliğe teklif suretiyle istiyebilir.

H) Kaymakam, ilçe memurlarının çalışmalarını ve teşkilatın işlemlerini gözetim ve denetimi altında bulundurur;

I) Kaymakam, ilçenin idare şube başkanlarıyla ikinci derecedeki memurlarına, genel ve özel kolluk amir ve memurlarına Memurin Kanundaki usulüne göre savunmasını aldıktan sonra uyarma, kınama cezaları verir ve uygular.

Kaymakamlarca re'sen verilen cezalar kesindir.

Bu cezalar tebliğ tarihinden itibaren sicile geçer.

Kaymakam, ilçe memurlarına takdirden verebilir.

J) Kaymakam, ilçe idare şube başkanlarına acele hallerde (8 güne kadar) ve tayini kendisine ait memurlara, Memurlar Kanunundaki yıllık izin, süresine mahsup edilmek üzere bir aya kadar izin verebilir.

K) Kaymakamlar, halkın askerlik muameleleri hakkındaki müracaat ve şikayetlerini kabul ederler.

L) Kaymakam, Cumhuriyet Bayramında ilçede yapılacak resmi törenlere başkanlık yapar ve tebrikleri kabul eder.

MADDE 32: A) Kaymakam, ilçe sınırları içinde bulunan genel ve özel kolluk kuvvet ve teşkilatının amiridir;

B) Suç işlenmesini önlemek, kamu düzen ve güvenliğini korumak için gereken tedbirleri alır. Bu maksatla Devletin genel ve özel kolluk kuvvetlerini istihdam eder. Kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuat ile Cumhurbaşkanınca alınmış bulunan karar ve tedbirlerin yürütülmesi için emirler verir.

C) Kaymakam, memleketin sınır ve kıyı emniyetiyle ilgili bütün işleri yürürlükte bulunan hükümlere göre sağlar ve yürütür;

Ç) İlçe sınırları içinde huzur ve güvenliğin, kişi dokunulmazlığının tasarrufa mütaallik emniyetin, kamu esenliğinin sağlanması ve önleyici kolluk yetkisi kaymakamın ödev ve görevlerindendir.

D) Kaymakam, valinin tasvibiyle ilçe genel ve özel kolluk kuvvetleri mensuplarının geçici veya sürekli olarak yerlerini değiştirebilir;

E) Kaymakam, ilçe çevresinde çıkabilecek olayların emrindeki kolluk kuvvetleriyle önlenmesine olanak bulunmayacağı kanısına varır veya ilçe içindeki kolluk kuvvetleriyle önlenemeyecek olağanüstü ve ani olaylar karşısında kalırsa hemen valiye bilgi vererek yardım ister ve en yakın askeri (Kara, Deniz ve Hava) komutanlara da haber verir;

F) Devlete, Özel İdareye, belediye ve köylere ait olan ve bunlara bağlı bulunan yahut bunların gözetim ve denetimi altında iş gören daire ve müesseselerle diğer bütün gerçek ve tüzelkişiler tarafından işletilen mali, ticari, sınai ve iktisadi müesseseler, işletmeler, ambarlar, depolar ve sair uzman, fen adamı, teknisyen ve işçi gibi personel bulunduran ve barındıran yerler Devlet ve memleket emniyet ve asayışı ve iş hayatının düzenlenmesi bakımından kaymakamın gözetim ve denetimi altındadır.

MADDE 33: A) Yürürlükten kaldırıldı.

B) Kaymakam, ceza ve tevkifevlerinin muhafazasını ve Cumhuriyet savcısı ile birlikte hükümlü ve tutukluların sağlık şartlarını gözetim ve denetimi altında bulundurur.

C) Yürürlükten kaldırıldı.

MADDE 34: Kaymakamlar, ilçe idare şube başkanlarının genel, özel ve kolluk amirlerinin birinci derecede, diğer memurların ikinci derecede sicil amiridirler.

MADDE 35: İlçe çevresindeki belediyelerin başkanlarıyla köy muhtarları, üst makamlara kendi idarelerinin iş ve ihtiyaçlarıyla ilgili yazışmalarını kaymakamlık vasıtasıyla yaparlar.

III - DEVİR VE TEFTİŞ

MADDE 36: Kaymakam, her yıl ilçenin bütün bucaklarıyla köylerinin en az yarısını ve ilçe içindeki teşkilatı teftiş eder.

Halkın dilek ve ihtiyaçlarını yerli yerinde gözden geçirir ve gereğini yapar.

IV - KAYMAKAMIN İLÇE İDARE ŞUBE BAŞKANLARI İLE MÜNASEBETLERİ

MADDE 37: İlçe idare şube başkanları, kendi şubelerine taallük eden kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuat ile kendi dairelerine tevdi edilmiş olan görevlerin sürat ve intizam dahilinde görülmesinden doğrudan doğruya kaymakama karşı sorumludur.

MADDE 38: İdare şube başkanları kaymakam tarafından re'sen verilen emrin kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuat ile Cumhurbaşkanınca alınmış bulunan karar ve tedbirlere uygun olmadığı içtihadında bulunurlarsa keyfiyeti kaymakama yazarlar. Kaymakam, işin mevzuata uygun bulunduğu ısrar ederse yazılı olarak emir verir ve aynı zamanda keyfiyeti valiye de bildirir. Cevap gelinceye kadar kaymakamın emri sorumluluğu altında uygulanır.

MADDE 39: Kaymakam, ilçede kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuat ile Cumhurbaşkanınca alınmış karar ve tedbirlerin uygulanmasından doğan şikayetleri dinler, gerekli tedbirleri alır ve emirleri verir.

MADDE 40: Kaymakam, lüzum gördüğü zamanlarda ilçe idare şube başkanlarıyla diğer memurları ve belediye ve ticaret ve ziraat odaları başkanlarını çeşitli işler ve kanunların tatbikatı üzerinde görüşmek üzere heyet halinde toplar.

I - BUCAK İDARE VE TEŞKİLATI

MADDE 41: Bucak; coğrafya, ekonomi, güvenlik ve mahalli hizmet bakımlarından aralarında münasebet bulunan kasaba ve köylerden meydana gelen bir idare bölümüdür.

MADDE 42: Bucak müdürü, bucakta en büyük Hükümet memuru ve temsilcisidir. Bu sıfatla;

A) Bucağın genel idaresinden sorumludur;

B) Kanun, tüzük, yönetmelik ve Hükümet kararlarının yayınlanmasını ve uygulanmasını sağlar.

C) Kaymakamlar, bucağa ait bütün işleri doğrudan doğruya bucak müdürüne yazarlar. Bucak müdürleri bucağın bütün işleri hakkında bağlı bulundukları kaymakamlıklarla muhabere ederler;

Ç) Kanun, tüzük, yönetmelik ve Hükümet kararları ve bunlarla ilgili olarak verilecek emirler, bucak teşkilatına dahil dairelere bucak müdürleri vasıtasıyla tebliğ olunur;

D) Dördüncü maddenin son fıkrasında belirtilen adli ve askeri teşkilat dışında kalan bucak teşkilatına dahil daire ve müesseseler, belediye ve köy idareleri bucak müdürünün gözetim ve teftişi altındadır;

E) Müdür, 4 üncü maddenin son fıkrasında belirtilen adli ve askeri teşkilat dışında kalan, gözetim ve teftişi altında bulunan bucak teşkilatına dahil daire ve müesseselerin amir ve memurları ile genel ve özel kolluk amir ve memurlarına Memurin Kanunundaki usulüne göre savunmalarını aldıktan sonra uyarma cezası verir ve uygular. Bu ceza kesindir ve tebliğ tarihinden itibaren sicile geçer.

F) Cumhuriyet Bayramlarında bucakta yapılacak törene başkanlık yapar ve ziyaretleri kabul eyler.

MADDE 43: Bucağın güven ve düzeninin korunmasından bucak müdürü sorumludur. Suç işlenmesini önlemek için gereken tedbirleri alır ve uygular. Genel ve özel kolluk kuvvetleri bucak müdürünün emri altındadır. Bunlar müdürden aldıkları emri yerine getirmeye mecburdurlar.

MADDE 44: Bucak müdürü, su baskını, kıtlık, yangın deprem gibi afetlerde keyfiyeti kaymakama bildirmekle beraber hal ve vaziyetin icabettirdiği bütün tedbirleri alır ve uygular. Silahlı ayaklanma, kanun ve tüzüklerin ve bunlara müstenit emirlerin yürütülmesine karşı koymak gibi hallerde, kişi ve mülk güven ve düzenini bozan sair beklenilmeyen olaylar karşısında kalındığı takdirde bucak müdürü lüzumlu tedbirleri almak ve kolluk kuvvetlerini harekete getirmekle beraber kaymakamı haberdar eder ve yardım ister.

MADDE 46: Bucak müdürü, her yıl bucağın bütün köy ve kasabalarını en az birer kere dolaşarak halkın müracaat ve şikayetlerini dinler ve yetkileri içindeki işleri yapar ve yapamadıklarını kaymakama bildirir.

II- BUCAK MÜDÜR VE MEMURLARININ TAYİN ŞEKİLLERİ VE İSTİHDAM USULLERİ

MADDE 47: Nahiye müdürleri İçişleri Vekaletince 8 inci maddenin B fıkrasına göre valilikler emrine tayin olunurlar.

MADDE 48: İlk defa bucak müdürü olabilmek için:

A) En az lise veya bu dereceli okul mezunu olmak;

B) Bilfiil askerlik hizmetini bitirmiş ve yaşı 30 u geçmemiş olmak;

C) Vücutça sağlam olmakla beraber memleketin her ikliminde vazife görmeye ve her vasıta ile dolaşmaya kabiliyetli oldukları hastaneler sağlık kurullarınca tasdik edilmiş bulunmak lazımdır.

MADDE 49: Yukarıdaki maddede yazılı vasıfları ve Memurlar Kanununun tesbit ettiği diğer şartları haiz olanlar İçişleri Vekaletince nahiye müdürlüğü adaylığına tayin olunarak Vekaletin merkez ve vilayetler teşkilatında 6 ay süre ile istihdam olunurlar.

Bu süre sonunda nahiye müdürlüğü için lüzumlu vasıflar bakımından kifayetleri Vekillik veya valiler tarafından tasdik edilenler İçişleri Vekaleti Meslek Kursuna iştirak ettirilir.

Bu kursu da başarı ile bitirenler 47 nci maddeye göre asaleten nahiye müdürlüklerine tayin edilirler. Kurs süresi bir yıldır.

MADDE 50: Bucak müdürlüğü 25, 30, 35, 40, 50, 60 lira aylıklı olmak üzere altı sınıftır.

MADDE 51: Bucaklarda, Bakanlıklar tarafından ihtiyaca göre valilikler emrine gönderilen gezici ve sabit doktor, veteriner, tarım memuru (en az sanat enstitüsü veya yapı usta okulu mezunu teknisiyen) fen memuru, sağlık memuru, ebe ve tapu ve nüfus katibi ile özel kanunlarında gösterilecek diğer teşkilat bulunur.

III- BUCAK MECLİSLERİ VE BUCAK KOMİSYONLARI

MADDE 52: Bucak sınırları içindeki köy ve kasabaların mahalli mahiyette müşterek ihtiyaçlarını düzenlemek, kanun ve tüzüklerle kendilerine verilen vazifeleri görmek üzere bucak müdürünün başkanlığında bir bucak meclisi ve bir bucak komisyonu bulunur.

Bucak meclisleri, bucağa bağlı belediye meclisleri ve köy ihtiyar kurulları tarafından kendi aralarından veya kendi köy ve kasabaları halkından olmak üzere hariçten seçecekleri birer üyeden teşekkül eder.

Bucağın sabit veya gezici doktoru, "doktoru olmıyan yerlerde" sağlık memurları, veterineri, ziraat muallimi, sabit ve gezici başöğretmenleri meclisin tabii üyeleridirler.

Vali ve kaymakamlar, il ve ilçe merkez bucağının meclis ve komisyonlarına başkanlık edecekleri gibi ilçeye bağlı bucakların meclis ve komisyonlarına da lüzum gördükleri hallerde başkanlık edebilirler.

Bu meclis ve komisyonların başkanlık ve üyelikleri fahridir.

Kasaba ve köy adedi 12 den aşağı olursa meclise seçilen üye adedi 12 den az olmamak üzere kasaba ve köylerce eşit sayıda üye seçilir.

Meclise seçilen üyelerin görevleri dört yıl sürer, yeniden seçilmeleri caizdir. Meclisin müzakere usulü İçişleri Bakanlığınca yönetmelikle tesbit edilir.

MADDE 53: Bucak meclisi yılda bir defa Ekim ayının başında toplanır. Toplantı süresini meclis belirtir.

MADDE 54: Bucak meclisi, bir yıl süre ile kendi üyeleri arasından dört üyeden müteşekkil bir bucak komisyonu seçer. Bu komisyonun başkanı bucak müdürüdür. Bucak komisyonu, en az ayda bir kere toplanarak bucak meclisinin toplantı halinde olmadığı zamanlarda meclis görevini yapar.

MADDE 55: Bucak meclislerinin karar ve isteği üzerine gönderilecek Devlet, özel idare memurlarının her türlü masrafları Devlet veya özel idare bütçesinden ödenir.

MADDE 56: Bucak çevresindeki bütün köylerle belediyeler kendi aralarında içme suları, sulama, yol ve telefon şebekeleriyle tarım alet ve makineleri tedarik, tesis ve işletmeleri gibi mahalli mahiyetteki müşterek işler için bucak meclislerinin gösterecekleri lüzum üzerine Köy Kanununun 47, 48 ve Belediye Kanununun 133 üncü maddelerine göre birlik kurarlarsa bucak meclis ve komisyonu bu birliğin karar ve murakabe heyetleri, bucak müdürleri de icra vasıtası görevini yaparlar.

İL VE İLÇE İDARE KURULLARI

MADDE 57: İl idare kurulu, valinin başkanlığı altında hukuk işleri müdürü, defterdar, milli eğitim, bayındırlık, sağlık ve sosyal yardım, tarım ve veteriner müdürlerinden teşekkül eder.

MADDE 58: İlçe idare kurulu, kaymakamın başkanlığı altında tahrirat katibi, malmüdürü, Hükümet hekimi, milli eğitim memuruyla tarım memuru ve veterinerden teşekkül eder.

MADDE 59: Gerek il gerek ilçe idare kurullarından kuruma dâhil olmıyan idare şubelerinin başkanları kendi idarelerine ait idari ve istişari işlerin görüşülmesinde üye sıfatıyla çağrılarak o iş hakkında gerekli izahatı verir ve oya katılırlar.

MADDE 60: İdare kurulları, idari, istişari ve kazai olmak üzere türlü karar alırlar.

MADDE 61: İdare kurullarının kazai, idari ve istişari görüşmeleri mürettep üyenin yarısından bir fazlası hazır olmadıkça yapılamaz.
Oyların eşitliği halinde başkanın bulunduğu taraf çokluk sayılır.

MADDE 62: İl idare kurulları, il idare şubelerinin, kaymakamların ve ilçe idare şubeleriyle bucak müdürlerinin, bucak meclis ve komisyonlarının, köy muhtarlarının ve köy ihtiyar kurullarının yürütülmesi gerekli kararları aleyhine menfaati haleldar olanlar tarafından bu kararların esas, maksat, yetki ve şekil itibarıyla kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuata muhalefetlerinden dolayı açılan iptal davalarına birinci derecede bakarlar.

Bu davalar, kararların hak veya menfaati haleldar olanlara tebliğ veya bunların icraya ıttılai tarihinden itibaren 91 gün içinde açılmalıdır.

Bu davalar Danıştay Muhakeme Usulüne tabidir. Bu kabil iptal davaları birinci derecede Danıştayda açılmaz. Merci tecavüzü ile Danıştaya dava açıldığı takdirde dava evrakı vasifesizlik kararı ile ilgili il idare kuruluna tevdi olunur.

MADDE 63: İl idare kurullarının idari kaza işlerinde hukuk işleri müdürleri kanun sözcüsü vazifesini görürler.

MADDE 64: İdare kurullarının kazai vazife görmek üzere toplantılarında idari davaya esas olan kararı vermiş bulunan idare amiri üye sıfatıyla bulunamaz ve oya katılamaz.

Madde 65: İlçe idare kurulları kararları aleyhine il idare kurullarına, il idare kurullarının gerek birinci ve gerek ikinci derecede verdikleri kararlar aleyhine Danıştayda ilgililer tarafından Danıştay Kanununa göre itiraz olunabilir.

ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

MADDE 66: İl genel kurulu veya idare kurulları yahut en büyük mülkiye amirleri tarafından kanunların verdiği yetkiye istinaden ittihaz ve usulen tebliğ veya ilan olunan karar ve tedbirlerin tatbik ve icrasına muhalefet eden veya müşkülât gösterenler veya riayet etmeyenler, mahallî mülkî amir tarafından Kabahatler Kanununun 32 nci maddesi hükmü uyarınca cezalandırılır.

Ancak, kamu düzenini ve güvenliğini veya kişilerin can ve mal emniyetini tehlikeye düşürecek toplumsal olayların baş göstermesi hâlinde vali tarafından kamu düzenini sağlamak amacıyla alınan ve usulüne göre ilan olunan karar ve tedbirlere aykırı davrananlar, üç aydan bir yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

MADDE 67: 30/6/1939 tarihli ve 3656 sayılı kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin ek ve tadillerinin İçişleri Bakanlığı kısmından, bağlı (1) sayılı cetveldeki kadrolar kaldırılmış, yerine bağlı (2) sayılı cetvelde yazılı kadrolar ilave edilmiştir.

MADDE 68: 1426 sayılı Vilayet İdaresi Kanunu ile ek ve tadilleri ve bu kanuna aykırı bütün kanunlar ve tüzükler hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır.

EK MADDE 1: Vali; sivil hava meydanları, limanlar ve sınır kapılarında, güvenliğin sağlanması, giriş-çıkışlarla ilgili görev ve hizmetlerin düzenli ve etkili bir biçimde yürütülmesi, görevli kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonun gerçekleştirilmesi için gerekli önlemleri almaya ve uygulamaya, kuruluşların çalışmalarını denetlemeye yetkilidir.

İçişleri Bakanlığının uygun göreceği bu yerlerde vali tarafından mülki idare amiri görevlendirilir. Vali, yetkilerinin tamamını veya bir kısmını görevlendirdiği mülki idare amirine devredebilir.

Görevlendirilen mülki idare amiri Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun ile Gümrük Kanununun arama ile ilgili hükümleri saklı kalmak üzere, genel güvenlik ve kamu düzeni bakımından gerekli gördüğü hallerde, sivil hava meydanlarında, limanlarda ve sınır kapılarında,

binaları, uçakları, gemileri ve her türlü deniz ve kara taşıtlarını, giren çıkan yolcular ile buralarda görevli kamu kuruluşları ve özel kuruluşlar personelinin üstlerini, araçlarını ve aşılarını aratabilir. Aramanın kimler tarafından yapılacağı kaydını da taşıyan arama emri yazılı olarak verilir. Personel hakkında değerlendirme raporu düzenleyebilir, disiplin kovuşturması yaptırabilir ve gerekirse uyarma ve kınama cezası verebilir. Mazeret izni verebilir, yıllık izin için görüş bildirir.

MADDE 69: Bu Kanun 31 Temmuz 1949 tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 70: Bu Kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

KAMU GÖREVLİLERİ SENDİKALARI VE TOPLU SÖZLEŞME KANUNU ÖZETİ

MADDE 1 AMAÇ:

Kamu görevlilerinin ortak ekonomik, sosyal ve meslekî hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi için oluşturdukları sendika ve konfederasyonların kuruluşu, organları, yetkileri ve faaliyetleri ile sendika ve konfederasyonlarda görev alacak kamu görevlilerinin hak ve sorumluluklarını belirlemek ve toplu sözleşme yapılmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

MADDE 2 KAPSAM:

Devletin veya diğer kamu tüzel kişilerinin yürütmekle görevli oldukları kamu hizmetlerinin görüldüğü genel, katma ve özel bütçeli idareler, il özel idareleri ve belediyeler ile bunlara bağlı kuruluşlarda kamu iktisadî teşebbüslerinde, özel kanunlarla veya Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle ya da bunların verdiği yetkiye dayanarak kurulan banka ve teşekküller ile bunlara bağlı kuruluşlarda ve diğer kamu kurum veya kuruluşlarında işçi statüsü dışında çalışan kamu görevlileri hakkında uygulanır.

MADDE 3 TANIMLAR: Tanımlara bakınız.

MADDE 4 KURULUŞ:

Sendikalar hizmet kolu esasına göre, Türkiye çapında faaliyette bulunmak amacıyla bir hizmet kolundaki kamu işyerlerinde çalışan kamu görevlileri tarafından kurulur.

Meslek veya işyeri esasına göre sendika kurulamaz.

MADDE 5 HİZMET KOLLARI:

1. Büro, bankacılık ve sigortacılık hizmetleri.
2. Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri.
3. Sağlık ve sosyal hizmetler.
4. Yerel yönetim hizmetleri.
5. Basın, yayın ve iletişim hizmetleri.
6. Kültür ve sanat hizmetleri.
7. Bayındırlık, inşaat ve köy hizmetleri.
8. Ulaştırma hizmetleri.
9. Tarım ve ormancılık hizmetleri.
10. Enerji, sanayi ve madencilik hizmetleri.
11. Diyanet ve vakıf hizmetleri.

MADDE 6 KURULUŞ İŞLEMLERİ:

Sendika ve konfederasyonlar önceden izin almaksızın serbestçe kurulurlar.

Sendika kurucusu olabilmek için kamu görevlisi olarak çalışmak yeterlidir.

Sendikanın kurucuları; sendika tüzüğü ve kamu görevlisi olduklarını gösterir belge ile sendikayı ilk genel kurula kadar sevk ve idare edeceklerin isimlerini kuruluş dilekçelerinin ekinde sendika merkezinin bulunacağı ilin valiliğine vermek zorundadırlar.

Konfederasyon kurucuları, konfederasyon tüzüğü ile sendikaların konfederasyon kurulmasına ilişkin kurucular kurulu kararını ve konfederasyonu ilk genel kurula kadar sevk ve idare edeceklerin isimlerini konfederasyon merkezinin bulunacağı ilin valiliğine vermek zorundadırlar.

Yukarıda anılan belge ve tüzüklerin ilgili valiliğe verilmesi ile sendika veya konfederasyon tüzel kişilik kazanır.

Valilik, tüzük ve belgelerin birer örneğini, onbeş işgünü içinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına gönderir.

Tüzüğün veya bu Maddede sayılan belgelerin içerdikleri bilgilerin kanuna aykırılığının tespit edilmesi halinde, ilgili valilik eksikliklerin bir ay içinde tamamlanmasını ister.

Tamamlanmadığı takdirde sendika veya konfederasyonun faaliyetinin durdurulması için ilgili valilik bir ay içinde iş mahkemesine başvurur.

Mahkeme, kanuna aykırılığın veya eksikliğin giderilmesi için altmış günü aşmayan bir süre verir. Verilen süre sonunda tüzük ve belgeler kanuna uygun hale getirilmemişse, mahkeme sendika veya konfederasyonun kapatılmasına karar verir.

MADDE 7 TÜZÜK:

Sendika ve konfederasyonların tüzüklerinde aşağıdaki hususların belirtilmesi zorunludur:

- a) Sendika veya konfederasyonun adı, merkezi ve adresi.
- b) Sendika veya konfederasyonun amacı ve bu amacı gerçekleştirmek üzere sürdürülecek çalışma konuları ile çalışma usulleri.
- c) Sendikanın faaliyet göstereceği hizmet kolu.
- d) Sendika kurucularının ad ve soyadları, meslek veya görevleri ve adresleri; konfederasyonu kuran sendikaların hizmet kolları ile ad ve adresleri.
- e) Sendika veya konfederasyona üyelik koşulları, üyelikten çıkma ve çıkarılmanın usul ve esasları.
- f) Konfederasyon, sendika ve sendika şubesi genel kurul delegelerinin belirlenmesi usulü.
- g) Genel kurulun görev ve yetkileri, oy kullanma ve karar alma usul ve yeter sayıları ile yönetim, denetleme ve disiplin kurullarının oluşumu, bu kurulların görevleri ve toplantı usulü.
- h) Sendika veya konfederasyonun genel kurul dışındaki zorunlu organlarına üyelerin seçilme usulü, asil ve yedek üye sayısı, görev ve yetkileri.
- ı) Sendika veya konfederasyonların yöneticilerinde aranılacak şartlar.
- j) Sendika şubelerinin nasıl kurulacağı, görev ve yetkileri, genel kurulların toplantılarına ve kararlarına ilişkin usul ve esaslar ile sendika genel kurulunda şubelerin temsil şekli.
- k) Üyelik ödentisinin oranı.
- l) Sendika veya konfederasyonun iç denetim usulü.
- m) Harcamaların nasıl yapılacağı, yetkilerin nasıl verileceği ve yetki sınırları.
- n) Tüzüğün değiştirilmesi usulü, yapılacak ilk genel kurula sunulması ve geçmişe etkili olmaması kaydıyla ilgili makamlarca veya mahkemelerce kanuna aykırı görülerek düzeltilmesi istenen tüzük hükümlerinin değiştirilmesi için yönetim kuruluna yetki verilebilmesi.
- o) Sendika veya konfederasyonun feshi, kendiliğinden dağılması, başka bir sendika veya konfederasyonla birleşmesi veya mahkeme kararıyla kapatılması hallerinde mal varlığının tasfiye usulü.
- p) Sendika veya konfederasyonun zorunlu organlarının oluşumuna kadar kuruluşun işlerini yürütmeye ve temsile yetkili geçici yönetim kurulu üyelerinin ad ve soyadları ile adresleri.
- r) Sendika ve konfederasyon temsilcilerinin seçiminde yetkili kurulun belirlenmesi, temsilcilerin nitelikleri ve görevden alınma usulü.
- s) Gelirlerini ne şekilde muhafaza edecekleri ve zorunlu giderleri için kasalarında tutacakları azamî nakit mevcudu.
- t) Demirbaşların satış ve terkininde uygulanacak usul ve esaslar.

MADDE 8 ZORUNLU ORGANLAR:

Sendika şubesi, sendika ve konfederasyonların zorunlu organları genel kurul, yönetim kurulu, denetleme kurulu ve disiplin kuruludur.

Sendika ve konfederasyonlar, birinci fıkrada belirtilen organların dışında da organlar kurabilir. Tüzüklerinde belirtilmesi kaydıyla genel kurul dışındaki organlar, görev, yetki ve sorumluluklarını kurulacak bu organlara devredebilir.

Genel kurullar tarafından zorunlu organlara seçilen üyelerin ad ve soyadları, meslek ve görevleri, adresleri ile tüzük değişiklikleri ve açılan, kapatılan veya birleştirilen şubeler; sendika şubesinin,

sendikanın veya konfederasyonun bulunduğu illerin valiliklerine ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına otuz gün içinde bildirilir.

MADDE 9 GENEL KURULLARIN OLUŞMASI:

Sendika ve sendika şubesi genel kurulları üyelerden oluşur.

Sendika şubesi genel kurulları ve üye sayısı bini aşan sendikaların genel kurulları delegelerle yapılabilir.

Delegeler üyeler tarafından gizli oy, açık sayım ve döküm esasına ve sendika tüzüğündeki hükümlere göre seçilir.

Konfederasyon genel kurulları, üye sendikalarca seçilen en çok beşyüz delegeden oluşur.

Üye sendikaların genel kurulda kaç delegeyle temsil edileceği konfederasyon tüzüğünde belirtilir.

Sendika şubeleri ile sendika ve konfederasyonların yönetim ve denetleme kurulu üyeleri bu sıfatla kendi genel kurullarına delege olarak katılırlar.

Delege sıfatı, müteakip olağan genel kurul için yapılacak delege seçimine kadar sürer.

Tüzüklere delege seçilmeyi engelleyici hükümler konulamaz.

MADDE 10 GENEL KURULLARIN TOPLANTI ZAMANI VE KARAR YETER SAYISI:

Sendika veya konfederasyonun ilk genel kurulu tüzel kişilik kazanmasından başlayarak altı ay içinde yapılır.

Olağan genel kurul toplantıları dört yılı aşmamak üzere tüzüklerde belirtilen sürede yapılır.

İki genel kurul toplantısı arasındaki döneme ilişkin faaliyet ve hesap raporu, denetleme kurulu veya denetçi raporu ile gelecek döneme ilişkin bütçe önerisi, genel kurula katılacaklara toplantı tarihinden en az onbeş gün önce yazılı veya elektronik ortamda gönderilir ve internet sitesinde ilan edilir.

Olağanüstü genel kurul, yönetim kurulu veya denetleme kurulunun gerekli gördüğü durumlarda ya da genel kurul üye veya delegelerinin beşte birinin yazılı isteği üzerine en geç altmış gün içinde toplanır.

Genel kurula çağrı yönetim kurulu tarafından yapılır.

Toplantı yeter sayısı üye ya da delege tamsayısının salt çoğunluğudur. İlk toplantıda yeter sayı sağlanamazsa, ikinci toplantı en çok onbeş gün sonraya bırakılabilir. Bu toplantıda salt çoğunluk aranmaz.

Karar yeter sayısı toplantıya katılan üye veya delege sayısının salt çoğunluğudur.

Yukarıdaki hükümlere aykırı hareket eden sendika şubesi, sendika veya konfederasyon yönetim kuruluna; üyelerinden birinin veya durumu tespit eden Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının başvurusu üzerine, iş davalarına bakmakla görevli mahkeme kararı ile işten el çektilir.

Bu takdirde görevli mahkeme, genel kurulu kanun ve tüzük hükümleri gereğince altmış günü geçmemek kaydıyla en kısa zamanda toplamak ve yeni yönetim kurulu seçilinceye kadar cari işleri yürütmekle görevli olmak üzere Medenî Kanun hükümleri gereğince bir veya üç kayyım tayin eder.

MADDE 11 SEÇİMLERDE UYGULANACAK ESASLAR:

Genel kurullarda seçimler yargı gözetimi altında serbest, eşit, gizli oy, açık sayım ve döküm esasına göre yapılır.

Genel kurul toplantıları, genel kurullarda yapılacak seçimler, seçimlere yapılacak itirazlar, seçimlerin iptali ve yenilenmesine ilişkin hususlarda Sendikalar Kanununun 14 üncü Maddesi ile 52 nci Maddesinde yer alan hükümleri uygulanır.

Genel kurulların görevleri

Madde 12 – Genel kurulların görev ve yetkileri şunlardır:

- a) Organların seçimi.
- b) Tüzük değişikliği.
- c) Yönetim ve denetleme kurulu raporlarının görüşülmesi ve aklanması.

d) Yönetim kurulunca hazırlanan çalışma programı ve bütçenin görüşülerek karara bağlanması.

e) Sendika ve konfederasyonların tüzüklerinde belirtilen konularda yönetim kuruluna yetki verilmesi.

f) Taşınmaz malların satın alınması veya mevcut taşınmaz malların satılması konusunda yönetim kuruluna yetki verilmesi.

g) Sendika ve konfederasyon yönetim kurulu üyelerine verilecek her türlü ücret ve diğer görevlilerin huzur hakkı ve yolluklarının belirlenmesi.

h) Sendika şubesi açma, şubeleri birleştirme veya kapatma; sendika şubesi açma ve başlangıçtaki kuruluş şartlarını kaybeden şubeleri kapatma konularında yönetim kuruluna yetki verme.

i) Aynı hizmet kolunda bulunmak koşuluyla başka bir sendika ile birleşme ve katılma.

j) Başka bir konfederasyonla birleşme ve katılma.

k) Konfederasyonlara üye olma veya üyelikten çekilme.

l) Amaçlarına uyan uluslararası kuruluşlara üye olma veya çekilme.

m) Fesih kararı verme.

n) Mevzuatta veya sendika tüzüklerinde genel kurulca yapılması belirtilen diğer işlemlerin yerine getirilmesi ve herhangi bir organın görev alanına girmeyen konuların karara bağlanması.

Şube genel kurulları sadece yukarıdaki (a), (c) ve (n) bentlerinde belirtilen görevlerini yerine getirirler.

MADDE 13 YÖNETİM, DENETLEME VE DİSİPLİN KURULLARININ OLUŞMASI, GÖREVLERİ VE TOPLANTILARI:

Sendika şubesi ve sendika yönetim kurulları en az üç, en çok yedi üyeden;

Konfederasyon yönetim kurulları ise en az beş, en çok on üyeden oluşur.

Disiplin kurulu en az üç, en çok beş üyeden,

Denetleme kurulu en az üç, en çok beş denetçiden oluşur.

Şubelerde bir denetçi ile yetinilebilir.

Yönetim, denetleme ve disiplin kurulları ile kurulması uygun görülen diğer organların oluşumu, görev ve yetkileri ile toplanma ve karar alma usulleri Sendikalar Kanununun 16, 17, 18 ve 19 uncu Maddelerinde belirtilen esaslara uygun olarak sendika veya konfederasyonların tüzüklerinde düzenlenir.

MADDE 14 SENDİKA ÜYELİĞİNİN KAZANILMASI:

Sendikalara üye olmak serbesttir.

Kamu görevlileri çalıştıkları işyerinin girdiği hizmet kolunda kurulu bir sendikaya üye olabilirler.

Sendikaya üyelik, kamu görevlisinin üç nüsha olarak doldurup imzaladığı üye formu ile sendikaya başvurusu ve başvurunun sendika yetkili organınca kabulü ile kazanılır.

Üyelik başvurusu, sendika tarafından en çok otuz gün içinde reddedilmediği takdirde üyelik istemi kabul edilmiş sayılır.

Haklı bir sebep gösterilmeden üyeliği kabul edilmeyen kamu görevlisinin, bu kararın kendisine tebliğinden itibaren otuz gün içinde iş davalarına bakmakla görevli mahallî mahkemede dava açma hakkı vardır.

Sendika, üyeliği kesinleşen kamu görevlisinin başvuru belgesinin bir örneğini üyenin kendisine verir, bir örneği sendikada kalır, bir örneğini üyelik ödentisine esas olmak ve dosyasında saklanmak üzere onbeş gün içinde işverene gönderir.

Birden çok sendikaya üye olunamaz. Birden çok sendikaya üyelik halinde sonraki üyelikler geçersizdir.

Aynı tarihli birden fazla üyeliğe ilişkin bildirimler dikkate alınmaz

MADDE 15 SENDİKA ÜYESİ OLAMAYACAKLAR:

a) Cumhurbaşkanlığı merkez teşkilatında, bağlı kurullarında ve Diyanet İşleri Başkanlığı, Savunma Sanayi Başkanlığı ile İletişim Başkanlığı hariç olmak üzere bağlı kuruluşlarında, Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinde çalışan kamu görevlileri,

b) Yüksek yargı organlarının başkan ve üyeleri, hâkimler, savcılar ve bu meslekten sayılanlar,

c) Bakanlar, bakan yardımcılar, bu Kanun kapsamında bulunan kurum ve kuruluşların genel müdürleri, daire başkanları ve bunların yardımcılar, yönetim kurulu üyeleri, merkez teşkilâtlarının denetim birimleri yöneticileri ve kurul başkanları, hukuk müşavirleri, bölge, il ve ilçe teşkilâtlarının en üst amirleri ile bunlara eşit veya daha üst düzeyde olan kamu görevlileri, belediye başkanları ve yardımcılar,

d) Yükseköğretim Kurulu Başkan ve üyeleri ile Yükseköğretim Denetleme Kurulu Başkan ve üyeleri, üniversite ve yüksek teknoloji enstitüsü rektörleri, fakülte dekanları, enstitü ve yüksek okulların müdürleri ile bunların yardımcılar,

e) Mülkî idare amirleri,

f) Silahlı Kuvvetler mensupları,

h) Millî İstihbarat Teşkilâtı mensupları,

ı) Bu Kanun kapsamında bulunan kurum ve kuruluşların merkezi denetim elemanları,

j) Emniyet hizmetleri sınıfı,

k) Ceza infaz kurumlarında çalışan kamu görevlileri,

l) Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığında görevli subay, sözleşmeli subay, astsubay, sözleşmeli astsubay, uzman jandarma, uzman erbaş, sözleşmeli erbaş ve sözleşmeli erler,

Üye olamazlar ve sendika kuramazlar.

MADDE 16 ÜYELİĞİN SONA ERMESİ:

Her üye üyelikten serbestçe çekilebilir.

Üyelikten çekilme, çekilmek isteyen kamu görevlisi tarafından, üç nüsha olarak doldurulup imzalanan üyelikten çekilme bildiriminin kurumuna verilmesi ile gerçekleşir.

Kurum görevlisi, kayıt numarası ile tarih verilen çekilme bildiriminin bir suretini derhal üyeye vermek zorundadır. Kamu işvereni, bildirimin bir örneğini onbeş gün içinde sendikaya gönderir.

Çekilme, kamu işverenine başvurma tarihinden başlayarak otuz gün sonra geçerli olur.

Üyenin, sendikadan çıkarılma kararı sendika merkez genel kurulunca alınır.

Çıkarma kararı, çıkarılana ve işverene yazı ile bildirilir.

Çıkarma kararına karşı üye, bildirim tarihinden itibaren onbeş gün içinde görevli iş mahkemesine itiraz edebilir. Mahkeme iki ay içinde kesin karar verir. Üyelik, çıkarılma kararı kesinleşinceye kadar sürer.

Emekliye ayrılanların sendika şubesi, sendika veya konfederasyon organlarındaki görevleri seçildikleri dönemin sonuna kadar devam eder.

Üyeliğin devamı ve askıya alınması hallerinde Sendikalar Kanununun 24 üncü maddesinde yer alan hükümler uygulanır.

MADDE 17 KONFEDERASYON VE ULUSLARARASI KURULUŞ ÜYELİĞİ:

Sendikalar, ancak bir konfederasyona üye olabilirler.

Sendika veya konfederasyonlar, tüzüklerinde gösterilen amaçlarını gerçekleştirmek üzere uluslararası kuruluş kurabilir, amaçlarına uyan uluslararası kuruluşlara üye olabilir ve üyelikten çekilebilirler.

Sendika ve konfederasyonlar ikinci fıkra kapsamına giren üyelik işlemlerini ve faaliyetlerini gerçekleştirme tarihinden itibaren onbeş gün içinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bildirir. Bildirime ilgili kuruluş tüzüğünün bir örneği de eklenir.

MADDE 18 SENDİKA ÜYELERİNİN VE YÖNETİCİLERİNİN GÜVENCESİ:

Kamu görevlileri, iş saatleri dışında veya işverenin izni ile iş saatleri içinde sendika veya konfederasyonların bu Kanunda belirtilen faaliyetlerine katılmalarından dolayı farklı bir işleme tâbi tutulamaz ve görevlerine son verilemez.

Kamu işvereni, işyeri sendika temsilcisi, sendika işyeri temsilcisi, sendika il ve ilçe temsilcisi ile sendika ve sendika şube yöneticilerinin işyerini, sebebini açık ve kesin şekilde belirtmedikçe değiştiremez.

Kamu işvereni kamu görevlileri arasında sendika üyesi olmaları veya olmamaları nedeniyle bir ayırım yapamaz.

Sendika veya konfederasyonu ilk genel kurula kadar sevk ve idare edecek yönetim kurulu üyeleri, genel kurulda yönetim kuruluna seçilenler ile sendika şube yönetim kurulu üyeleri seçildikleri tarihten itibaren durumlarını en geç otuz gün içinde kurumlarına yazılı olarak bildirirler.

Söz konusu yöneticiler sendika tüzüğünde belirtilen hükümlere göre, ayrıca yazılı talepte bulunmaları halinde bu görevleri süresince aylıksız izine ayrılırlar.

İzine ayrılmayan yönetim kurulu üyeleri haftada bir gün kurumlarından izinli sayılırlar.

Sendika şubeleri en az 400 üye ile kurulur.

Sendika şubesi bulunmayan il ve ilçelerde il ve ilçe temsilciliği kurulabilir.

İldeki üye sayısı 100 ve daha fazla olan sendikanın il temsilcisi ile ilçedeki üye sayısı 50 ve daha fazla olan sendikanın ilçe temsilcisi haftada dört saat izinli sayılır.

Aylıksız izinli sayılanlardan herhangi bir nedenle sendika veya konfederasyon organlarındaki görevlerinden ayrılanlar, görevlerinin son bulması tarihinden itibaren otuz gün içinde ayrıldıkları kurum ve kuruluşa yazılı müracaat etmeleri durumunda, kamu işvereni bu kimseleri otuz gün içinde eski görevlerine ya da uygun diğer bir göreve atamak zorundadır.

Otuz gün içinde görevlerine başlamak için başvurmamaları görevlerinden çekilmiş sayılırlar.

Görevden uzaklaştırma, re'sen emeklilik, göreve son verilmesi, tayin veya sair hallerde görevlinin mahkemeye başvurması halinde, mahkeme kararı kesinleşinceye kadar sendikadaki görevi devam eder.

MADDE 19 SENDİKA VE KONFEDERASYONLARIN YETKİ VE FAALİYETLERİ:

Kamu görevlileri sendikaları ile konfederasyonlar, bu Kanundaki hükümler çerçevesinde, toplu sözleşme görüşmelerinde taraf olmaya yetkilidir.

Sendika ve konfederasyonlar cinsiyet eşitliğini gözeterek aşağıdaki faaliyetlerde bulunabilirler:

a) Genel olarak kamu personelinin hak ve ödevleri, çalışma koşulları, yükümlülükleri, iş güvenlikleri ile sağlık koşullarının geliştirilmesi konularında görüş bildirmek ve toplu sözleşmenin uygulanmasını izlemek üzere yapılacak çalışmalara temsilciler göndermek.

b) Devlet personel mevzuatında kamu görevlilerinin temsilini öngören çeşitli kurullara temsilci göndermek.

c) Verimlilik araştırmaları yapmak, sonuçlarla ilgili raporlar düzenlemek, önerilerde bulunmak ve işverenlerle bu konularda ortak çalışmalar yapmak.

d) Üyelerin meslekî yeterliliklerinin artırılması ve sorunlarının çözülmesi ile sendikal faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik kurs, seminer ve sosyal amaçlı toplantılar düzenlemek, bilimsel çalışmalar yapmak ve yayınlarda bulunmak.

e) Üyelerin ortak ekonomik ve sosyal hak ve menfaatleri ile personel hukukunu ilgilendiren konularda ilgili kurumlara ve yetkili makamlara sunulmak üzere çalışmalar yapmak ve öneriler getirmek.

f) Üyelerin idare ile ilgili doğacak ihtilaflarında, ortak hak ve menfaatlerinin izlenmesinde veya hukukî yardım gerekliliğinin ortaya çıkması durumunda üyelerini veya mirasçılarını, her düzeyde ve derecedeki yönetim ve yargı organları önünde temsil etmek veya ettirmek, dava açmak ve bu nedenle açılan davalarda taraf olmak.

g) Üyeleri ve ailelerinin yararlanmaları için hizmet amacıyla, eğitim ve sağlık tesisleri, dinlenme yerleri, misafirhane spor alanları ve benzeri yerler ile kitaplık, kreş, yuva ve huzur evleri, yardımlaşma sandıkları kurmak ve yönetmek ile herhangi bir bağışta bulunmamak kaydı ile üyeleri için kooperatifler kurulmasına yardım etmek ve nakit mevcudunun yüzde onundan fazla olmamak kaydıyla bu kooperatiflere kredi vermek.

h) Yangın, su baskını, deprem gibi tabii afetlerin vukuunda, gerektiğinde üyelik şartı aranmaksızın nakit mevcudunun yüzde onunu aşmamak kaydıyla afete uğrayan bölgelerde konut, sağlık ve eğitim tesisleri yapılması amacıyla kamu yararına çalışan dernekler ve Cumhurbaşkanınca vergi muafiyeti tanınan vakıflar ile kamu kurum ve kuruluşlarına aynî ve nakdî yardımda bulunmak, afete uğrayan bölgelerde konut ve sağlık tesisleri yapmak.

ı) Gerektiğinde, nakit mevcudunun yüzde onunu aşmamak kaydıyla ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile koordinasyon halinde, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun mülga 64 üncü maddesi ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 47 nci maddesinin sekizinci fıkrasında sayılanlar ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılansması Hakkında Kanunun ek 1 inci maddesi hükümlerine göre nakdî tazminat ödenmesi veya aylık bağlanması hakkı bulunanlara aynî ve nakdî yardımda bulunmak.

MADDE 20 YASAKLAR:

Bu Kanuna göre kurulan sendika ve konfederasyonların yönetim ve işleyişleri Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerine ve demokratik esaslara aykırı olamaz.

Sendika ve konfederasyonlar kamu makamlarından maddî yardım kabul edemez,

Siyasî partilerden maddî yardım alamaz ve onlara maddî yardımda bulunamazlar.

Sendika ve konfederasyonlar siyasî partilerin kuruluşu içinde yer alamazlar; siyasî partilerin ad, amblem, rumuz veya işaretlerini kullanamazlar.

Sendika ve konfederasyonlar ticaretle uğraşamazlar.

MADDE 21 KAMU PERSONELİ DANIŞMA KURULU

Kamu Personeli Danışma Kurulu, kamu görevlileri sendikaları ve konfederasyonları ile kamu idareleri arasında ; Cumhurbaşkanının görevlendireceği Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın başkanlığında, en çok üyeye sahip üç konfederasyonun genel başkanı ile her bir hizmet kolunda en çok üyeye sahip kamu görevlileri sendikasının başkanı ve Cumhurbaşkanınca belirlenen kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcilerinden oluşur.

28 inci maddede belirtilen toplu sözleşme konuları ile kurumsal konular dışında kalan ve kamu personel sistemini ilgilendiren genel nitelikli konular, Kurulda değerlendirilir.

Kurul, her yıl mart ve kasım aylarında toplanır.

Kurulun sekreteryaya hizmetleri Devlet Personel Başkanlığınca yürütülür.

MADDE 22 KURUM İDARİ KURULLARI:

Kurum düzeyinde kamu görevlilerinin çalışma koşulları ve kanunların kamu görevlilerine eşit uygulanması konularında görüş bildirmek üzere, eşit sayıda kamu işveren vekili ile en çok üyeye sahip sendikaca, üyeleri arasından belirlenen temsilcilerin katıldığı kurum idarî kurulları oluşturulur.

Bu kurullar yılda iki kez toplanır.

MADDE 23 İŞYERİ SENDİKA TEMSİLCİLERİ VE SENDİKA İŞYERİ TEMSİLCİLERİ:

İşyerlerinde kamu görevlilerinden en çok üye kaydetmiş sendika, işyeri sendika temsilcisi seçmeye yetkilidir.

İşyerindeki kamu görevlisi sayısı 200'e kadar ise bir, 201-600 arasında ise en çok iki, 601-1000 arasında ise en çok üç, 1001-2000 arasında ise en çok dört, 2000'den fazla ise en çok beş işyeri sendika temsilcisi seçilebilir.

Bu temsilcilerden biri ilgili sendika tarafından baştemsilci olarak görevlendirilebilir.

İşyeri sendika temsilcileri, işyerlerinde kamu görevlilerinin işveren veya işyeri ile ilgili sorunlarını dinlemek, ilgili yerlere iletmek ve kamu görevlileri ile işveren arasında iletişim sağlamak amacıyla işyerinden seçilir.

İşyeri sendika temsilcileri bu görevlerini işyerinde, haftada dört saat olmak üzere yerine getirirler ve bu sürede izinli sayılırlar.

Bir işyerinde en çok üye kaydetmiş sendikanın dışında faaliyette bulunan sendikalar da, sendikal faaliyetlerin yürütülmesi açısından koordinasyon görevini yürütmek üzere o işyerinden sendika işyeri temsilcisi belirleyebilirler.

MADDE 24 GELİRLER:

- a) Üyelerinin ödeyecekleri üyelik ödentilerinden,
 - b) Bu Kanuna göre yapabilecekleri faaliyetlerden elde edilecek gelirlerden,
 - c) Bağış ve yardımlardan,
 - d) Mal varlığından elde edilen gelirlerden,
- Oluşur.

Sendika ve konfederasyonlar, kendilerinin veya Türkiye Cumhuriyeti Devletinin üyesi bulunduğu uluslararası kuruluşlar hariç, dış kaynaklardan Cumhurbaşkanının izni olmadıkça yardım ve bağış kabul edemezler.

Sendika ve konfederasyonlar tüm nakdî gelirlerini bankalara yatırmak zorundadırlar.

MADDE 25 ÜYELİK ÖDENTİSİ:

Kamu görevlileri sendikasına, kamu görevlisinin ödeyeceği üyelik ödentileri, sendika tüzüğünde belirtilen aylık ödenti tutarına göre kamu işverenince aylığından kesilerek beş gün içinde sendikaların banka hesaplarına yatırılır ve ödenti listesinin bir örneği ilgili sendikaya gönderilir.

Kamu işvereni, sendikaya üye olan ve üyelik ödentisi kesilen kamu görevlilerinin listesini her ayın son haftasında, işyerinde herkesin görebileceği yerde ve kurumsal düzeyde duyurulabilecek diğer araçlarla ilan eder.

Aylık üyelik ödenti tutarı; kamu görevlisinin kadro ya da pozisyonuna bağlı ve her ay mutad olarak ödenmekte olan damga vergisine tâbi aylık brüt gelirleri toplamına, sendika tüzüğünde belirtilen oran uygulanmak suretiyle hesaplanır.

Ödenti tutarı, 15 inci derecenin birinci kademesinden aylık alan Devlet memurunun damga vergisine tâbi brüt gelirleri toplamının binde dördünden az, otuzda birinden fazla olamaz.

Sendika merkez genel kurul kararıyla üyelikten çıkarılan üyelerin isimlerinin sendikaca onbeş gün içinde işverene bildirilmesi zorunludur.

Konfederasyonlara üyelerince ödenecek ödenti miktarı, sendikaların ödenti tutarlarının yüzde beşinden aşağı olmamak üzere konfederasyonların genel kurullarınca belirlenir.

MADDE 26 GİDERLER:

Sendika ve konfederasyonlar gelirleri tüzüklerinde belirtilen amaçları ve bu Kanunda gösterilen faaliyetleri dışında kullanamazlar ve bağışlayamazlar.

Sendika ve konfederasyonlar, gelirlerinin en az yüzde onunu üyelerinin mesleki bilgi ve tecrübelerini artırmak için kullanmak zorundadırlar.

Vergi Usul Kanununa göre demirbaş sayılan her türlü eşya veya malzeme demirbaş defterine kaydedilir ve bunlar hiçbir şekilde gider olarak işlem göremez.

Muhasebe kayıtları bilanço esasına göre tutulur.

MADDE 27 İDARÎ VE MALÎ DENETİM:

Sendika şubesi, sendika ve konfederasyonların idari ve mali denetimi, denetleme kurulları ya da denetçiler tarafından yapılır.

Denetimin esasları hakkında tüzük hükümleri uygulanır.

Sendikalar ve konfederasyonların yıllık hesapları 3568 sayılı Kanuna göre denetim yetkisi almış meslek mensupları(yeminli mali müşavirler) tarafından denetlenerek, bağımsız denetim raporu hazırlanır. Bu raporlar genel kurula sunulur.

Sendika ve konfederasyonlar her hesap ya da bütçe dönemine ait bilanço ve hesaplarıyla çalışma ve denetleme raporlarını ait oldukları dönemi izleyen üç ay içinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına; sendikalar ayrıca bağlı bulundukları konfederasyona gönderirler.

MADDE 28 TOPLU SÖZLEŞMENİN KAPSAMI:

Toplu sözleşme; kamu görevlilerinin mali ve sosyal haklarını düzenleyen mevcut mevzuat hükümleri dikkate alınarak kamu görevlilerine uygulanacak katsayı ve göstergeler, aylık ve ücretler, her türlü zam ve tazminatlar, ek ödeme, toplu sözleşme ikramiyesi, fazla çalışma ücreti, harcırah, ikramiye, doğum, ölüm ve aile yardımı ödenekleri, cenaze giderleri, yiyecek ve giyecek yardımları ve diğer mali ve sosyal hakları kapsar.

Toplu sözleşme ikramiyesi hariç olmak üzere toplu sözleşme hükümlerinin uygulanmasında sendika üyesi olan ve sendika üyesi olmayan kamu görevlileri arasında ayırım yapılamaz.

Toplu sözleşme hükümleri, sözleşmenin yapıldığı tarihi takip eden iki mali yıl için geçerlidir.

MADDE 29 TOPLU SÖZLEŞMENİN TARAFLARI VE İMZA YETKİSİ:

Toplu sözleşme görüşmelerine kamu idaresi adına Kamu İşveren Heyeti, kamu görevlileri adına Kamu Görevlileri Sendikaları Heyeti katılır.

Kamu İşveren Heyeti, Cumhurbaşkanının görevlendireceği Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın başkanlığında, Cumhurbaşkanınca belirlenen bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcilerinden oluşur

Kamu Görevlileri Sendikaları Heyeti, bağlı sendikaların toplam üye sayısı itibarıyla en fazla üyesi bulunan konfederasyonun Heyet Başkanı olarak belirleyeceği bir temsilci ile her bir hizmet kolunda en fazla üyeye sahip kamu görevlileri sendikaları tarafından belirlenecek birer temsilci, bağlı sendikaların üye sayıları esas alınmak kaydıyla toplam üye sayıları itibarıyla birinci, ikinci ve üçüncü sırada bulunan konfederasyonlar tarafından belirlenecek birer temsilci olmak üzere onbeş üyeden oluşur.

Heyet Başkanı ve temsilciler, toplu sözleşme görüşmelerinin başlamasından onbeş gün önce konfederasyonlar tarafından Devlet Personel Başkanlığına bildirilir.

Toplu sözleşmeyi imzalamaya kamu idaresi adına Kamu İşveren Heyeti Başkanı, kamu görevlileri adına sözleşmenin kamu görevlilerinin geneline yönelik bölümü için Kamu Görevlileri Sendikaları Heyeti Başkanı ve hizmet kollarına yönelik bölümleri için ilgili sendika temsilcisi yetkilidir.

Bu madde hükümlerine göre toplu sözleşmenin imzalanan bölümlerine ilişkin Kamu Görevlileri Hakem Kuruluna başvurulamaz.

MADDE 30 ÜYE SAYILARININ TESPİTİ:

a) Kurumlarca yapılacak tespit;

Tespit ilişkin toplantıya kurumun işveren vekili ile tahakkuk memuru veya mali hizmetler birimi yetkilisi ve kurumun hizmet kolunda faaliyette bulunan sendikalardan birer temsilci katılır. Toplantı her yıl 15 Mayıs tarihinden sonra beş iş günü içerisinde kurumca belirlenerek sendikalara bildirilen yer ve günde yapılır.

Bu Kanuna tâbi olarak kurumda çalışan kamu görevlilerinin, 15 Mayıs tarihi itibarıyla listesi ile üyelerinden aidat kesintisi yapılan sendikaların üyelerini gösterir liste, toplantıya katılanlarca değerlendirilir.

Toplam sayıları belirten tutanak toplantıya katılan taraflarca imzalanır.

İmzalı tutanak, kamu işvereni ve sendikalarca Mayıs ayının son iş gününe kadar Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına gönderilir.

Kurumların taşra teşkilatları, toplantı neticesinde düzenlenecek tutanakları 15 Mayıs tarihini takip eden iki iş günü içerisinde kurum merkezine gönderirler.

b) Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca kurumlardan ve sendikalardan gelen müşterek imzalı listeler üzerinden yapılacak tespit;
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, kurumlarda çalışan toplam kamu görevlisi sayısı ile hizmet kolundaki sendikaların üye sayılarını tespit eder.
Kamu görevlileri sendikaları ile konfederasyonların toplam üye sayısını belirler ve sonuçları her yıl temmuz ayının ilk haftasında Resmî Gazetede yayımlar.
Sonuçların yayımı tarihinden itibaren beş işgünü içinde kamu görevlileri sendikaları ile konfederasyonlarının üye sayılarının yanlışlığı iddiasıyla sendika ve konfederasyonlarca Ankara İş Mahkemesine itiraz edilebilir.
Mahkeme itirazı onbeş gün içinde karara bağlar.

MADDE 31 TOPLU SÖZLEŞME GÖRÜŞMELERİ:

Toplu sözleşme görüşmeleri son rakamı tek olan yıllarda yapılır.
Kamu görevlilerinin geneline yönelik toplu sözleşme teklifleri Kamu Görevlileri Sendikaları Heyetinin konfederasyon temsilcisi üyeleri, her bir hizmet koluna ilişkin toplu sözleşme teklifleri ise Heyetin ilgili sendika temsilcisi üyesi tarafından hazırlanır ve toplu sözleşme görüşmelerinin başlama tarihinden en az bir hafta önce Devlet Personel Başkanlığına verilir.
Kamu İşveren Heyeti Başkanı ile Kamu Görevlileri Sendikaları Heyeti Başkanı, genel ve hizmet koluna ilişkin toplu sözleşme görüşme gündemini belirler.
Toplu sözleşme görüşmelerine, ağustos ayının ilk işgünü Kamu İşveren Heyeti Başkanınca belirlenen ve Kamu Görevlileri Sendikaları Heyetine dahil konfederasyonlara görüşmelerin başlamasından en az bir hafta önceden bildirilen yerde başlanır.
Toplu sözleşme süreci, Kamu Görevlileri Hakem Kurulu kararının alınması da dahil olmak üzere en geç ağustos ayının son işgünü tamamlanır.
Hafta sonu tatil günleri hariç olmak üzere resmî tatil günlerine rastlayan günlerde toplu sözleşme görüşmelerine ara verilir.
Toplu sözleşme görüşme süreci sonunda, kamu görevlilerinin geneline yönelik mali ve sosyal haklara ilişkin bölüm ile her bir hizmet koluna özgü mali ve sosyal haklara ilişkin bölümlerden ve tek metinden oluşan toplu sözleşme veya toplantı tutanağı imzalanır.
Toplu sözleşmeye kurumsal hiyerarşiyi bozacak ve aynı veya benzer unvanlı kamu görevlilerinin mali ve sosyal hakları arasında kurumlar arası dengesizliğe yol açacak hükümler konulamaz.
İmzalanan toplu sözleşme metinleri Resmî Gazetede yayımlanır.
Toplu sözleşme görüşmelerine hiçbir konfederasyon temsilcisinin katılmaması veya toplu sözleşme görüşmelerinin uzlaşmazlıkla sonuçlanmasına rağmen tarafların Kamu Görevlileri Hakem Kuruluna başvurmaması halinde, kamu görevlilerine sonraki iki mali yıl boyunca uygulanacak mali ve sosyal haklar genel hükümlere göre belirlenir.

MADDE 32 MAHALLİ İDARELERDE SÖZLEŞME İMZALANMASI:

375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin ek 15 inci maddesi hükümleri çerçevesinde sosyal denge tazminatının ödenmesine belediyelerde belediye başkanının teklifi üzerine belediye meclisince, il özel idaresinde valinin teklifi üzerine il genel meclisince karar verilmesi halinde, sözleşme döneminde verilecek sosyal denge tazminatı tutarını belirlemek üzere ilgili mahalli idarede en çok üyeye sahip sendikanın genel başkanı veya sendika yönetim kurulu tarafından yetkilendirilecek bir temsilcisi ile belediyelerde belediye başkanı, il özel idaresinde vali arasında toplu sözleşme sürecinin tamamlanmasını izleyen üç ay içerisinde sözleşme yapılabilir.
Yapılacak sözleşme, toplu sözleşme dönemi ile sınırlı olarak uygulanır ve sözleşme süresi hiçbir şekilde izleyen mahalli idareler genel seçimi tarihini geçemez.
Mahalli idareler genel seçim tarihini izleyen üç ay içerisinde de toplu sözleşme dönemiyle sınırlı olmak üzere sözleşme yapılabilir.
İlgili mahalli idarenin; vadesi geçmiş vergi, sosyal güvenlik primi ile Hazine Müsteşarlığına olan borç toplamının gerçekleşen en son yıl bütçe gelirlerinin yüzde onunu aşması, ödeme süresi geçtiği halde ödenmemiş aylık ve ücret borcu bulunması veya gerçekleşen en son yıla ilişkin toplam

personel giderinin, gerçekleşen en son yıl bütçe gelirlerinin belediyelerde yüzde otuzunu, il özel idaresinde yüzde yirmibeşini aşması hallerinde bu madde kapsamında sözleşme yapılamaz. Sözleşmenin yapılmasından sonra bu koşulların oluşması durumunda mevcut sözleşme kendiliğinden hükümsüz kalır.

MADDE 33 UYUŞMAZLIK HALİ:

Toplu sözleşme görüşme süreci sonunda toplu sözleşme imzalanamaması halinde, üzerinde uzlaşılan ve uzlaşılamayan konuları içeren toplantı tutanağı, tutanağın kamu görevlilerinin geneline yönelik bölümü Kamu Görevlileri Sendikaları Heyeti Başkanı ve hizmet kollarına yönelik bölümleri ilgili sendika temsilcisi ile Kamu İşveren Heyeti Başkanı tarafından imzalanır.

Toplu sözleşme görüşmelerinin uzlaşmazlıkla sonuçlanması ve toplantı tutanağı imzalanamaması halinde Devlet Personel Başkanlığı tarafından görüşmelerin uzlaşmazlıkla sonuçlandığına dair tespit tutanağı tutulur.

Toplantı tutanağı imzalanmasından veya görüşmelerin uzlaşmazlıkla sonuçlandığının tespit tutanağı ile belirlenmesinden itibaren üç işgünü içerisinde sözleşmenin ilgili bölümlerini imzalamaya yetkili olanlar tarafından imzalamaya yetkili oldukları bölümler için Kamu Görevlileri Hakem Kuruluna başvurulabilir.

MADDE 34 KAMU GÖREVLİLERİ HAKEM KURULU:

Kamu Görevlileri Hakem Kurulu her toplu sözleşme dönemi için;

a) Yargıtay, Danıştay ve Sayıştay Başkan, Başkanvekili, Başkan Yardımcısı veya Daire Başkanları arasından Bakanlar Kurulunca Başkan olarak seçilecek bir üye,

b) Cumhurbaşkanınca belirlenen bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarından dört üye,

c) Bağlı sendikaların üye sayısı itibarıyla en fazla üyeye sahip konfederasyon tarafından belirlenecek iki, bağlı sendikaların üye sayısı açısından ikinci ve üçüncü sırada bulunan konfederasyonlardan birer üye,

d) Üniversitelerin kamu yönetimi, iş hukuku, kamu maliyesi, çalışma ekonomisi, iktisat ve işletme bilim dallarından en az Doçent unvanını taşıyanlar arasından Cumhurbaşkanınca seçilecek bir üye,

e) Bağlı sendikaların üye sayısı itibarıyla en fazla üyeye sahip konfederasyon tarafından üç, bağlı sendikaların üye sayısı açısından ikinci ve üçüncü sırada bulunan konfederasyonlar tarafından ikişer olmak üzere (d) bendinde belirtilen bilim dallarından en az Doçent unvanını taşımak kaydıyla, önerilecek toplam yedi öğretim üyesi arasından Bakanlar Kurulunca seçilecek bir üye, olmak üzere onbir üyeden oluşur.

Birinci fıkranın (b) bendi gereğince belirlenen üyeler, konfederasyonlarca belirlenen üyeler ile öğretim üyeleri, toplu sözleşme görüşmelerinin başlamasından iki hafta önce Devlet Personel Başkanlığına bildirilir.

Kamu Görevlileri Hakem Kurulunun Başkan ve diğer üyeleri, toplu sözleşme görüşmeleri başlamadan önce belirlenir.

Kamu Görevlileri Hakem Kurulu, Başkanın çağrısı üzerine Başkan dahil en az sekiz üyenin katılımı ile toplanır.

Mazereti nedeniyle toplantıya katılamayacak üyelerin yerine yedekleri çağrılır.

Kamu Görevlileri Hakem Kurulu, tarafların başvuru tarihinden itibaren beş gün içinde kararını verir.

Kamu Görevlileri Hakem Kurulu, toplantıya katılanların çoğunluğu ile karar alır.

Kurul üyeleri çekimser oy kullanamazlar. Oyların eşitliği halinde Başkanın bulunduğu taraf çoğunluğu sağlamış sayılır.

Karara katılmayan üyeler, ayrı ayrı veya birlikte, karşı oy şerhini ve gerekçesini tutanağa yazdırır.

Kurul kararları kesindir ve toplu sözleşme hükmündedir.

Kurul kararları taraflara üç gün içerisinde yazılı olarak bildirilir ve Resmî Gazetede yayımlanır.

Her toplantı günü için toplantıya katılan Kamu Görevlileri Hakem Kurulu Başkanına (5000), üyelere (4500) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarda toplantı ücreti ödenir.

Kamu Görevlileri Hakem Kurulunun sekretarya hizmetleri Devlet Personel Başkanlığınca yürütülür.

Toplu sözleşme görüşmeleri ile Kamu Görevlileri Hakem Kurulu çalışmalarına katılacak olanların ağırlama, konaklama, yolluk ve gündelikleri ile diğer her türlü giderleri Devlet Personel Başkanlığı bütçesine konulacak ödenekten karşılanır.

MADDE 36 SENDİKA VE KONFEDERASYONLARIN KATILMA VE BİRLEŞMESİ:

Genel Kurul kararıyla sendikaların başka bir sendikaya veya konfederasyonların başka bir konfederasyona katılması halinde katılan sendika veya konfederasyonun bütün hak, borç, yetki ve menfaatleri katıldığı sendika veya konfederasyona kendiliğinden geçer.

Bu madde hükümleri gereğince katılan veya birleşen sendika ve konfederasyonların üyeleri, ayrı bir işleme gerek olmaksızın devralan veya yeni kurulan sendika veya konfederasyonun üyesi olurlar.

MADDE 37 KAPATMA:

Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerine ve demokratik esaslara aykırı faaliyetlerde bulunan sendika ve konfederasyon, merkezlerinin bulunduğu yer Cumhuriyet Başsavcısının istemi üzerine iş davalarına bakmakla görevli mahallî mahkeme kararı ile kapatılır.

Yukarıdaki fıkraya aykırı hareket eden sendika şubesi, sendika ve konfederasyonlar hakkında Dernekler Kanununun 54 üncü maddesi uyarınca işlem yapılır.

MADDE 38 CEZA HÜKÜMLERİ:

Bu Kanunun;

a) 20, 24 ve 26 ncı maddelerinde yer alan hükümlere aykırı hareket edenler, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası,

b) 8, 14, 16 ve 17 nci maddelerinde yer alan hükümlere aykırı hareket eden kişiler, elli günden az olmamak üzere adli para cezası,

ile cezalandırılır.

MADDE 39 FAALİYETİN DURDURULMASINDA KAYYIM TAYİNİ:

Faaliyeti durdurulan sendika veya konfederasyonun mallarının idaresi, menfaatlerinin korunması ve durdurma süresi sonunda yeniden faaliyete geçebilmesi için genel kurul yapılması, Medenî Kanun hükümleri gereğince tayin olunacak bir veya üç kayyım tarafından sağlanır.

MADDE 40 FESİH, İNFİSAH VE KAPATMA HALİNDE MALLARIN DEVRİ:

Fesih, infisah ve kapatma hallerinde, mal varlıkları Sendikalar Kanununun 46 ncı maddesindeki hükümler çerçevesinde tasfiye edilir.

Ancak, tasfiye sonucunda kalacak para ve mallar, ilgili sendika veya konfederasyonun tüzüğünde aksine bir hüküm bulunmadığı takdirde Hazineye devredilir.

MADDE 41 YÖNETMELİKLER:

Bu Kanunun uygulanması bakımından;

a) Kurumların girecekleri hizmet kolları,

b) Sendika ve konfederasyon üyeliklerine başvuru belgeleri ile çekilme bildirimlerinin şekli ve içereceği bilgiler,

c) Kamu Personeli Danışma Kurulu ve Kamu Görevlileri Hakem Kurulunun çalışma usul ve esasları, toplu sözleşme görüşmelerinin yapılma usul ve esasları ile bu Kanunun uygulanmasını göstermek üzere ihtiyaç duyulacak diğer hususlar,

d) Sendika üye sayıları ve bunların bağlı bulundukları konfederasyonların belirlenmesine ilişkin usul ve esaslar,

e) Sendika ve konfederasyonların tutacakları defterler, tasdik şekli ve kayıtların düzenlenme usul ve esasları,

Kanunun yayımı tarihinden itibaren dört ay içinde, kamu görevlileri sendikaları konfederasyonlarının da görüşleri alınmak suretiyle Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Devlet Personel Başkanlığınca birlikte hazırlanacak yönetmeliklerle belirlenir.

MADDE 42 UYGULAMANIN İZLENMESİ:

a) Kamu görevlileri sendika ve konfederasyonlarının kuruluşu, yetkili organlarının oluşumu ve bu organların çalışma usulleri ile görevleri, sendika ve konfederasyonların tüzel kişi olarak hak ve yükümlülükleri ve faaliyetleri gibi konularda karşılaşılabilecek sorunları gidermeye Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı,

b) Personel konularına ilişkin olarak karşılaşılabilecek sorunları Maliye Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının görüşlerini alarak gidermeye Devlet Personel Başkanlığı,

Yetkilidir.

Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Devlet Personel Başkanlığı yukarıda belirtilen hususlar ile ihtiyaç duyulacak diğer hususlarda bu kurumlardan birinin talebi üzerine ortak çalışma yapabilirler. Bu çalışmalara Kamu Personeli Danışma Kuruluna temsilci gönderen kamu görevlileri sendikaları konfederasyonunun temsilcileri de davet edilir.

MADDE 43 DİĞER KANUNLARIN UYGULANMASI:

Bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde Sendikalar Kanunu, Dernekler Kanunu, Türk Medeni Kanunu ile sendika ve konfederasyonlarda görev alacaklar hakkında kamu görevlilerinin tabi oldukları personel kanunlarının ilgili hükümleri uygulanır.

DEVLET İHALE KANUNU

ÖZETİ

MADDE 1 KAPSAM:

Genel bütçeye dahil dairelerle katma bütçeli idarelerin, özel idare ve belediyelerin alım, satım, hizmet, yapım, kira, trampa, mülkiyetin gayri ayni hak tesisi ve taşıma işleri bu Kanunda yazılı hükümlere göre yürütülür.

MADDE 2 İLKELER:

Bu Kanunun yürütülmesinde, ihtiyaçların en iyi şekilde, uygun şartlarla ve zamanında karşılanması ve ihalede açıklık ve rekabetin sağlanması esastır.

Başka başka istekliler tarafından karşılanması mutlak olan muhtelif işler bir eksiltmede toplanamaz. Ancak, ihalelerinin ayrı ayrı yapılacağı açıklanmak suretiyle ilanları birarada yapılabilir.

Bu Kanunda yazılı hallerden yararlanmak amacıyla ihale konusunu oluşturan işler kısımlara bölünemez. Ancak, istekli çıkmadığı takdirde, alım şekillerini değiştirecek mahiyette olmak üzere önemli işlerin kısımlara ayrılması mümkündür.

Arsası temin edilmemiş, mülkiyet ve kamulaştırma işlemleri tamamlanmamış olan ve gerekli olduğu halde imar durumu, tip yapılar da tatbikat, diğerlerinde avan projeleri ve bunlara dayalı keşifleri bulunmayan yapım işlerinde ihaleye çıkılamaz.

Ancak, arsa temin edilmesi, mülkiyet ve kamulaştırma işlemlerinin tamamlanması şartı; bina ve benzeri mahiyetteki inşaatlar dışındaki ihalelerde aranmaz.

MADDE 3 İHALE YETKİLİSİ:

Bu Kanunda yazılı işleri yaptırmaya ve ihaleye, idarelerin ita amirleri yetkilidir.

MADDE 4 TANIMLAR:

Tanımlar maddesine bakınız.

MADDE 5 İHALEYE KATILABİLME ŞARTLARI:

Bu Kanuna göre yapılacak ihalelere katılabilmek için kanuni ikametgah sahibi olmak, gerekli nitelik ve yeterliği haiz bulunmak, istenilen teminat ve belgeleri vermek zorunludur.

MADDE 6 İHALEYE KATILAMAYACAK OLANLAR:

Aşağıdaki şahıslar doğrudan veya dolaylı olarak ihalelere katılamazlar:

1. İhaleyi yapan idarenin;
 - a) İta amirleri,
 - b) İhale işlemlerini hazırlamak, yürütmek, sonuçlandırmak ve denetlemekle görevli olanlar,
 - c) (a) ve (b) bentlerinde belirtilen şahısların eşleri ve ikinci dereceye kadar (ikinci derece dahil) kan ve sıhrî hısımları,
 - d) (a), (b) ve (c) bentlerinde belirtilen şahısların ortakları (bu şahısların yönetim kurullarında görevli olmadıkları anonim ortaklıklar hariç).

2. Bu Kanun ve diğer kanunlardaki hükümler gereğince geçici veya sürekli olarak kamu ihalelerine katılmaktan yasaklanmış olanlar.

MADDE 7 ŞARTNAMELER:

İhale konusu işlerin her türlü özelliğini belirten şartname ve varsa ekleri idarelerce hazırlanır.

Bu şartnamelerde işin mahiyetine göre konulacak özel ve teknik şartlardan başka genel olarak aşağıdaki hususların da gösterilmesi zorunludur:

- a) İşin niteliği, nevi ve miktarı,

- b) Taşınmaz malların satışı, kiraya verilmesi, trampa edilmesi ve üzerlerinde mülkiyetin gayri aynı hak tesisinde tapu kayıtlarına göre yeri, sınırı, yüzölçümü, varsa pafta, ada ve parsel numarası ve durumu,
- c) Tahmin edilen bedeli, geçici teminat miktarı ve kesin teminata ait şartlar,
- d) İşin yapılma yeri, teslim etme ve teslim alma şekil ve şartları,
- e) İşe başlama ve işi bitirme tarihi, gecikme halinde alınacak cezalar,
- f) İsteklilerde aranılan şartlar ve belgeler,
- g) İhaleyi yapıp yapmamakta ve uygun bedeli tespitte idarenin serbest olduğu,
- h) İhale kararının karar tarihinden itibaren en geç 15 işgünü içinde ita amirince onaylanacağı veya iptal edilebileceği,
- i) Vergi, resim ve harçlarla sözleşme giderlerinin kimin tarafından ödeneceği,
- j) Ödeme yeri ve şartlarıyla avans verilip verilmeyeceği, verilecekse şartları ve miktarı,
- k) Sözleşme konusu işlerin malzeme veya birim fiyatlarındaki değişiklikler nedeniyle eğer ödenecekse fiyat farkının ne şekilde ödeneceği,
- l) Süre uzatımı verilebilecek haller ve şartları,
- m) İşin süresinden önce bitirilmesinde fayda görülen hallerde erken bitirme primi verilecekse miktarı, şartları ve ödeme şekli,
- n) İhtilafların çözüm şekli.

MADDE 8 ŞARTNAME GENEL ESASLARI:

Cumhurbaşkanı:

- a) Tip şartnamelerin genel ve ortak esaslarını belirlemeye,
- b) Şartnamelere konulmak üzere 7 nci maddede sayılan hususlarla ilgili veya bunlar dışındaki konularda genel esaslar tespit etmeye,
- Yetkilidir.

MADDE 9 TAHMİN EDİLEN BEDELİN TESPİTİ:

Tahmin edilen bedel, idarelerce tespit edilir veya ettirilir.

İşin özelliğine göre gerektiğinde belediye, ticaret odası, sanayi odası, borsa gibi kuruluşlardan veya bilirkişilerden soruşturulur.

Bu bedel gerektiğinde ihale komisyonlarınca tahkik ettirilir.

Ancak, yapım işlerinde bu işler için kanunların verdiği yetkiye dayanılarak ilgili dairelerce tespit edilmiş birim fiyatları varsa, bunlar uygulanır.

MADDE 10 BEDELİN TAHMİN EDİLEMEMESİ:

Sınai ve teknolojik zorunlulukların gerektirdiği durumlarda ilgili bakanın onayı alınmak suretiyle, bedel tahmini yapılmadan kapalı teklif usulüyle ihale yapılabilir.

MADDE 11 ONAY BELGESİ:

İhalesi yapılacak her iş için bir onay belgesi hazırlanır. Onay belgesinde, ihale konusu olan işin nevi, niteliği, miktarı, varsa proje numarası, tahmin edilen bedeli, kullanılabilir ödenek tutarı, avans ve fiyat farkı verilecekse şartları, ihalede uygulanacak usul, yapılacaksa ilanın şekli ve adedi, alınacaksa geçici teminat miktarı belirtilir.

Onay belgesinde ayrıca, Şartname ve eklerinin bir bedel karşılığında verilip verilmeyeceği, bedel karşılığı verilecekse bedelin ne olacağı gösterilir.

MADDE 12 ŞARTNAMELERİN VERİLMESİ:

İhalesi yapılacak işe ait şartnameler ve ekleri, özel kanunlarındaki hükümler saklı kalmak kaydıyla, ilgili idarelerce hazırlanır ve tasdikli örnekleri bedelsiz veya özelliklerine göre idarelerce takdir edilecek bir bedel karşılığında isteyenlere verilir.

MADDE 13 İHALE KOMİSYONLARI:

İta amirleri, ilgili idarenin memurlarından birinin başkanlığında idareden, yapım işlerinde işin ehli veya uzmanı olmak şartıyla, en az bir kişi ve maliye memurunun katılmasıyla kurulacak komisyonları görevlendirirler.

Askeri ihale komisyonlarının kaç kişiden ibaret olacağı ve nasıl kurulacağı Cumhurbaşkanlığı kararıyla tespit edilir.

TBMM, Cumhurbaşkanlığı ve Sayıştay Başkanlığında teşkil edilecek satınalma komisyonlarında maliye memurluğu görevi, bu kuruluşların saymanlık işlerini yürüten muhasebe müdürü veya vazifelendireceği bir memur tarafından yerine getirilir.

İl özel idarelerine ait ihaleler, il daimi encümenince, belediyelere ait ihaleler belediye encümenince bu Kanun hükümlerine göre yürütülür.

MADDE 14 KOMİSYONLARIN ÇALIŞMASI:

İhale komisyonları eksiksiz olarak toplanır.

Komisyon kararları çoğunlukla alınır.

Kararlarda çekimser kalmamaz.

Muhalef kalan üye karşı oy gerekçesine kararın altına yazarak imzalamak zorundadır.

Komisyon başkan ve üyeleri, oy ve kararlarından sorumludurlar.

MADDE 15 İHALE İŞLEM DOSYASININ DÜZENLENMESİ:

İhale suretiyle yapılacak işler için bir işlem dosyası düzenlenir. Bu dosyada onay belgesi, varsa tahmin edilen bedele ilişkin hesap tutanağı, şartname ve ekleri, gerekli projeler, ilana ilişkin belge ve gazete nüshaları, sözleşme tasarısı ile saklanması yarar görülen diğer belgeler bulunur.

MADDE 16 İSTEKLİLERDE ARANACAK NİTELİKLER VE İSTENECEK BELGELER:

İdarece ihalelerin en elverişli koşullarla sonuçlandırılmasını sağlamak amacıyla, isteklilerde belirli mali ve teknik yeterlik ve nitelikler aranabilir.

İstekliler şartnamelerde yazılı belgeleri eksiksiz vermek ve Türkiye'de tebligat için adres göstermek zorundadır.

Yapım işleriyle her türlü iş ve işlemler Cumhurbaşkanınca çıkarılan yönetmelikle gösterilir.

MADDE 17 İHALENİN İLANI

İhale konusu olan işler aşağıdaki esas ve usullere göre isteklilere ilan yoluyla duyurulur:

1. İhalenin yapılacağı yerdeki ilanlar:

a) Günlük gazete çıkan yerlerde ihaleler, ihalenin yapılacağı yerde çıkan gazetelerde en az bir gün aralıkla yayınlanmak suretiyle iki defa duyurulur.

Gazete ile yapılacak ilk ilan ile ihale günü arası 10 günden, son ilan ile ihale günü arası 5 günden az olamaz.

b) Günlük gazete çıkmayan yerlerdeki ihalelerde ilan, bu fıkranın (a) bendindeki süreler içinde ilgili idare ile hükümet ve belediye binalarının ilan tahtalarına asılacak yazılar ve belediye yayın araçları ile yapılır.

Bu yerlerde en çok 7 gün aralıklarla gazete çıkıyorsa ayrıca gazete ile bir defa ilan yapılır.

2. Diğer şehirlerde yapılacak ilanlar:

Tahmin edilen bedeli her yıl Genel Bütçe Kanunu ile belirlenecek miktarı aşan ihale konusu işler (1) numaralı fıkra göre yapılacak ilanlardan başka, trajı göz önüne alınarak ili Basın-İlan Kurumunca tespit olunacak günlük gazetelerden birinde, ihale tarihinden en az 10 gün önce bir defa daha ilan edilir.

3. Resmi Gazete ile yapılacak ilanlar:

Tahmin edilen bedeli (2) numaralı fıkra uyarınca belirlenecek miktarın üç katını aşan ihale konusu işler, ihale tarihinden en az 10 gün önce bir defada Resmi Gazete'de ilan edilir.

4. İdareler, işin önem ve özelliğine göre bu ilanları yurt içinde ve yurt dışında çıkan başka gazeteler veya öteki yayın araçları ile de ayrıca yayınlatabilirler.

5. Pazarlık usulü ile yapılacak ihaleler için idareler, ilan yapıp yapmamakta serbesttirler.

MADDE 18 İLANLARDA BULUNMASI ZORUNLU HUSUSLAR:

İlanlarda aşağıdaki hususların belirtilmesi zorunludur.

- a) İhale konusu olan işin niteliği, yeri ve miktarı,
- b) Şartname ve eklerinin nereden ve hangi şartlarla alınacağı,
- c) İhalenin nerede, hangi tarih ve saatte ve hangi usulle yapılacağı,
- d) Varsa tahmin edilen bedel ve geçici teminat miktarı,
- e) İsteklilerden aranılan belgelerin neler olduğu,
- f) Kapalı teklif usulüyle yapılacak ihalelerde, tekliflerin hangi tarih ve saate kadar nereye verileceği.

MADDE 19 ŞARTNAME VE EKLERİNDE DEĞİŞİKLİK HALİNDE İLAN:

İlan yapıldıktan sonra şartname ve eklerinde değişiklik yapılamaz. Değişiklik yapılması zorunlu olursa, iş yeniden aynı şekilde ilan olunur.

MADDE 20 İLANIN UYGUN OLMAMASI:

17 ve 18 inci maddelerdeki hükümlere uygun olmayan ilanlar geçersizdir. Bu durumda ilan yenilenmedikçe ihale yapılamaz.

İlanların geçersizliği ihale yapıldıktan sonra anlaşılırsa, ihale veya sözleşme feshedilir.

Ancak, işde ivedilik ve ihalede Devletin yararı varsa, ihale ve sözleşme Maliye Bakanlığının uygun görüşü ve birinci derece ita amirinin onayı ile geçerli sayılabilir.

MADDE 21 İLANI SAKINCALI GÖRÜLEN HUSUSLAR:

Askeri İhaleler ile Emniyet Genel Müdürlüğüne ve Milli İstihbarat Teşkilatına ait ihaleler için yapılacak ilanlarda birinci derece ita amiri tarafından sakıncalı görülen hususlara yer verilmez.

MADDE 22 YABANCI ÜLKELERDE İLAN:

İdarelerince yabancı ülkelerdeki isteklilerin de girmesi yararlı görülen ihaleler için yeterli rekabeti sağlayacak biçimde yabancı ülkelerde ilan yapılabilir. Bu ilan ihale gününden en az 45 gün önce yapılır.

İlanla ilgili usul ve yöntemler Milli Savunma, Dışişleri, Bayındırlık, Ticaret ve Enerji ve Tabii Kaynaklar bakanlıklarının görüşü alınarak, Maliye Bakanlığınca çıkarılacak bir yönetmelikte gösterilir.

MADDE 23 İHALENİN TATİL GÜNÜNE RASTLAMASI:

İhale için tespit olunan tarih, tatil gününe rastlamışsa ihale, tekrar ilana gerek kalmaksızın tatili takip eden ilk işgününde aynı yer ve saatte yapılır.

MADDE 24 TEKLİFLERİN AÇILMA ZAMANI:

Tekliflerin açılma zamanı, idarelerin çalışma saati içinde olmak üzere tespit edilir.

Açılma zamanı için, Posta, Telgraf, Telefon (PTT) veya Türkiye Radyo Televizyon (TRT) idarelerinin saat ayarı esas alınır.

MADDE 25 GEÇİCİ TEMİNAT:

İsteklilerden, ihale konusu olan işin tahmin edilen bedelinin % 3'ü oranında geçici teminat alınır.

10 uncu madde uyarınca yapılacak ihalelerde geçici teminat teklif edilen bedelin, tasfiye idaresince yapılan taşınır mal satışlarında ise satışa esas bedelin % 3'ünden az olamaz.

Pazarlık usulü ile yapılacak ihalelerde, geçici teminat alıp almamakta idareler serbesttir.

MADDE 26 TEMİNAT OLARAK KABUL EDİLECEK DEĞERLER:

Geçici veya kesin teminat olarak kabul edilecek değerler aşağıda gösterilmiştir

- a) Tedavüldeki Türk Parası,
- b) Bankalar ve özel finans kurumlarının verecekleri süresiz teminat mektupları,
- c) Hazine Müsteşarlığınca ihraç edilen Devlet iç borçlanma senetleri veya bu senetler yerine düzenlenen belgeler (Nominal bedele faiz dahil edilerek ihraç edilmiş ise bu işlemlerde anaparaya tekabül eden satış değerleri esas alınır).

MADDE 27 TEMİNAT MEKTUPLARI:

Bankaların bu Kanun kapsamındaki işler için verecekleri geçici, kesin ve avans teminat mektuplarının sermaye ve yedek akçelerinin durumlarına göre miktar ve kapsamlarını ve şeklini tespiti Maliye Bakanlığı yetkilidir.

Kanun ve diğer mevzuata aykırı olarak düzenlenmiş banka teminat mektupları kabul edilmez. Üzerinde suç unsuru tespit edilen teminat mektupları gerekli kovuşturma yapılması için Maliye Bakanlığına intikal ettirilir.

MADDE 28 UYGUN BEDELİN TESPİTİ:

Artırmalarda uygun bedel; tahmin edilen bedelden aşağı olmamak üzere teklif edilen bedellerin en yükseğidir.

Eksiltmelerde uygun bedel; tahmin edilen bedeli geçmemek şartı ile, teklif edilen bedellerin tercihe layık görülendir.

Kapalı teklif usulüyle yapılan ihalelerde; bedel tahmini yapılmışsa uygun bedel, teklif edilen bedellerden tahmin edilen bedeli geçmemek şartıyla tercihe layık görülür; bedel tahmini yapılmamışsa uygun bedel, teklif edilen bedellerin tercihe layık görülür.

Milli firmalar lehine hangi orana kadar ayırım yapılabileceği Cumhurbaşkanınca tespit edilir. Uygun bedelin tercihinde kullanılacak kriterler ile eksiltmelerde kabul edilecek azami indirim miktar veya oranları ve diğer hususlar her yıl Bayındırlık ve İskan Bakanının koordinatörlüğünde Milli Savunma, Maliye ve Gümrük, Tarım Orman ve Köy İşleri, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlarınca tespit olunarak Resmi Gazete'de yayımlanır.

MADDE 29 KOMİSYONLARIN İHALEYİ YAPIP YAPMAMAKTA SERBEST OLMASI:

Komisyonlar gerekçesini belirtmek suretiyle ihaleyi yapıp yapmamakta serbesttir. Komisyonların ihaleyi yapmama kararı kesindir.

MADDE 30 KARARLARDA BELİRTİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR:

İhale komisyonlarınca alınan kararlar, komisyon başkan ve üyelerinin adları, soyadları ve esas görevleri belirtilerek imzalanır.

Kararlarda isteklilerin isimleri, adresleri, teklif ettikleri bedeller, ihalenin hangi tarihte ve hangi istekli üzerine hangi gerekçelerle yapıldığı, ihale yapılmamış ise nedenleri belirtilir.

MADDE 31 İHALE KARARLARININ ONAYI VEYA İPTAL EDİLMESİ:

İhale komisyonları tarafından alınan ihale kararları, ita amirlerince karar tarihinden itibaren en geç 15 işgünü içinde onaylanır veya iptal edilir.

MADDE 32 KESİNLEŞEN İHALE KARARLARININ BİLDİRİLMESİ:

İta amirince onaylanan ihale kararları, onaylandığı günden itibaren engeç 5 işgünü içinde, üzerine ihale yapıłana veya vekiline, imzası alınmak suretiyle bildirilir veya iadeli taahhütlü mektupla tebligat adresine postalanır.

MADDE 33 ZAM VE İNDİRİM TEKLİFLERİ:

Teklifler verildikten sonra bu Kanunda yazılı haller dışında zam veya indirim teklifleri kabul edilmez.

MADDE 34 İHALEDE HAZIR BULUNMAYAN İSTEKLİLER:

İhale sırasında hazır bulunmayan veya noterden tasdikli vekaletnameyi haiz bir vekil göndermeyen istekliler, ihalenin yapıłış tarzına ve sonucuna itiraz edemezler.

MADDE 35 İHALE USULLERİNİN NELER OLDUĞU:

Bu Kanunun 1 inci maddesinde yazılı işlerin ihalelerinde aşağıdaki usuller uygulanır:

- a) Kapalı teklif usulü,
- b) Belli istekliler arasında kapalı teklif usulü,
- c) Açık teklif usulü,
- d) Pazarlık usulü,
- e) Yarışma usulü.

MADDE 36 İHALELERDE KAPALI TEKLİF USULÜNÜN ESAS OLDUĞU :

Bu Kanunun 1 inci maddesinde yazılı işlere ilişkin ihalelerde, tekliflerin gizli olarak verilmesini sağlayan kapalı teklif usulü esastır.

Ancak, 44 üncü maddede gösterilen işler belli istekliler arasında kapalı teklif usulüyle, 45 inci maddede gösterilen işler açık teklif usulüyle, 51 inci maddede sayılan işler pazarlık, 52 nci maddede gösterilen işler de yarışma usulüyle yaptırılabilir.

KAPALI TEKLİF USULÜ**MADDE 37 TEKLİFLERİN HAZIRLANMASI :**

Kapalı teklif usulünde teklifler yazılı olarak yapılır.

Teklif mektubu, bir zarfa konulup kapatıldıktan sonra zarfın üzerine isteklinin adı, soyadı ve tebligata esas olarak göstereceğı açık adresi yazılır.

Zarfın yapıştıırılan yeri istekli tarafından imzalanır veya mühürlenir.

Bu zarf geçici teminata ait alındı veya banka teminat mektubu ve istenilen diğer belgelerle birlikte ikinci bir zarfa konularak kapatılır.

Dış zarfın üzerine isteklinin adı ve soyadı ile açık adresi ve teklifin hangi işe ait olduğı yazılır.

Teklif mektuplarının istekli tarafından imzalanması ve bu mektuplarda şartname ve eklerinin tamamen okunup kabul edildiğinin belirtilmesi, teklif edilen fiyatın rakam ve yazı ile açık olarak yazılması zorunludur.

MADDE 38 TEKLİFLERİN VERİLMESİ:

Teklifler ilanda belirtilen saate kadar, sıra numaralı alındılar karşılığında komisyon başkanlığına verilir.

Alındı numarası zarfın üzerine yazılır.

Teklifler iadeli taahhütlü olarak da gönderilebilir.

Bu takdirde dış zarfın üzerine komisyon başkanlığının adresi ile hangi işe ait olduğı, isteklinin adı ve soyadı ile açık adresi yazılır.

MADDE 39 DIŞ ZARFLARIN AÇILMASI:

Tekliflerin açılma saati gelince, kaç teklif verilmiş olduğu bir tutanakla belirtildikten sonra dış zarflar hazır bulunan istekliler önünde alınıp sırasına göre açılarak, istenilen belgelerin ve geçici teminatın tam olarak verilmiş olup olmadığı aranır.

Dış zarfın üzerindeki alındı sıra numarası iç zarfın üzerine de yazılır.

MADDE 40 İÇ ZARFLARIN AÇILMASI VE SON TEKLİFLERİN ALINMASI

Teklif mektuplarını taşıyan iç zarflar açılmadan önce, ihaleye katılacaklardan başkası ihale odasından çıkarılır.

Bundan sonra zarflar numara sırası ile açılarak, teklifler komisyon başkanı tarafından okunur veya okutulur ve bir listesi yapılır.

Kapalı teklif usûlü ile yapılan artırma ihalelerinde; geçerli en yüksek teklifin altında olmamak üzere, oturumda hazır bulunan isteklilerden sözlü veya yazılı teklif alınmak suretiyle ihale sonuçlandırılır.

Ancak, geçerli teklif sayısının üçten fazla olması durumunda bu işlem, geçerli en yüksek teklif üzerinden, oturumda hazır bulunan en yüksek üç teklif sahibi istekliyle, bu üç teklif ile aynı olan birden fazla teklifin bulunması halinde ise bu istekliler dahil edilmek suretiyle yapılır.

MADDE 41 İHALE SONUCUNUN KARARA BAĞLANMASI :

40 ıncı madde gereğince kabul edilen teklifler incelenerek :

a) İhalenin yapıldığı, ancak ita amirinin onayına bağlı kaldığı

b) Tekliflerin daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesi için süreye ihtiyaç duyulduğu ve şartnamelerde daha uzun bir süre öngörülmemiş ise ihalenin 15 günü geçmemek üzere başka bir güne bırakıldığı,

c) İhalenin yapılmadığı,

Hususlarından birine karar verilir ve bu husus gerekçeli bir karar veya karar özeti halinde yazılarak, komisyon başkan ve üyeleri tarafından imzalanır ve durum hazır bulunanlara bildirilir.

MADDE 43 İHALENİN YAPILAMAMASI :

Kapalı teklif usulü ile yapılan ihalelerde, istekli çıkmadığı veya teklif olunan bedel komisyonca uygun görülmediği takdirde, ya yeniden aynı usulle ihale açılır veya idare yararı görüldüğü takdirde, ihalenin bitiş tarihinden itibaren 15 gün içinde iş pazarlıkla yaptırılır.

İşin pazarlığa bırakılması halinde şartnamede belirtilen nitelik ve şartların aynen muhafazası zorunludur. Yeni ihale yapılıncaya kadar geçecek günler içinde aynı nitelikler korunarak günlük ihtiyaçlar oranında pazarlıkla mal alınabilir.

BELLİ İSTEKLİLER ARASINDA KAPALI TEKLİF USULÜ

MADDE 44 BELLİ İSTEKLİLER ARASINDA YAPILACAK İHALELER:

Uçak, harp gemisi, harp mühimmatı, elektronik cihaz, askeri tesisat ve levazımat, silah ve malzeme sistemleri, savunma sanayii ile ilgili faaliyetler ve bunlara ait her türlü yedek parça alımı; barajlar, enerji santralleri, sulama tesisleri, limanlar, rıhtımlar, hava meydanları, demiryolları, lokomotifler, karayolları, tüneller, köprüler, akaryakıt tesisleri, özelliği bulunan yapımlar işleri bedii ve teknik hususiyetleri taşıyan sanat işleri, kentlerin ulaşım sistemlerine ilişkin planlar, kentlerin harita, nazım ve imar planları, su, kanalizasyon ve enerji tesisleri ile bunların etüt ve proje işlerinin ihalesi; diğer ihale usulleri yerine teknik yeterlilikleri ve güçleri idarece kabul edilmiş en az üç istekli arasında kapalı teklif usulü ile yaptırılabilir.

Zorunlu nedenlerle üçten az istekliden teklif almak gerektiği takdirde Cumhurbaşkanınca bu hususta ayrıca karar alınması şarttır.

İhaleye katılacak isteklilerin isimleri belirtilmek suretiyle bizzat ilgili veya bağlı bulunulan bakanın onayının alınması zorunludur.

Bu ihalelerle ilan yapılması zorunlu değildir.

Gerekli görülen hallerde ihaleye davet edilecek isteklilerin seçimi için önseçim ilanı yapılabilir.

AÇIK TEKLİF USULÜ

MADDE 45 AÇIK TEKLİF USULÜ İLE YAPILABİLECEK İHALELER:

Bu Kanunun 1 inci maddesinde yazılı işlerden, tahmin edilen bedeli her yıl Genel Bütçe Kanunu ile tespit edilecek tutarı geçmeyen ihaleler açık teklif usulüyle yapılabilir.

MADDE 46 AÇIK TEKLİF USULÜNÜN UYGULANMASI:

Açık teklif usulüne göre ihaleler, isteklilerin ihale komisyonları önünde tekliflerini sözlü olarak belirtmeleri suretiyle yapılır.

Teklif sahibi komisyonda hazır bulunmadığı takdirde posta ile gönderilen teklif son ve kesin teklif olarak kabul edilir.

MADDE 47 AÇIK TEKLİF USULÜNDE İHALE:

İlanda belirtilen ihale saati gelince, komisyon başkanı, isteklilerin belgelerini ve geçici teminat verip vermemiş olduklarını inceleyerek, kimlerin ihaleye katılabileceğini bildirir.

Katılamayacakların belge ve teminatlarının geri verilmesi kararlaştırılır.

Diğer istekliler, önce şartnameyi imzaya ve daha sonra, sıra ile tekliflerini belirtmeye çağrılır.

İlk teklifler bu suretle tespit edildikten sonra, komisyon başkanı, posta ile yapılmış teklifler varsa okutarak bu tekliflerin de ihaleye ait artırma ve eksiltme kağıdına yazılmasını sağlar.

Bundan sonra istekliler sıra ile tekliflerde bulunmaya devam ederler.

Teklifler yapıldığı sırada, yapılan indirim veya artırımların işi uzatacağı anlaşılırsa; isteklilerden komisyon huzurunda son tekliflerini yazılı olarak bildirmeleri istenebilir.

MADDE 48 İHALE SONUCUNUN KARARA BAĞLANMASI:

Sözlü veya yazılı son teklifler alındıktan sonra, ihale 41 inci maddeye göre karara bağlanır.

MADDE 49 İHALENİN YAPILAMAMASI:

Açık teklif usulüyle yapılan ihalelerde istekli çıkmadığı, isteklilerin belgeleri veya son teklifleri uygun görülmediği takdirde, yeniden aynı usulle ihale açılır veya idare yararı görüldüğü takdirde, ihalenin bitiş tarihinden itibaren 15 gün içinde iş 43 üncü maddenin ikinci fıkrasında belirtilen esaslar dahilinde pazarlıkla yaptırılabilir.

PAZARLIK USULÜ

MADDE 50 PAZARLIK USULÜNDE İHALE:

Pazarlık usulü ile yapılan ihalelerde teklif alınması belli bir şekle bağlı değildir. İhaleler, komisyon tarafından işin nitelik ve gereğine göre, bir veya daha fazla istekliden yazılı veya sözlü teklif almak ve bedel üzerinde anlaşmak suretiyle yapılır.

MADDE 51 PAZARLIK USULÜYLE YAPILACAK İŞLER:

Aşağıda yazılı işlerin ihalesi, pazarlık usulüyle yapılabilir;

a) Yer, özellik (askeri birliklerin kuruluş özellikleri dahil) ve nitelikleri itibariyle her yıl Genel Bütçe Kanununda gösterilecek belli tutarları aşmayan ve süreklilik göstermeyen, bu Kanunun 1 inci maddesinde gösterilen işler,

b) Silahlı Kuvvetlerin manevra ve planlı tatbikatlarının gerektirdiği ve acele olarak temini zorunlu her türlü ihtiyaçları; Silahlı Kuvvetler için Genelkurmay Başkanlığınca, güvenlik kuvvetleri için İçişleri Bakanlığınca tespit edilecek özel durumlardaki her türlü ihtiyaçları ve taşıma işleri,

c) Önceden düşünülmesi mümkün olmayan ani ve beklenmeyen olayların ortaya çıkması üzerine acele olarak yapılması gerekip, kapalı veya açık teklif usulünün uygulanmasına yeterli süre bulunmayan işler; diğer ihale usulleriyle temin edilemeyeceği açıkça belli olan işler; bilgisayar alımı, kiralınması, bakım ve onarımı; her çeşit araç ve gerecin yetkili servislerine yaptırılacak periyodik bakım ve onarımları; yedek parça ve lastik alımları,

d) 29 uncu maddeye göre ihalenin yapılmaması veya sözleşmenin bozulması nedeniyle, yeniden yapılacak ihalelerin sonuçlandırılmasına kadar geçecek süre içindeki ihtiyaç maddelerinin alımı,

e) 43 üncü ve 49 uncu maddeler uyarınca, pazarlık usulüyle sonuçlandırılacak işler,

f) İdarelerin, müştereken veya iştirak halinde sahibi bulundukları taşınmaz mallardaki paylarının paydaşlara kiraya verilmesi,

g) Kullanışlarının özelliği, idarelere yararlı olması veya ivediliği nedeniyle kapalı veya açık teklif yöntemleriyle ihalesi uygun görülmeyen, Devletin özel mülkiyetindeki taşınır ve taşınmaz malların kiralınması, trampası ve mülkiyetin gayri ayni hak tesisi ile Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerlerin kiralınması ve mülkiyetin gayri ayni hak tesisi,

h) Hazinesin veya Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğünün mülkiyetinde veya Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan yerlerdeki baraj, dalyan, voli yerleri, göller, havuzlar, nehirler ve nehir ağızlarındaki av yerleri ile deniz ve iç sularda belirlenmiş yerlerdeki su ürünleri üretim hakkının, 22.3.1971 tarihli ve 1380 sayılı Su Ürünleri Kanununa göre il özel idarelerince kiraya verilmesi,

i) Özellikleri nedeniyle belli isteklilere yaptırılmasında yarar görülen her türlü hizmet, eğitim, araştırma, etüt ve proje, planlama, müşavirlik, keşif, harita, fotoğraf, film, baskı, sergileme, kontrol, muayene işleri ile teknik, fikri ve güzel sanatlarla ilgili çalışmayı gerektiren diğer işler,

j) Para, tahvil, senet, pul, altın, gümüş, mücevher gibi kıymetlerle, güzel sanatlarla ilgili veya tarihi değeri bulunan eşyanın özel ambalaj, koruma, sigorta ve taşıma işleri,

k) Çabuk bozulan, saklanması tehlikeli olan, saklama giderleri değerine veya beklemeden doğacak yararına oranla yüksek bulunan malların satımı,

l) Tek kişi veya firma elinde bulunan taşınır mal, hak ve hizmetlerle, belirli taşınmaz malların alımı veya kiralınması,

m) Ordu binek ve yük hayvanları ile damızlık olarak veya aşı, serum üretmek veya kontrol ve araştırma işlerinde kullanılmak üzere hayvan alımı,

n) Milli Güvenlik nedeniyle gizli tutulması zorunluluğu Cumhurbaşkanınca kabul edilen işler,

o) Hazineye mal edilmiş batık gemiler ile denize düşmüş malların çıkarılması, Özellikleri nedeniyle yabancı ülkelerden sağlanması zorunlu olan her türlü alım, kiralama, onarım, yaptırma, keşfettirme, montaj, sigorta, taşıma ve hizmet işleri.

(a), (b), (c), (d), (i), (l) ve (p) bendlerinde yazılı işler için şartname düzenlenmesi, tahmini bedel tespiti, teminat alınması ve sözleşme yapılması zorunlu değildir.

(i), (l) ve (p) bendlerinde yazılı işlerde Maliye Bakanlığının uygun görüşü alınır.

YARIŞMA USULÜ

MADDE 52 YARIŞMA USULÜNÜN UYGULANMASI:

İdareler her türlü etüt, plan, proje ve güzel sanatlara ilişkin işleri gerekli görüldüğünde, yarışma ile yaptırabilirler.

Bu işlerin mesleki kontrollük hizmetleri, projesi uygulanacak olan yarışmacıya, pazarlıkla ihale edilebilir.

MADDE 53 İHALENİN SÖZLEŞMEYE BAĞLANMASI :

Bütün ihaleler bir sözleşmeye bağlanır.

Sözleşme, idare adına ita amiri tarafından imzalanır.

MADDE 54 KESİN TEMİNAT:

Taahhüdün, sözleşme ve şartname hükümlerine uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak amacıyla, sözleşme yapılmasından önce müteahhit veya müşteriden ihale bedeli üzerinden hesaplanmak suretiyle % 6 oranında kesin teminat alınır.

Tasfiye idaresince yapılan taşınır mal satışlarında kesin teminat, ihale bedelinin % 6'sından az olamaz.

Müteahhit veya müşterinin bu zorunluluğa uymaması halinde, protesto çekmeye ve hüküm almaya gerek kalmaksızın ihale bozulur ve varsa geçici teminatı gelir kaydedilir.

Sözleşmenin yapılmasından sonra geçici teminat iade edilir.

MADDE 55 YAPIM İŞLERİNDE KESİN TEMİNAT:

Tahmin edilen bedeli her yıl Genel Bütçe Kanunu ile tespit edilecek tutarı aşan etüt, proje, kontrollük ve müşavirlik hizmetleri ile yapım işlerinde alınmış bulunan geçici teminat, kesin teminata çevrilir; kesin teminatın geri kalanı müteahhidin hak edişlerine karşı verilecek paralardan % 10 alıkonularak kesin teminat tutarına çıkarılır.

MADDE 56 KESİN TEMİNATIN GERİ VERİLMESİ:

Kesin teminatın:

a) Taahhüdün sözleşme ve şartname hükümlerine uygun biçimde yerine getirildiği usulüne göre anlaşıldıktan ve müteahhidin bu işten dolayı idareye herhangi bir borcunun olmadığı tespit edildikten sonra, Sosyal Sigortalar Kurumundan ilişiksiz belgesinin getirilmesi halinde, tümü;

b) Yapım işlerinde (a) fıkrasındaki şartlardan ayrı olarak, geçici kabul tutanağının onaylanması ve geçici kabulde görülen kusurların giderilme bedelinin kesin teminatın yarısından fazla olmaması şartıyla, yarısı, kesin kabul işlemleri tamamlandıktan sonra ise, kalanı; Müteahhide geri verilir.

MADDE 57 SÖZLEŞME YAPILMASINDA MÜTEAHHİT VEYA MÜŞTERİNİN GÖREV VE SORUMLULUĞU :

Sözleşme yapılması gerekli olan hallerde müteahhit veya müşteri 31 inci maddeye göre onaylanan ihale kararının veya Maliye Bakanlığının vizesi gereken hallerde bu vizenin yapıldığının bildirilmesini izleyen günden itibaren 15 gün içinde geçici teminatı kesin teminata çevirecek noterlikçe tescil edilmiş sözleşmeyi, idareye vermek zorundadır.

Satışlara ilişkin ihalelerde müşterinin aynı süre içinde ihale bedelini ve müşteriye ait bulunan vergi, resim ve harçları yatırması, diğer giderleri ödemesi gerekir.

MADDE 58 TAŞINMAZ MALLARIN MÜŞTERİ TARAFINDAN ADINA TESCİL ETTİRİLMESİ :

Bedeli, vergi, resim, harç ve diğer masrafları ödemiş olmak şartıyla, müşteri, şartnamede yazılı süre içinde taşınmaz malları namına tescil ettirmeye mecburdur.

MADDE 59 MÜŞTERİNİN SÜRESİ İÇİNDE TAŞINIR MALLARI TESLİM ALMAMASI:

Taşınır mallar, bedeli ödendiği halde şartnamedeki süre içinde teslim alınmaz ise, idare bunları müşteri hesabına bu Kanun hükümleri dairesinde satmaya yetkilidir.

Malların süresi içinde teslim alınmaması ve ikinci defa satılması sebebiyle tahakkuk edecek masraflar, varsa idarenin diğer alacakları, ikinci satış bedelinden mahsup edildikten sonra, geri kalan kısmı, ilk müracaatında verilmek üzere müşteri namına emanet hesabına alınır.

Satış bedeli idarenin masraflarını ve alacaklarını karşılamazsa, farkı teminattan mahsup edilir ve artanı müşteriye geri verilir.

MADDE 60 İDARENİN GÖREV VE SORUMLULUĞU :

İdare 57 nci maddede yazılı süre içinde sözleşme yapılması hususunda kendisine düşen görevleri yapmak ve taşınmaz malların satımında, ferağa ait işlemleri tamamlamak, şartnamede belirtilen sınır ve evsafa göre satılan malları müşteriye teslim etmekle yükümlüdür.

Bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi halinde, müteahhit veya müşteri, sürenin bitmesinden itibaren en çok 15 gün içinde, 10 gün müddetli bir noter ihbarnamesi ile bildirmek şartıyla, taahhüdünden vazgeçebilir.

Bu takdirde teminat geri verilir.

MADDE 61 SÖZLEŞME YAPILMASI VE KESİN TEMİNAT ALINMASI ZORUNLU OLMAYAN HALLER :

57 nci maddede yazılı süre içinde taahhüdün şartname hükümlerine göre yerine getirilmesi ve bunun idarece uygun bulunması halinde, sözleşme yapılması ve kesin teminat alınması zorunlu değildir.

MADDE 62 MÜTEAHHİT VEYA MÜŞTERİNİN SÖZLEŞMENİN BOZULMASINA NEDEN OLMASI:

Sözleşme yapıldıktan sonra 63 üncü maddede yazılı hükümler dışında müteahhit veya müşterinin taahhüdünden vazgeçmesi veya taahhüdünü, şartname ve sözleşme hükümlerine uygun olarak yerine getirmemesi üzerine, idarenin en az 10 gün süreli ve nedenleri açıkça belirtilen ihtarına rağmen aynı durumun devam etmesi halinde, ayrıca protesto çekmeye ve hüküm almaya gerek kalmaksızın kesin teminatı gelir kaydedilir ve sözleşme feshedilerek hesabı genel hükümlere göre tasfiye edilir.

MADDE 63 SÖZLEŞMEDE BELİRTİLEN İŞİN ARTIŞ VE EKSİLİŞİ :

Yapım işlerine ait bir sözleşmenin uygulanması sırasında keşif ve sözleşmede öngörülmeyen iş artışı veya eksilişi zorunlu hale gelirse, müteahhit, keşif bedelinin % 30 oranına kadar olan değişikliği, süre hariç, sözleşme ve şartnamesindeki hükümler dairesinde yapmakla yükümlüdür.

Keşif bedeli artışının % 30'u geçmesi halinde sözleşme feshedilir. Ancak, bu durumda müteahhit işin keşif bedeli ve % 30 keşif artışının karşılığı işleri sözleşme ve şartnamesindeki hükümler çerçevesinde yapmaya zorunludur.

% 30 oranından fazla artış; temel, tünel ve benzeri işler ile tabii afetler gibi nedenlerden ileri gelmiş ise; idarenin isteği, müteahhidin kabulü ve ilgili bakanın onayı ile süre hariç, aynı sözleşme ve şartname hükümleri içinde % 30'u geçen işler de aynı müteahhide yaptırılabilir.

Keşif bedelinin % 70 inden daha düşük bedelle tamamlanacağı anlaşılan işlerde, müteahhit işi bitirmeye zorunludur.

Bu durumda, müteahhide, belgelemek şartı ile yapmış olduğu gerçek giderlerine karşılık olarak, ihale bedelinin % 70'i ile yaptığı işin tutarı arasındaki bedel farkının % 5'ine kadar ödeme yapılabilir.

MADDE 64 KİRALARDA SÖZLEŞME SÜRESİ:

Kiraya verilecek taşınır ve taşınmaz malların kira süresi, on yıldan çok olamaz.

Turistik tesis kurulacak yerlerin ve turistik tesislerin ve enerji üretimi tesisleri ile iletim ve dağıtım tesis ve şebekelerinin ihtiyacı olan arazilerin ve doğal gaz iletim, dağıtım ve depolama tesis ve şebekelerinin ihtiyacı olan arazilerin on yıldan fazla süre ile kiraya verilmesi mümkündür.

Üç yıldan fazla süre ile kiraya verme işlerinde, önceden Maliye Bakanlığından izin alınması şarttır.

Katma bütçeli idarelerde bu izin, idarelerin bağlı bulundukları bakanlıktan alınır.

MADDE 65 SU ÜRÜNLERİ İSTİHSALİ HAKKI KİRALARINDA SÜRE:

Dalyan, voli yerleri, doğal ve yapay göller, barajlar, havuzlar, nehirler ve nehir ağızlarındaki sular, av yerleri ile deniz ve iç sulardaki su ürünleri istihsal hakkının kiralanmasında beş yıla kadar sözleşme yapmaya idareler yetkilidir.

Ancak, kiracı tarafından kurulacak ve tesisat yapılacak olan üretme yerleri onbeş yıla kadar kiraya verilebilir.

MADDE 66 SÖZLEŞMENİN DEVRİ:

Sözleşme, ita amirinin yazılı izni ile başkasına devredilebilir. Ancak, devir alacaklarda ilk ihaledeki şartlar aranır.

MADDE 67 MÜTEAHHİT VEYA MÜŞTERİNİN ÖLÜMÜ:

Müteahhit veya müşterinin ölümü halinde, yapılmış olan işler tasfiye edilerek kesin teminatı ve varsa sair alacakları varislerine verilir.

Ancak, idare varislerden istekli olanlara, ölüm tarihinden itibaren 30 gün içinde kesin teminat verilmesi şartıyla sözleşmeyi devredebilir.

MADDE 68 MÜTEAHHİT VEYA MÜŞTERİNİN İFLASI HALİ:

Müteahhit veya müşterinin iflas etmesi halinde sözleşme bozulur.

MADDE 69 MÜTEAHHİT VEYA MÜŞTERİNİN AĞIR HASTALIĞI, TUTUKLU-LUK VEYA MAHKÜMİYET HALİ:

Müteahhit veya müşteri sözleşmenin yerine getirilmesine engel olacak derecede ağır hastalık, tutukluluk veya hürriyeti bağlayıcı bir ceza nedeni ile taahhüdünü yapamayacak duruma girerse, bu hallerin oluşundan itibaren 30 gün içinde ilgili idarenin kabul edeceği birini vekil tayin etmek şartıyla taahhüdüne devam edebilir.

MADDE 70 MÜTEAHHİT VEYA MÜŞTERİNİN BİRDEN FAZLA OLMASI HALİ:

Birden fazla gerçek veya tüzelkişi tarafından birlikte yapılan taahhütlerde, müteahhitlerden veya müşterilerden birinin ölümü, iflası, tutuklu veya mahkûm olması gibi haller sözleşmenin devamına engel olmaz.

Birlikte yapılan taahhütlerde müteahhitlerden biri idareye (pilot firma) olarak bildirilmiş ise, pilot firmanın şahıs veya şirket olmasına göre ölüm, iflas veya dağılma hallerinde sözleşme kendiliğinden sona erer.

Ancak, diğer müteahhitlerin teklifi ve idarenin uygun görmesi halinde sözleşme yenilenerek işe devam edilir.

MADDE 71 İHTİYAÇLARIN KAMU KURULUŞLARINDAN KARŞILANMASI :

Aşağıda belirtilen durumlarda ihale işleri Maliye Bakanlığının uygun görüşü alınarak kıymet takdiri suretiyle yapılır.

1. Bu Kanun kapsamına giren idarelerin kendi aralarında yaptıkları ihale işleri,
2. (1) numaralı fıkrada belirtilen idarelerin her türlü ihtiyaçlarının;
 - a) Bu idarelere bağlı sabit veya döner sermayeli müesseseler ve özel bütçeli idarelerin kurdukları birliklerden,
 - b) Kamu iktisadi teşebbüsleri ile sermayesinin yarısından fazlası tek başına veya birlikte Devlete, kamu iktisadi teşebbüslerine veya mahalli idarelere ait kuruluşlardan,
 - c) Türk Silahlı Kuvvetlerini güçlendirmek amacıyla kurulmuş olan vakıflar ile sermayesinin yarısından fazlası bu vakıflara ait olan kuruluş, şirket ve müesseselerden,
 - d) Özel kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile kurulan tüzelkişiliğe sahip ve ortaklarının veya kanunların öngördüğü durumlarda ortak olmayanların ürünlerini alan, işleyen, değerlendiren iyileştiren, satan, üretim ihtiyaçlarına yarayan araç ve gereçleri sağlayan ortaklıklar ve bunlara ait birliklerden,

e) Özel kanunlar veya Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle kurulmuş ve kendilerine kamu görevi verilmiş tüzelkişiliğe sahip kuruluşlardan,

Temini ile ilgili ihale işleri.

(2) numaralı fıkranın uygulanmasında, ihale konusu mal ve hizmetlerle, taşıma işlerinin bizzat o kuruluşlar tarafından üretilmesi ve yapılması zorunludur. Ancak, bu fıkra yazılı olup kuruluş amaçları temel gıda ve günlük tüketim maddelerini alıp satmak olan kuruluşlar bakımından, sözü edilen günlük gıda ve tüketim maddeleri; sanayi kuruluşları bakımından da, imal edilecek mamullerin bünyesine giren hammadde, yarı mamul, devre elemanları, aksesuar, yardımcı özel teçhizat ve bir bütün halinde kurulacak tesislerde kullanılan ve kuruluşun imalat sahasına girmeyen makine, teçhizat için bizzat üretim ve yapım şartı aranmaz.

MADDE 72 KAMU YARARINA ÇALIŞAN DERNEKLERE TAŞINMAZ MALLARIN SATIMI:

Kamu yararına çalışan derneklere, kuruluş gayelerine uygun olarak kullanılmak üzere, Hazine'nin özel mülkiyetinde kayıtlı bulunan ve kamu hizmetlerine tahsisli olmayan taşınmaz malları, satış tarihindeki alım satım rayıcı nazara alınarak kıymet takdiri suretiyle satılabilir.

Bu yolla edinilen taşınmaz mallar veriliş maksadı dışında kullanılamaz ve satılamaz.

Ancak, satış tarihinden itibaren en az yirmi yıl geçen ve veriliş maksadına uygun olarak kullanılan taşınmazların, mevcut faaliyet aksatılmaksızın kısmen veya tamamen ticari amaçlarla değerlendirilmesinin kuruluş gayelerine daha fazla hizmet edeceği hallerde, elde edilecek gelirin yüzde otuzunun Hazineye verilmesi koşuluyla taşınmazların satış dahil değerlendirilmesine Maliye Bakanlığınca belirlenecek usul ve esaslara göre izin verilebilir.

Beş yıl içinde kuruluş gayesine uygun olarak kullanılmadığı takdirde, taşınmaz mal, satış bedeli üzerinden Hazinece geri alınır.

MADDE 73 TARİHİ VE BEDİİ DEĞERİ OLAN TAŞINMAZ MALLARIN KİRAYA VERİLMESİ:

Tarihi ve bedii değeri olan taşınmaz mallar Kültür ve Turizm Bakanlığının görüşü alınarak, Maliye Bakanlığınca çıkarılacak bir yönetmelikte tespit olunacak esas ve şartlara göre, Maliye Bakanlığınca kiraya verilebilir.

MADDE 74 TARİHİ VE BEDİİ DEĞERİ OLMAYAN TAŞINMAZ MALLARLA İLGİLİ İŞLEMLER:

Tarihi ve bedii değeri olanlar hariç Hazine'nin özel mülkiyetindeki yerlerin satışı, kiraya verilmesi, trampası ve mülkiyetin gayri ayni hak tesisi ile Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerlerin kiraya verilmesi, mülkiyetin gayri ayni hak tesisi esasları Maliye Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikte belirlenir.

MADDE 75 ECRİMİSİL VE TAHLİYE :

Devletin özel mülkiyetinde veya hüküm ve tasarrufu altında bulunan taşınmaz malları, özel bütçeli idarelerin mülkiyetinde bulunan taşınmaz mallar ve Vakıflar Genel Müdürlüğü ile idare ve temsil ettiği mazbut vakıflara ait taşınmaz malların, gerçek ve tüzelkişilerce işgali üzerine, füzuli şagilden, bu Kanunun 9 uncu maddesindeki yerlerden sorulmak suretiyle, idareden taşınmaz ve değerlendirme konusunda işin ehli veya uzmanı üç kişiden oluşan komisyonca tespit tarihinden geriye doğru beş yılı geçmemek üzere tespit ve takdir edilecek ecrimisil istenir.

Ecrimisile itiraz edilmemesi halinde yüzde yirmi, peşin ödenmesi halinde ise ayrıca yüzde onbeş indirim uygulanır.

İşgal edilen taşınmaz mal, idarenin talebi üzerine, bulunduğu yer mülkiye amirince en geç 15 gün içinde tahliye ettirilerek, idareye teslim edilir.

Köy sınırları içerisinde yer alan Hazinesinin özel mülkiyetinde veya Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan taşınmazların işgalcilerinden tahsil edilen ecrimisil gelirlerinin yüzde beşi, 442 sayılı Köy Kanununda belirlenen görevlerde kullanılmak kaydıyla, tahsilatı izleyen ay içinde bu gelirlerin elde edildiği köy tüzel kişiliği hesabına aktarılmak üzere emanet nitelikli hesaplara kaydedilir.

Maliye Bakanlığı bu oranı iki katına kadar artırmaya yetkilidir.

MADDE 76 MAHALLİ KOMİSYONLARIN YETKİLERİ:

Taşınır ve taşınmaz malların satış, kira, trampa edilmesi ve mülkiyetin gayri ayni hak tesislerinde, mahalli komisyonların ne miktara kadar ihaleye selahiyetleri oldukları, her yıl Genel Bütçe Kanununda gösterilir.

MADDE 77 KIZILAY DERNEĞİNDEN YAPILACAK ALIMLAR:

Kızılay derneğinde bulunan ilaçlarla, sağlık araç ve gereçleri, idarelerce doğrudan doğruya satın alınabilir.

MADDE 78 İLAÇ VE GEREÇ SAĞLANMASI:

Kanunlar gereğince tedavisi sağlanan kişilerin kullanması gereken ilaç ve gereçlerin, ilgililer tarafından eczanelerden alınması halinde, idarelerle eczaneler arasında yapılacak anlaşmalar Maliye Bakanlığınca tespit edilecek esas ve usullere göre yapılır.

MADDE 79 DIŞ ÜLKELERDEKİ KURULUŞLARIN İHTİYAÇLARI:

İdarelerin yabancı ülkelerdeki kuruluşlarının yerel ihtiyaçlarının karşılanmasında taşınır ve taşınmaz malların alım, satım, kiralama ve kiraya verilmesinde uygulanacak esaslar Dışişleri, Milli Savunma, Maliye ve Bayındırlık bakanlıklarınca düzenlenecek bir yönetmelikle tespit edilir.

MADDE 80 YURT DIŞINDA BULUNAN GEMİ VE UÇAKLARIN İHTİYAÇLARININ KARŞILANMASI :

Yurt dışında bulunan gemi ve uçakların o yerden sağlanması zorunlu olan ihtiyaç maddelerinin alımı ile acele onarımlarının vesair giderlerinin yapılmasına ilişkin eseslar, Maliye ve Milli Savunma bakanlıklarınca müştereken hazırlanacak bir yönetmelikte gösterilir.

MADDE 81 EMANET SURETİYLE YAPILACAK İŞLER:

Aşağıda yazılı işler, ita amirlerince idare görevlilerinden oluşturulacak emanet komisyonları eliyle emaneten yaptırılabilir.

- a) Tahmin edilen bedeli her yıl Genel Bütçe Kanununda gösterilen miktarı geçmeyen yapım, bakım ve onarım işleri,
- b) İdarenin yeterli işgücü, makine, araç, gereç ve taşıtlara sahip olması halinde ve ihaleye konulması faydalı görülmeyen yapım ve taşıma işleri,
- c) Köy kalkınması ile ilgili yapım işleri,
- d) İstihkamların yapımı ve onarımı ile garnizonların altyapı işleri,
- e) Gizliliği olan işlerle yasak bölgelerde ve orman içindeki yapım ve taşıma işleri,
- f) Toprak koruma, arazi iyileştirme ve orman amenajman işleri,
- g) Can ve mal kaybı tehlikesi nedeniyle acele olarak gerçekleştirilmesi gereken yapım ve onarım işleri,
- h) Sözleşmenin bozulması veya tasfiye edilmesi nedeniyle bitirilmemiş olup, süratle bitirilmesinde zorunluluk görülen işlerin tamamlanması,
- i) Liman yapımı ve genişletilmesi, tarama yapılması, ulaşım güvenliği için batıkların çıkarılması ve dolgu işleri,

j) Silahlı Kuvvetlerle, güvenlik kuvvetlerinin araç ve gereçlerinin yapım, onarım ve bakımı,

k) Parasal bağış dışındaki halk katkısının önem taşıması nedeniyle ihaleye konulmadan yaptırılmasında idaresince yarar görülen işler,

l) İhaleye konulmasna imkan bulunmayan veya ihaleye konulduğu halde istekli çıkmayan ve beklemeye de tahammülü olmayan işler,

m) Demiryolu yapımında balast ve yol malzemesinin döşenmesi işleri,

n) Telgraf, telefon ve enerji hatlarının çekilmesi işleri,

o) Tuz çıkarma işleri,

p) İlköğretim kurumları ve tesisleri ile ilkokul öğretmen konutları yapım, onarım ve bakım işleri.

Emanet komisyonları eliyle yapılabilecek işlere ait uygulama esasları, Cumhurbaşkanınca çıkarılacak bir yönetmelikte gösterilir.

MADDE 82 ULUSLARARASI ANTLAŞMALAR UYARINCA YAPILACAK İŞLER :

Uluslararası antlaşmalar uyarınca Türkiye'de yapılacak ve karşılıkları yabancı Devlet veya Uluslararası kuruluşlarca sağlanacak işler, özel kanun, kararname ve antlaşmalar hükümlerine göre yürütülür.

MADDE 83 YASAK FİİL VE DAVRANIŞLAR :

İhale işlemlerinin hazırlanması, yürütülmesi ve sonuçlandırılması sırasında;

a) Hile, desise, vait, tehdit, nüfuz kullanma ve çıkar sağlama suretiyle veya başka yollarla ihaleye ilişkin işlemlere fesat karıştırmak veya buna teşebbüs etmek,

b) Açık teklif ve pazarlık usulü ile yapılan ihalelerde isteklileri tereddüde düşürecek veya rağbeti kırarak söz söylemek ve istekliler arasında anlaşmaya çağırma ima edecek işaret ve davranışlarda bulunmak veya ihalenin doğruluğunu bozacak biçimde görüşme ve tartışma yapmak,

c) İhale işlemlerinde sahte belge veya sahte teminat kullanmak veya kullanmaya teşebbüs etmek, taahhüdünü kötü niyetle yerine getirmemek, taahhüdünü yerine getirirken idareye zarar verecek işler yapmak veya işin yapılması veya teslimi sırasında hileli malzeme, araç veya usuller kullanmak,

Yasaktır.

MADDE 84 İDARELERCE İHALELERE KATILMAKTAN GEÇİCİ YASAKLAMA:

83 üncü maddede belirtilen fiil veya davranışlarda bulundukları anlaşılanlar, bu fiil ve davranışlar ihale safhasında vaki olmuşsa idarelerce o ihaleye iştirak ettirilmeyecekleri gibi fiil veya davranışlarının özelliğine göre ihaleyi yapan bakanlık veya ilgili bakanlık tarafından, haklarında bir yıla kadar bütün ihalelere katılmaktan yasaklama kararı verilir.

Kararı veren idareler, bu kararı, Resmi Gazete'de ilan ettirirler.

Bu kararlar ilgililerin müteahhitlik siciline de işlenir.

Haklarında bu yolda işlem yapılanların sermayesinin çoğunluğuna sahip bulunduğu tespit edilen tüzel kişilere de aynı müeyyide uygulanır.

Üzerine ihale yapıldığı halde usulüne göre sözleşme yapmayan istekliler ile sözleşme yapıldıktan sonra taahhüdünden vazgeçen ve mücbir sebepler dışında taahhüdünü sözleşme ve şartname hükümlerine uygun olarak yerine getirmeyen müteahhit veya müşteriler hakkında da, ihaleyi yapan bakanlık veya ilgili bakanlık tarafından, bir yıla kadar ihalelere katılmaktan yasaklama kararı verilir ve bu kararlar Resmi Gazete'da ilan ettirildiği gibi ilgililerin müteahhitlik sicillerine işlenir.

83 üncü maddede belirtilen fiil veya davranışlarda bulunanlar hariç olmak üzere, Türkiye genelinde faaliyet gösteren tüzel kişilerden; şube personeli, vekil, mümessil gibi yetkili temsilcilerin şahsi kusurlarından kaynaklanan ve bu maddenin üçüncü fıkrasında belirtilen fiil veya

davranışları sebebiyle haklarında ihalelere katılmaktan yasaklama kararı verilmesi gerektiği idarece tespit edilenlerden, verilecek bir aylık süre içinde ihale bedelinin üç katı tutarında tazminatı peşin olarak ödeyenler hakkında ihaleden yasaklama kararı verilmez.

MADDE 85 CEZA SORUMLULUĞU VE SONUÇLARI:

83 üncü maddenin (c) bendinde yazılı fiil ve davranışları bu durumları iş tamamlandıktan ve kabul işlemi yapıldıktan sonra anlaşılmış olsa dahi tespit edilenler ile, o işteki ortak veya vekilleri haklarında ceza kovuşturması yapılır; hükmolunacak ceza ile birlikte bir yıldan üç yıla kadar bütün ihalelere girmekten mahkeme kararı ile yasaklanırlar.

Bu Kanun kapsamına giren işlerden dolayı haklarında Türk Ceza Kanununun 342 nci maddesi ile son soruşturmanın açılmasına karar verilen müteahhitlere, yargılama sonuna kadar, hiçbir suretle yeni iş verilmez.

Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının Üçüncü Babının Üçüncü Faslında yer alan rüşvet verme suçu ile 339, 340 ve 342 nci maddelerine göre, bu Kanun kapsamındaki suçlar nedeniyle haklarında tekerrür hükümleri uygulananlar, mesleklerini icradan men olunurlar ve herhangi bir ad altında müteahhitlik yapamazlar.

MADDE 86 GÖREVLİLERİN SORUMLULUĞU:

İhale, muayene ve kabul komisyon veya heyetlerinin başkan ve üyeleri ile diğer ilgililer, görevlerini kanuni gereklere göre tarafsızlıkla yapmadıkları ve taraflardan birinin zararına yol açacak ihmal ve kusurlu hareketlerde bulunduklarının tespiti halinde haklarında disiplin cezası uygulanacağı gibi, fiil ve davranışlarının özelliğine göre ceza kovuşturması da yapılır.

Ayrıca, tarafların bu yüzden uğradıkları zarar ve ziyan da kendilerine ödettirilir.

MADDE 87 HİLELİ İNŞAAT VE ONARIM :

Gayrimenkullerin yapım ve onarımlarında kesin kabul tarihinden itibaren 5 yıl içinde malzemenin hileli olmasından veya yapım ve onarımın teknik icaplara uygun olarak yapılmamasından ortaya çıkan zarar ve ziyan, Borçlar Kanununun 360 ıncı maddesi gereğince ve 363 üncü maddesindeki sürede müteahhide ikmal ve tazmin ettirilir.

İdareler beş yıllık sürede ortaya çıkacak zarar ve noksanları tespit ile gereğinin yapılması için durumu ilgili mercilere bildirmekle ödevlidirler.

MADDE 88 ERKEN BİTİRME PRİMİ:

Şartname ve sözleşmesinde tespit edilecek sürelerden önce tamamlanmasında idarelerce yarar görülen yapım işlerinde, esasları şartnamede tespit edilmek üzere müteahhitlere erken bitirme primi verilebilir.

MADDE 89 ÖZELLİĞİ BULUNAN İŞLER:

Bu Kanun hükümlerinin uygulanmasının mümkün olamayacağı haller ile, Türk Silahlı Kuvvetlerinin ve Emniyet Genel Müdürlüğünün yeniden teşkilatlanması, silah, araç ve gereçlerinin modern teknik gelişmelere uygun şekilde yenileştirilmesi ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin Stratejik Hedef Planının gerçekleşmesi için temin edilecek mal ve hizmetlerin ihalesinde; ilgili bakanlığın teklif edeceği ihaleler için bu Kanun hükümleri dışında kalınmasına Cumhurbaşkanınca karar verilebilir.

MADDE 90 TARIM VE ORMAN ÜRÜNLERİNDE TERCİHLİ USULLER VE TEKEL MADDELERİNE İLİŞKİN ÖZEL HÜKÜMLER :

Tarım ve orman ürünlerinin üretim, imal, kesme, toplama, taşıma gibi işlerinde ve bu ürünlerin satışlarında uygulanacak tercihlili usullerle, tekel maddelerinin satımı ve tekelle ilgili ürünlerin üreticiden alımı hakkında, özel kanunlardaki hükümler saklıdır.

MADDE 91 MUAYENE VE KABUL İŞLEMLERİ :

Teslim edilen mal, hizmet, yapım veya yapılan işin muayene ve kabul işlemleri, idarelerce kurulacak en az üç kişilik muayene ve kabul heyetleri tarafından yapılır.

Muayene ve kabul işlemlerinin nasıl yapılacağı Cumhurbaşkanınca çıkarılacak bir yönetmelikte gösterilir.

MADDE 92 SÜRELERİN HESABI:

Bu Kanunda yazılı sürelerin hesaplanmasında hüküm bulunmayan hallerde, Borçlar Kanunu hükümleri uygulanır.

MADDE 93 TEBLİGAT:

Bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde yapılacak tebliğler hakkında Tebligat Kanunu hükümleri uygulanır.

MADDE 94 KALDIRILAN HÜKÜMLER:

a) 2/6/1934 tarih ve 2490 sayılı Kanun ile bu Kanunda ek ve değişiklikler yapan kanunlar,

b) Diğer Kanunların (15/7/1964 tarih ve 500 sayılı Kanun ile 22/10/1981 tarih ve 2542 sayılı Kanun hariç) bu Kanuna uymayan hükümleri.

Yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 95 YÜRÜRLÜK :

Bu Kanun 1 Ocak 1984 tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 96 YÜRÜTME :

Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

KAMU İHALE SÖZLEŞMELERİ KANUNU

ÖZET

Bu Kanunun amacı, Kamu İhale Kanununa göre yapılan ihalelere ilişkin sözleşmelerin düzenlenmesi ve uygulanması ile ilgili esas ve usulleri belirlemektir.

Bu Kanunda belirtilen haller dışında sözleşme hükümlerinde değişiklik yapılamaz ve ek sözleşme düzenlenemez.

Bu Kanun kapsamında yapılan kamu sözleşmelerinin tarafları, sözleşme hükümlerinin uygulanmasında eşit hak ve yükümlülüklerle sahiptir. İhale dokümanı ve sözleşme hükümlerinde bu prensibe aykırı maddelere yer verilemez. Kanunun yorum ve uygulanmasında bu prensip göz önünde bulundurulur.

Bu Kanunun uygulanmasında uygulama birliğini sağlamak üzere mal veya hizmet alımları ile yapım işlerine ilişkin Tip Sözleşmeler Resmi Gazetede yayımlanır.

İdarelerce yapılacak sözleşmeler Tip Sözleşme hükümleri esas alınarak düzenlenir. Mal ve hizmet alımlarında, Kurumun uygun görüşü alınmak kaydıyla istekliler tarafından hazırlanması mutlak olan sözleşmeler kullanılabilir.

Sözleşme türleri

Kamu İhale Kanununa göre yapılan ihaleler sonucunda;

a) Yapım işlerinde; uygulama projeleri ve bunlara ilişkin mahal listelerine dayalı olarak, işin tamamı için isteklinin teklif ettiği toplam bedel üzerinden anahtar teslimi götürü bedel sözleşme,

b) Mal veya hizmet alımı işlerinde, ayrıntılı özellikleri ve miktarı idarece belirlenen işin tamamı için isteklinin teklif ettiği toplam bedel üzerinden götürü bedel sözleşme,

c) Yapım işlerinde; ön veya kesin projelere ve bunlara ilişkin mahal listeleri ile birim fiyat tariflerine, mal veya hizmet alımı işlerinde ise işin ayrıntılı özelliklerine dayalı olarak; idarece hazırlanmış cetvelde yer alan her bir iş kaleminin miktarı ile bu iş kalemleri için istekli tarafından teklif edilen birim fiyatların çarpımı sonucu bulunan toplam bedel üzerinden birim fiyat sözleşme,

d) Yapım işlerinde; niteliği itibarıyla iş kalemlerinin bir kısmı için anahtar teslimi götürü bedel, bir kısmı için birim fiyat teklifi alma yöntemleri birlikte uygulanmak suretiyle gerçekleştirilen ihaleler sonucunda karma sözleşme,

e) Çerçeve anlaşmaya dayalı olarak idare ile yüklenici arasında imzalanan münferit sözleşme,

Düzenlenir.

Çerçeve anlaşma ve münferit sözleşmede belirtilmesi zorunlu olan hususları belirlemeye Kurum yetkilidir.

Sözleşmede yer alması zorunlu hususlar

Bu Kanuna göre düzenlenecek sözleşmelerde aşağıdaki hususların belirtilmesi zorunludur:

- a) İşin adı, niteliği, türü ve miktarı, hizmetlerde iş tanımı.
- b) İdarenin adı ve adresi.
- c) Yüklenicinin adı veya ticaret unvanı, tebligata esas adresi.
- d) Varsa alt yüklenicilere ilişkin bilgiler ve sorumlulukları.
- e) Sözleşmenin bedeli, türü ve süresi.
- f) Ödeme yeri ve şartlarıyla avans verilip verilmeyeceği, verilecekse şartları ve miktarı.
- g) Sözleşme konusu işler için ödenecekse fiyat farkının ne şekilde ödeneceği.
- h) Ulaşım, sigorta, vergi, resim ve harç giderlerinden hangisinin sözleşme bedeline dahil olacağı.
- i) Vergi, resim ve harçlar ile sözleşmeyle ilgili diğer giderlerin kimin tarafından ödeneceği.
- j) Montaj, işletmeye alma, eğitim, bakım-onarım, yedek parça gibi destek hizmetlerine ait şartlar.
- k) Kesin teminat miktarı ile kesin teminatın iadesine ait şartlar.
- l) Garanti istenilen hallerde süresi ve garantiye ilişkin şartlar.
- m) İşin yapılma yeri, teslim etme ve teslim alma şekil ve şartları.
- n) Gecikme halinde alınacak cezalar.
- o) Mücbir sebepler ve süre uzatımı verilebilme şartları, sözleşme kapsamında yaptırılacak iş artışları ile iş eksilişi durumunda karşılıklı yükümlülükler.
- p) Denetim, muayene ve kabul işlemlerine ilişkin şartlar.
- r) Yapım işlerinde iş ve işyerinin sigortalanması ile yapı denetimi ve sorumluluğuna ilişkin şartlar.
- s) Sözleşmede değişiklik yapılma şartları.
- t) Sözleşmenin feshine ilişkin şartlar.
- u) Yüklenicinin sözleşme konusu iş ile ilgili çalıştıracağı personele ilişkin sorumlulukları.
- v) İhale dokümanında yer alan bütün belgelerin sözleşmenin eki olduğu.
- y) Anlaşmazlıkların çözümü.
- z) İş sağlığı ve güvenliğine ilişkin yükümlülükler.

Sözleşme türlerine göre fiyat farkı verilebilmesine ilişkin esas ve usulleri tespiti Kamu İhale Kurumunun teklifi üzerine Cumhurbaşkanlığı yetkilidir.

Sözleşmelerde yer alan fiyat farkına ilişkin esas ve usullerde sözleşme imzalandıktan sonra değişiklik yapılamaz.

Kamu İhale Kanununu uyarınca ihale edilen işlerde, İş Kanununda tanımlanan asıl işveren-alt işveren ilişkisi çerçevesinde alt işveren tarafından münhasıran bu Kanun kapsamına giren kamu kurum ve kuruluşlarına ait işyerlerinde çalıştırılan işçileri kapsayacak olan toplu iş sözleşmeleri; alt işverenin yetkilendirmesi kaydıyla merkezi yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin üyesi bulunduğu kamu işveren sendikalarından birisi tarafından Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu hükümlerine göre yürütülür ve sonuçlandırılır. Toplu iş sözleşmesinin kamu işveren sendikası tarafından bu fıkra göre sonuçlandırılması hâlinde, belirlenen ücret ve sosyal haklardan kaynaklanan bedel artışı kadar idarece fiyat farkı ödenir. Kamu işveren sendikası tarafından yürütülmeyen ve sonuçlandırılmayan toplu iş sözleşmeleri için fiyat farkı ödenemez, asıl işveren sıfatından dolayı ücret farkına hükmedilemez ve asıl işveren sıfatıyla sorumluluk yüklenemez.

Yapım işlerinde yüklenici; işyerlerindeki her türlü araç, malzeme, ihzarat, iş ve hizmet makineleri, taşıtlar, tesisler ile sözleşme konusu iş için, işin özellik ve niteliğine göre ihale dokümanında belirtilen şekilde, işe başlama tarihinden geçici kabul tarihine kadar geçen süre içinde oluşabilecek deprem, su baskını, toprak kayması, fırtına, yangın gibi doğal afetler ile hırsızlık, sabotaj gibi risklere karşı, geçici kabul tarihinden kesin kabul tarihine kadar geçecek süreye ilişkin ise kapsamı ihale dokümanında belirtilen genişletilmiş bakım devresi teminatını içeren sigorta yaptırmak zorundadır.

Mücbir sebepler

Mücbir sebep olarak kabul edilebilecek haller aşağıda belirtilmiştir:

- a) Doğal afetler.
- b) Kanuni grev.
- c) Genel salgın hastalık.
- d) Kısmî veya genel seferberlik ilânı.
- e) Gerektiğinde Kurum tarafından belirlenecek benzeri diğer haller.

Süre uzatımı verilmesi, sözleşmenin feshi gibi durumlar da dahil olmak üzere, idare tarafından yukarıda belirtilen hallerin mücbir sebep olarak kabul edilebilmesi için; yükleniciden kaynaklanan bir kusurdan ileri gelmemiş olması, taahhüdün yerine getirilmesine engel nitelikte olması, yüklenicinin bu engeli ortadan kaldırmaya gücünün yetmemiş bulunması, mücbir sebebin meydana geldiği tarihi izleyen yirmi gün içinde yüklenicinin idareye yazılı olarak bildirimde bulunması ve yetkili merciler tarafından belgelendirilmesi zorunludur.

Teslim edilen mal, hizmet, yapım veya yapılan işin muayene ve kabul işlemleri, idarelerce kurulacak en az üç kişilik muayene ve kabul komisyonları tarafından yapılır. Mal veya yapılan iş yüklenici tarafından idareye teslim edilmedikçe muayene ve kabul işlemleri yapılamaz.

Ancak sözleşmesinde hüküm bulunması halinde; imalat veya üretim süreci gerektiren işler, muayene ve kabul komisyonlarının yetki ve sorumluluğunu kaldırmaması şartıyla, ihale dokümanında belirtilen kalite ve özelliklere göre yapılıp yapılmadığı hususunda, ilgili idare tarafından belirli aşamalarda ve aralıklarla denetlenebilir.

Taahhüdün tamamlanan ve müstakil kullanıma elverişli bölümleri için kısmî kabul yapılabilir.

Fiyat farkı ödenmesi öngörülerek ihale edilen işlerde fiyat farkı olarak ödenecek bedelin, sözleşme bedelinde artış meydana gelmesi halinde bu artış tutarının % 6 'sı oranında teminat olarak kabul edilen değerler üzerinden ek kesin teminat alınır. Fiyat farkı olarak ödenecek bedel üzerinden hesaplanan ek kesin teminat hak edişlerden kesinti yapılmak suretiyle de karşılanabilir.

Taahhüdün, sözleşme ve ihale dokümanı hükümlerine uygun olarak yerine getirildiği ve yüklenicinin bu işten dolayı idareye herhangi bir borcunun olmadığı tespit edildikten sonra alınmış olan kesin teminat ve varsa ek kesin teminatların;

Yapım işlerinde; varsa eksik ve kusurların giderilerek geçici kabul tutanağının onaylanmasından sonra yarısı, Sosyal Sigortalar Kurumundan ilişiksiz belgesi getirilmesi ve kesin kabul tutanağının onaylanmasından sonra kalanı,

Yapım işleri dışındaki işlerde Sosyal Sigortalar Kurumundan ilişiksiz belgesinin getirildiği saptandıktan sonra; alınan mal veya yapılan iş için bir garanti süresi öngörülmesi halinde yarısı, garanti süresi dolduktan sonra kalanı, garanti süresi öngörülme hallerde ise tamamı,

Yükleniciye iade edilir.

Yüklenicinin bu iş nedeniyle idareye ve Sosyal Sigortalar Kurumuna olan borçları ile ücret ve ücret sayılan ödemelerden yapılan kanunî vergi kesintilerinin yapım işlerinde kesin kabul tarihine, diğer işlerde kabul tarihine veya varsa garanti süresinin bitimine kadar ödenmemesi halinde, protesto çekmeye ve hüküm almaya gerek kalmaksızın kesin teminatlar paraya çevrilerek borçlarına karşılık mahsup edilir, varsa kalanı yükleniciye geri verilir.

İşin konusunun piyasadan hazır halde alınıp satılan mal alımı olması halinde, Sosyal Sigortalar Kurumundan ilişiksiz belgesi getirilmesi şartı aranmaz.

Mahsup işlemi yapılmasına gerek bulunmayan hallerde; yapım işlerinde kesin hesap ve kesin kabul tutanağının onaylanmasından, diğer işlerde ise işin kabul tarihinden veya varsa garanti süresinin bitim tarihinden itibaren iki yıl içinde idarenin yazılı uyarısına rağmen talep edilmemesi nedeniyle iade edilemeyen kesin teminat mektupları hükümsüz kalır ve bankasına iade edilir. Teminat mektubu dışındaki teminatlar sürenin bitiminde Hazineye gelir kaydedilir.

Sözleşme imzalandıktan sonra, sözleşme bedelinin aşılması ve idare ile yüklenicinin karşılıklı olarak anlaşması kaydıyla, aşağıda belirtilen hususlarda sözleşme hükümlerinde değişiklik yapılabilir:

a) İşin yapılma veya teslim yeri.

b) İşin süresinden önce yapılması veya teslim edilmesi kaydıyla işin süresi ve bu süreye uygun olarak ödeme şartları.

Sözleşme, zorunlu hallerde ihale yetkilisinin yazılı izni ile başkasına devredilebilir. Ancak, devir alacaklarda ilk ihaledeki şartların aranması zorunludur. Ayrıca, isim ve statü değişikliği gereği yapılan devirler hariç olmak üzere, bir sözleşmenin devredildiği tarihi takip eden üç yıl içinde aynı yüklenici tarafından başka bir sözleşme devredilemez veya devir alınamaz. İzinsiz devredilen veya devir alınan veya bir sözleşmenin devredildiği tarihi takip eden üç yıl içinde devredilen veya devir alınan sözleşmeler feshedilerek, devreden ve devir alanlar hakkında 20, 22 ve 26 ncı madde hükümleri uygulanır.

Yüklenicinin ölümü, iflası, ağır hastalığı, tutukluluğu veya mahkûmiyeti

Yüklenicinin ölümü, iflası, ağır hastalığı, tutukluluğu veya özgürlüğü kısıtlayıcı bir cezaya mahkûmiyeti hallerinde aşağıdaki hükümler uygulanır:

a) Yüklenicinin ölümü halinde, sözleşme feshedilmek suretiyle hesabı genel hükümlere göre tasfiye edilerek kesin teminatları ve varsa diğer alacakları varislerine verilir. Ancak, aynı şartları taşıyan ve talepte bulunan varislere idarenin uygun görmesi halinde, ölüm tarihini izleyen otuz gün içinde varsa ek teminatlar dâhil taahhüdün tamamı için gerekli kesin teminatı vermeleri şartıyla sözleşme devredilebilir.

b) Yüklenicinin iflas etmesi halinde, sözleşme feshedilerek yasaklama hariç hakkında 20 ve 22 nci maddeye göre işlem yapılır.

c) Ağır hastalık, tutukluluk veya özgürlüğü kısıtlayıcı bir cezaya mahkûmiyeti nedeni ile yüklenicinin taahhüdünü yerine getirememesi halinde, bu durumun oluşunu izleyen otuz gün içinde yüklenicinin teklif edeceği ve ilgili idarenin kabul edeceği birinin vekil tayin edilmesi koşuluyla taahhüde devam edilebilir. Ancak, yüklenicinin kendi serbest iradesi ile vekil tayin edecek durumda olmaması halinde, yerine ilgililerce aynı süre içinde genel hükümlere göre bir yasal temsilci tayin edilmesi istenebilir. Bu hükümlerin uygulanmaması halinde, sözleşme feshedilerek yasaklama hariç haklarında 20 ve 22 nci maddeye göre işlem yapılır.

Yüklenicinin ortak girişim olması halinde ölüm, iflas, ağır hastalık, tutukluluk veya mahkûmiyet

Ortak girişimlerce yerine getirilen taahhütlerde, ortak girişimi oluşturan kişilerden birinin ölümü, iflası, ağır hastalığı, tutukluluğu, özgürlüğü kısıtlayıcı bir cezaya mahkûm olması veya dağılması sözleşmenin devamına engel olmaz. Ancak, bunlardan biri idareye pilot veya koordinatör ortak olarak bildirilmiş ise, pilot veya koordinatör ortağın gerçek veya tüzel kişi olmasına göre iflas, ağır hastalık, tutukluluk, özgürlüğü kısıtlayıcı bir cezaya mahkûmiyet veya

dağılma hallerinde, sözleşme feshedilerek yasaklama hariç haklarında 20 ve 22 nci maddeye göre işlem yapılır. Pilot veya koordinatör ortağın ölümü halinde ise sözleşme feshedilmek suretiyle yapılmış olan işler tasfiye edilerek kesin teminat iade edilir. Bu durumların oluşunu izleyen otuz gün içinde diğer ortakların teklifi ve idarenin uygun görmesi halinde de, teminat dâhil o iş için pilot veya koordinatör ortağın yüklenmiş olduğu sorumlulukların üstlenilmesi kaydıyla sözleşme yenilenerek işe devam edilebilir.

Pilot veya koordinatör ortak dışındaki ortaklardan birinin ölümü, iflası, ağır hastalığı, tutukluluğu, özgürlüğü kısıtlayıcı bir cezaya mahkum olması veya dağılması halinde, diğer ortaklar teminat dahil işin o ortağa yüklediği sorumlulukları da üstlenerek taahhüdü yerine getirirler.

Yüklenicinin sözleşmeyi feshetmesi

Sözleşme yapıldıktan sonra mücbir sebep halleri dışında yüklenicinin mali acz içinde bulunması nedeniyle taahhüdünü yerine getiremeyeceğini gerekçeleri ile birlikte yazılı olarak bildirmesi halinde, ayrıca protesto çekmeye gerek kalmaksızın kesin teminat ve varsa ek kesin teminatlar gelir kaydedilir ve sözleşme feshedilerek hesabı genel hükümlere göre tasfiye edilir.

İdarenin sözleşmeyi feshetmesi

Aşağıda belirtilen hallerde idare sözleşmeyi fesheder:

a) Yüklenicinin taahhüdünü ihale dokümanı ve sözleşme hükümlerine uygun olarak yerine getirmemesi veya işi süresinde bitirmemesi üzerine, ihale dokümanında belirlenen oranda gecikme cezası uygulanmak üzere, idarenin en az on gün süreli ve nedenleri açıkça belirtilen ihtarına rağmen aynı durumun devam etmesi, (1)

b) Sözleşmenin uygulanması sırasında yüklenicinin 25 inci maddede sayılan yasak fiil veya davranışlarda bulunduğu tespit edilmesi,

Hallerinde, ayrıca protesto çekmeye gerek kalmaksızın kesin teminat ve varsa ek kesin teminatlar gelir kaydedilir ve sözleşme feshedilerek hesabı genel hükümlere göre tasfiye edilir.

Sözleşmeden önceki yasak fiil veya davranışlar nedeniyle fesih

Yüklenicinin, ihale sürecinde Kamu İhale Kanununa göre yasak fiil veya davranışlarda bulunduğu sözleşme yapıldıktan sonra tespit edilmesi halinde, kesin teminat ve varsa ek kesin teminatlar gelir kaydedilir ve sözleşme feshedilerek hesabı genel hükümlere göre tasfiye edilir.

Ancak, taahhüdün en az % 80'inin tamamlanmış olması ve taahhüdün tamamlattırılmasında kamu yararı bulunması kaydıyla;

a) İvediliği nedeniyle taahhüdün kalan kısmının yeniden ihale edilmesi için yeterli sürenin bulunmaması,

b) Taahhüdün başka bir yükleniciye yaptırılmasının mümkün olmaması,

c) Yüklenicinin yasak fiil veya davranışının taahhüdünü tamamlamasını engelleyecek nitelikte olmaması,

Hallerinde, idare sözleşmeyi feshetmeksizin yükleniciden taahhüdünü tamamlamasını isteyebilir ve bu takdirde yüklenici taahhüdünü tamamlamak zorundadır. Ancak bu durumda, yüklenici hakkında 26 ncı madde hükmüne göre işlem yapılır ve yükleniciden kesin teminat ve varsa ek kesin teminatların tutarı kadar ceza tahsil edilir. Bu ceza hak edişlerden kesinti yapılmak suretiyle de tahsil edilebilir.

Sözleşmenin feshine ilişkin düzenlemeler

19 uncu maddeye göre yüklenicinin fesih talebinin idareye intikali, 20 nci maddenin (a) bendine göre belirlenen sürenin bitimi, 20 nci maddenin (b) bendi ile 21 inci maddeye göre ise tespit tarihi itibarıyla sözleşme feshedilmiş sayılır. Bu tarihleri izleyen yedi gün içinde idare tarafından fesih kararı alınır. Bu karar, karar tarihini izleyen beş gün içinde yükleniciye bildirilir.

19, 20 ve 21 inci maddelere göre sözleşmenin feshedilmesi halinde, kesin teminat ve varsa ek kesin teminatlar alındığı tarihten gelir kaydedileceği tarihe kadar Devlet İstatistik Enstitüsünce yayımlanan aylık toptan eşya fiyat endeksine göre güncellenir. Güncellenen tutar ile kesin teminat ve varsa ek kesin teminatların tutarı arasındaki fark yükleniciden tahsil edilir.

Hak edişlerden kesinti yapılmak suretiyle teminat alınan hallerde, alıkonulan tutar gelir kaydedileceği gibi, sözleşmenin feshedildiği tarihten sonra yapılmayan iş miktarına isabet eden teminat tutarı da birinci fıkra hükmüne göre güncellenerek yükleniciden tahsil edilir.

Gelir kaydedilen teminatlar, yüklenicinin borcuna mahsup edilemez.

19, 20 ve 21 inci maddelere göre sözleşmenin feshedilmesi halinde, yükleniciler hakkında 26 ncı madde hükümlerine göre işlem yapılır. Ayrıca, sözleşmenin feshi nedeniyle idarenin uğradığı zarar ve ziyan yükleniciye tazmin ettirilir.

Mücbir sebeplerden dolayı sözleşmenin feshi

Mücbir sebeplerden dolayı sözleşmenin feshedilmesi halinde, hesabı genel hükümlere göre tasfiye edilerek, kesin teminat ve varsa ek kesin teminatlar iade edilir.

Sözleşme kapsamında yaptırılacak ilave işler, iş eksilişi ve işin tasfiyesi

Mal ve hizmet alımlarıyla yapım sözleşmelerinde, öngörülemeyen durumlar nedeniyle bir iş artışının zorunlu olması halinde, artışa konu olan iş;

a) Sözleşmeye esas proje içinde kalması,

b) İdareyi külfete sokmaksızın asıl işten ayrılmasının teknik veya ekonomik olarak mümkün olmaması,

Şartlarıyla, anahtar teslimi götürü bedel ihale edilen yapım işlerinde sözleşme bedelinin % 10'una, birim fiyat teklif almak suretiyle ihale edilen mal ve hizmet alımlarıyla yapım işleri

sözleşmelerinde ise % 20 'sine kadar oran dahilinde, süre hariç sözleşme ve ihale dokümanındaki hükümler çerçevesinde aynı yükleniciye yaptırılabilir.

Birim fiyat sözleşme ile yürütülen yapım işlerinde, Cumhurbaşkanı bu oranı sözleşme bazında % 40 'a kadar artırmaya yetkilidir.

İşin bu şartlar dahilinde tamamlanamayacağının anlaşılması durumunda ise artış yapılmaksızın hesabı genel hükümlere göre tasfiye edilir. Ancak bu durumda, işin tamamının ihale dokümanı ve sözleşme hükümlerine uygun olarak yerine getirilmesi zorunludur.

Sözleşme bedelinin % 80'inden daha düşük bedelle tamamlanacağı anlaşılan işlerde, yüklenici işi bitirmek zorundadır. Bu durumda yükleniciye, yapmış olduğu gerçek giderleri ve yüklenici kârına karşılık olarak, sözleşme bedelinin % 80'i ile sözleşme fiyatlarıyla yaptığı işin tutarı arasındaki bedel farkının % 5'i geçici kabul tarihindeki fiyatlar üzerinden ödenir.

Yasak fiil ve davranışlar

- a) Hile, vaat, tehdit, nüfuz kullanma, çıkar sağlama, anlaşma, irtikap, rüşvet suretiyle veya başka yollarla sözleşmeye ilişkin işlemlere fesat karıştırmak veya buna teşebbüs etmek.
- b) Sahte belge düzenlemek, kullanmak veya bunlara teşebbüs etmek.
- c) Sözleşme konusu işin yapılması veya teslimi sırasında hileli malzeme, araç veya usuller kullanmak, fen ve sanat kurallarına aykırı, eksik, hatalı veya kusurlu imalat yapmak.
- d) Taahhüdünü yerine getirirken idareye zarar vermek.
- e) Bilgi ve deneyimini idarenin zararına kullanmak veya 29 uncu madde hükümlerine aykırı hareket etmek.
- f) Mücbir sebepler dışında, ihale dokümanı ve sözleşme hükümlerine uygun olarak taahhüdünü yerine getirmemek.
- g) Sözleşmenin 16 ncı madde hükmüne aykırı olarak devredilmesi veya devir alınması.

İhalelere katılmaktan yasaklama

25 inci maddede belirtilen fiil veya davranışlarda bulundukları tespit edilenler bir yıldan az olmamak üzere iki yıla kadar, bütün kamu kurum ve kuruluşlarının ihalelerine katılmaktan yasaklama kararı verilir. Katılma yasakları, sözleşmeyi uygulayan bakanlık veya ilgili veya bağlı bulunulan bakanlık, herhangi bir bakanlığın ilgili veya bağlı kuruluşu sayılmayan idarelerde bu idarelerin ihale yetkilileri, il özel idareleri ve bunlara bağlı birlik, müessese ve işletmelerde İçişleri Bakanlığı; belediyeler ve bunlara bağlı birlik, müessese ve işletmelerde ise Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından verilir.

Haklarında yasaklama kararı verilen tüzel kişilerin şahıs şirketi olması halinde şirket ortaklarının tamamı hakkında, sermaye şirketi olması halinde ise sermayesinin yarısından

fazlasına sahip olan gerçek veya tüzel kişi ortaklar hakkında birinci fıkra hükmüne göre yasaklama kararı verilir. Haklarında yasaklama kararı verilenlerin gerçek veya tüzel kişi olması durumuna göre; ayrıca bir şahıs şirketinde ortak olmaları halinde bu şahıs şirketi hakkında da, sermaye şirketinde ortak olmaları halinde ise sermayesinin yarısından fazlasına sahip olmaları kaydıyla bu sermaye şirketi hakkında da aynı şekilde yasaklama kararı verilir.

Yasaklama kararları, yasaklamayı gerektiren fiil veya davranışın tespit edildiği tarihi izleyen en geç kırk beş gün içinde verilir. Verilen bu karar Resmi Gazetede yayımlanmak üzere en geç on beş gün içinde gönderilir ve yayımı tarihinde yürürlüğe girer. Bu kararlar kişilerin sicillerinde tutulur.

İdareler, 25 inci maddede belirtilen yasaklamayı gerektirir bir durumla karşılaştıkları takdirde, gereğinin yapılması için bu durumu ilgili veya bağlı bulunulan bakanlığa bildirmekle yükümlüdür.

Yüklenicilerin ceza sorumluluğu

İş tamamlandıktan ve kabul işlemi yapıldıktan sonra tespit edilmiş olsa dahi, 25 inci maddede belirtilen fiil veya davranışlardan Türk Ceza Kanununa göre suç teşkil eden fiil veya davranışlarda bulunan gerçek veya tüzel kişiler ile o işteki ortak veya vekilleri hakkında Türk Ceza Kanunu hükümlerine göre ceza kovuşturması yapılmak üzere yetkili Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunulur. Hükmolunacak cezanın yansırı, idarece 26 ncı maddeye göre verilen yasaklama kararının bitiş tarihinden itibaren uygulanmak şartıyla bir yıldan az olmamak üzere üç yıla kadar bu Kanun kapsamında yer alan bütün kamu kurum ve kuruluşlarının ihalelerine katılmaktan mahkeme kararıyla 26 ncı maddenin ikinci fıkrasında sayılanlarla birlikte yasaklanırlar.

Bu Kanunda belirtilen yasak fiil veya davranışları nedeniyle haklarında mükerrer ceza hükmolunanlar ile bu kişilerin sermayesinin yarısından fazlasına sahip olduğu sermaye şirketleri veya bu kişilerin ortağı olduğu şahıs şirketleri, mahkeme kararı ile sürekli olarak kamu ihalelerine katılmaktan yasaklanır.

Bu madde hükümlerine göre; mahkeme kararı ile yasaklananlar ve ceza hükmolunanlar, Cumhuriyet Savcılıklarınca sicillerine işlenmek üzere Kamu İhale Kurumuna, meslek sicillerine işlenmek üzere de ilgili meslek odalarına bildirilir.

Sürekli olarak kamu ihalelerine katılmaktan yasaklanmış olanlara ilişkin mahkeme kararları, Kamu İhale Kurumunca bildirim izleyen on beş gün içinde Resmi Gazetede yayımlanmak suretiyle duyurulur.

Görevlilerin ceza sorumluluğu

Muayene ve kabul komisyonlarının başkan ve üyeleri, yapı denetim görevlileri ve ihtiyacın karşılanma sürecindeki her aşamada görev alan diğer ilgililerin, görevlerini kanunî gereklere uygun veya tarafsızlıkla yapmadıklarının, taraflardan birinin zararına yol açacak ihmalde veya kusurlu hareketlerde bulunduklarının tespiti halinde, haklarında ilgili mevzuatları gereğince disiplin cezası uygulanır. Ayrıca, tarafların uğradıkları zarar ve ziyan genel hükümlere göre

kendilerine tazmin ettirilir. Bu Kanuna aykırı fiil veya davranışlardan dolayı hüküm giyen idare görevlileri, bu Kanun kapsamına giren işlerde görevlendirilemezler.

Bu Kanun kapsamına giren işlerden dolayı yargı organlarınca herhangi bir ceza verilmiş olanlar, bu Kanun kapsamına giren bütün kamu kurum ve kuruluşlarınca bu Kanunun ve ilgili diğer mevzuatın uygulanması ile görevli ve yetkili kadrolara atanamaz ve görev alamazlar.

Bilgi ve belgeleri açıklama yasağı

Bu Kanunun uygulanmasında görevliler ile danışmanlık hizmeti sunanlar; yüklenicilerin iş ve işlemlerine, teknik ve mali yapılarına ilişkin olarak gizli kalması gereken bilgi ve belgeleri ifşa edemezler, kendilerinin veya üçüncü şahısların yararına kullanamazlar.

Yapım işlerinde yüklenicilerin ve alt yüklenicilerin sorumluluğu

Yapım işlerinde yüklenici ve alt yükleniciler, yapının fen ve sanat kurallarına uygun olarak yapılmaması, hileli malzeme kullanılması ve benzeri nedenlerle ortaya çıkan zarar ve ziyandan, yapının tamamı için işe başlama tarihinden itibaren kesin kabul tarihine kadar sorumlu olacağı gibi, kesin kabul onay tarihinden itibaren de onbeş yıl süreyle müteselsilen sorumludur. Bu zarar ve ziyan genel hükümlere göre yüklenici ve alt yüklenicilere ikmal ve tazmin ettirilir.

Yapı denetim görevlilerinin sorumluluğu

Yapı denetimini yerine getiren idare görevlileri, denetim eksikliği nedeniyle işin fen ve sanat kurallarına uygun olarak yapılmamasından ortaya çıkan zarar ve ziyandan on beş yıl süre ile yüklenici ile birlikte müteselsilen sorumludur.

Danışmanlık hizmeti sunucularının sorumluluğu

Danışmanlık hizmetlerinde; tasarım hatası, uygulama yanlışlığı, denetim eksikliği, hatalı yaklaşık maliyet tespiti, işlerin yürürlükteki mevzuata uygun olarak yapılmaması, meslek ahlakına uygun davranılmaması, bilgi ve deneyimin idarenin yararına kullanılmaması ve benzeri nedenlerle meydana gelen zarar ve ziyandan hizmet sunucusu doğrudan, yapı denetimi hizmetinin sunulduğu durumda ise yapım işini üstlenen yüklenici ve alt yüklenicilerle birlikte on beş yıl süre ile müteselsilen sorumludur.

Tedarikçilerin sorumluluğu

Tedarikçiler taahhütleri çerçevesinde kusurlu veya standartlara uygun olmayan malzeme verilmesi veya kullanılması, taahhüdün sözleşme ve şartname hükümlerine uygun olarak yerine getirilmemesi ve benzeri nedenlerle ortaya çıkan zarar ve ziyandan doğrudan sorumludur. Bu zarar ve ziyan genel hükümlere göre tedarikçiye ikmal ve tazmin ettirilir.

Hizmet sunucularının sorumluluğu

Hizmet sunucuları taahhütleri çerçevesinde kusurlu veya standartlara uygun olmayan malzeme seçilmesi, verilmesi veya kullanılması, tasarım hatası, uygulama yanlışlığı, denetim eksikliği, taahhüdün sözleşme ve şartname hükümlerine uygun olarak yerine getirilmemesi ve benzeri

nedenlerle ortaya çıkan zarar ve ziyandan doğrudan sorumludur. Bu zarar ve ziyan genel hükümlere göre hizmet sunucusuna ikmal ve tazmin ettirilir.

Teminat

Bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde, Kamu İhale Kanununun teminatlara ilişkin hükümleri uygulanır.

Hüküm bulunmayan haller

Bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde Borçlar Kanunu hükümleri uygulanır.

Tebliğat

Bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde yapılacak tebliğler hakkında Tebliğat Kanunu hükümleri uygulanır.

Değişiklik yapılması

Bu Kanun hükümlerine ilişkin değişiklikler, ancak bu Kanuna hüküm eklenmek veya bu Kanunda değişiklik yapılmak suretiyle düzenlenir.

Yüksek Fen Kurulu Başkanlığı

Bu Kanuna göre düzenlenecek yapım ve yapım ile ilgili danışmanlık hizmet işlerine ilişkin sözleşmelerin uygulanmasında; sözleşmede bulunmayan veya fiyatı belirli olmayan işlerin fiyatının tespiti, ihale dokümanını oluşturan belgeler arasındaki uyumsuzluk, iş programı ihtilafları, fiyat farkı ödenmesi ve hesaplanması, sürenin uzatılması ve denek aktarılması, geçici ve kesin kabul işlemleri, gecikme halinde uygulanacak cezalar, yaptırılabilir ilave işler ve iş eksilişlerinde sözleşme anlaşmazlıklarını incelemeye evre ve şehircilik Bakanlığı bünyesinde yer alan Yüksek Fen Kurulu Başkanlığı görevli ve yetkilidir.

Sözleşme uygulamalarına yönelik itiraz başvuruları ve anlaşmazlıkların zm

Yüklenici veya idareler, sözleşmenin uygulanmasından kaynaklanan anlaşmazlıklar nedeniyle yargılama veya Sayıştay incelemesine konu edilmemiş olmak şartıyla anlaşmazlığın zm için Yüksek Fen Kuruluna başvurabilirler.

Yüklenici itirazları, sözleşmeyi düzenleyen idarelere, kesin kabul aşaması tamamlanıncaya kadar yazılı olarak yapılır. Bu itirazlar, ilgili idareler tarafından en geç otuz gün içinde Yüksek Fen Kuruluna gönderilir. Yüksek Fen Kurulu, itirazları en geç altmış gün içinde bu Kanun ve ilgili mevzuat hükümlerine göre inceleyerek karara bağlar ve bu kararlar ilgili idarece uygulanır.

Tip sözleşmelerin hazırlanması

Bu Kanunun uygulanmasına yönelik olarak çıkarılacak tip sözleşmeler, ilgili kurum ve kuruluşların görüşleri alınarak Kamu İhale Kurumu tarafından Kanunun yürürlüğe gireceği tarihe kadar hazırlanır ve Resmi Gazetede yayımlanır.

Bunların yürürlüğe konulmasına kadar idareler, mevcut sözleşme esas ve hükümlerini uygulamaya devam ederler.

Yapım işlerinde fiyat farkı

Kamu İhale Kanununa göre ihalesi yapılmış yapım işlerinde, iş kalemleri veya iş gruplarının imalatında kullanılan malzemelerin fiyatlarında beklenmeyen artışlar meydana gelmesi nedeniyle ihale dokümanında fiyat farkı verilmesine ilişkin hüküm bulunup bulunmadığına veya ihalenin yabancı para üzerinden sözleşmeye bağlanıp bağlanmadığına bakılmaksızın 1/1/2008 tarihinden sonra yapılan ve yapılacak olan imalatlar için fiyat farkı verilebilmesine ilişkin esas ve usulleri tespiti Kurumun teklifi üzerine Cumhurbaşkanlığı yetkilidir.

Elektrik alımı sözleşmelerinde ek fiyat farkı

Elektrik Piyasası Kanununda tanımlanan görevli tedarik şirketlerinin yüklenicisi olduğu sözleşmeler hariç olmak üzere, ilanı veya duyurusu 24/2/2018 tarihinden önce yapılarak 4734 sayılı Kanuna göre ihale edilen ve ihale dokümanında fiyat farkı hesaplanacağına ilişkin hüküm bulunan elektrik alım sözleşmelerinden, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten önce fesih veya tasfiye edilmeksizin kabulü yapılan veya bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla devam edenlerin 1/1/2016 tarihinden sonra gerçekleştirilen kısımları için ek fiyat farkı ödenebilmesi veya kesilebilmesine ilişkin esas ve usulleri tespiti Kurumun teklifi üzerine Cumhurbaşkanlığı yetkilidir.

Sözleşmelerin tasfiyesi veya devri

31/8/2018 tarihinden önce 4734 sayılı Kanuna göre ihalesi yapılan (3 üncü maddesindeki istisnalar dâhil) ve bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla devam eden sözleşmeler, imalat girdilerinin fiyatlarında beklenmeyen artışlar meydana gelmesi nedeniyle, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten sonraki 60 gün içinde yüklenicinin idareye yazılı olarak başvurusu kaydıyla, Hazine ve Maliye Bakanlığının görüşü alınarak idarenin onayına bağlı olarak feshedilip tasfiye edilebilir veya devredilebilir. Bu durumda devir alacaklarda ilk ihaledeki şartlar, devir tarihi itibarıyla aranacak olup devirden veya fesihten kaynaklanan kısıtlama ve yaptırımlar uygulanmaz. Yüklenimi ortak girişim tarafından yürütülen sözleşmelerde ortaklar arasında devir veya hisse devirlerinde ilk ihaledeki yeterlik şartları aranmaz. Sözleşmesi feshedilen veya sözleşmeyi devreden yüklenicinin teminatı iade edilir. Bu fıkra kapsamında devredilen sözleşmeler ile bu fıkra kapsamına girmekle birlikte devredilmeyen sözleşmelerde, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten sonraki 60 gün içinde yüklenicinin idareye yazılı olarak başvurusu kaydıyla süre uzatımına ilişkin kısıtlama ve şartlara tabi olunmaksızın Hazine ve Maliye Bakanlığının görüşü alınarak idare tarafından süre uzatılabilir.

Sözleşmenin bu madde kapsamında feshedilerek tasfiye edilmesi veya devredilmesi durumunda yüklenici, fesih veya devir tarihine kadar gerçekleştirdiği imalatlar dışında idareden herhangi bir hak talebinde bulunamaz. Yüklenici tarafından, işin idarece uygun görülecek can ve mal güvenliği ile yapı güvenliğine yönelik tedbirlerin alınması şarttır. Bu kapsamda düzenlenecek fetihnamelerden ve devredilecek sözleşmelerden damga vergisi alınmaz.

Ek fiyat farkı ve/veya sözleşmelerin devri

Ülkemizde ve dünyada hammadde temininde ve tedarik zincirlerinde yaşanan aksaklıklar ile girdi fiyatlarındaki beklenmeyen artışlar nedeniyle 1/12/2021 tarihinden önce 4734 sayılı Kanuna göre ihalesi yapılan ve bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla devam eden veya bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten önce fesih veya tasfiye edilmeksizin kabulü/geçici kabulü yapılan mal ve hizmet alımları ile yapım işlerine ilişkin Türk lirası üzerinden yapılan sözleşmelerde, 1/7/2021 ile 31/12/2021 tarihleri arasında (bu tarihler dâhil) gerçekleştirilen kısımlar için, ihale dokümanında fiyat farkı verilmesine ilişkin hüküm bulunup bulunmadığına bakılmaksızın, 1/7/2021 ile 30/11/2021 tarihleri arasında (bu tarihler dâhil) ihalesi yapılan işlerde ihale tarihinin (son teklif verme tarihi) içinde bulunduğu aya ait endeks, 1/7/2021 tarihinden önce ihale edilen işlerde ise 2021 yılı Haziran ayına ait endeks temel endeks olarak kabul edilerek ve sözleşme fiyatları kullanılarak yüklenicinin başvurusu üzerine sözleşmesine göre hesaplanan fiyat farkına ilave olarak ek fiyat farkı verilebilir.

Ayrıca bu kapsamdaki sözleşmeler, yüklenicinin başvurusu ve idarenin onayı ile devredilebilir. Devredilen sözleşmelerde devir alacaklarda ilk ihaledeki şartlar, devir tarihi itibarıyla aranacak olup devirden kaynaklanan kısıtlama ve yaptırımlar uygulanmaz. Yüklenimi ortak girişim tarafından yürütülen sözleşmelerde ortaklar arasında devir veya hisse devirlerinde ilk ihaledeki yeterlik şartları aranmaz. Sözleşmeyi devreden yüklenicinin teminatı iade edilir. Bu kapsamda devredilecek sözleşmelerden damga vergisi alınmaz.

Sözleşmenin bu madde kapsamında devredilmesi durumunda birinci fıkra hükmü saklı kalmak üzere yüklenici devir tarihine kadar gerçekleştirdiği işler ya da imalatlar dışında idareden herhangi bir mali hak talebinde bulunamaz. Yüklenici tarafından idarece uygun görülecek can ve mal güvenliği ile yapı güvenliğine yönelik tedbirlerin alınması şarttır.

ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARI KANUNU

ÖZETİ

MADDE 1 AMAÇ VE KAPSAM:

Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişileri veya özel hukuk hükümlerine göre yönetilen tüzel kişiler tarafından açılacak özel öğretim kurumlarına ilişkin usûl ve esasları düzenlemektir.

Bu Kanun, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişileri veya özel hukuk hükümlerine göre yönetilen tüzel kişilerce açılan özel öğretim kurumları ile yabancılar tarafından açılmış bulunan özel öğretim kurumlarını kapsar.

MADDE 2 TANIMLAR:

Kanundaki tanımlar maddesine bakınız.

KURUM AÇMA, KURUCU, KURUM BİNALARI, MİLLETLERARASI ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARI, YABANCI OKULLAR VE AZINLIK OKULLARI

MADDE 3 KURUM AÇMA İZİNİ:

Bir kurumda öğretime başlayabilmek için kurum açma izni alınması zorunludur.

İzin başvuruları ilgili millî eğitim müdürlüğüne yapılır.

Valilikçe yapılan inceleme sonucunda açılması uygun görülen okullar dışındaki kurumlara kurum açma izni verilir.

Valilikçe açılması uygun görülen okullara ilişkin başvurular ise kurum açma izni verilmek üzere Bakanlığa gönderilir.

Kurum açma izni talebinin valilikçe reddedilmesi hâlinde, kurucu veya kurucu temsilcisi tarafından taleplerinin reddine ilişkin işlemin tebliğinden itibaren onbeş iş günü içinde Bakanlığa itirazda bulunulabilir. İtiraz, Bakanlıkça onbeş iş günü içinde karara bağlanır.

Kurum açma izni alınmadıkça, kuruma öğrenci kaydı yapılamaz.

Kurum açma izni verilmesi, binanın kullanılış amaçlarına ve Bakanlıkça belirlenen standartlara uygun ve yeterli bulunmasıyla birlikte aşağıdaki şartların yerine getirilmesine bağlıdır:

a) Ders araç-gerecinin kurumun amaç ve ihtiyaçları için yeterli olduğunun bir rapor ile tespit edilmesi.

b) Kurumun; yönetici, öğretmen ve diğer personelinin sayı ve nitelikleri yönünden uygun bulunması ve bu kurumda çalışacaklarının belgelendirilmesi.

c) Kurumun yönetmelikleriyle öğretim programının Bakanlıkça incelenip onanmış olması.

Bu Kanun kapsamındaki okullar için 1 Eylül tarihinden sonra verilen kurum açma izinleri, ertesi eğitim-öğretim yılından itibaren geçerlidir.

Askerî okullar, emniyet teşkilâtına bağlı okullar ve din eğitimi-öğretimi yapan kurumların aynı veya benzeri özel öğretim kurumları açamaz.

Özel öğretim kurumları mevzuatına uygun olmak kaydıyla işyeri açma ve çalışma ruhsatı Bakanlıkça verilir. Bakanlık bu yetkisini valiliklere devredebilir.

Bu Kanun kapsamındaki eğitim-öğretim faaliyetlerini yapan ancak bu Kanuna uygun olarak kurum açma izni ile iş yeri açma ve çalışma ruhsatı düzenlenmeyen yerleri kuran veya işletenlere brüt asgari ücretin 20 katı idari para cezası uygulanır ve bu yerler valiliklerce kapatılır.

Özel öğretim kurumlarının kurucularında yabancı uyruklu gerçek veya tüzel kişilerin ortaklığının tespit edilmesi hâlinde söz konusu kurumlara brüt asgari ücretin 20 katı idari para cezası uygulanır ve bu kurumlara yabancı uyruklu gerçek veya tüzel kişilerin ortaklığının sona erdirilmesine ilişkin 30 iş günü süre verilir.

Söz konusu süreye rağmen yabancı uyruklu gerçek veya tüzel kişilerin ortaklığının sona erdirilmemesi veya aynı kurumda ikinci kez yabancı uyruklu gerçek veya tüzel kişilerin ortaklığının tespiti hâlinde söz konusu kurumun kurum açma izni ile işyeri açma ve çalışma ruhsatı iptal edilir.

MADDE 4 KURUCU/KURUCU TEMSİLCİSİNİN NİTELİKLERİ VE KURUM BİNALARI:

Özel öğretim kurumlarının gerçek kişi kurucularında, tüzel kişi kurucularının yönetim organlarında, kurucu temsilcilerinde ve personelerinde; kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezası ya da affa uğramış olsa bile Devletin egemenlik alametlerine ve organlarının saygınlığına karşı suçlar, Devletin güvenliğine karşı suçlar, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, millî savunmaya karşı suçlar, Devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk, zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama, kaçakçılık suçları, cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar ve 11/10/2006 tarihli ve 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun kapsamında işlenen suçlardan ceza almamış olması veya haklarında bu suçlardan dolayı kovuşturma bulunmaması, terör örgütlerine ya da Millî Güvenlik Kurulunca Devletin millî güvenliğine karşı faaliyette bulunduğu karar verilen yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, mensubiyeti ya da iltisakı yahut bunlarla irtibatı olmaması şartı aranır.

Meyhane, kahvehane, kıraathane, bar, elektronik oyun merkezleri gibi umuma açık yerler ile açık alkollü içki satılan yerlerin, okul binalarından kapıdan kapıya en az yüz metre uzaklıkta bulunması zorunludur. Özel eğitime muhtaç bireylerin devam ettikleri öğretim kurumları ile okullar dışındaki diğer özel öğretim kurumlarında bu zorunluluk aranmaz. Ancak, söz konusu özel öğretim kurumlarıyla yukarıda belirtilen türdeki iş yerleri aynı binada bulunamaz.

Turizmin yoğun olduğu yörelerde bulunan okulların tatil olduğu dönemlerde, yukarıda belirtilen iş yerleri ile okullar arasında yüz metre uzaklık şartı aranmaz.

Uzaklıkla ilgili esaslar İçişleri, Millî Eğitim, Sağlık, Kültür ve Turizm bakanlıklarının müştereken hazırlayacakları yönetmelikle belirlenir.

MADDE 5 MİLLETLERARASI ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARI, YABANCI OKULLAR VE AZINLIK OKULLARI:

a) Milletlerarası özel öğretim kurumları:

1) Yalnız yabancı uyruklu öğrencilerin devam edebilecekleri yüksek öğretim dışındaki milletlerarası özel öğretim kurumu; yabancı uyruklu gerçek ve tüzel kişiler tarafından veya Türk vatandaşlarıyla ortaklık yolu ile 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu çerçevesinde Cumhurbaşkanının izniyle açılabilir. Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişileri veya özel hukuk hükümlerine göre yönetilen tüzel kişiler de kendi adlarına aynı amaçla milletlerarası mahiyette özel öğretim kurumu açabilir.

2) Bu öğretim kurumlarında; Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, güvenliğine ve menfaatlerine aykırı, Türk Milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerleri aleyhinde eğitim-öğretim yapılamaz.

3) Bu kurumlarda öğretim programları, eğitim-öğretim faaliyetleri ve diğer hususlarla ilgili işlemler, kurum yönetimince hazırlanan ve Bakanlıkça onaylanan esaslara göre yürütülür.

4) Bu konularda Bakanlığın denetim hakkı saklıdır.

b) Yabancı okullar:

1) Cumhurbaşkanının izni ile yeni arazi edinebilir ve kapasitelerini en fazla beş misline kadar artırabilir.

2) Üzerinde kuruldukları araziler genişletilmemek şartı ve Bakanlığın izni ile mevcut arazi üzerindeki bina, öğrenci ve donanım kapasitelerini en çok bir mislini geçmemek üzere artırabilir veya yenileyebilir.

3) Mevcut binalarında ihtiyaç halinde valiliğin izni ile tadilat yapabilir.

4) Bu bentte belirtilenler dışında, yabancı okulların; binaları genişletilemez, şubeleri açamaz, mevcut binalarının yerine kaim olmak üzere yeniden binalar inşa edilemez. Bu amaçla herhangi bir mülk edinilemez veya kiralanamaz.

5) Yabancı okulların taşınmaz malları, kurucularının veya yetkililerinin önerisi ile Bakanlığa ya da kuruluş amaçları eğitim vermek olan 4721 sayılı Türk Medenî Kanununa göre kurulan vakıflara Cumhurbaşkanının izni ile devredilebilir.

c) Azınlık okulları:

1) 23/8/1923 tarihli ve 340 sayılı Kanuna bağlı Antlaşmanın 40 ve 41 inci maddeleriyle ilgisi bulunan okulların özellik göstermesi gereken hususları yönetmelikle tespit edilir. Bu yönetmelik, ilgili ülkelerin bu konulardaki müteakabil mevzuat ve uygulamaları dikkate alınmak suretiyle hazırlanır. Yönetmelikte belirtilmeyen hususlarda resmî okullar mevzuatı uygulanır. Bu okullarda yalnız kendi azınlığına mensup Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının çocukları okuyabilir.

EĞİTİM-ÖĞRETİM, YÖNETİM, KURUMUN KAPATILMASI VE PERSONEL İŞLEMLERİ

MADDE 6 EĞİTİM-ÖĞRETİM VE KURUMLARIN YÖNETİMİ:

Kurumlarda eğitim-öğretim ve yönetim, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda ifade edilen Türk Millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkelerine uygun olarak yürütülür.

Kurumlarda uygulanacak öğretim programı ve haftalık ders çizelgesi, resmî kurumlarda uygulanan usûl ve esaslar çerçevesinde belirlenir.

Kurumun veya yönetimleri birleştirilen kurumların bir müdür tarafından yönetilmesi esastır.

Bir kimse birden fazla kurumun kurucusu olabilir. Gerekli nitelikleri taşıyan kurucu/kurucu temsilcisi, kurumun müdürü de olabilir. Üzerinde müdürlük görevi bulunmayan kurucu/kurucu temsilcisi, kurumun eğitim-öğretimine ve bunlarla ilgili yönetim işlerine karışamaz.

Bünyesinde birden fazla kurum bulunduran kurumlara genel müdür ve genel müdür yardımcısı atanabilir.

MADDE 7 KURUM AÇMA İZNİNİN İPTALİ, KURUMUN KAPATILMASI, DEVRİ VE NAKLİ:

Kurum açma izni verilen kurumlardan iki yıl içerisinde faaliyete başlamayan, faaliyete başladıktan sonra yönetmelikte belirtilen süreden daha fazla izinsiz ara veren veya söz konusu izni amacı dışında kullandığı tespit edilen kurumların kurum açma izni ve iş yeri açma ve çalışma ruhsatı iptal edilir.

Özel öğretim kurumunun;

a) Bakanlıkça onaylı yerleşim planında izinsiz değişiklik yapması,

b) Gerçeğe aykırı reklam ve ilan vermesi veya reklam ve ilanlarda öğrenci resim ve bilgilerini kullanması,

c) Haftalık ders çizelgesi ve programları Bakanlık izni olmadan kurumda uygulaması,

d) Bu Kanun ve bu Kanuna dayanılarak yürürlüğe konulan yönetmelik ve yönergelerde belirtilen hükümlere aykırı fiillerde bulunması,

e) Mevzuatta belirtilen sayıda personel çalıştırmaması veya mevzuata aykırı personel çalıştırması,

f) 14/6/1973 tarihli ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun genel ve özel amaçları ile temel ilkelerine uymaması,

g) Kurum açma şartlarından herhangi birini kaybetmesi,

h) Mevzuata uygun olarak kapatılmaması,

hâllerinde; (a), (b), (c) ve (d) bentlerindeki fiiller için brüt asgari ücretin beş katı; (e) ve (f) bentlerindeki fiiller için brüt asgari ücretin on katı ve (g) bendindeki fiil için brüt asgari ücretin yirmi katı idari para cezası uygulanır.

Bu fıkranın (a), (b), (c), (d), (e), (f) ve (g) bentlerindeki fiillerin tekrarı hâlinde idari para cezası miktarı beş kat artırılarak uygulanır ve bu bentlerdeki fiillerin üçüncü kez tekrarlanması hâlinde ise kurum açma izni ile iş yeri açma ve çalışma ruhsatı iptal edilir.

(h) bendindeki fiilin işlenmesi hâlinde brüt asgari ücretin yirmi katı idari para cezası verilir ve kurum açma izni ile iş yeri açma ve çalışma ruhsatı iptal edilir.

İdari para cezası, kurum açma iznini vermeye yetkili makam tarafından verilir.

Okul kurucusu/kurucu temsilcisi; Bakanlığa, bildirmek şartıyla ve gerekçesi Bakanlıkça uygun bulunduğu takdirde öğretim yılı sonunda okulunu kapatabilir.

Okullar dışındaki diğer kurumların kurucusu/kurucu temsilcisi valiliğe, bildirmek şartıyla ve gerekçesi valilikçe uygun bulunduğu takdirde dönem sonunda kurumunu kapatabilir.

Kapanan veya kapatılan kurum; mühürlerini, yönetici, öğretmen ve öğrencilerle ilgili bütün defterlerini, dosyalarını ve diğer evrakını ilgili valiliğe devir ve teslim etmeye mecburdur. Devir ve teslimden kaçınan veya bu görevi savsaklayan kurucu hakkında brüt asgari ücretin yirmi katı idari para cezası uygulanır.

Bu Kanunda belirtilen şartlara uymadan kurumunu kapatanlar ile soruşturma sonucu kurum açma izni ile işyeri açma ve çalışma ruhsatı iptal edilen kurucuya beş yıl geçmeden tekrar kurum açma izni veya bir kurumu devralma ya da bir kuruma ortak olma izni verilmez.

MADDE 8 KURUMLARDA ÇALIŞTIRILACAK PERSONEL:

Kurumların eğitim-öğretim ve yönetim hizmetlerinin, asıl görevi bu kurumlarda olan yönetici ve eğitim-öğretim elemanları ile yürütülmesi esastır.

Bir kurumun öğretime başladığı tarihten itibaren mevcut ders saati sayısının, kuruluş sırasında üçte birinin, kuruluşundan üç yıl sonra da en az üçte ikisinin asıl görevi bu kurumlarda olan öğretmen, uzman öğretici veya usta öğreticiler tarafından okutulması zorunludur.

İhtiyaç halinde, resmî okullarda görevli öğretmenlere asıl görevlerini aksatmamak ve aylık karşılığı okutmakla yükümlü bulunduğu haftalık ders saati sayısını doldurmaları kaydı ve çalıştıkları kurumların izni ile sadece okullarda, aylık karşılığı okutmakla yükümlü bulunduğu haftalık ders saati sayısının yarısı kadar ücretli ders verilebilir.

Uzman öğretici, usta öğretici ve öğretmenlik yapma nitelik ve şartlarını taşıyan diğer Devlet memurlarına, ilgili birimlerin izniyle haftada on saati geçmemek üzere ücretli ders görevi verilebilir.

Kurumların müdürleri, kurucu/kurucu temsilcisi tarafından; diğer yönetici ve öğretmen, uzman öğretici ve usta öğreticileri ise müdürlerince seçilir ve çalışma izinleri valiliğin iznine sunulur.

Gerekli şartları taşıyan yönetici, öğretmen, uzman öğretici ve usta öğreticiler için valilikçe çalışma izni düzenlenir. Çalışma izninin iptali yine valilikçe yapılır.

Türkçe'den başka dille öğretim yapan ve yabancılar tarafından açılmış bulunan okulların kurucuları ile müdürleri, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu, Türkçe veya Türkçe kültür dersleri öğretmenliği yapma niteliğini taşıyan ve öğretim dilini bilenlerden birini, Türk müdür başyardımcısı olarak çalışma izni düzenlenmek üzere valiliğe önerir.

Öğretim dilini bilen Türkçe veya Türkçe kültür dersleri öğretmeni bulunmaması hâlinde, okulun öğretim dilinde özel alan eğitimi görmüş, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu öğretmenlere de bu görev verilebilir.

Bu öneriyi, uyarıya rağmen bir ay içinde yapmayan okulların Türk müdür başyardımcılarını, yukarıdaki şartları taşıyan öğretmenler arasından valilik seçer ve işe başlatır.

MADDE 9 ÖZLÜK HAKLARI VE SORUMLULUKLAR:

Kurumlarda çalışan yönetici, öğretmen, uzman öğretici ve usta öğreticiler ile kurucu veya kurucu temsilcisi arasında yapılacak iş sözleşmesi, en az bir takvim yılı süreli olmak üzere yönetmelikle belirtilen esaslara göre yazılı olarak yapılır.

Mazeretleri nedeniyle kurumdan ayrılan öğretmen ve öğreticilerin yerine alınacak olanlar ile devredilen kurumların yönetici, öğretmen ve öğreticileri ile bir yıldan daha az bir süre için de iş sözleşmesi yapılabilir.

Sosyal yardım kapsamındaki ek ödemeler, okul öğretmenlerine ve personeline de ödenir. Sosyal yardım kapsamındaki ek ödemelerden gelir vergisi kesilmez.

Kurumlardaki ek ders ücreti miktarı, resmî okullar için tespit edilen miktardan az olamaz.

Ancak, 8 inci madde uyarınca resmî okul ve kurumlardan ücretli olarak görevlendirilenlere verilecek ek ders ücreti miktarı, resmî okullar için tespit edilen ek ders ücretinin iki katını geçemez. Kurumlarda görev yapan yönetici, öğretmen, uzman öğretici ve usta öğreticiler, bu Kanun hükümleri saklı kalmak üzere;

a) Sosyal güvenlik ve özlük hakları yönünden; 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile 4857 sayılı İş Kanunu,

b) Yetki, sorumluluk, ödül ve cezalar ile bunların uygulanması bakımından; 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 1702 sayılı İlk ve Orta Tedrisat Muallimlerinin Terfi ve Tecziyeleri Hakkında Kanun, 4357 sayılı Hususi İdarelerden Maaş Alan İlkokul Öğretmenlerinin Kadrolarına Terfi, Taltif ve Cezalandırılmalarına ve Bu Öğretmenler İçin Teşkil Edilecek Sağlık ve İhtimaî Yardım Sandığı ile Yapı Sandığına ve Öğretmenlerin Alacaklarına Dair Kanun ile 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun, hükümlerine tâbidir.

Ancak, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa göre kademe ilerlemesinin durdurulması cezasını gerektiren fiillerin işlenmesi halinde bu kişilere kademe ilerlemesinin durdurulması cezası yerine brüt aylığından 1/4'ü ile 1/2'si arasında maaş kesim cezası, çalışma izni veren makam tarafından verilir. Tekrarı hâlinde ise göreve son verilir.

1702 sayılı Kanuna göre meslekten çıkarılma veya 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa göre Devlet memurluğundan çıkarma cezasını gerektiren fiil ve hâllerin işlenmesi hâlinde, Bakanlığın görüşü alınmak suretiyle personelin görevine, izni veren makam tarafından son verilir.

Kurumlarda görev yapan yönetici, öğretmen, uzman öğretici ve usta öğreticiler, görevleri sırasında suç işlemeleri veya görevleri nedeniyle kendilerine karşı işlenen suçlardan dolayı 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun uygulanması ve ceza kovuşturması bakımından kamu görevlisi sayılır.

MADDE 10 ÇALIŞMA İZNİNİN İPTALİ VE GEÇİCİ GÖREVLENDİRME:

İki defa teftiş raporuyla başarısızlığı tespit edilen yönetici, öğretmen, uzman öğretici ve usta öğreticilerin çalışma izni, izni veren makam tarafından iptal edilir.

Kurumların teftiş ve denetlenmesi sırasında valilik, lüzum görülen durumlarda kurumun yönetici, öğretmen, uzman öğretici ve usta öğreticilerini görevden uzaklaştırabilir. Bu takdirde valilikçe, geçici görevlendirme yapılarak gerekli tedbirler alınır.

DENETİM, REKLÂM, MALÎ HÜKÜMLER VE ÜCRETLER

MADDE 11 DENETİM, REKLÂM VE İLÂNLAR:

Kurumlar, ancak amaçlarına uygun tanıtıcı mahiyette reklâm ve ilân verebilirler. Bu kurumlar reklâm ve ilânlarında gerçeğe aykırı beyanlarda bulunamazlar ve televizyonda reklâm ve ilân yapamazlar.

MADDE 12 MALÎ HÜKÜMLER:

Kurumlar, faaliyetlerini sadece kazanç sağlamak için düzenleyemezler.

Ancak, Türk Millî Eğitiminin amaçları doğrultusunda eğitimin kalitesini yükseltmek, gelişmelerine fırsat ve imkân verecek yatırımlar ve hizmetler yapmak üzere gelir sağlayabilirler.

Okulların su, doğal gaz ve elektrik ücretlendirilmesi, resmî okullara uygulanan tarife üzerinden uygulanır.

Organize sanayi bölgelerinde açılan mesleki ve teknik eğitim okullarında öğrenim gören her bir öğrenci için, 2012-2013 eğitim ve öğretim yılından başlamak üzere, resmî okullarda öğrenim gören bir öğrencinin okul türüne göre Devlete maliyetinin bir buçuk katını geçmemek üzere, her eğitim öğretim yılı itibarıyla Maliye Bakanlığı ile Bakanlık tarafından müştereken belirlenen tutarda, Bakanlık bütçesine bu amaçla konulan ödenekten eğitim ve öğretim desteği yapılabilir.

Söz konusu eğitim öğretim hizmetini sunan veya yararlananların, gerçek dışı beyanda bulunmak suretiyle fazladan ödemeye sebebiyet vermeleri durumunda bu tutarların, ödemenin yapıldığı tarihten itibaren 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında

Kanunun 51 inci maddesine göre hesaplanacak gecikme zammı ile birlikte bir ay içinde ödenmesi, yapılacak tebligatla sebebiyet verenlerden istenir.

Bu fiillerin tekrarı hâlinde, ayrıca kurum açma izinleri iptal edilir.

Bu Kanun kapsamında açılan mesleki ve teknik Anadolu liselerinde verilen mesleki eğitimin kalitesini, öğretmen ve öğrencilerin mesleki bilgi ve becerilerini geliştirmek amacıyla alan ve dalların özelliklerine göre Bakanlıkça belirlenen standartlara ve donanımına sahip atölye ve laboratuvarlarda üretim yapılabilir ve üretilen malların satışından elde edilen gelir okulun eğitim, öğretim ve yönetim hizmetlerinde kullanılır.

MADDE 13 ÖĞRENİM ÜCRETİ VE DİĞER ÜCRETLER, ÜCRETSİZ ÖĞRENİM VE YABANCI UYUKLU ÖĞRENCİLER:

Öğrenim ücreti ve diğer ücretler, kurumlarca her yıl tespit edilerek Ocak ayından itibaren en geç Mayıs ayında ilân edilir.

Kurumlar, öğrenim gören öğrenci sayısının yüzde üçünden az olmamak üzere ücretsiz öğrenci okutmakla yükümlüdür.

Bakanlıkça bu oran yüzde ona kadar artırılabilir.

Kurumlar ayrıca, öğrenim bursu verebilirler.

Bir okula alınabilecek yabancı uyruklu öğrenci sayısı, o okulda okuyan Türkiye Cumhuriyeti uyruklu öğrenci sayısının yüzde otuzunu aşamaz.

GEÇİCİ VE SON HÜKÜMLER

MADDE 14 YÜRÜRLÜKTEN KALDIRILAN KANUN, YÖNETMELİKLER VE HÜKÜM BULUNMAYAN HALLER :

8/6/1965 tarihli ve 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır.

EK MADDE 1: Bu Kanun kapsamında örgün eğitim yapan özel ilkokul, özel ortaokul ve özel liselerde öğrenim gören Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı öğrenciler için, resmî okullarda öğrenim gören bir öğrencinin okul türüne göre her kademede okulun öğrenim süresini aşmamak üzere, eğitim ve öğretim desteği verilebilir.

Bu fıkra kapsamındaki eğitim ve öğretim desteğinden özel okul öncesi eğitim kurumlarından eğitim alanlar da, 48-66 ay arasında olmak şartıyla en fazla bir eğitim-öğretim yılı süresince yararlandırılabilir.

Eğitim ve öğretim desteği verilecek toplam öğrenci sayısı her yıl Maliye Bakanlığı ve Bakanlıkça müştereken belirlenir.

Eğitim ve öğretim desteği; yörenin kalkınmada öncelik derecesi ve gelişmişlik durumu, öğrencinin ailesinin gelir düzeyi, eğitim bölgesinin öğrenci sayısı, desteklenen öğrenci ve öğrencinin gideceği okulun başarı seviyeleri ile öncelikli öğrenciler gibi ölçütler ayrı ayrı veya birlikte dikkate alınarak verilebilir.

Gerçek dışı beyanda bulunmak suretiyle fazladan ödemeye sebebiyet vermeleri durumunda bu tutarların, ödemenin yapıldığı tarihten itibaren hesaplanacak gecikme zammı ile birlikte bir ay içinde ödenmesi istenir. Bu fiillerin tekrarı hâlinde, ayrıca kurum açma izinleri iptal edilir.

Bu madde kapsamında usul ve esaslar Maliye Bakanlığı ve Bakanlıkça müştereken hazırlanan yönetmelikle belirlenir.

EK MADDE 2: Okullar ile özel öğretim kursları hariç olmak üzere başka adlarla da olsa ilköğretim ve ortaöğretim örgün eğitim programlarının aynısı veya bir kısmını uygulayan ya da bu programlara yönelik deneme, seviye tespit sınavı gibi adlarla toplu sınav organizasyonları yapmak üzere faaliyet göstermek için yüz yüze veya uzaktan öğretim yöntemi ile özel öğretim kurumları veya yerler açılmaz, işletilemez, öğretim programları oluşturulamaz.

Sivil toplum kuruluşları ile yükseköğretim kurumlarının sürekli eğitim merkezleri gibi birimlerinde de bu faaliyetler yürütülemez.

Belediyeler ise il millî eğitim müdürlükleri ile yapılan ve Bakanlıkça onaylanan ortak işbirliği protokolleri çerçevesinde, örgün eğitim programlarına destek mahiyetinde ücretsiz kurslar açabilir.

MADDE 15 YÜRÜRLÜK:

Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 16 YÜRÜTME:

Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

TÜRK EĞİTİM-SEN
AKADEMİ

KAMU MALÎ YÖNETİMİ VE KONTROL KANUNU

ÖZETİ

MADDE 1 AMAÇ:

Kalkınma planları ve programlarda yer alan politika ve hedefler doğrultusunda kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde elde edilmesi ve kullanılmasını, hesap verebilirliği ve malî saydamlığı sağlamak üzere, kamu malî yönetiminin yapısını ve işleyişini, kamu bütçelerinin hazırlanmasını, uygulanmasını, tüm malî işlemlerin muhasebeleştirilmesini, raporlanmasını ve malî kontrolü düzenlemektir.

MADDE 2 KAPSAM:

Bu Kanun, merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri, sosyal güvenlik kurumları ve mahallî idarelerden oluşan genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin malî yönetim ve kontrolünü kapsar.

Avrupa Birliği fonları ile yurt içi ve yurt dışından kamu idarelerine sağlanan kaynakların kullanımı ve kontrolü de uluslararası anlaşmaların hükümleri saklı kalmak kaydıyla, bu Kanun hükümlerine tâbidir.

Düzenleyici ve denetleyici kurumlar, bu Kanunun sadece 3, 7, 8, 12, 15, 17, 18, 19, 25, 42, 43, 44, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 68 ve 76 78 ncı maddelerine tâbidir.

MADDE 3 TANIMLAR : Tanımlara bakınız.

MADDE 4 KAMU MALİYESİ :

Kamu maliyesi; gelirlerin toplanması, harcamaların yapılması, açıkların finansmanı, kamunun varlık ve borçları ile diğer yükümlülüklerinin yönetimini kapsar.

Kamu maliyesi, merkezden ve yerinden yönetim esaslarına göre yürütülür.

MADDE 5 KAMU MALİYESİNİN TEMEL İLKELERİ:

- a) Kamu malî yönetimi uyumlu bir bütün olarak oluşturulur ve yürütülür.
- b) Kamu maliyesi, kamu görevlilerinin hesap verebilmelerini sağlayacak şekilde uygulanır.
- c) Maliye politikası, makroekonomik ve sosyal hedefler ile uyumlu bir şekilde oluşturulur ve yürütülür.
- d) Kamu malî yönetimi Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütçe hakkına uygun şekilde yürütülür.
- e) Kamu malî yönetimi malî disiplini sağlar.
- f) Kamu malî yönetimi ekonomik, malî ve sosyal etkinliği birlikte sağlayacak şekilde kamusal tercihlerin oluşması için gerekli ortamı yaratır.
- g) Kamu idarelerinin mal ve hizmet üretimi ile ihtiyaçlarının karşılanmasında, ekonomik veya sosyal verimlilik ilkelerine uygun olarak maliyet-fayda veya maliyet-etkinlik ile gerekli görülen diğer ekonomik ve sosyal analizlerin yapılması esastır.

MADDE 6 HAZİNE BİRLİĞİ :

Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin gelir, gider, tahsilat, ödeme, nakit planlaması ve borç yönetimi Hazine birliğini sağlayacak şekilde yürütülür.

Bu Kanuna ekli (I) sayılı cetvelde yer alan kamu idarelerinin tüm gelirleri Hazine veznelerine girer, giderleri bu veznelerden ödenir.

Bu idareler özel vezne açamaz.

MADDE 7 MALÎ SAYDAMLIK

Her türlü kamu kaynağının elde edilmesi ve kullanılmasında denetimin sağlanması amacıyla kamuoyu zamanında bilgilendirilir. Bu amaçla;

- a) Görev, yetki ve sorumlulukların açık olarak tanımlanması,
 - b) Hükümet politikaları, kalkınma planları, yıllık programlar, stratejik planlar ile bütçelerin hazırlanması, yetkili organlarda görüşülmesi, uygulanması ve uygulama sonuçları ile raporların kamuoyuna açık ve ulaşılabilir olması,
 - c) Genel yönetim kapsamındaki kamu idareleri tarafından sağlanan teşvik ve desteklemelerin bir yılı geçmemek üzere belirli dönemler itibarıyla kamuoyuna açıklanması,
 - d) Kamu hesaplarının standart bir muhasebe sistemi ve genel kabul görmüş muhasebe prensiplerine uygun bir muhasebe düzenine göre oluşturulması,
- Zorunludur.

MADDE 8 HESAP VERME SORUMLULUĞU:

Her türlü kamu kaynağının elde edilmesi ve kullanılmasında görevli ve yetkili olanlar, kaynakların etkili, ekonomik, verimli ve hukuka uygun olarak elde edilmesinden, kullanılmasından, muhasebeleştirilmesinden, raporlanmasından ve kötüye kullanılmaması için gerekli önlemlerin alınmasından sorumludur ve yetkili kılınmış mercilere hesap vermek zorundadır.

MADDE 9 STRATEJİK PLANLAMA VE PERFORMANS ESASLI BÜTÇELEME:

Kamu idareleri; kalkınma planları, Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen politikalar, programlar, ilgili mevzuat ve benimsedikleri temel ilkeler çerçevesinde geleceğe ilişkin misyon ve vizyonlarını oluşturmak, stratejik amaçlar ve ölçülebilir hedefler saptamak, performanslarını önceden belirlenmiş olan göstergeler doğrultusunda ölçmek ve bu sürecin izleme ve değerlendirmesini yapmak amacıyla katılımcı yöntemlerle stratejik plan hazırlarlar.

Stratejik plan hazırlamakla yükümlü olacak kamu idarelerinin ve stratejik planlama sürecine ilişkin takvimin tespitine, stratejik planların politikalar, kalkınma planı ve programlarla ilişkilendirilmesine yönelik usul ve esaslar Cumhurbaşkanı tarafından belirlenir.

Kamu idareleri, yürütecekleri faaliyet ve projeler ile bunların kaynak ihtiyacını, performans hedef ve göstergelerini içeren performans programı hazırlar.

Kamu idareleri bütçelerini, stratejik planlarında yer alan misyon, vizyon, stratejik amaç ve hedeflerle uyumlu ve performans esasına dayalı olarak hazırlarlar.

Cumhurbaşkanı tarafından ilgili kamu idaresi için uygun görülen performans göstergeleri, kuruluşların bütçelerinde yer alır.

MADDE 10 BAKANLAR:

Bakanlar, Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen politikaların uygulanması ile bakanlıkların ve bakanlıklara bağlı, ilgili ve ilişkili kuruluşların stratejik planları ile bütçelerinin kalkınma planlarına, yıllık programlara uygun olarak hazırlanması ve uygulanmasından, bu çerçevede diğer bakanlıklarla koordinasyon ve işbirliğini sağlamaktan sorumludur. Bu sorumluluk, Yükseköğretim Kurulu, Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı, üniversiteler ve yüksek teknoloji enstitüleri için Millî Eğitim Bakanlığına, mahallî idareler için Çevre ve Şehircilik Bakanlığına aittir.

Bakanlar, kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli kullanılması ile hukuki ve mali konularda Cumhurbaşkanıya karşı sorumludurlar.

Bakanlar; idarelerinin amaçları, hedefleri, stratejileri, varlıkları, yükümlülükleri ve yıllık performans programları konusunda her malî yılın ilk ayı içinde kamuoyunu bilgilendirirler.

MADDE 11 ÜST YÖNETİCİLER:

Bakanlıklarda, diğer kamu idarelerinde en üst yönetici, il özel idarelerinde vali ve belediyelerde belediye başkanı üst yöneticidir. Bakanlıklarda en üst yönetici Cumhurbaşkanı tarafından belirlenir. Üst yöneticiler, idarelerinin stratejik planlarının ve bütçelerinin kalkınma planına, yıllık programlara, kurumun stratejik plan ve performans hedefleri ile hizmet gereklerine uygun olarak hazırlanması ve uygulanmasından, sorumlulukları altındaki kaynakların etkili, ekonomik ve verimli şekilde elde edilmesi ve kullanımını sağlamaktan, kayıp ve kötüye kullanımının önlenmesinden, malî yönetim ve kontrol sisteminin işleyişinin gözetilmesi, izlenmesi ve bu Kanunda belirtilen

görev ve sorumlulukların yerine getirilmesinden Bakana; mahallî idarelerde ise meclislerine karşı sorumludurlar.

Üst yöneticiler, bu sorumluluğun gereklerini harcama yetkilileri, malî hizmetler birimi ve iç denetçiler aracılığıyla yerine getirirler.

MADDE 12 BÜTÇE TÜRLERİ VE KAPSAMI:

- Genel yönetim kapsamındaki idarelerin bütçeleri; merkezî yönetim bütçesi, sosyal güvenlik kurumları bütçeleri ve mahallî idareler bütçeleri olarak hazırlanır ve uygulanır. Kamu idarelerince bunlar dışında herhangi bir ad altında bütçe oluşturulamaz.

Merkezî yönetim bütçesi, bu Kanuna ekli (I), (II) ve (III) sayılı cetvellerde yer alan kamu idarelerinin bütçelerinden oluşur.

Genel bütçe, Devlet tüzel kişiliğine dahil olan ve bu Kanuna ekli (I) sayılı cetvelde yer alan kamu idarelerinin bütçesidir.

Özel bütçe, bir bakanlığa bağlı veya ilgili olarak belirli bir kamu hizmetini yürütmek üzere kurulan, gelir tahsis edilen, bu gelirlerden harcama yapma yetkisi verilen, kuruluş ve çalışma esasları kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenen ve bu Kanuna ekli (II) sayılı cetvelde yer alan her bir kamu idaresinin bütçesidir.

Düzenleyici ve denetleyici kurum bütçesi, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurul, kurum veya üst kurul şeklinde teşkilatlanmış ve bu Kanuna ekli (III) sayılı cetvelde yer alan her bir düzenleyici ve denetleyici kurumun bütçesidir.

Sosyal güvenlik kurumu bütçesi, sosyal güvenlik hizmeti sunmak üzere, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulan ve bu Kanuna ekli (IV) sayılı cetvelde yer alan her bir kamu idaresinin bütçesidir.⁽¹⁾

Mahallî idare bütçesi, mahallî idare kapsamındaki kamu idarelerinin bütçesidir.

MADDE 13 BÜTÇE İLKELERİ :

a) Bütçelerin hazırlanması ve uygulanmasında, makroekonomik istikrarla birlikte sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak esastır.

b) Kamu idarelerine bütçeyle verilen harcama yetkisi, kanunlarla veya Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle düzenlenen görev ve hizmetlerin yerine getirilmesi amacıyla kullanılır.

c) Bütçeler kalkınma planı ve programlarda yer alan politika, hedef ve önceliklere uygun şekilde, idarelerin stratejik planları ile performans ölçütlerine ve fayda-maliyet analizine göre hazırlanır, uygulanır ve kontrol edilir.

d) Bütçeler, stratejik planlar dikkate alınarak izleyen iki yılın bütçe tahminleriyle birlikte görüşülür ve değerlendirilir.

e) Bütçe, kamu malî işlemlerinin kapsamlı ve saydam bir şekilde görünmesini sağlar

f) Tüm gelir ve giderler gayri safi olarak bütçelerde gösterilir.

g) Belirli gelirlerin belirli giderlere tahsis edilmemesi esastır

h) Bütçelerde gelir ve gider denkliğinin sağlanması esastır.

i) Bütçeler, ait olduğu yıl başlamadan önce Türkiye Büyük Millet Meclisi veya yetkili organlarca kabul edilmedikçe veya onaylanmadıkça uygulanamaz.

j) Bütçelerde, bütçeyi ilgilendirmeyen hususlara yer verilmez.

k) Bütçeler kurumsal, işlevsel ve ekonomik sonuçların görülmesini sağlayacak şekilde Cumhurbaşkanlığınca uluslararası standartlara uygun olarak belirlenen bir sınıflandırmaya tâbi tutularak hazırlanır ve uygulanır.

l) Bütçe gelir ve gider tahminleri ile uygulama sonuçlarının raporlanmasında açıklık, doğruluk ve malî saydamlık esas alınır.

m) Kamu idarelerinin tüm gelir ve giderleri bütçelerinde gösterilir.

n) Kamu hizmetleri, bütçelere konulacak ödeneklerle, mevzuatla belirlenmiş yöntem, ilke ve amaçlara uygun olarak gerçekleştirilir.

o) Bütçelerde, ödenekler belirli amaçları gerçekleştirmek üzere tahsis edilir.

MADDE 14 GELİR VE GİDERLERİ ETKİLEYECEK KANUN TEKLİFLERİ :

Kamu gelirlerinin azalmasına veya kamu giderlerinin artmasına neden olacak ve kamu idarelerini yükümlülük altına sokacak kanun tekliflerinin getireceği malî yük, orta vadeli program ve malî plan çerçevesinde, en az üç yıllık dönem için hesaplanır ve tekliflere eklenir. Sosyal güvenliğe yönelik kanun tekliflerinde ise en az yirmi yıllık aktüeryal hesaplara yer verilir.

MADDE 15 MERKEZÎ YÖNETİM BÜTÇE KANUNUNUN KAPSAMI VE DÜZENİ:

Merkezî yönetim bütçe kanunu, merkezî yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin gelir ve gider tahminlerini gösteren, bunların uygulanmasına ve yürütülmesine yetki ve izin veren kanundur.

Merkezî yönetim bütçe kanununda; yılı ve izleyen iki yılın gelir ve gider tahminleri, varsa bütçe açığının veya fazlasının tutarı, açığın nasıl kapatılacağı veya fazlanın nasıl kullanılacağı, vergi muafiyeti, istisnası ve indirimleri ile benzeri uygulamalar nedeniyle vazgeçilen vergi gelirleri, borçlanma ve garanti sınırları, bütçelerin uygulanmasında tanınacak yetkiler, bağlı cetveller, malî yıl içinde gelir ve giderlere yönelik olarak uygulanacak hükümler yer alır.

Merkezî yönetim bütçe kanununun gider cetvelinin bölümleri, analitik bütçe sınıflandırmasına uygun olarak fonksiyonlar şeklinde düzenlenir. Fonksiyonlar birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü düzeyde alt fonksiyonlara ayrılır.

İlgili mevzuatta giderlere ilişkin olarak yer alan “Fasıl ve bölüm” deyimleri fonksiyonel sınıflandırmanın birinci düzeyini, “Kesim” deyimini fonksiyonel sınıflandırmanın ikinci düzeyini, “Madde” deyimini fonksiyonel sınıflandırmanın üçüncü düzeyini, “Tertip” deyimini kurumsal, fonksiyonel ve finansman tipi kodların bütün düzeyleri ile ekonomik sınıflandırmanın ilk iki düzeyini, borç ödemeleri yönünden “ilgili hizmet tertibi” deyimini borç konusu hizmetlerin yürütüldüğü ilgili tertipleri ifade eder.

MADDE 16 ORTA VADELİ PROGRAM, MALÎ PLAN VE BÜTÇE HAZIRLAMA REHBERİ:

Cumhurbaşkanlığı merkezî yönetim bütçe kanunu teklifini hazırlar ve bu amaçla ilgili kamu idareleri arasında koordinasyonu sağlar.

Merkezî yönetim bütçesinin hazırlanma süreci, Cumhurbaşkanı tarafından en geç Eylül ayının ilk haftası sonuna kadar kalkınma planları, stratejik planlar ve genel ekonomik koşulların gerekleri doğrultusunda makro politikaları, ilkeleri, hedef ve gösterge niteliğindeki temel ekonomik büyüklükleri de kapsayacak şekilde onaylanan orta vadeli programın Resmî Gazete’de yayımlanması ile başlar.

Orta vadeli program ile uyumlu olmak üzere, gelecek üç yıla ilişkin toplam gelir ve gider tahminleri ile birlikte hedef açık ve borçlanma durumu ile kamu idarelerinin ödenek teklif tavanlarını içeren ve Cumhurbaşkanı tarafından onaylanan orta vadeli malî plan, en geç Eylül ayının onbeşine kadar Resmî Gazete’de yayımlanır.

Bu doğrultuda, kamu idarelerinin bütçe tekliflerini ve yatırım programını hazırlama sürecini yönlendirmek üzere; Bütçe Çağrısı ve eki Bütçe Hazırlama Rehberi ile Yatırım Genelgesi ve eki Yatırım Programı Hazırlama Rehberi Cumhurbaşkanlığı tarafından hazırlanarak en geç Eylül ayının onbeşine kadar Resmî Gazete’de yayımlanır.

Bütçe Hazırlama Rehberi ile Yatırım Programı Hazırlama Rehberi, bütçe tekliflerinin hazırlanmasına esas olmak üzere, kamu idarelerince uyulması gereken genel ilkeleri, nesnel ve ölçülebilir standartları, hesaplama yöntemlerini, bunlara ilişkin olarak kullanılacak cetvel ve tablo örneklerini ve diğer bilgileri içerir.

MADDE 17 MERKEZÎ YÖNETİM BÜTÇESİNİN HAZIRLANMASI:

- a) Orta vadeli program ve malî planda belirlenen temel büyüklükler ile ilke ve esaslar,
 - b) Kalkınma planı ve yıllık program öncelikleri ile kurumun stratejik planları çerçevesinde belirlenmiş ödenek tavanları,
 - c) Kamu idarelerinin stratejik planları ile uyumlu çok yıllık bütçeleme anlayışı,
 - d) İdarenin performans hedefleri,
- Dikkate alınır.

Genel bütçe gelir teklifi Cumhurbaşkalığınca, diğer bütçelerin gelir teklifleri ilgili idarelerce hazırlanır.

Kamu idareleri, stratejik planları ile Bütçe Hazırlama Rehberinde yer alan esaslar çerçevesinde, bütçe gelir ve gider tekliflerini gerekçeli olarak hazırlar ve yetkilileri tarafından imzalanmış olarak en geç Eylül ayı sonuna kadar Cumhurbaşkanlığına gönderir.

MADDE 18 MERKEZÎ YÖNETİM BÜTÇE KANUN TASARISININ SUNULMASI:

Merkezî yönetim bütçe kanun teklifi malî yılbaşından en az yetmiş beş gün önce Cumhurbaşkanlığı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur.

Merkezî yönetim bütçe kanun tasarısına, Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülmesi sırasında dikkate alınmak üzere Cumhurbaşkanlığı tarafından;

- a) Orta vadeli malî planı da içeren bütçe gerekçesi,
 - b) Yıllık ekonomik rapor,
 - c) Vergi muafiyeti, istisnası ve indirimleri ile benzeri uygulamalar nedeniyle vazgeçilen kamu gelirleri cetveli,
 - d) Kamu borç yönetimi raporu,
 - e) Genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin son iki yıla ait bütçe gerçekleştirmeleri ile izleyen iki yıla ait gelir ve gider tahminleri,
 - f) Mahallî idareler ve sosyal güvenlik kurumlarının bütçe tahminleri,
 - h) Merkezî yönetim kapsamında olmayıp, merkezî yönetim bütçesinden yardım alan kamu idareleri ile diğer kurum ve kuruluşların listesi,
- Eklenir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Sayıştay ile Düzenleyici ve denetleyici kurumlar, bütçelerini Eylül ayı sonuna kadar doğrudan Türkiye Büyük Millet Meclisine, bir örneğini de Cumhurbaşkanlığına gönderirler.

MADDE 19 MERKEZÎ YÖNETİM BÜTÇE KANUN TASARISININ GÖRÜŞÜLMESİ:

Türkiye Büyük Millet Meclisi, merkezî yönetim bütçe kanun tasarısının metnini maddeler, gider ve gelir cetvellerini kamu idareleri itibarıyla görüşür ve oylar.

Kamu yatırım programı, merkezî yönetim bütçe kanununa uygun olarak anılan Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren on beş gün içinde Cumhurbaşkanlığı kararıyla Resmî Gazetede yayımlanır.

Merkezî yönetim bütçe kanununun süresinde yürürlüğe konulamaması halinde, geçici bütçe kanunu çıkarılır. Geçici bütçe ödenekleri, bir önceki yıl bütçe başlangıç ödeneklerinin belirli bir oranı esas alınarak belirlenir. Geçici bütçe kanununun da çıkarılamaması durumunda, yeni bütçe kanunu kabul edilinceye kadar bir önceki yılın bütçesi yeniden değerlendirilerek artırılarak uygulanır. Cari yıl bütçesinin yürürlüğe girmesiyle geçici bütçe veya yeniden değerlendirilerek artırılarak belirlenen bütçe uygulaması sona erer ve o tarihe kadar yapılan harcamalar ve girişilen yüklenmeler ile tahsil olunan gelirler cari yıl bütçesine dahil edilir.

Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin bütçelerindeki ödeneklerin yetersiz kalması halinde veya öngörülmeleyen hizmetlerin yerine getirilmesi amacıyla, kanunla ek bütçe yapılabilir.

MADDE 20 ÖDENEKLERİN KULLANILMASI:

- (a) Genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri, ayrıntılı harcama programlarını hazırlar ve vize

edilmek üzere Cumhurbaşkanlığına gönderir.

(b) Özel bütçeli idareler ve sosyal güvenlik kurumları ayrıntılı finansman programlarını hazırlar ve harcamalarını bu programa uygun olarak yaparlar.

(c) Ayrıntılı harcama ve finansman programlarının hazırlanmasına, vize edilmesine, uygulanmasına ve uygulamanın izlenmesine dair usûl ve esaslar Cumhurbaşkanlığı tarafından belirlenir.

d) Kamu idareleri, bütçelerinde yer alan ödeneklerin üzerinde harcama yapamaz. Bütçeyle verilen ödenekler, tahsis edildikleri amaçlar doğrultusunda yılı içinde yaptırılan iş, satın alınan mal ve hizmetler ile diğer giderlerin karşılanmasında kullanılır.

e) İlgili mevzuatına göre, yılı içinde hizmetin gerektirdiği hâllerde Cumhurbaşkanlığı tarafından belirlenen usûl ve esaslar çerçevesinde merkezî yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin bütçelerinde yeni tertipler, gelir kodları ve finansman kodları açılabilir.

f) Cari yılda kullanılmayan ödenekler yıl sonunda iptal edilir.

g) Genel veya kısmi seferberlik, savaş ilanı veya Bakanlar Kurulu kararıyla zorunlu askeri hazırlıkların yapıldığı olağanüstü hallerde Millî Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı bütçelerindeki mevcut ödenekler, bu idarelerin ödenek toplamaları aşılmamak şartıyla, birleştirilerek kullanılabilir. Bu durumda da mevcut ödeneklerin yeterli olmaması halinde toplam ödenek tutarının yüzde on beşine kadar ek harcama yapılabilir.

MADDE 21 ÖDENEK AKTARMALARI :

Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin bütçeleri arasındaki ödenek aktarmaları kanunla yapılır. Ancak, harcamalarda tasarrufu sağlamak, dengeli ve etkili bir bütçe politikasını gerçekleştirmek üzere genel bütçe ödeneklerinin yüzde onunu geçmemek kaydıyla, merkezî yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin bütçeleri arasındaki ödenek aktarmalarına ilişkin yetki ve işlemler ile usul ve esaslar merkezî yönetim bütçe kanununda belirlenir.

Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idareleri, aktarma yapılacak tertipteki ödenğin yüzde yirmisine kadar kendi bütçeleri içinde ödenek aktarması yapabilirler. Ancak, ihtiyaç halinde yüzde yirmiyi aşan ödenek aktarma işlemlerini kurum bütçesinin başlangıç ödenekleri toplamının yüzde yirmisini geçmemek üzere yapmaya Cumhurbaşkanlığı, yılı yatırım programına ek yatırım cetvellerinde yer alan projelerde değişiklik yapılması halinde değişikliğin gerektirdiği tertipler arası ödenek aktarması işlemlerinin tamamını yapmaya ise ilgili idareler yetkilidir.

Kamu idarelerinin bütçeleri içinde; personel giderleri tertiplerinden, aktarma yapılmış tertiplerden ve yedek ödenekten aktarma yapılmış tertiplerden diğer tertiplere ödenek aktarılamaz. Ancak, yılı yatırım programına ek yatırım cetvellerinde yer alan projelerde değişiklik yapılması halinde, aktarma yapılan tertiplerden diğer tertiplere ödenek aktarılabilir.

MADDE 22 MERKEZ DIŞI BİRİMLERE ÖDENEK GÖNDERME:

Kamu idarelerinin merkez teşkilatı harcama yetkilileri, merkez dışı birimlere, ihtiyaçlarında kullanılmak üzere Ödenek Gönderme Belgesi düzenlemek suretiyle ödenek gönderirler.

MADDE 23 YEDEK ÖDENEK :

Merkezî yönetim bütçe kanununda bu Kanuna ekli (I) sayılı cetvelde yer alan idareler ile (II) sayılı cetvelde yer alan idarelerden merkezî yönetim bütçe kanununda gösterilecek olanların bütçelerine aktarılmak üzere, genel bütçe ödeneklerinin yüzde ikisine kadar yedek ödenek konulabilir.

Bu ödenekten aktarma yapmaya Cumhurbaşkanı yetkilidir.

Malî yıl içinde yedek ödenekten yapılan aktarmaların tür, tutar ve idareler itibarıyla dağılımı, yılın bitimini takip eden on beş gün içinde Cumhurbaşkanlığı tarafından ilan edilir.

MADDE 24 ÖRTÜLÜ ÖDENEK:

Örtülü ödenek; kapalı istihbarat ve kapalı savunma hizmetleri, Devletin millî güvenliği ve yüksek menfaatleri ile Devlet itibarının gerekleri, siyasi, sosyal ve kültürel amaçlar ve olağanüstü hizmetlerle ilgili Devlet ve Hükümet icapları için kullanılmak üzere Cumhurbaşkanlığı bütçesine

konulan ödenektir. Kanunlarla veya Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle verilen görevlerin gerektirdiği istihbarat hizmetlerini yürüten diğer kamu idarelerinin bütçelerine de örtülü ödenek konulabilir. Örtülü ödenek, bu amaçlar dışında, Cumhurbaşkanının ve ailesinin kişisel harcamaları ile siyasi partilerin idare, propaganda ve seçim ihtiyaçlarında kullanılamaz. İlgili yılda bu amaçla tahsis edilen ödenekler toplamı, genel bütçe başlangıç ödenekleri toplamının binde beşini geçemez.

Cumhurbaşkanlığı ve diğer ilgili idare bütçelerinde yer alan örtülü ödeneklerin kullanılma yeri, giderin kimin tarafından yapılacağı, hesapların tutulma ve kapatılma yöntemi, gideri yapanın değişmesi halinde yeni yetkiliye hangi belgelerin aktarılacağı Cumhurbaşkanlığı tarafından belirlenir. Örtülü ödeneklere ilişkin giderler Cumhurbaşkanlığı tarafından belirlenen esaslara göre gerçekleştirilir ve ödenir.

MADDE 25 KAMU YATIRIM PROJELERİ:

Kamu yatırım projeleri ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde hazırlanır, uygulanır ve izlenir.

Millî Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı bütçelerinin mal ve hizmet alım giderlerine ilişkin tertiplerinde yer alan savunma sektörü, altyapı, inşaa, iskân ve tesisleriyle NATO altyapı yatırımlarının gerektirdiği inşaa ve tesisler ve bunlara ilişkin kamulaştırmalar ile stratejik hedef planı içinde yer alan alım ve hizmetler, vizeye bağılı olmayıp yılı yatırım programına ek yatırım cetvellerinde yer almaz.

Sosyal güvenlik kurumları ve mahallî idarelerin yatırımlarının uygulanması ve izlenmesine ilişkin usul ve esaslar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca belirlenir.

Kamu yatırım projelerinin gerçekleşme ve uygulama sonuçları, ilgili kamu idaresi tarafından izleyen yılın Mart ayı sonuna kadar bir rapor halinde Sayıştay Başkanlığına, Cumhurbaşkanlığına ve Hazine ve Maliye Bakanlığına gönderilir.

MADDE 26 YÜKLENMEYE GİRİŞİLMESİ:

Yüklenme, usulüne uygun olarak düzenlenmiş sözleşme esaslarına veya kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükmüne dayanılarak iş yaptırılması, mal veya hizmet alınması karşılığında geleceğe yönelik bir ödeme yükümlülüğüne girilmesidir.

Yüklenme süresi malî yılla sınırlıdır.

Harcama yetkilileri, tahsis edilen ödenekler dahilinde yüklenmeye girebilirler.

MADDE 27 ERTESİ YILA GEÇEN YÜKLENME:

Niteliğinden dolayı malî yılla sınırlı tutulamayan ve sürekliliği bulunan aşağıdaki iş ve hizmetler için; her iş itibarıyla, bütçelerinde öngörülen ödeneklerin yüzde ellisini, izleyen yılın Haziran ayını geçmemek ve yüklenme süresi on iki ayı aşmamak üzere, ilgili üst yöneticinin onayıyla ertesi yıla geçen yüklenmelere girişilebilir:

a) Türk Silahlı Kuvvetlerinin yapım, onarım, etüt ve proje işleri, araştırma-geliştirme projeleri, giyecek ve yiyecek alımları, makine-teçhizat, silah-mühimmat-teçhizat alımlarıyla bunların bakım, onarım ve imalat işleri.

b) Yiyecek, yakacak, akaryakıt ve madeni yağ ihtiyaçları.

c) Temini ve korunması güç olan ilaç, aşı, serum ve tıbbi sarf malzemeleri.

d) Süreli yayın alımı, taşıma, koruma ve güvenlik, temizlik ve yemek hizmetleri.

e) Taşıtların malî sorumluluk sigortası ile yurt dışından tedariki yapılan silah, silah-teçhizat ve mühimmat sevkini her türlü riske karşı sigortalanması amacıyla yaptırılan nakliyat sigortası.

f) Makine-teçhizat, yol ve otoyol, bilgisayar ve haberleşme sistemlerinin bakım işleri; her türlü onarım işleri ile elektronik bilgi erişim hizmetleri.

g) Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığının yapım, onarım, etüt ve proje işleri, araştırma-geliştirme projeleri, yiyecek ve giyecek alımları makine-teçhizat ile silah, mühimmat ve teçhizat alımlarıyla bunların bakım, onarım ve imalat işleri.

h) Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığının etüt ve proje işleri, araştırma-geliştirme projeleri, makine, silah-mühimmat, teçhizat ve sistem alımlarıyla bunların bakım, onarım ve imalat işleri.

1) Türkiye İş Kurumu tarafından yürütülen aktif işgücü hizmetleri kapsamında kurs ve programlar,

Ancak (d) bendinde sayılan işler için bütçelerinde ödeneklerin yüzde ellisinin aşılmayacağı hükmü Millî Eğitim Bakanlığı için aranmaz.

MADDE 28 GELECEK YILLARA YAYGIN YÜKLENMELER:

Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idareleri, bir malî yıl içinde tamamlanması mümkün olmayan yatırım projeleri için gelecek yıllara yaygın yüklenmeye girişebilir.

Türk Silahlı Kuvvetleri Stratejik Hedef Planında yer alan projeler için 2.7.1992 tarihli ve 3833 sayılı Kanun çerçevesinde gelecek yıllara yaygın yüklenmelere girişmeye, Milli Savunma Bakanlığı yetkilidir.

Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığının bir mali yıl içinde tamamlanması mümkün olmayan asayiş ve güvenlik hizmetlerine yönelik alımları için gelecek yıllara yaygın yüklenmelere girişmeye İçişleri Bakanlığı yetkilidir.

Dışişleri Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığının onayıyla, yabancı ülkelerde dış temsilcilik binası veya arsa satın alınması, bina yaptırılması veya kiralanması için gelecek yıllara yaygın yüklenmelere girişebilir.

Yılı bütçesinde ödeneği bulunması ve merkezî yönetim kapsamındaki idareler için Maliye Bakanlığının uygun görüşünün alınması kaydıyla; satın alma suretiyle edinilmesi ekonomik olmayan her türlü makine-teçhizat, cihazlar ve taşıtlar ile hava ambulansı ve yangınla mücadele amacıyla hava ve deniz araçlarının kiralanması veya finansal kiralama suretiyle temini; afet ve acil durumlar için kurulan lojistik depoların işletilmesiyle ilgili hizmetleri, yemek ve personel taşıma hizmetleri, 5369 sayılı Kanuna göre sağlanan sabit ve ankesörlü telefon hizmetleri ile acil yardım çağrıları hizmetleri, internet erişim hizmetleri, deniz haberleşmesi ve seyir güvenliği haberleşme hizmetleri, 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu kapsamındaki elektronik haberleşme hizmetleri, elektrik ve doğalgaz alımları, harita, plan, proje, etüt ve müşavirlik hizmetleri, 6114 sayılı Kanuna göre yapılan sınav işlemleri ile sınırlı olmak üzere basım, dağıtım, nakil, kamera kaydı ve izlenmesi ile sınav güvenliği ve gizliliği kapsamındaki alımlar, ulusal araştırma geliştirme kurumlarının süreli ve süresiz yayın alımları, orman ağaçlandırma ve amenajman işleri, kit karşılığı cihaz, ilaç, tıbbi cihaz, aşı ve anti-serum alımı için; süresi üç yılı geçmemek, finansal kiralama suretiyle temin edileceklerde ise dört yıl olmak üzere üst yöneticinin onayıyla gelecek yıllara yaygın yüklenmeye girişilebilir.

Bu fıkra da sayılanlar dışında, birden fazla yıla yaygın olması zorunluluğu bulunan veya ekonomik olan diğer mal ve hizmet alımlarını, yüklenme süresi 3 yılı geçmemek üzere belirlemeye ve bu fıkra da belirlenen süreleri beş katına kadar artırmaya Cumhurbaşkanı yetkilidir.

MADDE 29 BÜTÇELERDEN YARDIM YAPILMASI:

Gerçek veya tüzel kişilere kanunda veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinde dayanağı olmadan kamu kaynağı kullandırılmaz, yardımda bulunulamaz veya menfaat sağlanamaz.

Ancak, genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin bütçelerinde öngörülmüş olmak kaydıyla; kamu yararı gözetilerek dernek, vakıf, birlik, kurum, kuruluş, sandık ve benzeri teşekküllere yardım yapılabilir.

MADDE 30 BÜTÇE POLİTİKASI, GELİR VE GİDERLERİN İZLENMESİ:

Cumhurbaşkanı, merkezî yönetim bütçe kanununun uygulamasına ilişkin olarak; harcamalarda tasarrufu sağlamak, tutarlı, dengeli ve etkili bir bütçe politikası yürütmek için gelir ve giderlere ilişkin kanun veya diğer mevzuatla belirlenmiş konularda uygulamaları düzenlemek üzere gerekli önlemleri almaya, standartları belirlemeye, sınırlamalar koymaya, kamu istihdam politikasının

belirlenmesine ve uygulanmasına yön vermeye, bütçe harcama ve gerçekleştirmelerini izlemeye, ödeneklerin dağıtım ve kullanımını belirli esaslara bağlamaya ve bu hususlarda kamu idareleri için uyulması zorunlu düzenlemeleri yapmaya yetkilidir.

Genel yönetim kapsamındaki idareler bütçelerinin ilk altı aylık uygulama sonuçları, ikinci altı aya ilişkin beklentiler ve hedefler ile faaliyetlerini; Cumhurbaşkanlığı ise merkezî yönetim bütçe kanununun ilk altı aylık uygulama sonuçları, finansman durumu, ikinci altı aya ilişkin beklentiler ve hedefler ile faaliyetleri kapsayan malî durumu temmuz ayı içinde kamuoyuna açıklar.

MADDE 31 HARCAMA YETKİSİ VE YETKİLİSİ:

Bütçeyle ödenek tahsis edilen her bir harcama biriminin en üst yöneticisi harcama yetkilisidir.

Ancak, teşkilât yapısı ve personel durumu gibi nedenlerle harcama yetkililerinin belirlenmesinde güçlük bulunan idareler ile bütçelerinde harcama birimleri sınıflandırılmayan idarelerde harcama yetkisi, üst yönetici veya üst yöneticinin belirleyeceği kişiler tarafından; mahallî idarelerde İçişleri veya Çevre ve Şehircilik Bakanlığının, diğer idarelerde ise Hazine ve Maliye Bakanlığının uygun görüşü üzerine yürütülebilir.⁽¹⁾⁽³⁾

Kanunların veya Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin verdiği yetkiye istinaden yönetim kurulu, icra komitesi, komisyon ve benzeri kurul veya komite kararıyla yapılan harcamalarda, harcama yetkisinden doğan sorumluluk kurul, komite veya komisyona ait olur.⁽¹⁾

Yükseköğretim Kurulu ile üniversiteler ve yüksek teknoloji enstitülerinde, harcama yetkilileri ödenek gönderme belgesiyle belirlenir. Bu idarelerde ödenek gönderme belgesi ile ödenek gönderilen birimler harcama birimi, kendisine ödenek gönderilen birimin en üst yöneticisi ise harcama yetkilisidir. **(Değişik son cümle: 2/7/2018-KHK-703/213 md.)** Bütçe ödeneklerinin ilgili birimlere dağılımının planlanması ve kullanılmasına ilişkin usûl ve esaslar Cumhurbaşkanlığı, ödenek gönderme belgesine bağlanmasına ilişkin usul ve esaslar ise Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından belirlenir.

Genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinde; idareler, merkez ve merkez dışı birimler ve görev unvanları itibarıyla harcama yetkililerinin belirlenmesine, harcama yetkisinin bir üst yönetim kademesinde birleştirilmesine ve devredilmesine ilişkin usûl ve esaslar Hazine ve Maliye Bakanlığınca belirlenir. Harcama yetkisinin devredilmesi, yetkiyi devreden idarî sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.⁽¹⁾

Harcama yetkilileri bütçede öngörülen ödenekleri kadar, ödenek gönderme belgesiyle kendisine ödenek verilen harcama yetkilileri ise tahsis edilen ödenek tutarında harcama yapabilir

MADDE 32 HARCAMA TALİMATI VE SORUMLULUK:

Bütçelerden harcama yapılabilmesi, harcama yetkilisinin harcama talimatı vermesiyle mümkündür. Harcama talimatlarında hizmet gerekçesi, yapılacak işin konusu ve tutarı, süresi, kullanılabilir ödeneği, gerçekleştirme usulü ile gerçekleştirmeyle görevli olanlara ilişkin bilgiler yer alır.

MADDE 33 GİDERİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİ:

Bütçelerden bir giderin yapılabilmesi için iş, mal veya hizmetin belirlenmiş usul ve esaslara uygun olarak alındığının veya gerçekleştirildiğinin, görevlendirilmiş kişi veya komisyonlarca onaylanması ve gerçekleştirme belgelerinin düzenlenmiş olması gerekir.

Giderlerin gerçekleştirilmesi; harcama yetkililerince belirlenen görevli tarafından düzenlenen ödeme emri belgesinin harcama yetkilisince imzalanması ve tutarın hak sahibine ödenmesiyle tamamlanır.

Gerçekleştirme görevlileri, harcama talimatı üzerine; işin yaptırılması, mal veya hizmetin alınması, teslim almaya ilişkin işlemlerin yapılması, belgelendirilmesi ve ödeme için gerekli belgelerin hazırlanması görevlerini yürütürler.

Elektronik ortamda oluşturulan ortak bir veri tabanından yararlanmak suretiyle yapılacak harcamalarda, veri giriş işlemleri gerçekleştirme görevi sayılır.

Kamu borç yönetimine ilişkin olanlar da dahil giderin çeşidine göre aranacak gerçekleştirme belgelerinin şekil ve türleri merkezî yönetim kapsamındaki kamu idareleri için Hazine ve Maliye

Bakanlığınca, mahallî idareler için İçişleri veya Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca, sosyal güvenlik kurumları için de bağlı veya ilgili oldukları bakanlıklar tarafından, Hazine ve Maliye Bakanlığının uygun görüşü alınmak suretiyle çıkarılacak yönetmeliklerle belirlenir

MADDE 34 ÖDENEMEYEN GİDERLER VE BÜTÇELEŞTİRİLMİŞ BORÇLAR:

Ödeme emri belgesine bağlandığı halde ödenemeyen tutarlar, bütçeye gider yazılarak emanet hesaplarına alınır ve buradan ödenir. Ancak, malın alındığı veya hizmetin yapıldığı malî yılı izleyen beşinci yılın sonuna kadar talep edilmeyen emanet hesaplarındaki tutarlar bütçeye gelir kaydedilir. Gelir kaydedilen tutarlar, mahkeme kararı üzerine ödenir.

Kamu idarelerinin nakit mevcudunun tüm ödemeleri karşılayamaması halinde giderler, muhasebe kayıtlarına alınma sırasına göre ödenir. Ancak, sırasıyla kanunları gereğince diğer kamu idarelerine ödenmesi gereken vergi, resim, harç, prim, fon kesintisi, pay ve benzeri tutarlara, tarifeyle bağlı ödemelere, ilama bağlı borçlara, ödenmemesi halinde gecikme cezası veya faiz gibi ek yük getirecek borçlara ve ödenmesi talep edilen emanet hesaplarındaki tutarlara öncelik verilir.

İlgili olduğu malî yılın sonundan başlayarak beş yıl içinde alacaklıları tarafından geçerli bir mazerete dayanmaksızın, yazılı talep edilmediğinden veya belgeleri verilmediğinden dolayı ödenemeyen borçlar zamanaşımına uğrayarak kamu idareleri lehine düşer.

Genel bütçe kapsamındaki kamu idarelerinde, bir taahhüde ve harcama talimatına dayanmayan giderlere ilişkin olup, Cumhurbaşkanlığı tarafından belirlenecek ekonomik kodlardan yapılan ve bütçede ödeneği öngörülmüş olmakla birlikte, olduğu yer ve zamanda ödeneği bulunmayan giderler; dayanağını oluşturan harcama belgeleri de eklenmek suretiyle usûlüne göre gerçekleştirilerek ilgili hesaplara alınır ve ödeneğinin gelmesini müteakip ödenir. Bu tutarlara ilişkin ödenek gönderme belgeleri, en geç malî yılın sonuna kadar muhasebe birimine gönderilerek muhasebeleştirme işlemleri tamamlanır. Bu fıkranın uygulanmasına ilişkin usûl ve esaslar Hazine ve Maliye Bakanlığınca belirlenir.

MADDE 35 ÖN ÖDEME:

Harcama yetkilisinin uygun görmesi ve karşılığı ödeneğin saklı tutulması kaydıyla, ilgili kanunlarda öngörülen haller ile gerçekleştirme işlemlerinin tamamlanması beklenilemeyecek ivedi veya zorunlu giderler için avans vermek veya kredi açmak suretiyle ön ödeme yapılabilir.

Sözleşmesinde belirtilmek ve yüklenme tutarının yüzde otuzunu geçmemek üzere, yüklenicilere, teminat karşılığında bütçe dışı avans ödenebilir. İlgili kanunların veya Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin bütçe dışı avans ödenmesine ilişkin hükümleri saklıdır.

Sözleşmelerin bitim tarihlerinde henüz bir kısım hizmet yerine getirilememiş veya zorunlu nedenlerle sözleşmenin uygulanmasına başlanılamamış ancak, ilgili idarece ek süre verilmiş ve bu süre ertesi malî yıla taşmış ise; yıl sonunda yüklenme artışı devredilir ve bu tutarlara ilişkin ödenekler hakkında akreditiflerle ilgili hükümler uygulanır.

Her mutemet ön ödemelerden harcadığı tutara ilişkin kanıtlayıcı belgeleri, ilgili kanunlarında belirtilmemiş olması halinde avanslarda bir ay, kredilerde üç ay içinde muhasebe yetkilisine vermek ve artan tutarı iade etmekle yükümlüdür.

MADDE 36 GELİR POLİTİKASI VE İLKELERİ

Gelirlerin toplanmasında aşağıdaki ilkelere uyulur:

a) Gelir politikaları ve uygulamaları konusunda ilkelerini, amaçlarını, stratejilerini ve taahhütlerini her malî yıl başında kamuoyuna duyurulur.

b) Mükellef ve sorumlulara vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerini kolayca yerine getirebilmeleri için gerekli hizmetler sağlanır.

c) Mükellef ve sorumluların vergiye uyumu teşvik edilir.

d) Hakların korunması ve yükümlülükler konusunda mükelleflerin bilgilendirilmesi için ilgili idareler tarafından gerekli önlemler alınır.

MADDE 37 GELİRLERİN DAYANAKLARI:

Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.

Genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin gelirlerinin kanuni dayanakları bütçelerinde gösterilir.

Bütçelerde yer alan gelirler, ilgili kanunlarında belirtilen usullere göre tarh, tahakkuk ve tahsil edilir.

Genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin topladığı vergi, resim, harç ve benzeri gelirlerden diğer idare, kurum ve kuruluşlara verilecek paylar, geliri toplayan kamu idaresi bütçesine bu amaçla konulacak ödeneklerden karşılanır.

Malî yıl içinde kullanılabilecek ödenek miktarı, ilgili kanun hükümleri uyarınca tahsil edilen miktar dikkate alınarak hesaplanacak pay miktarını geçemez.

MADDE 38 GELİRLERİN TOPLANMASI SORUMLULUĞU:

Kamu gelirlerinin tarh, tahakkuk, tahsiliyle yetkili ve görevli olanlar, ilgili kanunlarda öngörülen tarh, tahakkuk ve tahsil işlemlerinin zamanında ve eksiksiz olarak yapılmasından sorumludur.

MADDE 39 ÖZEL GELİRLER:

Özel gelirler karşılığında idarelere tahsis edilen özel ödenek miktarları, ilgili idarelerin bütçelerinde gösterilir.

Malî yıl içinde kullanılabilecek özel ödenek miktarı, tahsil edilen özel gelir tutarını geçemez.

MADDE 40 BAĞIŞ VE YARDIMLAR:

Herhangi bir gerçek veya tüzel kişi tarafından, kamu hizmetinin karşılığı olarak veya kamu hizmetleriyle ilişkilendirilerek bağış veya yardım toplanamaz, benzeri adlar altında tahsilat yapılamaz.

Kamu idarelerine yapılan her türlü bağış ve yardımlar gelir kaydedilir.

Nakdi olmayan bağış ve yardımlar, ilgili mevzuatına göre değerlemeye tâbi tutularak kayıtlara alınır.

Kamu yararına kullanılmak üzere kamu idarelerine yapılan şartlı bağış ve yardımlar, idarenin üst yöneticisi tarafından uygun görülmesi halinde, bütçede açılacak bir tertibe gelir ve şart kılındığı amaca harcanmak üzere açılacak bir tertibe ödenek kaydedilir. Bu ödenekten amaç dışında başka bir tertibe aktarma yapılamaz.

Bu ödeneklerden malî yıl sonuna kadar harcanmamış olan tutarlar, bağış ve yardımın amacı gerçekleşinceye kadar ertesi yıl bütçesine devir olunarak ödenek kaydedilir.

Ancak, bu ödeneklerden tahsis amacı gerçekleştirilmiş olanlardan kalan tutarlar, tahsis amacının gerçekleştirilmesi bakımından yetersiz olanlar ile yılı bütçesinde belirlenen tutarı aşmayan ve iki yıl devrettiği halde harcanmayan ödenekleri iptal etmeye genel bütçe kapsamındaki kamu idarelerinde Cumhurbaşkanı, diğer kamu idarelerinde üst yönetici yetkilidir.

Bağış ve yardımlar, kullanılmadığı veya amaç dışı kullanıldığı için geri istenildiği takdirde, bütçeye gider kaydıyla ilgisine geri verilir.

MADDE 41 FAALİYET RAPORLARI:

Üst yöneticiler ve bütçeyle ödenek tahsis edilen harcama yetkililerince, hesap verme sorumluluğu çerçevesinde, her yıl faaliyet raporu hazırlanır.

Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idareleri ve sosyal güvenlik kurumları, idare faaliyet raporlarının birer örneğini Sayıştaya ve Maliye Bakanlığına gönderir.

Mahallî idarelerce hazırlanan idare faaliyet raporlarının birer örneği Sayıştay ve İçişleri Bakanlığına gönderilir.

İçişleri Bakanlığı, bu raporları esas alarak kendi değerlendirmelerini de içeren mahallî idareler genel faaliyet raporunu hazırlar ve kamuoyuna açıklar. Raporun birer örneği Sayıştaya ve Maliye Bakanlığına gönderilir.

Maliye Bakanlığı, genel faaliyet raporunu kamuoyuna açıklar ve bir örneğini Sayıştaya gönderir.

Sayıştay, mahallî idarelerin raporları hariç idare faaliyet raporlarını, mahallî idareler genel faaliyet raporunu ve genel faaliyet raporunu, dış denetim sonuçlarını dikkate alarak görüşlerini de belirtmek suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi bu raporlar ve değerlendirmeler çerçevesinde, kamu kaynağının elde edilmesi ve kullanılmasına ilişkin olarak kamu idarelerinin yönetim ve hesap verme sorumluluklarını görüşür. Bu görüşmelere üst yönetici veya görevlendireceği yardımcısının ilgili bakanla birlikte katılması zorunludur.

İdare faaliyet raporu, ilgili idare hakkındaki genel bilgilerle birlikte; kullanılan kaynakları, bütçe hedef ve gerçekleştirmeleri ile meydana gelen sapmaların nedenlerini, varlık ve yükümlülükleri ile yardım yapılan birlik, kurum ve kuruluşların faaliyetlerine ilişkin bilgileri de kapsayan malî bilgileri; stratejik plan ve performans programı uyarınca yürütülen faaliyetleri ve performans bilgilerini içerecek şekilde düzenlenir.

MADDE 42 KESİN HESAP KANUNU:

Türkiye Büyük Millet Meclisi, merkezî yönetim bütçe kanununun uygulama sonuçlarını onama yetkisini kesin hesap kanunuyla kullanır.

(Değişik fıkra: 2/7/2018-KHK-703/213 md.) Kesin hesap kanunu teklifi, muhasebe kayıtları dikkate alınarak, merkezî yönetim bütçe kanununun şekline uygun olarak Hazine ve Maliye Bakanlığınca hazırlanır. Bu teklif, bir yıllık uygulama sonuçlarını karşılaştırmalı olarak gösteren değerlendirmeleri içeren gerekçesiyle birlikte izleyen malî yılın Haziran ayı sonuna kadar Cumhurbaşkanlığı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur ve bir örneği Sayıştaya gönderilir.

Kesin hesap kanun tasarısının ekinde;

- a) Genel mizan,
- b) Bütçe gelirleri kesin hesap cetveli ve açıklaması,
- c) Bütçe giderleri kesin hesap cetvelleri ve açıklaması,
- d) Bütçe gelir ve giderlerinin iller ve idareler itibarıyla dağılımı,
- e) Devlet borçları ve Hazine garantilerine ilişkin cetveller,
- f) Yılı içerisinde silinen kamu alacakları cetveli,
- g) Mal yönetim hesabı icmal cetvelleri,
- h) Maliye Bakanlığı tarafından gerekli görülen diğer belgeler,

Yer alır.

İdarelerin faaliyet raporları, genel faaliyet raporu, dış denetim genel değerlendirme raporu ve kesin hesap kanunu tasarısı ile merkezî yönetim bütçe kanunu tasarısı birlikte görüşülür.

MADDE 43 GENEL UYGUNLUK BİLDİRİMİ:

Sayıştay, merkezî yönetim kapsamındaki kamu idareleri için düzenleyeceği genel uygunluk bildirimini, kesin hesap kanun tasarısının verilmesinden başlayarak en geç yetmiş beş gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.

Genel uygunluk bildirimi; dış denetim raporları, idare faaliyet raporları ve genel faaliyet raporu dikkate alınarak hazırlanır.

MADDE 44 TAŞINIR VE TAŞINMAZ İŞLEMLERİ:

Genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerince, taşınır ve taşınmaz edinilmesi, yönetilmesi, trampası, elden çıkarılması, ecrimisilin tahsil ve takibinde izlenecek yöntem, Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerlerin yönetimi ve korunması, işgalli malların tahliyesi gibi hususlar ilgili kanunlarında düzenlenir.

MADDE 45 TAŞINIR VE TAŞINMAZ EDİNME:

Genel yönetim kapsamındaki kamu idareleri, kamu hizmetlerinin zorunlu kıldığı durumlarda gereken nicelikte ve nitelikte taşınır ve taşınmazları, yurt içinde veya yurt dışında, bedellerini peşin veya taksitle ödeyerek veya finansal kiralama suretiyle edinebilirler.

Kamu idareleri, taşınmaz satın alma veya kamulaştırma işlemlerini yetki devri yoluyla bir başka kamu idaresi eliyle yürütebilir.

Genel bütçe kapsamındaki kamu idarelerinin edindiği taşınmazlar Hazine adına, diğer kamu idarelerine ait taşınmazlar ise tüzel kişilikleri adına tapu sicilinde tescil olunur.

Kamu idareleri, taşınmazlarını diğer kamu idarelerine bedelsiz olarak devredebilir.

Kamu idareleri arasındaki taşınmazların mülkiyetine ilişkin uyuşmazlıklar, görevli mahkemelerce çözümlenir.

MADDE 46 TAŞINIR VE TAŞINMAZ SATIŞI

Genel bütçe kapsamındaki kamu idarelerinin her türlü taşınır ve taşınmazlarının satışına Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yetkilidir. Satış bedelleri genel bütçeye gelir kaydedilir. Diğer kamu idarelerine ait taşınır ve taşınmazların elden çıkarılması kanunlarında ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinde belirtilen yetkili organlarının kararıyla mümkündür.

Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin taşınmazlarından değeri her yıl merkezî yönetim bütçe kanununda belirtilen sınırın üzerinde olanlar, Cumhurbaşkanı kararıyla satılır

MADDE 47 TAŞINMAZ TAHSİSİ:

Kamu idareleri, kanunlarında veya Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinde belirtilen kamu hizmetlerini yerine getirebilmek için mülkiyetlerindeki taşınmazlarla Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerleri, birbirlerine ve köy tüzel kişiliklerine bedelsiz olarak tahsis edebilirler. Tahsis edilen taşınmaz, amaç dışı kullanılamaz.

MADDE 48 MAL YÖNETİMİNDE ETKİLİLİK VE SORUMLULUK:

Kamu idareleri, taşınırların yönetimi, kaydı, muhafazası ve kullanımından sorumludurlar.

Kullanılmak üzere taşınır teslim edilen görevliler, taşınırın korunmasından ve taşınıra verilen zararlardan sorumludur.

Kamu idareleri, verilen zararların sorumlularına ödettirilmesini sağlamakla yükümlüdür.

Kamu idarelerine ait malları edinme, kiralama, tahsis, yönetim, kullanma ve elden çıkarma işlemleri, mevzuatında öngörülen kurallar dahilinde hizmetin amacına uygun olarak verimlilik ve tutumluluk ilkesine göre yapılır.

MADDE 49 MUHASEBE SİSTEMİ:

Muhasebe sistemi; karar, kontrol ve hesap verme süreçlerinin etkili çalışmasını sağlayacak ve malî raporların düzenlenmesi ile kesin hesabın çıkarılmasına temel olacak şekilde kurulur ve yürütülür.

Kamu hesapları, kamu idarelerinin gelir, gider ve varlıkları ile malî sonuç doğuran ve öz kaynağın artmasına veya azalmasına neden olan her türlü işlemlerle garantilerin ve yükümlülüklerin belirlenmiş bir düzen içinde hesaplara kaydedilerek, yönetim ve denetim yetkilileriyle kamuoyuna gerekli bilgilerin sağlanması amacıyla tutulur.

Genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinde uygulanacak muhasebe ve raporlama standartları, uluslararası standartlara uygun olarak Maliye ve Hazine Bakanlığı bünyesinde; Sayıştay Başkanlığı, Maliye ve hazine Bakanlığı ve diğer ilgili kuruluş temsilcilerinin katılımıyla oluşturulacak olan Devlet Muhasebesi Standartları Kurulu tarafından belirlenir.

Bu standartlar Resmî Gazetede yayımlanır.

Bu Kurulda görevlendirilenlerin aslî görevleri devam eder. Başkan ve üyelere, ayda ikiden fazla olmamak üzere her toplantı günü için (3000) gösterge rakamının memur aylık katsayısıyla çarpımı sonucu bulunacak tutar üzerinden toplantı ücreti ödenir.

Muhasebe işlemlerine, hesap planlarına ve işlemlerin muhasebeleştirilmesinde kullanılacak belgelerin şekil ve türlerine ilişkin düzenleme, beşinci fıkrada belirtilen yönetmeliğe uygun olarak, ilgili idarelerin görüşü alınmak suretiyle merkezî yönetim kapsamındaki kamu idareleri için Hazine

ve Maliye Bakanlığınca; sosyal güvenlik kurumları için ilgili idarelerce, mahallî idareler için ise İçişleri ile Çevre ve Şehircilik bakanlıklarınca Hazine ve Maliye Bakanlığının uygun görüşü alınmak suretiyle hazırlanır. Genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin detaylı hesap planlarına ilişkin hususlar Hazine ve Maliye Bakanlığınca belirlenir

MADDE 50 KAYIT ZAMANI:

Bir ekonomik değer yaratıldığında, başka bir şekle dönüştürüldüğünde, mübadeleye konu edildiğinde, el değiştirdiğinde veya yok olduğunda muhasebeleştirilir.

Bütün malî işlemlerin muhasebeleştirilmesi ve her muhasebe kaydının belgeye dayanması şarttır.

MADDE 51 KAMU GELİR VE GİDERLERİNİN YILI VE MAHSUP DÖNEMİ:

Kamu gelir ve giderleri tahakkuk ettirildikleri malî yılın hesaplarında gösterilir.

Tahakkuk ettirilecek giderler Devlet muhasebesi kayıtlarında ekonomik sınıflandırmanın dördüncü düzeyini de kapsayacak şekilde gösterilir.

Bütçe gelirleri tahsil edildiği, bütçe giderleri ise ödendiği yılda muhasebeleştirilir.

Kamu hesapları malî yıl esasına göre tutulur.

Malî yılın bitimine kadar fiilen yapılmış olan ödemelerden mahsup edilememiş olanların, ödenekleri saklı tutulmak suretiyle, mahsup işlemleri malî yılın bitimini izleyen bir ay içinde yapılabilir.

Zorunlu hallerde bu süre, Maliye ve Hazine Bakanlığı tarafından bütçe giderleri için bir ay, diğer işlemlerde iki ayı geçmemek üzere uzatılabilir.

MADDE 52 KAPSAM, TEMEL İLKELER VE KURUMSAL ÇEVRE:

Malî istatistikler, genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin malî işlemlerini kapsar.

Malî istatistikler, uluslararası standartlara uygun olarak bütünlük, güvenilirlik, kullanılabilirlik, yöntemsel geçerlilik ve ulaşılabilirlik ilkeleri çerçevesinde; yeterli mesleki eğitimi almış personel tarafından muhasebe kayıtlarındaki verilere dayanılarak ve istatistiksel yöntemler kullanılarak hazırlanır.

MADDE 53 MALÎ İSTATİSTİKLERİN HAZIRLANMASI VE AÇIKLANMASI:

Genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerine ait malî istatistikler, Maliye ve Hazine Bakanlığınca derlenir.

Merkezî yönetim kapsamı dışındaki kamu idareleri malî istatistiklerini belirlenmiş ilkelere uygun olarak hazırlar ve belirlenen süreler içinde Maliye ve Hazine Bakanlığına gönderir.

Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idarelerine ait malî istatistikler, Maliye ve Hazine Bakanlığınca aylık olarak yayımlanır.

Sosyal güvenlik kurumları ve mahallî idarelere ait malî istatistikler ile merkezî yönetim kapsamındaki kamu idarelerine ait malî istatistikler Maliye Bakanlığınca birleştirilerek, genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerine ait malî istatistikler elde edilir ve üçer aylık dönemler itibarıyla yayımlanır.

Kamu idarelerinden, mali istatistiklerine esas verilerini süresinde göndermeyenlere Maliye Bakanlığınca bir ay ek süre verilir.

Ek süre sonunda da verilerin gönderilmemesi halinde, Maliye ve Hazine Bakanlığının talebi üzerine, ilgili kamu idaresinin üst yöneticileri tarafından mali hizmetler birimi yöneticisi ile muhasebe yetkilisine, her türlü aylık, ödenek, zam ve tazminat dâhil yapılan bir aylık net ödemeler toplamı tutarında idari para cezası verilir.

MADDE 54 MALÎ İSTATİSTİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ:

Bir yıla ait malî istatistikler izleyen yılın Mart ayı içinde; hazırlanma, yayımlanma, doğruluk, güvenilirlik ve önceden belirlenmiş standartlara uygunluk bakımından Sayıştay tarafından değerlendirilir ve bu amaçla düzenlenen değerlendirme raporu Türkiye Büyük Millet Meclisine ve

Maliye ve Hazine Bakanlığına gönderilir.

MADDE 55 İÇ KONTROLÜN TANIMI:

İç kontrol; idarenin amaçlarına, belirlenmiş politikalara ve mevzuata uygun olarak faaliyetlerin etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde yürütülmesini, varlık ve kaynakların korunmasını, muhasebe kayıtlarının doğru ve tam olarak tutulmasını, malî bilgi ve yönetim bilgisinin zamanında ve güvenilir olarak üretilmesini sağlamak üzere idare tarafından oluşturulan organizasyon, yöntem ve süreçle iç denetimi kapsayan malî ve diğer kontroller bütünüdür.

Görev ve yetkileri çerçevesinde, malî yönetim ve iç kontrol süreçlerine ilişkin standartlar ve yöntemler Maliye ve Hazine Bakanlığınca, iç denetime ilişkin standartlar ve yöntemler ise İç Denetim Koordinasyon Kurulu tarafından belirlenir, geliştirilir ve uyumlaştırılır.

Bunlar ayrıca, sistemlerin koordinasyonunu sağlar ve kamu idarelerine rehberlik hizmeti verir.

MADDE 56 İÇ KONTROLÜN AMACI:

a) Kamu gelir, gider, varlık ve yükümlülüklerinin etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde yönetilmesini,

b) Kamu idarelerinin kanunlara ve diğer düzenlemelere uygun olarak faaliyet göstermesini,

c) Her türlü malî karar ve işlemlerde usulsüzlük ve yolsuzluğun önlenmesini,

d) Karar oluşturmak ve izlemek için düzenli, zamanında ve güvenilir rapor ve bilgi edinilmesini,

e) Varlıkların kötüye kullanılması ve israfını önlemek ve kayıplara karşı korunmasını, Sağlamaktır.

MADDE 57 KONTROLÜN YAPISI VE İŞLEYİŞİ:

Kamu idarelerinin malî yönetim ve kontrol sistemleri; harcama birimleri, muhasebe ve malî hizmetler ile ön malî kontrol ve iç denetimden oluşur.

MADDE 58 ÖN MALÎ KONTROL:

Ön malî kontrol, harcama birimlerinde işlemlerin gerçekleştirilmesi aşamasında yapılan kontroller ile malî hizmetler birimi tarafından yapılan kontrolleri kapsar.

Ön malî kontrol süreci, malî karar ve işlemlerin hazırlanması, yüklenmeye girilmesi, iş ve işlemlerin gerçekleştirilmesi ve belgelendirilmesinden oluşur.

MADDE 60 MALÎ HİZMETLER BİRİMİ:

Kamu idarelerinde aşağıda sayılan görevler, malî hizmetler birimi tarafından yürütülür:

a) İdarenin stratejik plan ve performans programının hazırlanmasını koordine etmek ve sonuçlarının konsolide edilmesi çalışmalarını yürütmek.

b) İzleyen iki yılın bütçe tahminlerini de içeren idare bütçesini, stratejik plan ve yıllık performans programına uygun olarak hazırlamak ve idare faaliyetlerinin bunlara uygunluğunu izlemek ve değerlendirmek.

c) Mevzuatı uyarınca belirlenecek bütçe ilke ve esasları çerçevesinde, ayrıntılı harcama programı hazırlamak ve hizmet gereksinimleri dikkate alınarak ödeneğin ilgili birimlere gönderilmesini sağlamak.

d) Bütçe kayıtlarını tutmak, bütçe uygulama sonuçlarına ilişkin verileri toplamak, değerlendirmek ve bütçe kesin hesabı ile malî istatistikleri hazırlamak.

e) İlgili mevzuatı çerçevesinde idare gelirlerini tahakkuk ettirmek, gelir ve alacaklarının takip ve tahsil işlemlerini yürütmek.

f) Genel bütçe kapsamı dışında kalan idarelerde muhasebe hizmetlerini yürütmek.

g) Harcama birimleri tarafından hazırlanan birim faaliyet raporlarını da esas alarak idarenin faaliyet raporunu hazırlamak.

h) İdarenin mülkiyetinde veya kullanımında bulunan taşınır ve taşınmazlara ilişkin icmal cetvellerini düzenlemek.

i) İdarenin yatırım programının hazırlanmasını koordine etmek, uygulama sonuçlarını izlemek ve yıllık yatırım değerlendirme raporunu hazırlamak.

j) İdarenin, diğer idareler nezdinde takibi gereken malî iş ve işlemlerini yürütmek ve sonuçlandırmak.

k) Malî kanunlarla ilgili diğer mevzuatın uygulanması konusunda üst yöneticiye ve harcama yetkililerine gerekli bilgileri sağlamak ve danışmanlık yapmak.

l) Ön malî kontrol faaliyetini yürütmek.

m) İç kontrol sisteminin kurulması, standartlarının uygulanması ve geliştirilmesi konularında çalışmalar yapmak.

n) Malî konularda üst yönetici tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

Alım, satım, yapım, kiralama, kiraya verme, bakım-onarım ve benzeri malî işlemlerden; idarenin tamamını ilgilendirenler destek hizmetlerini yürüten birim, sadece harcama birimlerini ilgilendirenler ise harcama birimleri tarafından gerçekleştirilir.

Ancak, harcama yetkililiği görevi uhdesinde kalmak şartıyla, harcama birimlerinin talebi ve üst yöneticinin onayıyla bu işlemler destek hizmetlerini yürüten birim tarafından yapılabilir.

Harcama yetkilisi ile muhasebe yetkilisi görevi aynı kişide birleşemez.

Malî hizmetler biriminde ön malî kontrol görevini yürütenler malî işlem sürecinde görev alamazlar. İdarelerin malî hizmetler birimlerinde malî hizmetler uzman yardımcısı ve malî hizmetler uzmanı çalıştırılabilir.

Malî hizmetler uzman yardımcısı kadrolarına veya pozisyonlarına atanabilmek için 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 48 inci maddesinde sayılan genel şartlara ilave olarak;

a) En az dört yıllık lisans eğitimi veren hukuk, siyasal bilgiler, iktisat, işletme, iktisadi ve idari bilimler fakültelerinden veya bunlara denkliği yetkili makamlarca kabul edilen yurt içi veya yurt dışındaki öğretim kurumlarından mezun olmak,

b) Yapılacak özel yarışma sınavında başarılı olmak,

c) Sınavın yapıldığı yılın başı itibarıyla 30 yaşını doldurmamış olmak, şartları aranır.

Özel yarışma sınavı, Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezine yaptırılacak yazılı sınav ve Hazine ve Maliye Bakanlığınca yapılacak sözlü sınavdan oluşur.

Özel yarışma sınavında başarılı olanlar, ÖSYM tarafından başarı sırası ve yaptıkları tercihler dikkate alınarak belirlenir ve bunlar idarelerde malî hizmetler uzman yardımcısı kadro veya pozisyonlarına atanırlar.

Bu kadro veya pozisyonlara atananlar en az üç yıl çalışmak ve başarılı olmak şartıyla, açılacak yeterlik sınavına girme hakkını kazanırlar.

Hazine ve Maliye Bakanlığınca yapılacak yeterlik sınavında başarılı olanlar malî hizmetler uzmanı kadro veya pozisyonlarına atanırlar.

Malî hizmetler uzmanı kadrolarına atandıktan sonra en az üç yıl süreyle atandıkları idarelerde söz konusu kadrolarda 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa göre görev yapanlar, kendilerinin isteği ve idarelerinin muvafakati ile başka bir kamu idaresinin aynı unvanlı kadrolarına atanabilirler.

MADDE 61 MUHASEBE HİZMETİ VE MUHASEBE YETKİLİSİNİN YETKİ VE SORUMLULUKLARI:

Muhasebe hizmeti; gelirlerin ve alacakların tahsili, giderlerin hak sahiplerine ödenmesi, para ve parayla ifade edilebilen değerler ile emanetlerin alınması, saklanması, ilgililere verilmesi, gönderilmesi ve diğer tüm malî işlemlerin kayıtlarının yapılması ve raporlanması işlemleridir.

Bu işlemleri yürütenler muhasebe yetkilisidir.

Muhasebe yetkilisi, bu hizmetlerin yapılmasından ve muhasebe kayıtlarının usulüne uygun, saydam ve erişilebilir şekilde tutulmasından sorumludur.

Muhasebe yetkilileri ödeme aşamasında, ödeme emri belgesi ve eki belgeler üzerinde;

a) Yetkililerin imzasını,

- b) Ödemeye ilişkin ilgili mevzuatında sayılan belgelerin tamam olmasını,
 - c) Maddi hata bulunup bulunmadığını,
 - d) Hak sahibinin kimliğine ilişkin bilgileri,
- Kontrol etmekle yükümlüdür.

Muhasebe yetkilileri, ilgili mevzuatında düzenlenmiş belgeler dışında belge arayamaz. Yukarıda sayılan konulara ilişkin hata veya eksiklik bulunması halinde ödeme yapamaz. Belgesi eksik veya hatalı olan ödeme emri belgeleri, düzeltilmek veya tamamlanmak üzere en geç bir iş günü içinde gerekçeleriyle birlikte harcama yetkilisine yazılı olarak gönderilir. Hataların düzeltilmesi veya eksikliklerin giderilmesi halinde ödeme işlemi gerçekleştirilir. Muhasebe yetkilisi adına ve hesabına para ve parayla ifade edilebilen değerleri geçici olarak almaya, vermeye ve göndermeye yetkili olanlar muhasebe yetkilisi mutemedidir. Muhasebe yetkilisi mutemetleri doğrudan muhasebe yetkilisine karşı sorumludur.

MADDE 62 MUHASEBE YETKİLİSİNİN NİTELİKLERİ VE ATANMASI:

Muhasebe yetkilisi görevini yürütmek üzere atanacakların, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 48 inci maddesinde belirtilenler ile aşağıdaki şartları taşıması gerekir:

- a) En az dört yıllık yüksek öğrenim görmüş olmak.
- b) Kamu idarelerinin muhasebe hizmetlerinde en az dört yıl çalışmış olmak koşuluyla bu idarelerde muhasebe yetkilisi yardımcısı veya eşiti görevlerde bulunmak.
- c) Muhasebe yetkilisi sertifikası almış olmak.
- d) Son üç yıl içerisinde olumsuz sicil almamış olmak.
- e) Aylıktan kesme ve kademe ilerlemesinin durdurulması cezası almamış olmak.
- f) Görevin gerektirdiği bilgi ve temsil yeteneğine sahip olmak.

Ancak, belde ve nüfusu 25.000'in altında olan ilçe belediyeleri ile mahalli idare birliklerinde muhasebe yetkilisi görevini yürütmek üzere atanacakların, yukarıdaki fıkranın (c), (d), (e) ve (f) bentlerinde belirtilen şartları taşımaları kaydıyla, en az lise mezunu olmaları ve kamu idarelerinin muhasebe hizmetlerinde en az dört yıl çalışmış olmaları yeterlidir.

4059 sayılı Kanun hükümleri saklı kalmak kaydıyla genel bütçe kapsamındaki kamu idarelerinde muhasebe yetkilisi Hazine ve Maliye Bakanlığınca, diğer kamu idarelerinde ise üst yöneticiler tarafından atanır.

MADDE 63 İÇ DENETİM:

İç denetim, kamu idaresinin çalışmalarına değer katmak ve geliştirmek için kaynakların ekonomiklik, etkililik ve verimlilik esaslarına göre yönetilip yönetilmediğini değerlendirmek ve rehberlik yapmak amacıyla yapılan bağımsız, nesnel güvence sağlama ve danışmanlık faaliyetidir.

Bu faaliyetler, idarelerin yönetim ve kontrol yapıları ile malî işlemlerinin risk yönetimi, yönetim ve kontrol süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek ve geliştirmek yönünde sistematik, sürekli ve disiplinli bir yaklaşımla ve genel kabul görmüş standartlara uygun olarak gerçekleştirilir.

İç denetim, iç denetçiler tarafından yapılır.

Kamu idarelerinin yapısı ve personel sayısı dikkate alınmak suretiyle, İç Denetim Koordinasyon Kurulunun uygun görüşü üzerine, doğrudan üst yöneticiye bağlı iç denetim birimi başkanlıkları kurulabilir.

MADDE 64 İÇ DENETÇİNİN GÖREVLERİ :

Kamu idarelerinin yıllık iç denetim programı üst yöneticinin önerileri de dikkate alınarak iç denetçiler tarafından hazırlanır ve üst yönetici tarafından onaylanır.

İç denetçi, aşağıda belirtilen görevleri yerine getirir:

- a) Nesnel risk analizlerine dayanarak kamu idarelerinin yönetim ve kontrol yapılarını değerlendirmek.
- b) Kaynakların etkili, ekonomik ve verimli kullanılması bakımından incelemeler yapmak ve önerilerde bulunmak.
- c) Harcama sonrasında yasal uygunluk denetimi yapmak.

d) İdarenin harcamalarının, malî işlemlere ilişkin karar ve tasarruflarının, amaç ve politikalara, kalkınma planına, programlara, stratejik planlara ve performans programlarına uygunluğunu denetlemek ve değerlendirmek.⁽¹⁾

e) Malî yönetim ve kontrol süreçlerinin sistem denetimini yapmak ve bu konularda önerilerde bulunmak.

f) Denetim sonuçları çerçevesinde iyileştirmelere yönelik önerilerde bulunmak.

g) Denetim sırasında veya denetim sonuçlarına göre soruşturma açılmasını gerektirecek bir duruma rastlandığında, ilgili idarenin en üst amirine bildirmek.

İç denetçi, görevinde bağımsızdır ve iç denetçiye asli görevi dışında hiçbir görev verilemez ve yaptırılamaz.

İç denetçiler, raporlarını doğrudan üst yöneticiye sunar.

Bu raporlar üst yönetici tarafından değerlendirmek suretiyle gereği için ilgili birimler ile malî hizmetler birimine verilir.

İç denetim raporları ile bunlar üzerine yapılan işlemler, üst yönetici tarafından en geç iki ay içinde İç Denetim Koordinasyon Kuruluna gönderilir.

MADDE 65 İÇ DENETÇİNİN NİTELİKLERİ VE ATANMASI :

İç denetçi olarak atanacakların, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 48 inci maddesinde belirtilenler ile aşağıdaki şartları taşıması gerekir:

a) İlgili kamu idaresinin özelliği de dikkate alınarak İç Denetim Koordinasyon Kurulu tarafından belirlenen alanlarda en az dört yıllık yüksek öğrenim görmüş olmak.

b) Kamu idarelerinde denetim elemanı olarak en az beş yıl veya İç Denetim Koordinasyon Kurulunca belirlenen alanlarda en az sekiz yıl çalışmış olmak.

c) Mesleğin gerektirdiği bilgi, ehliyet ve temsil yeteneğine sahip olmak.

d) İç Denetim Koordinasyon Kurulunca gerekli görülen diğer şartları taşımak.

Kamu idarelerine iç denetçi olarak atanacaklar, İç Denetim Koordinasyon Kurulu koordinatörlüğünde, Maliye Bakanlığınca iç denetim eğitime tâbi tutulur.

Eğitim programı, iç denetçi adaylarına denetim, bütçe, malî kontrol, kamu ihale mevzuatı, muhasebe, personel mevzuatı, Avrupa Birliği mevzuatı ve mesleki diğer konularda yeterli bilgi verilecek şekilde hazırlanır.

İç denetçiler, bakanlıklar ve bağlı idarelerde, üst yöneticilerin teklifi üzerine Bakan, diğer idarelerde üst yöneticiler tarafından sertifikalı adaylar arasından atanır ve aynı usûlle görevden alınır. İç denetçilerin kamu idareleri itibarıyla sayıları, çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar Cumhurbaşkanlığı tarafından çıkarılan yönetmelikle belirlenir.

MADDE 66 İÇ DENETİM KOORDİNASYON KURULU:

Hazine ve Maliye Bakanlığına bağlı İç Denetim Koordinasyon Kurulu, yedi üyeden oluşur.

Gerekli görülen hallerde İç Denetim Koordinasyon Kurulu, oy hakkı olmamak kaydıyla teknik yardım almak ve danışmak amacıyla uzman kişileri de toplantılara davet edebilir. Kurulun çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar İç Denetim Koordinasyon Kurulunun önerisi üzerine Hazine ve Maliye Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

İç Denetim Koordinasyon Kurulunda görevlendirilenlerin asli görevleri devam eder. Başkan ve üyelerine, ayda dörtten fazla olmamak üzere her toplantı günü için (3000) gösterge rakamının memur aylık katsayısıyla çarpımı sonucu bulunacak tutar üzerinden toplantı ücreti ödenir.

MADDE 67 İÇ DENETİM KOORDİNASYON KURULUNUN GÖREVLERİ:

İç Denetim Koordinasyon Kurulu, kamu idarelerinin iç denetim sistemlerini izlemek, bağımsız ve tarafsız bir organ olarak hizmet vermek üzere aşağıdaki görevleri yürütür:

a) İç denetime ilişkin denetim ve raporlama standartlarını belirlemek, denetim rehberlerini hazırlamak ve geliştirmek.

b) Uluslararası uygulamalar ve denetim standartlarıyla uyumlu risk değerlendirme

yöntemlerini geliştirmek.

- c) Kamu idarelerinin denetim birimleri ile işbirliğini sağlamak.
- d) Yolsuzluk veya usulsüzlüklerin ortadan kaldırılması için gerekli önlemlerin alınması konusunda önerilerde bulunmak.
- e) Risk içeren alanlarda iç denetçilere program dışı özel denetim yaptırılması için kamu idarelerine önerilerde bulunmak.
- f) İç denetçilerin eğitim programlarını düzenlemek.
- g) İç denetçiler ile üst yöneticiler arasında görüş ayrılığı bulunması halinde anlaşmazlığın giderilmesine yardımcı olmak.
- h) İdarelerin iç denetim raporlarını değerlendirerek sonuçlarını konsolide etmek suretiyle yıllık rapor halinde Maliye ve hazine Bakanına sunmak ve kamuoyuna açıklamak.
- i) İşlem hacimleri ve personel sayıları dikkate alınmak suretiyle idareler ile ilçe ve belde belediyeleri için iç denetçi atanıp atanmayacağına karar vermek.
- j) İç denetçilerin atanmasına ilişkin diğer usulleri belirlemek.
- k) İç denetçilerin uyacakları etik kuralları belirlemek.
- l) Kalite güvence ve geliştirme programını düzenlemek ve iç denetim birimlerini bu kapsamda değerlendirmek.

MADDE 68 DIş DENETİM:

Sayıştay tarafından yapılacak harcama sonrası dış denetimin amacı, genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin hesap verme sorumluluğu çerçevesinde, yönetimin malî faaliyet, karar ve işlemlerinin; kanunlara, kurumsal amaç, hedef ve planlara uygunluk yönünden incelenmesi ve sonuçlarının Türkiye Büyük Millet Meclisine raporlanmasıdır.

Dış denetim, genel kabul görmüş uluslararası denetim standartları dikkate alınarak;

- a) Kamu idaresi hesapları ve bunlara ilişkin belgeler esas alınarak, malî tabloların güvenilirliği ve doğruluğuna ilişkin malî denetimi ile kamu idarelerinin gelir, gider ve mallarına ilişkin malî işlemlerinin kanunlara ve diğer hukuki düzenlemelere uygun olup olmadığının tespiti,
- b) Kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli olarak kullanılıp kullanılmadığının belirlenmesi, faaliyet sonuçlarının ölçülmesi ve performans bakımından değerlendirilmesi,

Suretiyle gerçekteştirilir.

Denetimler sonucunda; düzenlenen raporlar, idareler itibarıyla konsolide edilir ve bir örneği ilgili kamu idaresine verilerek üst yönetici tarafından cevaplandırılır.

Sayıştay, denetim raporları ve bunlara verilen cevapları dikkate alarak düzenleyeceği dış denetim genel değerlendirme raporunu Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.

Sayıştay tarafından hesapların hükme bağlanması; genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin gelir, gider ve mal hesapları ile bu hesaplarla ilgili işlemlerinin yasal düzenlemelere uygun olup olmadığına karar verilmesidir.

MADDE 69 SAYIşTAYIN DENETLENMESİ:

Sayıştayın denetlenmesi, her yıl Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı tarafından görevlendirilen ve gerekli mesleki niteliklere sahip denetim elemanlarından oluşan bir komisyon tarafından, hesaplar ve bunlara ilişkin belgeler esas alınarak yapılır.

MADDE 70 ÖDENEK ÜSTÜ HARCAMA:

Kamu zararı oluşturmamakla birlikte bütçelere, ayrıntılı harcama programlarına, serbest bırakma oranlarına aykırı olarak veya ödenek gönderme belgelerindeki ödenek miktarını aşan harcama talimatı veren harcama yetkililerine, her türlü aylık, ödenek, zam ve tazminat dahil yapılan bir aylık net ödemeler toplamının iki katı tutarına kadar para cezası verilir.

MADDE 71 KAMU ZARARI:

Kamu zararı; kamu görevlilerinin kasıt, kusur veya ihmallerinden kaynaklanan mevzuata aykırı

karar, işlem veya eylemleri sonucunda kamu kaynağında artışa engel veya eksilmeye neden olunmasıdır.

Kamu zararının belirlenmesinde;

- a) İş, mal veya hizmet karşılığı olarak belirlenen tutardan fazla ödeme yapılması,
 - b) Mal alınmadan, iş veya hizmet yaptırılmadan ödeme yapılması,
 - c) Transfer niteliğindeki giderlerde, fazla veya yersiz ödemede bulunulması,
 - d) İş, mal veya hizmetin rayiç bedelinden daha yüksek fiyatla alınması veya yaptırılması,
 - e) İdare gelirlerinin tarh, tahakkuk veya tahsil işlemlerinin mevzuata uygun bir şekilde yapılmaması,
 - g) Mevzuatında öngörülmediği halde ödeme yapılması,
- Esas alınır.

Kontrol, denetim, inceleme, kesin hükme bağlama veya yargılama sonucunda tespit edilen kamu zararı, zararın olduğu tarihten itibaren ilgili mevzuatına göre hesaplanacak faiziyle birlikte ilgililerden tahsil edilir.

Alınmamış para, mal ve değerleri alınmış; sağlanmamış hizmetleri sağlanmış; yapılmamış inşaat, onarım ve üretimi yapılmış veya bitmiş gibi gösteren gerçek dışı belge düzenlemek suretiyle kamu kaynağında bir artışa engel veya bir eksilmeye neden olanlar ile bu gibi kanıtlayıcı belgeleri bilerek düzenlemiş, imzalamış veya onaylamış bulunanlar hakkında Türk Ceza Kanunu veya diğer kanunların bu fiillere ilişkin hükümleri uygulanır.

Ayrıca, bu fiilleri işleyenlere her türlü aylık, ödenek, zam, tazminat dahil yapılan bir aylık net ödemelerin iki katı tutarına kadar para cezası verilir.

Kamu zararının, bu zarara neden olan kamu görevlisinden veya diğer gerçek ve tüzel kişilerden tahsiline ilişkin usûl ve esaslar, Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılan yönetmelikle düzenlenir.

MADDE 72 YETKİSİZ TAHSİL VE ÖDEME:

Kanunların veya Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin öngördüğü şekilde yetkili kılınmamış hiçbir gerçek veya tüzel kişi, kamu adına tahsilat veya ödeme yapamaz.

Yetkisiz tahsilat veya ödeme yapılması, kamu hizmeti karşılığında veya kamu hizmetleriyle ilişkilendirilerek bağış veya yardım toplanması veya başka adlarla tahsilat veya ödeme yapılması hallerinde; söz konusu tutarlar, yetkisiz tahsilat veya ödeme yapılanlardan alınarak, ilgisine göre bütçeye gelir kaydedilir veya ilgililerine iade edilmek üzere emanet hesaplarına kaydedilir.

MADDE 73 PARA CEZALARI VE YETKİLİ MERCİLER:

Bu Kanunda belirtilen para cezaları, ilgili kamu idaresinin üst yöneticisi tarafından verilir.

Para cezaları, karar verilmesini izleyen ay başından başlamak üzere ve herhangi bir hüküm almaya gerek kalmaksızın; ilgililerine yapılan her türlü aylık, ödenek, zam, tazminat dahil bir aylık net ödemelerin dörtte biri oranında kesilerek tahsil olunur.

MADDE 74 ZAMANAŞIMI:

Kamu zararının meydana geldiği ve bu Kanunda belirtilen para cezalarının verilmesini gerektiren fiilin işlendiği yılı izleyen malî yılın başından başlamak üzere zamanaşımını kesen ve durduran genel hükümler saklı kalmak kaydıyla onuncu yılın sonuna kadar tespit ve tahsil edilemeyen kamu zararları ile para cezaları zamanaşımına uğrar.

MADDE 75 - MALÎ YÖNETİM VE KONTROL SİSTEMİNİN DENETİMİ

Malî yönetim ve kontrol sisteminin zaafa uğradığı, yolsuzluk veya kamu zararına yönelik emarelerin ortaya çıktığı durumlarda; Cumhurbaşkanı kamu idarelerinin tüm malî yönetim ve kontrol sistemlerini, malî karar ve işlemlerini mevzuata uygunluk yönünden teftiş ettirir.

MADDE 76 KAMU İDARELERİNİN SORUMLULUĞU:

Malî karar ve işlemlere ilişkin her türlü kayıt, bilgi ve belgeler, kamu idareleri tarafından düzenli olarak muhafaza edilir.

MADDE 77 SOSYAL GÜVENLİK KURUMLARI VE MAHALLÎ İDARELER:

Sosyal güvenlik kurumları ve mahallî idare bütçelerinin hazırlanması ve uygulanması ile diğer malî işlemleri, bu Kanun hükümleri saklı kalmak kaydıyla, ilgili kanunlarındaki hükümlere tâbidir. Ancak, sosyal güvenlik kurumları ve mahallî idarelerin ayrıntılı harcama programları ile finansman programları bütçeleriyle birlikte hazırlanır, görüşülür ve onaylanır.

Malî yönetim ve kontrol sisteminin tümüyle zaafa uğradığı, belirgin yolsuzluk veya kamu zararına yönelik emarelerin ortaya çıktığı durumlarda; il özel idareleri için ilgili vali, belediyeler için ilgili belediye başkanının talep etmesi veya doğrudan Başbakanın onayı üzerine İçişleri Bakanı, yetkili denetim elemanlarına, ilgili mahallî idarelerin tüm malî yönetim ve kontrol sistemlerini, malî karar ve işlemlerini mevzuata uygunluk yönünden teftiş ettirir.

Bu teftişler sonucunda düzenlenecek raporların bir örneği İç Denetim Koordinasyon Kuruluna, bir örneği de gerekli işlemlerin yapılması için ilgili vali veya belediye başkanına gönderilir.

MADDE 78 KURUMLARDAN ALINACAK HASILAT PAYI:

Kamu iktisadi teşebbüsleri ve kamu şirketlerinin gayrisafî hasılatının yüzde onbeşine kadar tutarda bir bedel tahsil edilerek genel bütçeye gelir kaydedilir. Bu kapsamda bedel tahsil edilecek kurum ve kuruluşlar ile hasılat payı oranları, ödeme yeri ve zamanı Cumhurbaşkanı tarafından belirlenir. Zamanında ödenmeyen hasılat payları, Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen oranda zam uygulanmak suretiyle 21.7.1953 tarihli ve 6183 sayılı Kanuna göre tahsil edilir. Hesaplanan zam, kurum ve kuruluşun bu payları ödeme yetkisi verilmiş görevlilerinden alınır. Ancak, Hazine ve Maliye Bakanlığınca verilmiş ek süreler için zam uygulanmaz.

Düzenleyici ve denetleyici kurumların üçer aylık dönemler itibarıyla oluşacak gelir fazlaları, her üç ayda bir izleyen ayın onbeşine kadar genel bütçeye aktarılır.

Bu fıkra hükmü İstanbul Menkul Kıymetler Borsası hakkında da uygulanır.

MADDE 79 KAMU ALACAKLARININ SİLİNMESİ:

Özel mevzuatındaki hükümler saklı kalmak üzere, idare hesaplarında kayıtlı olup 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun kapsamında izlenen kamu alacakları dışında kalan;

a) Zarurî veya mücbir sebeplerle takip ve tahsil imkânı kalmayan,

b) Tahsili için yapılacak takibat giderlerinin asıl alacak tutarından fazla olacağı anlaşılan,

kamu alacaklarından merkezî yönetim bütçe kanununda gösterilen tutarlara kadar olanların kayıtlardan çıkarılmasına üst yöneticiler yetkilidir.

MADDE 80 YETKİ:

Bu Kanun hükümlerinin uygulanmasına ilişkin gerekli düzenlemeleri yapmaya Hazine ve Maliye Bakanlığı yetkilidir.

MADDE 81 YÜRÜRLÜKTEN KALDIRILAN HÜKÜMLER:

- Bu Kanunun geçici maddelerindeki hükümler saklı kalmak kaydıyla;

a) 1050 sayılı Muhasebei Umumiye Kanunu ile ek ve değişiklikleri,

b) 832 sayılı Sayıştay Kanununun 30, 32, 33, 36, 37 nci maddeleri ile diğer maddelerinin bu Kanuna aykırı hükümleri,

c) Bu Kanun kapsamındaki kamu idarelerine ilişkin olarak, 211 sayılı Kanunun 98 - 106 ncı maddeleri hariç olmak üzere, diğer kanunlarla 1050 sayılı Muhasebei Umumiye Kanunu, 6245 sayılı Harcırah Kanunu ve 832 sayılı Sayıştay Kanununa tâbi olunmadığına dair istisna veya muafiyet getiren hükümleri,

d) 28.3.2002 tarihli ve 4749 sayılı Kanunun 14 üncü maddesinin üçüncü fıkrası,

e) 26.11.1999 tarihli ve 4481 sayılı Kanunun 15 inci maddesi,

f) Diğer kanunların bu Kanuna aykırı hükümleri,

Yürürlükten kaldırılmıştır.

Ek Madde 1- (Ek: 22/12/2005-5436/11 md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Sayıştayın muhasebe hizmetleri Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Cumhurbaşkanlığı muhasebe hizmetleri ise Cumhurbaşkanlığı tarafından görevlendirilen muhasebe yetkilileri tarafından yerine getirilir.⁽¹⁾

Müşterek fon hesabı⁽²⁾

Ek Madde 2- (1/7/2006-5538/20 md.)

Çeşitli mevzuatla kurulmuş fonların her türlü geliri Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde Hazine ve Maliye Bakanlığı adına açılan müşterek fon hesabına yatırılır. Bu hesaba yatırılan gelirlerden ilgili mevzuatında öngörülen fonlar arası pay ve kesintiler Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından yapılır.⁽²⁾

Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonunun gelirleri, yapılan kesintilerden sonra kalan tutarlar üzerinden genel bütçenin (B) işaretli cetveline gelir kaydedilir. Bu Fon, hizmetlerini bütçenin (A) işaretli cetveline konulan ödeneklerle yerine getirir. Ancak, bu Fon gelirlerinden kredi ana para geri dönüşleri, kredi faizleri, borçlanma ve satış hasılatı, genel bütçenin (B) işaretli cetveline gelir kaydedilmeksizin doğrudan müşterek fon hesabından ilgili Fonun gider hesabına aktarılır.

Kapsam dışında bırakılan fonların gelirleri ve harcamaları bütçe ile ilişkilendirilmez. Ancak, bunların müşterek fon hesabında toplanan gelirlerinden Cumhurbaşkanı tarafından belirlenecek oran ve tutarlarda kesinti yapılarak genel bütçeye gelir kaydedilebilir.⁽²⁾

Fonlar, hizmet ve harcamalarını kendi mevzuatında yer alan esas ve usûllere göre yürütürler. Fon gelirlerinin tahsili, takibi, gelir kaydı, muhasebeleştirilmesi ve denetimine ilişkin süre, esas ve usûller Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından tespit edilir.⁽²⁾

(Değişik fıkra: 2/7/2018-KHK-703/213 md.) Kanun ve kanun hükmünde kararname ile kurulanlar hariç olmak üzere, hizmet alanı kalmayan fonlar Cumhurbaşkanı tarafından tasfiye edilebilir. Bunların tasfiyesine ilişkin her türlü düzenlemeyi yapmaya Hazine ve Maliye Bakanı yetkilidir. Cumhurbaşkanı tarafından fonların gider hesapları üzerinden aktarma yapılabilir. Aktarılan tutar, kendisine aktarma yapılan fonun gelir hesabı üzerinden müşterek fon hesabına, buradan da tamamı gider hesabına aktarılır.

Bütçe kapsamı dışındaki fonlardan kendi mevzuatına göre yapılan kesinti ile fonlar arası aktarmalardan sonra kalan tutar, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından ilgili fonun gider hesabına aktarılır.

(1)2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 213 üncü maddesiyle bu fıkarda yer alan “Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri tarafından atanan” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı tarafından görevlendirilen” şeklinde değiştirilmiştir.

(2)2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 213 üncü maddesiyle bu maddenin birinci fıkrasında yer alan “Hazine Müsteşarlığı” ibaresi “Hazine ve Maliye Bakanlığı” şeklinde, üçüncü fıkrasında yer alan “Maliye Bakanı ve Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanın birlikte teklifi üzerine Başbakanın onayı ile” ibaresi “Cumhurbaşkanı tarafından” şeklinde, dördüncü fıkrasında yer alan “Maliye Bakanlığı ile Hazine Müsteşarlığınca müştereken” ibaresi “Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından” şeklinde değiştirilmiştir.

FATİH Projesi kapsamında mal ve hizmet alımları ile yapım işleri

Ek Madde 3- (Ek: 2/12/2016-6764/53 md.)

Eğitimde Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi (FATİH) Projesi kapsamında Millî Eğitim Bakanlığınca yapılacak yazılım, donanım, dijital içerik alımı, internet erişim hizmetleri sağlanması, ağ altyapısı, AR-GE merkezi, veri merkezi kurulumu ve bunlara ilişkin her türlü bakım, onarım ve işletme işlerinde üst yöneticinin onayıyla 15 yıla kadar gelecek yıllara yaygın yüklenmelere girilebilir.

Ek Madde 4- (Ek: 28/11/2017-7061/78 md.)⁽¹⁾

Bu Kanun kapsamında yer alan tüm iş ve işlemler elektronik ortamda gerçekleştirilebilir.

Bu maddenin uygulanması ile ilgili olarak Hazine ve Maliye Bakanlığı;⁽¹⁾

a) Defter, kayıt, belge ve benzeri içeriklerin elektronik ortamda oluşturulması, kaydedilmesi, iletilmesi, muhafaza ve ibrazına ilişkin usul ve esasları belirlemeye,

b) Elektronik ortamda gerçekleştirilen işlemlerin kaynağı, bütünlüğü, gizliliği ve güvenliğinin sağlanmasına yönelik sertifika altyapısı oluşturmaya veya mevcut olan altyapıları kullanmaya,

c) İlgili bilişim sistemlerine yönelik her türlü birlikte işlerlik standartlarına ilişkin usul ve esasları belirlemeye,

yetkilidir.

Hazine ve Maliye Bakanlığı, bu madde kapsamında yapacağı belirlemelerde Sayıştayın uygun görüşünü alır.⁽¹⁾

Ek Madde 5- (Ek: 2/7/2018-KHK-703/213 md.)

Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle kurulan idarelerin bu Kanuna ekli cetvellerden hangisinde yer alacağı ilgili Cumhurbaşkanlığı kararnamesinde belirtilir.

Ek Madde 6- (Ek: 2/7/2018-KHK-703/213 md.)

Kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle merkezi yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin yeniden teşkilatlanması çerçevesinde yapılan ödenek aktarma işlemleri, personel giderleri tertiplerinden diğer tertiplere yapılan aktarmalar hariç olmak üzere, bu Kanunun 21 inci maddesi ve yılı merkezi yönetim bütçe kanununda düzenlenen ödenek aktarmalarına ilişkin sınırlamalara tabi değildir.

Kamu idarelerinin yeniden teşkilatlanmasının gerektirdiği bütçe işlemlerini yapmaya, bütçenin uygulaması ile kesin hesapların hazırlanmasına ilişkin olarak gerekli her türlü düzenlemeyi yapmaya Cumhurbaşkanlığı yetkilidir.

Kamu idarelerinin yeniden teşkilatlanmasına ilişkin süreç tamamlanıncaya kadar yapılması gereken zorunlu harcamalar kapatılan idare veya ilgili idare bütçesinden gerçekleştirilir.

Kapatılan harcama birimi ve idareler için faaliyet raporu düzenlenmez. Bu birim ve idarelerin yılı faaliyet sonuçları görev, yetki ve sorumluluklarının devredildiği idarelerin faaliyet raporlarında gösterilir.

Mücbir sebep

EK MADDE 7 – (Ek:16/4/2020-7244/10 md.)

Deprem, yangın, sel gibi doğal afetler ile salgın hastalık veya Hazine ve Maliye Bakanlığı bilişim sistemlerinin herhangi bir nedenle çalışmaması gibi mücbir sebep hallerinde; veri, bilgi ve belgelerin oluşturulması, kaydedilmesi, iletilmesi, muhafazası ve ibrazına ilişkin yöntemler Hazine ve Maliye Bakanlığınca belirlenir.

Mücbir sebep hallerinde, Hazine ve Maliye Bakanlığı bilişim sistemleri üzerinden yürütülen işlemlerde yaşanabilecek gecikme nedeniyle ilgililere, gecikme faizi, gecikme zammı ve ceza gibi yaptırımlar uygulanmaz.

(1)2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 213 üncü maddesiyle bu maddede yer alan “Maliye Bakanlığı” ibareleri “Hazine ve Maliye Bakanlığı” şeklinde değiştirilmiştir.

TÜRK EĞİTİM-SEN
A K A D E M İ

2023 MEB
GÖREVDE
YÜKSELME
SINAVI

ATATÜRK İLKELERİ VE **İNKILAP TARİHİ**

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ

KAVRAMLAR

İslahat: Düzeltme, iyileştirme; Restorasyon, toplum hayatında belirli alanlarda yapılan düzeltmelerdir. İslahatlar ülkenin hukuk düzenine uygun olarak yapılır, zorlayıcı değildir.

İhtilal: Halk hareketi sonucunda, baskı ve zor kullanarak, mevcut düzeni (rejimi) yıkarak yerine ilerici bir düzen (rejim) kurulması. Örn: Kurtuluş Savaşı, Fransız İhtilali

İnkılap: Köklü yenilik demektir. Mevcut sistemin yerine ileri, çağdaş, modern sistem getirme.

İrtica: Geriye dönüş. Mevcut düzenden (rejimden) daha geri olan bir düzeni (rejimi) getirme.Örn: 31 Mart Olayı

Konfederasyon: Egemenliklerini, hukuk yapılarını, devlet başkanlarını ve kimliklerinin koruyarak ortak bir amaç için anlaşma şartları altında birleşmiş bağımsız devletlerin oluşturduğu topluluktur. Örn: Avrupa Birliği.

Reform: Sözcük Anlamı; Yeniden düzenlemektir.

Tarihsel Anlamı: 16. Yüzyılda Katolik kilisesindeki bozulmaya son vermek için, kilise dışında başlayan, dinsel yenileşme hareketidir.

Rönesans: Sözcük Anlamı; Yeniden Doğuştur.

Tarihsel Anlamı:15. ve 16. Yüzyılda Batı Avrupa’da edebiyat ve güzel sanatlarda meydana gelen değişme ve gelişmelerdir.

Devrim: İhtilalin, inkılaplarla desteklenmiş şekline denir.

Evrım: Zaman içinde, baskı olmaksızın, halkın isteğiyle gerçekleşen uzun süreli değişim.

Federasyon: Yerel güçlerin ve boy beylerinin bir araya gelerek oluşturdukları siyasi birliktir.

İslahat: Düzeltme, iyileştirme; Restorasyon. Toplum hayatında belirli alanlarda yapılan düzeltmelerdir. İslahatlar ülkenin hukuk düzenine uygun olarak yapılır, zorlayıcı değildir.

AYDINLANMA DÖNEMİNDE AVRUPA’DA MEYDANA GELEN GELİŞMELER

18 ve 19. Yüzyılda devletlerarasındaki ilişkileri etkileyen iki önemli gelişme olmuştur.

A-FRANSIZ DEVRİMİ

B-SANAYİ DEVRİMİ

A-Fransız Devriminin getirdiği sonuçlar:

1- 19. Yüzyılda toplumlar arasındaki ilişkileri Fransız devrimi ile ortaya çıkan özgürlük düşüncesi ve milliyetçilik akımı etkilemiştir.

2- Özellikle milliyetçilik düşüncesi, bağımsızlık duygularının güçlenmesine neden olmuştur.

Her millet kendi devletini kurmalıdır düşüncesi imparatorlukların yıkılmasına neden oldu. Millî devletler kuruldu.

3- Fransız Devrimi’nin gerçekleşmesinde aydınlanma etkili oldu (Hürriyet, eşitlik, adalet ilkeleri ortaya çıktı).

4- Fransız devrimi ile yayılan *eşitlik, özgürlük, adalet bağımsızlık* gibi kavramlar devlet ve toplum hayatına girdi. İnsan hakları anayasalarla güvence altına alındı. Laiklik, devlet sistemi ve hukuk anlayışında yerini almaya başladı.

B-Sanayi Devrimi

1- Bilim ve teknolojinin gelişmesi ile sanayi inkılabının temelleri atıldı.

2- İngiltere’de başladı.

a- Fabrikalaşma ile ucuz ve seri üretim gelişti.

b- Ticaret canlandı.

c- İnsan gücünün yerini makineler aldı.

d- Sanayi inkılabı, Pazar ve hammadde arayışını başlattı.

3-Bu nedenle sömürgecilik politikaları ortaya çıktı.

Sömürgecilik: Bir milletin başka milletleri siyasi ve ekonomik olarak egemenlik altına almasıdır.

Sonuçları:

1- Sanayileşen devletler bu amaçla Güney Amerika, Afrika, Asya’nın belirli bölgelerinde sömürgeler elde ettiler.

2- Bu konuda *İngiltere* başı çekerek sömürge imparatorluğu kurdu. Denizciliğe sömürgelerini elde tutabilmek için büyük önem verdi. İngiltere’yi Hollanda, Belçika ve Fransa izledi.

3- *Almanya ve İtalya* ise siyasi birliklerini 19. Yüzyılın ikinci yarısında tamamlayarak kuvvetlendiler ve sömürgecilik faaliyetlerine girdiler.

4- *Rus Çarlığı* ekonomik gelişimini hızlandırması için sıcak denizlere inmesi gerekiyordu. Ancak sıcak denizlere açılan yolların bir bölümü Osmanlının elinde idi.

5- *Balkan devletleri* ise Osmanlıdan ayrılmış ancak huzurlu değildiler

6- *İsveç ve Norveç* birleşik krallık şeklinde yönetiliyordu. Ayrılık bağımsız oldular

7- *Japonya* sanayileşmesini hızlandırarak Avrupa devletleri ile rekabete başladı.

8-*Amerika* ise İngiltere’ye karşı 18. Yüzyılın sonlarında General Washington önderliğinde bağımsızlık mücadelesini kazandılar. Bütün gücünü sanayileşmeye harcadı.

9- Sanayi inkılabının etkileri günümüzde de devam etmektedir.

OSMANLI DEVLETİNİN ÇÖKÜŞ NEDENLERİ

A-DIŞ NEDENLER

- 1- Bilim teknikteki gelişmeleri izleyememesi
- 2- Coğrafi keşifler ve yeni ticaret yollarının bulunması
- 3- Fransız ihtilalinin yaydığı milliyetçilik düşüncesi ile çıkan ayaklanmalar
- 4- Uzun süren savaşlar
- 5- Kapitülasyonlar
- 6- Jeopolitik Konum
- 7- Borçlar ve Duyun-ı Umumiye
- 8- Sanayileşmiş devletlerin Osmanlı üzerindeki emelleri

B-İÇ NEDENLER

- 1- Yönetimde bozulma: Sancak uygulamasından Kafes uygulamasına geçiş
- 2- Toprak düzeni/ ekonomide bozulma: Dirlik sisteminden
- 3- Eğitimde bozulma: Müspet bilimlerin öğretilmesinden dogmatik öğretime geçiş
- 4- Orduda bozulma: Yeniçeriliğin ve tımar sisteminin dejenere olması
- 5- Adalet sisteminde bozulma: Hukuk sisteminde liyakatten uzaklaşma ve çok başlılık

ÇÖKÜŞÜ ÖNLEME ÇABALARI:

SLAHAT HAREKETLERİ

A-III. Selim Dönemi

- Meşveret Meclisi
- Layihalar (Raporlar)
- Mühendishane-i Berr-i Hümayun

B-IV. Mustafa dönemi

C-II. MAHMUT DÖNEMİ

- İsyanın bastırılması ve Sened-i İttifak
- Yeniçeri Ocağının Kaldırılması (Vaka-i Hayriye)
- Arazi yazımı ve Nüfus Sayımı
- İlköğretimin zorunluluğu
- Tebaa arasındaki eşitlik
- Harbiye ve Tıbbiye'nin açılması
- Takvim-i Vekayi'nin çıkışı

II. Mahmut dönemi siyasi olayları

- Sırp İsyanı
- Mora İsyanı ve Yunanistan'ın Bağımsızlığı
- Navarin olayı ve Mehmet Ali Paşa Olayı
- 1838 Balta Limanı Ticaret Antlaşması

TANZİMAT FERMANI VE GETİRDİĞİ YENİLİKLER

- Mal ve can güvenliğinin sağlanması
- Verginin kazanca göre alınması
- Yargılamanın açık ve adil olması
- Miras hakkının tanınması
- 1853-1856 Kırım Harbi ve Islahat Fermanı**
- Gayrimüslimlerin askere alınması
- Gayrimüslimlerin devlet memuru olabilmeleri

- Yabancıların Osmanlı azınlıklarıyla ilgilenme hakları

- Yabancılar Osmanlı Devleti'nden okul ve kilise yapma, mülk edinme hakkı

I. MEŞRUTİYET'İN İLANI: (23 Aralık 1876)

- Jön Türkler/ Genç Osmanlılar Hareketi (1865)
- Namık Kemal ve Ziya Paşa gibi aydınların oluşturduğu gruba Genç Osmanlılar veya Jön Türkler denirdi. Bu grup yanlarına Mithat Paşa'yı da alarak Meşrutiyeti ilan etmesi koşuluyla II. Abdülhamit'i tahta çıkardılar.

-23 Aralık 1876 'da Kanuni Esasi hazırlanarak I. Meşrutiyet ilan edildi. Kanuni Esasi Osmanlı Devletinin Avrupai tarzda ilk anayasasıdır. Kanuni Esasiye göre iki tane meclis kuruldu. Meclisi Mebusan (Üyelerini halk seçecek),Meclisi Ayan (Üyelerini Padişah seçecek)

II. MEŞRUTİYET'İN İLANI:

(24 TEMMUZ 1908)

- Jön Türkler 1889 yılında İttihat ve Terakki cemiyetini kurdular. Bu örgüt II. Meşrutiyetin ilan edilmesi için II. Abdülhamit'e baskı yaptılar.

-Baskılar sonunda II. Abdülhamit 24 Temmuz 1908 'de II. Meşrutiyeti ilan etti.

-13 Nisan 1909'da Meşrutiyet yönetimine karşı olanlar büyük bir ayaklanma yaptılar (31 Mart Olayı).

-Ayaklanmayı İttihatçıların oluşturduğu ve M. Kemal'in Kurmay Başkanlığını yaptığı Hareket Ordusu bastırdı.

-İttihatçılar bu ayaklanmadan II. Abdülhamit'i sorumlu tutarak tahttan indirdiler.

-Kanun-i Esasi'de padişahın yetkisini kısıtlayan değişiklikler yaptılar.

OSMANLI DEVLETİNİ KURTARMA

ÇABALARI: FİKİR HAREKETLERİ

A- Osmanlılık

- Tanzimat'ın ilanı ile başlayan ve Meşrutiyetle devam eden bir süreçtir. Amaç: Fransız Devriminin etkisiyle gelişen yasalar karşısında eşitlik ve yönetilenlere yönetimde temsil hakkının tanınmasıyla Osmanlı Devletinin parçalanma sürecinin önlenebileceği düşüncesi

B- İslamcılık

- Özellikle 93 Harbi yenilgisi nedeniyle Sultan II. Abdülhamit ile Meşrutiyetçiler arasında meydana gelen çatışma sonucunda Meclis-i Mebusan kapatıldı. Halifelik kurumu ilk kez oldukça ön plana çıkarılarak İslam dünyasından destek sağlanma çabasına girildi. II. Meşrutiyet'in ilanı ile sona erdi.

C- Türkçülük

1912-1913 Balkan Harbi faciasından sonra Osmanlı Devletinin Balkanlardaki varlığı sona erdi.

Bu tarihten itibaren gelişen hareketin en önemli dinamiği Ziya Gökalp'tir. Gökalp'e göre "yeniden yapılanma" için üç hamleye gerek vardır.

1-Türk kültürüne bağlanmak

2-İslam ümmetinden olmak

3-Batı uygarlığını benimsemek

D- Batıcılık

Çok homojen bir fikir akımı değildir.

-Celal Nuri'nin temsil ettiği görüş: Batı'nın yalnızca medeniyetini almak;

-Abdullah Cevdet'in temsil ettiği görüş: Yalnızca Batı medeniyeti vardır ve her şeyiyle onun alınması gerekir.

TRABLUSGARP SAVAŞI (1911-1912)

İtalya'nın Trablusgarp'ı İşgalinin Nedenleri

1- Birliğini geç kuran İtalya'nın ham madde ve pazar arayışı

Birliğini geç tamamlayan İtalya sömürgecilik yarışında geç kalmıştır. 1896'da Habeşistan'a saldırdıysa da; İtalya'nın bu saldırısı başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

2- Trablusgarp'ın İtalya'ya yakın olması

3- Osmanlı Devleti'nin Libya'yı (Trablusgarp) savunacak gücünün olmaması

Osmanlı Devleti Trablusgarp'a karadan yardım edemezdi; çünkü Mısır, İtalya'nın Trablusgarp'ı işgalini onaylayan İngiltere'nin elindeydi. Donanmasının güçsüzlüğünden dolayı da Osmanlı Devleti Trablusgarp'a denizden yardım ulaşamazdı.

4- İtalya'nın, Trablusgarp'ın işgali için, Avrupa devletlerinin onayını alması

Fransa, 1900'de, Fas'ı almasına yardımcı olduğu takdirde Trablusgarp'ı İtalya'nın işgal etmesine razı olabileceğini açıkladı. 1902'de ise Avusturya Bosna-Hersek üzerindeki emellerini İtalya'ya kabul ettirdiği için; İtalya'nın Trablusgarp'a yönelik olan emellerini kabul etti. Fransa'nın işgali altındaki Tunus ile kendi işgali altındaki Mısır arasında Trablusgarp'ı tampon bölge olarak gören ve İtalya'yı bloklaşmada yanında tutmak isteyen İngiltere de İtalya'nın Trablusgarp'a yönelik emellerini olumlu karşıladı. İtalya'nın Rusya'nın Boğazlara yönelik olan planlarını desteklemesinden dolayı; Rusya da İtalya'nın Trablusgarp'a yönelik olan emellerini onayladı. Almanya ise oluşan bloklaşma hareketinde İtalya'yı kaybetmek istemediğinden dolayı İtalya'nın Trablusgarp'a yönelik olan hareketini kabul etti.

5-İtalya'nın, Trablusgarp'ın uygarlıkta geri bırakıldığı ve burada İtalyanlara kötü davranıldığı iddiası.

6- İtalya'nın Habeşistan'daki başarısızlığını telafi etmek istemesi

7- İtalyan Hükümeti'nin, kendi halkı karşısında, prestij artırmak istemesi.

Trablusgarp'ın İşgali

Büyük devletlerle gizli görüşmeler yaparak Trablusgarp'ı ele geçirme serbestliği elde eden İtalya, haklı bir gerekçe göstermeden 28 Eylül 1911'de Trablusgarp üzerine harekete geçti. Osmanlı bölgeyi savunabilecek durumda olmadığından dolayı bir grup vatansever subay (M. Kemal, Enver Paşa, Nuri Conker, Ali Çetinkaya, Fethi Okyar), halkı teşkilatlandırmak için Trablusgarp'a gitti. Bölgeye giden subaylardan Mustafa Kemal, Derne ve Tobruk'u teşkilatlandırırken; Enver Paşa, Bingazi'yi teşkilatlandırdı. Teşkilatlanmış olan asker ve halk karşısında İtalyanlar başarısız duruma düştüler. İtalya Trablusgarp'ta başarılı olamayacağını anlayınca; Osmanlı Devleti'ni barışa zorlamak için On İki Ada'yı işgal etti. Osmanlı Devleti bu durum karşısında yine de barışa yanaşmamış fakat 8 Ekim 1912'de Balkan Devletleri saldırınca; İtalya ile Uşi Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır.

QUCHY (Uşi) Antlaşması (18 Ekim 1912)

1- Trablusgarp İtalyanlara verilecek

2- On İki Ada, Yunan işgali ihtimaline binaen, geçici olarak, İtalyanlara bırakılacak

Balkan Savaşlarından sonra I. Dünya Savaşı'nın başlaması On İki Ada meselesini küllendirdi. Savaş esnasında ise İtilaf Devletleri gizli anlaşmalarla On İki Ada'yı İtalya'ya bıraktılar. Lozan Antlaşması ile adalara resmen sahip olan İtalya, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise bölgeyi Yunanistan'a bıraktı.

3- İtalya, Osmanlı Devleti'ne kapitülasyonların kaldırılması konusunda destek verecek

4- Trablusgarp dini bakımdan halifeye bağlı kalacak (Böylelikle Osmanlı Devleti Trablusgarp halkıyla olan dini-kültürel bağıni sürdürmeyi hedeflemiştir)

Trablusgarp Savaşı'nın Sonuçları

1-İtalyanlar Trablusgarp'ı ele geçiremeyince Osmanlı Devleti'ni barışa zorlamak için On İki Ada'yı işgal etti.

2-Balkan Savaşı'nın başlaması üzerine Osmanlı Devleti İtalya ile anlaşma yapmak zorunda kaldı.

3-Osmanlı Devleti Kuzey Afrika'daki son toprak parçasını İtalya'ya verdi.

4-Mustafa Kemal Paşa, Trablusgarp'ta kazandığı başarılar (Derne-Tobruk) sonucu binbaşı oldu.

5-Kuzey Afrika'da İtalyan sömürgeci başladı

6-On İki Ada fiilen Osmanlı Devleti'nin elinden çıktı.

7-İtalyanlar ilk defa Ege Denizi'ne yerleşti.

8-Balkan devletlerinin Osmanlı Devleti üzerine harekete geçişi kolaylaştı

9-İttihat ve Terakki Partisi saygınlık kaybetti.

Önemli Not: Mustafa Kemal ilk defa sömürgecilğe karşı savaştı.

I. BALKAN SAVAŞI (1912-1913)

Savaşın Nedenleri

1- Rusya'nın Balkanlarda takip ettiği Panslavist politika

2- Balkanlardaki gelişmelerin, Osmanlı tarafından, takip edilememesi

3- Fransız İhtilali'nin etkisi (Milliyetçilik ve bağımsızlık)

4- Türklerin Balkanlardan tamamen atılmak istenmesi

Savaş başlamadan önce; Arnavutluk, Makedonya, Selanik ve Yanya Osmanlı Devleti'nin elindeydi.

5- Trablusgarp Savaşı esnasında, Osmanlı Devleti'nin güçsüz olduğunun anlaşılması

6- Kiliseler sorununun Balkan devletlerinin lehine çözülmesi

7- Balkan devletlerinin Osmanlı Devleti'ne karşı ittifak kurlmaları

8- İngiltere'nin, 1908'de Estonya'nın başkenti Reval'de yapılan görüşmeler sonucunda, Rusya'yı Balkan politikasında serbest bırakması

Katılan Devletler ve Savaşın sonucu

1-Karadağ, Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan Osmanlı Devleti'ne karşı savaştılar

Bu devletlerin Bulgaristan önderliğinde birleşip; Osmanlı Devleti'ne saldırmasında Rusya etkili oldu. Savaş 8 Ekim 1912'de Karadağ'ın Osmanlı topraklarına saldırması ile başladı. Bulgarlar Çatalca'ya kadar gelmeyi başarırken; Rauf Orbay'ın Hamidiye Kruvazörü ile yaptığı başarılı mücadelelere rağmen Yunanlılar Ege Adalarını işgal etmeyi başarmıştır

2-Osmanlı Devleti bütün cephelerde yenilerek Çatalca'ya kadar gerilemiştir.

Osmanlı Devleti'nin Başarısızlığının Nedenleri

1- Ordunun siyasete karışması

2- Savaştan önce askerlerin bir bölümünün terhis edilmesi

3- Ordunun savaşa hazır olmaması

4- Osmanlı donanmasının yetersiz olması

5- Avrupa devletlerinin Balkan uluslarını desteklemesi

6- İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Balkan sınırlarının değişmeyeceğine dair verdikleri teminata güvenen Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da gelişen olayları dikkatli takip etmemesi.

7- Balkan devletlerinin birlikte hareket etmesi

8- Balkan devletlerinin ulaşım ve iletişim imkânlarını etkisiz hale getirmelerinden dolayı

Osmanlı ordusunda iletişim ve ulaşım bozukluğu olması.

9-Osmanlı Devleti'nin siyasi yalnızlık içinde olması.

LONDRA ANTLAŞMASI (30 MAYIS 1913)

1- Midye-Enez çizgisinin batısındaki topraklar Balkan devletlerine bırakıldı (Osmanlı, Gelibolu Yarımadası hariç olmak üzere, Doğu Trakya ve Balkan topraklarının tamamını kaybetti.)

2- Ege adalarının durumu ve Arnavutluk'un sınır durumu büyük devletlerin kararına bırakıldı

Ege Adaları fiilen elden çıkmıştır. I. Dünya Savaşı başlayınca; Ege Adaları meselesi askıya alınmış; Lozan Antlaşması ile Ege Adaları resmen Yunanistan'a verilmiştir.

I. Balkan Savaşı'nın Sonuçları

1-Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki varlığı tamamen sona erdi.

2-Edirne ve Kırklareli Bulgaristan'a bırakıldı

3-Gökçeada ve Bozcaada hariç, Ege Adaları fiilen elden çıktı

4- Arnavutluk, 28 Kasım 1912'de, bağımsızlığını ilan etti. Bu durum İslamcılık politikasını da olumsuz etkiledi. (Osmanlı Devleti'nden ayrılan son Balkan devleti Arnavutluk'tur.)

5-İttihat ve Terakki Partisi, 23 Ocak 1913'de düzenlediği Bab-ı Âli Baskını sonucunda hükûmeti tam olarak ele geçirdi. (Bu partinin resmî iktidar dönemi başladı.)

İttihat ve Terakki Partisi 1889'da kurulan II. Meşrutiyetin ilanında etkili olan, 31 Mart Olayından itibaren yönetimde etkili olmaya başlayan, II. Meşrutiyet Döneminde Türkçülüğü devletin siyasi düşüncesi haline getiren partidir.

6-Mustafa Kemal'in ordunun siyasete girmemesi şeklindeki görüşünün doğruluğu ispatlandı.

7-Bulgaristan Ege Denizi'ne ulaşmıştır.

8-Balkan devletleri arasındaki anlaşmazlık sonucunda II. Balkan Savaşı çıkmıştır.

9-Balkanlar'dan Anadolu'ya göç başladı

10-Mustafa Kemal siyaseti bırakmıştır.

Açıklamalar:

1-I. Balkan Savaşı'nda İstanbul tehdit altına girmiştir.

2-Londra Antlaşması II. Balkan Savaşı'nın çıkması üzerine yürürlükten kalkmıştır.

II. BALKAN SAVAŞI

Savaşın Nedenleri

1 -Bulgaristan'ın I. Balkan Savaşı sonucunda en büyük payı alması (Özellikle Makedonya üzerindeki anlaşmazlıklar) ve Ege Denizi'ne ulaşmasından dolayı Balkan devletlerinin aralarında anlaşmazlığa

düşmesi.

2 -Bulgaristan'ın Ege Denizi'ne kadar genişlemesini Yunanistan'ın uygun görmeyişi.

3 -Osmanlı Devleti'nin bölgeden çekilmesiyle meydana gelen otorite boşluğu

Yunanistan'ın çalışmaları sonucunda Sırbistan, Karadağ ve Romanya Bulgaristan'a karşı birleşmiştir. Bulgaristan'ın zor durumda olduğunu gören Enver Paşa harekete geçerek, Edirne ve Kırklareli'ni Bulgarlardan almıştır.

II. Balkan Savaşı sonucunda Bulgaristan yenildi.

Savaş Sonucunda Yapılan Antlaşmalar

1-Bükreş Antlaşması (10 Ağustos 1913):

Balkan devletleri arasında yapılmıştır.

1-Bulgaristan I. Balkan Savaşı'nda aldığı toprakların büyük bir kısmını kaybetti.

2-Bükreş Antlaşması Balkanlarda huzuru sağlayamadı.

3-Bu antlaşmaya Osmanlı Devleti katılmadı.

4-Bulgaristan Ege Denizi ile bağlantısını devam ettirdi.

2-İstanbul Antlaşması (29 Eylül 1913)

İstanbul Antlaşması Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında imzalandı.

1-Meriç nehri iki ülke arasında sınır kabul edildi.

2-Edirne, Kırklareli Dimetoka ve Kırkağaç Osmanlı Devletinde kaldı.

3-Bulgaristan'daki Türklerin yasal hakları garanti altına alındı.

4-Bulgaristan'daki Türklerin; isterlerse dört yıl içerisinde Türkiye'ye göç edebilecekleri kararlaştırıldı.

Genel sonuçlar

1-Bulgaristan'ın Ege Denizi ile bağlantısı kesilmedi.

2-Bugünkü Türk-Bulgar sınırı yaklaşık olarak çizildi.

3-Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı öncesinde; savaş esnasında Bulgaristan üzerinden Almanya ile kara bağlantısı kurabilmek için Dimetoka'yı Bulgaristan'a bıraktı.

3-Atina Antlaşması (14 Kasım 1913):

Atina Antlaşması Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında imzalandı.

1-Yunanistan'daki Türklerin hakları güvence altına alındı.

2-Yanya, Girit ve Selanik Yunanistan'a bırakıldı.

3-Ege Adalarının durumu büyük devletlerin kararına bırakıldı.

!!Büyük devletler 16 Kasım 1913'te aldıkları karar ile İmroz, Bozcaada ve Meis dışındaki Ege Adalarını Yunanistan'a, On İki Ada'yı da İtalyanlara verdiler.

4-İstanbul Antlaşması (13 Mart 1914):

İstanbul Antlaşması Osmanlı Devleti ile Sırbistan arasında imzalandı. Osmanlı Devleti'nin Sırbistan ile sınırı olmadığı için; bu antlaşma ile yalnızca Sırbistan'da kalan Türklerin hakları görüşüldü.

II. Balkan Savaşı'nın Sonuçları

1-Balkanlar'da azınlık durumuna düşen Türklerin hakları imzalanan antlaşmalarla güvence altına alındı

2-Edirne ve Kırklareli Bulgaristan'dan geri alındı.

3-Bulgaristan mağlubiyetini telafi etmek için I. Dünya Savaşı'na girdi.

Açıklamalar:

1-İttihat ve Terakki Partisi savaştan sonra; orduyu, gençleştirmek ve Almanya'dan subaylar getirerek modernize etmek için harekete geçtiyse de; I. Dünya Savaşı başladığı için bu düşünce sonuçsuz kaldı.

2-Mustafa Kemal Edirne'nin kurtuluşuna katılmıştır

3-Arnavutluk, Balkan Savaşları'na katılmamıştır

4-Balkan Savaşlarından sonra Balkanlarda Rusya, Osmanlı yerine Avusturya ile karşı karşıya geldi

5-Osmanlı Devleti'nin Almanya'dan faydalanarak orduyu ıslah etmek istemesi Osmanlı ile Almanya'yı birbirine daha fazla yaklaştırmıştır.

6-Türk ordusu II. Balkan Savaşı'nda sadece Bulgaristan ile savaşmıştır

7-II. Balkan Savaşı esnasında Avrupalı devletlerin tepkisinden çekindiği için Osmanlı ordusu Meriç'in batısına geçmemiştir.

8-Balkan Savaşları Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girmesinde etkili

I. DÜNYA SAVAŞI (1914-18)

Savaşın Genel Nedenleri

1-Fransız İhtilali sonucunda ortaya çıkan düşüncelerin hızla yayılması

2-Sanayi İnkılabı sonucunda gelişen sanayi, beraberinde hammadde ve Pazar ihtiyacını da ortaya çıkarmıştı. Hammadde ve Pazar ihtiyacı ise sömürgeci devletleri karşı karşıya getirdi.

3-Almanya ve İtalya'nın siyasi birliklerini kurmaları sonucunda Avrupa'nın siyasi dengesinin bozulması

4-Bloklar arası silahlanma yarışının hızlanması

Almanya, Fransa'dan Als-Loren bölgesini aldıktan sonra kendisini Fransa karşısında güvensiz hissetmeye başladı ve kendini güvende hissetmek için ittifaklar ve bloklaşmalar dönemini başlattı.

Devletlerarası bu çıkar çatışmaları sonucunda Avrupa bloklara ayrılmıştır.1883'te Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya arasında üçlü ittifak(bağlaşma devletleri) kurulmuştur. Savaş başladıktan sonra kendine Anadolu'dan pay verilen

İtalya bu gruptan ayrılmış; ancak bu boşluk Osmanlı Devleti ve Bulgaristan'ın ittifak bloğuna katılmasıyla doldurulmaya çalışılmıştır.

1907'de ise İngiltere, Fransa ve Rusya arasında Üçlü İtilaf (Anlaşma Devletleri) kurulmuş bu gruba daha sonra Japonya, Sırbistan, Romanya, Belçika, Portekiz, Brezilya, ABD ve Yunanistan gibi devletler de katılmıştır.

Bloklaşmanın Önemi:

1-Devletlerarası gerilim arttı.

2-Fransa ile Almanya arasında XIX. yüzyıl sonlarında başlaması muhtemel olan ikili savaş ertelendi.

3-Silahlı ve bloklu tehdide dayalı zoraki barış dönemi oluştu.

4-Avusturya ile Sırbistan arasında 28 Temmuz 1914'de başlayan özel savaş dünya savaşına dönüştü.

Savaşın Özel Nedenleri

1-Almanya ile İngiltere arasında ortaya çıkan siyasi ve ekonomik rekabet

Özel sebepler arasında en etkili sebep budur. Sömürgeleri kendi topraklarının 104 katına çıkan İngiltere, Almanya'yı sömürgeleri için bir tehdit unsuru olarak görüyordu. Almanya'nın İngiltere aleyhine büyümek istemesine rağmen; İngiltere mevcut durumunu korumak istiyordu.

2-Fransa'nın Sedan Savaşı sonucunda Almanya'ya kaptırdığı Als-Loren bölgesini geri almak istemesi

Almanya 1871 yılında, taş kömürü yönünden zengin olan Als-Loren'i Sedan Savaşı ile Fransa'dan almıştı.

3-Boğazları ele geçirip açık denizlere, okyanuslara inmek isteyen Rusya'nın Almanya ve Avusturya-Macaristan'ı etkisiz hale getirme düşüncesi.

4-Rusların Slavları birleştirme (Panslavizm) politikasının Avusturya-Macaristan'ı etkilemesi (Slav-Germen çatışması)

5-Rusya'nın Balkanlara yönelik politikasının Balkanlar üzerinden Orta Doğu'ya açılmak isteyen Almanya'yı tedirgin etmesi.

6-Siyasi birliğini geç tamamlayan İtalya'nın yeni sömürgeler ele geçirmek ve Akdeniz'de etkili olmak istemesi.

İtalya Akdeniz'e yönelik emelleri için Avusturya ile karşı karşıya geliyordu; ki bu durum İtalya'nın I. Dünya Savaşı başladıktan sonra İttifak Grubunu terk ederek İngiltere'nin yanına geçmesinde de etkili oldu.

7-Dini ve kültürel yayılma yarışı

Sömürgeci devletler ele geçirmek istedikleri bölgelerde öncelikle dinlerini ve kültürlerini yaymaya çalışıyorlardı

8-Hanedanlar arası mücadeleler

Savaşın Başlaması

Avusturya-Macaristan Velihtı'nın Bosna-Hersek ziyareti sırasında öldürülmesi savaşın başlaması için bir kıvılcım olmuştur. Bu olaydan sonra Avusturya Sırbistan'a savaş açmıştır. Bunun üzerine Rusya Sırbistan'ın; Almanya da Avusturya'nın yanında yer almış ve İngiltere ile Fransa'nın da devreye girmesiyle 1. Dünya Savaşı başlamıştır.

I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Japonya da savaşa girmiş; Uzakdoğu'daki Alman sömürgelerini ele geçirerek kısa süre içinde amacına ulaşarak savaştan çekilmiştir.

İttifak Grubu (Bağlaşma)

1-Avusturya-Macaristan İmparatorluğu,

2-Almanya,

3-İtalya (İtalya savaş başlamadan önce İttifak grubundaydı da savaş başladıktan sonra; Avusturya ile çıkarları çatıştığı, Almanya'dan beklediği başarıyı bulamadığı, isteklerine İtilaf bloğunda ulaşacağına inandığı ve Gizli Antlaşmalarla kendisine yapılan teklifleri cazip bulduğu için 1915'den itibaren İtilaf bloğuna geçmiştir.)

4-Osmanlı Devleti

5-Bulgaristan (Bulgaristan'ın savaşa girmesi ile Almanya ile Osmanlı arasında kara bağlantısı kurulmuştur.)

!!Balkan Savaşları Osmanlı ile Bulgaristan'ın I. Dünya Savaşı'na girmesinde etkili olan ortak sebeptir.

İtilaf (Anlaşma) Grubu

1-İngiltere

2-Fransa

3-Rusya

4-İtalya

5-Japonya

6-Sırbistan (Savaştan sonra Yugoslavya'nın çatısı altında siyasi varlığı sona erdi)

7-Romanya (Rusya'nın baskıları ve Avusturya topraklarındaki emellerinin bir sonucu olarak savaşa girdi)

8-Belçika (Almanya'nın Fransa'ya saldırırken Belçika üzerinden geçmesi, Belçika'yı savaşın içine çekti.)

9-Karadağ (Savaştan sonra Yugoslavya çatısı altında siyasi varlığı sona erdi.)

10-Yunanistan (Savaşın başlangıcında, gidişatında ve sonucunda önemli bir etkisi olmayan Yunanistan; savaşa en son katılan devlettir.)

11- Portekiz

12- ABD (ABD Almanya'nın ticaret ve yolcu gemilerini batırması ve ABD ile arasında gerginlik bulunan Meksika ile işbirliği yapması üzerine 2

Nisan 1917'de savaşa katıldı. ABD'in savaşa girmesiyle savaşın dengesi itilaf lehine bir şekil aldı. Savaşın başlangıcında etkili olmayan ABD savaşın sonucunda etkili olmuştur. ABD savaşa girerken Wilson Prensiplerini yayınladı. ABD'nin savaşa girmesi savaşın süresinin kısalmasında, savaşın İtilaf Devletleri lehine sonuçlanmasında, Rusya'nın savaştan çekilmesinden dolayı oluşan boşluğun doldurulmasında etkili oldu. ABD savaşa girmekle tarafsızlık politikasını da bozmuş oldu.)

13-Brezilya

Almanya'nın Osmanlı Devletini Yanına Çekmek İstemesinin Nedenleri

Almanya, Osmanlı Devleti'nin jeopolitik konumundan faydalanarak şunları gerçekleştirmek istemiştir:

Savaşı Orta Doğu'ya kaydırarak Avrupa'da rahatlamak

Rusya'nın dikkatini Avrupa dışına çekmek

İngilizlerin sömürge yollarını kesmek (Süveyş Kanalı...)

Rusya ile İtilaf devletlerinin bağlantılarını kesmek (Boğazlar...)

Osmanlı Devleti'nin halifelik gücünden faydalanarak;

1-Sömürgelerdeki Müslümanları İngiltere ve Fransa'ya karşı kışkırtmak

2-Rus hâkimiyeti altında yaşayan Müslüman Türkleri Rusya'ya karşı kışkırtmak

Çok iyi teçhiz edilip hazırlandığı takdirde Osmanlı ordusunun savaşabileceğine inanan Almanya'nın gerek bu beklentisi; gerekse Osmanlı Devleti'nin jeopolitik durumuna yönelik olan beklentisi büyük oranda gerçekleşti. Fakat, Almanya, halifelik müessesesinden umduğunu bulamadı.

!! Almanya Osmanlı Devleti'ne ait olan Musul-Kerkük petrolollerinden de faydalanmak istemiştir.

Osmanlı Devletinin Savaşa Giriş Nedenleri

1-Son dönemlerde kaybettiği toprakları geri almak.

2-Siyasi yalnızlıktan kurtulmak (İtilaf grubu savaş esnasında Osmanlı Devleti'nin yükünü çekmemek ve Rusya'yı küstürmemek için Osmanlı Devleti'ni yanlarına almamışlardır.)

3-İttihat ve Terakki Partisinin; karşı grupla ittifak yapamaması, Almanların başarılı olacağını düşünüp, Alman desteğiyle ülkenin kalkınabileceği düşüncesi

4-Kapitülasyonlar ve dış borçlar nedeniyle artan İngiliz ve Fransız baskısından kurtulmak.

5-2 Ağustos 1914'te Almanya ile Osmanlı arasında gizli bir antlaşma yapılması

6-19 Ağustos 1914'te Bulgaristan ile Osmanlı arasında bir dostluk antlaşması imzalanması

7-Turan imparatorluğu kurma fikri (Enver Paşa Osmanlı bayrağı altında bütün Türk-İslam dünyasını birleştirmeyi hayal ediyordu.)

8-Almanya'nın savaşı kazanacağına inanılması

9-Yunan "megaloidea"sını sonuçsuz bırakmak

10-Almanya ile gizli ittifak yapılmış olması.

11-Rus, İngiliz ve Fransız sömürgelerindeki Türk ve İslam ülkelerinin istiklale kavuşturulacağı düşüncesi

Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesi

İngilizlerden kaçan Goeben ve Breslav adlı Alman gemileri Osmanlı Devletine sığınmıştır. Osmanlı Devleti bu gemileri satın aldığını açıklamış Yavuz ve Midilli isimlerini vermiştir. Ancak gemilerin Rusya'nın Sivastapol ve Odesa limanlarını bombalamaları üzerine Osmanlı Devleti savaşa girmek zorunda kalmıştır.

Rusya, İngiltere ve Fransa Osmanlı devletine savaş açınca; Osmanlı Devleti de 14 Kasım 1914'te Kutsal Cihat ilan etmiştir.

Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesiyle

1-Yeni cephe açılmıştır.

2-Savaş daha geniş alana yayılmış ve uzamıştır.

3-Almanya ve müttefikleri avantaj sağlamıştır.

4-İngiltere Kıbrıs'ı kendi topraklarına kattığını açıklamıştır.

5-Savaş Ortadoğu'ya kaymıştır.

6-Almanya Avrupa'da rahatlamıştır.

7-Gizli antlaşmalar gündeme gelmiştir.

8-İngiliz sömürge yolları tehlike altına girmiştir.

9-Rusya'nın İtilaf devletleri ile bağlantısı zedelenmiştir.

Osmanlı Devleti'nin Savaş Öncesi Durumu

1-Osmanlı Devleti İttihat ve Terakki Partisi tarafından yönetilmekteydi.

2-Ordu Almanya'nın desteği ile modernize edilmeye çalışılmaktaydı.

3-Suriye, Filistin, Irak, Lübnan ve Hicaz Osmanlı Devleti'nin elindeydi.

4-Ege Adalarının durumu belirsizdi.

5-On İki Ada hâlâ İtalya'nın elindeydi.

6-Kıbrıs, İngiltere'nin elindeydi.

7-Balkan Savaşlarından çıkan Osmanlı Devleti savaşa hazır değildi.

İtilaf Grubunun Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesini İstememe Nedenleri

1-Savaşın alanının genişleyecek olması.

2-İngiliz sömürge yollarının tehlikeye girecek olması.

3-Rusya ile İtilaf devletlerinin bağlantılarının kesilecek olması

4-Şark meselesinin karışık bir ortama gelecek

olması

5-Sömürgelerdeki Müslümanların İngiltere ve Fransa'ya isyan etme ihtimalinin olması.

I. DÜNYA SAVAŞI'NDA OSMANLI DEVLETİ

Trablusgarp ve Balkan savaşlarından yıpranmış olarak çıkan Osmanlı Devleti savaşın başında tarafsızlığını ilan etmiş, Boğazları kapatmış, seferberlik ilan etmiş (Seferberlik ilanı devletin savaşa gireceğinin bir habercisi sayılabilir.) ve kapitülasyonları da tek taraflı olarak kaldırmış; ayrıca meclisi tatil etmiştir.

Kapitülasyonların kaldırılmasına en büyük tepki Almanya ve Avusturya-Macaristan'dan gelmiştir. İtilaf Devletleri Osmanlı Devleti'nin ittifak tekliflerini kabul etmedikleri gibi kapitülasyonların kaldırılmasına da önemli bir tepkide bulunmamıştır.

İttifak teklifi İngiltere ve Fransa tarafından reddedilen Osmanlı Devleti Almanya'ya daha fazla yakınlaşmıştır. Almanya da bu durumu değerlendirerek Osmanlı Devleti'ni kendi yanına çekme gayretini artırmıştır.

Savaş başladıktan sonra İngilizlerin önünden kaçan Goeben ve Breslav isimli Alman gemilerini Osmanlı Devleti; uluslararası hukuka aykırı olmasına rağmen, Marmara'ya aldı. Bu gemilerin İngilizlerin Osmanlı Devleti'nden parasını aldığı halde, Osmanlı siparişi olan Sultan Osman ve Reşadiye gemilerine karşılık satın alındığı bildirildi. 11 Ağustos 1914'de meydana gelen bu olay halka da kabul ettirildi. Fakat halk devletin savaşa gireceğinden habersizdi.

Yavuz ve Midilli adları verilerek Türk bayrağı çekilmiş olan Alman gemileri, Enver Paşa'nın emri ile Alman komutan Amiral Souchon komutasında Karadeniz'e çıkarıldı. Bu gemiler 28-29 Ekim 1914 gecesi Rusya'nın Odesa ve Sivastopol limanlarını bombaladılar. Bunun üzerine Rusya Osmanlı Devleti'ne 1 Kasım 1914'de savaş ilan etti. Resmi tarafsızlığını 12 Kasım 1914'e kadar koruyan Osmanlı Devleti; bu tarihte Rusya'ya savaş ilan etti.

Osmanlı Devleti'nin Savaştığı Cephe

1-Kafkas cephesi:

Cephenin Açılma Sebepleri:

- 1-Başlamış olan Rus taarruzunu durdurmak
- 2-Bakü petrol bölgelerini el geçirme düşüncesi
- 3-Orta Asya Türk dünyası ile irtibatlanarak Rusya'yı zor duruma düşürmek
- 4-İngiltere'nin Hint sömürge yollarını kesmek
- 5-Enver Paşa'nın Turan imparatorluğu kurma fikri
- 6-Avrupa'da rahatlamak isteyen Almanya'nın Osmanlı Devleti'ni kıskırtması.

1 Kasım'da harekete geçmiş olan Rus birliklerine karşı Osmanlı 22 Aralık'ta harekete geçti. Osmanlı

Devleti'nin Ruslar karşısında Azapköy ve Köprüköy savaşlarında kazandığı başarılar geçici oldu. Bölgeye yardım getiren geminin Ruslar tarafından batırılmasından dolayı desteksiz kalan Osmanlı askeri, Rusya'nın teknik üstünlüğü ve bölgenin ağır kış şartları karşısında büyük bir mağlubiyet aldı. Erzurum, Erzincan, Bitlis, Muş, Van ve Trabzon Rusların eline geçti.

Çanakkale Savaşlarından sonra Kafkas cephesine atanan Mustafa Kemal Paşa 1916'da Muş ve Bitlis'i Ruslardan geri aldı.

Rusya'da Bolşevik İhtilali'nin başlaması (Ekim 1917) Kafkas Cephesinde Osmanlı lehine sonuçlar ortaya çıkarmış; Ruslarla Osmanlı arasında 15 Aralık 1917'de Erzincan Mütarekesi; Ruslar ile İttifak devletleri ve Osmanlı arasında 3 Mart 1918 ise Brest-Litovsk Antlaşması imzalanmıştır.

BrestLitovsk Antlaşması(3 Aralık 1918)

Rusya Kafkas cephesini terk ederek Kars, Ardahan ve Batum'u Osmanlı Devleti'ne geri verdi.

Önemi:

1-Kafkas, Galiçya, Makedonya ve Romanya cephesi kapandı

2-Berlin Antlaşması ile kaybedilen Elviye-i Selase Rusya'dan geri alındı

3-Osmanlı askeri yönden rahatladı

4-İtilaf bloğu sarsıldı.

Açıklamalar:

1-Brest-Litovsk Antlaşması'nı İtilaf Devletleri onaylamadı.

2-Ruslar Kafkaslardan çekilince; Gümrü civarında, İngilizlerin desteğiyle Ermeni Devleti kuruldu.

3-Türkler antlaşmadan sonra geçici olarak Hazar'a kadar ilerlemiştir.

4-Ruslar Elviye-i Selase'de plebisit yapılmasını istemiştir.

Kafkas Cephesinin Özellikleri:

1-Osmanlı Devleti'nin savaştığı ilk taarruz cephesidir.

2-Osmanlı Devleti, mağlup olduğu halde, bu cepheye toprak kazandı.

3-Ruslar tarafından Osmanlı Devleti'ne karşı kullanılmaya çalışıldığından dolayı; bölgedeki Ermeniler 14 Mayıs 1915'de çıkarılan tehcir kanunu ile Suriye bölgesine gönderildi.

2- Kanal Cephesi:

Cephenin Açılma Sebepleri:

1-İngiltere'nin Hint sömürge yollarını kontrol altına almak.

2-Mısır'ı İngiltere'den geri almak.

3-İslam âlemini İngilizlere karşı harekete geçirmek.

4-Almanya'nın telkinleri.

Cemal Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu İngilizler karşısında tutunamayarak Filistin'e çekilmiştir.

Kanal Cephesinin Özellikleri:

1-Osmanlı Devleti'nin ikinci taarruz cephesidir.

2-Osmanlı Devleti'nin ilk kapanan cephesidir.

3-Türk ordusu Tih sahrasında sıcaktan askerlerinin büyük çoğunluğunu kaybetmiştir.

4-İngilizler deniz yoluyla sömürgelerinden yardım almıştır.

5-Cephe 14 Ocak 1915'de açılmıştır.

6-Osmanlı Devleti'ne Almanlar destek göndermiştir.

7-Cephenin açılmasında bölgenin jeopolitik özelliği etkili olmuştur.

8-Osmanlı Araplardan beklediği yardımı alamamıştır.

3-Irak cephesi:

Açılış Sebepleri:

1-İngilizler, Hint Deniz yolunun güvenliğini sağlayarak bölgedeki Alman tehlikesini ortadan kaldırmak istemiştir.

2-İngilizler Musul-Kerkük petrollerini ele geçirmek ve Kuzeye çıkararak Rusya'ya yardım etmek istemiştir.

3-İngilizler Almanların Orta Doğu'daki etkisini kırmak istemiştir.

!!Çanakkale Cephesi'nin açılış sebeplerinden biri de Rusya'ya yardım etmektir.

Cephenin Özellikleri:

1-İngilizler 24 Kasım 1915'de Ktesifon; 29 Nisan 1916'da Kutulamare'de Türklere mağlup olmuş ve İngiliz General Towsend Türklere esir olmuştur.

2-İngilizler, 17 Mart 1917'de Bağdat'a girmeyi başarmıştır.

4-Çanakkale Cephesi:

İtilaf devletleri tarafından açılmıştır.

Açılma nedenleri:

1-İstanbul ve boğazları ele geçirerek Osmanlı Devleti'ni saf dışı bırakmak

Savaşın alanını daraltmak ve süresini kısaltmak

2-Rusya'ya askeri ve ekonomik yardım götürmek

3-Savaşı kısa zamanda sonuçlandırmak

4-Balkan uluslarını savaşın içine çekmek

İtilaf Devletlerinin Balkanları Savaşta Sokma Nedenleri:

a-Osmanlı ile Almanya'nın kara bağlantısını kesmek.

b-Rusya ile karadan bağlantı kurmak.

c-Avusturya'yı Balkanlarda zor duruma düşürmek.

İtilaf Devletleri, bu cephede başarılı olunduğu

takdirde, Balkan devletlerinin bu başarıdan cesaretlenerek Osmanlı Devleti ve Avusturya'dan pay almak için harekete geçebileceklerini tahmin ediyordu.

5-Osmanlı ordularının Kafkas ve Kanal cephelerinden çekilmesini sağlamak

6-Balkanlarda yeni cephe açarak ittifak devletlerinin birbirine olan irtibatını zayıflatmak.

7-İngiltere'ni Kanal Cephesindeki yükünü hafifletmek.

8-İngiliz sömürge yollarının kontrolünü sağlamak

9-Osmanlı ile Almanya'nın bağlantılarını kesmek.

10-Rus buğdayının Avrupa'ya naklini sağlamak.

İngiliz ve Fransız donanmalarının saldırısıyla 19 Şubat 1915'te denizde başlayan savaş 18 Mart 1915'de Osmanlı Devleti'nin zaferi ile sonuçlanmış (Seddülbahir ve Kumkale başarıları); 25 Nisanda başlayan kara savaşları da ittifak devletlerinin mağlubiyeti ile sonuçlanmıştır.

Bu başarılarda; askerlerine "Ben size taarruzu değil ölmeyi emrediyorum" diyen, XIX. tümen komutanı Mustafa Kemal'in Anafartalar, Conkbayırı ve Arıburnu'nda kazandığı başarılar etkili olmuştur.

!!Nusret mayın gemisinin boğaza döşediği mayınlar da Osmanlı Devleti'nin başarılı olmasında etkili olmuştur.

Sonuçları:

1-I. Dünya Savaşı uzadı.

2-Rusya'ya yardım götürülemediğinden dolayı Rusya'da artan ekonomik kriz Bolşevik ihtilaline zemin hazırlandı.

3-İngiltere ve Fransa itibar kaybetti ve büyük zarar gördü.

4-İttifak devletleri safında Sırbistan ve Yunanistan'a karşı savaşa giren Bulgaristan Osmanlı ile Almanya arasında kara bağlantısı kurdu. (Bulgaristan Rusya'nın başarılı olarak Balkanlar'a inmesini de istemiyordu.)

5-Türk ulusunun kendine olan güveni arttı. Bu güven Millî Mücadeleye taşıdı

6-Yaklaşık yarım milyon insan hayatını kaybetti

7-Askerlerine "Ben size Taarruzu değil ölmeyi emrediyorum" diyen 19.Tümen Komutanı Mustafa Kemal Paşa bu cephede kazandığı başarılarla tanınmış, generalliğe terfi etmiş ve Millî Mücadelede önder olarak kabul edilmiştir.

8-Osmanlı Devleti'nin saygınlığı arttı.

9-İngiliz ve Fransız donanmalarının da mağlup olabileceği görüldü

10-Sömürge altındaki milletler cesaretlenmiştir.

11-Yunanistan ve Romanya'nın savaşa girip girmeme konusundaki tereddütleri artmıştır.

12-İngiltere ve Fransa'nın boğazlara saldırmasını

çıkartmalarına uygun bulmayan Rusya'nın; boğazlar kendisine terk edilmediği takdirde Almanya ile barışacağını ileri sürerek İngiltere ve Fransa'yı tehdit etmesi, ilk defa gizli antlaşmaları gündeme getirdi.

Cephenin Özellikleri:

1-Osmanlı Devleti'nin zaferi ile sonuçlanan tek cephe'dir.

2-İstanbul'u tehdit eden tek cephe'dir.

3-Saldırının İstanbul'u tehdit etmesi Türk milletinin savunma azmini artırmıştır.

4-Mustafa Kemal savaş esnasında albay; savaş sonrasında ise general olmuştur.

Hicaz ve Yemen cephesi:

Osmanlı Devleti; bu cephede kutsal yerleri korumak için savaşmış; ancak Arapların İngilizlerle beraber hareket etmesinden dolayı başarılı olamamıştır. İngilizlerin 1917'de Akabe'yi ele geçirmeleri sonucunda bölgedeki Osmanlı hakimiyeti sona ermiştir.

Cephenin Özellikleri:

1-Araplar arasında Milliyetçiliğin güçlendiği ve İslamcılığın iflas ettiği görülmüştür.

Açıklamalar:

1-Fahrettin Paşa'nın Medine savunması meşhurdur.

2-I.Dünya Savaşından sonra Arap bölgelerinde İngiltere ve Fransa mandater sistemler kurmuştur.

Filistin ve Suriye cephesi:

Kanal harekâtının başarısız olması üzerine karşı taarruza geçen İngilizler Kudüs'ü Osmanlı Devleti'nden almıştır. İngiliz ilerleyişi Mustafa Kemal Paşa tarafından Halep'in kuzeyinde durdurulmuştur.

Cephenin genel komutanı Alman Liman VonSanders idi. Mondros Mütarekesi imzalanınca; Yıldırım Orduları Komutanlığı Liman VonSanders'ten alınarak Mustafa Kemal'e verilmiştir. Mustafa Kemal, bundan sonra bölgede savunma tedbirleri almaya başladıysa da; İstanbul'a geri çağırılmıştır.

Cephenin Özellikleri:

1-I.Dünya savaşı esnasında Mustafa Kemal'in savaştığı son cephe'dir.

2-Bu cephede savaşlar sürerken, Mondros Mütarekesi imzalandı.

3-Mustafa Kemal'in mütareke sonrasında Türk ordusunu hızlı bir şekilde Anadolu'ya çekmesi, mütareke gereğince İtilaf devletlerine teslim edilmesi gereken Türk askerinin, teslim olmasını önledi ki bu askerler Kurtuluş Savaşının askeri gücünü oluşturdu.

!!Bu cepheye İtalyanlar ve Fransızlar da asker göndermiştir.

Galiçya-Makedonya-Romanya Cephesi:

Osmanlı Devleti bu cephelerde müttefiklerine yardım etmek ve Makedonya üzerinden geçen ve

Almanya ile kara bağlantısını sağlayan demir yolunun güvenliğini sağlamak için savaşmıştır.

Osmanlı Devleti bu cephelerde Rus, Sırp, Romen ve Fransız güçlerine karşı savaşmıştır. BrestLitowsk Antlaşması ile bu cephe kapanmıştır. Bu cephe Osmanlı Devleti'nin toprakları dışında savaştığı tek cephe'dir.

Osmanlı Devletini Paylaşma tasarıları (Gizli Antlaşmalar)

Gizli Antlaşmaların Yapılma Sebepleri:

1-Şark meselesini (Osmanlı ülkesini paylaşma meselesi) halletmek.

2-İtilaf bloğunun birlik ve istikrarını sağlamak

3-Savaşın sonra Osmanlı Devleti'ni paylaşma konusunda anlaşmazlığa düşmemek

4-İtalya'yı İtilaf bloğuna katmak.

5-Rusya'yı İtilaf bloğunda tutmak

1-Boğazlar Antlaşması (Mart-Nisan 1915):

Çanakkale Savaşı esnasında Rusya boğazlar konusunda tedirginleşince; İngiltere, Fransa ve Rusya arasında imzalanan antlaşma ile boğazlar ve çevresi Rusya'ya bırakılmıştır.

Antlaşmanın Önemi:

1-Rusya'nın Almanya tarafına geçmesi önlendi

2-Gizli antlaşmalar başladı

3-İngiltere ve Fransa ilk defa Rusya'nın boğazlar konusundaki isteklerini kabul etti.

!!Rus Çarlığı yıkıldıktan sonra; tekrar yapılan gizli antlaşmalar sonucunda boğazlar bölgesinin yönetiminin İtilafların ortak kontrolünde olmasına karar verildi.

2-Londra Antlaşması (26 Nisan 1915):

Bu antlaşma İngiltere, Fransa ve İtalya arasında imzalandı.

İtalya'ya 12 Ada ve Antalya bırakıldığı gibi; İtalya'ya, Osmanlı Devleti'nin Libya üzerindeki halifelik haklarının da kaldırılacağı vaat edildi. Bu antlaşma sonucunda İtalya İtilaf bloğuna geçti.

3-Sykes-Picot (1916):

Bu antlaşma İngiltere ile Fransa arasında imzalanmıştır.

1-Musul hariç, Irak İngiltere'ye bırakıldı

2-Adana, Antakya, Lübnan ve Suriye kıyıları Fransa'ya bırakıldı.

3-Musul, Ürdün ve Suriye'nin bir kısmında Arap krallığının kurulması ve bu devletin Fransa ile İngiltere'nin ortak denetiminde olması kararlaştırıldı.

4-Filistin'de, Rusya, İngiltere, Fransa, İtalya ve Şerif Hüseyin tarafından kararlaştırılarak, uluslararası bir yönetimin kurulması kararlaştırıldı.

5-Hicaz'ın serbest bölge olması kararlaştırıldı.

Bu anlaşma ile Arap bölgeleri (Orta Doğu)

paylaşmıştır.

4-Petrograd Protokolü:

Bu antlaşma Rusya, Fransa ve İngiltere arasında imzalandı. Rusya'ya, İngiltere ve Fransa'nın Orta Doğu çıkarlarını kabul etmesine karşılık boğazlar bölgesine ek olarak Trabzon'a kadar Doğu Karadeniz, Erzurum, Van ve Bitlis verildi.

5-Mc Mahon (1916):

İngiltere'nin Mısır valisi ile Şerif Hüseyin arasında imzalanmıştır. Şerif Hüseyin'e bağımsız bir Arap devleti vaat edilmiştir. Arapları Osmanlı Devleti'ne karşı savaştırmak isteyen İngilizler bu tür gizli antlaşmalarla amaçlarına ulaşmıştır.

6-Saint Jean de Maurienne (19 Nisan 1917):

Bu antlaşma İngiltere, Fransa ve İtalya arasında imzalanmıştır.

On İki Ada, Antalya, İzmir, Aydın ve Muğla İtalya'ya bırakılmıştır. İngiltere; İzmir'in İtalya'ya verilmesini Rusya istemeyeceğinden dolayı; bu antlaşmanın geçerli olabilmesini, Rusya'nın antlaşmayı imzalamasına bağlamıştır. Rusya kısa bir süre sonra savaştan çekildiği için bu antlaşma Rusya tarafından imzalanamamıştır.

Paris Konferansında İzmir'i Yunanistan'a bırakmak isteyen İngiltere'ye İtalya karşı çıkınca; İngiltere Saint Jean de Maurienne Antlaşması'nın geçersizliğini ileri sürmüştür.

Gizli Antlaşmaların Önemi:

1-İtilaf devletleri aralarında çıkar birliği sağlamışlardır.

2-Savaş daha bitmeden, Osmanlı toprakları paylaşmıştır.

3-Bu antlaşmalar Mondros Mütarekesi'nin ağır şartlar taşımasında etkili olmuştur.

4-İtilaf devletleri aralarındaki birlik ve bütünlüğü güçlendirmişlerdir.

5-Gizli antlaşmalar İtilaf devletlerinin zaferden emin olduğunu gösterir.

Gizli Antlaşmaların Özellikleri:

1-Şark meselesini halletmeye yöneliktirler

2-Osmanlı toprakları paylaşmıştır.

3-İtilaf Devletleri çıkar birliği sağlamıştır.

4-Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesinin bir sonucu olarak gündeme gelmiştir.

Açıklamalar:

1-Yunanistan gizli antlaşmalara katılmadığı halde; savaştan sonra toplanan Paris Konferansı'nda İzmir ve civarını alarak Osmanlı Devleti'nin paylaşımına açıkça katılmıştır.

2-Rusya gizli antlaşmalara katıldığı halde; savaştan çekildiğinden dolayı; savaştan sonra Osmanlı Devleti'nin paylaşımına katılamamıştır.

3-İtalya gizli antlaşmalara katıldığı halde; savaştan sonra antlaşmalardan umduğunu bulamamış; ki bu durum İtalya ile İngiltere ve Fransa'nın arasını açmıştır.

4-Gizli antlaşmaları dünyaya ilk defa Çarlık Rusya'sını, İngiltere, Fransa ve İtalya'yı dünya kamuoyuna kötü göstermek isteyen Bolşevikler duyurmuştur.

5-Wilson İlkeleri gizli antlaşmaları hukuken geçersiz saymıştır.

6-İngiltere ve Fransa ABD ile çelişkiye düşmeden gizli antlaşmaları uygulayabilmek için, Paris Konferansında mandater sistem düşüncesini ortaya attılar. Mondros Mütarekesi'ne 7 ve 24. maddeleri koydular. Azınlıkları Osmanlı Devleti'ne karşı kıskırttılar.

7-Mondros Mütarekesi'nden sonra başlayan işgaller, genelde, gizli antlaşmalar doğrultusunda oldu

8-Rusya'nın savaştan çekilmesi üzerine; Doğu Anadolu'da Ermeni Devleti kurulmasına; Ermenilerin koruyuculuğunun ABD'ye verilmesine ve Boğazlar üzerinde ortak yönetim kurulmasına karar verildi.

9-Mondros Mütarekesi'nin imzalanması ile gizli antlaşmalar uygulamaya girdi.

10-İşgal güçleri gizli antlaşmaları daha rahat uygulayabilmek için Mondros Mütarekesi'ni işlerini kolaylaştıracak şekilde hazırladılar.

Wilson İlkeleri (8 Ocak 1918)

ABD Cumhurbaşkanı Woodrow Wilson I. Dünya Savaşı sonrasında yapılacak barışın esaslarını yayınladığı on dört ilke ile açıklamış, İtilaf devletleri de ABD'yi yanlarında tutmak istediklerinden dolayı bu ilkeleri kabul ettiklerini bildirmişlerdir.

ABD başkanı Wilson, savaştan sonra barışın devam etmesini bir daha böyle büyük savaşların çıkmamasını istiyordu.

İlkeler:

1-Galip devletler yenilen devletlerden toprak ve savaş tazminatı almayacak.

1-Bu madde yeni sömürgeler oluşmasına karşıdır.

2-Mağlup devletlerin mütareke imzalamasını hızlandırmıştır.

3-Savaştan sonra imzalanan antlaşmalar bu maddeye uymamıştır.

2-Devletlerarası antlaşmalarda açık diplomasi esası uygulanacak.

Gizli antlaşmalar hukuken geçersiz sayılmıştır.

3-Karasuları dışındaki denizlerde tam serbestlik sağlanacak

4-Uluslararası ekonomik engeller kaldırılacak ve devletler arasında eşitlik sağlanacak

5-Silahlanmanın azaltılması yolunda karşılıklı

güvenceler verilecektir.

İlk silahsızlanma çağrısıdır.

6-Rusya,

Belçika,

Romanya,İtalya,Sırbistan,Karadağ ve Romanya'nın sınırları tekrar saptanacak

7-Devletlerarası anlaşmazlıkları barış yoluyla çözecek uluslararası bir örgüt olarak Milletler Cemiyeti'nin kurulması istenmiştir. Bu cemiyet Paris Konferansında kurulmuştur. Bu madde Wilson Prensiplerinin uyulan tek maddesidir. Savaş uluslararası meselelerin çözülme-sinde araç olmaktan çıkarılmak istenmiştir.

8-Boğazlar bütün ulusların ticaret gemilerine açık olacak.

9-Osmanlı İmparatorluğu'nda Türklerin oturduğu bölgelerin egemenliği sağlanacak; diğer bölgeler-deki uluslara da kendilerini geliştirme hakkı verilecektir.

Osmanlı Devletinin devam edeceği, fakat parçalanacağı vurgulanmıştır. Bu madde Mondros Mütarekesi'nden sonra Anadolu'da başlayan işgallerin hukuk dışı; bu durum karşısında Türk Kurtuluş Savaşının ise hukuka uygun olduğunu gösterir. Bu madde azınlıklar için ilham kaynağı olmuştur.

10-Alses Loren Fransa'ya geri verilecektir.

Bu madde “*savaştan sonra mağlup devletlerden toprak alınmayacaktır*” maddesi ile çelişmektedir.

Wilson Prensiplerinin Önemi:

1-İttifak grubu mütareke imzalama konusunda cesaretlendi(Savaşın bitişi hızlandı)

2-Çok uluslu imparatorlukların parçalanması ön görüldü

3-Wilson İlkeleri İtilaf Devletlerinin çıkarlarına ters düşmüştür. Bu nedenle kabullenmiş gibi göründükleri bu ilkeleri kendi çıkarları doğrultusunda yorumlamışlardır. İttifak devletleri ise bu ilkeleri barışın anahtarı olarak görüp benimsemişlerdir.

4-Savaştan sonra prensiplerine uyulmadığını gören ABD belli bir dönem Avrupa siyasetinden çekildi.

5-İmzalanan antlaşmalarda prensiplere uyulmadı

6-Kurtuluş Savaşı ve II. Dünya Savaşı'nın çıkması Wilson Prensipleri'nin amacına ulaşmadığını gösterir.

Savaşı Bitiren Ateşkes Antlaşmaları

1-Bulgaristan : (Selanik-29 Eylül 1918)

2-Osmanlı : (Mondros-30 Ekim 1918)

3-Avusturya : (Villa gusti-3 Kasım-1918)

4-Almanya : (Redhondes-11Kasım-1918)

Açıklamalar:

1-Almanya'da 9 Kasım 1918'de cumhuriyet ilan edildi.

2-Avusturya'nın savaştan çekilmesinde kendisine bağlı azınlıkların isyan etmeleri etkili oldu.

3-Romanya, Rusya savaştan çekilince savaştan

çekildi

4-Bulgaristan'ın savaştan çekilmesi Osmanlı D. ile Almanya'nın kara bağlantısını kesti.

MONDROS MÜTAREKESİ (30 EKİM 1918)

Osmanlı Devleti'nin Mütarekeyi İmzalama

Sebepleri:

1-Osmanlı Devleti'nin savaştan çıkması gücünün kalmaması

2-Bulgaristan'ın savaştan çekilmesi sonucunda Osmanlı ile Almanya'nın kara bağlantısının kesilmesi

3-Wilson Prensiplerinden cesaret alınması

4-Güney cephelerinin çökmesi

5-Savaş taraftarı olan İttihat ve Terakki Partisi'nin ülkeyi terk etmesi sonucunda başa Hürriyet ve İtilaf Fırkasının gelmesi.

Mondros Mütarekesi; 30 Ekim 1918'de Osmanlı adına Bahriye Nazırı Rauf Orbay ile İtilaf Devletleri adına İngiliz Amiralı Caltrop arasında Limni Adası'nın Mondros Limanı'nda Agamemnon Zırhlısı'nda imzalanmıştır.

Bazı Maddeleri (Tamamı 25 maddedir):

1-Anlaşma devletleri güvenliklerini tehdit edecek bir durum ortaya çıktığında istedikleri stratejik bir bölgeyi işgal edebilecektir.(7.Madde)

a- Mütarekenin en önemli maddesi 7. maddedir.

b-Bu madde İtilaf Devletlerinin Anadolu'da yaptıkları işgallerin hukuki dayanağı olmuştur.

c-İtilaf Devletleri bu maddeyi ateşkese koyarak Wilson ilkelerine ters düşmekten kurtulmuşlardır.

4-Bu madde Osmanlı ülkesini işgale açık hale getirip ülke bütünlüğünü bozmuştur.

2-Doğu Anadolu'da altı ilde (**Vilayet-i Sitte: Erzurum, Van, Elazığ, Sivas, Bitlis, Diyarbakır**) bir karışıklık çıktığında İtilaf Devletleri bu illerin herhangi birini işgal edebilecektir.(24.Madde)

Bu madde anlaşma devletlerinin Doğu Anadolu'da bağımsız bir Ermeni Devleti kurma projelerinin en önemli göstergesidir.

3-Sınırların korunması ve iç güvenliğin sağlanması dışındaki Osmanlı orduları terhis edilecek; ayrıca orduya ait cephane, taşıtlar ve donanma anlaşma devletlerine bırakılacaktır.

Böylece Osmanlı Devleti yapılacak işgaller karşısında savunmasız hale getirilmeye çalışılmıştır. Bu madde Anadolu'nun işgal edileceğini gösterir.

4-İran ve Kafkasya'daki Osmanlı birlikleri geri çekilecek. Kuzey Afrika ve Orta Doğu da bulunan Osmanlı askerî birlikleri en yakın itilaf devletine teslim olacaktır.

5-Ermenilerle İtilaf Devletlerinden alınan esirler serbest bırakılacak; Türk esirler İtilaf Devletlerinin denetiminde kalacaktır.

Bu durum devletlerin eşitliği ilkesine aykırıdır.

6-Haberleşme ve Ulaşım a ait bütün araç-gereçler anlaşma devletinin denetiminde bırakılacaktır.

a-Böylece, işgalci devletlere karşı topyekûn bir mücadelenin Türkler tarafından başlatılması engellenmeye çalışılmıştır.

b-Bu durum bölgesel direniş hareketlerinin vatanın bütününe yönelik hale getirilmesini kısa bir için de olsa geciktirmiştir.

c-Bu madde işgallerin başlayacağını gösterir.

7-Limanlar, Toros Tünelleri, tersaneler ve demir yolları anlaşma devletlerine bırakılacak

8-Anlaşma devletleri akaryakıt ve kömür ihtiyaçlarını Osmanlı devletinden karşılayacak ve bu mad-deler ihraç edilmeyecektir.

Anlaşma devletleri bu tür maddelerle Osmanlı Devleti'nin ekonomik bağımsızlığını ortadan kaldırmış ve Osmanlı Devleti'ni ekonomik bakımdan kendilerine bağımlı hale getirmeye çalışmışlardır.

9-Boğazlar İtilaf devletlerinin işgalinde olacaktır.

Bu madde Osmanlı Devleti'nin boğazlar üzerindeki egemenliğini sona erdirdiği gibi; İstanbul'u güvenliksiz hale getirdi ve Anadolu ile Rumeli'nin bağlantısını kesti.

10-Batum işgal edilecektir.

İngiltere bu madde ile Kafkasya'yı işgal ederek Osmanlı ile Rusya'nın bağlantısını kesmek istemiştir.

11-Osmanlı Devleti, ittifak grubu ile ilişkilerini kesecektir.

Mondros Mütarekesi'nin Önemi:

a-Osmanlı Devleti İtilaf devletlerine teslim olmuştur.

b-Osmanlı Devleti fiilen sona ermiştir.

c-Gizli antlaşmaların uygulama safhası başlamıştır.

d-Millî cemiyetler kurulmuştur.

e-Mütarekeyi imzalayan Rauf Orbay'ın başarılı profili zedelendi.

-Mütarekenin imzalandığı tarihte Mustafa Kemal Suriye'dedir.

-Gizli antlaşmaların var olması mütarekenin ağır şartlar taşımasında etkili oldu.

Paris Konferansı (18 Ocak 1919)

İtilaf Devletleri yenilen devletlerle imzalanacak barış antlaşmalarının şartlarını tespit etmek ve bozulan dengeleri kendi lehlerine kurmak için Paris'te bir barış konferansı toplamıştır. Bu konferansa 32 Devlet katılmıştır. Konferans İngiltere ve Fransa'nın etkisi altında kalmıştır. Paris'te ilk olarak Milletler Cemiyetinin kurulması kararlaştırılmıştır. Ancak ABD diğer konularla fazla ilgilenmemiş ve inifrat (yalnızlık) politikasına geri dönmüştür.

En fazla tartışılan mesele Osmanlı ile imzalanacak

olan antlaşma olmasına rağmen; aralarında çıkar çatışmasına düşen galipler Osmanlı ile imzalanacak olan antlaşmayı karara bağlayamamışlardır.

Batı Anadolu'nun kendisine bırakılması için çaba harcayan Yunanistan konferansa Batı Anadolu'da Rumların çoğunlukta olduğunu gösteren ve İzmir civarında Rumların Türkler tarafından katledildiğini ileri süren sahte raporlar ile geldi. Güçlü bir İtalya'nın Batı Anadolu'da varlığını istemeyen İngiltere Yunanistan'ın verdiği sahte raporları kullanarak İzmir ve civarının Yunanistan tarafından işgal edilmesini Konferansa kabul ettirdi. İtalya ise bu durumdan dolayı konferansı terk etti. İtilaf devletleri arasında ilk çatlak oluştu.

Osmanlı ülkesini milletler prensibine göre bölerek; ilgilendiği bölgeleri mandater sistem aldatmacası ile sömürü sınırları içine almak isteyen İngiltere konferansa Kürt, Ermeni, Rum ve Arapları da davet etti. Bu milletler konferansa İngiliz çıkarlarına hizmet edecek şekilde sahte raporlarla geldiler. İlk defa bu konferans esnasında Doğu Anadolu'da bir Ermeni devletinin kurulmasına karar verildi.

Wilson prensiplerinde kurulması istenen Milletler Cemiyeti (Cemiyet-i Akvam) kurulmuştur. Görevi uluslararası anlaşmazlıkları çözümleyerek dünya barışının devamını sağlamak olan bu cemiyet İngiliz çıkarlarına hizmet etmekten başka bir işe yaramamıştır. Kurtuluş Savaşı ve II. Dünya Savaşının çıkması bu durumu açıkça göstermektedir. Bu cemiyetin iç tüzüğü I. Dünya Savaşı sonucunda imzalanan bütün antlaşmalara konulmuştur. Bu cemiyetin kurulması Wilson prensiplerinin kısmen uygulandığını gösterir.

İngiltere ve Fransa ABD ve dünya kamuoyuna dürüst görünerek sömürgeciliklerini devam ettirebilmek için; yeni kurulan bir devletin büyük bir devlet tarafından Milletler Cemiyeti adına yönetilmesi esasına dayanan Mandater Sistem düşüncesini konferansa kabul ettirdiler. Bu sistem sömürgeciliğin şekil değiştirmiş halidir.

Tamirat adı altında savaş tazminatı alınmasına karar verildi.

Barış Antlaşmaları

1-Versailles(Versay) (28 Haziran 1919) Versay Antlaşması Almanya ile imzalanmıştır.

Bazı Maddeleri:

1-Almanya Alsas bölgesi ve Saar bölgesini Fransa'ya; deniz aşırı bölgelerini İngiltere, Fransa, Belçika ve Japonya'ya bıraktı.

2-Danzig serbest bölge olarak kabul edildi.

3-Almanya Avusturya ile birleşmemeyi garanti etti.

4-Almanya Yugoslavya ve Çekoslovakya'yı tanıdı.

5-Askerlik mecburi olmaktan çıkarıldı.

6-Kiel Kanalı ve Alman nehirleri uluslararası hale getirildi.

7-Almanya ekonomik yükümlülüklerine uyacağını ve savaş tazminatını vereceğini kabul etti.

Önemi:

a-İngiltere ve Fransa en güçlü rakibinden kurtuldu

b-Almanya uzun süre savaşılmayacak hale getirildi

c-Antlaşma hükümlerini uygun bulmayan Almanya II. Dünya Savaşının çıkmasında etkili oldu

d-Alman sömürgeleri İngiltere, Fransa, Belçika ve Japonya arasında paylaşıldı.

2-Saint Germain (10 Eylül 1919) Bu antlaşma Avusturya ile imzalanmıştır.

Bazı Maddeleri:

a-Avusturya Macaristan, Yugoslavya ve Çekoslovakya'yı tanıdı

b-Almanya ile birleşmemeyi garanti etti

c-Mağlubiyetin gerektirdiği yükümlülükleri kabul etti.

!!Avusturya'nın denizle bağlantısı kesildi.

3-Neuilly Antlaşması (27 Kasım 1919)Bu antlaşma Bulgaristan ile imzalanmıştır.

Bazı maddeleri:

a-Bulgaristan Gümölcine ve Dedeağaç'ı Yunanistan'a; Dobruca'yı Romanya'ya bıraktı.

b-Mağlubiyetin getirdiği yükümlülükleri kabul etti.

c-Ordu 25.000 ile sınırlandırıldı.

!!Bulgaristan'ın Ege ile bağlantısı kesildi.

4-Trianon (Triyanon)Antlaşması (6 Haziran 1920)

Macaristan'daki rejim değişikliği nedeniyle bu antlaşmanın imzalanması gecikmiştir. Macaristan bu antlaşma ile bağımsız bir devlet olarak tanınmakla beraber denize çıkışı olmayan küçük bir devlet haline gelmiştir.

!!Macaristan'a mağlup devlet muamelesi yapılmıştır.

Barış Antlaşmalarının Genel Özellikleri:

Yeni devletler kuruldu 2-Askeri ve ekonomik sınırlamalar getirildi 3-Sınırlar değiştirildi.

İtilaf Grubunun Savaşta Dezavantajları

a-Rusya'nın savaştan çekilmesi

b-Sömürgelerde bıkkınlık görülmesi

c-Çanakkale'nin geçilememesi

d-Osmanlı Devleti'nin savaşı Orta Doğu'ya çekmesi

e-Bulgaristan'ın İttifak Grubuna girmesi

İttifak Grubunun Savaşta Dezavantajları

a-İngilizlerin denizlerde güçlü olması

b-İngiltere'nin sömürgelerinden destek alması

c-Avusturya ve Osmanlı Devleti'nin etnik problemlerle uğraşması

d-ABD'nin İtilaf Grubunda savaşa girmesi

e-İtalya'nın İtilaf Grubuna geçmesi

Rusya'nın Savaştan Çekilmesinin Sonuçları

1-İngilizler Anadolu için Yunanlıları ön plana çıkarmaya başladı

2-Ermenilerin koruyuculuğu ABD'ye verildi

3-Gizli antlaşmalar değişti

4-Brest-Litowsk Antlaşması imzalandı

5-Kafkas, Galiciya, Romanya ve Makedonya cepheleri kapandı

6-Osmanlı Kars, Ardahan ve Batum'u geri aldı

7-İtilaf bloğunda oluşan boşluk önce İtalya ile sonra ise ABD ile doldurulmaya çalışıldı

I. DÜNYA SAVAŞININ GENEL SONUÇLARI

1-Avrupa'daki mevcut dengele değişti

2-Rakiplerini etkisiz hale getiren İngiltere ve Fransa en kazançlı devletler olurken; galipler safında yer alan İtalya ve Rusya hedefledikleri amaçlarına ulaşamamışlardır.

3-Osmanlı ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu parçalanmış; Çarlık Rusya'sı yıkılmıştır.

4-Türkiye, Macaristan, Polonya, Çekoslovakya, Yugoslavya, Letonya, Litvanya ve Ukrayna gibi yeni devletler kurulmuştur.

Yugoslavya, Sırbistan, Karadağ, Bosna Hersek, Makedonya ve Slovenya'nın birleşmesi sonucunda kurulmuştur.

5-Cemiyet-i Akvam kurulmuştur(1920)

6-Sömürgecilik yerini Manda ve Himayeye bırakmıştır.

7-Barış Antlaşmalarında milliyetçilik prensibine dikkat edilmemesi azınlık sorununun ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

8-Merkezi İmparatorlukların parçalanması sonucu Avrupa ve Orta Doğu'da denge boşlukları ortaya çıkmıştır.

9-Komünizm, Faşizm, Nazizm gibi, demokratik olmayan, totaliter rejimler ortaya çıkmıştır.

10-Sivil savunma düşüncesi ortaya çıkmış; böylece cephe gerisindeki sivil halkın korunması amaçlanmıştır.

11-Barış Antlaşmaları devletlerin eşitliği ilkesine aykırı olduğu için sürekli bir barış ortamı sağlanamamış, bu yüzden II. Dünya Savaşı çıkmıştır.

12-Bazı devletler ekonomik krizlere girdi

13-Ümmetçilik ve Turancılık iflas etti.

14-Milliyetçilik güçlendi ve ulusal devletlerin kuruluşu hızlandı

15-Deniz altı gemileri önem kazandı

16-ABD tekrar içine kapandı

17-İngiltere ve Fransa Orta Doğu kaynaklarını ele geçirdi

18-Suriye, Irak, Lübnan ve Hicaz Osmanlı Devleti'nden ayrıldı.

19-Irak, Suriye, Lübnan ve Filistin'de mandater yönetimler kuruldu.

20-İttihat ve Terakki Partisi dağıldı.

Açıklamalar:

1-I.Dünya Savaşında ilk defa tank ve kimyasal silah kullanıldı

2-Savaşın sonra sınırlar çizilirken milliyetlerin dağılımı dikkate alınmadığından dolayı savaşın sonra da milliyet olayları devam etti.

3-İtalya savaş başlamadan önce Fransa ile gizli antlaşma yaptı

4-Paris konferansında Doğu Trakya Yunanistan'a verildi.

5-ABD I. ve II. Dünya Savaşının bitmesinde etkili oldu.

6-ABD savaşa girerken uluslararası dengede yerini almak istedi.

7-ABD savaşa 2 Şubat 1918'de fiilen girdi.

8-Savaşın sonra; Almanya'nın güçlenmemesi İngiltere ve Fransa için temel politika oldu.

9-Versay, Nöy, Saint Germain ve Triannon antlaşmaları II. Dünya Savaşı'nın çıkması ile yürürlükten kalktı

10-ABD ve Osmanlı savaşın başlamasında etkili olmamıştır.

11-Boğazların Osmanlı Devleti'nin elinde olması; Mustafa Kemal'e göre Osmanlı Devleti'ni savaşa sokabilecek stratejik bir etkidir.

12-Rusya'da Bolşevik ihtilali çıkınca; Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan bağımsız oldu.

13-Ukrayna 22 Ocak 1918'de bağımsız oldu

14-Savaşın önce İngiliz sömürgeleri kendisinin 104 katı; Fransız sömürgeleri ise kendisinin 20 katıdır.

15-Osmanlı Devleti'ni paylaşmak savaşın başlangıç sebeplerinden değildir.

16-Mağlup devletlerin bir daha savaşmaya cesaret edememesi için antlaşmalara ağır maddeler kondu.

17-I.Dünya Savaşı'nda Danimarka, Norveç, İsveç, İsviçre ve İspanya tarafsız kalmıştır.

18-Osmanlı, ABD, Yunanistan, Bulgaristan, Japonya ve Romanya savaşın başlangıcında etkili olmamıştır.

MONDROS MÜTAREKESİ'NE TEPKİLER

A- MİLLİ CEMİYETLER

1- Trakya Paşaeli Cemiyeti:

a-Mavri Mira Cemiyetinin Trakya'ya yönelik olarak yürüttüğü bölücü faaliyetlere karşı kurulmuştur.

b-İstanbul ve boğazların işgal edilmesi bu cemiyetle Anadolu'nun bağlantısını kesmiştir.

c-Bu cemiyet Osmanlı Devleti'nin yıkılması halinde Trakya'da bir cumhuriyet kurmayı planlamaktadır.

d-Edirne Kongresini düzenlemiştir.

2- İzmir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti:

a-Ege Bölgesinde Yunanlıların bölücü faaliyetlerine karşı çalıştı.

b-2-9 Mart 1919 tarihinde İzmir'de Müdafaa-i Hukuk Kongresini düzenledi.

3-Kilikyalılar Cemiyeti:

Adana ve civarının Ermeni ve Fransızlara karşı bütünlüğünü korumak için kuruldu

4-Redd-i İlhak Cemiyeti:

a-İzmir'in işgaline tepki olarak kuruldu

b-Balıkesir ve Alaşehir kongrelerini düzenleyerek Ege Bölgesini örgütledi

c-Kuva-yı Millîye'yi harekete geçirerek silahlı direniş başlattı.

5-Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Millîye Cemiyeti:

a-Orta ve Doğu Karadeniz'deki Rum ve Ermeni faaliyetlerine karşı kuruldu.

b-Erzurum Kongresinin toplanmasına yardımcı oldu.

c-Erzurum Kongresinde Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ile birleşti.

6-Millî Kongre Cemiyeti:

a-İstanbul'da kuruldu

b-İlk defa Kuva-yı Millîye tabirini kullandı

c-Millî mücadele için birleşmeyi savundu

d-Genelde basın yayın yoluyla propagandayı ilke edindi.

e-16 Mart 1920'de İstanbul'un işgaliyle bu cemiyet dağıldı.

7-Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti:

a-Doğu Anadolu'nun Ermenilere karşı bütünlüğünü korumak için kuruldu.

b-XV. kolordunun Erzurum'da dağılmamış halde olması bu cemiyeti daha da etkin hale getirdi.

c-Erzurum Kongresini düzenledi

d-Le Pays gazetesini çıkardı.

e-Cemiyet; Türkleri azınlıklara göre daha güçlü tutmak için şu kararları aldı:

a- İşgallere karşı direnilecektir.

b- Basın yayın yoluyla propaganda yapılacaktır

c- Bölge dışına göç edilmeyecektir.

d- Bilim, iktisat ve din teşkilatları kurulacaktır.

Millî Cemiyetlerin Özellikleri:

1-Türk halkının Mondros Mütarekesi'ne ilk tepkisidir.

2-Basın yayın faaliyetlerinin elverişli olmasından,

elçiliklerin varlığından ve merkez durumunda olmasından dolayı İstanbul'u merkez edindiler

3-Millî mücadeleye örgütsel zemin hazırladılar

4-Halk arasında Millî bilinci uyandırdılar

5-İşgalleri ve azınlıkların bölücü faaliyetlerini önlemeye çalıştılar

6-Bölgesel niteliklidirler

7-Mustafa Kemal gibi birleştirici bir liderden yoksun oluşları en büyük eksiklikleridir.

8-İstanbul Hükûmeti'ne, bağlı olmadıkları gibi; karşı da değillerdir.

9-Sivas kongresinden önceki en büyük eksiklikleri tek elden idare edilmemeleridir.

10-Türkçülük duyguları ile kurulmuşlardır.

11-Genellikle ittihatçılar tarafından kurulmuşlardır.

12-Programları bölgesel kurtuluşa yöneliktir. Bütünü kapsayan plan ve programları yoktur.

13-Önce basın yayın yoluyla propagandayı ilke edindiyseler de; kanlı işgallerin başlamasıyla silahlı mücadeleyi başlattılar.

14-Sivas Kongresinde Anadolu ve Rumeli Cemiyeti adı altında birleştiler

B-AZINLIKLARIN

KURDUĞU CEMİYETLER

1-Mavri Mira:

a-Fener Rum patrikhanesi tarafından kuruldu

b-Bizans İmparatorluğunu yeniden canlandırmayı ve Ege'de ilerleyen Yunanlılara yardım ederek Batı Anadolu ve Trakya'yı Yunanistan'a katmayı amaçlıyordu. (megalo idea)

c-Yunan Kızılhaçı, Göçmenler Komisyonu ve Rum ızcılık kuruluşları bu cemiyetin alt kollarıydı

2-Pontus Rum Cemiyeti:

a-1904'de Merzifon'da Amerikan Koleji'nde kuruldu

b-Batum'dan Sinop'a kadar uzanan ve merkezi Samsun veya Trabzon olabilecek bir Rum devleti kurmayı amaçlıyordu.

MÖ. 281'de kurulan Pontus Devleti'ni MS 63'de Romalılar yıktı. 1204'de tekrar kurulan Pontus Devleti'ni 1461'de Fatih yıktı.

3-Kardos Cemiyeti:

Bu cemiyet Rum göçmenlerine yardımcı olmak görüntüsü altında Pontus Cemiyetine yardımcı oluyordu.

4-Etnik-i Eterya Cemiyeti:

a-Bu cemiyet bağımsız Yunanistan'ı oluşturmak için 1814 yılında FilikiEterya adıyla kurulmuştur.

b-I. Dünya Savaşından sonra ise Yunanistan'ı büyütmek ve Bizans Devletini kurmak için çalıştı

5-Hınçak ve TaşnakSütyun Cemiyetleri

Doğu Anadolu ve Çukurova toprakları ile

Karadeniz bölgesinin bir kısmını Ermenistan'a katmak için çalıştılar.

6-Makabi-Alyans İsrailit Cemiyetleri:

a-Yahudi devleti kurmak için çalışmışlardır.

b-Ekonomik çıkarlarının korunması ön planda olmuştur.

7-Rum-Ermeni Birlik Komitesi:

Rum ve Ermeni cemiyetleri arasındaki koordinasyonu sağladı.

Azınlıklar Türkleri Hıristiyan katliamı yapıyor olarak göstererek Anadolu'nun işgalini başlat-mak ve yıldırma faaliyetleri ile hedefledikleri bölgelerden Türkleri kaçırarak ilgili bölgelerde çoğunluk olmak istemişlerdir.

Azınlık Cemiyetlerinin Özellikleri:

1-Wilson Prensiplerinden ilham aldılar

2-Mondros Mütarekesi, azınlıkların çalışmaları için uygun zemin oluşturdu

3-Azınlıklar Osmanlı ülkesini sömürmek isteyen işgalciler tarafından kullanıldılar

4-Kiliseleri ve yabancı okullarını üs edindiler

5-İşgal devletlerinden yardım gördüler

6-Çıkardıkları olaylar ile TBMM'yi meşgul ettiler

C-MİLLİVARLIĞADÜŞMANCEMİYETLER

1-Sulh ve Selamet-i Osmaniye Cemiyeti:

Kurtuluşun padişahın emirlerine bağlı kalmakla mümkün olacağını savunmuştur.

2-Teali İslam Cemiyeti:

Kurtuluşun halifenin emirlerine ve İslam'ın prensiplerine uymakla mümkün olacağını savunmuştur.

3-İngiliz Muhipleri Cemiyeti:

Kurtuluşun İngilizlerin himayesi ile mümkün olacağına inanıyordu

Bu cemiyet hükûmet tarafından da desteklenmiştir.

4-Wilson Prensipleri Cemiyeti:

Bu cemiyetin taraftarları Wilson ilkelerinden ilham almıştır

Kurtuluşun ABD mandasına girmekle mümkün olacağına inanmışlardır.

5-Kürt Teali Cemiyeti:

Bu cemiyetin taraftarları Wilson Prensiplerine dayanarak; halifeye bağlı olarak bir Kürt devleti kurmayı planlamışlardır.

6-Hürriyet ve İtilaf Fırkası:

1911 yılında İttihat ve Terakki Partisi'ne karşı kuruldu

1918'den itibaren yönetimde etkili olmaya başladı

Anadolu hareketini İttihatçıların hareketi olarak gören parti Kurtuluş Savaşı'na karşı gelişin liderliğini üstlendi.

İŞGALLER

A-İşgalcilerin İşgallere Hazırladığı Zemin

1-Mondros Mütarekesi'ne 7 ve 24. maddeler konu

2-Osmanlı ordusu terhis edildi

3-Osmanlı Devleti'nin savaş araç ve gereçleri kontrol altına alındı

4-Haberleşme ve ulaşım kontrol altına alındı

5-Osmanlı yönetimi denetim altına alındı

6-Boğazlar denetim altına alınarak Anadolu ile Rumeli'nin bağlantısı kesildi

7-Azınlıklar kışkırtıldı

İşgaller Mondros Mütarekesi'ne dayanılarak başlamıştır. 3 Kasım 1918'de Musul'u işgal ederek İngilizler işgal faaliyetlerini başlattılar. 13 Kasım 1918'de ise Yunanlılar da içinde olmak üzere İtilaf donanması İstanbul'u filen işgal etti.

Açıklamalar:

1-İşgallere karşı ilk tepki, 19 Aralık 1918'de Hatay'a bağlı Dört Yol'un Karakese Köyü'nde Mehmet Kara'nın Fransızlara attığı kurşundur.

2-Batı cephesinde ilk Kuva-yı Millîye direnişi ise Ali Çetinkaya komutasında Ayvalık'ta, Yunanlılara karşı gerçekleştirdi.

İngiliz İşgal Bölgeleri: Çanakkale, Musul, Batum, Antep, Maraş, Konya, Bilecik, Samsun, Merzifon

Fransız işgal Bölgeleri: Adana, Dört Yol, Mersin, Osmaniye, Afyon, Antep, Maraş, Urfa

İtalyan İşgal Bölgeleri: Antalya, Kuşadası, Fethiye, Marmaris, Bodrum

B-İZMİR'İN İŞGALİ (15 MAYIS 1919)

Yunanlılar Paris Konferansı'nda çıkarttıkları karar doğrultusunda İzmir'i işgal etmişlerdir.

İşgalin Önemi:

1-Kuva-yı Millîye ortaya çıkmaya başladı

2-Millî bilinç uyandı

3-Halkı Millî Mücadele için örgütlemek kolaylaştı

4-Mitingler düzenlendi

5-Redd-i İlhak Cemiyeti kuruldu

6-Halk, işgalcilere güvenilemeyeceğini anladı.

C-AMİRAL BRİSTOL RAPORU:

İzmir'in işgali dünya kamuoyunda büyük bir yankı ve kınamaya sebep olunca; olayın sorumlusu durumunda olan İtilaf devletleri kamuoyunu yatıştırmak ve İzmir bölgesindeki durumu öğrenebilmek için bölgeye Amiral Bristol önderliğinde bir rapor heyeti göndermişlerdir.

Bristol Raporunun İçeriği:

1-Bölgedeki olayların sorumlusu Türkler değil; Rumlardır.

2-Bölgede Türkler çoğunluktadır.

3-Yunanlıların bölgeyi işgali ilhaka yöneliktir. Bölgenin güvenliğini sağlamaya yönelik değildir.

4-Bölgeden Yunanlılar çekilerek; bölgeye İtilaf devletlerinin güvenlik birlikleri yerleşmelidir.

Bristol Raporunun Önemi:

1-Yunanlıların Paris Konferansı'na sahte rapor verdiği ortaya çıkmıştır.

2-Yunan işgalinin niteliği dünyaya duyurulmuştur.

3-İşgalin gereksiz ve haksız olduğu belirtilmiştir.

4-İlk defa uluslararası bir belge Türk Millî Mücadelesinin haklılığını göstermiştir.

KUVA-YI MİLLÎYE

Kuva-yı Millîye, işgaller karşısında, halkın harekete geçerek kendi bölgelerini korumaya çalışması hareketidir.

A-Kuva-yı Millîye'nin Özellikleri

1-İşgallere tepki olarak ortaya çıktılar.

2-Bölgesel olarak hareket ettiler.

3-Düzenli ordu kurulana kadar düşmanı oyaladılar.

4-Düzenli ordunun temelini oluşturdular.

5-TBMM'ye karşı oluşan isyanları bastırdılar.

6-Desteği halktan aldılar.

7-Tutarsız davranışları halk ile Kuva-yı Millîye'nin vurucu gücü olan milislerin arasını açtı.

8-Ortaya çıkışında işgaller ve işgaller karşısında Osmanlı Devletinin tepkisizliği etkili oldu

9-Millî cemiyetlerin silahlı koludurlar.

10-Disiplin ve birlikten yoksun oluşları en büyük eksiklikleridir.

KURTULUŞ SAVAŞININ**HAZIRLIK DÖNEMİ****A-MUSTAFA KEMAL'İN SAMSUN'A****ÇIKIŞI (19 MAYIS 1919)**

Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesinde Pontus Rum Cemiyeti'nin çalışmaları sonucunda bölgedeki Rum halkı karışıklıklar çıkarıyor ve olayın sorumlusu olarak da Türk halkı gösteriliyordu. Bu durum karşısında İngilizler, Osmanlı Hükûmeti'ne bölgede güvenliğin sağlanmasını; aksi takdirde, bölgeyi işgal edeceklerini bildirdiler. Rumların da zaten beklentisi, bölgenin İngilizler tarafından işgal edilerek Rumların işlerinin kolaylaştırılmasıydı.

Bölgede güvenliğin sağlanması için İstanbul yönetimi IX. Ordu Müfettişi olarak Mustafa Kemal'i görevlendirdi. Mustafa Kemal bölgede hareket edebilmek için IX. Ordu Bölgesindeki sivil makamlara da emir verme yetkisini aldı.

Mustafa Kemal'in Görevi:

1-Görev bölgesindeki orduları terhis etmek

2-Asayiş ve güvenliği sağlamak

3-Halkın elindeki silah ve cephaneyi toplamak

4-Halka silah ve cephane dağıtan kuruluşları ortadan kaldırmak

Samsun'a Çıkışın Önemi:

1-Mustafa Kemal Millî Mücadeleyi başlattı

2-Mustafa Kemal “Ya istiklal! Ya ölüm!” parolasını benimsedi.

3-Kurtuluşun ulusal olacağı vurgulandı.

HAVZA GENELGESİ (28 MAYIS 1919)

Samsun bölgesini, İngiliz ve Rumların varlığından dolayı, Millî Mücadele çalışmalarının başlaması için uygun görmeyen Mustafa Kemal; Samsun’dan Havza’ya hareket etti.

Anadolu’daki komutanlarla da irtibat kurarak orduların terhis edilmemesini sağlamaya çalışan Mustafa Kemal; Havza’da, Millî bilincin uyanması ve İtilaf devletlerinin Türk halkının tepkisini görmesi için İzmir’in işgalini protesto eden bir miting düzenledi. Bu tür mitinglerin tüm yurttan da yapılmasını istedi.

Mustafa Kemal yurdun çeşitli yerlerinde başlayan halk heyecanını ortak bir çizgi üzerinde birleştirmek istiyor ve ferdi bilinçten ulusal bilince ulaşılmasını istiyordu.

Açıklamalar:

1-Mustafa Kemal İzmir’in işgalini halkın uyarılması ve birleştirilmesi için kullanmak istemiştir.

2-Mustafa Kemal’in isteği üzerine bundan sonra mitingler düzenlenmesi, Mustafa Kemal’in lider olarak benimseneceğini göstermektedir.

3-Mustafa Kemal’e Havza’daki faaliyetlerinin sonucu olarak; İngilizlerin baskısıyla, 8 Haziran 1919’da İstanbul Hükûmeti’nden, kendisini İstanbul’a geri çağıran bir telgraf geldi.

C-AMASYA GENELGESİ-TAMİMİ (22 HAZİRAN 1919)

Sebebi, ülkenin içinde bulunduğu durumu millete duyurarak milleti bağımsızlık ve egemenlik için mücadeleye çağırmasıdır.

Genelgenin Hazırlayıcıları:

Mustafa Kemal, Refet Bele, Ali Fuat Cebesoy, Rauf Orbay, Kazım Karabekir(Erzurum’da)

Genelgenin Maddeleri:

1-Yurdun bütünlüğü ve milletin istiklali tehlikededir.

1-Durum ve Kurtuluş Savaşının gereği ortaya konmaktadır.

2-Kurtuluş Savaşının bölgesel değil; bütünsel olduğu vurgulanmıştır.

3-Bölücülere ve bölgesel kurtuluşu amaçlayanlara bir tepkidir.

2-İstanbul’daki hükûmet baskı altında olduğundan dolayı, üzerine almış olduğu sorumluluğun gereklerini yerine getirememektedir. Bu durum milletimizi yok olmuş gibi gösteriyor.

1-İlk defa İstanbul hükûmetine tepki gösterilmiştir.

2-İstanbul hükûmetinin bu tutumu da, durumun bir

parçası olarak, belirtilmiştir.

!!Mustafa Kemal Millî Mücadele esnasında Millî güçte bölünme yaşanmaması için padişaha karşı doğrudan tepki göstermeyip; tepkilerinde İstanbul hükûmetini hedef almıştır.

3- Milletin istiklalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.

1-Millî egemenlik fikri ilk defa üstü kapalı bir şekilde vurgulandı.

2-Kurtarıcı olarak, padişah, mandacı ve himayeci devletlerin yerini milletin kendisi aldı.

3-Kaderine razı olmaya bir karşı çıkış vardır.

4-İleride Millî egemenliğe dayalı devletin kurulacağına dair ilk işaretler verilmiştir.

5-Mustafa Kemal’in Türk milletine güvendiği ve mücadeleyi millete mal etmek istediği anlaşılmaktadır.

4-Milletin durum ve davranışını göz önünde tutmak ve haklarını dile getirip bütün dünyaya duyurmak için her türlü etki ve denetimden kurtulmuş Millî bir kurulun varlığı gereklidir.

a-İlk defa Heyet-i Temsiliye’nin kurulması istenmektedir.

b-Kurtuluş Savaşı’na, kişisellikten çıkarılarak, ulusal karakter kazandırılmaya çalışılmaktadır.

c-Genelgenin ihtilalci yönü görülmektedir.

5-Anadolu’nun her yönden güvenli yeri olan Sivas’ta Millî bir kongre toplanmalıdır.

a-Ulusal bir kongrenin toplanması istenmiştir.

b-Millî birlik ve beraberliğin sağlanması amaçlanmıştır.

6- Kongreye her sancaktan milletin güvenini kazanmış üç delege katılmalıdır. Delegeleri müdafaa-i hukuk cemiyetleri ve belediyeler seçmelidir. Delegelerin kongreye gelişi güzergâhları ve zamanları Millî bir sır olarak saklanmalıdır.

a-Kararların ulusal olması amaçlanmıştır.

b-Delegelerin milletin güvenini kazanmış kişilerden olmasının istenmesi kongrede alınacak kararların bütün millet tarafından kabul edilebilmesi içindir.

c-Delegelerin Millî Mücadele taraftarı olması için delegelerin müdafaa-i hukuk cemiyetleri tarafından belirlenmesi istenmiştir.

d-Delegelerin seçimle belirlenmek istenmesi ileride seçime dayalı bir sistemin olabileceğini de göstermektedir.

7-Doğu ileri adına 10 Temmuz 1919’da Erzurum’da bir kongre toplanacaktır. Bu tarihe kadar diğer illerin temsilcileri de Sivas’a gelebilirlerse; Erzurum kongresine katılmış olan delegeler Sivas’a hareket edecektir.

Amasya Genelgesinin Önemi:

1-Kurtuluş Savaşının **gereği** (Ülkenin bütünlüğü ve milletin bağımsızlığı tehlikededir.); **amacı** (Vatanın bütünlüğünün ve milletin bağımsızlık ve egemenliğinin sağlanması) ve **yöntemi** (Mücadeleyi halk yapacaktır.) ortaya konmuştur.

2-İşgalciler ve İstanbul hükûmetine bir tepkidir.

3-Millî mücadelenin programıdır.

4-Mustafa Kemal'in millete ilk çağrısıdır.

5-Türk inkılabının ihtilal safhası başlamıştır.

6-Kurtuluşun tek elden yürütülmesi için ortam hazırlanmaya çalışılmıştır.

7-Millî bağımsızlık hukuki yönden belgelere bağlanmıştır.

8-Evrensel haklar dile getirilmiştir.

9-Mustafa Kemal bu genelgeyi yayınlayarak ilk defa İstanbul'un verdiği yetkileri aşmıştır.

Açıklamalar:

1-Amasya Genelgesinin yayınlanmasından sonra İçişleri Bakanı Ali Kemal, Mustafa Kemal'e görevinden alındığını ve İstanbul'a geri dönmesi gerektiğini bildirdi. (Gerekçe olarak ise yetkilerini aştığı bildirildi.) Vakit kazanmak isteyen Mustafa Kemal ise “ Ben sadece padişhtan emir alırım” diyerek karşılık vermiştir. 7-8 Temmuz 1919 günü İstanbul'dan Mustafa Kemal'in görevden alındığına dair telgraf geldi. Mustafa Kemal ise 8-9 Temmuz 1919 günü askerlik mesleğinden ayrılarak sine-i millete döndüğünü bildirdi.

2-Amasya Genelgesinin esasları ilk defa Erzurum Kongresinde karara dönüştü.

3-Genelgeden sonra, İstanbul'un Anadolu'ya egemen değil tabi olması gerektiği bildirildi.

4-Genelgenin uygulanması ile ordu mensuplarının görevlendirilmesi Türk ordusunu da ihtilalin içine çekmiştir. 38

ERZURUM KONGRESİ

(23 TEMMUZ-7 AĞUSTOS 1919)

Erzurum Kongresi Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ile Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti tarafından Rum ve Ermenilere karşı Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgesinin bütünlüğünün korunması için toplanmıştır.

Kongrede Alınan Kararlar:

1-Millî sınırlar içinde vatan bir bütündür bölünemez
a-Bu madde Sivas Kongresi ve Misak-ı Milli kararlarının da ilk maddesidir.

b-Bölgesel amaçlı olarak toplanan kongre bütünü ilgilendiren karar almıştır.

c-Bütün bölücülere tepki gösterilmiştir.

2-Her türlü yabancı müdahalesine karşı millet, birlik olarak kendisini müdafaa edecektir.

3-Vatanın ve istiklalin muhafaza ve teminine

İstanbul Hükûmeti muktedir olamadığı takdirde; gayeyi temin için Anadolu'da geçici bir hükûmet kurulacaktır. Hükûmeti Millî kongre seçecektir. Kongre toplantı halinde değilse; bu işi temsil heyeti yapacaktır.

a-İlk defa geçici hükûmetten bahsedildi

b-İlk defa açıkça yeni bir devletten bahsedildi.

4-Kuva-yı Millîye'yiâmil, irade-i Millîyeyi hâkim kılmak esastır.

İlk defa millet iradesinden açıkça bahsedildi.

5-Hristiyan azınlığa siyasi hâkimiyetimizi zedeleyici ve sosyal dengemizi bozucu ayrıcalıklar verilemez.

6-Manda ve himaye kabul edilemez

a-Bağımsızlığın koşulsuz olarak sağlanacağı vurgulanmıştır.

b-Mandacılığa ilk defa tepki gösterilmiştir.

7-Millî meclisin derhal toplanmasına ve hükûmet işlerinin meclisin denetimi altında yürütülmesine çalışılacaktır.

a-İlk defa Meclis-i Mebusan'ın toplanması istenmiştir.

b-Tutarsız davranışlar içinde olan Damat Ferit Paşa hükûmeti kontrol altına alınmaya çalışılmıştır.

8-Ulusal irade padişah ve halifeyi de kurtaracaktır.

Mustafa Kemal birlik ve beraberliğin devamı için böyle bir kararı da kongrede almıştır.

9-Milletimiz insani ve asri gayeleri tebcil; sinai ve iktisadi hal ve ihtiyacımızı takdir eder.

Dışarıdan gelebilecek yardımların insani amaçlarla olması durumunda kabul edilebileceği vurgulanmıştır.

Kongrenin Önemi:

1-Erzurum Kongresi toplanış amacı ve katılımı yönüyle bölgeseldir. Fakat Mustafa Kemal kongreye katıldığı için kongrede ulusal kararlar da alınmıştır.

2-İstanbul'un muhalefetine karşı toplandığından ve aldığı kararlardan dolayı ihtilalci bir kongredir.

3-Tam bağımsızlık ve Millî egemenlik fikirleri açıkça vurgulandı.

4-Mustafa Kemal başkanlığında, dokuz kişiden oluşan ve Doğu illerini temsil eden temsil heyeti kuruldu.

5-İlk defa ulusal sınırlardan bahsedildi

6-Doğu Anadolu'daki cemiyetler ve Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Millîye Cemiyeti, Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk-ı Millîye Cemiyetinin çatısı altında birleştirildi.

7-Azınlık haklarına ilk defa tepki gösterildi

8-Sivil bir vatandaş olan Mustafa Kemal'in, kongreye ve temsil heyetine başkan seçilmesi, Mustafa Kemal'in yetki problemini ortadan kaldırdı.

9-İstanbul hükûmeti Mustafa Kemal, Rauf Orbay ve Refet Bele için tutuklama kararı çıkardı. (30 Temmuz 1919) 9 Ağustos 1919'da ise Mustafa Kemal askerlikten ihraç edildi.

10-Ulusal güçlerin birleştirilmesi için ilk adım atıldı

11-Ermenilere karşı takip edilecek yol belirlendi

12-Bağımsızlık, dış politika ilkesi olarak benimsendi.

13-Sivas Kongresi ve Misak-ı Millî Kararlarına zemin hazırlandı.

Açıklamalar:

1-Gücün tüm yurttan alınması için Sivas Kongresinin toplanmasına da gerek duyuldu

2-Mustafa Kemal ilk defa sivil bir vatandaş olarak Erzurum Kongresinde görev almıştır.

3-Erzurum Kongresinde dış işlerle de ilgili kararlar alınması, kongrenin meclis gibi hareket ettiğini gösterir.

4-Askeri yetkileri alınan Mustafa Kemal'in emrine Kazım Karabekir'in gönüllü olarak girmesi Mustafa Kemal'in liderlik sorunun çözülmesinde etkili olduğu gibi örgütlenme döneminde Mustafa Kemal'in işini de kolaylaştırmıştır.

5-Mustafa Kemal bölge dışından olduğu için ilk anda Erzurum Kongresine alınmak istenmedi. Kongreden Kazım Bey ve Cevat Dursun'un istifa etmesi sonucunda Mustafa Kemal ve Rauf Orbay kongreye alındı.

6-Kongreye 56 delege katıldı. İstanbul'un baskıları sonucunda Elazığ valisi Ali Galip Elazığ, Mardin ve Diyarbakır delegelerinin kongreye katılmasını engelledi.

E-BALIKESİR KONGRESİ

26-31 TEMMUZ 1919)

Balıkesir Kongresi Yunanlılara karşı Batı Anadolu'nun bütünlüğü için; Redd-i İlhak Cemiyetinin çalışmaları sonucunda Hacim Muhittin başkanlığında toplanmıştır.

Alınan Kararlar:

1-Yunanlılara karşı Kuva-yı Milliye'nin güçlendirileceği kararlaştırıldı.

2-Batı Anadolu'daki güçlerin birleştirileceği kararlaştırıldı.

3-Seferberlik ilan edildi.

4-Padişaha bağlılık bildirildi.

Balıkesir Kongresi Amasya Genelgesinin bağımsızlık yönünü kabul etmiştir. Batı Anadolu örgüt-lenmeye çalışılmıştır.

F-ALAŞEHİR KONGRESİ

(16-25 AĞUSTOS 1919)

Batı Anadolu'nun Yunanlılara karşı bütünlüğünün

korunması için Redd-i İlhak Cemiyeti'nin çalışmaları sonucunda Hacim Muhittin başkanlığında toplanmıştır.

Alınan Kararlar:

1-Erzurum ve Balıkesir Kongresinin kararları görüşüldü

2-Millî mücadeleyi destekleme kararı alındı

3-Yunanlılarla savaşıma kararı alındı

4-Gerektiğinde büyük devletlerin yardımının alınabileceği vurgulandı

G-SİVAS KONGRESİ (4-11 EYLÜL 1919)

Bütünlük ve bağımsızlığı korumak için nasıl bir politika izleneceğinin saptanması; saptanan politikanın bütünü kapsayacak şekilde tüm milletçe uygulanması amaçlanmıştır.

Kongrenin Karşılaştığı Sorunlar:

1-İstanbul hükûmeti ve işgal güçlerinin engellemesi sonucunda kongreye beklenildiği kadar üye katılamadı (38 kişi katıldı.)

2-Elazığ valisi Ali Galip'in kongreyi basacağı şayiası yayıldı (Ali Galip Sivas'taki askeri birlikten çekindiği için kongreyi basamadı)

3-Fransızların Sivas'ı işgal edeceği haberleri yayıldı. (Mustafa Kemal böyle bir şeyin mümkün olmayacağını belirtti.)

4-İlk anda Mustafa Kemal kongreye başkan seçilmek istenmediyse de; uzun tartışmalar sonucunda Mustafa Kemal kongreye başkan seçildi.

5- Delegelerin büyük bir çoğunluğu ABD mandasını savundu. Fakat Mustafa Kemal, ABD mandasının Türk milleti için uygun olmadığını delegelere anlatıp kabul ettirince; ABD mandası da kesin olarak reddedildi.(ABD Doğu Anadolu'da bir Ermeni devletinin kurulmasını istiyor; Osmanlı ülkesinin parçalanmasını öngörüyor; Türkiye'nin mandaterliğini ise istemiyordu.)

6-İstanbul Hükûmeti Mustafa Kemal ve kongreye katılanlar için tutuklama kararı çıkardı.

Erzurum Kongresinin kararları Sivas Kongresinin birinci maddesi olarak kabul edildiği için Sivas Kongresi Erzurum Kongresine göre daha kısa sürmüştür.

Alınan Kararlar:

1-Osmanlı hükûmeti bir dış baskı karşısında vatanın her hangi parçasını terk ve ihmal etmek zorunda kalırsa; halife ve saltanatın, vatan ve milletin korunmasını sağlayacak her türlü tedbir alınmıştır.

2-İtilaf devletlerinden haklarımıza saygı gösteren haklı ve adaletli bir karara varmalarını bekleriz

3-Millî cemiyetler Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti altında toplanmıştır.

a-Birlik sağlanmıştır.

b-Cemiyetler bölgesel olmaktan çıkarak ulusallaşmıştır.

c-Kuva-yı Millîye için komuta birliği sağlanmıştır.

d-Kurtuluş Savaşının tek elden yönetilmesi kolaylaşmıştır.

4-Mustafa Kemal başkanlığında tüm yurdu temsil edecek şekilde 15 kişiden oluşan temsil heyeti kuruldu.

5-Ali Fuat Cebesoy batı cephesi Kuva-yı Millîye komutanlığına tayin edildi.

a-Heyet-i Temsiliye ilk defa hükûmet gibi yürütme yetkisi kullandı.

b-Batı cephesinin oluşturulması için ilk adım atıldı

6-İrade-i Millîye Gazetesinin çıkarılmasına karar verildi.

7-Damat Ferit Paşa hükûmetinin iş başından uzaklaştırılmasına kadar İstanbul ile ilişkilerin kesildiği bildirildi.

Bu karardan yaklaşık yirmi gün sonra Damat Ferit Paşa hükûmeti istifa ederek yerine Ali Rıza Paşa hükûmeti geldi. Bu durum Sivas Kongresinin olumlu bir sonucudur ve Millî Mücadelecilerin İstanbul karşısında güçlendiğini gösterir:

Kongrenin Önemi:

1-Kongreler dönemi kapandı

2-Misak-ı Millî esasları belirlendi

3-Heyet-i Temsiliye bütün vatani temsil eder hale geldi

4-Millî birlik ve beraberlik büyük oranda sağlandı

5-Ulusal örgütlenme tüm vatani kapsadı

6-Gücünü halktan alan yeni bir otorite ortaya çıktı

7-Mustafa Kemal lider olarak benimsendi

8-Erzurum Kongresi kararları ulus düzeyinde genelleşti

9-Mondros Mütarekesi reddedildi

10-Sivas Kongresi milleti temsil eden tek kurul haline geldi

11-Tam bağımsızlık ve Millî egemenlik ilkeleri temel prensip olarak kabul edildi

12-Mandacılık kesin olarak reddedildi

13-Kuva-yı Millîye cepheleleri arasında kumanda birliği sağlandı

Açıklamalar:

1-Erzurum Kongresi; Doğu Bölgesinin, Osmanlı Devleti tarafından terk edilmek istenen yerinde geçici bir yönetim kurulacağından bahsederken; Sivas Kongresi bu kararı bütün yurdu kapsayacak şekilde kabul etti.

2-Mustafa Kemal ve arkadaşları 1 Mayıs 1919'da idama mahkûm edildi

3-İzinsiz toplanmasından; hakkında tutuklama kararı olan Mustafa Kemal'i kendisine başkan

seçtiğinden ve aldığı kararlardan dolayı Sivas Kongresi de ihtilalci bir nitelik taşıır.

H-AMASYA GÖRÜŞMELERİ (20-22 EKİM 1919)

Damat Ferit Paşa 2 Ekim 1919'da istifa edince, yeni hükûmeti Ali Rıza Paşa kurmuştur. Mustafa Kemal, Ali Rıza Paşa hükûmetini Damat Ferit Paşa hükûmetine nazaran daha ılıman olduğundan dolayı desteklediği gibi; ülkedeki birliğin sağlanıp korunması için İstanbul Hükûmeti ile iyi geçinmeye çalışmıştır. Mustafa Kemal ile Ali Rıza Paşa'nın karşılıklı görüşmeleri sonucunda Amasya'da, her iki tarafın uzlaşması amacıyla bir mülakat yapılmasına karar verildi. Amasya Görüşmelerine İstanbul Hükûmeti adına Bahriye Nazırı Salih Paşa katıldı. Millî mücadele hareketi adına Mustafa Kemal ve arkadaşları katıldı.

Alınan Kararlar:

1-Hiçbir vilayet terk edilmeyecek, himaye kabul edilmeyecektir. Bütünlük ve istiklal korunacaktır.

2-Azınlıklara siyasi hâkimiyetimizi zedeleyici ve sosyal dengemizi bozucu ayrıcalıklar verilmeyecektir.

3-Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, İstanbul Hükûmeti tarafından tanınacaktır.

4-Meclis-i Mebusan toplanmalıdır.

5-Meclis-i Mebusan, İstanbul dışında toplanmalıdır. (Meclisin, İstanbul'da toplanması halinde, mili mücadele ruhunu yansıtamayacağı ve rahat çalışamayacağı düşünülmüştür.)

6-Sivas Kongresi kararları meclis tarafından onaylanmalıdır.

7-Yapılacak antlaşmalar için Heyet-i Temsiliye'nin onayı alınmalıdır.

8-Seçimler serbest yapılmalıdır.

Önemi:

1-Millî mücadele, Heyet-i Temsiliye ve Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, İstanbul Hükûmeti tarafından hukuken tanındı

2-Temsil Heyeti ile İstanbul arasındaki ilişkiler yumuşadı

3-İstanbul Anadolu'ya bağlı olmaya başladı.

4-İtilaf Devletleri Anadolu hareketini İstanbul vasıtasıyla kontrol altına alamayacaklarını anlamıştır.

5-Meclis-i Mebusan'ın toplanması kararlaştırılmıştır.

Açıklamalar:

1-Görüşmelerde egemenlikten değil; bağımsızlıktan bahsedilmiştir.

2-Meclisin İstanbul dışında toplanması meselesinde anlaşmaya varılamadı

3-Salih Paşa kararların tamamını kendisinin kabul etmesinin bir anlam ifade etmediğini; kararların

hükûmet tarafından kabul edilmesinin önemli olduğunu; kararların hükûmet tarafından kabul edilmesi için elinden geleni yapacağını; bu konuda başarılı olamadığı takdirde istifa edeceğini açıkladı. Hükûmet, sadece Meclis-i Mebusan'ın açılması kararını tam olarak onayladı. Salih Paşa ise istifa etmedi.

HEYET-İ TEMSİLİYENİN

ANKARA'YA GELMESİ (27 ARALIK 1919)

Sebepleri:

- 1-Ankara'nın güvenli olması
- 2-Meclis-i Mebusan çalışmalarının yakından izlenmek istenmesi
- 3-Ankara'nın batı cephesine yakın olması
- 4-Ankara'nın iletişim ve ulaşım yönünden uygun olması.

Meclis-i Mebusan İçin Seçimlerin Yapılması

İşgal güçleri, seçimleri saltanat yanlılarının kazanacağını düşündüğünden seçimlere pek müdahale etmediler. Fakat Kasım 1919'da yapılan seçimlerden Millî Mücadele taraftarlarının çoğunluk olarak çıkması işgalcilerin Anadolu hareketini hâlâ anlayamadığını gösterdi. İşgalciler padişahın kontrolünde toplanacak olan bir meclisten kendi aleyhlerine bir kararın çıkmayacağını zannettiklerinden dolayı meclisin açılmasını da karışmadılar. Meclisin Misak-ı Millî kararlarını alması ise işgalcilerin Anadolu hareketini anlayamadığını bir defa daha göstermektedir.

MECLİS-İ MEBUSAN'IN AÇILMASI

(12 OCAK 1920)

Padişah meclisin İstanbul dışında toplanmasını, meclisin kendi kontrolünden çıkma olasılığından dolayı uygun görmüyordu. Meclisin İstanbul dışında toplanmasının anayasaya uygun olmayışı ise padişaha bu konuda dayanak sağlamaktaydı.

Mustafa Kemal ise işgal altındaki İstanbul'da, padişah başkanlığında toplanacak olan bir mecliste Millî Mücadele adına sağlıklı kararların çıkmayacağını tahmin ediyor ve meclisin Anadolu'da toplanmasını istiyordu. Mustafa Kemal meclisten sağlıklı kararlar çıktığı takdirde Millî Mücadelenin meşrulaşacağına inanıyordu. Fakat her şeye rağmen bu meclisin kurtuluşu gerçekleştiremeyeceğini düşünüyor ve bu durumu milletin de görmesini istiyordu. Bu açıdan meclisin İstanbul'da toplanması ve Misak-ı Millî kararlarından dolayı İstanbul'un işgal edilerek meclisin dağıtılması dolaylı yollarla de olsa olumlu oldu.

Erzurum mebusu seçilen Mustafa Kemal güvenlik meselesinden dolayı İstanbul'da toplanan meclise katılmadı.

Mustafa Kemal'in İstanbul'a Gönderdiği

Mebus Arkadaşlarından İstekleri:

1-Mecliste Millî Mücadelecilerin birlikte hareket etmesini sağlayacak olan bir Müdafaa-i Hukuk grubu oluşması

Mecliste müdafaa-i hukuk grubu bazı mebusların çekimser davranmasından dolayı kurulamayıp; bu grubun yerine içinde saltanat yanlılarının da olduğu ve Misak-ı Millî'yi ilan edecek olan Felah-ı Vatan grubu kuruldu.

2-Sivas Kongresi kararları mecliste onaylanması

Meclis Sivas Kongresinin bağımsızlıkla ilgili kararlarını onayladı(Misak-ı Millî). Fakat padişah kontrolündeki mecliste Sivas Kongresinin Millî egemenlikle ilgili maddeleri tartışma konusu dahi yapılamadı.

3-Mustafa Kemal meclise başkan seçilmesi

a-Mustafa Kemal işgalcilere ve İstanbul otoritesine Millî hareketin gücünü göstermek istiyordu.

b-Meclis dağıtıldığı takdirde, meclis başkanı sıfatıyla, meclisi Anadolu'da toplamayı amaçlıyordu.

c-Mustafa Kemal meclise başkan seçilmemiştir.

MİSAK-I MİLLÎ--PEYMAN-I MİLLÎ [MİLLÎ ANT] (28 OCAK 1920)

1-Millî sınırlar içinde vatan bir bütündür bölünemez.

Bu madde Erzurum ve Sivas Kongresinin de ilk maddesidir.

Ülkeyi bölmek isteyenlere karşı bir tepkidir.

Kurtarılacak vatanın sınırları belli olmuştur.

2- İşgal altındaki Arap topraklarının geleceği bölge halkının vereceği oylara göre belirlenecektir.

3-Kars, Ardahan ve Batum'un geleceğinin belirlenmesi için halk oylaması yapılacaktır.

4-Batı Trakya'nın geleceğinin belirlenmesi için halk oylaması yapılacaktır.

5-İstanbul ve Marmara Denizi her türlü tehlikeden uzak tutulursa; Boğazların dünya ticaret ve ulaşımına açılması mümkündür.

6-Azınlık hakları komşu ülkelerde Müslüman azınlığa verilen haklar kadar olacaktır.

7-Siyasi, iktisadi ve hukuki gelişmemizi engelleyen sınırlamalar (kapitülasyonlar) kabul edilemez.

Misak-ı Millî'nin Önemi:

1-Millî mücadelenin hedefi kesin olarak belli oldu

2-Millî sınırlar meclis onayından geçti

3-Millîyetçilik anlayışının yerleştiği görüldü

4-Meclis, kapitülasyonlara ilk ciddi tepkiyi gösterdi.

5-Millî Mücadele için meclisin desteği alındı

6-Kurtarılacak vatan belli oldu

7-Türk halkının temel hakları dile getirildi.

8-Ulusal devlet anlayışı kabul edildi

9-Alınan kararlar Turancılığın benimsenmediğini gösterdi

10-Ümmetçiliğin yerini ulusçuluk aldı

11-Mustafa Kemal'in askerlik hakları iade edildi

12-Misak-ı Millî'yi öfkeyle karşılayan İtilaf Devletleri, İstanbul'u resmen işgal etti.

13-Tam bağımsızlık ilkesi benimsendi

Açıklamalar:

1-Misak-ı Millî'de hedefler belirlendiği halde; hedeflere gidilecek yolun belirtilmemesi Mustafa Kemal'e hareket serbestliği verdi.

2-Misak-ı Millî kararları Wilson Prensipleri ile çelişmez.

3-Misak-ı Millî'de Osmanlı borçlarının ödenmesine de değinilmiştir.

4-Ulusal egemenlikten bahsedilmedi

5-Misak-ı Millî Lozan Konferansı'nda bütün dünyaya kabul edildi.

6-Sınırların belirlenmesinde Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı anda işgal edilmeyen yerler ve Türklerin çoğunlukta olduğu bölgeler ölçü alındı.

7-Misak-ı Millî ilk defa Londra Konferansı'nda dünyaya duyuruldu.

İSTANBUL'UN RESMEN İŞGALİ (16 MART 1920)

Sebepleri:

1-Meclis-i Mebusan'ın Misak-ı Millî'yi kabul etmesi

2-Mustafa Kemal'in otoritesini kırmak

3-Millî Mücadele'yi Türk halkının gözünde kötü göstermek

4-Panislamist eğilimlerin ve giderek güçlenen Bolşevik yayılcılığın İngiltere'nin bölgesel çıkarlarını tehdit edecek duruma gelmesi

Sonuçları:

1-Son Osmanlı Mebusan Meclisi dağıtıldı

2-Damat Ferit Paşa tekrar hükûmet başkanı oldu

3-İstanbul'daki Türkler de kurtuluş adına İstanbul'da ümit kalmadığını görünce Anadolu'ya geçti

4-Damat Ferit Paşa'nın tekrar yönetime getirilmesi halkı İstanbul Hükûmeti'nden soğuttu

5-TBMM'nin açılışına zemin hazırlandı

6-Padişah tutuklu duruma düştüğünden dolayı; Mustafa Kemal'e padişah adına söz söyleme imkânı doğdu

7-Türk halkı nezdinde İngilizlerin, bütün planları ortaya çıktı.

8-İngilizler, Osmanlı Meclisi'ne saldırmakla Millî iradeye ve demokrasiye karşı olan saygısızlıklarını gösterdiler

9-Bazı mebuslar sürgün edildi, bazı mebuslar tutuklandı; bazıları ise Anadolu'ya kaçtı.

10-İstanbul'dan Anadolu'ya göç başladı

11-Mustafa Kemal'in meclisin İstanbul'da toplanmamasına dair yaptığı itirazların haklılığı ortaya çıktı.

İşgalciler halkın kendilerine karşı tepkisini önlemek ve işgalden Millî Mücadelecileri sorumlu tutmak için şu genelgeyi yayınladılar:

1-İşgal geçicidir

2-Saltanatın devamını ve güçlenmesini istemekteyiz

3-Anadolu'da işgal devletlerinin isteklerine muhalefet edildiği takdirde; İstanbul da Türklerin elinden alınacaktır.

4-İstanbul'dan verilecek emirlere uyulmalıdır.

Mustafa Kemal'in İşgale Tepkisi:

1-İşgalciler kınandı

2-İstanbul ile ilişkiler kesildi

3-Anadolu'daki bazı işgalci subaylar, Malta'ya sürgün edilen Türk mebuslarına karşılık tutuklandı

4-Osmanlı Devleti'nin Anadolu'daki gelir kaynaklarına el kondu

5-İşgalcilerin sevkıyat yaptıkları Ulukışla-Geyve Demiryolu işlemez hale getirildi.

Ek Bilgi: İstanbul'un işgal edildiğini Anadolu'ya Telgrafçı Hamdi Bey haber vermiştir.

TBMM'NİN AÇILMASI (23 NİSAN 1920)

TBMM'nin Açılış Amaçları:

1-Millî iradeyi egemen kılmak

2-Ulusal güçleri bir arada tutmak

3-Bağımsızlığı sağlamak

4-Bağımsızlı ve egemenliği sağlayacak otorite ve gücü oluşturmak

TBMM'ye öncelikle, işgal dolayısıyla İstanbul'dan kaçıp gelen mebuslar kabul edilmiş, görüşmeler kaldığı yerden başlatılarak, Ankara'daki Meclis, Meclis-i Mebusan'ın devamı gibi gösterilmiştir.

Mustafa Kemal'in Meclisin Çalışma Şartlarını Belirlemek İçin Meclise Sunduğu Öneri:

1-TBMM'nin üstünde hiç bir güç yoktur.

TBMM bütün güçlerin üzerinde kabul edilmiştir.

2-Hükûmet kurmak gereklidir.

Bu madde meclisin kuruculuk yönünü gösterir

3-Geçici olduğu bildirilerek bir hükûmet başkanı tanımak; ya da padişah vekili çıkarmak doğru değildir.

Bu madde açılan meclisin daimi olduğunu vurgulamaktadır.

4-Mecliste yoğunlaşan ulusal iradenin yurdun alın yazısına doğrudan doğruya el koymasını kabul etmek temel ilkedir.

5-Yasama ve yürütme TBMM'ye aittir.

- 18 Eylül 1920’de kurulan İstiklal Mahkemelerinin üyeleri de milletvekillerinden olduğundan dolayı yargı da meclisin eline geçmiştir.

- Yasama, yürütme ve yargının mecliste toplanmasına güçler birliği ilkesi denilir.

- Güçler birliği ilkesi olağan üstü durumdan dolayı kabul edilmiştir. Hızlı karar alınıp; alınan kararların hızlı uygulanması amaçlanmıştır.

- Güçler birliği ilkesi demokrasiye uygun değildir. Demokrasiye uygun olan kuvvetler ayrılığı ilkesi 1961 Anayasası ile kabul edilmiştir.

6-Meclisten seçilecek bir kurul meclis adına hükümet işlerine bakar. Oluşturulan bu kurul yani İcra Vekilleri Heyetinin başkanı meclisin de başkanıdır.

- Kurulan bu sisteme meclis hükûmeti sistemi denilir. Bu sistemde bakanlar meclisten tek tek seçilir.

-Meclis hükûmeti sisteminde hükûmet üyeleri meclisten tek tek seçildiğinden dolayı hükûmetin kurulması gecikir; dolayısıyla da yürütme olumsuz etkilenirdi.

-Meclis hükûmeti sistemi Cumhuriyet ilan edilene kadar devam etmiştir.

-Saltanat devam ettiğinden dolayı devlet başkanlığı kurumu oluşturulamamıştır. Meclis başkanlığı ile hükûmet başkanlığı aynı kişide toplanmıştır.

7-Padişah ve halife baskı ve zordan kurtulduğu zaman, meclisin düzenleyeceği yasal ilkeler doğrultusunda yerini alır.

-Birliğe ihtiyaç duyulan bu dönemde padişahlık ve halifelik kurumunun açıkça karşısına geçilmemiştir.

-Bu madde ileride saltanat ve halifeliğin kaldırılabilirliğini göstermektedir. Çünkü padişah ve halifenin durumunu meclisin belirleyeceği dile getirilmiştir.

!!Bu önerge Teşkilat-ı Esasiye Kanunu kabul edilene kadar meclisin çalışma şartlarını belirlemiştir.

TBMM’nin Açılmasının Önemi:

1-Millî egemenlik ilkesi kurumlaştı

2-Halkçı, ulusçu ve demokratik bir Türk devleti oluştu

3-Temsil Heyeti’nin görevi sona erdi

4-Ulusal örgütlenme tamamlandı

TBMM’nin Özellikleri:

1-İhtilalcidir: İstanbul’daki otoriteye rağmen meclis açılmış, yeni bir devlet oluşturulup; Hıyanet-i Vatanîye gibi kanunlar çıkarılmıştır.

2-Kurucudur: Yeni bir hükûmet ve yeni bir devlet ortaya çıkarılmış; bir devlet için gerekli olan kanunlar ve anayasa hazırlanmıştır.

3-Halkçı, demokratik ve **ulusçudur**.

4-Millî egemenlik ilkesi temel ilkedir.

5-Güçler birliği ilkesi kabul edilmiştir

6-İstiklal mahkemelerini kurmakla **yargı gücünü** ortaya koymuştur.

7-Kurtarıcı bir meclistir.

8-Meclis hükûmeti sistemi kabul edilmiştir.

9-İlk meclisteki vekiller arasında **fikir birliği yoktur**. Misak-ı Millî (bağımsızlık) birleştikleri tek fikirdir. Meclisin bu özelliğinden dolayı da bu meclis inkılapları yapmaya uygun değildir.

10-Dış politikada ilk temas Rusya ile kurdu ve **ilk elçisini Rusya’ya** gönderdi.

11-30 Nisan 1920’de varlığını dünya devletlerine duyurdu.

TBMM’nin Otoritesini Artırma Çalışmaları:

1-İstanbul Hükûmeti’nin çalışmaları yok sayıldı

2-Otoriteyi artırıcı tedbirler alındı

3-Hıyanet-i Vatanîye Kanunu çıkarıldı

4-İstiklal Mahkemeleri kuruldu

5-İsyanlar bastırıldı

6-Anayasa ilan edildi

TBMM’nin Birliği Sağlama ve Devam Ettirme Çalışmaları:

1-Yapılacak idari, siyasi vb. değişimler savaş sonrasına bırakıldı

2-Meclis-i Mebusan’ın üyeleri TBMM’ye kabul edildi

3-Kurulan devletin yönetim şeklinin cumhuriyet olduğu ifade edilmedi

4-Güçler birliği ilkesi kabul edildi

5-Padişah ve halifeye karşı, savaş bitene kadar açıkça tavır takınılmadı

I. Meclis 23 Nisan 1920 ile 1 Nisan 1923 tarihleri arasında çalışmıştır. 11 Ağustos 1923’de ise II. Meclis çalışmalarına başlamıştır.

I. Meclisin Yenilenme Nedenleri:

1-Devlet sisteminin geliştirilmesi ve barıştan sonra izlenecek olan politikaların belirlenmesi konusunda milletvekillerinin anlaşmazlığa düşmesi.

2-İtilaf Devletlerinin Lozan görüşmelerini keserek Türkiye’deki tartışmalı ortamdan yararlanmak istemesi

3-Meclisin savaş döneminde yıpranmış olması

4-Meclisin inkılapları yapmaya uygun olmayışı

İÇ İSYANLAR

Sebepleri:

1-İşgalcilerin işgallerini yerleştirmek, kolaylaştırmak istemesi

2-Osmanlı yönetiminin Mustafa Kemal ve arkadaşlarını etkisiz duruma getirmek istemesi

3-TBMM’nin halktan yeni fedakârlıklar istemesi

4-İtilaf devletlerinin Millî Mücadeleyi iç karışıklıklarla yıpratmak istemesi

5-Osmanlı ordusunun terhis edilmiş olmasından dolayı oluşan asayişsizlik

6-Bazı Kuva-yı Millîye'cilerin ve Millî Mücadelecilerin tutarsız davranışları

7-Millî mücadele politikasının bazı çıkar çevrelerini rahatsız etmesi

8-Azınlıkların emelleri

9-Bazı Kuva-yı Millîyeciler'in düzenli ordunun emrine girmek istemeyişi

A-İstanbul Hükûmeti Tarafından Desteklenen İsyanlar

1-Ahmet Anzavur İsyanı:

1-İngilizlerin, Millî Mücadelecileri Çanakkale Boğazı çevresine yaşıtırmak istemeyişi

2-İstanbul yönetiminin Millî Mücadeleden duyduğu tedirginlik

Özellikleri:

1-İsyan Marmara'nın güneyinde Susurluk civarında çıkmıştır.

2-Millî mücadelecilere karşı bölgedeki halk kışkırtıldı

3-İsyan TBMM açılmadan önce başladı

4-Saltanat yanlısı bir isyandır

5-İsyan önce Ethem Bey tarafından bastırıldıysa da; Ahmet Anzavur tekrar isyan çıkardı. Bu isyanı ise Ali Fuat Cebesoy 20 Mayıs 1920'de kesin olarak bastırdı.

2-Kuva-yı İnzibatiye (Halifelik Ordusu) İsyanı

Sebepleri:

1-İngilizlerin, Millî Mücadelecileri Boğazlar çevresine yaşıtırmak istememesi

2-İstanbul yönetiminin duyduğu tedirginlikler

Halifelik ordusu denilen isyancı birliğini Süleyman Şefik İngilizlerin istek ve desteği ile hazırladı. Birliğin oluşturulmasında genellikle Enver Paşa'nın ordudan tasfiye ettiği eski subaylar kullanıldı.

Özellikleri:

1-İsyan Adapazarı civarında başladı

2- Ethem Bey ve Refet Bele tarafından bastırıldı

3-İsyanın bastırılması sonucunda Kuva-yı İnzibatiye birliğinin çoğu Millî Mücadele saflarına geçti

Ahmet Anzavur ve Kuva-yı İnzibatiye İsyanlarının başarısız olması İngilizlere; İstanbul Hükûmeti'nin başarısız olduğunu gösterdi ki bundan sonra İngilizler direkt kendileri isyanları desteklemeye başladılar.

!!28 Nisan 1920'de Anadolu'da, padişah adına, asayiş sağlamak için Anadolu Fevkalade Müfettişliği kuruldu.

B-İstanbul Yönetimi ile İşgalcilerin Düzenlettirdiği İsyanlar

1-Bozkır-Zeynelabidin İsyanı

Millî mücadeleye karşı çıkan ilk isyandır

Padişah taraftarı bir isyandır

Konya havalisinde çıkmıştır.

2-Bolu-Düzce Ayaklanması:

12 Nisan 1920'de başladı

Ethem Bey tarafından bastırıldı

3-Çapanoğulları İsyanı

1-Yozgat, Çorum ve Tokat havalisinde etkili oldu

2-Bölgedeki halk kullanılmak istendi

3- Ethem Bey tarafından bastırıldı

4-Delibaş Mehmet-Konya İsyanı

1-Halifelik taraftarı bir isyandır

2-Konya ve Isparta'da etkili oldu

3-İsyanın çıkarılmasında İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunanlılar etkili oldu

4-Millî kuvvetler karşısında tutunamayan Delibaş Mehmet önce Fransızlara sonra Yunanlılara sığınmıştır.

5- Çopur Musa İsyanı:

1-İsyan Afyon'da çıktı

2-İsyanın çıkmasında Yunanlıların kışkırtmaları da etkili oldu

3-İsyan Refet Bele tarafından bastırıldı

Diğer İsyanlar

6- Cemil Çeto İsyanı (17 Haziran 1920):

7- Millî Aşireti İsyanı (8 Haziran 1920):

8- Koçgiri İsyanı:

9- Ali Batı İsyanı

C-Kuva-yı Millîye'cilerin Çıkardığı İsyanlar

Demirci Mehmet Efe İsyanı:

1-Yunanlılara karşı başarılı mücadeleler vermiş olan Mehmet Efe, düzenli ordu kurulurken ilk günlerde düzenli ordunun emrine girmek istemedi

2-Demirci Mehmet Efe ikna edildi ve efeleriyle birlikte düzenli ordunun emrine alındı.

Ethem Bey İsyanı:

1-Yunanlılara karşı başarılı mücadeleler veren ve isyanların bastırılmasında büyük katkıları olan Ethem Bey düzenli ordunun emrine girmeyerek isyan etmiştir.

2- Ethem Bey düzenli orduya karşı girdiği mücadelede başarılı olamayınca; 5 Ocak 1921'de Yunanlılara sığınmış; kendisine bağlı birlikler ise 20 Ocak 1921'de düzenli ordunun emrine girmiştir.

D-Azınlıkların Çıkardığı İsyanlar

Sebepleri:

1-Osmanlı Devleti'nden toprak koparma düşüncesi

2-Emellerinin olduğu bölgelerde çoğunluk olma düşüncesi ile Türk milletini yıldırarak, bölgeden kaçırma

3-İşlerini kolaylaştırma düşüncesi ile işgallere zemin hazırlama

4-İşgal devletlerinin kışkırtmaları

Ermeni isyanları Gümrü ve Ankara Antlaşmaları ile bitirilirken; Karadeniz'deki Rum isyanları Şubat 1923'e kadar devam etti.

TBMM'nin İsyanlara Karşı Aldığı Önlemler:

1-İstanbul ile ilişkiler kesildi

2-İstanbul Hükûmeti'nin icraatları yok sayıldı

3-İstanbul'un halkı Millî Mücadelecilere karşı kışkırtmak için yayınladığı fetvalara karşı; Ankara müftüsü Rıfat Börekçi fetva yayınladı

4-Damat Ferit Paşa vatan haini kabul edildi

5-29 Nisan 1920' Hıyanet-i Vataniye Kanunu çıkarıldı

6-18 Eylül 1920'de İstiklal Mahkemeleri kuruldu

7-İsyanlara karşı Kuva-yı Millîye, merkez ordusu ve düzenli ordu kullanıldı

İsyanların Sonuçları:

1-Anadolu daha fazla işgal altında kaldı

2-Millî mücadelenin başarıya ulaşması gecikti

3-Yunanlılar Anadolu'da daha fazla ilerledi

4-Kardeş kanı akıtıldı

5-Anadolu birliği zedelendi

6-Ekonomik zayıflar oldu

7-İsyanları bastıran TBMM'nin otoritesi arttı

Açıklamalar:

1-İsyanları kışkırtan ve çıkaranlar kutsal değerleri kullandılar

2-Padişaha bağlılık, Millî Mücadeleyi halka kötü gösterdi

3-Asker kaçaklarının bir kısmı isyanların insan gücünü oluşturdu

4-Yunan ordusu dahî bazı dönemlerde halifelik ordusu olarak tanıtıldı

5-İsyanların bastırılmasında TBMM'nin güçler birliği ilkesi etkili oldu

6-TBMM'ye karşı çıkarılan isyanlarda İstanbul yönetimi Millî Egemenliği; İşgalciler Millî Bağımsızlığı hedef almıştır.

7-19 Mayıs 1919'da başlayan isyanlar 1921 yılı sonlarına kadar devam etti.

SEVR ANTLAŞMASI (10 AĞUSTOS 1920)

Antlaşmanın Geç İmzalanmasının Sebepleri:

1-Mondros Mütareke'sinin kalıcı hükümler içermesi.

2-Osmanlı Devleti'ni paylaşmak isteyen devletlerin çıkar çatışmasına girmesi

3-İşgalcilerin iç isyanlar ve Yunan işgalinin sonucunu beklemesi

4-Kurtuluş Savaşının başlamış olması

5-Yunanlıların İzmir'i işgal etmesinin paylaşım planlarını değiştirmesi

İtilaf devletlerine göre Osmanlı ile imzalanacak

olan antlaşma Türk halkını kısmen rahatlatır ve Mustafa Kemal'den koparırdı.

Yunan güçleri 22 Haziran 1920'de, imzalanacak olan antlaşmanın kabulüne zemin hazırlamak için, Milne Hattını aşarak; Bursa-Uşak çizgisinde harekete geçti. Yunanlılar 20 Temmuz 1920'de Doğu Trakya'yı işgal ettiler. (3 Kasım 1919'da İngilizler tarafından Yunanlıların güvenliğinin sağlanması ve Yunan işgalinin yerleşmesi için, İzmir, Aydın, Manisa'nın bir kısmı, Soma ve Ayvalık'ın bir kısmını Yunan işgali altında bırakacak şekilde çizilen ve Yunanlıların ve Kuva-yı Millîye'nin karşılıklı olarak geçmesi yasaklanan hatta **Milne Hattı** denilir.)

Bu gelişmeler üzerine Saltanat Şurası meseleyi görüşmek üzere 22 Temmuz 1920'de toplandı. Yapılan şurada Rıza Paşa hariç tüm üyeler Sevr Antlaşması'nın imzalanması yönünde kararı bildirdi. Saltanat Şurası'nın Sevr Antlaşması'nı imzalamak istemesinde Bursa ve Doğu Trakya'nın işgal edilmesi etkili oldu.

Antlaşmanın maddelerini hafifletmek için Damat Ferit Paşa Fransa'daki Sevr kasabasına gittiye de etkili olamadı.

Sevr Antlaşması'nı imzalamak için Rıza Tevfik, Reşat Halis ve Hadi Paşa'dan oluşan grup Fransa'ya gönderildi.

İşgalci devletler Sevr Antlaşması'nın imzalanması ile Şark Meselesinin hallolacağına inanıyordu.

TBMM, Sevr Antlaşması'nı tanımadığı gibi; 19 Ağustos 1920'de aldığı kararla, antlaşmayı imzalayanları vatan haini kabul etti. Türk milletinin bu antlaşmaya cevabı ise Kurtuluş Savaşı oldu. Halk bu durum karşısında Millî Mücadelenin gereğini daha iyi anladı.

Padişah Sevr Antlaşması'nın imzalanmasını kabul etmekle hukuka ve Millî iradeye aykırı davranmıştır. Çünkü Kanun-ı Esasi'ye göre bir antlaşmanın imzalanabilmesi için Meclis-i Mebusan'ın onayının alınması gerekir. Sevr Antlaşması bu yönüyle hukuka aykırı olduğu gibi; Meclis-i Mebusan'ın aldığı Misak-ı Millî kararları ile çeliştiği için Millî iradeye de aykırıdır. Türklerin çoğunlukta olduğu Anadolu'yu böldüğü için evrensel beyannamelere de aykırıdır. (Fransız İhtilali'nin yaydığı fikirler ve Wilson Prensipleri)

Sevr Antlaşması'nın İçeriği:

1-Osmanlı ülkesi; Giresun, Ordu, Samsun, Tokat, Çorum, Amasya, Sinop, Kastamonu, Çankırı, Ankara, Eskişehir, Bolu, Zonguldak, Bilecik, İstanbul ve Kayseri'nin doğusu ile sınırlı kalıyordu.

2- Boğazlar her zaman bütün devletlerin gemilerine açık tutulacak; Türklerin hiç bir etkisinin

bulunmadığı, kendine has polis gücü, bütçesi ve bayrağı olan bir komisyon tarafından yönetilecek. (İlk defa Boğazların yönetimi için komisyon kurulması kararı verilmiştir. Bu madde İstanbul'un güvenliğini tehlikeye düşürüyordu.

3-Midye-Büyük Çekmece hattının batısı ve İzmir dâhil Batı Anadolu Yunanistan'a verilecek

4-Doğu Anadolu'da sınırları Wilson tarafından çizilecek ve Karadeniz ile Akdeniz'e çıkışı olan bir Ermeni devleti kurulacaktır.

5-Doğu Anadolu'da bir Kürt devleti kurulacaktır.

6-Antalya ve Konya havalisi İç Batı Anadolu'nun içlerine kadar İtalyanlara verilecektir.

7-Mardin, Urfa, Antep, Adana, Malatya ve Sivas dolaylarını birleştiren bölge ve Suriye Fransa'ya verilecektir.

8-Hicaz hariç olmak üzere Arabistan ve Musul İngiltere'ye verilecektir.

9-Rodos ve On İki Ada İtalya'ya; Ege Adaları Yunanistan'a verilecektir.

10- BrestLitovsk Antlaşması tanınmayacaktır.

11-Osmanlı ordusunun mevcudu 50.700'ü geçmeyecek; askerlik mecburi olmaktan çıkarılacak, deniz gücü 13 ufak gemiyi geçmeyecek, orduda tank, ağır makineli tüfek, top ve uçak bulunmayacaktır.

12-Osmanlı maliyesini işgalcilerin oluşturacağı bir komisyon düzenleyecektir.

13-Kapitülasyonlar genişletilerek bütün devletlere verilecektir.

14-Azınlık hakları artırılacak; azınlık haklarının garantisi için bir komisyon kurulacaktır.

15-Osmanlı savaş tazminatı ödeyecektir.

Antlaşmanın Önemi:

1-Osmanlı Devleti sömürge durumuna getirildi

2-İşgalciler şark meselesini hallettiklerine inandı

3-Halkın direnme gücü kamçılandı

4-Türk milleti İstanbul yönetimine ve İngilizlerle güvenilemeyeceğini bir defa daha anladı.

5-Azınlıklar emellerine ulaştığını zannetti.

Açıklamalar:

1-Osmanlı yönetimine göre Sevr Antlaşması tamamen yok olmaktan daha iyiydi

2-Bu antlaşma Ayastefanos Antlaşması gibi geçersiz ve uygulanmayan bir antlaşmadır.

DÜZENLİ ORDUNUN KURULMASI

İzmir'in işgalinden sonra Kuva-yı Millîye birlikleri Ayvalık, Bergama, Soma, Akhisar, Salihli, Nazilli ve Aydın'da Yunanlılara karşı başarılı mücadeleler vermiştir.

Kuva-yı Millîye düşmanı oylayabiliyor fakat düşmanı yurttan atacak şekilde karşı taarruza geçemiyordu. Bu durumu bilen Mustafa Kemal,

düzenli ordunun kurulmasının şart olduğuna inanıyor; fakat bu düşüncesini meclise kabul ettiremiyordu.

22 Haziran 1920'de başlayan Yunan Taarruzu Gediz muharebelerinde Kuva-yı Millîye'nin mağlubiyetine sebep oldu. Kuva-yı Millîye'nin komutanı olan Ali Fuat Cebesoy mağlubiyete Kuva-yı Millîye'nin disiplinsizlik ve düzensizliğini sebep gösterirken; Kuva-yı Millîye'ciler mağlubiyetin sebebi olarak Ali Fuat Cebesoy'un başarısızlığını ileri sürüyorlardı. Gediz Muharebeleri, Mustafa Kemal'in düzenli ordu konusundaki düşüncelerini haklı çıkarmış ve bunun üzerine 8 Kasım 1920'de yapılan meclis toplantısı sonucunda Ali Fuat Cebesoy'un Moskova büyükelçiliğine tayin edilmesine ve düzenli ordunun kurulmasına karar verilmiştir.

Batı Cephesinde düzenli orduyu kurmakla İsmet İnönü görevlendirildi. Cephenin güneyi ise RefetBele'nin komutasına verildi.

127 Aralık 1920'de Kuva-yı Seyyare'nin kaldırılarak düzenli orduya katılması kararlaştırıldı

Düzenli Ordunun Kurulma Sebepleri:

1-Halk ile Kuva-yı Millîye birliklerinin karşı karşıya gelmeye başlaması

2-Yunan ilerleyişinin durdurulamayışı

3-Kuva-yı Millîye 'in merkezi otoriteden yoksun oluşu

4-Kuva-yı Millîye 'in bölgesel amaçlı olması

Düzenli Ordunun Özellikleri:

1-Kurtuluş Savaşı'nda sadece Yunanlılara karşı savaşı

2-TBMM'ye karşı oluşan bazı isyanları bastırdı

3-Tekâlif-i Millîye Emirlerinin uygulanması sonucunda taarruz gücüne ulaştı

4-I. İnönü Muharebesi ilk savaşı ve ilk başarısıdır.

5-Eskişehir-Kütahya Muharebeleri tek başarısızlığıdır.

KURTULUŞ SAVAŞI

A-GİRİŞ:

1-Halk kongreleriyoluileörgütlenipbirleştirilmiştir.

2-Güneyde Fransız ve Ermenilere karşı Kuva-yı Millîye; Doğu Anadolu'da Ermenilere karşıdan kalan XV. Kolordu; Batı Anadolu'da Yunanlılara karşı TBMM'nin kurduğu düzenli ordu kullanılmıştır.

3-Ordu taarruz gücüne ulaşana kadar Yunanlılara karşı batı cephesinde savunmada kalınmıştır.

4-Kurtuluş Savaşında bağımsızlık ve egemenlik birlikte yürütülmüştür.

5-Kurtuluş Savaşı, Türk milletinin I. Dünya savaşının sonuçlarına bir tepkisidir.

6-Mondros Mütareke'sinin Osmanlı devletini etkisiz duruma getirmesi, kurtuluş mücadelesini halkın yapmasına sebep olmuştur.

7-Kurtuluş savaşı için ilk adımları Millî cemiyetler atmış, kurtuluşu TBMM tamamlamıştır.

8-İtalyan ve İngilizlerle askeri mücadele olmamasına rağmen; en fazla diplomatik mücadele İngilizlerle olmuştur.

9-TBMM’de ilk bunalım ordu, ikinci bunalım ise hükûmet meselesinden dolayı çıkmıştır.

CEPHELER

A-DOĞU CEPHESİ

Ermeni Sorunu:

Ermeniler Osmanlı ülkesinde rahat bir şekilde yaşıyordu. Osmanlı Devletinde bakanlık ve yargıçlık yapan Ermeniler dahi vardı. Van, Bitlis, Diyarbakır, Tokat ve İstanbul yoğun olarak yerleştikleri yerlerdi. Osmanlı ülkesinin her yerine istedikleri gibi yayılmışlardı.

Fatih zamanında İstanbul’da Ermeni patrikhanesi kurulmuştur. Tanzimat Dönemi’nde Fransızlar Katoliklerin; İngilizler Protestanların koruyuculuğunu yaparken; Ruslar da Ortodoksların ve Ermenilerin koruyuculuğunu yapıyordu.

Osmanlı Devleti, Ermenilere devlete bağlılıklarından dolayı millet-i sadıka diyordu. XIX. yüzyılda birçok ayaklanma olurken; Ermeniler bu ayaklanmalardan pek etkilenmemiştir. Doğu Anadolu’da karışıklıklar çıkararak, bu bölgeden güneye inmeyi planlayan Rusya, Ayastefanos Antlaşması’ndan itibaren Ermeni meselesini gündeme getirmiştir. Doğu Anadolu’da bir Ermeni Devleti kurdurarak Rusya’nın güneye inmesini önlemek isteyen İngiltere ise Berlin Konferansında Ermeni meselesini gündeme getirdi. Yani Ermeni meselesi İngiltere ile Rusya’nın kışkırtmaları sonucu ortaya çıkmıştır.

Rusya ve İngiltere’nin kışkırtmaları sonucunda XIX. yüzyılın sonlarında Ermeniler arasında da milliyetçilik çalışmaları görülmeye başladı. Ermeniler teşkilatlanmak için Hınçak(1887) ve Taşnak-sütyun(1890) cemiyetlerini kurdular.

Osmanlı ülkesinde en son isyan eden azınlık olan ve hiç bir bölgede yeterli çoğunluğu olmayan Ermenilerin, Osmanlı ülkesinde isyanlar çıkararak başarıya ulaşmaları mümkün değildi.

Ermeniler XX. yüzyılın başlarında Osmanlı Bankasını bastılar, 1904’de Sason isyanını; 1914’de Zeytun İsyanını çıkardılar. II. Abdülhamit’e suikast düzenlediler.

I. Dünya Savaşı esnasında Ruslar tarafından kullanılan Ermeniler yıllarca birlikte yaşadıkları Türklere saldırmaktan çekinmediler. Osmanlı Devleti Doğu Anadolu’da Türklere Ermeniler arasında olayların çıkarmaması için Ermenileri 14 Mayıs

1915’de çıkardığı tehcir kanunu ile Suriye bölgesine göç ettirdi.

BrestLitovsk Antlaşması ile Rusya I. Dünya Savaşından çekilince; İngilizler Batum petrol bölgesinde etkili olabilmek ve Osmanlı ile Rusya arasında tampon bölge oluşturmak için Gümrü civarında Ermenilere devlet kurdurdu. (28 Mayıs 1918)

Paris Konferansında, Doğu Anadolu’da, Ermeni devletinin kurulması kabul edildi. Mondros Mütarekesi’nin İngilizce metninde Doğu illerine Ermeni vilayetleri denmesi de İngilizlerin Ermenilerle ilgili düşüncesini, daha Paris Konferansından önce ortaya koyuyordu.

Doğu Anadolu’da kurulacak olan Ermeni devletinin mandaterliği Paris Konferansı esnasında ABD’ye verilmiştir. ABD, Ermeni mandaterliğinden Aralık 1919’da oluşturulan Harbord Raporu sonucunda vazgeçmiştir. Bu rapor Ermenilerin Doğu Anadolu’da azınlıkta olduğunu, Türklerin mücadeleye hazır olduğunu ve ABD için Doğu Anadolu’ya yönelik olarak alınacak bir mandaterliğin zararlı olacağı belirtiyordu.

Doğu Anadolu’daki Ermeni olaylarından dolayı Kazım Karabekir komutanı olduğu XV. kolorduyu dağıtmamıştı. Bu kolordunun varlığı Ermeniler için kısmen de olsa caydırıcı bir unsurdu. Bölge Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin çalışmaları sonucu örgütlenmişti.

9 Haziran 1920’de Kazım Karabekir’in, TBMM tarafından, Doğu Cephesi Komutanlığı’na atanması sonucunda devletin ilk cephesi oluşmuş oldu.

28 Ekim 1920’de harekete geçen Türk ordusu karşısında tutunamayacağını anlayan Ermeniler barış isteyince, 3 Aralık 1920’de Kazım Karabekir, TBMM adına Ermenilerle Gümrü Antlaşması’nı imzaladı.

!!5 Aralık 1920’de Ermenistan Sovyet Rusya yönetimine girdiği için Gümrü Antlaşması Ermeni meclisinden geçememiştir.

GÜMRÜ ANTLAŞMASI (3 ARALIK 1920)

1-Ermeniler Kars, Gümrü ve Sarıkamış’ı terk edecek

2-Aras Nehri ile Çıldır Gölü arası Türk-Ermeni sınırı olacak

3-Ermeniler TBMM aleyhine olan antlaşmaları tanımayacaktır.

4-Göç ettirilmiş olan Ermeniler altı ay içinde Türkiye’ye geri dönebilecektir.

Ermeniler Kars civarından çekilince; Türkiye, Devleti Gürcüler ile sınır komşusu oldu. Ardahan’ın bir kısmı, Artvin ve Batum Gürcülerin elindeydi. TBMM’nin verdiği ultimatom sonucunda 23 Şubat

1921’de Gürcüler Artvin, Ardahan ve Batum’u terk etti. (Batum Antlaşması)

Gümrü Antlaşması’nın Önemi:

1-Mondros Mütarekesi ile belirlenen sınırlar ilk defa aşılmıştır.

2-TBMM’nin ilk askeri ve siyasi başarısı görüldü

3-Ermenistan TBMM’yi antlaşma imzalayarak tanıyan ilk devlet oldu

4-Misak-ı Millî yönünde ilk adım atıldı

5-Sevr Antlaşması’na ilk darbe vuruldu

6-Doğu sınırının belirlenmesi yönünde ilk adım atıldı

7-Doğudaki güçleri batıya kaydırma imkânı oluştu

B-GÜNEY CEPHESİ

Mondros Mütarekesi’nden sonra İngilizler 9 Kasım 1918’de İskenderun’u, 17 Aralık 1918’de Antep’i, 22 Şubat 1919’da Maraş’ı ve 24 Mart 1919’da Urfa’yı işgal ettiler.

Fransızlar ise Mersin, Adana, Hatay ve Osmaniye’yi işgal ettiler.

İngilizler petrol bölgelerine karşılık Maraş (30 Ekim 1919), Urfa (30 Ekim 1919) ve Antep’i (5 Kasım 1919) Fransızlara devrettiler.

Fransızlar Suriye ve Mısır’dan getirdikleri Ermenilere intikam alayları kurdurarak, Ermenileri bölgedeki Türklere karşı kullandılar. Ermeniler Çukurova’da devlet kurmak istediklerinden dolayı Türklere karşı saldırıya geçtiler.

Batı Anadolu’da düşmana karşı seçilmiş seyyar güçler savaş verirken; Güney Cephesi’nde kadın, çocuk, ihtiyar olmak üzere halk düşmana karşı topyekûn bir mücadeleye girmiştir.

Sivas Kongresinde, güney cephesinin, gönderilecek subaylarca düzenlenip halkın düşmana karşı harekete geçirilmesi planlanmıştır.

Fransızlar ile Türk halkı arasında ilk ciddi çarpışmalar Sütçü İmam’ın harekete geçmesi ile Maraş’ta başlamıştır. Maraş halkı Fransızları 10 Şubat 1920’de Maraş’tan atmayı başardı.

11 Nisan 1920’de ise Urfa halkı Fransızları memleketlerinden atmayı başardı.

Şahin Bey mücadelesi ile ünlenen Antep ise bütün gayretlerine rağmen Fransızlara teslim olmak zorunda kaldı.(Şubat 1921)

TBMM daha sonradan Maraş’a kahraman; Urfa’ya şanlı; Antep’e ise gazi unvanını vermiştir.

Adana’da ise mücadeleler 20 Ekim 1921’de imzalanan Ankara Antlaşması’na kadar devam etti.

Güney cephesi Ankara Antlaşması ile kapanmış ve Adana ile Antep savaş yapılmadan Fransızlardan geri alınmıştır.

C-BATI CEPHESİ

Yunanlıların Anadolu’da İlerleme Sebepleri:

1-Osmanlı ordusunun terhis edilmiş olması

2-Cephede ilk dönemde disiplin olmaması

3-İsyanlardan dolayı Anadolu’da birliğin geç sağlanması

4-İngilizlerin Yunanlılara yardım etmesi

5-Mondros Mütarekesi’nin taşıdığı ağır maddelerden dolayı Osmanlı Devletinin üzerine düşen sorumluluğu yerine getirememesi

Paris Konferansında, Türkiye’nin mandaterliğinin hiç bir devlet tarafından alınmamasını savunan Fransa; Yunanistan’ın İzmir’i terk etmesini de istiyordu.

Dünya Müslümanlarından çekinen İngilizler İstanbul’u paylaşım planları içine almamıştır.

Paris Konferansında Kürtlerin mandaterliğini İngilizler kabul etmiştir.

Batı Anadolu’da Yunanlılara karşı ilk mücadeleyi Kuva-yı Millîye birlikleri verdi. 1921 yılının başlarında oluşan düzenli ordu ise ilk savaşını Ethem Bey’e karşı vermek zorunda kaldı

8-9 Temmuz 1920’de Bursa işgal edilince meclis kürsüsüne siyah bir örtü çekildi. Bu örtü 6 Eylül 1922’de kaldırılmıştır.

I. İNÖNÜ SAVAŞI (6-10 OCAK 1921)

Sebepleri:

1-Demir yolu hattından dolayı Yunanlılar Eskişehir’i ele geçirmek istiyordu.

2-Yunanlılar, yardım alabilmek için, batılı devletlere güçlerini ispatlamak istiyordu

3-Yunanlılar Ethem Bey’in isyanından faydalanmak istiyordu.

4-Yunanlılar TBMM’ye Sevr Antlaşması’nı kabul ettirmek istiyordu

İsmet İnönü komutasındaki düzenli ordu Yunanlıları durdurmayı başarmıştır.

I. İnönü Zaferinin Önemi:

1-Düzenli ordu ilk zaferini kazandı

2-İtilaf devletleri arasında anlaşmazlık yaşandı

3-İsmet İnönü tuğgeneral rütbesi aldı

4-TBMM’nin içte ve dışta saygınlığı arttı.

5- Ethem Bey isyanı bastırıldı

6-Afganistan ve SSCB ile dostluk anlaşması imzalandı

7-İstiklal marşı kabul edildi.(12 Mart 1921)

8-Teşkilat-ı Esasiye Kanunu kabul edildi

9-Halkın orduya ve TBMM’ye karşı güveni arttı

10-Asker toplama işi kolaylaştı

11-İstanbul Hükûmeti ve TBMM Londra Konferansı’na davet edildi

LONDRA KONFERANSI

(23 ŞUBAT-12 MART 1921)

Sebepleri:

- 1-Düzenli ordunun I. İnönü başarısı
- 2-İtilaflar arasındaki anlaşmazlıklara çözüm aramak
- 3-Rusya ile TBMM'nin yaklaşmaya başlaması
- 4-TBMM'ye Sevr Antlaşması'nın kabul ettirilmek istenmesi
- 5-Yunan ordusuna zaman kazandırma düşüncesi
- 6-TBMM'nin Gümrü başarısı
- 7-Güneyde Fransızlara karşı başarılı mücadeleler verilmesi

Konferansa İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan, Osmanlı Devleti ve TBMM katıldı.

TBMM'yi hukuken tanımak istemeyen İngilizler TBMM'yi konferansa direkt olarak davet etmeyip Londra Konferansına Türkiye'den öncelikle İstanbul Hükümeti'ni çağırıştır. İngilizler, konferansta ikilik çıkarmak amacıyla ve TBMM'ye Sevr Antlaşması'nı kabul ettirmek için İstanbul Hükümeti'nden TBMM adına Mustafa Kemal'in uygun göreceği bir temsilci getirmesini istemiştir.

Mustafa Kemal konferansa direkt olarak davet edilmedikçe TBMM'nin katılamayacağını bildirince; TBMM de İtalya aracılığı ile konferansa direkt olarak davet edildi.

Konferansa TBMM adına Bekir Sami Bey; İstanbul Hükümeti adına ise Tefik Paşa katıldı. Konferansta Türk delegeleri arasında ikilik çıkarmak isteyen İtilaf Devletleri ilk konuşma hakkını Tefik Paşa'ya verdiler. İtilaf devletlerinin oyununu bozmak isteyen Tefik Paşa “ *Söz milletimin asıl temsilcilerindir; sözün Anadolu kuruluna verilmesin rica ederim*” der.

Mustafa Kemal, Türkler adına konferanstan olumlu bir sonuç çıkmayacağını biliyor; fakat şu sebeplerden dolayı konferansa katılımı kabul ediyordu:

- 1-Türklerin haklı davasını ve Misak-ı Millî 'sini dünyaya duyurmak
- 2-İşgalcilerin “*Türk milleti barışa yanaşmıyor*” tezini çürütmek
- 3-Yeni kurulan orduya zaman kazandırmak
- 4-TBMM'yi hukuken tanıtmak

Konferansta işgalciler Türklere sürekli olarak Sevr Antlaşması'nı kabul ettirmeye çalışmıştır. Sadece Sevr Antlaşması'nda belirlenen asker sayısının bir miktar artırılabilceği söylenmiştir.

Bekir Sami Bey Fransa, İngiltere ve İtalya ile esir mübadelesine ve ekonomiye yönelik antlaşmalar imzalamıştır. Bekir Sami Bey bu antlaşmalarda eşitlik ilkesini gözetmemiştir. İtalya ve Fransa'ya ekonomik tavizler verirken; İngilizlerle yaptığı esir mübadelesi antlaşmasına göre İngilizlerin sadece Malta'daki esirleri serbest bırakmasını; diğerlerini ise değişim dışı tutmasını kabul etmiştir. Bekir Sami

Bey'in yaptığı bu antlaşmaları TBMM eşitlik ilkesine uymadığı için kabul etmediği gibi; Bekir Sami Bey'i de dışişleri bakanlığından almıştır. Bu antlaşmalar TBMM'nin antlaşma imzalanabilecek diplomatik saygınlığa ulaştığını göstermiştir.

Konferansın Önemi:

- 1-TBMM hukuken tanındı
- 2-Sevr Antlaşması'ndan işgalcilerin taviz verebileceği görüldü
- 3-İşgalciler arasındaki görüş ayrılıkları büyüdü
- 4-Konferanstan sonuç çıkmaması Türk milletine tam zafer kazanılması gerektiğini gösterdi.

TÜRK-AFGAN DOSTLUK ANTLAŞMASI (1 MART 1921)

TBMM ve Afganistan karşılıklı olarak birbirinin meşruluğunu tanımayı ve yardımlaşmayı kabul ettiler.

Önemi: İlk defa bir doğulu İslam devleti TBMM'yi ve Misak-ı Millîyi tanıdı.

!!Afganistan 1919'a kadar İngiliz sömürgeşi altındaydı.

MOSKOVA ANTLAŞMASI (16 MART 1921)

Türk-Rus Yakınlaşmasının Sebepleri:

- 1-TBMM'nin Gümrü başarısı
- 2-I. İnönü Zaferi
- 3-TBMM'nin güvenilir dost imajı vermesi
- 4-SSCB'nin dost arayışı
- 5-TBMM'nin İtilaf devletleri ile yaklaşıyor olması
- 6-Boğazların açık halde oluşunun SSCB'yi kendi adına endişelendirmesi
- 7-Güneyde Fransızlara karşı başarılar kazanılması
- 8-Mustafa Kemal'in diplomatik çabaları
- 9-Her iki ülkenin de ortak düşmanının olması
- 10-Rusya'nın Anadolu Mücadelesini kendi rejimine dönüştürmek istemesi

Antlaşmanın Maddeleri:

- 1-Liman hizmetlerinden Türkiye'nin faydalanması şartıyla, Batum Gürcistan'a bırakılacaktır.
- 2-Ermeni ve Gürcüler ile yapılan antlaşmalar kabul edilecektir.
- 3-Boğazların rejimi Türkiye'nin egemenlik hakları korunmak şartıyla Kara Deniz'e sahildar devletlerce düzenlenecektir.
- 4-Birinin tanımadığı uluslararası antlaşmayı diğeri de tanımayacaktır.

5-Osmanlı Devleti ile Rus Çarlığı'nın yaptığı antlaşmalar geçersiz sayılacaktır.

6-Artvin ve Ardahan TBMM'de kalacaktır.

7-Gerekli durumlarda karşılıklı yardımlaşılacaktır.

Antlaşmanın Önemi:

1-İlk defa Avrupalı bir devlet antlaşma imzalayarak TBMM'yi ve Misak-ı Millîyi tanıdı

2-Rusya Sevr Antlaşması'nı geçersiz saydı

3-Batum'un Gürcistan'a bırakılması ile Misak-ı Milli 'den ilk taviz verildi

4-Rusya kapitülasyonları kaldıran ilk devlet oldu

5-TBMM ile SSCB arasında ilk antlaşma imzalandı

6-Doğu cephesinin güvenliği pekiştirildi.

7-TBMM diplomatik bir zafer elde etti.

8-İşgalci devletlere karşı denge politikası izlenebilmesi için önemli bir koz elde edildi.

9-İki devlet karşılıklı olarak birbirinin rejimini tanıdı.

!!Rusya ile ilişkiler Mayıs 1920'de başlamıştır. Haziran 1920'de ise Rusya Misak-ı Millî'yi tanımıştır.

II. İNÖNÜ ZAFERİ (23 MART-31 MART 1921)

Sebepleri:

1-Londra Konferansında TBMM'nin Sevr Antlaşması'nı kabul etmemesi.

2-Yunanlıların Eskişehir'i ele geçirmek istemesi

3-Yunanlıların güçlerini Avrupalı devletlere göstererek, onlardan yardım almak istemesi.

İsmet Paşa komutasındaki Türk ordusu Yunanlıları ikinci defa durdurmayı başarmıştır.

Mustafa Kemal İsmet Paşa'ya çektiği telgrafta "Siz orada yalnız düşmanı değil; milletin makûs talihini de yendiniz" demiştir.

Zaferin Önemi:

1-I. İnönü Zaferinin rastlantı olmadığı görüldü

2-Ordunun taarruza hazır olmadığı görüldü

!!8 Nisan 1921'de Türk ordusu Aslıhanlar'da karşı taarruza geçtiyse de başarılı olamadı.

3-Cephenin güneyi de RefetBele'den alınarak İsmet Paşa'nın komutasına verildi.

4-İtilaf bloğundaki ayrılık düşüncesi güçlendi.

ESKİŞEHİR-KÜTAHYA MUHAREBELERİ (10-24 TEMMUZ 1921)

Türk ordusunun daha fazla güçlenmeden imha edilmesi gerektiğine inanan Yunanlılar 10 Temmuzda tekrar harekete geçmiştir. Zaferden emin olan Yunan kralı bu savaş öncesinde İzmir'e gelmiştir.

Yunanlılar karşısında Türk ordusu tutunamayınca; Türk ordusunun telef olmasını önlemek isteyen Mustafa Kemal, İsmet Paşadan Türk ordusunu Sakarya'nın doğusuna çekmesini istedi. Yunanlılar Sakarya'nın doğusunu hem tam olarak bilmiyorlar; hem de Yunanlıların bu bölgeye ait savaş planları yoktu.

Önemi:

1-Türk ordusu Kurtuluş Savaşı esnasında ilk ve tek mağlubiyetini almıştır.

2-Afyon, Kütahya ve Eskişehir Yunanlıların eline geçmiştir.

3-Mecliste tartışmalar başlamıştır.

4-Meclisteki bazı milletvekilleri başkentin

Kayseri'ye taşınmasını teklif etmiştir.

5-Fransızlar barış yapmaktan vazgeçti.

6-Kuva-yı Millîye' ye geri dönme tartışmaları başladı.

BAŞKOMUTANLIK KANUNU (5 AĞUSTOS 1921)

Kanunun Çıkarılma Sebebi:

Olağanüstü durumdan dolayı kararların hızlı alınıp; hızlı uygulanması gerekiyordu.

Mustafa Kemal Millî iradeye olan saygısından dolayı başkomutanlık yetkisini meclisten sadece üç aylık kısa bir süre için istemiştir. Başkomutanlık yetkisi daha sonradan, Büyük Taarruz öncesinde süresiz olmak üzere (20 Temmuz 1922), iki defa uzatıldıysa da Cumhuriyetin ilanı ile sona ermiştir.

Önemi:

1-Meclis ilk defa bütün yetkilerini bir kişiye vermiştir.

2-Mustafa Kemal tekrar askerlik mesleğine dönmüştür.

3-Mustafa Kemal Kurtuluş Savaşını daha rahat idare etme imkânına kavuşmuştur.

Başkomutanın Yetki ve Sorumlulukları:

1-Meclisin tüm yetkilerini taşır.

2-Meclis kararı ile yetki süresi uzatılır.

3-Kararları kanun niteliğindedir.

4-Görev süresi dolmadan yargılanamaz

Başkomutanlık süresinin uzatılması ve süresiz hale getirilmesi; meclisin Mustafa Kemal'e güvendiğini ve Mustafa Kemal'in başkomutanlık yetkisini iyi kullandığını gösterir.

TEKÂLİF-İ MİLLÎYE EMİRLERİ (7-8 AĞUSTOS 1921)

Kanunun Çıkarılış Sebebi:

Türk ordusunun taarruz gücüne ulaşabilmesi için Türk milleti topyekûn seferber edilmek istenmiştir.

Maddeleri:

1-Her ilçede bir tekâlif-i Millîye komisyonu kurulacaktır.

2-Kanunun uygulanması için İstiklal Mahkemeleri çalışacaktır

3-Her aile bir giyimlik elbise; bir çift çorap; bir çift çarık verecektir.

4-Bedeli sonradan ödenmek üzere; halk ve esnafın elinde bulunan yiyecek, giyecek gibi her türlü temel gereksinim maddeleri ve teknik araç gereçlerle ulaşım araç gereçlerinin %40'ına el konulacaktır.

5-Halk elinde bulunan ulaşım araçları ile her ay Millî Mücadele adına 100 kilometre taşıma yapacaktır.

6-Gerekirse sahipsiz mallara el konulacaktır.

7-Halk elinde bulunan silah ve cephanenin tümünü teslim edecektir.

8-Gerektiğinde, zanaat erbabı orduya katılacaktır.

Açıklamalar:

1- Halktan yardımlar toplanamadan Sakarya Savaşı başlamıştır.

2-Bu vergiler Osmanlı zamanında toplanan avarız vergisi ile benzerlik gösterir.

SAKARYA MEYDAN SAVAŞI

(23 AĞUSTOS-12 EYLÜL 1921)

Yunanlılar Ankara'ya kadar ilerleyerek savaşı kesin olarak sonuçlandırmak için harekete geçmiştir.

Yüz kilometrelik bir alana yayılmış olan Türk ordusu düşman karşısında dağılma emareleri gösterdiyse de; Mustafa Kemal'in "Hattı müdafaa yoktur. Sathı müdafaa vardır. O sath tüm vatandır. Vatanın her karış toprağı yurttaşın kanı ile ıslanmadıkça terk olunamaz" sözü Türk askerinin savunma azmini artırmıştır. 10 Eylül'den itibaren kendisini toparlayan Türk ordusu, Yunanlıları, durdurduğu gibi; Sakarya Nehri'nin batısına atmayı da başarmıştır. Ordunun taarruz gücü olmadığı için savaşa devam etmemiştir.

İngilizler Yunanlılara Zaman Kazandırmak İçin Ateşkes Teklifinde Bulundular:

- 1-Savaş durdurulacak
- 2-İki tarafın kuvvetleri denetlenecek
- 3-Kuvvetler artırılmayacak
- 4-Askersiz ara bölge oluşturulacak
- 5-İtilaflar her iki tarafın askeri gücünü denetleyebilecek

Bağımsızlık olgusu ile bağdaşmayan bu ateşkes önerisi ilke olarak kabul edildiyse de; TBMM bu ateşkesin şartlarını bütün olarak kabul etmedi.

TBMM ateşkesin tam olarak kabul edilebilmesi için Yunanlıların Anadolu'yu terk etmesini istemiştir. Fakat asıl amaçları Yunanlılara zaman kazandırmak olan işgal devletleri bu öneriyi kabul etmemiştir.

Açıklamalar:

1-Türk ordusu, Kurtuluş Savaşında, en fazla Sakarya Savaşında şehit vermiştir.

2-Türkler ve Yunanlılar Sakarya Savaşında uçak kullanmıştır.

Sakarya Zaferinin Önemi:

1-Türk ordusunun II. Viyana Bozgunundan beri devam eden geri çekilişi ve savunması sona erip; taarruz dönemi başladı.

2-İtilaf bloğu dağıldı.

3-İtalyanlar Anadolu'yu terk etti.

4-Fransa ile TBMM arasında Ankara Antlaşması imzalandı

5-İngiltere ile 22 Ekim 1921'de TBMM esir mübadelesi antlaşması imzaladı

6-Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan ile TBMM arasında Kars Antlaşması imzalandı.

7-2 Ocak 1922'de TBMM ile Ukrayna arasında dostluk antlaşması imzalandı

8-İngilizler TBMM'ye ateşkes teklifinde bulundu.

9-Yunanlıların taarruz gücü kırıldı.

10-Mustafa Kemal'e gazilik unvanı ve mareşallik rütbesi verildi. (19 Eylül 1921)

11-Yunanlılar Doğu Trakya üzerinden İstanbul'a yapmak istedikleri saldırıdan vazgeçtiler.

!!Türk ordusunun en fazla insan kaybı Sakarya Savaşında oldu.

KARS ANTLAŞMASI (13 EKİM 1921)

Sakarya Zaferi Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan'ı Rusya'nın da teşviki ile TBMM ile antlaşma imzalamaya yönlendirdi.

TBMM ile üç Sovyet cumhuriyeti arasındaki antlaşma Türkiye'nin doğu sınırına son halini verdi. (Türkiye'nin Batum'un liman hizmetlerinden faydalanma hakkı da sona erdi.)

ANKARA ANTLAŞMASI (20 EKİM 1921)

Sebepleri:

- 1-TBMM'ni Sakarya Zaferi
- 2-Fransızların Yunan zaferinden ümidini kesmesi
- 3-İngiltere'nin Almanya'ya yaklaşmaya başlaması
- 4-Türklerin her türlü bölücü harekete karşı olması ve bu tür pürüzleri gidermek için mücadeleyi göze alması

Fransa ile TBMM arasında Eskişehir-Kütahya Savaşlarından önce barış görüşmeleri başlamış; fakat Türk ordusunun bu savaştaki başarısızlığı Fransızları ümitlendirmiş ve Fransızlar Yunanistan ile Türkler arasındaki mücadelenin kesin sonucunu beklemeye başlamıştır.

Antlaşmanın İçeriği:

1-Fransa işgali altında bulunan Adana ve Antep'i terk edecektir.

2-Hatay ve İskenderun Fransa'nın mandaterliği altında bulunan Suriye'de kalacaktır.

3-Fransa Hatay'ın nüfusuna ve kültürüne müdahale etmeyecektir.

4-Fransa bölgeden çekilmek zorunda kalırsa; Hatay ve civarını Suriye'ye bırakmayacaktır.

Bu madde Mustafa Kemal'in ileri görüşlülüğünü gösterir. Çünkü Fransa 1936'da bölgeyi terk edecek ve bölgedeki statünün yeniden belirlenmesi gerekecektir.

Önemi:

1-Güney cephesi kapanmıştır.

2-Misak-ı Millî'den taviz verilmiştir.

3-Dış politikada başarılı ve sözü geçer olmanın şartının iç politikada da başarılı olmaktan geçtiği görülmüştür.

4-Güney sınırı ilk haliyle çizilmiştir.

5-İtilaf bloğu parçalanmıştır.

6-Adana ve Antep kurtarıldı.

7-Hatay Misak-ı Millî sınırlarının dışında kaldı.

8-Güneydeki Ermeni sorunu kapandı.

BÜYÜK TAARRUZ (26 AĞUSTOS 1922)

Taarruz İçin Yapılan Hazırlıklar:

1-Mustafa Kemal'in başkomutanlık süresi uzatıldı.

2-Rusya'dan ve bazı doğulu ülkelerden yardım sağlandı.

3-Doğu ve güney cephesinde tam güvenlik sağlandı.

4-İstanbul'dan silah ve cephane kaçırıldı.

5-Kamuoyu oluşturmak için Avrupa'ya diplomatlar gönderildi.

6-Fransa ve İtalya'nın bıraktığı silahlar toplandı.

7-Fransa ve İtalya'dan silah satın alındı.

8-Tekalif-i Millîye emirleri uygulandı.

9-Ordu yoğun bir eğitime tabi tutuldu.

Türk ordusu 26 Ağustos 1922'de taarruza geçti. 30 Ağustos 1922'de ise Dumlupınar'da Yunan ordusu ile Türk ordusu arasında Başkomutan Meydan Muharebesi oldu. Başkomutan Meydan Muharebesinde Türk ordusu karşısında mağlup olan Yunan ordusu batı yönünde kaçmaya başladı. Mustafa Kemal Türk ordusunun bu zaferi üzerine Yunanlıların ülkeden tamamen atılması için orduya "Ordular ilk hedefiniz Ak Denizdir İleri!" emrini verdi.

9 Eylülde Yunanlılar İzmir'den atılırken son Yunan kalıntıları ise 18 Eylülde Kapıdağ Yarımadası'ndan atıldı.

Türk ordusu, 18 Eylülden itibaren Marmara'ya yönelince; İngilizler ile karşı karşıya geldi. İngilizler bu durum karşısında TBMM'ye ateşkes teklifinde bulundular. İngilizler Türk ordusu Mar-mara'ya girdiği takdirde Türk ordusuna karşı savaşabileceklerini bildirdiler. SSCB kozunu İngilizlere karşı çok iyi kullanan Mustafa Kemal ise Doğu Rumeli Yunanlılar tarafından boşaltılmadığı takdirde Türk ordusunun savaşa devam edeceğini bildirdi. İngilizler Yunanlıların Doğu Rumeli'yi boşaltması şartını kabul ederek mütareke yapılmasını istediler.

Büyük Taarruzun Önemi:

1-Yunanlılar Anadolu'dan atıldı.

2-TBMM eşit devletler konumuna geldi.

3-İngilizler ile Türk ordusunun savaşma ihtimali oluştu.

4-Mudanya Mütarekesi'ne zemin oluştu.

5-Yunan başkomutanı esir alındı.

MUDANYA MÜTAREKESİ (11 EKİM 1922)

Sebepleri:

1-Yunanlıların kesin olarak mağlup olması

2-İngiltere'nin politik yalnızlığa düşmesi.

3-İngiliz dominyonlarının bıkkınlık göstermesi.

4-Lloyd George Hükümeti'nin sert eleştirilere maruz kalması

5-Mustafa Kemal'in SSCB ile yardımlaşma manevralarına girmesi.

TBMM, İngiltere, Fransa, İtalya'nın doğrudan katıldığı ve Yunanlıların Mudanya açıklarından bir gemiden dolayı olarak takip ettiği Mudanya Mütarekesi görüşmeleri 3 Ekim 1922'de başladı.

Mütarekenin Maddeleri:

1-Yunanlılar Doğu Trakya'yı 15 gün içinde Meriç'e kadar boşaltacak; bölgede Türk yönetimi 30 gün sonra başlayacaktır.

2-İstanbul ve çevresinin yönetimi TBMM'ye bırakılacaktır.

3-Türk ordusu barış imzalanana kadar; Çanakkale ve Kocaeli Yarımadası'nda belirlenen çizgide duracaktır.

4-Türkiye barış imzalanana kadar Doğu Trakya'da 8000 jandarmadan daha fazla güç bulundurmayacaktır.

5-Boğazların durumu yapılacak olan antlaşma ile belirlenecektir.

Mütarekenin Önemi:

1-Savaşın silahlı mücadele dönemi sona erip; diplomatik mücadele dönemi başladı.

2-Lloyd George Hükümeti istifa etti.

3-İsmet Paşa diplomatik başarısını ispat etti.

4-Doğu Trakya savaş yapılmadan kurtarıldı.

5-Osmanlı yönetimi mütarekeye çağrılmamakla ve İstanbul ve çevresinin yönetimi TBMM'ye bırakılmakla Osmanlı Devletinin hukuken sona erdiği kabul edildi.

6-İngiltere TBMM'nin meşruluğunu tanıdı.

LOZAN ANTLAŞMASI (24 TEMMUZ 1923)

Mustafa Kemal; Yunanlıların İzmir'de yaptığı tahribatın görülerek, Yunanistan'dan daha fazla savaş tazminatı alınması ve görüşmeleri daha yakından takip edebilmek için barış görüşmelerinin İzmir'de olmasını istemiştir. Görüşmelerin tarafsız bir ülkede olmasını isteyen Avrupalı devletler ise görüşmelerin İsviçre'nin Lozan kentinde olmasına karar vermiştir.

Rauf Orbay bakanlar kurulu başkanı olduğu için görüşmelere katılmak istemiş; fakat görüşmelere Mondros Mütarekesi'ni imzalayan bir kişinin gidemeyeceğini savunan Mustafa Kemal; barış görüşmelerine İsmet Paşa'nın gitmesini uygun bulmuştur.

Görüşmelere TBMM adına baş delege olarak İsmet İnönü, Rıza Nur ve Hasan Saka katılmıştır.

Mustafa Kemal TBMM delegelerinden; barış görüşmeleri esnasında kapitülasyonlar ve Ermeni meselesi hakkında taviz verilmemesini istemiştir.

Lozan'da barış görüşmeleri 20 Kasım 1922'de

başladı. Borçlar, Irak sınırı, kapitülasyonlar, Boğazlar ve İstanbul'un boşaltılması meselesinden dolayı görüşmeler 4 Şubat 1923'de kesildi.

Yahudi cemaati lideri Haim Naum Efendi'nin ara buluculuğu sonucunda görüşmeler 23 Nisan 1923-de tekrar başlayıp, 24 Temmuz 1923'de sonuçlandı.

SINIRLAR

Doğu Sınırı: Kars Antlaşması ile belirlenen sınır ölçü alındı.

Irak Sınırı: Musul petrol bölgesini Türkiye'ye bırakmak istemeyen İngiltere Irak sınırının çizilmesinde sorun çıkardı. Görüşmelerde vakit kaybedilmek istenmediğinden dolayı, Irak sınırı meselesinin, Lozan Görüşmelerinden sonra Türkiye ile İngiltere arasındaki ikili görüşmelerle halledilmesi kararlaştırıldı.

Irak sınırının çizilmesi, Lozan'da çözüme kavuşturulamayan tek meseledir.

Suriye Sınırı: Ankara Antlaşması ile belirlenen sınır ölçü alındı.

On İki Ada: İtalya'ya bırakıldı.

Ege Adaları: Bozcaada ve Gökçeada dışındaki diğer adaların Yunanistan'a, silahlandırmamak şartıyla bırakılmasına karar verildi.

Boğazlar: Boğazlar başkanlığını Türk delegenin yapacağı şekilde bir komisyon tarafından yönetilecektir. Bu komisyon milletler cemiyeti tarafından denetlenecek ve statü milletler cemiyetinin garantisinde olacaktır. Boğazlardan serbest geçiş olacaktır. Ticaret gemilerinin geçişi serbest olacak; fakat savaş gemileri tonaja tabi tutulacaktır. Türk askeri olağanüstü durumlar hariç boğazlar bölgesinin 20 km gerisinde duracaktır.

Türkiye açısından Lozan Antlaşması'nın en problemli maddesi boğazlarla ilgili olanıydı. Bu madde adeta Türkiye'yi mağlup durumuna düşürerek, egemenlik haklarını kısıtlamıştır.

İstanbul'un Boşaltılması: Antlaşmanın imzalanmasından 6 hafta sonra İstanbul boşaltılacaktır.

İşgalciler 2 Ekim 1923'de İstanbul'u terk etti.

Kapitülasyonlar ve Düyun-ı Umumiye:

Kapitülasyonlar ve Düyun-ı Umumiye kaldırıldı.

Borçlar: Osmanlı Devleti'nin en fazla Fransa'ya borcu olduğundan dolayı, borçlar en fazla Fransa ile tartışıldı. Borçların I. Dünya Savaşı sonucunda Osmanlı Devleti'nden ayrılan devletlerle TBMM arasında paylaştırılarak ödenmesine ve TBMM'nin üzerine düşen borcu taksitler halinde ödemesine karar verildi.

Ermeni Meselesi: Kapandı.

Azınlıklar: TBMM, azınlıklar bahane edilerek

iç işlerine karışılmaması için bütün azınlıkları Türk vatandaşları kabul etti. İstanbul'daki Rumlar ile Batı Trakya'daki Türkler hariç; diğer azınlıkların ve dışarıdaki Türklerin ülkelerine dönebileceği kabul edildi.

Yabancı Okullar: Yabancı okulları iç meselesi sayan TBMM Lozan Görüşmelerinde yabancı okulları tartışma konusu yaptırmadı.

Savaş Tazminatı: Yunanistan, Karaağaç bölgesini savaş tazminatı olarak Türkiye'ye verecektir.

Bu madde Trakya'nın I. Dünya Savaşı öncesindeki sınırını değiştirmiştir.

Patrikhane: Patrikhane İstanbul'da kalacaktır. Patrik seçimini, başka devletleri iç işlerine karıştırmak istemeyen Türkiye yapacaktır. Türkiye Ortodoks din adamlarının belirlediği üç adaydan birini patrik olarak tayin edecektir. Patriğin siyasal yetkileri olmayacaktır.

Kıbrıs: İngiltere kendi toprağı saydığı Kıbrıs'ı görüşmeler esnasında tartışma konusu yaptırmadı.

Lozan Antlaşması'nın Önemi:

1-Türkiye Devleti tanındı.

2-Osmanlı devletinin sona erdiği kabul edildi.

3-Türk devletinin tam bağımsızlığı kabul edildi.

4-Osmanlı Devleti'nin bıraktığı asırlık sorunlar kapandı.

5-Devrimler için ortam hazırlandı.

6-Sevr Antlaşması yürürlükten kalktı.

7-Sömürge altında yaşayan milletlere örnek oldu.

Lozan Antlaşması'nın Eleştirilen Yönleri:

1-Batı Trakya ve Ege Adaları'nın geri alınamaması

2-Patrikhanenin İstanbul'da kalması

3-Musul'un alınamaması

4-Boğazların statüsü

Lozan'ı eleştirenlerin; günün şartlarını, bilmediği veya düşünmediği anlaşılmaktadır. Ta-rihçi araştırdığı olayın geçtiği dönemin şartlarını bilmek zorundadır.

Lozan Antlaşması'nın Özellikleri:

1-I. Dünya Savaşı sonrasında imzalanan antlaşmalar arasında günümüze kadar geçerliliğini koruyan tek antlaşmadır.

2-I. Dünya Savaşı sonucunda imzalanan en son antlaşmadır.

3-Yeni bir devletin kurulduğunu belgelemiştir.

4-23 Ağustos 1923'de II. Meclis tarafından onaylandı.

5-Rusya ve Bulgaristan sadece Boğazlar rejimi için katıldı.

6-143 maddedir.

Lozan Antlaşması'nı I. Dünya Savaşı'ndan Sonra İmzalanan Diğer Antlaşmalardan Ayıran Farklar:

1-Askeri kısıtlamalar yoktur.

2-Türkiye savaş tazminatı vermemiştir

3-Türkiye'ye ekonomik yaptırımlar uygulanmamıştır.

4-Zaferi simgelemektedir.

5-Türkiye eşit devletler statüsündedir.

SIYASİ İNKILAPLAR

A-Saltanatın Kaldırılması (1 Kasım 1922)

Sebepleri:

1-İstanbul Hükûmeti de İtilaf devletleri tarafından Lozan Görüşmelerine çağrıldı. Bu durum, TBMM ile İstanbul Hükûmeti arasında ikilik oluşturabilirdi.

2-Saltanatın millî egemenlik ilkesine aykırı olması.

3-Bazı çevrelerin hâlâ saltanat yönetimini istemesi

Saltanatın Kaldırılmasının Önemi:

1-Lozan'da ikilik çıkması önleni.

2-Millî egemenlik ilkesi güçlendirildi.

3-Osmanlıların siyasi varlığı sona erdi.

4-Devlet başkanı sorunu ortaya çıktı.

5-Siyasi yetki ile dini yetkinin birbirinden ayrılması ile laiklik yönünde ilk adım atılmış oldu.

Açıklamalar:

1-Vahdettin saltanatın kaldırılmasından sonra güvenliğini tehlikede gördüğünden dolayı İngiltere'ye sığındı.

2-Vahdettin'in, İngilizlerden sığınma talebinde bulunduğu mektupta "Müslümanların halifesi" imzasını kullanması, saltanatın kaldırılmasını kabul ettiğini gösterir.

3-Vahdettin'in halifeliği yurt dışında istismar edebileceğini düşünen TBMM 18 Kasım 1922'de Abdülmecit Efendi'yi halife olarak belirledi.

4-Padişahın Millî Mücadeledeki tutumu saltanatın kaldırılmasını halk nazarında kolaylaştırdı.

Mustafa Kemal birleştirici yönünden dolayı Millî Mücadelenin ilk yıllarından saltanata açıkça karşı çıkmadı.

5-Tişkilat-ı Esasiye kanunu padişah ve halifeyi sembolik hale getirmiştir.

B-Cumhuriyetin İlanı (29 Ekim 1923)

TBMM'nin açılması ile cumhuriyete dayalı bir devlet kurulmuş fakat ortamın müsait olmamasından dolayı kurulan sistemin adı açıkça söylenememiştir.

İtilaf devletlerinin İstanbul'u boşaltması ile devlet merkezinin neresi olacağı sorunu ortaya çıkmış; 13 Ekim 1923'de Ankara'nın başkent ilan edilmesi ile bu sorun ortadan kalkmıştır.

Ekim 1923'de meclis başkanı yardımcısı ve içişleri bakanı seçilmesi gerekiyor, fakat meclis bu seçim işinde anlaşma sağlayamıyordu. Meclisin çalışamaz hale gelmesi ise hükûmet bunalımını oluşturdu. Bunun üzerine Ali Fethi Okyar Hükûmeti istifa etti (27 Ekim). Yeni hükûmetin kurulması konusunda da problemler çıktı. Bu aksaklıklar meclis hükûmeti

sisteminden kaynaklanıyordu. Bu sisteme göre bakanlar meclisten tek tek seçiliyordu. Mustafa Kemal mecliste oluşan bunalımın rejimden kaynaklandığını ve bu bunalımın kabine sistemi ile aşılabileceğini belirterek cumhuriyetin ilan edilmesine karar verdi. Kabine sistemine göre meclis cumhurbaşkanını seçecek, cumhurbaşkanı başbakanı tayin edecek; başbakan da meclisten uyumlu çalışabileceği kişileri bakan olarak belirleyerek kabineyi kuracaktır.

Mustafa Kemal ilk cumhurbaşkanı, İsmet İnönü ilk başbakan, Ali Fethi Okyar ilk meclis başkanı oldu.

Cumhuriyetin İlanının Önemi:

1-Rejimin ve devletin adı belli oldu.

2-Devlet başkanlığı sorunu çözüldü.

3-Kabine sistemine geçildi.

4-1921 Anayasası'nda ilk önemli değişiklik yapıldı.

5-Daha uyumlu ve yürütmeyi aksatmayacak hükûmetlerin oluşması için zemin hazırlandı.

6-Meclis başkanlığı ile hükûmet başkanlığı birbirinden ayrıldı.

!!Yasama ve yürütme görevlerinin TBMM'nin açıldığı zaman TBMM'ye verilmesi cumhuriyet sisteminin oluşacağını habercisiydi.

Halifeliğin Kaldırılması (3 Mart 1924)

Sebepleri:

1-Halife Abdülmecit'in TBMM'nin belirlediği kurallara uymaması.

2-Halifeliğin laiklikle bağdaşmaması.

3-Halifeliğin cumhuriyet rejimi ile çelişki içinde olması

4-Halifelik makamının cumhuriyet karşıtları için sığınak haline gelmesi.

5-Halifelik makamının yapılacak inkılaplar için engel görülmesi.

6-İslam ülkelerinde sömürgeleri olan Avrupalı devletlerin halifeliği temsil eden Türkiye'yi kendileri için potansiyel tehlike olarak görmesinin Türkiye'nin dışişlerini olumsuz etkilemesi.

Halifeliğin Kaldırıldığı Gün;

1-Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edildi.

2-Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti kaldırılarak yerine Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Diyanet İşleri Başkanlığı kuruldu.

3-Genelkurmay Başkanlığı ve Millî Savunma Bakanlığı'nın yetkilerini bünyesinde

bulunduran Erkan-ı Harbiye Vekâleti kaldırılarak; yerine Genelkurmay Başkanlığı ve Millî Savunma Bakanlığı oluşturuldu. Böylece askeri yetki ile siyasi yetki bir-birinden ayrılmış oldu.

19 Aralık 1924'de komutanlık ile milletvekilliği birbirinden ayrıldı. Olağanüstü durumdan dolayı

Kurtuluş Savaşı yıllarında komutanlardan bir kısmı aynı zamanda milletvekiliydi.

4-Osmanlı hanedanı mensuplarının yurt dışına çıkarılmasına karar verildi.

1921 Anayasası şer'î hükümlerin yürürlüğünü TBMM'ye vermekle halifelîği yetkisiz ve sembolik duruma getirmiştir.

Halifelîğin Kaldırılmasının Önemi:

1-Laikliğe geçişin en önemli aşaması oldu.

2-Cumhuriyetin karakteri tam olarak belli oldu.

3-Ümmetçilik en önemli dayanağını kaybetti.

4-Ulusal egemenlik pekiştirildi.

5-İnkılap süreci hızlandı

6-Dış ilişkilere yönelik soğukluk ortadan kalktı.

7-Ümmetçilikten milliyetçiliğe geçişte önemli bir adım daha atıldı.

D- Anayasal Hareketler

1921 Anayasası-Teşkilat-ı Esasiye Kanunu (20 Ocak 1921)

Teşkilat-ı Esasiye'nin Yapısı:

1-Gerekli görüldüğünde Kanun-ı Esasi'nin uygulanması uygun görülmüştür.

2-Yasama, yürütme ve yargı meclise aittir.

3-Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.

4-TBMM süre dolmadan seçimleri yenileyebilir.

5-Savaşa ve barışa TBMM karar verir.

6-Şer'i hükümlerin yürürlüğünü TBMM yapar.

7-Bakanlar meclis tarafından seçilir.

8-Vekiller iki yılda bir seçilir.

9-TBMM başkanı icra vekilleri heyetinin de başkanıdır.

Teşkilat-ı Esasiye'nin Özellikleri:

1-Olağanüstü durum için hazırlandığından dolayı geniş kapsamlı değildir.

2-Millî Egemenliği yansıtan ilk siyasi belgedir.

3-Temel hak ve hürriyetlere yer verilmemiştir.

4-23 madde bir ek bölümden oluşur.

5-Yeni devlete işlerlik kazandırdı.

6-Laik bir anayasa değildir.

7-Kuvvet ve yetkinin kaynağı millettir.

8-Meclisin üstünde güç yoktur.

9-En önemli değişikliğini cumhuriyetin ilanı ile gördü.

10-Yeni devletin kurulduğunu belgeledi.

11-TBMM'nin meşruluğunu tanıttı.

12-Amasya Genelgesinden itibaren oluşan ruh resmi hüviyet kazandı.

13-Meclis hükûmeti sistemi benimsendi.

14-Millî egemenlik ilkesi yasallaştı.

Teşkilat-ı Esasiye'nin Geç İlan Edilme Sebepleri:

1-Kanun-ı Esasinin varlığı.

2-TBMM'nin kendisini tam olarak ispatlayamaması.

3-Yeni bir anayasanın kabulü yeni bir devletin oluştuğunu gösterir ki bu da birliği zedeleyebilirdi.

1924 Anayasası (20 Nisan 1924):

Kapsamı:

1-Egemenlik milletindir.

2-Devletin şekli cumhuriyettir.

3-Devletin dini İslam, Başkenti Ankara, dili Türkçedir.

4-Yasama, yürütme ve yargı meclise aittir.

5-Kişi hürriyeti başkasının hürriyetinin başladığı yerde biter.

6-Vekiller 4 yılda bir seçilir.

7-Seçme yaşı 22; seçilme yaşı 30'dur.

8-Cumhurbaşkanı 4 yılda bir seçilir. Tekrar seçilebilir.

9-Seçme ve seçilme erkekler aittir.

10-Vatandaşlar kanun önünde eşittir.

11-Kabine sistemi geçerlidir.

12-Cumhuriyet sistemi değiştirilemez.

Özellikleri:

1-Meclis hükûmeti sistemi ile parlamenter sistem arasında bir geçiştir.

2-Türk İnkılabının hukuki temelleri atıldı.

3-Yargı kısmen meclisin dışına alındı.

4-Kanun-ı Esasi kesin olarak yürürlükten kalktı.

5-En uzun ömürlü anayasamızdır.

6-İnkılaplar dönemi anayasası olduğundan dolayı, en fazla değişikliğe uğrayan anayasamızdır.

7-1928'de, anayasadan "devletin dini İslam'dır" maddesi atılarak, anayasa laikleşti.

8-1934'de kadınların seçme ve seçilme hakkı anayasaya alındı.

9-1937'de Atatürk ilkeleri anayasaya alındı.

10-1945'de anayasanın dili sadeleştirildi.

11-1952'de anayasanın eski dili tekrar kabul edildi.

1961 Anayasası:

Kapsamı:

1-Kuvvetler ayrılığı prensibi benimsendi.

2-Cumhuriyet senatosu kuruldu.

3-Nispi temsil sistemi benimsendi.

4-Anayasa mahkemesi kuruldu.

5-Kişisel hak ve hürriyetler genişletildi.

6-Cumhuriyetin nitelikleri değişmez kabul edildi.

7-Sosyal hukuk devleti anlayışı benimsendi.

8-Yürütme sınırlandırıldı.

9-Cumhurbaşkanlığı makamının yetkileri kısıtlandı.

10-Üniversiteler, TRT, DPT ve MGK anayasaya alındı.

11-Anayasa Mahkemesi, Kanun Hükmünde

kararname çıkarma, Yüksek Savcılar Kurulu, Yüksek Hâkimler Kurulu ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi benimsendi.

12-Meclis 450 üyeden, cumhuriyet senatosu 150 üyeden oluştu.

13-Vekiller 4 yılda bir; senatörler 6 yılda bir seçilecektir.

14-Siyasi parti hakları anayasaya alındı.

1961 Anayasasının Özellikleri:

1-27 Mayıs 1961 askeri darbesi sonucunda hazırlandı.

2-Yapılan darbeyi haklı gösterme eğilimindedir.

3-Siyasi iktidarın uygulamalarına karşı olduğu için bir tepki anayasasıdır.

1982 Anayasasının Özellikleri:

1-12 Eylül 1980 askeri darbesi sonucunda hazırlanmıştır.

2-1982’de yapılan referandum sonucunda hem anayasa hem de cumhurbaşkanı belirlendi.

3-Kişisel hak ve hürriyetler kısıtlandı.

4-Cumhuriyet senatosu kaldırıldı.

5-Milletvekili sayısı 400 olarak belirlendi. (1987’de 450’ye çıkarıldı.)

6-Milletvekili seçimlerinin 5; cumhurbaşkanlığı seçiminin 7 yılda bir yapılması kabul edildi.

7-Yapılan darbeyi haklı gösterme eğilimindedir.

8-Yürütmeyi güçlendirmeye çalışmıştır.

9-Değişmeyecek hükümleri çoktur.

TBMM’nin Yetkileri:

1-Kanun koymak ve değiştirmek

2-Bakanlar kurulunu denetlemek

3-Bütçeyi görüşmek

4-Para basılmasına karar vermek

5-Savaş ve barışa karar vermek

6-Uluslararası antlaşmaları görüşmek

7-Genel ve özel af çıkarmak

8-Ölüm cezalarının uygulanmasını onaylamak

9-Süre dolmadan seçimlerin yenilenmesine karar vermek

Çok Partili Hayata Geçiş Denemeleri

23 Nisan 1920’de açılan ilk TBMM’de siyasi partiler yoktur. Bütün vekiller Misak-ı Millî’yi gerçekleştirme fikri etrafında birleşmişti. İlk anayasa hazırlanırken; mecliste Tesanüt, İstiklal, Islahat ve Halk Zümresi gibi gruplar oluştu. Mustafa Kemal bu zor durumun aşılabilmesi için meclis de I. Grup da denilen Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubunu kurdu. Mustafa Kemal yapacağı işleri bu grupla beraber yapmaya çalıştı. Bu grubun karşısında olanların tümüne birden II. Grup, ya da Muhafaza-i Mukaddesat Grubu dendi.

Lozan görüşmelerinin olduğu dönemde, devletin

yönetim şekli ve barıştan sonra izlenecek iç siyaset konusunda mecliste görüş ayrılıkları ortaya çıktı. Bu durum karşısında meclis 1 Nisan 1923’de seçimlerin yeniden yapılarak meclisin yenilenmesi kararını alarak dağıldı.

Mustafa Kemal yeni meclis için yapılan seçimlere inkılâpçı kişilerin aday olmasını sağladı. Seçimler 23 Nisan 1923’de yapıldı ve II. Meclis 11 Ağustos 1923’de çalışmaya başladı. Lozan Antlaşması’nın onaylanması, Ankara’nın başkent ilan edilmesi ve cumhuriyetin ilan edilmesi gibi birçok iş II. Meclis tarafından yapıldı. 1923-1927 arasındaki büyük inkılâpları yaptığından dolayı II. Meclise “inkılâpçı meclis” de denilir.

1-Cumhuriyet Halk Partisi:

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu 9 Eylül 1923’de Halk Fırkasına dönüştü. Mustafa Kemal, gerçekleştirmeyi düşündüğü inkılapları parti programına koymuş ve bu partiyi her hangi bir toplumsal sınıfın değil; bütün halkın partisi yapmaya çalışmıştır. Mustafa Kemal bu şekilde inkılapları halka mal etmek istiyordu. Halk Fırkası 1924’de Cumhuriyet Halk Fırkası; 1935’de ise Cumhuriyet Halk Partisi adını almıştır. Bu partinin başkanlığını ve cumhurbaşkanlığını 1938’e kadar Mustafa Kemal yürüttü. 1938 ile 1950 arasında İsmet İnönü CHP’nin başkanlığını yürüttü. Parti 1980’de kapatıldı.

CHP devletçilik ilkesini benimsemiş olmasından dolayı kendisinden sonra kurulan partilerden ayrılır.

a-Halkın istek ve şikâyetlerinin meclise daha iyi yansımaları için çok partili hayat denendi. Fakat gerek halk buna hazır olmadığından gerek se inkılâplar tam olarak oturmduğundan dolayı çok partili hayatın uygulanması sonraya bırakıldı.

b-18 Ekim 1920’de Türk Komünist Partisi kuruldu. Bu partinin kuruluşunda SSCB’nin yar-dımını devam ettirebilmek, gizli komünist çalışmalarını kontrol altına almak, Rusya’nın baskı ve gizli girişimlerinden kurtulmak düşüncesi etkili oldu.

c-Tek parti sistemi hükûmetin denetlenmesini güçlendirmekteydi.

2-Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası:

Milletvekilleri arasında saltanatın kaldırılması, halifeliğin kaldırılması ve cumhuriyetin ilanı sonucunda görüş ayrılıkları ortaya çıktı. Halk Fırkası içinde en fazla karşı çıkılan konular, devletçilik ve inkılâpçılık oldu. Görüş ayrılıklarının giderek artması sonucunda CHF’den ayrılan milletvekilleri ile ordudaki görevlerinden ayrılan milletvekilleri 17 Kasım 1924’de Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını (TCF) kurdular. (Kazım Karabekir, Rauf Orbay, Ali Fuat Cebesoy ve Adnan Adıvar partinin ileri

gelenleridir.)

Partinin, dini inançlara saygılı olduğunu slogan haline getirmesi, eski düzen yanlılarının bu partide toplanmasına neden oldu. Doğu'daki bazı illerin TCF yöneticilerinin bir kısmının Şeyh Sait isyanına adının karışması nedeniyle, parti Bakanlar Kurulu kararıyla kapatıldı.

TCF, cumhuriyet döneminin ilk muhalefet partisidir.

1-TCF, devletçilik ile inkılapların hızlı ve köktenci olmasına karşıydı.

2-Ekonomide liberalizmi benimsiyordu.

Şeyh Sait İsyanı-Doğu İsyanı:

1-Yenilik hareketlerinin istenmemesi. (Toprak reformu başta olmak üzere feodal yapıyı etkisizleştirmeye yönelik olarak bölgede yapılmak istenen yeni düzenlemeler vb.)

2-Eski düzen yanlılarının (Cumhuriyet karşıtlarının), din elden gidiyor parolasını kullanması

3-Musul'u Türkiye'ye vermek istemeyen İngiltere'nin Irak ile Türkiye arasına tampon vazifesi görecektir olan Kürt Devleti kurdurmak istemesi.

4-Doğu Anadolu'nun yıllarca ihmal edilmiş olması.

5-TCF'nin eski düzen yanlılarına ümit verici tutumu

6-Toprak ağalarının yeni devleti ve uygulamalarını kendi çıkarlarına uygun bulmaması.

13 Şubat 1925'de Diyarbakır'da başlayan isyan Genç, Erzurum, Elazığ, Muş ve Bitlis'te etkili oldu. Bu bunalımlı dönemde Ali Fethi Okyar Hükûmeti istifa etti. Yeni hükûmeti oluşturan

İsmet İnönü İsyanı karşı şu önlemleri aldı:

a-Bölgede sıkıyönetim ilan edildi.

b-Bölgeye ordu sevk edildi.

c-Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nu tamamlar nitelikte olan ve rejimin tartışılmasını yasaklayan Takrir-i Sükûn Kanunu ilan edildi. (4 Mart 1925'den 2 Mart 1927'ye kadar yürürlükte kalan bu kanun inkılapların kabul edilmesi ve uygulanmasını kolaylaştırdı.)

4-İstiklal Mahkemeleri yeniden kuruldu.

İsyan 15 Nisan 1925'de tamamen bastırıldı ve suçlular cezalandırıldı.

Şeyh Sait İsyanının Sonuçları:

1-İstiklal Mahkemeleri tekrar kuruldu.

2-Takrir-i Sükûn Kanunu çıkarıldı.

3-TCF kapatıldı.

4-İlk çok partili hayat denemesi başarısız sonuçlandı.

5-Musul meselesi İngiltere lehine sonuçlandı.

6-Devrimler konusunda dikkatli olunması gerektiği görüldü.

7-Cumhuriyetin demokratikleştirilmesi çabalarında yavaşlamaya neden oldu.

!!Bu isyan laikliğe ve devrimlere karşı oluşan ilk ciddi isyandır.

Mustafa Kemal'e Suikast Girişimi: (İzmir Suikastı): (16 Haziran 1926)

Sebepleri:

1-Cumhuriyet rejiminden rahatsızlık duyan bazı grupların, rejimin kurucu lideri olan Mustafa Kemal'i ortadan kaldırarak amacına ulaşmak istemesi.

2-Rejimi değiştirmek isteyen çevrelerin düşünceleri.

Mustafa Kemal'in İzmir gezisi sırasında gerçekleştirilmesi düşünülen bu girişimden Giritli Şevki denilen kayıkçının ihbarı sayesinde devletin haberi oldu ve suikast girişimi etkisiz hale getirildi.

Önemi:

1-İttihatçılar tasfiye edildi. (Yapılan yargılamalarda suikast girişimiyle ilişkisi olduğu tespit edilen bir gurup eski İttihatçılar çeşitli cezalara çarptırıldılar).

2-Muhallifler sindirildi.

3-TCF'nin kapatılmasının haklılığı daha iyi anlaşıldı.

4-Mustafa Kemal *"Benim naçiz vücudum elbet bir gün toprak olacaktır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti ilelebet yaşayacaktır"* diyerek Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin varlığının devamının kendi sağlığına bağlı olmadığını; bu devletin sağlam temeller üzerine bina edildiğini vurgulamıştır.

3-Serbest Cumhuriyet Fırkası: (12 Ağustos 1930)

Kurulma Sebepleri:

1-1929'da meydana gelen dünya ekonomik bunalımının Türkiye'yi de olumsuz etkilemesinden dolayı, TBMM'de de sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. Mustafa Kemal bu bunalımın yeni bir partinin kurulması ile aşılabacağına inanmaktadır.

2-Meclise, demokrasinin gereği olan çok sesliliği getirmek.

3-Ülkenin çok partili hayata hazır hale geldiğinin tahmin edilmesi.

Mustafa Kemal arkadaşı olan Ali Fethi Okyar'a Serbest Cumhuriyet Fırkasını kurdurtmuştur.

Serbest Cumhuriyet Fırkası, devletçi ekonomi yerine liberal ekonomiyi savunmuştur. Parti inkılaplar ve Mustafa Kemal'e saygılıydı.

Mustafa Kemal başkanı olduğu CHP ile SCF arasında tarafsız olacağına dair, Ali Fethi Okyar'a söz vermiştir.

Bir kaç ay sonra eski sistemi savunanların SCF'de toplanması ve rejime karşı söylemlerin yoğunlaşması nedeniyle partinin hedefinden farklı bir mecraya

sürükleneyeceği endişesiyle Ali Fethi Okyar, 17 Kasım 1930'da SCF'yi kapattı.

Menemen Olayı : (23 Aralık 1930):

Derviş Mehmet denilen bir isyancı “şeriat isteriz” diyerek Menemen halkını isyana çağırdı. İsyanı önlemeye çalışan Asteğmen Mustafa Fehmi Kubilay isyancılar tarafından öldürüldü. Bölgeye gelen askeri birlikler isyanı bastırdı.

Önemi:

1-Çok partili hayat için gerekli ortamın henüz oluşmadığı görüldü.

2-Rejimin yerleşmesi için daha dikkatli olunması gerektiği görüldü.

3-SCF'nin kendi kendini kapatmasının haklılığı anlaşıldı.

!!İnkılapların yerleşmesi için 1945 yılına kadar bir daha çok partili hayat denenmedi.

4-Demokrat Parti (1946):

Kuruluş Sebepleri:

1-CHP'de parti içi muhalefetin artması.

2-II. Dünya Savaşı'nı demokrat devletlerin kazanması.

3-Türkiye'nin çok partili hayata hazır hale gelmesi.

Demokrat Parti, CHP'den ayrılan Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan öncülüğünde kuruldu.

“Açık oy, gizli tasnif” esasına göre yapılan 1946 yılında yapılan seçimlerini CHP'nin kazandığı ilan edildi. Ancak, seçim sonuçlarına yönelik yoğun tartışmalar yaşandı.

Hukuk güvencesi altına alınan ve “gizli oy, açık tasnif” esasına göre yapılan 1950 seçimlerini, DP ezici bir çoğunlukla kazandı ve ilk defa Türkiye'de CHP dışında başka bir parti yönetime geldi.

DP iktidarı 27 Mayıs 1960 askeri darbesine kadar devam etti.

17 Eylül 1961'de devrin başbakanı Adnan Menderes idam edildi.

Kadınlara Siyasal Hakların Verilmesi

Kadınlara 3 Nisan 1930'da belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı; 29 Ekim 1933'de muhtar seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı; 5 Aralık 1934'de ise milletvekili seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verildi.

Kadınlara Siyasal Hakların Verilmesinin Önemi:

1-Kadın, siyasal alanda erkeğe eşit hale geldi.

2-Ulusal irade meclise tam olarak yansıdı.

3-Millî Egemenlik ve Halkçılık pekişti.

4-Türk kadını Avrupa ülkelerinde kadınlara verilmiş olan haklardan daha fazla hakka sahip oldu.

!!1935 seçimlerinde 18 kadın milletvekili meclise

girmiştir.

HUKUKALANINDAYAPILANYENİLİKLER Osmanlı Hukukunun Özellikleri:

1-Şer'i ve örfi olmak üzere ikiye ayrılır.

2-Din ve mezhep farkları ile kapitülasyonlar, mezhep birliğini engellemiştir.

3-Tanzimat döneminden itibaren batı hukuku taklit edilmeye başlandı.

4-Kadın hakları kısıtlıdır.

5-Mahkemelerde tek yargıç vardır.

6-Avukatlık Kurumu son döneme kadar yoktur.

7-Laik değildir.

A- Medeni Kanun'un Kabulü (17 Şubat 1926) Sebepleri:

1-Osmanlı Devleti'nin son döneminde hazırlanmış olan Mecellenin halkın medeni hukuka dair ihtiyaçlarını tam karşılayamaması.

2-Mecelle'nin sadece Hanefi Fıkhnı ölçü alması.

3-Bütün vatandaşlarını eşit kabul eden Türkiye Cumhuriyeti'nin yapısına, Osmanlı zamanından kalan hukukun uymaması.

4-Devletin laik olması için hukukun da laik olması gerektiği

5- Hukuk birliğinin bulunmaması

İsviçre Medeni Kanunu'nun Türk Medeni Kanunu Olarak Kabul Edilmesinin Sebepleri:

1-Mevcut kanunların en yenisi olması

2-Demokratik olması.

3-Akılcı ve pratik olması.

4-Kadın ve erkek eşitliğine uygun olması.

Medeni Kanunun Getirdiği Yenilikler:

1-Hukuk birliği ve düzeni sağlandı.

2-Vatandaşlar arasında hak ve ödevler bakımından eşitlik sağlandı.

3-Mirasta kadın erkek eşitliği sağlandı.

4-Toplumsal alanda kadın erkek eşitliği sağlandı.

5-Hukukta din ve mezhep farkı kaldırıldı.

6-Patrikhanenin din işleri dışındaki yetkileri kaldırıldı.

7-Boşanma hakkı kadına da verildi.

8-Boşanma durumunda kadın ve çocukların hakları güvence altına alındı.

9-Patrikhane ve konsoloslukların mahkeme kurma hakkı ellerinden alındı.

10-Hukuk düzeni laikleştirdi.

11-Modern Türk ailesi oluştu.

12-Aile hayatında eşitlik sağlandı.

13-Kadına meslek seçme özgürlüğü verildi.

14-Lozan Antlaşması'nın 48'nci maddesine göre azınlıklar kendi medeni meselelerini kendi mahkemelerinde hallededecekti. Medeni kanunun kabulü ile azınlıkların bu hakkı kaldırıldı.

15-Azınlıkların hukuk özerkliği kesin olarak bitti.

16-Millet bilincinin oluşması için önemli bir adım atıldı.

17-Kadın ve erkek için tek eşle evlilik benimsendi.

18-Evlenme devlet kontrolüne alındı.

Açıklamalar:

1-Kapitülasyonlar, yabancı uyruklu kişilerin Osmanlı hukukuna uymasını engelliyordu.

2-Medeni Kanun kadınlara siyasal haklar vermemiştir.

3-Devlet yapısının laikleşmesi 1928’de tamamlandı.

4-1922-1928 arası laikleşmenin hızlı olduğu dönemdir.

5-1923-1933 çağdaşlaşmanın hızlı olduğu dönemdir.

Laikliğin Aşamaları:

1-Saltanatın kaldırılması

2-Halifeliğin kaldırılması

3-Şer’iyye ve Evkaf Vekâleti’nin kaldırılması.

4-Tevhid-i Tedrisat Kanunu’ (Öğretim Birliği)nun çıkarılması.

5-Tekke, zaviye, dergâh ve türbelerin kapatılması. (30 Kasım 1925)

6-Kılık kıyafet devrimi

7-Medeni Hukukun kabulü (17 Şubat 1926)

8-Anayasadan “devletin dini İslam’dır” maddesinin çıkarılması. (1928)

9- Şeri hükümlerin uygulama yetkisinin TBMM’den alınması (10 Nisan 1928)

10-1937’de Laikliğin anayasaya alınması.

!!Hukukta laikliğin benimsenmesi; Avrupalıların, ülkemizde yaşayan Hristiyanların haklarını bahane ederek, iç işlerimize karışmasını önledi.

EĞİTİM YENİLİKLERİ

Sebepleri:

1-Eğitimi çağdaşlaştırmak

2-Millî, demokratik ve laik bir toplum oluşturmak

3-Eğitimi birleştirmek

4-Eğitimdeki ikilik ve karışıklığı önlemek

5-Cumhuriyet rejimini güçlendirecek eğitim sistemini oluşturmak.

6-Kültür ikiliği ve çatışmasını önlemek.

Yapılan Düzenlemeler

1- Tevhidi Tedrisat Kanununun kabul edilmesi

2-Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun çıkarılması

3- Latin harflerinin kabulü

4-Türk Tarih Kurumu’nun açılması

5-Türk Dil Kurumu’nun açılması

6- Medreselerin kapatılması (Şeriye ve evkaf kanunu ile medreselerin ödenekleri kesildi ve kapatılması sağlandı.)

A-Tevhid-i Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924)

1-Eğitim ve öğretimde birlik sağlandı.

2-Bütün okullar Millî Eğitim Bakanlığına bağlandı.

3-Eğitim devletçi, Milliyetçi ve laik bir karakter kazandı.

4-Azınlık okullarının zararlı faaliyetleri durduruldu.

5-Yabancı okullara Türkçe dersleri kondu.

6-Medreseler kapatıldı.

7-İlköğretim zorunlu ve parasız duruma getirildi.

8-Eğitimde eşitlik sağlandı.

Din adamı ihtiyacını karşılamak için İmam Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakülteleri açılmıştır.

B-Maarif Teşkilatı Kanunu’nun Kabulü (2 Mart 1926)

2 Mart 1926’da Maarif Teşkilatı Kanunu çıkarıldı. Ders programları çağdaşlaştırıldı. Devlet izni olmadan okul açılması yasaklandı. Çağdışı dersler kaldırıldı.

C- Yeni Türk Harflerinin (Latin Alfabeti) Kabulü (1 Kasım 1928)

Sebepleri:

1-Arap harflerinin okuma ve yazmayı zorlaştırması.

2-Avrupa ile ilişkilerin kolaylaştırılmak istenmesi

3-Öz Türkçe’yi yeniden canlandırmak

5-Okuma yazma oranını artırmak

6-Arap alfabesinin Türkçe’nin yapısına uymaması.

7-Alfabe aracılığıyla yaşanmakta olan Arap kültürünün Türk kültürü üzerindeki egemenliğine son vermek

8-Aynı tarihlerde başta Azerbaycan olmak üzere Türk dünyasına mensup ülkelerle ortak alfabede buluşarak kültürel bağı sürdürme çabası

!!1928 yılında Millet Mektepleri açılarak eğitim seferberliği başlatılmıştır. Mustafa Kemal bu okullarda 24 Kasım 1928’de ders verdiği için, kendisine “Başöğretmen” denilmiştir.

Üniversite reformu çerçevesinde 1933 yılında İstanbul Darülfünunu kapatılarak yeni bir anlayış ve programla İstanbul Üniversitesi kuruldu. Dil –Tarih – Coğrafya Fakültesi açıldı. (1936) Yüksek Ziraat Enstitüsü açıldı. Güzel Sanatlar Akademisi açıldı.

D-Türk Tarih Kurumu’nun Kurulması: (15 Nisan 1931)

TTK’nın Kurulmasının Sebepleri:

1-Türk vatanının bütünlüğüne karşı girişilecek tertipleri tarihi kanıtlarla etkisiz hale getirmek.

2-Türklerin üstün medeni kabiliyetini ve dünya medeniyetine yaptığı hizmetleri gözler önüne sermek.

3--Türk tarihinin derinliklerini araştırmak.

4--Ortak tarih bilinci oluşturmak

Sonuçları:

1-Türk Tarih Kurumu'nun kurulması "ulusçuluk" ile ilgilidir.

2-Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Dönemi'ne kadar İslam Tarihi; Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı Tarihi; II. Meşrutiyet Dönemi'nde ise Türk Tarihi ağırlıklı olarak okutuldu.

3-1932'de Türk Tarih Tezi ortaya atıldı.

TTK'nın açılmasıyla "ümmeççi tarih" anlayışına son verilmiş, "Millî tarih" anlayışı getirilmiştir.

E-Türk Dil Kurumu'nun Kurulması: (12 Temmuz 1932)

TDK'nın Kurulma Sebepleri:

1-Türkçe'yi yabancı dillerin etkisinden kurtarmak.

2-Türkçe'nin kökenlerini araştırmak.

3-Türkçe'yi bilim dili haline getirmek.

4-Türkçe'yi halkın anlayacağı şekle getirmek.

5-Türkçe'nin zenginliğini ortaya koymak

6-Konuşma dili, yazı dili ve bilim dili arasındaki farkları gidermek.

7-Dildeki Osmanlıcılığı bitirmek

8-Halk ile aydınlar arasında dil uzlaşması sağlamak

9-Resmî dil ile halk dili arasındaki farkları gidermek.

Açıklamalar:

a-TDK'nın kurulması "ulusçuluk" ile ilgilidir.

b-1932'de Halk Evleri açıldı.

TOPLUMSAL YAŞAYIŞIN DÜZENLENMESİ

1- Şapka İnkılabı (25 Kasım 1925)

2-Tekke – zaviye ve türbelerin kapatılması (30 Kasım 1925)

3-Miladi Takvim (26 Aralık 1925)

4-Ölçü ve tartıların değiştirilmesi (1 Nisan 1931)

5-Soyadı Kanunu (1934)

6- Hafta Tatili (1935'te yalnızca Pazar günü; 1974'te Cumartesi ve Pazar günleri)

A-Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması: (30 Kasım 1925)

Önemi:

1-Türk halkının bilime, akılcılığa ve laik düşünceye yönelmesi açısından önemli bir adım atıldı.

2-Türkiye'nin falcılar, şeyhler, dervişler ve büyücüler ülkesi olamayacağı ispatlandı.

Açıklamalar:

1-Aynı gün şeyh, derviş, mürit gibi unvanların kullanılması ve kurumlarla ilgili elbiselerin giyilmesi ve muskacılık yasaklandı.

2-Türbeler kapatılırken Yavuz ve Fatih gibi Türk büyüklerinin türbelerinin kapatılmaması; Türk İnkılabının "tarihi kökleri koparmaya yönelik olmadığını" gösterdi.

B-Kılık-Kıyafetin Düzenlenmesi: (25 Kasım 1925)

Sebepleri:

1-Türk halkının görünümünü çağdaşlaştırmak

2-Ayrılık ifade eden giysilerin giyimini durdurmak.

3-Çağdaşlaşmayı ve birliği sağlamak.

Açıklamalar:

1-Şapka devrimi Kastamonu'dan başlatılmıştır.

2-Kadınların giyimi konusunda kanun çıkarılmayıp; bu durum doğal haline bırakıldı.

3-3 Aralık 1934'de çıkarılan bir kanunla din adamlarının ibadet yerlerinin dışında dini kıyafet giymeleri yasaklandı. (Diyanet İşleri Başkanı, Patrik ve Haham Başı bu kuralın dışında tutuldu.)

C-Soyadı Kanununun Kabulü : (21 Haziran 1934)

Sebepleri:

1-Medenî Kanunun uygulanmasından doğan aksaklıkları gidermek.

2-Toplumda ayrılık ifade eden lakapları kaldırarak birliği güçlendirmek.

3-Eşitlik ilkesini güçlendirmek.

Açıklamalar:

1-Aynı gün ağa, hoca, molla, paşa ve bey gibi unvanların kullanımı yasaklandı.

2-Osmanlı Devleti'nden kalan unvanların taşınması yasaklandı.

3-TBMM, Mustafa Kemal'e "Atatürk" soyadını verdi ve bu soyadının başkalarınca kullanmasını yasakladı.

D- Miladi Takvimin Kabulü : (26 Aralık 1925)

Sebepleri:

1-Avrupa ile Türkiye arasındaki ilişkileri kolaylaştırmak

Açıklamalar:

1-Aynı gün Avrupa'nın saat ölçüsü kabul edildi.

2-1931'de Avrupaî tarz ağırlık ve uzunluk ölçüleri kabul edildi.

3-1935'de haftalık tatil Cumadan Pazara alındı.

4-1928'de uluslararası rakamlar kabul edildi.

5-Uzunluk ve ağırlık alanındaki değişiklikler ve hafta tatilinin değiştirilmesi Avrupa ile ticari ilişkileri kolaylaştırmaya yöneliktir.

EKONOMİK DÜZENLEMELER

1- İzmir İktisat Kongresi (18 Şubat -4 Mart 1923)

2- Aşar (Öşür) Vergisi'nin Kaldırılması (17 Şubat 1925)

3- Teşvik-i Sanayi Kanunu (28 Mayıs 1927)

4- Devlet Bankalarının Kurulması (Etibank, Sümerbank, İş Bankası)

5- I. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1933-1939)

6- II. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1938 -II. Dünya Savaşı nedeniyle uygulanamadı)

7- Ulaşım alanında yapılan yenilikler

Açıklamalar:

TBMM, 1 Mart 1922’de ekonomi çalışmalarının başlıca noktalarını şöyle belirlemiştir:

1-Sanayii canlandırmak ve modern araçlara sahip olmak

2-Ormanları iyi hale getirmek

3-Toplum menfaatini doğrudan ilgilendiren kuruluşları ve iktisadi girişimleri gücümüz oranında devletleştirmek.

4-Madenlerimizi işletmek ve bu alana yönelen sermayeyi himaye etmek

5-Ekonomik bağımsızlığın korunabilmesi için bütçeyi ekonomik yapı ile uygun tutmak

A-İzmir İktisat Kongresi (17 Şubat-4 Mart 1923)

(Lozan Konferansı’na ara verildiği sırada toplandı).

Kongrenin Toplanma Sebepleri:

1-Millî ekonominin amaçlarını ve amaçlara ulaşmak için izlenecek yöntemi belirlemek

2-Ekonomik bağımsızlığın yöntemini belirlemek

3-Millî ekonominin temellerini atmak

Kongrenin özelliği:

Türk devletinin ekonomik meselelerinin görüşüldüğü ve tartışıldığı ilk kongredir. Ekonomik bağımsızlığın önemi vurgulandı.

Açıklamalar:

1-Bağımsız ekonomi için ilk adım Lozan’da kapitülasyonların kaldırılması ile atıldı.

2-İzmir İktisat Kongresi bağımsız, liberal ve millî ekonomiyi benimsedi.

3-1930’da Merkez Bankası’nın kurulması, Türk parasını yabancı sermayenin elinden kurtardı.

4-İzmir İktisat Kongresi’nde Misak-ı İktisadi kabul edildi.

Cumhuriyetin ilk yıllarında özel girişimin, desteklenmesine rağmen, beklenen verimi gösterememesinin sebepleri:

1-Özel sermayenin yetersizliği

2-Yetişmiş iş gücünün yetersizliği

3-Deneyim ve bilgi eksikliği

4-1929’da dünya ekonomik bunalımının çıkması

Kongre, “devletçilik” ilkesinin ilk ayağını oluşturur. Cumhuriyet’in ilanından sonra ekonomide devletçilik politikası uygulandı. Özel sektörün ekonomide başarısız olması üzerine devletçilik ilkesi doğmuştur.

Devletçi Ekonomiye Geçişin Sebepleri:

a-Özel girişimin üzerine düşen görevi yerine getirememesi (Özel teşebbüsün desteklenmesi için 1924’de İş Bankası kuruldu. 1927’de Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarıldı.)

b-Devletin gelişebilmesi için vakit kaybetmeden

büyük sanayi atılımlarının yapılmasının gerekmesi.

1. Beş Yıllık Kalkınma Planı

(1929 dünya ekonomik bunalımının etkisiyle, 1933 yılında planlı ekonomi dönemine geçilerek I. Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlandı).

Önemi:

1-İlk defa planlı ekonomi dönemi başladı.

2- Devletçi ekonomi: (Karma Ekonomi): Büyük atılımları devlet yapsa da; özel teşebbüse de iş imkânı tanınır bir yapı oluşturuldu.

3-İlk büyük atılımlar bu dönemde yapıldı. Ülkede ilk fabrikalar bu dönemde kuruldu. (Malatya Kayseri Ve Bursa’da Dokuma Fabrikası, Gemlik Suni İpek, Beykoz Deri Fabrikası v.b.)

4-Toprak reformu tam olarak gerçekleştirilemedi.

1937’de II. Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlandıysa da; II. Dünya Savaşı’nın başlamasından dolayı uygulanamadı.

B-Tarımın Geliştirilmesi İçin Alınan Önlemler

1-Aşar (öşür) vergisi kaldırıldı (17 Şubat 1925)

Vergi gelirlerinin %40’ını oluşturan aşarın kaldırılması ilk bütçe açığını oluşturdu. TBMM’nin bu kararı tarıma verilen önemi gösterir.

2-Ziraat Bankası kuruldu. (Çiftçiye kredi sağlamak için)

3-Kooperatifler kuruldu (1929) (Tarım kredi kooperatifleri)

4-Yüksek Ziraat Enstitüsü kuruldu.

5-Tohum ıslah istasyonları ve numune çiftlikleri kuruldu.

6-Toprak reformu için 1926’dan itibaren teşebbüsler yapıldı.

C-Ticari Hayatın Düzenlenmesi

1-Lozan Antlaşması ile Kapitülasyonlar kaldırıldı.

2-Ticareti koruyan kanunlar çıkarıldı.

3-İş Bankası kuruldu. (1924)

4-1926’da çıkarılan Kabotaj Kanunu ile Türk denizlerinde yük ve yolcu taşıma işleri Türk gemicilerine verildi.

D- Sanayi ve Madencilik

1-Millî sanayiinin korunması ve gelişmesi için kapitülasyonlar kaldırıldı.

2-Büyük yatırımlar devlet tarafından yapıldı.

3-Özel teşebbüs desteklendi.

4-1925’de Sanayi ve Maden Bankası kuruldu.

5-28 Mayıs 1927’de Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarıldı.

6-Planlı Ekonomi uygulanarak ilk büyük fabrikalar kuruldu.

7-1933’de Sümerbank kuruldu.

8-1935’de Etibank ve MTA kuruldu.

9-Kayseri, Ereğli, Nazilli, Malatya ve Bursa

merinos dokuma fabrikaları; İzmit selüloz ve kağıt; Beykoz deri ve kundura; Paşabahçe cam; Karabük demir-çelik fabrikaları açıldı.

!!Uşak Şeker Fabrikası Teşvik-i Sanayi Kanunu sonucunda kurulmuştur.

E-Bayındırlık ve Ulaştırma

1-1927'de Devlet Demir Yolları Genel Müdürlüğü kuruldu. Karayolu yapımında asıl gelişme 1950'den sonra görüldü.

2-1933'de Millî Hava Ulaştırma Teşkilatı kuruldu.

3-1938'de denizciliğin geliştirilmesi için Denizbank, 1939'da Devlet Denizyolları İdaresi kuruldu.

DIŞ POLİTİKA

Giriş:

1-İç ve dış politika ilkesi olarak "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesi benimsendi.

2-Savaş korunma amacı olarak görüldü. Başka bir devletin topraklarını almak için politika izlenmedi.

3-Millî Egemenlik ve millî menfaatler ön planda tutuldu.

4-İlk yıllarda Misak-ı Millî gerçekleştirilmeye çalışıldı.

5-1920-1936 yılları arasında batıya karşı SSCB'nin dostluğu devam ettirildi.

6-1936-1945 yılları arasında İtalya'nın saldırgan tutumuna karşı ve batı ile ilişkileri yumuşatmak için İngiltere ile dost geçinildi.

7-1945'den sonra SSCB tehdidine karşı ABD ile dost geçinildi.

8-1928'de Afganistan ile dostluk antlaşması imzalandı

9-1930'a kadar Lozan'dan kalan problemler halledildi.

10-1925'de SSCB ile saldırmazlık antlaşması imzalandı.

11-1928'de İtalya ile tarafsızlık ve uzlaşma antlaşması imzalandı.

12-1935-1938 arasında Avrupa'nın bloklaşma durumundan dolayı Avrupalı devletlere karşı çok yönlü bir politika izlendi ki bu da Montrö Antlaşması'nın imzalanmasında etkili oldu.

13-1919-1920 arası Türkiye'nin dost arayışı dönemidir.

14-1920 sonrasında bir yandan SSCB ile iyi geçinilirken; bir yandan da işgalciler arasındaki ayrılıklardan faydalanmanın yolu arandı.

15-1923-1930 arasında Lozan'dan kalan problemler halledildi.

16-Millî çıkarların korunmasına, devletlerin eşitliği ilkesine uyulmasına ve ittifaklar kurulmasına önem verildi.

A-Nüfus Mübadelesi ve Etabli Sorunu

Nüfus mübadelesi sorunu, Lozan görüşmelerinde halledildiği halde uygulanma safhasında Yunanistan problem çıkarmıştır. Lozan'da imzalanan Türk-Yunan Ahali Mübadelesi Sözleşmesi gereğince Türkiye'deki Ortodoks Hristiyanlar (Rumlar), İstanbul'dakiler hariç olmak üzere Yunanistan'a; Yunanistan'da bulunan Müslümanlar, Batı Trakya hariç olmak üzere Türkiye'ye göç ettirilecekti. Buna rağmen uygulamada Yunanistan İstanbul'da daha fazla Rum kalmasını istiyor; Türkiye ise sözleşme çerçevesinde bu işi halletmek istiyordu. Bu durum taraflar arasındaki ilişkilerin zaman zaman gerginleşmesine neden olmuştu. Nüfus mübadelesi sorunu Yunan başkanı ile Mustafa Kemal arasında 1930 yılında görüşülerek 10 Haziran 1930'da imzalanan Ankara Antlaşması ile halledildi. Bu antlaşmadan sonra Türk-Yunan ilişkileri düzelmiştir. Türkiye ile Yunanistan arasındaki dostluk ilişkileri 1954 yılında meydana gelen Kıbrıs sorununa kadar devam etmiştir.

B-Yabancı Okullar

Lozan Antlaşması'na göre yabancı okulları Türkiye'nin belirleyeceği şartlara uyacaktır. Türkiye 1924 yılında okullarda dini ayin yapılması için bulundurulmuş salonların kapatılmasına; 1925 ve 1926 yıllarında ise yabancı okullarda Türkçe, Tarih ve Coğrafya gibi derslerin Türk öğretmenler tarafından Türkçe olarak okutulmasına; derslerde Türklük aleyhine bilgiler olmamasına ve okulların Türk müfettişler tarafından denetlenmesine dair kanunlar çıkardı.

Fransa ve Papalık başta olmak üzere, Avrupalı devletler Türkiye'nin yabancı okullar konusundaki uygulamalarına karşı çıktı. Fakat okullar meselesini, ulusal egemenlik melesi olarak gören Türkiye yabancı devletleri iç işlerine karıştırmadan çıkardığı yasalara uygun şekilde uygulamalar yaptı.

C-Dış Borçlar Meselesi

Bilindiği gibi Osmanlı döneminden kalan dış borçlar meselesi, Lozan Konferansı'nda üzerinde en fazla tartışılan konulardan biridir. Türk tarafı, bu borçların bir bölümünün, Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsız olan diğer devletlerce karşılanmasını taraflara kabul ettirmişse de geriye kalan kısmını, Fransız Frangı olarak taksitle ödemeyi kabul etmek zorunda kalmıştı. 1929'da yaşanan dünya ekonomik bunalımı Türkiye'yi de olumsuz etkiledi ve Türkiye Fransa'ya olan borcunu gerektiği gibi ödeyemez hale geldi. Bu durumdan dolayı Fransa ile bir müddet gerginlik yaşandıysa da; sorun 1930 yılında karşılıklı görüşmeler sonucunda çözüldü.

D-İrak Sınırı ve Musul Meselesi

Musul Meselesi, Lozan'da üzerinde uzlaşmaya varılamadığı için daha sonra Türkiye ile İngiltere arasında görüşülmek üzere bırakılan tek önemli sorundu. İngiltere zengin petrol yataklarına sahip olmasından dolayı Musul'u Türkiye'ye bırakmak istemiyor, sömürgeci düşünce ve ahlakı doğrultusunda bu konuyu kendi lehine çözümleyebilmek için her yolu deniyordu. Türkiye ise, hem tarihi, hem stratejik, hem de nüfus yapısı itibarıyla Musul'dan vazgeçmek istemiyordu.

Musul Meselesi'nin çözümü için Türkiye ile İngiltere arasında görüşmeler 19 Mayıs 1924'te başladı. Fakat İngiltere Hakkâri'yi de tartışmalı bölgeden görmek isteyince görüşmeler kesildi. Bundan sonra mesele önce Milletler Cemiyeti'ne, sonra Lahey Adalet Divanı'na gitti. Meselenin kendi konusu olmadığını ileri söyleyen Adalet Divanı meseleyi tekrar Milletler Cemiyeti'ne havale etti. Meselenin bu şekilde uzatılması; İngiltere'nin zaman kazanarak Musul ve civarında olaylar çıkarıp meseleyi lehine çözümleyebilmek isteyişinin bir sonucudur.

5 Haziran 1926'da imzalanan Ankara Antlaşması ile;

1-Musul ve çevresi İngiliz mandaterliği altında bulunan Irak'a bırakıldı.

2-Irak Hükûmeti Musul petrol gelirlerinin vergisinin %10'unu 25 yıl süre ile Türkiye'ye vermeyi kabul etti. 90

Önemi:

1-Bugünkü Türkiye-Irak sınırı çizildi.

2-Türk-İngiliz ilişkileri düzelmeye başladı.

3-Misak-ı Milli 'den taviz verildi.

E-Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne Girişi

Milletler Cemiyeti, I. Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere'nin önderliği ve inisiyatifinde 10 Ocak 1920'de Cenevre'de kurulmuştur.

Musul Meselesi'nde İngiltere'nin çıkarlarına hizmet etmiş olduğu için, Türkiye Milletler Cemiyeti'ne uzun bir süre güven duymadı. Türkiye'nin Avrupa'ya çok yakınlaşmak istemeyişinde SSCB'yi küstürmeme düşüncesinin de etkisi vardır. Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne girmek gibi bir amacı yoktu. Lozan'dan sonra Türkiye'nin barış yolunda gösterdiği çabalar ve Musul'u Irak'a bırakmasından dolayı Türkiye'ye karşı sıcak davranmaya başlayan İngiltere Türkiye'yi Milletler Cemiyeti üyeliğine davet edince; uluslararası barışa katkıda bulunmak istediğini göstermek isteyen Türkiye Milletler Cemiyeti'ne 18 Temmuz 1932'de üye oldu.

!!1934'de SSCB de MC'ye üye oldu.

F- Balkan Antantı: 9 Şubat 1934

Antant'ın Oluşmasının Sebebi:

1933'ten sonra İtalya'nın hızlı bir şekilde silahlanarak Balkanlar'a yönelik yayılcı politikalar üretmesi Balkan devletlerini ve Türkiye'yi endişelendirmiştir.

Antantı Oluşturan Devletler:

Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya

Bu antant, taraf devletlerin toprak bütünlüğüne saygı gösterme ve iç işlerine karışmama esasına dayanıyordu. Aralarında çeşitli anlaşmazlıklar bulunan bu devletlerin bir araya gelmelerinde Türkiye'nin önemli rolü olmuştur.

Önemi:

1-Türkiye Yunan sınırını güvence altına aldı.

2-Türkiye bölgede lider konumunda olduğunu gösterdi.

3-Türkiye uluslararası barışa katkıda bulunmak istediğini gösterdi.

4-Montrö Antlaşması için Türkiye taraftar buldu.

!!Balkan Antantı II. Dünya Savaşı'nın başlaması ile dağıldı.

G-Montrö Sözleşmesi (20 Temmuz 1936)

Türkiye, Lozan görüşmelerindeki bütün çabalarına rağmen, Boğazların statüsünü, ulusal egemenlik ilkesine uygun şekilde çözümleyememişti. Bununla birlikte, kabul edilen statünün uygulanması konusunda Milletler Cemiyeti'nin etkili olacağı ve Avrupa'da silahsızlanmanın gerçekleşeceği ümidini de taşımaktaydı.

Ancak, 1933 yılından itibaren Almanya ve İtalya'nın hızlı bir şekilde silahlanması ve Milletler Cemiyeti'nin bu gelişmeye çözüm üretemeyişi, Türkiye'yi Boğazların güvenliği konusunda endişelendirdi. Lozan Antlaşması'nın Türkiye'yi Boğazlar konusunda kısıtlayan hükümlerinin kaldırılması için Türkiye 10 Nisan 1936'da Lozan'ı imzalayan devletlere birer nota gönderdi. Antlaşmaların hiçe sayıldığı ve devletlerin dost arayışı içinde olduğu bir dönemde Türkiye'nin istekleri olumlu karşılandı ve Boğazların statüsü İsviçre'nin Montrö kentinde tekrar görüşüldü.

Montrö Sözleşmesi'nin İçeriği:

1-Boğazlar komisyonu kaldırılarak görevleri Türk devletine devredildi.

2-Boğazlara Türkiye'nin asker sokması kabul edildi.

3-Ticaret gemilerinin Boğazlardan serbest geçişi kabul edildi.

4-Savaş gemilerinin Boğazlardan geçişine sınırlama getirildi.

5-Savaş zamanında Türkiye'ye Boğazları kapatma hakkı tanındı.

Önemi:

1-Misak-ı Millî yönünde önemli bir adım atıldı.

2-Türkiye'nin uluslararası güç dengesinde önemi arttı.

3-SSCB kendisini Karadeniz'de güvende hissetti.

4-Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki durumu güçlendi.

Açıklamalar:

1-İtalya sözleşmeyi daha sonra imzaladı. (İtalya Habeşistan'a saldırdığı zaman MC'de olan Türkiye de İtalya'nın bu davranışını kınamak zorunda kalmıştı.)

2-İngiltere Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de güçlü olmasını istiyordu.

3-SSCB Lozan'ın oluşturduğu Boğazlar rejimini benimsemiyordu.

4-Japonya II. Dünya Savaşı'ndan sonra görüşmeden çekildi.

H-Sadabat Paktı (9 Temmuz 1937)

Sebebi:

İtalya'nın Akdeniz Havzası ve Ortadoğu'ya yönelik saldırgan tutumu.

Katılan Devletler:

Türkiye, İran, Afganistan ve Irak

Önemi:

1-Türkiye İran ve Irak sınırını güvence altına aldı.

2-İtalya'ya karşı Balkanlar'da önemli bir caydırıcılık rolü üstlenmiş olan Türkiye Sadabat Paktı ile de tavrını devam ettirerek dünya barışına katkıda bulunma istediğini göstermiştir.

3-Türkiye bölgede öncü konumda olduğunu göstermiştir.

!!!II. Dünya Savaşı başlayınca pakt dağılmıştır.

I-Hatay Sorunu

Fransa, 1936 yılında Hatay'dan çekilerek, bölgeyi Suriye'ye bırakmak isteyince; bu durumun Türkiye ile Fransa arasında imzalanan Ankara Antlaşması'na aykırılık teşkil ettiğini ileri süren Türkiye Milletler Cemiyeti'ne başvurarak Türkiye-Suriye sınırının belirlenmesinde Türkiye'nin de taraf olduğunu belirtti. Bu talebe, Fransa ve Suriye'nin karşı çıkmalarına rağmen II. Dünya Savaşı'nın belirtilerinin ortaya çıkması, Almanya'nın Fransa'nın elinde bulunan bazı topraklara yönelik iddialarının yüksek sesle dillendirilmesi, İngiltere'nin de desteğini alan Türkiye'nin isteklerinin değerlendirilmesini sağladı.

3 Temmuz 1938'de Hatay meselesi çözümlendi. Bu çözüm doğrultusunda; 5 Temmuz 1938'de Türk askeri Hatay'a girdi. 2 Eylül 1938'de Hatay Meclisi açıldı. Tayfur Sökmen devlet başkanı, Abdurrahman Melek başbakan oldu. Hatay Meclisi'nin verdiği kararla Hatay 29 Haziran 1939'da Türkiye'ye katıldı.

Önemi:

1-Misak-ı Millî yönünde son adım atıldı.

2-Güney sınırimız son halini aldı.

3-Mustafa Kemal, II. Dünya Savaşı öncesi gelişmeleri, silaha başvurmaksızın diplomasinin imkânlarından yararlanarak Türkiye'nin lehine kullanmış ve dâhiyane bir siyaset izlediğini göstermiştir.

!! Hatay Türkiye'ye katılan son toprak parçasıdır.

II. DÜNYA SAVAŞI (1939-1945)

I. Dünya Savaşından Sonra Barışı Koruma Çabaları:

1-Milletler Cemiyeti kuruldu.

2-Çekoslovakya, Romanya ve Yugoslavya arasında Küçük Antant kuruldu.

3-Fransa ile Almanya 1925'te Locarno Antlaşması'nı imzaladı.

4-Anlaşmazlıklara çözüm bulmak için Fransa ile ABD 1928'de Kellogg Paktı'nı kurdu. (Bu pakta Türkiye 1929'da katıldı.)

5-Balkan Antantı, Sadabat Paktı ve Montrö Sözleşmesi yapıldı.

Savaşın başlamasında Almanya ve İtalya'nın saldırgan tutumu etkili oldu. Almanya ile İtalya'nın 1936'da kurduğu Mihver Devletler Grubu'na 1937'de Japonya da katıldı. Mihver Devletler karşısında İngiltere ile Fransa Müttefik Devletler Grubu'nu oluşturdu. 1936'da Habeşistan'a saldıran İtalya daha sonra Arnavutluk'u ele geçirdi.

Hitler 1938'de Avusturya'yı Almanya'ya bağladı. Almanlar 1939'da Çekoslovakya'yı işgal etti. Almanya ve Rusya aynı dönemde Polonya'yı işgal edince Fransa ve İngiltere olaya müdahale etti ve II. Dünya Savaşı başladı.

Almanya Rusya'ya da savaş ilan edince Ruslar İngiltere tarafına geçti. (1941)

Japonya ABD'nin deniz üslerine ve Çin'e saldırınca; ABD ve Çin Japonya'ya karşı savaşa girdi.

1942'de rejim değişikliği yaşayan İtalya, İngiltere tarafına geçti.

ABD, İngiltere ve Fransa'nın yaptığı Normandiya Çıkarması sonucunda Almanya teslim oldu.

ABD'nin Japonya'nın Hiroşima ve Nagazaki kentlerine atom bombası atması sonucunda Japonya da savaştan çekildi.

Türkiye; savaş esnasında İngiltere ve Rusya tarafından savaşa girmesi yolunda zorlandıysa da, tarafsız kalmayı başardı. Almanya Bulgaristan'a girince; Almanya ile Türkiye arasında 1941'de saldırmazlık antlaşması imzalandı. Türkiye savaşın bitmesine az bir zaman kala 1945'te Almanya ile Japonya'ya savaş ilan etti fakat savaşa fiilen girmede. (Türkiye'nin bu tutumunda BM'ye girme arzusu vardır.)

!!Kuzey Afrika Savaşları Almanya ve İtalya'nın karşısında İngiltere'nin üstünlüğü ile sonuçlandı.

II. Dünya Savaşı'nın Sonuçları:

1-Almanya doğu-batı olmak üzere ikiye ayrıldı. Doğu Almanya sosyalizme kayd.

2-ABD ve SSCB süper güç haline geldi.

3-Orta ve Doğu Avrupa SSCB'nin kontrolüne girdi. 94

4-ABD ile SSCB arasında soğuk savaş dönemi başladı.

5-Hindistan, Pakistan, Mısır, Cezayir, Tunus ve Libya bağımsız oldu.

6-1948'de İsrail Devleti kuruldu.

7-Sömürgecilik hız kaybetti.

8-Çin'de komünizm yayıldı.

9-Milletler Cemiyeti, Birleşmiş Milletler Teşkilatı'na dönüştü.

10-TC-ABD ilişkileri gelişmeye başladı.

11-Filistin bağımsızlaştı

12-NATO ve Varşova paktları kuruldu.

13-Türkiye'de çok partili hayat başladı.

14-Yalta Konferansı'nda dengeler kuruldu.

15-Paris Konferansı'nda antlaşmalar görüşüldü.

II. DÜNYA SAVAŞI'DAN SONRA BARİŞİ KORUMA ÇABALARI

1-Birleşmiş Milletler Teşkilatı kuruldu.

2-NATO kuruldu.

3-Balkan Paketi kuruldu.

4-Bağdat Paketi kuruldu.

A-BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

BM Teşkilatının Yapısı ve Özellikleri:

Genel Kurul: Teşkilattaki devletlerin üyeleri bu kuruldadır.

Güvenlik Konseyi: 15 üyesi vardır. Bu üyelerden ABD, İngiltere, Çin, Fransa ve Rusya veto hakkına sahiptir.

Ekonomik ve Sosyal Konsey: Savaşlara sebep olabilecek sosyal ve ekonomik faktörleri ortadan kaldırmaya çalışır.

Vesayet Konseyi: Kendi kendini idare edemeyecek devletleri idare etmek için kurulan bu birim günümüzde önemini kaybetmiştir.

Milletlerarası Adalet Divanı: BM'nin yargı organıdır.

Sekreterlik: Personelden oluşur.

!!Türkiye de BM'nin kurucularındandır.

B-NATO VE ÖZELLİKLERİ

1-Brüksel merkez olmak üzere 1948'de kuruldu.

2-Uluslararası barışın korunması ve komünizme karşı korunum amaçlandı.

3-ABD, Kanada, İngiltere, Fransa, Hollanda, Lüksemburg, Belçika, Danimarka, İzlanda, İtalya,

Norveç, Portekiz, Yunanistan, Almanya, İspanya ve Türkiye teşkilatın üyesidir.

Kore Savaşı'na asker göndermesi Türkiye'nin NATO'ya girmesinde etkili oldu. (1952)

C-VARŞOVA PAKTI

Rusya'nın öncülüğünde Avrupa'nın sosyalist ülkelerinin bir araya gelmesiyle kuruldu. Teşkilat, 1990'lı yılların başından itibaren Komünizmin önemini kaybetmesi ile dağıldı.

D-BALKAN PAKTI (1954)

Kuruluş Sebebi:

SSCB'nin Balkanlar'a yönelik saldırgan tutumu

Kurucu Üyeleri:

Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan

Yugoslavya'nın SSCB'ye yaklaşması ve Kıbrıs Meselesinden dolayı pakt kurulduğu yıl dağıldı.

E-BAĞDAT PAKTI (1955)

Kuruluş Sebebi:

SSCB'nin Orta Doğu'ya yönelik saldırgan tutumu

Kurucu Üyeleri:

Türkiye, Pakistan, İran ve Irak

1958'de Irak paktan ayrılınca; paktı İngiltere dıştan desteklemeye başladı ki paktın bu haline CENTO denilir.

ATATÜRKÇÜLÜK VE TÜRK İNKILÂBININ ÖZELLİKLERİ

1-Uyum içinde işleyen düşünce ve ilkelerden oluşan bir bütündür.

2-Milletin ihtiyaçlarından doğmuştur.

3-Millî bir düşünce sistemidir.

4-İlerleme ve yenileşmeye açıktır.

5-Temeline insanlığın binlerce yıldır işlediği evrensel değerler vardır.

6-Dışarıdan alınmış bir ideoloji değildir.

7-Doğmasının en önemli sebebi, kişisel devlet yönetiminin (monarşi) hiç bir kesimin istek ve ihtiyaçlarını karşılayamamasıdır.

8-Türk İnkılâbında Fransız ve Rus İhtilalinden farklı olarak; fikri ve ideolojik hazırlık safhası yoktur.

9-Bağımsızlık ve egemenlik birlikte yürütülmüştür.

Türk İnkılabının Evrenselliğinin Kanıtları:

a-Tüm dünyada etkili olmuştur

b-Sömürülen milletlere örnek olmuştur.

c-Günümüz meseleleri için ve başka milletler için çözümler içermektedir.

Türk İnkılabını Osmanlı Islahatlarından Ayıran Farklar:

1-Kapsamlı, değişimci ve köklüdür.

2-Sadece devleti ve kurumları değil, halkı da yüceltmeyi amaçlamıştır.

3-Islahatlar tereddütlü; inkılâplar karardır.

4-İnkılâplarda dış baskı yoktur.

5-Sıra izlendi: Önce çağdaşlaşmayı engelleyen kurumlar kaldırıldı; sonra yenilik yapıldı.

ATATÜRK İLKELERİ

A-Cumhuriyetçilik

1-Devletin rejim şeklidir.

2-Halk egemenliğini esas alır

3-Demokratiktir.

4-Seçme ve seçilme hakkı tüm vatandaşlara verilir.

5-Hükûmet ile millet arasında kopukluk yoktur.

6-Anayasanın değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez maddesidir.

7-Mustafa Kemal'in parti tartışmalarının dışında tuttuğu bir ilkedir.

8-Saltanatın kaldırılması, Cumhuriyetin ilanı, Halifeliğin kaldırılması Cumhuriyetçilik yolunda yapılmış devrimlerdir.

B-Milliyetçilik

1-Kurtuluş Savaşı'nın yapılmasında ve Türk Devleti'nin kurulmasında temel ilke oldu.

2-Bu ilke, fedakârlık ve dayanışmayı gerektirir.

3-Irkçılık ve ümmetçiliği ret eder.

4-Türkiye Cumhuriyeti'ni benimseyen ve "Türküm" diyen herkes Türk'tür.

5-Millî birlik ve beraberlik esastır.

6-Benimsediği eşitlik ilkesi ile Faşizm ve Nazizm'den ayrılır.

7-TBMM'nin açılması, Saltanatın kaldırılması, Cumhuriyet yönetiminin kurulması, Halifeliğin kaldırılması, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun çıkarılması, Türk Harflerinin kabulü, TTK ve TDK'nin kurulması bu ilke ile ilgilidir.

C-Halkçılık

1-Cumhuriyetçilik ve Milliyetçiliğin doğal sonucudur.

2-Halkın eşitliği esastır.

3-Halkın menfaatleri ön plandadır.

4-Sınıf mücadelesi değil; sosyal dayanışma esastır.

5-Sınıfçılık olmadığı için Komünizmden ayrılır.

Halkçılık İlkesi ve İnkılaplar:

1-TBMM'nin açılması

2-Saltanatın kaldırılması

3-Cumhuriyetin ilanı

4-Halifeliğin kaldırılması

5-Türk Medeni Kanunu'nun kabulü

6-Aşarın kaldırılması

7-Kılık-kıyafet devrimi

8-Soyadı Kanunu

9-Kadınlara siyasal hakların verilmesi

10-Türk Harflerinin kabulü

D-Devletçilik

1-Devletçilik; devletin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda daha hızlı bir gelişme sağlamak amacıyla yaptığı uygulamalardır.

2-Bu ilke halkçılığın tamamlayıcısıdır.

3-Ekonomide planlı kalkınma hedeflenmiştir.

4-Karma ekonomiyi esas alan devletçilik ilkesinde özel mülkiyetin olması, devletçiliği komünizmden ayırır.

5-Müdahalecidir; katı değildir.

6-Zamanın şartlarına göre değişmiştir.

E-İnkılapçılık

1-Çağın değişen şartlarına göre değişimi ve modernleşmeyi esas alır.

2-TBMM'nin açılması ile başlayan Türk İnkılâbının devam ettiğini gösterir.

3-Durağan değildir.

F-Laiklik

1-Din-devlet işlerinin ayrılmasını ve vicdan hürriyetini esas alır.

2-Parti tartışmalarının dışında tutulan bir ilkedir.

3-Devlet, vatandaşların inanma ve inanmama hakkını anayasa ile güvence altına almıştır.

4-Din egemenliği değil; millet egemenliği esastır.

5-Hukuk birliği ve hukukun dinden bağımsız olması esastır.

6-Yabancı devletlerin azınlıkların haklarını bahane ederek Türk Devleti'nin iç işlerine karışmasını önlemiştir.

7-Millî birlik ve beraberlik için önemlidir.

Açıklamalar:

1-1928'de anayasadan "devletin dini İslam'dır" maddesi çıkarıldı.

2-1928'de milletvekillerinin yemin şekli bugünkü haline getirildi.

3-1937'de 6 ilke anayasaya alındı.

4-Türk Milleti için dini dış politikada kullanma dönemi I. Dünya Savaşı ile bitti.

5-Kurtuluş Savaşı ümmet ideolojisi yerine millet ideolojisini getirdi

TÜRK EĞİTİM-SEN
A K A D E M İ

MEB
GÖREVDE YÜKSELME
SINAVLARINA HAZIRLIK

GENEL KÜLTÜR

SUNUŞ

Değerli Üyemiz;

MEB Görevde Yükselme Sınavlarına hazırlık içeriğimiz; sınav konuları kapsamında, alanında uzman yazar komisyonumuz tarafından hazırlanmıştır.

Anlatılan konuların somutlaşması için konuların arasına püf noktalar, pratik çözümler, yazar notları ve tablolar eklenmiştir.

Sadeleştirilmiş ve ihtiyaca göre hazırlanmış öz ve net bilgilerden oluşan bu yayınınızın sınava hazırlanan siz değerli üyelerimize katkı sağlamasını diliyoruz.

Talip Geylan

TÜRK EĞİTİM-SEN GENEL BAŞKANI

GENEL KÜLTÜR

Dünyanın en büyük havacılık, uzay ve teknoloji festivali **TEKNOFEST2023** etkinlikleri, 27 Nisan - 1 Mayıs 2023 tarihleri arasında İstanbul Atatürk Havalimanı Etkinlik Alanında gerçekleştirilmiştir.

Türkiye'nin ilk ve tek Havacılık, Uzay ve Teknoloji Festivali **TEKNOFEST2022** yılında 30 Ağustos 4 Eylül tarihleri arasında milli mücadele şehri Samsun'da düzenlenmiştir.

Çanakkale Köprüsü, 18 Mart Çanakkale Deniz Zaferi'nin 107. yıl dönümünde (18 Mart 2022) açıldı. Dünyanın en uzun orta açıklıklı köprüsü unvanına sahip 4 bin 608 metre uzunluğundaki 1915 Çanakkale Köprüsü, 2 bin 23 metrelik orta açıklığı Cumhuriyet'in 100'üncü kuruluş yıl dönümünü, 318 metrelik çelik kuleleri de Çanakkale Deniz Zaferi'nin kazanıldığı 18 Mart 1915'i sembolize ediyor.

Sondaj gemilerinin adları; Fatih, Yavuz, Kanuni ve Sultan Abdülhamit Han olarak belirlendi.

2023 Türk Dünyası Kültür Başkenti seçilen şehir ise Azerbaycan'ın **Suşa** kenti olmuştur.

Malatya'nın Battalgazi İlçesi'nde bulunan **Arslantepe** Höyüğü 44. Dünya Miras Komitesi toplantısında alınan kararla UNESCO Dünya Miras Listesine girmiştir.

Şanlıurfa, Azerbaycan'ın başkenti Bakü'deki İslam İşbirliği Teşkilatı turizm bakanlarının katılımı ile gerçekleşen toplantıda **2023 yılı İslam Dünyası Turizm Başkenti** seçildi.

Türkiye'nin ilk istihbarat gemisi "**TCG Ufuk**" hizmete girdi.

Dünyaca ünlü Brezilyalı roman ve söz yazarı **Paulo Coelho**, Türkçe'ye "**Okçu'nun Yolu**" (The Archer) adıyla çevrilen son kitabını olimpiyat şampiyonu milli sporcu **Mete Gazoz'a** adadı. Milli okçu Mete Gazoz, katıldığı 2020 Tokyo Olimpiyatları'nda altın madalya kazanarak tarihi bir başarıya imza atmıştı

Türkiye'nin Güney Kore'den satın aldığı ilk yüzer doğal gaz depolama ve gazlaştırma gemisi **Ertuğrul Gazi Gemisi**'dir.

Türkiye'nin yüksek teknolojili ilk yerli otomobili **TOGG' un üretileceği fabrikanın temeli**, 18 Temmuz 2020'de Bursa'nın (**Otomobil Bilişim Vadisi**) Gemlik ilçesinde atılmıştır.

Avrupa Birliği'nin (AB) 2021 için hazırladığı ilham veren olaylar listesinin ilk sırasında koronavirüs aşısını

geliştiren Alman biyoteknoloji firması BioNTech'in kurucuları Türk bilim insanları **Uğur Şahin ile Özlem Türeci**'ye yer verildi.

Bugüne kadar 1 milyon 500 bini aşkın kişinin hayatını kaybetmesine neden olan yeni tip koronavirüsün (**COVID-19**) Çin'in Hubei eyaletine bağlı **Wuhan kentinde** ortaya çıkmıştır.

Şair, yazar ve fikir adamı **Sezai Karakoç** hayatını kaybetti (16 Kasım 2021). Karakoç, 1960 baharında bir siyaset, düşünce ve edebiyat dergisi olarak nitelediği **Diriliş Dergisi**'ni çıkarmaya başladı. Mona Roza şiiri en ünlü şiiridir.

Kişisel gelişim kitapları ile bilinen psikolog, yazar **Doğan Cüceloğlu** hayatını kaybetti. "İçimizdeki Çocuk" en bilinen eseridir. Var Mısın?, Öğretmenim Bir Bakar Mısın?, Evlenmeden Önce, Geliştiren Anne - Baba, Dervişin Aklı, Gerçek Özgürlük, Mış Gibi Yetişkinler, Mış Gibi Yaşamlar, Başarıya Götüren Aile, Öğretmen Olmak, Savaşçı bazı eserleridir.

Türk sanat müziği bestecisi Münir Nurettin Selçuk'un oğlu, besteci, piyanist ve yorumcu **Timur Selçuk** hayatını kaybetti. "Ayrılanlar için", "Sen Nerdesin", "Beyaz Güvercin" ve "İspanyol Meyhanesi" biline en ünlü eserleridir.

Deneme ve öykü yazarı olan "Gül Yetiştiren Adam" **Rasim Özdeneören**, 82 yaşında hayatını kaybetti. Özdeneören, Türk edebiyatına damga vuran Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, Nuri Pakdil, Mehmet Akif İnan, Alaeddin Özdenören ve Ali Kutlay'dan oluşan '**Yedi Güzel Adam**' arasında yer alıyordu.

Konya, Avrupa Spor Başkentleri ve Şehirleri Federasyonu (ACES Europe) tarafından 2022 Yılı Ödülleri Töreni'nde "2023 Dünya Spor Başkenti" ilan edildi.

Milli tenisçi İpek Öz, İsveç'te düzenlenen Bastad Turnuvası'nda tek kadınlarda şampiyon oldu.

Milli eskrimci Aleya Ertürk, Birleşik Arap Emirlikleri'nde düzenlenen Gençler ve Yıldızlar Dünya Şampiyonası'nda yıldız kadınlar epe kategorisinde altın madalya kazandı.

Taha Akgül, Macaristan'da organize edilen Avrupa Güreş Şampiyonası'nda madalya kazanıp, 9'uncu kez Avrupa Şampiyonu olmuştur.

Macaristan'da düzenlenen Avrupa Güreş Şampiyonası'nda **Rıza Kayaalp**, altın madalya kazanıp ve 11'inci kez Avrupa Şampiyonu oldu.

2021 World Para Swimming Series yarışlarında 50 metre sırt üstünde Olimpiyat ve Avrupa Şampiyonası'nda **Sümeyye Boyacı**, kadınlar 50 metre sırtüstünde 43.83'lük derecesiyle birinci olarak altın madalya kazandı. Milli yüzücü Sümeyye Boyacı, Portekiz'in Madeira Adası'nda düzenlenen Para Yüzme Dünya Şampiyonası'nda 41, 58 derecesiyle dünya şampiyonu oldu.

Dünyanın en büyük futbol organizasyonu olan **2022 Futbol Dünya Kupası** 21 Kasım - 18 Aralık tarihleri arasında **Katar**'da yapılmıştır.

Avrupa Atletizm Birliği, 2023 Avrupa Salon Atletizm Şampiyonası'nın İstanbul'da düzenlenmesine karar verdi.

Leonardo Da Vinci

En Ünlü Eserleri: Mona Lisa, Son Akşam Yemeği

Mona Lisa, Leonardo Da Vinci'nin en ünlü resmi ve belki de dünyanın en ünlü sanat eseridir.

Akşam Yemeği, Hazreti İsa'nın bir havarisin den ihanete uğradığı günden önceki akşam yenen yemekte, Hz. İsa ihanetten haberinin olduğunu açıklıyor. Resimdeki havarilerin şaşkınlığı ve korkusu da bu açıklamadan kaynaklanıyor.

Michelangelo Buonarroti

En Ünlü Eseri: Adem'in Yaratılışı, Davut Heykeli, Pieta

Hristiyanlıkta Tanrı'nın Adem'e hayat üflemeşinin betimlendiği sahne olarak gösterilmiştir. Bu önemli eserde Tanrı'nın Adem'i kendi suretinde yarattığına ilişkin gönderme de var.

Sandro Botticelli

En Ünlü Eseri: Venüs'ün Doğuşu

Botticelli'nin en bilinen iki eserinden biri Venüs'ün Doğuşu (The Birth of Venus). (Diğeri ilkbahar Alegorisi (La Primavera)'dır.

Johannes Vermeer

En Ünlü Eseri: İnci Küpeli Kız

Pek çok kaynakta "Kuzeyin Mona Lisa'sı" ya da "Hollandalı Mona Lisa" olarak geçer.

Pablo Picasso

En Ünlü Eseri: Guernica

İspanya İç Savaşı sırasında Nazi Almanyası'na ait 28 bomba tarafından vurulan Guernica şehrinin Picasso'da uyandırdıkları anlatılır.

Salvador Dali

En Ünlü Eseri: Belleğin Azmi (Eriyen/Yumuşak Saatler)

Salvador Dali, Sürrealizmin en önemli temsilcilerindendir. Salvador Dali'nin en ünlü tablolarından olan eser, Yumuşak Saatler veya Eriyen Saatler olarak da anılmıştır.

Osman Hamdi Bey

Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi) ve İstanbul Arkeoloji Müzesini kurmuş; arkeolog ve ressamdır.

Osman Hamdi Bey'in Eserleri: Kaplumbağa Terbiyecisi, Arzuhalci, Kur'an Okuyan Kız, Silah Tacir,i Leylak Toplayan Kız, Şehzadebaşı Camisi Avlusunda Kadınlar, Feraceli Kadınlar, Mimozalı Kadın, Mihrap...

İbrahim Çallı

Vefa idadisi öğrencileriyle ve Ressam Roben Efendi'den de resim dersleri almış, Şeker Ahmet Paşa'nın önerisi üzerine 1906 yılında şimdiki adı Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi olan Sanayi-i Nefise Mektebine girmiştir.

İbrahim Çallı'nın Eserleri: Üsküdar, Defli Kadın, Zeybekler, Arzuhalci, Mevleviler, Boğaziçi'nden Peyzaj, Balıkçı, Gül Koklayan Kadın, Bir Balo Gecesi, Hatay'ın Anavatana Hasreti...

2023 Oscar (95.) Akademi Ödülleri

ABD'nin Los Angeles kentindeki Dolby Tiyatrosunda düzenlenmiştir.

En İyi Film: Everything Everywhere All at Once

En İyi Yönetmen: Dan Kwan and Daniel Schei nert

En İyi Erkek Oyuncu: Brendan Fraser (The Wha le)

En İyi Kadın Oyuncu: Michelle Yeoh (Everything Everywhere All at Once)

En İyi Belgesel: Navalny

2022 Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülleri, Türk kültür ve sanat hayatına önemli katkılarda bulunan özgün eserler veya hizmetler veren kişi veya kurumları, devlet adına onurlandırmak ve özendirmek üzere 1995 yılından itibaren verilen ödüllerdir.

- Bilim Kültür Ödülü: Hayreddin Karaman
- Müzik Ödülü: Ajda Pekkan
- Görsel Sanatlar Ödülü: Süleyman Saim Tekcan
- Sinema Ödülü: Yılmaz Erdoğan
- Tiyatro Ödülü: Alya Algan
- Edebiyat Ödülü: Yavuz Bülent Bakiler
- Dans-Bale Ödülü: Tan Sağtürk
- Karikatür-Animasyon Ödülü: Varol Yaşaroğlu
- Gastronomi Ödülü: Ömür ve Emre Akkor
- Vefa Ödülü: Aşık Veysel
- Mimari: Hilmi Şenalp
- Zanaat: Sevan Bıçakçı
- Geleneksel Sanatlar: Gülbün Mesara

Türkiye'nin Sınırları ve Komşuları

- Doğu Trakya'da Yunanistan ve Bulgaristan,
- Anadolu toprakları üzerinde kuzeydoğuda Gürcistan,
- Doğuda Ermenistan, Azerbaycan'a bağlı Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti ve İran,
- Güneydoğuda Irak ve Suriye

Karadeniz'e Kıyısı Olan Ülkeler

- Bulgaristan
- Gürcistan
- Romanya
- Rusya Federasyonu
- Türkiye
- Ukrayna

Cebelitarık Boğazı: Stratejik önemi fazladır ve Akdeniz ile Atlantik Denizini birbirine bağlamaktadır.

Bering Boğazı: Amerika Birleşik Devletleri'nin Alaska eyaleti ve Rusya arasında yer alan bu boğaz, iki ülkenin de birbirine en yakın olduğu noktadır. Chukchi Denizi (Arktik Okyanusu) ile güneyindeki Bering Denizi'ni (Büyük Okyanus) birbirine bağlamaktadır.

Macellan Boğazı: Pasifik Okyanusunu Atlas Okyanusuna bağlayan boğazdır.

Süveyş Kanalı: Mısır'da bulunan Süveyş Kanalı, Akdeniz ile Kızıldenizi birbirine bağlayan yapay bir su yoludur.

Panama Kanalı, Orta Amerika'nın en güney ülkesi Panama topraklarında yer alır ve Atlas Okyanusu ile Pasifik Okyanusunu birbirine bağlayan bir yapay su yoludur.

Türkiye'nin Nüfusu En Fazla Olan Beş İli

- İstanbul
- Ankara
- İzmir
- Bursa

Türkiye'nin En Çok İhracat (Dışsatım) Yaptığı Ülkeler

- Almanya
- ABD
- İngiltere
- Irak
- İtalya

Türkiye'nin En Çok İthalat (Dışalım) Yaptığı Ülkeler

- Çin
- Rusya
- Almanya

- ABD
- İtalya

Türk Denizcilik Sicili'ne kayıtlı **ilk yüzer doğal gaz depolama ve sıvılaştırma (FSRU) gemisi Ertuğrul Gazi gemisidir.**

Türkiye'nin Sismik Araştırma Gemileri

Türkiye'de **Barbaros Hayreddin Paşa** ve **MTA Oruç Reis** olmak üzere iki sismik araştırma gemisi deniz araştırma, arama ve işletme ruhsat alanlarında sismik veri toplama projeleri sürdürmektedir.

Baykar Bayraktar TB2 (Taktik Blok 2)

Baykar Bayraktar TB2(Taktik Blok 2), Baykar Savunma tarafından üretilen silahlı insansız hava aracıdır.

Baykar Bayraktar Kızıl Eelma

İnsansız hava aracı üreticisi Baykar Teknoloji tarafından tasarım ve geliştirme çalışmaları devam eden, turbofan motorlu insansız savaş uçağıdır. Muharip insansız Savaş Uçağı (MIUS) Bayraktar Kızılelma'nın ilk prototipi üretim hattına girdi.

ATMACA Gemisavar Füzesi

Atmaca, Türkiye'nin ilk deniz füzesi olma özelliğini taşımaktadır.

Cezeri Uçan Araba

Baykar firması tarafından millî imkânlarla geliştirilen, kentsel hava taşımacılığında kullanılacak Uçan Araba Cezeri, şehir içi yolcu ulaşımında, sağlık sektörü ve askeri alanda lojistik destek faaliyetlerine yeni bir çehre kazandırmak için geliştirilmektedir.

HÜRKUŞ Yeni Nesil Temel Eğitim Uçağı

Yeni Nesil Temel Eğitim Uçağı (HÜRKUŞ) Geliştirme Programı, Mart 2006'da Savunma Sanayi Müsteşarlığı ile TUSAŞ arasında imzalanan anlaşma ile yürürlüğe girmiştir.

T129 ATAK Taarruz ve Taktik Keşif Helikopteri

T-129 ATAK, ATAK programı çerçevesinde Türk Silahlı Kuvvetleri için Türkiye'nin coğrafi ve iklim koşullarına göre tasarlanan, taarruz ve taktik keşif helikopteridir.

İLKLER:

- İlk yerli tank: ALTAY
- İlk yerli temel eğitim uçağı: HÜRKUŞ
- İlk yerli acil müdahale gemisi: NENE HATUN
- İlk yerli savaş helikopteri: ATAK
- İlk yerli genel maksat helikopteri: GÖKBAY
- İlk yerli deniz karakol uçağı: MELTEM
- İlk yerli araştırma gemisi: TÜBİTAK MARMARA

- İlk yerli insansız hava aracı: ANKA
- İlk yerli hava gemisi: KUZGUN
- İlk yerli denizaltı: PİRİ REİS
- İlk yerli baz istasyonu: ULAK
- İlk yerli istihbarat gemisi: TCG UFUK
- İlk yerli tramway: İPEKBÖCEĞİ
- İlk yerli sondaj gemisi: FATİH
- İlk yerli savaş gemisi: HEYBELİADA
- İlk yerli solunum cihazı: SAHRA
- İlk yerli seyir füzesi: SOM
- İlk yerli tünel açma makinesi: LALE
- İlk yerli mayına karşı dayanıklı askeri araç: KİRPİ
- İlk yerli yüksek çözünürlüklü milli yer gözlem

uydusu: GÖKTÜRK – 2

- İlk yerli tasarım ve üretim alçak yörünge haberleşme

uydusu: TÜRK SAT

- Yerli imkânlarla geliştirilip üretilen ilk Genel Mak-sat Helikopteri: GÖKBAY

İLK KADIN:

İlk kadın romancı: Fatma Aliye Hanım (1892)

İlk kadın tiyatro oyuncusu: Afife Jale (1919)

İlk kadın doktor: Safiye Ali (1923)

İlk kadın avukat: Süreyya Ağaoğlu (1925)

İlk kadın muhtar (seçilmiş): Gül Esin (1930)

İlk kadın belediye başkanı: Sadiye Hanım (1930)

İlk kadın pilot: Bedriye Tahir Gökmen (1933)

İlk kadın opera sanatçısı: Semiha Berksoy (1934)

İlk kadın savaş pilotu: Sabiha Gökçen (1937)

İlk kadın muhtar (atanmış): Meliha Manço

İlk kadın arkeolog: Jale İnan (1943)

İlk kadın jet pilotu: Leman Altınçekiç (1958)

İlk kadın bakan: Türkan Akyol (1971)

İlk kadın büyükelçi: Filiz Dinçmen (1982)

İlk kadın vali: Lale Aytaman (1991)

İlk kadın başbakan: Tansu Çiller (1993)

İlk kadın Anayasa Mahkemesi Başkanı: Tülay Tuğcu (2005)

İlk kadın gazeteci: Selma Rıza Feraceli

İlk kadın heykeltıraş: Sabiha Bengütaş

İlk kadın hemşire: Esmâ Deniz

İlk kadın profesör: Prof. Dr. Fazıla Şevket Giz

Türk İş Birliği Ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)

1991’de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) dağıldıktan sonra birçok Türk devleti bağımsızlığını kazanmış, Türkiye Cumhuriyeti’nin bu devletlere sosyal, ekonomik ve kültürel alanda sağlayacağı destekleri uygulayacak ve koordine edecek bir organizasyona ihtiyaç duyulması amacıyla 1992 yılında TİKA’yı kurmuştur. Merkezi Ankara’dır.

Yurtdışı Türkler Ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, yurt dışında yaşayan Türkler, soydaş ve akraba

toplulukları ile Türkiye’de öğrenim gören uluslararası burslu öğrencilere yönelik çalışmaları koordine etme, bu alanlarda verilen hizmetleri ve yapılan faaliyetleri geliştirme görevini yerine getiren kuruluştur.

Merkezi Ankara olan kurum 2010 yılında kurulmuştur.

Yunus Emre Enstitüsü

Yunus Emre Vakfı; Türkiye’yi, Türk dilini, tarihini, kültürünü ve sanatını tanıtmak, bununla ilgili bilgi ve belgeleri dünyanın istifadesine sunmak, Türk dili, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim almak isteyenlere yurt dışında hizmet vermek, Türkiye’nin diğer ülkeler ile kültürel alışverişini artırıp dostluğunu geliştirmek amacıyla 2007 yılında kurulmuş bir kamu vakfıdır.

Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY)

1993 yılında Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye tarafından kurulmuştur.

Merkezi Ankara’dır.

Üye ülkeler: Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Kazakistan’dır.

Türk Devletleri Teşkilatı

3 Ekim 2009’da Nahçıvan Anlaşması ile Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye arasında kurulmuş merkezi İstanbul olan uluslararası örgüttür.

Üye ülkeler: Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkiye, Özbekistan, Macaristan’dır. (Gözlemci Üye)

Fotoğraf makinesinin mucidi olarak kabul edilen, optik alanında çok çalışan, “Kitabü’l Menazır” (Optik Kitabı) isimli eseri yazan düşünür İbni **Heysem**’dir.

Farabi, Aristo Mantığını Avrupa’ya en iyi anlatan kişi olarak Avrupalılarca “Muallimi Sani” olarak anılmıştır. “**Kitabul Musiki**” isimli kitabı yazmış, logaritmayı bulmuş, bilimleri sınıflandırmış, eserleri uzun yıllar Avrupa’da ders kitabı olarak okutulmuştur.

“**Mukaddime**”, **İbn-i Haldun**’un en ünlü eseridir. Tarih, iktisat, sosyoloji ve siyaset gibi birçok sosyal bilim için temel teşkil eden görüşleri içinde barındırır.

Hacı Bektaş Veli, “**Markalat**” adlı eserinde şeriat, tarikat, hakikat ve marifet adlarını verdiği dört kapı ve bu kapılara bağlı kırk makamdan söz eder.

Yükseköğretimin düzenlenmesi ve eğitimin yukarıdan aşağıya doğru bir sıra halinde izlenmesi gerektiğini savunan görüş Emrullah Efendi’nin **Tuba Ağacı Nazariyesi Teorisi**’dir.

Tuba Ağacı Nazariyesi’ne karşı olup eğitime temelden başlanması gerektiğini ve kiraz ağacı gibi önce kökleri

sonra da dalların en ucuna kadar gelişmeyi önemseyen görüş Satı Bey'in **Kiraz Ağacı Teorisi**'dir.

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı veya Büyük Buhran (Kara Perşembe), 1929'da ABD'de başlayan ve 1930'lu yıllar boyunca devam eden ekonomik buhrana verilen isimdir.

Nuri Demirağ, Türkiye'nin 10 bin km'lik demir yolu ağının 1250 km'lik bölümünün inşasını gerçekleştirmiş ve bu nedenle kendisine Mustafa Kemal Atatürk tarafından "**Demirağ**" soyadı verilmiştir. 1945'te Milli Kalkınma Partisini kuran, ilk Boğaz Köprüsü projesini, Keban Barajı projesini tasarlayan, Türkiye'nin ilk paraşüt fabrikasını ve ilk sivil havacılık okulunu açan Nuri Demirağ'dır.

Yusuf Akçura, Türkçülük akımının önde gelen düşünür ve tarihçisidir. Türk Ocağının kurucularındadır. Türk Tarih Kurumu başkanlığı da yapmıştır. "Üç Tarz-ı Siyaset" başlıklı dizi makale ile imparatorluğun önündeki seçeneklerin "Osmanlılık", "Panislamizm" ve "Türk Milliyetçiliği" olduğu, bunlardan en uygununun da sonuncusu olduğunu belirtmiştir.

İsmail **Gaspıralı**, "dilde, işte, fikirde birlik" sözleriyle Türk topluluklarının birleşebileceği fikrini savunmuş, Rusya Müslümanlarıyla ilgili çok sayıda yazı kaleme almış, Türk ve Müslüman toplumlarında eğitim reformu gerçekleştirilmesi için büyük çaba sarf etmiştir.

"Medine Müdafii", "Türk Kapları", "Çöl Kapları", "Medine Kahramanı" lakaplarıyla anılan Osmanlı devlet adamı **Fahrettin Türkkan Paşa**'dır.

"**Kut'ül Amare Kahramanı**" olarak da bilinen I. Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi'nde İngilizlere karşı elde ettiği başarılar nedeniyle kendisine Kut soyadı verilen komutan **Halil Kut Paşa**'dır.

Bağımsız Bosna Hersek'in ilk Cumhurbaşkanı olan ve Bilge Kral olarak anılan devlet adamı **Aliya İzzetbegović**'tir.

Bilimsel değerinin yanı sıra beyaz kumsalı, turkuaz rengi berrak suyuyla eşsiz doğa güzelliğine sahip 'Türkiye'nin Maldivleri' olarak bilinen göl Burdur'da bulunan **Salda Gölü**'dür.

SORU-CEVAP

1. "DNA Onarımı" hakkındaki bilimsel çalışmasıyla 2015 Nobel Kimya Ödülünü Türk Bilim insanı kimdir?
Prof. Dr. Aziz Sancar:

2. G-20 ülkeleri hangileridir?

Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Arjantin, Avustralya, Brezilya, Çin, Endonezya, Fransa, Güney Afrika, Güney Kore, Hindistan, İngiltere, İtalya, Japonya, Kanada, Meksika, Rusya, Suudi Arabistan, Türkiye ve Avrupa Birliği Komisyonu

3. Görevleri arasında "İnsanlığın ortak mirası olan doğa ve kültür varlıklarının korunması" yer alan uluslararası kuruluş hangisidir?
UNESCO

4. "Sabit kur rejiminde, ulusal paranın yabancı paralar karşısındaki değerinin azalmasını ifade eden" ekonomi ile ilgili terim hangisidir?
Devalüasyon

5. Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Sınavı (PISA) hangi aralıklarla yapılmaktadır?
3 yılda bir

6. Kemal Atatürk'ün "Ben inkılap ruhunu ondan aldım." diyerek övgüde bulunduğu ve "Haluk'un Defteri", "Han-ı Yağma" gibi şiirleriyle tanınan ünlü yazarımız kimdir?
Tevfik Fikret

7. "Yazsonu", "Bir Düğün Gecesi" ve "Fikrimin İnce Gülü" ünlü eserlerin yazarı olan ve 2020 yılında vefat eden ünlü edebiyatçı kimdir?
Adalet Ağaoğlu

8. Danişment Beyliği tarafından yaptırılan ve Anadolu'nun ilk medresesi unvanına sahip medrese hangisidir?
Yağbasan Medresesi

9. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi genel merkezi hangi şehirdedir?
New York

10. Avrupa Birliğinin merkezi hangi şehirdedir?
Brüksel

11. 5'inci yüzyılda kurulmuş, manastırın üzerine inşa edildiği 2 tonluk taşlardan çatıya sahip dört bin yıllık Güneş Tapınağı bulunan "Deyrulzafaran Süryani Manastırı" hangi şehirdedir?
Mardin

12. Ülkesini inatçı ve cesur bir şekilde savunması, onun "Medine Müdafii", "Türk Kapları", "Çöl Kapları", "Medine Kahramanı" lakapları ile anılmasını sağlayan Osmanlı komutanı kimdir?
Fahreddin Paşa

13. 18 Ekim 2019 da vefat ederek aramızdan ayrılan “Kudüs Şairi” olarak tanıdığımız şair/yazar kimdir?
Nuri Pakdil

14. Avrupa Konseyi’nin danışma ve tartışma organı hangisidir?
Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi

15. Temel amacı, üyeleri arasında sadece sanayi malları arasında ticareti serbestleştirmek ve rekabeti sağlamak olan uluslararası ekonomik kuruluş hangisidir?
EFTA

16. Tıp, mantık, fizik ve din felsefesi sahalarında 220 civarında eser yazan ve hekimlik konusunda kendisine batı bilim dünyasında “Tıbbın hükümdarı” denilen Türk filozofu kimdir?
İbni-Sina

17. Matematik, fizik, astronomi, mantık konularında 160 kadar eser yazmış olan ve Aristo’nun fikirlerini en iyi açıkladığı için ikinci öğretmen, unvanıyla tanınan ünlü Türk filozofu kimdir?
Farabi

18. Türk Havacılık ve Uzay sanayisi (TAİ) tarafından üretilen insansız hava aracı ismi nedir?
Anka

19. Fiyatlardaki genel seviyedeki artış eğilimine ne denir?
Enflasyon

20. Bir ülke parasının diğer ülke paralarına ya da kıymetli madenlere kolayca dönüştürülebilme özelliğine ne denir?
Konvertibilite

21. Daha çok “Monalisa” tablosuyla tanınan ressam fakat aynı zamanda mucit, mühendis, heykeltıraş olan ve resim alanındaki çalışmalarını “insan vücudunun oranları” hakkındaki sağlık çalışmalarına da ışık tutması için kullanan dünyaca ünlü sanatçı-bilim adamı kimdir?
Leonardo da Vinci

22. Zekâ geriliği ve erken yaşta ölüme neden olan kromozom anomalisine bağlı olarak gelişen hastalık nedir?
Down Sendromu

23. 1918-1920 yıllarında dünyayı etkisi altına alan ve insanlık tarihindeki en ölümcül felaketlerden kabul edilen salgın hangisidir?
İspanyol gribi

24. Borsa İstanbul’un (BIST) tarihsel süreçte başlangıcı kabul edilen ve Osmanlı Devleti’nde kurulmuş ilk borsa olma özelliği taşıyan borsa hangisidir?
Dersaadet Tahvilat Borsası

25. Birleşmiş Milletler engelli bireylerin hakları ve yaşamları konusunda farkındalık yaratmak amacıyla hangi tarih Dünya Engelliler Günü / Uluslararası Engelliler Günü olarak kabul etmiştir?
3 Aralık

26. İlk özel gazete olan Tercüman-ı Ahval’i çıkaran kişiler kimlerdir?
Agah Efendi – İbrahim Şinasi

27. Vani Mehmet Efendi tarafından Türkçeye çevrilen ve İbrahim Müteferrika Matbaası’nda basılan ilk kitap hangisidir?
Vankulu Lügati

28. Yerli otomobilin tanıtımıyla birlikte açılış töreni gerçekleştirilen “Bilişim Vadisi” hangi şehrimizdedir?
Kocaeli

29. Uluslararası Emmy Ödül Töreni’nde en iyi erkek oyuncu seçilen Türk oyuncumuz kimdir?
Haluk Bilginer

30. “Divan, Su Kasidesi, Kırk Hadis” gibi önemli eserlerin sahibi olan divan şairi kimdir?
Fuzuli

31. Milli Eğitim Bakanlığı ile Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından hayata geçirilen Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi hangi isimle adlandırılır?
PICTES

32. Türkiye’de daha çok “Gün Olur Asra Bedel, Selvi Boylum Al Yazmalım, Cemile” gibi eserleriyle tanınan dünyaca ünlü yazar kimdir?
Cengiz Aytmatov

33. Siyonizm’in kurucusu Theodor Herzl’in, Filistin topraklarını satın alma ve Yahudilerin Filistin’e göç etmelerine izin verilmesine karşılık Osmanlı dış borçlarını ödeme önerilerini reddeden Osmanlı Padişahı kimdir?
Sultan II. Abdülhamit

34. Doğu ve Batı ilim âleminde cebire yaptığı katkılarla ün yapmış, bu sahada ilk eser sahibi olan, Avrupa’nın bilmediği “sıfır”ı kullanıp cebir işlemlerini geometrik düşüncelerle temellendiren ünlü Türk matematikçi kimdir?
El Harezmi

35. 1876 yılında icat edilen telefon günümüzde geliştirilerek küçük bir cihaz hâline getirilmiştir. Bugün kullanılan ilk cep telefonunu icat eden kişi kimdir?

Martin Cooper

36. Bu sanatı icra eden kişi bir sandalye üzerine oturarak ve çeşitli aksesuarlar kullanarak dinleyiciyi eğlendirmek amacıyla anlattığı öyküde çeşitli taklit ve canlandırmalar yapan geleneksel Türk tiyatrosuna ne denir?

Meddahlık

37. Yurt dışı ofisleri aracılığıyla Türkiye'nin dış yardımlarını organize eden; restorasyon, sağlık, eğitim, tarım ve hayvancılık, idari ve sivil altyapıların geliştirilmesi gibi birçok alanda faaliyet gösteren kuruluş hangisidir?

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

38. Gök cisimlerinin dünyaya uzaklığını hesaplayarak Ay'ın haritasını çıkaran, bu çalışması nedeniyle NASA tarafından Ay'da bir bölgeye ismi verilen Türk-İslam bilgini kimdir?

Ali Kuşçu

39. 'Çanlar Kimin İçin Çalıyor' 'Yaşlı Adam ve Deniz' ve 'Silahlara Veda' eserlerinin sahibi yazar kimdir?

Ernest Hemingway

40. Başlangıçta II. Yeni akımı içerisinde yer alan sanatçı, daha sonraki yıllarda tümüyle kendi şiirine yönelmiştir. II. Yeni'ye özgü dil ve biçim öğelerini kullanarak mistik, metafizik ve dinsel kavramların oluşturduğu soyut bir şiir dünyası kurmuş ve kuşağının en iyi şairleri arasına girmeyi başarmıştır. Sanatçının şiirindeki büyük dönüşüm "Hızır'la Kırk Saat" kitabıyla başlar sonrasında ise bu dönüşüm «Taha'nın Kitabı», «Gül Muştusu» adlı eserlerle kendini tamamlar.

Özellikleri anlatılan yazar kimdir?

Sezai Karakoç

41. Büyükşehir olan illerimiz hangileridir?

İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Bursa, Konya, Gaziantep, Kayseri, Kocaeli, Eskişehir, Antalya, Samsun, Erzurum, Mersin, Diyarbakır, Balıkesir, Manisa, Aydın, Denizli, Muğla, Tekirdağ, Hatay, Kahramanmaraş, Malatya, Şanlıurfa, Mardin, Trabzon, Van, Ordu. (Türkiye'de toplam 30 büyükşehir belediyesi vardır.)

42. 2022 Dünya Futbol Şampiyonası hangi ülkede yapılmıştır?

Katar

43. 2022 Dünya Futbol Şampiyonu hangi ülke olmuştur?

Arjantin

44. "Okçunun Yolu" adlı kitabını milli okçumuz Mete Gazoz'a adadığını belirten dünyaca ünlü roman ve söz yazarı kimdir?

Paulo Coelho

45. 1 Ocak 2023'ten itibaren Avrupa Birliği dönem başkanlığını yapacak olan ülke hangisidir?

İsveç

46. 2023 EXPO'ya ev sahipliği yapacak şehir hangisidir?

Kahramanmaraş

47. 2022 Nobel Edebiyat Ödülü'nü kim almıştır?

Annie Ernaux

48. 19. Akdeniz Oyunları'nda badminton branşında altın madalya kazanan sporcumuz kimdir?

Neslihan Yiğit

49. İslam Birliği Teşkilatı 2023 Turizm Başkenti seçilen şehir hangisidir?

Şanlıurfa

50. 2023 Dünya Spor Başkenti hangi şehrimizdir?

Konya

51. 2023 Türk Dünyası Kültür Başkenti seçilen Azerbaycan'ın kenti hangisidir?

Şuşa

52. 2023 yılı G7 dönem başkanlığını yürütecek ülke hangisidir?

Japonya

53. 2023 yılı Yeşil Avrupa Başkenti seçilen şehir hangisidir?

Estonya – Tallin

TÜRK EĞİTİM-SEN AKADEMİ

MEB
GÖREVDE YÜKSELME
SINAVLARINA HAZIRLIK

TÜRKÇE

SUNUŞ

Değerli Üyemiz;

MEB Görevde Yükselme Sınavlarına hazırlık içeriğimiz; sınav konuları kapsamında, alanında uzman yazar komisyonumuz tarafından hazırlanmıştır.

Anlatılan konuların somutlaşması için konuların arasına püf noktalar, pratik çözümler, yazar notları ve tablolar eklenmiştir.

Sadeleştirilmiş ve ihtiyaca göre hazırlanmış öz ve net bilgilerden oluşan bu yayınınızın sınava hazırlanan siz değerli üyelerimize katkı sağlamasını diliyoruz.

Talip Geylan

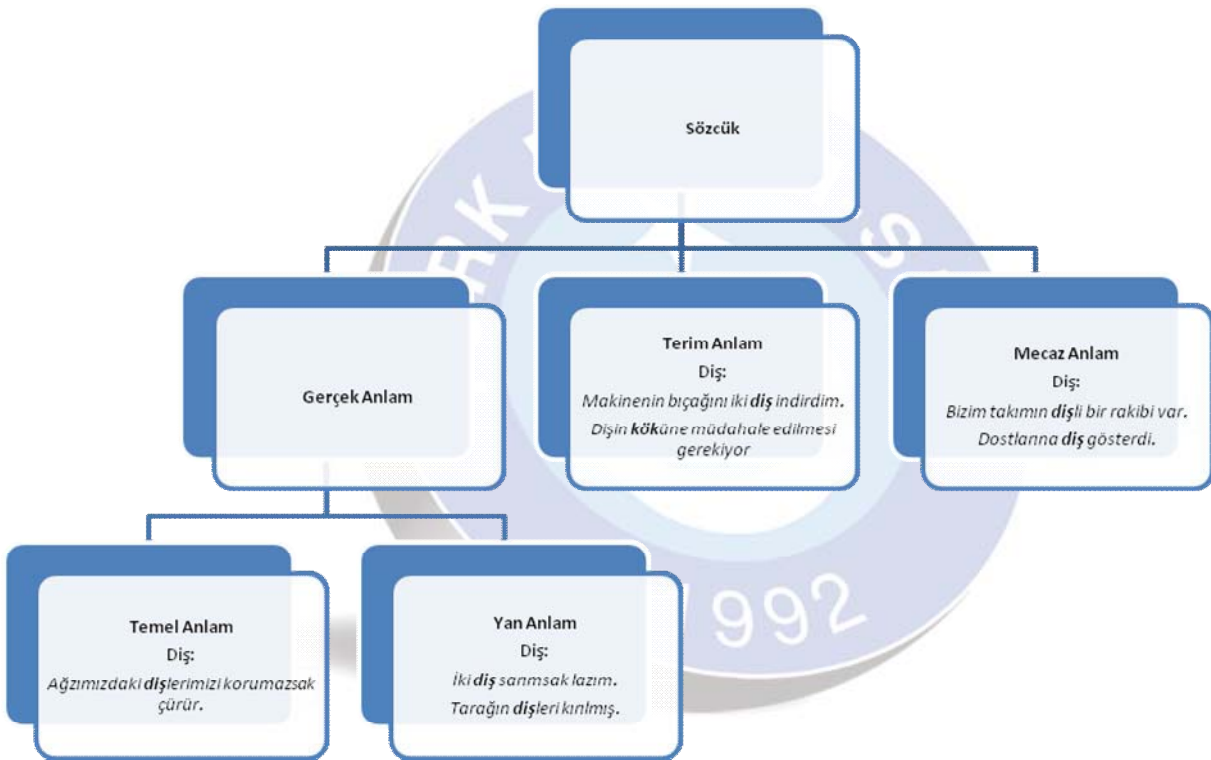
TÜRK EĞİTİM-SEN GENEL BAŞKANI

ANLAM BİLGİSİ

Anlam bilgisi konusu sözcükte anlam, cümlede anlam ve paragrafta anlam olmak üzere üç başlık altında ifade edilmektedir.

SÖZCÜKTE ANLAM

Sözcükte anlam konusu gerçek anlam, terim anlam ve mecaz anlam olarak iki ana başlıkta toplanabilir. Gerçek anlam da temel (başat-ilk anlam) ve yan anlam olarak iki başlık altında dile getirilmektedir.

Dikkat:

Sözcüklerin gerçek anlamları ile yan anlamları hatta terim anlamları arasında da bir anlam ya da günlük hayatta bir benzerlik bulunmaktadır. Bu durum yukarıda verilen örneklerde de görülmektedir.

1-) Gerçek anlam:

Sözcüğün gerçek hayatta görebileceğimiz, dolaylı veya gerçekten uzaklaşarak değişmeceli (mecazi) olarak başka bir anlam taşımadığı karşılıklarına gerçek anlama denilmektedir. Gerçek anlam iki başlıkta ifade edilebilir.

a) Temel anlam:

Temel ya da başat anlam, bir kelimenin aklımıza ilk gelen anlamıdır. Kelimelerin, sözlükte yer alan ilk anlamları da temel anlamlarıdır. Bu yüzden temel anlama, sözlük anlamı da denilmektedir.

Uyanır uyanmaz **perdeyi** açıp pencereden dışarıya baktım.

“Perde” kelimesini duyduğumuzda aklımıza ilk olarak “pencerelerin önüne takılıp ışığın girmesini engellemeye yarayan örtü” gelir. Bu cümlede “perde” sözcüğü aklımıza ilk gelen bu anlamıyla kullanıldığından gerçek anlam taşımaktadır.

*Karabaş, bir şeyin **kokusunu** aldı.*

(koku: Nesnelerden yayılan zerrelere burunda uyandırdığı duygu)

***Kör** adama kimse yardım etmedi.*

(kör: Görme engeli)

*Kitaplarını **boş** bir kutuya yerleştirdi.*

(boş: İçinde, üstünde hiç kimse veya hiçbir şey bulunmayan)

Dikkat:

Bir sözcüğün temel anlamda kullanılıp kullanılmadığını anlamak için; sözcüğü cümleden alıp tek başına kullanıldığında cümledeki anlamının aynısını veriyor ise sözcük temel anlamında kullanılmıştır. Unutmayınız, temel anlam sözcüğün ilk akla gelen anlamıdır.

***Başım ağrıyor ama ağrı kesici içmedim.* Cümlesinde baş vücuttaki bir organ olarak kullanılmıştır.**

b) Yan anlam:

Sözcüğün temel anlamıyla bağlantılı ya da benzer olarak zamanla ortaya çıkan değişik, yeni ve gerçek anlamlara yan anlam denir. Sözcüğün gerçek anlamının dışında, ancak gerçek anlamıyla az çok yakınlık taşıyan yeni anlamlar kazanması yan anlamı oluşturur. Bir sözcüğün yan anlam kazanmasında genellikle yakıştırma ve benzerlik ilgisi etkili olmaktadır.

“göz” dendiğinde akla ilk gelen, kelimenin temel anlamı olan organ adıdır. Ama “iğnenin gözü”, “çantanın gözü”, masanın gözü” tamlamalarındaki anlamlar benzetme yoluyla kazandırılmış yeni anlamlardır. Bunlara da yan anlam denir.

Ağzımda garip bir tat var, galiba hasta olacağım.

(Ağız: vücudumuza besinlerin giriş yeri, bir organımız.)

Dolmuştan yol **ağzında** indim.

(Yolun giriş yeri, başlangıç bölümü; vücudumuzun bir nevi giriş yerine benzerliğinden dolayı yolun giriş yeri de **ağız** sözcüğü ile karşılanmaktadır. Bu durum yan anlamdır.

“düşmek” kelimesi “Meyveler tek tek yere düştü” cümlesinde temel anlamda; “Çocuğun pantolonu düşüyordu”, “Bu yılın ilk karı düştü” cümlelerinde yan anlamdadır.

Beşiktaş **sırtlarına** ağaç dikiyorlar. (arka taraf)

Uçağın **kanadı** havada parçalanmış.

Başı kırık bir çiviye sökmeye uğraşıyor.

Köprünün **ayağına** bomba koymuşlar.

Şişeyi **boğazına** kadar doldurdu.

Kapının **kolunu** kırınca babamdan azar işittim.

Tepede büyük bir yatır varmış. (Temel anlam)

Ağacın **tepesine** kadar çıktı. (Yan anlam)

Apartmanın **tepesine** çıkmış insanlara bakıyor. (Yan anlam)

Dikkat:

Yan alman cümleden tamamen bağımsız bir anlam değildir. Temel anlama benzerlik ve ilgi gibi yollarla bağlı olarak kazanılan yeni anlamdır.

2-) Terim Anlam:

Sözcükler zaman içinde ihtiyaçlar doğrultusunda çeşitli yeni anlamlar kazanabilir. Bu durumlardan birisi de sözcüklerin kendilerine bir bilim, spor, meslek, sanat dalları içinde yeni anlamlar kazanmasıdır.

Örneğin “**sahne**” tiyatro ile, “**zamir**” Türk Dil Bilimi ile ilgili bir terimdir.

Oyuncular sahneye çıktılar.

Zamirleri örneklerle anlatmak istedi.

Bitkiler besinlerinin yaklaşık % 85'ini kökleri sayesinde alırlar.

(Terim Anlam-Biyoloji Terimi)

Dikkat:

Bir sözcük bir çok dalda terim anlamda kullanılabilir.

Hiç bir ek almamış halde bulunan kelimelere kök denir. (Dil Bilgisi)

Dokuz kök dışına üç olarak çıkar. (Matematik)

Bitkiyi toprağa bağlayan köklerdir. (Coğrafi Terim)

Günlük hayatta sıkça kullanılan terim anlamlı sözcüklere örnekler aşağıda verilmiştir.

- a) tıp terimleri: adrenalin, akne, bakteri, kist, üreter, narkoz...
- b) matematik terimleri: dikdörtgen, açı, basamak, küme, yamuk, logaritma...
- c) edebiyat terimleri: roman, hikaye, şiir, kinaye, beyit, kompozisyon, münazara...
- d) hukuk terimleri: beraat, feragat, hüküm, şerh, tahliye...
- e) müzik terimleri: akort, nota, porte, aralık, melodi, metronom, tuşe...
- f) astronomi terimler: astroid, atmosfer, gezegen, gök taşı, meteor...
- g) sanat tarihi terimleri: atölye, bezeme, cephesellik, taraklama...
- h) dinbilim terimleri: hadis, hakikat, halife, ehlibeyt...

Dikkat:

Sözcüklerin terim ya da başka bir anlamda olduğu kullanıldığı cümleye göre değişiklik gösterebilir.

3-) Mecaz Anlam:

Bir sözcüğün gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak başka bir anlam kazanmasına “mecaz anlam” denir. Sözcük gerçek anlamı ile alakası olmayan başka bir anlamda kullanılmıştır. Mecaz anlam ifadeye renk katmak, anlatımı çarpıcı kılmak veya anlatmak istediğimizi vurgulamak için sıkça başvurduğumuz bir dil zenginliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mecaz anlam örneklerinde de görüldüğü gibi günlük hayatta sıkça başvurduğumuz bu kullanım anlatmak istediğimizi daha kolay karşılamak için başvurduğumuz bir yöntemdir.

Bu sözler ona **ağır** geldi. (Kırıcı, insanın gücüne giden)

Bu **ince** davranışınız herkesi etkiledi. (Zarif, nazik)

Bu çocuk **keskin** bir zekâya sahip. (Kıvrak)

Bu haberi duyunca adam adeta **yıkıldı**. (Mahvolmak)

Senin sözlerine **kırıldı**. (Gücenmek, Darılmak)

Bizi çok **sıcak** karşıladılar. (Sevgi dolu)

Acı günler geride kaldı. (Zor, kötü)

Ülkemiz **beyin göç**lerinden etkileniyor. (Düşüncesi yüksek düzeyde olan kimse)

Bu işi bitiremezsen **yandık**. (Zarara uğramak)

Yeni başladığı işe birkaç günde **ısındı**. (Alışmak)

Rakip beklediğimizden **dişli** çıktı. (Zorlu çıkmak)

Öykülerinde **küçük** insanları anlatıyor. (Sıradan)

Öyle **kuru** vaatlerle bizi aldatmasın (Yerine getirilemeyecek olan)

Bu **boş** sözleri dinlemekten bıkmıştı. (Anlamsız)

Talih bizimle **oynuyor**. (Aldatıyor)

Dikkat:

Mecaz anlam ile ilgili çıkan sorularda sözcüğün soru kökündeki anlamının benzerini şıklarda bulmanız istenir ya da açıkça şıklarda yer alan ifadelerde mecaz anlamı ya da mecaz olmayan anlamı bulmanız istenmektedir.

Örnek:

Aşağıdakilerden hangisinde “yanık” sözcüğü, aşağıdaki cümlelerin hangisinde “Rahmetli Neşet ERTAŞ’ın söylediği yanık havaları dinlemek beni dinlendiriyor.” Cümlesindeki anlamıyla kullanılmıştır.

- a) Sofrada bir dilim yanık ekmek vardır.
- b) Kulağımıza bir ozanın yanık sesi geliyordu.
- c) Ocaktaki odunlar hala yanık durumdaydı.
- d) Burnuma yanık kokusu geliyor, dedi.

Doğru cevap b şıkında verilmiştir. Bu iki ifade dışında yanık sözcüğü yanmış, ateşten zarar görmüş anlamı ile gerçek manada kullanılırken, yanık ses ifadesi dertli ve içli karşılığı olarak kullanılmıştır.

Örnek:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde mecaz anlamda kullanılmış bir sözcük yoktur.

- a) Onun amacı benden bilgi sızdırmakmış
- b) Bu acı haberi ona nasıl söylemeli
- c) Yürekleri ısıtacak şiirler yazmış
- d) Dolaba yerleştirmedığımız bütün sebzeler çürümüş

Doğru cevap d şıkkıdır. Diğer cümlelerde sızdırmak, acı ve ısıtacak sözcükleri mecaz anlamda kullanılmıştır.

Söz Grupları:

Kelime grubu; bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği veya bir hareketi karşılamak amacıyla belirli kurallar çerçevesinde yan yana gelen kelime topluluğudur. Tek kelime ile karşılanamayan varlık, kavram, nitelik, durum ve hareket, kelime gruplarıyla karşılanır.

a) Deyimler:

Söze güzellik katmak ve anlatımı güçlendirmek amacıyla birden çok sözcüğün genellikle mecaz anlama gelecek biçimde kaynaşmasıyla oluşan sözlere deyim denir. Deyimler, kalıplaşmış kelime gruplarıdır. Sözcüklerin yerine eş anlamlıları dahi kullanılamaz ve sözcüklerin yerleri değiştirilemez. *Küplere binmek* deyiminde *testiye binmek* ya da *bidona binmek* ifadesi kullanılmaz.

Deyimlerin bazı gerçek anlamlı olanları dışında büyük bir kısmı mecaz anlamlıdır:

ağzı bozuk,
etekleri zil çalmak,
gözden düşmek,
göze girmek,

Bazı deyimler gerçek anlamlıdır:

iyi gün dostu,
ağızına bir şey koymamak,
yükte hafif pahada ağır,
çoğu gitti azı kaldı,

Deyimlerin büyük bir kısmı mastar ekini alır: yüz bulmak, etekleri tutuşmak, içi yanmak, küplere binmek, gibi.

Bazı deyimler cümle biçimindedir:

“Ayıkla pirincin taşını.” ,

“İğne atsan yere düşmez.” ,

“Dostlar alışverişte görsün.”

Uyarı:

Deyimler kimi zaman atasözleriyle karıştırılabilmektedir. Deyimler kavram ve durum bildirirler; atasözleri ise bir yargı ifade eder, her zaman geçerli olan bir olayı anlatır ve bir mesaj verirler.

“Atı alan Üsküdar’ı geçti.” Deyimdir.

“Ağaç yaşken eğilir.” Atasözüdür.

Örnek:

Aşağıdaki açıklamalardan hangisi, karşısında verilen deyimle uygun değildir?

- a) Birbirlerinden hiçbir şey esirgemeyecek şekilde samimi olmak: Ayrı gayrı bilmemek.
- b) Bildiği gibi hareket etmek, başına buyruk olmak: Ayrı baş çekmek.
- c) Çok samimi olmak, daima beraber bulunmak: İçtikleri su ayrı gitmemek.
- d) Karşısındakinin işlerini aksatmak, mani olmak: Bağını koparmak.

Doğru cevap d şıkkıdır, çünkü bağını koparmak deyimini, ilişkiyi kesmek, irtibatı koparmak anlamını taşımaktadır. Dolayısı ile işleri aksatmak anlamında kullanılması uygun değildir.

b) Atasözleri:

Toplumların asırlarca süren deneyimlerinden ve gözlemlerinden elde ettikleri yargılarını, ortak düşünce ve tutumlarını yansıtan; içinde mecazi bir anlam barındıran, eğitici ve öğretici pedagojik-didaktik) vasfı bulunan kalıplaşmış, kısa ve özlü söz; eş. Darb-ı mesel (ç. :Durub-ı emsal), Mesel, Sav olarak da geçmişte ifade edilmiştir.

Damlaya damlaya göl olur.

Sakla samanı gelir zamanı.

Su uyur düşman uyumaz.

Akıllı düşman akılsız dosttan hayırlıdır.

Dikkat:

Atasözlerinin başlıca özellikleri şunlardır.

- 1-) Kalıplaşmış söz gruplarıdır, kelimelerin yerleri değiştirilemez ve bir kelime yerine başka bir kelime koyulamaz.
- 2-) Toplumun ortak malıdır.
- 3-) Genellikle mecaz anlamı olmasının yanında bazı atasözleri de gerçek anlamlıdır. (*Son pişmanlık fayda vermez., Dost ile ye iç, alış veriş etme., ...*)
- 4-) Öğüt niteliği taşır. (kirpi yavrusunu pamuğum diye severmiş.)
- 5-) Bazı atasözleri hem gerçek hem mecaz anlam taşır. (Ateş düştüğü yeri yakar., dilin kemiği yoktur.)

c) İkilemeler:

Anlamı güçlendirmek amacıyla aynı kelimenin, yakın anlamı kelimelerin veya zıt anlamı kelimelerin tekrarıyla oluşan sözcük grubuna ikileme denir.

İkilemeler şu şekillerde oluşturulur:

Aynı Sözcüğün Tekrarlanmasıyla Oluşan İkilemeler:

koşa koşa, ağır ağır, iri iri...

Eş Anlamlı Sözcüklerden Oluşan İkilemeler:

akıllı uslu, ses seda, güçlü kuvvetli, kılık kıyafet...

Zıt Anlamlı Sözcüklerden Oluşan İkilemeler:

ileri geri, az çok, er geç, bata çıka, büyük küçük...

Biri Anlamlı, Diğeri Anlamsız Sözcükten Oluşan İkilemeler:

eski püskü, eğri büğrü, yarım yamalak, çer çöp...

Her ikisi de Anlamsız Sözcükten Oluşan İkilemeler:

ıvır zıvır, eften püften, mırın kırın...

Yansımaların Tekrarıyla Oluşan İkilemeler:

çat pat, kıs kıs, şırıl şırıl, patır kütür, horul horul...

İsim Tamlaması Şeklindeki İkilemeler:

suyunun suyu, güzeller güzeli...

Hâl (Durum) Eki Alarak Oluşan İkilemeler:

baş başa, baştan başa, biz bize, dişe diş, günden güne...

M Harfi Eklenerek Oluşturulan İkilemeler:

Ev mev, şaka maka, para mara, kitap mitap, ders mers, iş miş...

Dikkat:

İkilemelerle tekrarlar birbirinden farklıdır. Tekrarlarda araya virgül girer; fakat ikilemelerin arasına hiçbir noktalama işareti girmez. İkilemelerin arasına noktalama işareti getirmek bir yazım yanlışlığıdır.

Örnek:

Akşam, akşam, yine akşam... (Tekrar)

Akşam akşam nereden çıktı bu maç. (İkileme)

Genç adam hızlı, hızlı metroya gidiyordu. (hızlı hızlı ikilemesinin arasına virgül gelmesi yanlıştır. Bu bir yazım yanlışlığı, ya da yazım yanlışlığı nasıl giderilebilir. Şeklinde bir soru ile karşımıza çıkabilir.

Örnek:

Aşağıdaki cümlelerden hangisinde ikilemelerin yazımı ile ilgili bir yanlışlık yapılmıştır.

- a) Trene ucu ucuna yetiştik.
- b) Dolu dolu bir gün geçirdik.
- c) bire bir mücadelede hep kazandım.
- d) Günden, güne dertlerimiz çoğalıyor.

Doğru cevap d şıkkıdır. İkilemelerin arasına hiçbir noktalama işareti giremez.

SÖZCÜKLER ARASINDAKİ ANLAM İLİŞKİLERİ

1-) Eş Anımlı Sözcükler (Anlamdaş Sözcükler)

Yazılış ve okunuş bakımından farklı fakat anlamca aynı olan kelimelerdir. Bu tür kelimeler birbirlerinin yerini tutabilir. Anlamdaş kelimelerin birisi genelde yabancı kökenlidir.

kıymet-değer,
cevap-yanıt,
sene-yıl,
medeniyet-uygarlık,
imkân-olanak,
acele-ivedi,
zelzele-deprem,
yoksul-fakir,
misafir-konuk,
sınav-imtihan,
yöntem-metot,
mesele-sorun,
fiil-eylem,
kelime-sözcük,
vasıta-araç...

Aynı anlamı olmasına rağmen bazı durumlarda anlamdaş kelimeler birbirinin yerini tutamaz: bunun nedeni sözcüklerin bağlamlarının farklı olmasıdır. "kara bahtlı" kelime grubunda "kara" kelimesinin yerine "siyah" kelimesini kullanamazsınız. Aynı şekilde "demek" ve söylemek fiili de aynı anlamlıdır. *Fakat "Sarkı söylemek. cümlesini "Şarkı demek." olarak değiştiremeyiz.*

Türkçe kelimeler arasında da eş anlamlılık olabilir:

deprem-yer sarsıntısı-zelzele,
kimi zaman-ara sıra-zaman zaman-arada bir-bazen

2. Yakın Anımlı Sözcükler:

Yazılışı ve okunuşu farklı olan, anlamdaş gibi görüldüğü hâlde birbirinin yerini tamamen tutamayan, yani aralarında anlam ayrıntısı bulunan kelimelerdir. Bunlar çoğunlukla Türkçe kelimelerdir.

göndermek-yollamak,
bezmek-bıkmak-usanmak,
dilemek-istemek,
çevirmek-döndürmek,
söylemek-demek-konuşmak,
eş-dost, hısım-akraba,
bakmak-seyretmek,
Kardeşim sana küsmüş.
Kardeşim sana kırılmış.
Kardeşim sana gücenmiş.
Kardeşim sana darılmış.

Birinci cümlede bir "kesinlik ve aşırılık" anlamı, ikinci cümlede bir "esneklik, hatta hoşgörü" anlamı, üçüncü cümlede "üzülmek" anlamı, dördüncü cümlede "gücenip görüşmez olmak" anlamı vardır.

Ben her sorunla başa çıkarım. (baş etmek)
Bu kadar yürekten çağırma beni. (candan)
Davranışları hiçbir zaman içtenlikli değildi. (yürekten, candan)
Yaptığı işi önemsemiyordu. (özen göstermiyordu.)

3. Zıt (karşıt) Anamlı Sözcükler:

Anlamca birbirinin karşıtı olan kelimelerdir.

Siyah-beyaz, uzun-kısa, aşağı-yukarı, ileri-geri, var-yok, gelmek-gitmek,

Dikkat:

Tüm kelimelerin zıt anlamlısı yoktur. Fiillerde (eylemlerde) de durum aynıdır. Bir eylemin olumsuzluğu o eylemin karşıtı satılmaz.

"sevinmek" karşıtı sevinmemek değil "üzülmek"tir.

Dikkat:

Kelimeler arasındaki karşıtlık cümledeki kullanıma göre değişir.

"doğru" kelimesinin zıt anlamlısı bir cümlede "eğri" olurken, diğerinde "yanlış" olabilir.

Dikkat:

İki kelimenin (kökeni ne olursa olsun) anlamdaş, yakın anlamlı veya zıt anlamlı olabilmesi için aynı anlam özelliğini taşımaları gerekir.

Meselâ, siyah ile beyaz, ancak ikisi de gerçek (temel) anlamda oldukları zaman zıt anlamlı olurlar. Hafif olmayan anlamındaki "ağır" kelimesinin ağır olmayan anlamındaki "hafif"le zıt anlamlı olabilmesi için ikisinin de gerçek (temel) anlamda kullanılması gerekir.

4. Eş Sesli (Sesteş) Sözcükler:

Yazılışı ve okunuşu aynı olduğu hâlde anlamları farklı olan kelimelerdir. Bunlar yalın hâlde olabildikleri gibi ek almış hâlde de olabilirler. Şiirde cinas olarak kullanılır ve cinaslı kafiye yapılır.

Gül: 1. çiçek, 2. gülmek emir anlamındadır.

Kır: 1. kırsal alan, 2. kırmaktan emir, 3. beyaz

Yazma: 1. baş örtüsü, 2. yazmaktan olumsuz emir, 3. yazma işi

Ek almış kelimelerle, ek almış ve almamış kelimeler arasında da eş seslilik söz konusudur. Bu ekler görevce farklı ekler de olabilir:

Siyah anlamındaki "kara" ile "kar-a" (-a: yönelme hâl eki) gibi

"Oyuncakları olmuş çocukların **kurşunlar**"

"Zalimler her saat taze fidanları **kurşunlar**"

"Neden kondun a bülbül kapımdaki **asmaya**

Ben yarimden vazgeçmem götürseler **asmaya**"

Dikkat:

Üzerinde inceltme işareti olan Arapça ve Farsça sözcükler Türkçedeki benzerleri ile sesteş değildir. "hala" ve "hâlâ", "kar" ve "kâr", "adet" ve "âdet" kelimeleri eş sesli değildir. Okunuşları ve anlamları farklıdır.

5. Yansımalar

Tabiata, insana, insan dışındaki canlılara ve eşyaya ait seslerin taklit edilmesi sonucu ortaya çıkan kelime veya kelime gruplarıdır.

tık, tak, pat, çat, hışır hışır, miyav, hırr, hav, me, mee, mışıl mışıl, fıkır fıkır, şıkır şıkır...

Yansımalarından isim ve fiil türetilebilir.

"miyavlamak, çatırdamak, şıkırtı, meleşmek, şırıltı"

Somut ve Soyut Anlamalı Kelimeler

1. Somut Anlamalı Kelimeler

Beş duyu organımız olan göz, deri, kulak, dil ve burundan en az biriyle algılayabildiğimiz varlıkları karşılayan sözcüklere “somut anlamalı sözcükler” denir. Bir başka deyişle elle tutup gözle görebildiğimiz, koklayıp, tadabildiğimiz veya dokunma (deri) duyu organımız ile hissedebildiğimiz varlıkları karşılayan kelimelerdir.

Su, ateş, rüzgar, taş, yağmur, kalem, acı, gül kokusu, araba, bu tür kelimelere örnek verilebilir.

Dikkat

Rüzgâr, yağmur, soğuk, sıcak, ekşi, acı (tat), çiçek, gürültü, aydınlık, karanlık, mavi, koku, uzun, deniz...

Yukarıdaki kelimeler beş duyu organımızdan en az biriyle algılanabilir. Sıcak, soğuk, rüzgâr dokunmaya; gürültü işitmeyle; mavi, uzun, deniz, çiçek görmeyle algılanabilir. Bu yüzden bu sözcükler somuttur.

2. Soyut Anlamalı Kelimeler

Beş duyu organımızdan herhangi biriyle algılayamadığımız kavramları ifade eden sözcüklere “soyut anlamalı sözcükler” denir.

Akıl, ruh, fikir, iyilik, kötülük, bu tür kelimelere örnek verilebilir.

Dikkat:

Kin, iyilik, kötülük, nefret, kıskançlık, ayrılık, özlem, aşk, sevgi, acı (üzüntü), mutluluk, vicdan, umut, sevinç, keder...

Yukarıdaki kelimelerin hiçbiri beş duyu organımızla algılanamaz. Örneğin “nefret” dokunulabilen, görülebilen, duyulabilen, koklanabilen veya tadılabilen bir varlık değildir. Bu yüzden soyuttur.

Dikkat:

Somut anlamalı sözcüklerle soyut anlamalı sözcükler arasında doğrudan bir ilişki yoktur. Ancak aktarmaların temeli sayılan “somutlaştırma” olayında somut-soyut ilişkisi kurulmaktadır.

Somutlaştırma ve soyutlaştırma şeklinde sınavlarda sorulabilir.

Soyutlamaya Örnek:

Seni bütün gün soğukta beklediğim için hasta oldum. (Somut isim)

(“Soğuk” sözcüğü tek başına somut anlamlıdır. Soğuk olan havayı dokunma duyusuyla algılayabildiğimiz için bu cümlede somut anlamıyla kullanılmıştır.)

Bu soğuklukla kimseyle yakınlık kuramayacağını ona söylemiştim. (Soyutlaştırılmış isim)

(Bu cümlede soğuk olan hava, su ya da her hangi bir nesnenin soğukluğu değil, insanın diğer insanlara yakınlık kurmamasını ifade eden bir tavrıdır. Yani sözcük somutken soyut yapılmış “soyutlaştırılmıştır”.

Yufka kalbi ile yapılanlara daha fazla dayanamadı. (Bu cümlede yufka sözcüğü olaylardan çok çabuk etkilenme anlamında kullanılmıştır. Yani yufka somutken cümle içinde soyut anlam kazandırılmıştır.)

Gitarı çok daha kolay öğrenebilmenin bir yolu olmalı. (Yol kelimesi somut anlamlı sözcükken bu cümlede “yöntem” anlamında kullanıldığından soyutlaşmıştır)

Somutlamaya Örnek:

Sadece biraz mutluluk için çoğu şeye razı olabilirdi. (Soyut isim)

(Mutluluk, duyu organlarımızla algılayamadığım soyut bir kavramdır. Bu cümlede soyut anlamıyla kullanılmıştır.)

Valizine katladığı bir kaç parça mutluluk ile düştü memleket yoluna. (Somutlaştırılmış isim)

(Bu cümlede soyut olan “mutluluk” kelimesi valize katlanıp konulmuş elbiseye benzetilerek somutlaştırılmıştır.)

Ben güzele güzel demem güzel benim olmayınca. (Somutlaştırma = İnsan kastedilerek somutlaştırma yapılmıştır)

Kanadı kırık bir aşk ile sevda dağlarına tırmanabilir misin ? (Somutlaştırma = Aşk, kuşa benzetilerek somutlaştırma yapılmıştır.)

Gözünün önündeki film karesi hayatı boyunca aklından çıkmayacaktır. (Somutlaştırma = Hayatın belirli bir anı dönemi, üzerine kayıt yapılan bir nesneye benzetilerek somutlaştırma yapılmıştır.)

Bunu yapmaya yürek ister, bu her babayığidin harcı değil. (Somutlaştırma = Somut olan yürek kelimesi, cümlede soyut olan “cesaret” anlamında kullanıldığından somutlaştırma yapılmıştır. **Türkçemizde çok önemli bir yeri olan deyimlerimizin hemen hepsi bu somutlaştırma yolu ile meydana getirilmiştir.**

Örnek Soru:

“Anlam genişlemesi yoluyla somut anlamlı bir ad, bir de soyut anlam kazanabilir, örneğin, somut anlamıyla ‘geçilen yer’ demek olan ‘yol’ kelimesi ‘yöntem’ anlamına gelerek soyut bir anlam da kazanmıştır.” **Böyle bir anlam değişmesini örneklendiren kelime, aşağıdakilerin hangisinde kullanılmıştır?**

- A) Bunu yapmaya yürek ister, bu her babayığidin harcı değil.
- B) Bu gördüğün bulutlar, yağmur yüklü bulutlardır.
- C) Bu dağlar, geçit vermez sarp dağlardır.
- D) Ağaçlar, ilkyazda bir gelin gibi donanırlar.

E) Yapının güzel bir görünümü vardı; taş, dantel gibi işlenmişti.

Doğru cevap a şıkkıdır.

Ad Aktarması (Mecaz-I Mürsel)

Benzetme ilgisi olmaksızın, bir kavramın, başka bir kavram ile karşılanmasına "ad aktarması" denir. Kavramlar arasında bir anlam ilişkisi bulunmalıdır. Bu ilişkiler hem ifade hem de sınavlarda İç-Dış, Parça-Bütün, Yazar-Yapıt, Parça-Bütün gibi ifade edilir ve bu şekilde de sorulabilir.

Ayaklarını çıkarmadan içeri girme. (Ayakkabı - İç verilip dış kastedilmiş.)

Soba yanınca ortalık ısındı. (Yakıt- Dış verilip iç kastedilmiş.)

Sokağın ilk girişindeki apartmanda oturuyorum. (Parça-bütün)

Herkes başının üstünde bir çatı olmasını ister (Parça-bütün)

Acaba, Ankara bu konuda ne düşünüyor? (Hükümet)

Gemi, İzmir'e yanaştı. (Liman)

Turnuvaya ünlü raketler katılıyor. (Sporcu)

Yaylıya binip, bir tur attık. (Araba)

Marmara'da yelkenli ile geziyorlardı. (Deniz)

Yahya Kemal'i sık sık okurum. (Kitaplarını)

Sözcükte genel anlam-sözcükte özel anlam:

Aynı türden varlıkları topluca karşılayan sözcükler, genel; tek tek karşılayan sözcükler, özel anlamlıdır. Genel yada özel anlamlı olma, sözcüklerin birbiri ile karşılaştırılmasına bağlıdır.

Genelden özele →

Varlık - Canlı - Orman - Ağaç - Meşe

En genel: Varlık

En özel: Meşe

Örneğin, "Orman", "Ağaç"a göre genel; "Canlı"ya göre özeldir.

Sözcükte nitel anlam - sözcükte nicel anlam:

Varlıkların veya eylemlerin niteliklerini (özelliklerini) bildiren sözcükler, "nitel"; varlıkların veya eylemlerin miktarını (sayısal değerini) bildiren sözcükler, "nicel" anlamlıdır.

Beyaz mendilini çıkarıp, alnının terini sildi. (Nitel)

Güzel günler sizin olacak. (Nitel)

Üç çocuk yanıma geldi. (Nicel)

Eline 5 taş alıp, suya attı. (Nicel)

Özdeyiş (vecize):

*Söyleyeni belli özlü sözlere "özdeyiş" denir.

"Hayatta en hakiki mürşit, ilimdir"

Mustafa Kemal Atatürk

Abartma (Mübalağa)

Bir şeyin niteliklerini veya bir olayı olduğundan fazla büyüterek veya küçülterek anlatmaya abartma denir.

Örnek:

Çantayı taşımaktan kolum koptu.

Bu cümlede kişi, kolunun fiziksel olarak koptuğunu değil, "çok yorulduğunu" abartma yaparak anlatmaktadır.

*Bir ah çeksem dağı taşı eritir
Gözüm yaşı değirmeni yürütür
Bu hasretlik beni dahi çürütür
Bana sıra da bir, gurbet il de bir*

Karacaoğlu bu dörtlükte memleketinden ayrı olmanın verdiği acıyı abartarak anlatmıştır. Çünkü gerçekte gözyaşı dağları eritmez, değirmeni yürütmez.

Benzetme (Teşbih)

Anlatımı kuvvetlendirmek, sözün etkisini artırmak için aralarında değişik yönlerden ilgi bulunan iki şeyden zayıf olanın kuvvetli olana benzetilmesine benzetme denir. Çoğunlukla benzetme yapılırken birbirleri ile ilgi kurulan varlıklar arasındaki ilişki bi-linmektedir.

Tam bir benzetmede dört temel unsur vardır:

Benzeyen: Zayıf unsur.

Benzetilen: Kuvvetli unsur.

Benzetme yönü: İki unsur arasındaki benzetme sebebi.

Benzetme edatı: Benzetmede kullanılan "gibi, kadar" edatlarıdır.

Örnek:

Serkan keçi gibi inatçı bir çocuktur.

Benzeyen Benzetilen Benz. Edatı Benz. Yönü

Bu cümlede “Serkan”, “inatçılık” bakımından “keçi”ye benzetilmiştir. Burada “keçi”nin inatçılık özel-liği herkes tarafından bilindiğinden, benzetme çok rahat anlaşılakta, söz daha etkili olarak anlatıl-maktadır.

Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım

Yırtarım dağları, enginlere sığmam taşarım

İstiklâl Marşı’ndan alınan bu dizelerin ilkinde şair kendisini “sel”e benzetmiştir. İkinci dizede ise “dağları yırtarım” sözüyle abartma sanatına başvurmuştur.

Kişileştirme (Teşhis)

İnsan dışındaki varlıklara insana özgü özelliklerin verilmesine kişileştirme denir. Bu sanatta hayvanlara, bitkilere ve diğer varlıklara insana özgü özellikler verilerek ifade daha çekici hâle getirilir, duygular daha güzel anlatılır.

Örnek:

Köyün çayı boş yere akmaktan sıkılıyor, bir bostanı sulayacağı günlerin gelmesini iple çekiyordu.

Bu cümlede “köyün çayı” kişileştirilmiştir. “Sıkılmak”, “iple çekmek (sabırsızlıkla beklemek)” insana özgü niteliklerdir. İnsana özgü nitelikler “köyün çayı”na verilerek çay kişileştirilmiştir.

Toplanırken göklerde bulutlar yığın yığın

Hırçın bir fırtınayı düşünüyordu deniz.

Bu dizelerde “kişileştirilme” vardır. Burada “düşünüyordu” denerek “deniz” kişileştirilmiştir.

Konuşturma (İntak)

İnsan dışındaki varlıkları konuşturma, onların ağız-ndan söz söyleme sanatına intak(konuşturma) denir.

İntak (konuşturma), genellikle teşhis (kişileştirme) sanatı ile birlikte kullanılır. Teşhis sanatı ile insan özelliği içinde gösterilen varlıklar konuşturulduğu zaman intak sanatı yapılmış olur.

Örnek:

Akşam rüzgârları der ki Ali’ye:

“Gözler ileriye, gönül geriye...”

Sanki köydekiler görünsün diye

Tepeler alçalır, dereler dolar!

Bu dördlükte “rüzgârlar” önce kişileştirilmiş, daha sonra da konuşturulmuştur. Zaten şiirde intak varsa, konuşturulan varlığın sözleri de vardır.

Google: Ben her şeyi bilirim.

Facebook: Ben herkesi tanırım.

İnternet: Ben olmasam ikiniz de işe yaramazsınız!

Elektrik: Tartışmayı fazla uzatmayın yoksa hepinizin işini bitiririm!

Anlam Bilgisi (Sözcükte Anlam) ile İlgili Sorular Üzerinde

Sınav Kazandıran Taktikler

Örnek Soru:

“Öğrenmek” sözcüğü aşağıdakilerin hangisinde “Onun bu kararını öğrenince çok sevindi.” cümlesindeki anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Yağmur yağmaya başladığını öğrenince hemen dışarı çıkmak istedi.
- B) Bugüne kadar hep annesinden öğrendiği tariflerle yemek yapmıştı.
- C) O günden sonra öğrendiğim çiçek isimlerini bir deftere yazmaya başladım.
- D) Ebru sanatının inceliklerini öğrenmek onun uzun yıllarını aldı

Dikkat:

Bu tür sorularda sözcüğün cümledeki anlamını karşılayan başka bir sözcük ya da ifade bulunarak bu şıklarda aranmalıdır.

Örnek Çözüm:

“Öğrenmek” sözcüğü aşağıdakilerin hangisinde “Onun bu kararını öğrenince(haberi yokken öğrenmek, duymak) çok sevindi.” cümlesindeki anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Yağmur yağmaya başladığını öğrenince (haberi yokken öğrenmek, duymak) hemen dışarı çıkmak istedi.
- B) Bugüne kadar hep annesinden öğrendiği(beceri elde etmek, yetişmek)tariflerle yemek yapmıştı.
- C) O günden sonra öğrendiğim çiçek(bilgi edinmek)isimlerini bir deftere yazmaya başladım.
- D) Ebru sanatının inceliklerini öğrenmek(beceri elde etmek) onun uzun yıllarını aldı

Bu soruda verilen cümlede öğrenmek bir şeyi haberi yokken öğrenmek anlamında kullanılmaktadır. Bu durumu karşılayan cümle a şığında görülmektedir.

Doğru cevap: A şıkkıdır.

CÜMLEDE ANLAM

Cümle (tümce) bir düşüncüyü, bir dileği, bir haberi ya da duyguyu tam olarak anlatan, bir veya birden çok sözcükten oluşmuş anlatım birimidir.

Cümlelerin temel özellikleri tam olarak bir yargı bildirmeleridir. Cümlelerde yargının Tamamlanması çekimli bir eylemle ya da ek eylem almış isim soylu bir sözcükle olur.

Örnek:

Çalışıyorum.

Çalışkanım.

Yarınki sınava çok çalışıyorum.

Yukarıdaki üç örnek de yargı bildirdikleri için cümledir.

Dikkat:

Cümlelerin anlamı ve bu anlamın yorumu, paragrafın ilk basamağıdır.

Cümlede Anlam İlişkileri

Anlam ilişkisi bakımından cümleler; eş anlamlı, yakın anlamlı, zıt anlamlı cümleler, neden-sonuç, amaç-sonuç, koşul-sonuç, açıklama ve karşılaştırma cümleleri olmak üzere sekiz başlıkta incelenir:

1. Eş Anlamlı Cümleler

Aynı konu ve düşüncenin, farklı sözcükler ve söz dizimiyle dile getirildiği cümlelerdir.

Örnek:

Belirli bir hedefi olmayan insana kimse yardımcı olamaz.

Bir insan hangi limana yelken açtığını bilmiyorsa hiçbir rüzgar işine yaramaz.

Bu bardağın yarısı su ile dolu.

Bu bardağın yarısında su yok.

Yaşam, içinde siyah da bulunan bir gökkuşağıdır.

Yaşam, tüm güzelliklerinin yanında olumsuzlukları da barındırır.

2. Yakın Anlamlı Cümleler

Eş anlamlı cümlelerde, biri diğerinin yerini tutabilecek iki cümle söz konusu idi. Yakın anlamlı cümlelerde ise aynı özü, aynı ruhu taşıyan iki cümle vardır.

Örnek

Hayatını insanların mutluluğuna adanmıştı.

İnsanları mutlu etmek için ömür boyu çalışmaktan zevk aldı.

Bu cümlelerin ikisinde de söz konusu kişinin ömür boyu insanların mutluluğu için çalıştığı ifade edilmektedir. Buraya kadar eş anlamlılık söz konusudur. Ancak ikinci cümlede “bu çalışmadan zevk almak” gibi bir ayrıntı vardır. Bu ayrıntı sebebiyle bu cümlelere yakın anlamlı cümle diyoruz.

Bazı sanatçılar yaşları ilerledikçe eserlerinde tekrara düşerler.

Olgunluk döneminde sanatçıların bir kısmı özgünlüklerini kaybedebilir.

3. Karşıt (Zıt) Anlamlı Cümleler

Anlamca birbirine zıt olan, birbiriyle çelişen cümlelerdir. Bu tür cümlelerde konu genellikle aynıdır; fakat konuya bakış açısı farklıdır.

Örnek:

Sanayileşme, çevreye zarar vermektedir.

Gelişmek isteyen toplumlar, sanayiye önem vermelidir.

Bu cümlelerde konu sanayileşmedir. İlk cümlede sanayileşmenin kötü yönü, diğerinde ise iyi yönü anlatılmaktadır.

Sanatçı, hayatı kendi yorumuyla vermelidir.

Sanatçı, hayatı anlatırken ayna görevi üstlenmelidir.

4. Neden (Sebebe) – Sonuç İlişkili Cümleler

Bir eylemin hangi gerekçeyle veya hangi sebeple yapıldığını bildiren cümlelerdir. Bu cümlelerin yüklemine “niçin?” , “neden?” soruları sorulduğunda bu sorular cevapsız kalmaz. Neden-sonuç cümleleri iki bölümden oluşur: Birinci bölüm neden (sebebe), ikinci bölüm ise sonuç bildirir. Genellikle “için, -den, -diğinden, ile” gibi ekler ve edatlar kullanılır.

Örnek:

Hasta olduğum için okula gelemedim.

Yukarıdaki cümlede koyu renkle yazılmış bölüm, eylemin yapılış nedenini belirtmektedir.

Okulların açılmasıyla masraflar arttı.

Seni uyandırmayalım diye radyoyu açmadık.

Yağmur yağınca maç iptal oldu.

Malzeme yetersizliğinden inşaat yarım kaldı.

Dikkat:

Neden-sonuç ilişkisi bağımsız iki cümle ile de ifade edilebilir.

Örnek

Çiçekleri gece sula; daha çabuk büyür.

Bir daha böyle konuşma; beni üzüyorsun.

Bu örneklerde birinci cümlede ifade edilen eylem, ikinci cümlede ifade edilen eylemin nedeni durumundadır. Buna “gerekçe” de denmektedir. Bu tür ifadelerde sebep cümlesi ile sonuç cümlesinin yerleri değiştirilebilir.

5. Amaç-Sonuç İlişkili Cümleler

Eylemin hangi amaca bağlı olarak gerçekleştiğinin belirtildiği cümlelerdir. Bu tür cümlelerde de “için, diye, üzere” gibi edatlardan yararlanılır. Amaç – sonuç cümleleri, eyleme sorulan “hangi amaçla?” sorusuna cevap verir.

Örnek

Sınavı kazanmak için çok çalışmış.

Yukarıdaki cümlede koyu renkle yazılmış bölüm, eylemin yapılış amacını belirtmektedir.

Bildiklerini anlatmak üzere karakola başvurdu.

Kilo vereyim diye spor yapıyor.

Ona sık sık öğüt verirdi; iyi bir insan olsun diye.

Dikkat:**Amaç-Sonuç Cümleleri ile Neden-Sonuç Cümleleri Arasındaki Fark**

Amaç-sonuç cümleleri, neden-sonuç cümleleri birbirine çok benzemekte bu yüzden sık sık karıştırılmaktadır. Amaç-sonuç cümleleri ile neden-sonuç cümlelerini ayırt etmek için şu yolu izlemeliyiz:

Amaç-sonuç ile neden-sonuç cümlelerinin karıştırılmasının en büyük sebebi amaç-sonuç cümlelerinin, neden-sonuç cümlelerini bulmak için kullandığımız “neden?” sorusuna da cevap verebilmeleridir. Bu yüzden amaç-sonuç cümlelerinin sorulduğu sorularda önce mutlaka “hangi amaçla?” sorusu sorulmalıdır. Eğer önce “neden?” sorusunu sorarsak neden-sonuç cümlesini amaç-sonuç sanarak yanılırız.

Örnek Soru**Aşağıdaki cümlelerin hangisinde amaç-sonuç ilişkisi vardır?**

- A) Dün akşam eve geldim
- B) Çok çalıştığım için iyi not aldım. (Neden-sonuç) (için yerine “amacıyla” ifadesi getirdiğimizde cümlelerin anlamı bozulur.)
- C) Yaşlandığı için kulakları iyi duymuyor.
- D) İlaç almak için eczaneye gitti. (Amaç sonuç) (Bu cümlede için yerine “amacıyla” ifadesi koyduğumuzda cümlelerin anlamı bozulmaz.)

6. Koşul (Şart) – Sonuç İlişkili Cümleler

Bir olayın veya durumun gerçekleşmesinin, başka bir olayın veya duruma bağlı olduğunu belirten cümlelerdir. Bu tür cümlelerde birinci bölüm (yan yargı) koşul, ikinci bölüm ise o koşula bağlı olarak ortaya çıkan sonuçtur (temel yargı). Türkçede koşul anlamı asıl olarak “-se” şart ekiyle sağlanır. “ise”, “-ince”, “-dikçe”, “mi”, “ama”, “üzere”, “yeter ki” ile de koşul anlamı sağlanabilir.

Örnek

Ödevini yaparsan oyun oynayabilirsin.

Bu cümlede koyu renkle yazılmış bölüm, eylemin yapılabilmesinin bağlı olduğu koşulu belirtmektedir.

Temiz bir dünya istiyorsan yerlere çöp atma.

Müzik dinleyebilirsin ama sesini fazla açmayacaksın.

Bizim buralara yağmur yağdıkça her yer toprak kokardı.

Akşama geri vermek üzere bu kitabı alabilirsin.

Akşam baban gelsin, alışverişe çıkarız.

İstediğin her şeyi alırım, yeter ki sınıfını geç.

Dikkat:

Cümleye istek, dilek anlamı katan –se, -sa ile koşul anlamı veren –se, -sa ekini karıştırmamak gerekir. İstek cümleleri de –se, -sa eki almasına rağmen, koşul anlamı taşımaz.

Örnek

Otobüsle gelmese de trenle gelse.

7. Açıklama İlişkili Cümleler

Neden- sonuç ilişkisinin tersidir; önce sonucun, sonra nedenin belirtildiği cümlelerdir. Bu tür cümleler genellikle “çünkü, demek ki, öyleyse, anlaşılıyor ki” bağlaçlarıyla oluşturulur.

Örnek:

İzmir’i seviyorum çünkü en güzel yıllarım orada geçti.

Bu cümlede koyu renkle yazılmış bölümde, kendinden önce belirtilen yargının nedeni açıklanmıştır.

Bir kez bile arayıp sormadı, demek ki bizi pek sevmemiş.

Yüzünden düşen bin parça, anlaşılan üzgünsün.

8. Karşılaştırma Cümleleri

Birden fazla varlık, kavram ya da durumun karşılaştırıldığı cümlelerdir. Karşılaştırmada benzerlik, farklılık, üstünlük gibi değişik durumlar ifade edilir. Karşılaştırma ilgisi “gibi, kadar, en, daha, çok, göre, fazla” gibi sözcüklerle kurulur.

Örnek

Kışın Sivas, İstanbul’dan daha soğuktur. (Sivas-İstanbul kıyaslama-karşılaştırma)

Televizyon da sinema kadar etkilidir.

Köyün en güzel çileği bahçemizde yetişir.

Yeni şiirler eski şiirlere göre daha anlaşılır bir dille yazılıyor.

Selim, gezmeyi çok sever, Elif ise kitap okumayı.

Anlatımına Göre Cümleler

Anlatım bakımından cümleler öznel, nesnel, dolaylı, dolaysız, kinayeli, aşamalı durum bildiren cümleler ile tanım, içerik ve üslup cümleleri olmak üzere dokuz başlıkta incelenir:

1. Öznel Anlatımlı Cümleler

Söyleyenin kendi düşüncesini, duygusunu veya beğenisini içeren; doğruluğu ya da yanlışlığı kişiden kişiye göre değişen cümlelerdir.

Örnek

Roman en güzel yazı türüdür.

Yukarıdaki cümle, söyleyenin kişisel düşüncesini yansıtmaktadır. Kanıtlanması olanaksızdır. Çünkü her insanın sevdiği yazı türü farklıdır. Bu yüzden bu cümle, öznel yargı bildiren bir cümledir.

İstanbul Boğazı'nın seyrine kimse doyamaz.

Evde mutlu olan başarılı olur.

Mavi elbise insanlara yakışıyor.

Duygusal şarkılar herkesi etkiler.

2. Nesnel Anlatımlı Cümleler

Söyleyenin duygu veya düşüncesini içermeyen; doğruluğu ya da yanlışlığı kişiden kişiye göre değişiklik göstermeyen, herkesçe kabul görmüş, kanıtlanabilir yargıları içeren cümlelerdir.

Örnek

Ozon tabakasındaki delik her yıl büyüyor.

Yukarıdaki cümle, nesnel bir yargı ifade etmektedir. Çünkü bu sözleri söyleyenin kişisel düşüncesi cümleye karışmamıştır. Bu, bilimsel bir veridir; araştırma ile kanıtlanabilir.

Kırmızı, ana renklerden bir tanesidir.

Eser, dört bölüm halinde sinemaya uyarlanmış.

İstanbul 1453'te fethedildi.

Yazar, bu romanında aile bireyleri arasındaki sorunları anlatıyor.

3. Tanım Cümleleri

Varlıkların ne olduklarını tam olarak belirtmek için kurulur. Tanım cümleleri “Bu nedir?”, “Bu kimdir?” sorularına cevap verir.

Örnek

Lirik şiir, duyguların çok etkili ve coşkulu bir biçimde dile getirildiği şiir türüdür.

Ünlü kişilerin kendi yaşamlarını anlattıkları yazılara otobiyografi denir.

4. İçerik (Konu) Cümleleri

Yazarın, yapıtında ele aldığı konuya değinilen cümlelerdir.

Örnek

Sanatçı, eserinde bir çobanın köydeki yaşamını anlatıyor.

Şiirlerinde ayrılık acısını işlemiş.

5. Üslup (Biçem) Cümleleri

Üslup bir duygunun, düşüncenin kişisel anlatım biçimidir. Sanatçının dili kullanma biçimi, anlatım şekli üslupla ilgilidir. Cümlelerin uzunluğu, kısalığı, sözcük seçimi, sanatlı ya da yalın oluş, sanatçının üslubunu ortaya koyar.

Dikkat:

Herhangi bir metne yönelttiğimiz “Nasıl anlatılmış?” sorusu, üslupla ilgili ifadeleri bulmamıza yardımcı olur.

Örnek

Sanatçı, eserinde gerçekleri kısa, yalın cümlelerle dile getirmiş.

Şiirlerinde süslü, söz oyunlarına dayalı bir dil yerine, günlük konuşma dilini tercih etmiştir.

6. Doğrudan (Dolaysız) Anlatımlı Cümleler

Başkasına ait bir sözün hiç değiştirilmeden aktarılmasına doğrudan anlatım denir. Olduğu gibi aktarılan söz genellikle tırnak işareti içerisinde yazılır. Tırnak işaretinin dışında virgül kullanılarak da aktarılabilir.

Örnek

Atalarımız, kalem kılıçtan keskindir, der.

Atatürk: “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir.” diyerek bir gerçeği dile getirmiştir. (Atatürk’e ait söz değiştirilmeden aktarılmış)

7. Dolaylı Anlatımlı Cümleler

Başkasından alınan sözün, cümledeki yargıyı değiştirmeden, kendi sözcüklerimizle aktarılmasına dolaylı anlatım denir. Dolaylı anlatımlı cümleler “söyledi, belirtti, açıkladı” gibi eylemlerle biter ya da yüklemeleri öğrenilen geçmiş zamanla çekimlenir.

Örnek

Doktor, babama ilaçları mutlaka içmesi gerektiğini tembih etti.

Atatürk hayatta en gerçek yol göstericinin ilim olduğunu söylemiştir. (Yazar kendi anlatımıyla Atatürk’e ait sözü değiştirerek aktarmış)

8. Kinayeli Anlatım İçeren Cümleler

Cümlede ifade edilen düşüncenin, genellikle alaycı biçimde, tersini kasteden anlatım biçimidir.

Örnek

Okulunu ne kadar çok sevdiğin yirmi gün devamsızlık yapmandan belli.

Takımımız bu haftaki maçında muhteşem bir oyunla 4-0 mağlup oldu.

9. Aşamalı Durum Bildiren Cümleler

Bir olayın veya durumun giderek değiştiğini bildiren cümlelerdir. Eylem aniden değil, süreç içinde gerçekleşir.

Örnek

Diktiğimiz fidanlar günden güne uzuyor.

Uçak önce havalandı, sonra yavaş yavaş bulutların arasında kayboldu.

PARAGRAFTA ANLAM

Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir olayı tam olarak anlatabilmek için bir araya getirilen cümleler topluluğuna paragraf denir.

Paragraf kendi içerisinde bir bütünlük taşır, paragraf tek bir düşünce etrafında oluştuğundan kendi içerisinde bir bütünlük oluşturur.

Dikkat:

Bütün paragraf sorularının çözümünde yararlı olabilecek birkaç ipucu:

- 1- Önce soru okunur.
- 2- Daha sonra parça (metin) okunur.
- 3- Parça okunurken, önemli yerlerin altı çizilir. (Önemli yer, sorunun cevabı olabilecek olan yerdir)
- 4- Cevap bulunurken, yazıda anlatılanlar dikkate alınmalıdır. Kendi görüş ve düşüncelerimize göre hareket edilmemelidir.
- 5- Doğru seçenek bulunurken yanlış seçenekler elenmelidir.

Paragrafın Anlam Yönü

Anlam bakımından paragraf; ana düşünce, yardımcı düşünceler, konu, başlık, anahtar kelimeler, soru, duygular, duyular, karakter ve paragrafta olay, zaman, yer, varlık kadrosu olmak üzere on ana başlıkta incelenir:

1. Paragrafta Ana Düşünce (Ana Fikir)

Yazar veya şairler bir konu aracılığı ile belirli bir anlatım yöntemini kullanarak okuyucuya bir mesaj ulaştırır. Parçada okuyucuya verilmek istenen asıl düşünceye ana düşünce denir. Bir parçanın yazılmasının amacı ana düşüncedir, parçanın konusu da parçanın yazımı için araç niteliğindedir.

Ana düşüncenin bazı özellikleri:

Ana düşünce bir yargı bildirir.

Parça okunduğunda herkesin vardığı ortak düşüncedir.

Parçayı kapsar nitelikte genel bir yargıdır.

Parça tek cümle ile özetlenecek olsa bu ana düşünce cümlesi olur.

Dikkat:

Bir parçada ana düşünceyi bulmak için şu yolu izleyebiliriz:

1 Öncelikle konu bulunmalıdır.

2 Yazarın konuyu ele alış amacının ana düşünceyi oluşturduğu unutulmamalıdır.

3 Parçadaki bağlayıcı kavramlar varsa belirlenmeli; çünkü “kısacası, sonuçta, oysa, bence, özetle, aslında” gibi ifadelerden sonra ana düşünce gelebilir.

4 Örnek verilmişse örnekten önceki yargının ana düşünceyi verebileceği hatırdan çıkarılmamalıdır.

İyi bir paragrafta ana düşünce bir cümle şeklinde parçanın başında, sonunda veya herhangi bir yerinde verilir. Paragraftaki diğer cümleler ise ana düşünceyi açıklayıcı ya da destekleyici nitelikte olur.

Ana düşünce, bazen de yazının bütününe sindirilmiş durumdadır. Bu durumda ana düşünce paragraf yorumlanarak, anlatılanlardan hareketle bulunur.

Bu bilgiler göz önüne alınarak ana düşünce bulunurken parçada şu sorulara cevap aranmalıdır:

– Yazar bu parçayı hangi amaçla yazmıştır?

– Bize ne anlatmak istemektedir?

Bu sorulara cevap aranırken karşımıza çıkacak düşünceleri, kendi görüşümüze göre değerlendirmemeliyiz. Parçada bizim kabul etmediğimiz, hatta tam tersini düşündüğümüz bir fikir işleniyor olabilir. Yazılanlar-dan hareketle ve yazara göre doğrular bulunmalıdır.

Dikkat:

Parçanın ana düşüncesi, parçanın bütününe kapsar. Ana düşünce bulunurken sınırlamaya ve kapsayıcılığa dikkat edilmelidir. Ana düşünce olarak belirlenecek ifade parçanın tamamını kapsayıcı nitelikte olmalıdır. Çünkü parçanın bir kısmını karşılayan düşünce ana düşünce olamaz.

Örnek

“Türk milletini şiirsiz düşünemeyiz. O, asırlar boyu şiirle düşünmüş, şiirle konuşmuştur. Kahramanlık-larını şiirle ifade etmiş; üzüntülerini, sevinçlerini şiir-le dile getirmiştir. Analar, çocuklarını şiirle avutmuş, şiirle uyutmuştur. Ölenlerin arkasından şiirle ağlanmıştır. Sözü, Türk milleti şiir zevki olan ve şiire yatkın bir millettir.”

Bu parçanın ana fikrini bulmak oldukça kolay. Çünkü yazar parçanın bütününde anlattıklarını “sözün özü” diyerek son cümlede özetlemiştir. Bu cümleden yola çıkarak bu parçada “Şiirin mille-timizin hayatında önemli bir yeri olduğu” düşünce-sinin vurgulandığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Eğer biz bu parçanın ana düşüncesi için “Şiir, insan yaşamında önemlidir.” belirlemesini yapmış olsay-dık hata ederdik. Çünkü bu düşünce parçada anlatılandan daha ge-nel bir yargıdır. Oysa parçada şiirin bütün insanlar için önemi değil, sadece Türk insanının yaşamında-ki yeri anlatılmış.

Eğer bu parçanın ana düşüncesi olarak “Türk mil-leti kahramanlıklarını şiirle ifade etmiştir.” belirleme-sini yapsaydık, yine hata yapmış olurduk. Çünkü bu sefer de ana düşünceyi oldukça daraltmış olurduk. Parçada, Türk milletin kahramanlıklarını şiirle ifa-de ettiği anlatılmıştır; ama bu düşünce Türk milleti-nin yaşamında şiirin yerini anlatmak için kullanılmış yardımcı düşüncelerden sadece biridir. Yani parça-yı kapsayıcı nitelikte değildir. Dolayısıyla bu belirle-me de ana düşünce olamaz.

Dikkat:

Ana düşünce bazen de parçanın girişinde yani ilk cümlede verilebilir.

Örnek

» “Oyun, çocukların ruhsal eğitiminde önemli bir yer tutar ve gelişmelerini sağlar. Oyundan ve oyuncak-lardan mahrum bazı çocukların, gelecekte asık yüzlü, somurtkan ve çekilmez kişiler oldukları görül-müştür. Oyunlar, aşırı olmadığı sürece, çocuklar için vazgeçilmez eğlence kaynaklarıdır.”

Bu parçanın bütününde “oyun ve oyuncağın, çocu-ğun ruhsal gelişimi için gerekli olduğu” düşüncesi işlenmiştir.

Yazar bu ana düşünceyi zaten ilk cümlede “Oyun, çocukların ruhi eğitiminde önemli bir yer tutar ve gelişmelerini sağlar.” sözleriyle vermiştir. Daha sonraki cümlelerde ise bu düşüncesini açık-layıcı ve destekleyici açıklamaları sıralamıştır. De-mek ki bu parçanın ana düşüncesi ilk cümlededir.

Dikkat:

Ana düşünce, bazı parçalarda son cümlede bulunabilir.

Örnek

» “Kişilerin tek başlarına bir güçleri yoktur; çabaları-nın sonucu, dünyanın genel tablosu içinde pek fark edilmez. Hayatta işler, genel bir iş bölümüne göre yürütülür. Bu iş bölümünde tek adamın payı bir yağmur damlası kadardır. Gene de her damla, taş-kını artırır; her el insanlığın mutluluğuna ya da sefa-letine bir şeyler katar.”

Yazar bu parçada asıl mesajını son cümlede ver-miştir. Bu parçanın ana düşüncesi: “Gene de her damla, taşkını artırır; her el insanlığın mutluluğuna ya da se-faletine bir şeyler katar.” cümlesinde gizlidir. Biz bu cümleden “Dünyanın iyi veya kötü oluşunda her ferdin payı vardır.” sonucunu çıkarabiliriz. Bu yargı ana düşüncedir.

Dikkat:

Ana düşünce bazen yazının içinde bir cümle ola-rak geçmez. Ana düşünce parçanın bütününde olabilir. Okuyucu, bütün parçayı değerlendirerek ana düşünceye kendisi ulaşır.

Örnek

» “El halısında desen, göz değmesin diye nazar bon-cuğu; serilen eve bolluk getirsin diye bereket ağa-cı; birlik ve beraberlik, dirlik ve düzen getirsin diye zincir hâline getirilmiş halkalar şeklinde gösterilir.”

Bu parçanın konusu “halı desenleri”dir. Ancak par-çanın ana düşüncesi doğrudan verilmemiştir. Bunu biz bulacağız. Yazar parçada halı desenlerinin anlamlarından bahsediyor ve örnekler veriyor. Öyleyse bu yazının amacı “Halıdaki desenlerin ken-dine özgü anlamları vardır.” düşüncesini okuyucuy-la paylaşmaktır, diyebiliriz.

Dikkat:

Bazı parçalarda asıl mesajı dolaylı olarak verilir. Bu yapılırken karşılaştırma ve benzetme yapılır. Bu tip parçalarda ana düşünce parçada bir cüm-le olarak geçmez. Ana düşünce, parçanın bütü-nüne sindirilmiş biçimdedir ve okuyucunun bul-ması amaçlanır.

Örnek

» “Şimdi bir heykeltıraş düşününüz. Gevşek ve çürük bir zemin üzerine güzel, mükemmel bir heykel yap-maktadır. Bu heykeli bir an için herkes beğenebilir. Fakat zemin çürük olduğundan bu heykel yaşaya-maz. Harçlarla ne kadar kuvvetli dayanak yapılırsa yapılsın yıkılır. Çünkü zemini gevşektir.”

Yazar, parçada bir olay anlatmakla söze başlamış. Bu olay çürük bir zemine yapılan bir heykelle ilgilidir. Yazar sonra da bu olayla ilgili hükmünü vermiştir: “Sağlam zemine inşa edilmemiş eserler mükem-mel de olsa ayakta duramaz.” Yazar aslında bunu anlatmak istemiyor. Bu olayı hikâye ederek okuyu-cunun bir genellemeye ulaşmasını istiyor. Bu genelleme “Her iş önce sağlam bir temele dayanmalı-dır.” düşüncesidir. Parçanın ana düşüncesi de budur.

Dikkat:

Bazen de parçada anlatılanlar seçeneklerde bir atasözülle karşılaşılır. Parçada anlatılanları seçenekteki sözü kapsar.

Bu sorularda metin, aslında bir atasözünün açıkla-masıdır. Dolayısıyla seçeneklerde ana düşünce ola-rak bir atasözü yer alır. Sorular çözülürken atasözü bilgisi gerekir.

Örnek

“Hayat riskler üzerine kurulu. Riske katlanmayı gö-ze alamayan, büyük sıçramalar yapamıyor. Büyük sıçramayı göze alanlar ise düşme riskini de kabul etmek zorunda kalıyor.”

Bu parçayla ilgili “Paragraftaki düşünceye uygun atasözü aşağıdakilerin hangisidir?” şeklindeki bir soruya cevap olarak “Korkak bezirgan ne kâr eder ne zarar.” atasözünü verebiliriz ve bu atasözü de parçanın ana düşüncesi olur.

Dikkat:

Bazı şiirlerin de ana düşüncesi vardır. Bu ana dü-şünceler atasözü ile de ifade edilebilir.

Örnek

» “Her canlıya Hak, lâıyk olan cevheri verdi.

Tırtıl iki diş bulsa eğer, ormanı yerdı.

Şayet kediler, haftada bir gün uçabilse,

Dünyada bütün serçelerin nesli biterdi.”

Bu şiirin ana düşüncesi ilk mısradadır. Şair sonraki mısralarda ise ilk mısrada verdiği ana düşünceyi ör-neklerle açıklamaya çalışmıştır. Öyleyse ilk cümleden yola çıkarak bu cümlelin ana düşüncesi olarak “Allah, her canlıyı kendine özgü yeteneklerle donatmıştır.” diyebiliriz.

2. Paragrafta Yardımcı Düşünceler

Parçada ana düşünce ortaya kullanılırken bu düşünceyi açıklayıcı ve destekleyici nitelikte başka düşüncelerden yararlanılır. İşte parçada ana düşünceye zemin oluşturan bu düşüncelere yardımcı düşünce denir.

Dört ayaklı bir sandalye düşünün. Bu ayaklardan hiçbiri tek başına bir sandalyeyi oluşturmaz. Ancak dördü bir araya geldiğinde sandalye oluşur ve kullanılır duruma gelir. İşte parçadaki yardımcı düşüncelerin her biri, sandalyenin ayaklarından biri gibidir ve bunlar ana düşünceyi ayakta tutar.

Dikkat:

Yardımcı düşünceler;

Parçada sayı olarak birden fazladır.

Parçayı tam olarak kapsamaz.

Ana düşüncenin sınırlarını çizer.

Ana düşüncenin anlaşılmasını sağlayıcı niteliktedir.

Sorularda bizden parçada yer almayan yardımcı düşünceyi bulmamız istenir. Dolayısıyla bu sorular olumsuz soru şeklindedir. Yardımcı düşünce soruları iki şekilde çözülür:

Dikkat:

Önce soru metni, sonra parça, daha sonra da seçenekler okunur. Bu işlemten sonra seçeneklerdeki ifadeler parçadaki cümlelerle tek tek karşılaştırılır.

Parçadaki cümleler ya aynıyla, ya bölünerek bir kısımıyla ya da özü bozulmayacak şekilde biraz değiştirilerek üç seçeneğe yerleştirilmiştir. Yapılacak iş, bu cümlelerle uyum sağlayan seçenekleri bire bir eşlemektir. Açıkta kalan seçenek, parçada olmayan düşüncedir.

Dikkat:

Paragraf sorusu çözerken önce soru okunur. Sonra dikkatli bir şekilde parça okunur. Daha sonra parçada anlatılanlar akılda tutularak seçenekler tek tek okunur. Bu okuma esnasında parçayla uyum sağlamayan, parçada olmayan seçenek bulunmaya çalışılır.

Örnek

Başarıya giden yolda insanın ilk büyük düşmanı tembelliktir. Burada tembelliği tanımlamaya gerek yok. Onu herkes az çok tanır. Ancak söylemek ge-rekir ki tembellik insanın karşısına çıkıp yığıtçe sa-vaşmaz. Biçimden biçime girerek insanı alt etmeye çalışır.

Parçaya göre, tembellik için aşağıdakilerden han-gisi söylenemez?

- A) Her zaman ayırımına varılmayan bir tehlike olduğu
- B) İnsana yabancı olmayan bir davranış olduğu
- C) Her insanı ayrı biçimde etkilediği
- D) Öz güveni olmayan insanları kendine tutsak ettiği

Parçanın sonundaki “Biçimden biçime girerek insanı alt etmeye çalışır.” ifadesinden A, “Onu az çok herkes tanır.” cümlesinden B, “Biçimden biçime girerek insanı alt etmeye çalışır.” ifadesinden C seçeneği çıkarılabilir. Çünkü biçimden biçime girmede herkese farklı görünme söz konu-sudur. D seçeneğindeki “Öz güveni olmayan insanları kendine tutsak ettiği” yargısına ulaşmamızı sağla-yacak bir ipucuna parçada rastlayamıyoruz.

Doğru cevap D.

3. Paragrafta Konu

Üzerinde durulan, hakkında yazı yazma gereği hissedilen her türlü kavrama konu denir. Konu, yazarın mesajını okuyucuya ulaştıran bir araçtır. Yani yazının yazılış amacı değil, amaca götüren bir araçtır.

Parçanın konusu bulunurken şunlara dikkat edilmelidir:

- 1 Parçada en çok tekrar edilen sözcükler üzerinde yoğunlaşılmalıdır.
- 2 İlk cümlelere dikkat edilmelidir, çünkü konu ilk cümlelerde verilebilir.
- 3 Konu, parçanın tamamını kapsar nitelikte olmalıdır. Ancak konuyu ararken genellemeye gidilmemelidir. Konu, mümkün olduğunca parçayı da kapsayıcı şekilde daraltılmalıdır.

Örnek:

“Herkes lider olamaz. Kitleleri peşinden sürükleyip götürebilmek için birçok olumlu niteliğin bir kişide toplanması gerekir. Bilgi, çalışkanlık, disiplin, kariz-ma, iyi hitabet, güçlü sezgiler Bu nitelikler de yet-mez. Ayrıca lider çok okumalı, çok çalışmalıdır. Toplum için fedakârlıkta bulunmalıdır.”

Parçada “lider”den söz edildiğini görüyoruz. Yalnız, “lider” çok geniş kapsamlı bir söz. Acaba parçada “lider” hangi yön-den sınırlandırılmış?

Yani parçada;

“Liderin topluma katkılarından mı,

“Lider yetiştirmenin önemi”nden mi,

“Liderin görevlerinden mi söz edilmiş?

Hayır, hiçbirisi değil. Paragrafta “çalışkanlık, disiplin, iyi hitabet” gibi özelliklerden söz edilmiş. Bu özellikleri taşıyan kişilerin lider olabileceği belirtilmiş. O hâlde parçada “liderin özellikleri” üzerinde durulmuş. İşte konuyu bulmuş olduk: Liderin özellikleri.

4. Paragrafta Başlık

Konuyu en iyi şekilde kapsayıp yansıtan ve birkaç sözcükten oluşan sözcük grubuna başlık denir.

Dikkat:

Başlık;

İlgi çekici ve düşündürücüdür.

Konu hakkında bilgi verir.

Ana düşünceyi çağırır.

Parçanın bütünü okunduğunda daha iyi kavranır.

Hem şiirin hem de paragrafın bir başlığı olabilir.

Örnek:

“Çocuklar doğar.

Dünyaya bakar,

Sevimli mi sevimli

Yürüdükçe,

Yol yordam öğrenir.

Uçtukça uçar.

Koştukça bir ceylan gibi”

Bu şiire “Çocuklar” başlığını koyabiliriz. Çünkü şiirde doğan, büyüyen, sevimli mi sevimli çocuklardan söz edilmektedir.

“Bir yazarın bütün ustalığı, iyi tarif ve iyi tasvir et-mekten ibarettir. Yazılan şeyin doğal, kuvvetli ve gü-zel olması için gerçeği ifade etmesi gerekir. Okudu-ğunuz bir eser sizi fikirce yükseltir, içinizi asil duygularla doldurursa, onu değerlendirmek için başka bir ölçü aramayınız. Eser iyidir ve usta elinden çıkmıştır.”

Bu parçada ise “Usta Yazar” başlığını kullanabiliriz.

5. Paragrafta Anahtar Kelimeler

Bir cümlemin veya sözün yansıtmak istediği anlam için en büyük ipucunu veren ana kavram veya keli-meye anahtar kelime denir.

Örnek

“Okuyarak olayların ve gelişmelerin iç yüzünü öğre-nen bir kişi, öncelikle kendine olan güvenini artırır. Bu ise aynı zamanda düşünce ufkunu geliştirip ge-niş bir görüş açısı sağlayarak olayları inceleme yeteneği kazandırır. Ayrıca okuyan kişiler çok okuma-nın beraberinde getirdiği zengin kelime dağarcığı-na sahip oldukları için, etkileyici ve güzel konuşa-rak hitap ettikleri kişilerde etki de uyandırır.”

Bu metindeki “okumak, öğrenmek, güven, düşün-ce ufku, kelime dağarcığı” gibi sözler anahtar keli-medir.

6. Paragrafta Soru

Bu tip sorular da konu ile ilgilidir. Çünkü sorulan bir soruya karşılık birtakım açıklamalar yapılmaktadır.

Parçanın hangi sorunun cevabı olduğu sorulur. Parçada anlatılan bilgiler, soru hakkında bize ipucu verecektir. Bu tip soruları çözerken parçanın ilk cümlesine dikkat etmek gerekir. Parça “evet, hayır” gibi ifadelerle başlıyorsa bu sözcükler de bizim için ipucudur.

7. Paragrafta Olay, Zaman, Yer ve Varlık Kadrosu

Yer, zaman, şahıs öğeleri kullanılarak belirli bir kural çerçevesinde oluşturulan edebî metinlere olay yazıları denir. Öykü, roman, masal, fabl gibi türler olay yazıdır.

8. Paragrafta Duygular

Paragrafta yazarın iç dünyasına ait pişmanlık, küçümseme, beğenme, korku, sitem vb. izlenimlere yer verilmesidir.

Örnek

Dışarıda çok güzel kar yağıyordu. Pencerenin önüne oturup kar yağışını seyrediyor, kar tanelerinin beyaz gülücükler dağıtarak süzüle süzüle yere inmesini seyretmekten büyük sevinç duyuyordum. Bu sırada yandaki kanepede oturan dedeme heyecanla seslendim: “Dede, bak! Her yer nasıl da bembeyaz oldu!” Dedem dışarı baktı ve bana; “Evet benim güzel kızım, tıpkı pamuk tarlası gibi.” dedi.

Yukarıdaki parçada yazar “neşe, heyecan” duygularından yararlanmıştır.

9. Paragrafta Duyular

Parçada yazar “görme, işitme, dokunma (hissetme), tatma, koklama” duyularından yararlanabilir.

Örnek

Bu mahallede oturanlar yaz sabahları ağaçlara yuva yapan bülbüllerin sesleriyle ve mis gibi kokan çiçeklerle uyanırlar. Ancak güneş, perdeleri ara-layıp odalara sızdığında duyulan sadece kuş sesleri değildir. Çocuklar uyanmış ve cıvı cıvı sesle-riyle sokakta oynamaya başlamışlardı.

Yukarıdaki paragrafta yazar “görme, işitme, kokla-ma” duyularından yararlanmıştır.

10. Paragrafta Karakter

Bir bireyin kendine özgü yapısı, onu başkasından ayıran temel belirti ve bireyin davranış biçimlerini belirleyen özelliklere karakter denir. “Uysal, kararlı, inatçı, sorumluluk sahibi, disiplinli” gibi kavramlar karakterdir.

Örnek

“Vatanını ve milletini çok seven Atatürk, bu uğurda canını feda etmekten kaçınmazdı. Ülkesi ve milleti için girdiği savaşlarda hep ön safta yer alması bu-nun en güzel örneğidir.”

Yukarıdaki parçada Atatürk’ün karakterlerinden biri olan “vatanseverlik” dile getirilmiştir.

Paragrafta Anlatım Türleri (Anlatım Biçimleri)

Yazarın duygu veya düşüncelerini ya da bir olayı anlatırken kullandığı yöntemlerdir.

Betimleme (Betimleyici Anlatım, Tasvir)

Varlıkların okuyucunun gözünde, zihninde canlanacak şekilde ayırt edici nitelikleriyle resim çizer gibi anlatılmasına betimleyici anlatım (tasvir etme) denir.

Betimleme: Kelimelerle resim yapmaktır.

Betimlemede gözlem esastır. Gözlemle elde edilen bilgiler açık, sade ve anlaşılır bir dille okuyucunun gözünde canlanacak şekilde anlatılır. Betimlemede yazar, tasvir edeceği varlığı kendi bakış açısına, kendi görüş ve değerlendiriş biçimine göre anlatır, betimlemeye kendi yorumunu katabilir.

Yazarın kendi kişisel görüşünü katmadan, nesnel bir bakış açısıyla, bir varlığa ait özellikleri sıraladığı betimlemelere açıklayıcı betimleme; kendi kişisel görüşünü katarak, öznel bir bakış açısıyla, bir varlığın kendinde uyandırdığı duygu ve düşüncelere de yer vererek yazdığı betimlemelere ise izlenimsel betimleme denir.

Örnek

“Başımızın üstünde her zaman yeşil, iğne yapraklı dallardan örülü bir çatı var. Dallar öylesine sık ki, güneş ışığı aşağıya süzülemiyor bile. Ormanın içine doğru kilometrelerce uzayıp giden toprak bir yol... Çevredeki çiçeklerin insanı bayıltıcı kokusu ve kuşların tatlı nağmeleri...”

Bu parçada ormanın içindeki bir yerin betimlemesi yapılmıştır. Yazar bunu yaparken kendi yorumunu da katmıştır.

Betimlemede amaç, okuyucunun anlatılanı gözünde, zihninde canlandırmasını sağlamaktır.

Dikkat

Betimlemeler insanı konu alıyorsa bu tip betimlemelere portre denir.

Kişinin dış görünüşünün, fiziksel özelliklerinin (yüzü, gözü, saç rengi, kolları, bacakları, boyu vs.) anlatıldığı betimlemelere fiziksel portre;

Kişinin iç dünyasının ve karakter özelliklerinin (sevdikleri, sevmedikleri, düşündükleri, tepkileri, duyguları, önem verdikleri vs.) anlatıldığı betimlemelere ise ruhsal portre denir. Bazen iki tür portre de bir parçada iç içe bulunabilmektedir.

Örnek

Kapıda yaşlı bir adam belirdi. Üzerinde biraz eski, açık mavi bir takım elbise vardı. Ceketin üst cebinde üçgen şeklinde kıvrılmış mendil, kravatıyla aynı renkteydi. Yer yer ağarmış saçlarını sol tarafa yatırmış, hâlâ siyahlığını koruyan bıyıklarını üst dudağının üzerini kapatacak şekilde bırakmış. Ayağında yıllar önce gençlerin oldukça rağbet ettiği ucu sivri ucu küt biçimli ayakkabılar vardı.”

Bu parçada yaşlı adamın fiziksel özelliklerinden, dış görünüşünden bahsedilerek fiziksel portre yapılmıştır.

Öyküleme (Öyküleyici Anlatım, Hikaye Etme)

Tasarlanmış veya yaşanmış bir olayın başkalarına sözle ya da yazıyla anlatıldığı anlatım biçimine öyküleme (hikâye etme) denir.

Anlatımı yönüyle betimlemeye benzer. Bu nedenle öyküleme betimsel anlatımla karıştırılabilir.

Öyküleme ile betimleme arasındaki fark: Öykülemede olaylar, kişi veya kişilerin başından belli bir yerde ve belli bir zamanda geçer. Betimlemede ise zaman akış içinde değildir ve kişi veya kişilerin başından geçen herhangi bir olay söz konusu değildir.

Yani betimlemede belli bir zamanda durur nitelikteki eylem veya varlıklar tanıtılır. Öykülemede ise zaman akış halindedir ve olaylar bu akış içinde verilir. Buna fotoğraf ve film örneğini verebiliriz: Fotoğrafta zaman, olay ve varlıklar donmuş durumdadır. İşte betimleme bu donmuş durumun sözcüklere dökülmüş şeklidir. Oysa filmde zaman, olay ve varlıklar hareket halindedir, işte öyküleme de belli bir zaman aralığında geçen olayları anlatan film gibidir.

Örnek

“Derse geç kalmıştım. Hemen bir taksi tuttum. Taksici beni derse yetiştirmek için biraz hızlı sürdü. Önümüzde giden araç ani fren yapınca ona arkadan çarptık. Bereket, taksici hemen frene basmıştı da çarpışma hafif oldu. Tabii ben de derse yetişemedim.”

Görüldüğü gibi bu parçada kişi, okula giderken başına gelenleri anlatmış. Bu anlatımda dikkat ederseniz, bir olay zaman içinde anlatılmış. Derse geç kalıyor, taksi tutuyor, bindiği taksi başka bir araca çarpıyor. Demek ki bu parçanın anlatımında öyküleyici anlatımdan yararlanılmıştır.

Açıklama (Açıklayıcı Anlatım)

Bilgi vermek amacı ile oluşturulan yazılarda kullanılan anlatım tekniğidir. Bu tür yazılarda amaç okuyucuyu bilgilendirmek, ona bir şeyler öğretmek olduğu için sade ve anlaşılır bir dil kullanılır. Açıklayıcı anlatımda yazar, duygularına yer vermez, nesnel bir anlatım hakimdir.

Örnek

“Yakup Kadri Karaosmanoğlu edebiyatımızın önde gelen sanatçılarından biridir. Roman, hikâye, anı gibi değişik alanlarda eserler vermiş olan sanatçı daha çok romanları ile tanınmaktadır. Romanlarında önceleri kişisel konuları işleyen sanatçı daha sonra toplumsal konulara yönelmiştir. “Kıralık Konak”ta nesiller arası duygu ve düşünce farklılıklarını işleyen sanatçı, “Yaban” romanında Kurtuluş Savaşı yıllarında köy yaşamını, köylü – aydın çatışmasını işlemiştir.”

Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi parçada “Yakup Kadri” okuyucuya tanıtılmış, sanatçının eserleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. İşte öğreticiliği esas alan bu tür anlatıma açıklayıcı anlatım denir.

Tartışma (Tartışmacı Anlatım)

Yazarın kendi doğrularına okuyucuyu inandırmak, onu kendi gibi düşündürmek için kullandığı anlatım tekniğine tartışma denir.

Amaç kendi düşüncesini savunmak, varsa yanlış düşüncüyü çürütmek olduğundan yazar, düşüncelerini sanki karşısında okuyucu varmış da onunla konuşuyormuş gibi ele alır. Kendi görüşünü ortaya koyar, karşıt görüşün dayanaksız olduğunu örnekleri ile gösterir.

Bu yöntemde önce eleştirilecek olan düşünce verilir. Yazar, kendi düşüncesinin doğruluğunu, eleştirdiği düşüncenin ise yanlışlığını savunur.

Örnek

“Bazı bilim adamları yanlış, anlaşılmaz bir Türkçe ile yazıyorlar. Üstelik bunlar, edebiyatçı olmadıkları-nı ileri sürerek, hoş görülmelerini de istiyorlar. Ama bu, mazeret olamaz. Çünkü bizim onlardan istediği-miz; duygu ve düşüncelerini düzgün bir dille yaz-malarıdır. Bunun için de sanatçı olmaya gerek yok-tur. Her insan ana dilini hatasız kullanacak ölçüde bilmelidir bence.”

Görüldüğü gibi yazar yukarıdaki parçada önce, eleştirdiği düşüncüyü vermektedir. Dili yanlış kullanan bazı bilim adamlarını eleştirmektedir. Bu konu-da hoş görülmeyi isteyen bilim adamlarını ise hak-sız bulmaktadır. Yazar, her insanın ana dilini düzgün, yanlışsız kullanması gerektiğini savunmaktadır. Bunun için de bazı bilim adamlarının iddia ettiği gibi sanatçı olmak gerekmediğini doğru görüş olarak okuyucuya aktarmaya çalışmaktadır.

Düşünceyi Geliştirme Yolları

Parçada anlatılanları daha anlaşılır hâle getirmek, okuyucuyu etkilemek, onun ilgisini çekmek gibi amaçlarla bu dört anlatım biçimine ek olarak bazı yardımcı yöntemler de kullanılabilir.

Düşünceyi geliştirme yöntemlerinden, yukarıda gördüğümüz dört temel anlatımın (açıklama, tartışma, betimleme, öyküleme) birinin içinde yararlanılabileceği gibi bu yöntemlerden herhangi biri parçanın anlatımında hâkim konumda da olabilir.

1. Tanımlama

Bir kavram veya varlığın ne olduğunun açıklanma-sına tanımlama denir. Genelde açıklayıcı ve tartışmacı anlatım tekniklerin-de tanımlamadan yararlanır. Varlık ya da kavramın okuyucunun zihninde daha belirginleşmesi amaçlanır. Tanım, “Bu nedir?” sorusuna cevap verir.

Örnek

“Destanlar, tarihten önce ve tarihin başlangıcı sıra-sında bir milletin geçirdiği maceraları, yetiştirdiği kahramanları; doğa, evren ve toplum olayları hakkında düşündüklerini ve bunlar karşısında aldığı va-ziyetleri anlatan din ve kahramanlık hikâyeleridir.”

Parçada açıklayıcı anlatım tekniği kullanılarak destanlar hakkında bilgi verilmiştir. Ancak bu yapılırken ilk cümlede “Destan nedir?” sorusuna cevap olacak şekilde tanımlamadan yararlanılmıştır.

2. Karşılaştırma

Birden fazla varlık ya da kavram arasındaki benzerlik veya farklılıkları ortaya koymak için kullanılan anlatım yoluna karşılaştırma denir. Daha çok tartışmacı ve açıklayıcı anlatım içinde kullanılan bu yöntem-de, varlıkların farklı ya da ortak yönleri ele alınır.

Örnek

“Konuşma ile yazma farklıdır. Konuşma geçicidir, yazma kalıcı. Konuşma anlıktır, yazma sonsuz. Yazı-ya geçirilen her şey olduğu gibi korunur. Konuşma ise saman alevi gibi söylendiği anda yitip gider.”

Bu parçada “konuşma” ile “yazma” karşılaştırılmış, yazmanın konuşmadan üstün olduğu belirtilmiştir.

3. Örneklendirme

Bir düşüncenin somut hâle getirilerek daha anlaşılır kılınması için anlatılan konuyla ilgili örnekler verilmesine örnekleme denir. Düşüncenin anlaşılır ve akılda kalıcı olması amaçlanır. Bazen önce bir örnek verilerek veya fıkra anlatılarak konuya giriş yapılır. Bunlardan hareketle de bir yargıya varılır.

Örnek

“Bir yerde sabit civata gibi dönüp duranların ne kendilerine faydaları vardır, ne çevredekilere. Oysa dünyaya bakalım; her şey değişir, durmadan yol alır. Su, buhar olur, yağmura dönüşür; tohum, baş verir, çiçeğe durur; civciv, pek cılız doğar, kocaman bir horoz olur. Dünyada hiçbir şey durmaz. Bu do-ğanın bir parçası olan insan neden dursun?”

Bu parçada insanın yerinde durmaması gerektiği gö-rüşünü yazar, doğadan hareketle örneklendirmiştir. Önce görüşünü söylemiş, daha sonra bu görüşünü örneklendirmiştir: Doğada her şey hareket hâlinde ve değişim içindedir, insan da buna ayak uydurma-lıdır.

4. Tanık Gösterme

Yazarın, savunduğu düşüncenin doğruluğuna oku-yucuyu inandırabilmek için tanınan ve görüşlerine itibar edilen kişilerin sözlerinden alıntı yapılmasına tanık gösterme denir.

Dikkat:

Kişinin sadece ismini yazıda kullanmak, tanık gös-terme için yeterli değildir. Bu, örneklendirme olur. Tanık göstermede önemli olan, kişinin sözünü destekleyici olarak kullanmaktır. Bu da kişinin dü-şüncelerinin tırnak içinde aktarılması ile olur.

Önce yazar kendi görüşünü verir. Daha sonra bu görüşü kanıtlamak, inandırıcılığı artırmak için, o alanda tanınmış bir kişiden söz edip, o kişinin söz-lerine yer verilir.

Örnek:

“Deneme, büyük savlar içermez. Daha çok duygu-ya, sezgiye, birikime ve akla dayanır. Denemede yazar kendi birikimini, içinden gelenleri özgürce ak-tarır. Bu nedenle Nurullah Ataç deneme için: “De-neme benin ülkesidir.” der. Bu görüşe katılmamak elde değildir.”

Bu parçada yazar, deneme yazı türü ile ilgili görüş-lerini aktarmıştır. Görüşlerinin inandırıcı kılmak için bu alanda söz sa-hibi olan ünlü denemeci Nurullah Ataç’tan alıntı yapmış, onun sözlerini aktarmıştır.

5. Sayısal Verilerden Yararlanma

Düşüncenin kanıtlanabilmesi için istatistiksel bilgi-lerden, anketlerden ya da grafiklerden yararlanıl-masıdır.

Örnek

Ormanlar, dünyamızın akciğerleri gibidir. Ağaç ve ormanın insan hayatına doğrudan ve dolaylı o kadar çok faydası vardır ki... Aklıma gelen birkaçını sıra-layayım isterseniz. O zaman

ne demek istediğimi daha iyi anlamış olursunuz. Tabiatın harika, sessiz süpürgeleri ormanlar yaratılmasaydı yaşadığımız dünya tozdan geçilmeyecekti. 1000 m² ladin ormanı yılda 32 ton, kayın ormanı 68 ton ve çam ormanı ise 30-40 ton tozu hüp diye emebilir ve hava-daki zehirli gazları da filtre eder.”

6. Benzetme

Bir kavramı ya da varlığı başka bir kavram ya da varlığın özellikleriyle anlatmaya benzetme denir.

Örnek:

“Birikimsiz yazarlık saman alevi gibidir. Saman ale-vi çabucak tutuşup yine çabucak söner. Yazmak için yeterli donanımına sahip olmayan birikimsiz ya-zarlar da parlamış olsalar bile elbet bir gün saman alevi gibi sönüp giderler.”

Parçada, birikimden yoksun yazarlar saman alevi-ne benzetilmiştir. Bunların kalıcı olamayacağı, bu benzetmeden yararlanılarak vurgulanmıştır.

Anlatıcı Türleri

Olay anlatımına dayalı metinlerde olayları, kişileri, mekânı okurlara anlatan kişiye anlatıcı denir. Metinlerde anlatım iki tür anlatıcı aracılığıyla yapılır:

1. Birinci Kişi Ağzından Anlatım

Birinci kişi ağzıyla anlatımlarda yazar, kendi başından geçen veya içinde bulunduğu bir olayı anlatır. Bu tür anlatımlarda çoğu zaman birinci tekil şahıs (ben) veya birinci çoğul şahıs (biz) ekleri kullanır.

Örnek

“Kimse farkına varmadan evden çıktım. Doğruca alet edevatın bulunduğu depoya gittim. Duvara yaslı duran kazmayı kaldırıp ağırlığına baktım. İmkânı yok, bunu götüremezdim. Çok ağırdı. Küçük keser de aynı görevi görürdü. Aradığım keseri buldum. Depodan çıktım...”

2. Üçüncü Kişi Ağzından Anlatım

Üçüncü kişi ağzıyla anlatımlarda yazar, genellikle duyduğu veya gördüğü şeyleri anlatır. Bu tür anlatımlarda çoğu zaman üçüncü tekil şahıs (o) veya üçüncü çoğul şahıs (onlar) ekleri kullanır.

Örnek(ler)

» “Yazdan kalma bir gündü. Güneş, insanın içini ısıtıyordu. Cemil, sahilde oturmuş, dalgaların sesini dinlerken üstünden hızla geçen martıların çığlığı andıran sesiyle irkildi. Yerinden

doğrulup izlemeye koyuldu. Martılar deniz üzerinde iyice süzöldükten sonra suya ani dalışlar yapıyor, küçük balıklar ustaca avlıyordu...”

Anlatıcı Bakış Açıları

Olaya dayalı metinlerde anlatıcının başvurduğu üç tür bakış açısı vardır:

1. İlahi Bakış Açısı

Bu bakış açısında anlatıcı, olayların gelişiminden kah-ramanların neler düşündüğüne kadar her şeyi bilir.

Örnek:

Selim, elindeki ağır bavulu sürükleyerek götürmeye çalışıyordu. Anlaşılan bavul çok ağırdı. Birkaç metre ilerledikten sonra Selim durdu. Bir ağacın gölgesin-de dinlenmeye başladı. Aklına; annesi, babası, köyde geçirdiği güzel günler geldi. O günleri yeniden yaşa-manın, ailesine tekrar kavuşmanın hayalini kurdu. Yıllar önce gurbete gitmiş ama sılaya dönmek henüz Selim’e nasip olmamıştı.

2. Kahraman Bakış Açısı

Hikâye ve romanlardaki olayların, kahramanlardan biri tarafından anlatıldığı bakış açısıdır. Kahraman bakış açısında birinci kişi ağzı kullanılır.

Örnek

Okuldan çıkıp durağa doğru ilerlerken karşıma yedi sekiz yaşlarında bir çocuk çıktı. Elindeki mendili ba-na uzatarak satın almamı istedi. Elbiseleri dökülen ve acınacak durumda olan bu çocuğu kıramadım. Bir lira karşılığında elindeki mendili aldım. Küçük çocuk bir lira kazanmanın sevinciyle yanımdan uzaklaşıp gözden kayboldu.

3. Gözlemci Bakış Açısı

Bu bakış açısında olaylar bir kamera tarafsızlığıyla anlatılır. Gözlemci bakış açısında üçüncü kişi ağzın-dan bir anlatım vardır.

Örnek:

Adamın biri bir göletin başında oturmuş etrafı sey-rediyordu. Bir köpeğin devamlı olarak gölete kadar gelip su içecekken kaçması dikkatini çekti. Köpek, su içmek için gölete geliyor ama suda yansımaları gö-rüp korkuyordu. Köpek sonunda dayanamadı ve kendini suya atıp kana kana su içti.

Anlam Bilgisi (Paragrafta Anlam) ile İlgili Sorular Üzerinde

Sınav Kazandıran Taktikler

Örnek Soru:

“Söz ola kese savaşı

Söz ola kestire başı

Söz ola ağulu aşı

Bal ile yağ ede bir söz.”

Yunus Emre’nin bu dörtlüğünden hareketle, sözle ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi söylenemez?

- A) Söz, baş bile kestirir.
- B) Söz, çoğunlukla boş konuşmaktır.
- C) Söz, acı lokmayı bal ve yağ gibi tatlı edebilir.
- D) Söz, savaşları durdurabilen güçlü bir iletişim aracıdır.

Dikkat: Bu tarz paragraftan veya dörtlükten hangi anlam çıkarılıp çıkarılamayacağı soruları ile karşılaştığınızda, şıkkı dizenin ya da cümlelerin yanına yazınızı böylelikle hangi ifadelerin nerde olduğunu ya da nasıl bulunduğunu görmüş oluruz. Aşağıdaki çözümü inceleyiniz.

“Söz ola kese savaşı (E şıkkı)

Söz ola kestire başı (A şıkkı)

Söz ola ağulu aşı (Alttaki dize ile birlikte C şıkkını karşılamaktadır.)

Bal ile yağ ede bir söz.”

Yunus Emre’nin bu dörtlüğünden hareketle, sözle ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi söylenemez?

- A) Söz, baş bile kestirir.
- B) Söz, çoğunlukla boş konuşmaktır. (Bu şık dizelerde ya da paragrafta yer almaktadır.)
- C) Söz, acı lokmayı bal ve yağ gibi tatlı edebilir.
- D) Söz, savaşları durdurabilen güçlü bir iletişim aracıdır.

Doğru cevap: B şıkkıdır.

CÜMLE BİLGİSİ

Cümle, bir duyguyu, bir düşüncüyü, bir hareketi, bir olayı, okuyan veya dinleyende herhangi bir soruya meydan vermeyecek şekilde tam olarak anlatmaya yarayan kelime veya kelime dizisine denir.

Cümle; yargı, zaman ve kişi kavramını birlikte taşıyan *okuyorum* veya *çalışkanız* örneklerine benzer biçimde bir kelimedenden oluşabileceği gibi

Ali geldi

Eli eve geldi.

Ali eve arabayla geldi.

Ali eve arabayla hızlı geldi.

Ali eve arabayla hızlı yeni geldi.

birden çok sözcükle de kurulabilir. Cümleye eklenen her sözcük yeni bir bilgi yeni bir detay olarak düşünülmelidir.

Bunun yanında,

Ali eve geldi, üstünü değiştirdi, yemeğinin yedi, televizyon izledi ve yattı.

Örneğinde olduğu gibi birden çok yargı veya temel yargıya bağlı birçok yan yargılardan da oluşabilir. Burada özneleri ortak olan birden çok cümlelerin , ile bağlanması sağlanmıştır.

Cümlelerin Öğeleri

Cümlede birbirinden tamamen farklı görevler üstlenen kelime ve kelime grupları cümlelerin öğelerini, bölümlerini oluşturur. Çekim ekleriyle birbirlerine bağlanarak cümleyi oluşturan bu öğelerden yüklem ve özne temel öğeler; nesne, dolaylı tümleç (yer tamlayıcısı), zarf tümleçleri (belirteç tümleci-edat tümleci) yardımcı öğelerdir.

1. Yüklem

Cümlelerin üzerine kurulduğu temel öğedir. Cümlelerin ağırlığını, yükünü üzerine alan, taşıyan, yüklenen öğedir. Diğer öğeler yüklem tamamlayıcısı ve destekleyicisi durumundadır.

Yüklem, çekimli bir fiil veya kendisine ek-fiilin bağlandığı isim soyundan bir kelime olmalıdır. öğreniyordum, çalışmışsınız, bilesin; (isim cümleleri için örnek yüklemeler.)

çocuktur, tembel değildi, okuldayız (fiil cümleleri için örnek yüklemeler.)

İsimlerden kurulmuş yüklemeler değil ifadesi ile olumsuz yapılır. Bu tarz cümlelerin yüklemi, değil ile oluşturulan kelime veya kelime grubudur:

(olumlu) Aradığımız kitaplar bunlarmış

(olumsuz) Aradığımız kitaplar bunlar değilmiş.

Türkçede asıl unsurun sonda bulunması ilkesine göre yüklem cümlelerin sonunda bulunur. Ancak günlük konuşmalarda, şiir dilinde ve atasözlerinde yüklem yeri değişebilir:

“Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak.”

Yüklem Yüklem

Sakla samanı, gelir zamanı.

Yüklem

Yoruluyorum bir haftadır bu işte.

Yüklem tek kelime olabileceği gibi kelime grubu da olabilir. Birden fazla kelimeden oluşan yüklemlere yüklem grubu da denir:

Karlı dağlar atalarımın yurdudur. (isim tamlaması)

Bu, bir hafta önce kaybolan pırlanta yüzüktü. (sıfat tamlaması)

Eşyanızı buraya bırakabilirsiniz. (birleşik fiil)

Ülkeler fethetmiş komutan gibisin. (edat grubu)

Kırk sekizin yarısı yirmi dördtür. (sayı grubu)

Dikkat:

Bir cümlede yüklem dışındaki ögeler birden fazla olabilir. Ancak bir cümlede bir yüklem bulunur. Söz dizimindeki yüklem sayısı, cümle sayısını gösterir:

Bugünkü iş bitmiş, yemek yenmiş, ocak başında sohbet başlamıştı. (üç cümle)

Tamburu eline alır, etrafa göz atar, coşar, çaldıkça çalardı. (dört cümle)

Cümlelerde, anlaşılmalari için açık ipucu, belirtiler bulunmasi durumunda yüklemeler düşürülebilir. Böyle yüklemsiz cümlelere kesik cümle denir:

— Sınav kâğıdını kim teslim etmedi?

— Selma. (teslim etmedi)

2. Özne

Yüklemin gösterdiği işi, oluşu, hareketi, durumu üzerine alan, fiilden ayrılmayan ögedir. Cümlede yapanı veya olanı yalın hâlde karşılayan özne, (çokluk ve iyelik eki dışında) çekim eki almadan fiile bağlanır:

Çocuklar, sabahtan beri parkta oynuyorlar.

Çocuk bakıcısı, işini çok seviyordu.

Göktuğ, siparişleri tam vaktinde getirdi.

Kelime ve kelime grupları cümlede özne görevinde bulunabilir:

Konuşmak ihtiyaç olabilir ama susmak sanattır. (fiil ismi)

Gülây abla, bugün yorgun görünüyordu. (unvan grubu)

Ömrünün en güzel çağları bu verimsiz topraklarda geçti. (isim tamlaması)

Dinamitle balık avlayanlar pişmandı. (sıfat-fiil grubu)

Cümlede aynı yükleme bağlanmış birden fazla özne olabilir:

Kitabı, defteri, kalemi, hiçbir şeyi yoktu.

Dikkat:

Öznesinin kelime veya kelime grubu olarak açıkça söylenmediği cümlelerin bu ögesi yüklemdaki kişi ekinde anlaşılır. Kişi ekinin gösterdiği zamir, cümlenin öznesidir. Böyle özneler gizli özne de denir. Bu tip öznelerde anlam bakımından değil, biçim bakımından bir gizlilik söz konusudur:

Avlasam çöllerde saz ile seni.

Gizli özne ben

Sözünü vaktinde yerine getirmezsin.

Gizli özne (Sen)

Dikkat:

Edilgen çatılı fiillerde özne açıkça belli değildir. Böyle cümlelerde özne gibi görünen unsurlar işi yapan değil, yapılan işten etkilenen nesnelerdir: Bunlara sözde özne denir.

Çamaşırlar yıkandı.

Sözde özne (çamaşırlar)

(çamaşır kendi başına yıkanamaz, bir yıkayan var fakat bur da belirli değil. Onun için çamaşır özne görevini üstleniyor. Sözde özne olur.)

Yanlış yere park edilen arabalar çekildi.

Arabalar (sözde özne) (Çünkü arabalar kendi kendisine çekilemez.)

Dikkat:

Gereklilik kipinin teklik 3. kişisi bazı kullanımlarda özne almaz:

Şimdi eve gitmeli, bir yorgunluk kahvesi içmeli, okumaya başlamalı.

Dikkat

Hitap unsurları (ünlemler), yüklem bağlanmadıkları için özne değil cümle dışı unsur olurlar:

“Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın” (arkadaş)

“Şair, sen üzöldükçe ve öldükçe yaşarsın.” (şair)

Hocam, bu konuyu anlatmadınız.

Cümlede özneyi bulmak için yüklem -an / -en’li sıfat-fiil hâline getirilerek kim, ne sorusu sorulur:

Yerinde sayanlar, yüröyenlerden daha ziyade ayak patırtısı ederler.

(Cenap Şahabettin)

(ayak patırtısı eden kimler? - yerinde sayanlar)

Yolun kenarında kırmızı bir araba duruyordu. (duran ne? - kırmızı bir araba)

Dikkat:

Özne - Yüklem Uygunluğu da cümle öğeleri konusu dışında olsa da sınavlarda sorulmaktadır. Özne yüklem uygunluğuna uymamak bir anlatım bozukluğudur.

Türkçede cümle, yüklem ve özne üzerine kurulduğu için bu iki öge arasında teklik-çokluk (sayı) ve kişi bakımından uygunluk vardır. Ancak aşağıda sıraladığımız bazı özel durumlarda bu uygunluğun olmadığı görülür:

Teklik-çokluk uygunluğu:

Türkçede genellikle özne ve yüklem arasında sayı bakımından bir uygunluk vardır. Kişi ve kişi zamirleri özne olduğu zaman özne teklikse yüklem de teklik; özne çokluksa yüklem de çokluk olur:

Görevli, biraz önce geldi.

Bu hafta öğrenciler sınava hazırlanıyorlar.

Biz üzerimize düşeni yapacağız.

Dikkat:

Aşağıda sıralanan bazı özel durumlarda özne ile yüklem arasında teklik-çokluk bakımından bir uygunluk aranmaz:

- Bitki, hayvan, cansız varlık ve kavram isimleri (soyut isimler) çokluk eki alarak cümlede özne olursa bunlar, teklik yükleme bağlanır:

Ağaçlar çiçek açtı.

Bülbüller ötüyor.

Leylekler göç ediyor.

Şehirler de insanlar gibi değişiyor.

Kitaplar, insanın ufkunu genişletir.

Yukarıda örneklenen özneler kişileştirilirse özneyle yüklem teklik-çokluk bakımından uygunluk gösterir:

Bülbüller ağıt yakmaya başladılar.

Sokaklar benim gibi yalnız kaldılar.

- **Organ adları çokluk eki alarak özne olursa teklik yükleme bağlanır:**

Kulaklarınız iyi işitmiyor galiba?

Ellerim dondu.

Dizlerim ağrıyor.

Gözlerim görmez oldu.

- **Özne görevindeki teklik ve çokluk topluluk isimleri teklik yükleme bağlanır:**

Meclis tatile girdi.

Sürü, çobanın insafına kaldı.

Ordular, savaşa hazırды.

- **Özne görevindeki hareket isimleri teklik yükleme bağlanır:**

Koridorda koşuşmalar, gidip gelmeler başladı.

Kişi uygunluğu:

- Özneye yüklem arasında kişi bakımından bir uygunluk bulunur. Özne hangi kişi ise yüklem o kişiyi gösteren kişi ekini alır:

Siz öğrenmek için gayret ediyorsunuz.

- Öznenin değişik kişilerden oluşması durumunda özneye yüklem arasındaki kişi uygunluğuna dikkat edilmelidir. Bir çözüm olarak şu söylenebilir: Birden fazla kişiden oluşan özneyi hangi kişi zamiri karşılıyorsa yüklem bu kişiyi gösteren kişi ekini almalıdır:

Sen, ben ve o (yani biz) bu sınavı kolayca kazanırız.

Sen ve o (yani siz) çalışmıyorsunuz.

Ben ve o (yani biz) saat üçe kadar ders çalıştık.

- Alçak gönüllülük göstermek, böbürlenmek, nezaket ve saygı göstermek gibi bazı sebeplerle özne bir kişi olduğu hâlde çokluk olarak kullanılır ve buna bağlı olarak da yüklem çokluk olur:

Araştırmamızı bu noktada derinleştirelim. (alçak gönüllük)

Biz her işin üstesinden geliriz. (böbürlenme)

İnternet bağlantısını siz mi kuracaksınız? (nezaket)

Sayın Valimiz, şirketimizi ziyaret ettiler. (saygı)

3. Nesne

Nesne, cümlede yüklem bildirdiği, öznenin yaptığı işten etkilenen ögedir. Geçişli fiiller, nesneye yönelerek onu etkilediği için nesne, sadece yüklemi geçişli fiil olan cümlelerde bulunur.

Nesne, yükleme belirtme hâli ekiyle (-ı, -i, -u, -ü) bağlanır. Cümlede belirtme hâli ekini alan kelime veya kelime grubu sadece nesne görevinde bulunabilir. Belirtme hâli ekini alan nesneler belirtili nesnedir. Nesneler bazen belirtme hâli ekini almadan da yükleme bağlanabilir. Belirtme hâli ekini almayan nesnelere belirtisiz nesne denir.

Belirtili nesneyi bulmak için yükleme kimi, neyi soruları sorulur:

Gülleri, çekerek büyütmezsiniz. (Neyi büyütmezsiniz? - gülleri) B.li nesne

Belirtisiz nesneyi bulmak için yükleme ne sorusu sorulur:

Kütüphaneden ödünç kitap almaya gittiler.

(Ne almaya gittiler? - ödünç kitap) B.siz nesne

4. Dolaylı Tümleç (Yer Tamlacısı)

Dolaylı tümleç, yüklemi yaklaşma, bulunma, ayrılma bildirerek tamlayan ögedir. Dolaylı tümleç fiilin yerini ve yönünü gösterdiği için bu ögeye yer tamlayıcısı da denir.

Dolaylı tümleç yaklaşma hâli (-a, -e), bulunma hâli (-da, -de; -ta, -te) ve ayrılma hâli (-dan, -den; -tan, -ten) ekleriyle yükleme bağlanan kelime veya kelime grubudur. İsim veya isim soylu bir kelime ya da kelime grubunun dolaylı tümleç olabilmesi için bu hâl eklerinden birini alması şarttır.

Dolaylı tümleci bulmak için yükleme kime, kimde, kimden; neye, nereye, nerede, nereden sorularından uygun olanı sorulur:

Güneş girmeyen eve doktor girer.

5. Zarf Tümleçleri (Belirteç Tümleci-Edat Tümleci)

Yüklemi yer, yön, zaman, durum, miktar, vasıta, şart, soru bakımından tamamlayan zarflar, cümlede zarf tümleci olur:

Bugün bana ise yarın sana.

Ne öğretirseniz öğretiniz ama doğru ve güzel öğretiniz.

Bugünlerde haberleri dinlemekten çok sıkılıyorum.

Bu çocuk annesinden izin almadan dışarı çıkıyor.

Ev sahibiyile aranız nasıl açıldı?

Akıl, insanın külahında bir çividir. Ara sıra yumruk yemeden kafanın içine girmez.

Dikkat:

Zarflar çekim eki almadan fiile doğrudan doğruya bağlanırlar. Vasıta, eşitlik ve yön gösterme eki alan zarflarda bu ekler, hâl eki göreviyle değil; zarf-fiil göreviyle kullanılan eklerdir:

Kapıyı vurdum ve içeri girdim.

İnsan eğitimle doğmaz ama eğitimle yaşar.

“İnsan, âlemde hayal ettiği müddetçe yaşar.”

Dikkat:

Zarf tümleçlerini bulmak için yükleme ne zaman, nasıl, ne şekilde, ne gibi, neyle, kiminle, niçin, ne kadar, hangi yöne gibi sorular sorulur:

Biraz geç kaldınız. (Ne kadar geç kaldınız?)

Sabaha doğru, saat üçte geldi. (Ne zaman geldi?)

Sora sora Bağdat bulunur. (Bağdat nasıl bulunur?)

Babasının dönüşünü tam iki ay, sabırsızlıkla bekledi. (Ne kadar, nasıl?)

Kimseyi üzmemek istemediği için sesini çıkarmıyor. (Niçin?)

Maçı sayıyla kazandı. (Nasıl, neyle?)

Dikkat:

Edat grupları cümlede zarf göreviyle kullanıldığı için bunların edat tümleci olarak değil zarf tümleci olarak gösterilmesi uygundur.

Cümle Dışı Unsurlar

Cümlenin kuruluşuna katılmayan ve dolaylı olarak cümlenin anlamına yardımcı olan edatlar (bağlama edatları, ünlem edatları, hitaplar, ara sözler) cümle dışı unsurlardır. Cümlenin öğeleri bulunurken bunlar dikkate alınmaz:

Mehmet, son günlerde sorumluluklarını ihmal ediyorsun.

Evet, şimdi seni de dinleyelim.

“Eyvah! Ne yer ne yâr kaldı.” (Abdülhak Hâmit Tarhan)

Şimdi, efendiler -müsaade buyurursanız- size bir sual sorayım. (Atatürk)

Cümlelerin Öğeleri İle İlgili Tablo Özet:

Bir cümlelerin öğelerinin bulurken ilk önce yüklem belirlenmesi gerekir. Çünkü diğer öğeleri bulmak için yükleme çeşitli sorular sorulur.

Yükleme sorulacak sorular ile bulunacak öğeler.					
Özne: Yüklem belirttiği işi yapan kişi ya da o durumda bulunan varlıktır.		Dolaylı Tümleç (Yer Tamlayıcısı) Cümlede e-de-den hal eklerini alan sözcük ve onların gruplarıdır.	Zarf Tümleci Yüklem belirttiği, öznenin yaptığı işi; nitelik, zaman, miktar, yön ve soru bakımından belirten öğedir.	Nesne	
Fiil Cümlelerinde	İsim Cümlelerinde			Belirtili Nesne Öznenin yaptığı yüklem belirttiği işten etkilenen varlıktır. –i eki alır ise belirtili olur.	Belirtisiz Nesne Öznenin yaptığı yüklem belirttiği işten etkilenen varlıktır. –i eki almaz ise belirtisiz olur.
Öğeleri bulmak için yükleme sorulacak sorular.					
Yapan ne? <i>Camı kırdı.</i> (kırın ne:taş)	Olan ne? Sınıf temiz Temiz olan ne? Sınıf	Nereye ? Nerede ? Nereden ? Kime? Kimde? Kimden? Neye? Neyde? Neyden?	Nasıl? Niçin? Ne kadar? Ne yöne? (Bu sorunun cevabı yalın ize zarf tümlecidir. – e, -de, -den hal eki almış olur ise dolaylı tümleç olur. Yani ne yöne sirususn cevabı <u>yukarı</u> olur ise zarf tümleci, <u>yukarıya</u> olur ise dolaylı tümleç olur. Ne zaman? Ne şekilde? Kiminle? Neyle? Ne gibi?	Neyi? Kimi?	Ne? Kim? <i>-l –n eki almış edilgen çatılı fiillerde öznenin yerine geçerek özne gibi görünebilir. Bunlara sözde özne deriz. Mehmet odun kırdı (b.siz nesne)</i> <i><u>Odun</u> kırıldı (sözde özne olur. Unutmayınız. Odun kendi başına kırılmaz.</i>

Cümle Çeşitleri

Cümleler yüklemine göre, türüne, anlamına ve yapısına göre çeşitlere ayrılırlar:

Yüklemine Göre Cümleler

Yüklem cümledeki yerine göre iki çeşit cümle vardır:

Kurallı Cümle

Türkçede asıl unsurlar sonra, yardımcı unsurlar önce geldiği için cümlenin en önemli ve asıl ögesi olan yüklem genellikle cümlenin sonunda yer alır. Yüklemi sonda olan cümle, kurallı cümledir. Cümlede özellikle belirtilmek istenen unsurlar yükleme yaklaştırılır:

Kayihan, / bu akşam / pencerenin önünde / oturuyordu.

Kayihan, / pencerenin önünde / bu akşam / oturuyordu.

Bu akşam / pencerenin önünde / Kayihan / oturuyordu.

Devrik Cümle

Yüklemi sonda olmayan cümle, devrik cümledir. Devrik cümlelere şiir dilinde daha çok rastlanır. Günlük konuşmalarda, atasözlerinde ve deyimlerde de zaman zaman devrik cümleler görülür. Cümlede yüklem dışındaki öğelerin yer değiştirmesi durumunda cümlenin kurallılığı bozulmaz. Ancak yüklem yeri değişirse cümle devrik olur:

Dökülmüş gerdana saçların güzel.

Görünsün şöyle gönlümce.”

Çocuktan al haberi.

Yüklemine Türüne Göre Cümleler

Cümleler yüklemine göre fiil cümleleri ve isim cümleleri olmak üzere ikiye ayrılır:

Fiil Cümlesi

Yüklemi çekimli bir fiil veya fiil grubu olan cümle, yüklemine göre fiil cümlesidir. Her türlü hareket, iş, oluş fiil cümleleriyle karşılaştığı için fiil cümleleri isim cümlelerine göre daha çok kullanılır.

Yüklemnin geçişli fiil olması durumunda, fiil cümlelerinde cümlenin bütün ögeleri bulunabilir. Fiil geçişsiz olursa cümlenin nesnesi olmayacaktır:

Önce hafiften bir rüzgâr esiyor,

Yavaş yavaş sallanıyor

Başlarını göklere çarpmaktan, genellikle cüceler korkar.

İsim Cümlesi

Yüklemi ek-fiille çekimlenmiş bir isim veya isim grubu olan cümleler ve yüklemi isim unsuru + değil + ek-fiil + kişi ekinden oluşan cümleler, yüklemnin türüne göre isim cümlesidir.

İsim cümleleri, genellikle özne ve yüklemden oluşur.

“Ormanlar koynunda bir serin dere

Dikenler içinde sarı gül vardır.”

(Rıza Tevfik Bölükbaşı)

“Sen Türkiye gibi aydınlık ve güzelsin.

Benim doğduğum köyler de güzeldi.”

(Cahit Külebi)

“Ölmek değildir, ömrümüzün en feci işi

Müşkül budur, ölmeden evvel ölür kişi”

(Yahya Kemal Beyatlı)

Cesurun bakışı, korkağın kılıcından keskindir.

İsim cümlelerinin olumsuzunu yapmak için değil ve yok kelimeleri kullanılır:

Düşüncelerini söylemekten korkan ben değilim.

Ağzı var, dili yok.

Anlamlarına Göre Cümleler

Anlamına göre üç çeşit cümle vardır:

Olumlu Cümle

Yargının gerçekleştiğini bildiren cümleler, olumludur. Bu cümlelerin yüklemi varlık, olma veya bulunma bildirir:

Kurt kocayınca, köpeğin maskarası olur.

Gerçek belirince yalan ortadan kalkar.

Dikkat:

Yapısı bakımından olumsuz görünen bazı cümleler anlam bakımından olumludur. Cümlede iki olumsuz unsurun bulunması cümlenin anlamını olumlu yapar:

Nasıl cevap vereceğini bilmiyor değildi. (=biliyordu)

Allah'tan korkmayan yoktur. (=herkes korkar)

Dikkat:

Yapı bakımından olumsuz bazı cümleler soru yoluyla olumlu bir anlam kazanabilir:

Siparişlerinizi getirmez olur muyum? (=getiririm)

Bayrakları bayrak yapan üstündeki kan değil midir?

Olumsuz Cümle

Yargının gerçekleşmediğini, yapılmadığını bildiren cümleler, anlam bakımından olumsuzdur.

Fiilden fiil yapan -ma-, -me- olumsuzluk eki, değil edatı ve yok kelimesi cümleleri olumsuz yapan unsurlardır:

Bundan sonra kimseyi kandırmayacak.

Cebimde beş kuruş para yok. (Var ve yok birbirinin hem zıttıdır. Hem de olumsuz cümle yapmak için bir birinin karşısında kullanılır. Var*yok , yok*var şeklinde.

“Bu güler yüzlü adam ben değilim.”

Evde yemek var. (olumlu)

Evde yemek yok. (olumsuz)

Dikkat:

Yapı bakımından olumlu olan bazı cümleler soru ekiyle olumsuz bir anlam kazanabilir:

Matematik sınavından 95 almak kolay mı? (Kolay değil.)

Babamın yanında hiç sigara içebilir miyim? (İçemem.)

Dikkat:

ne.....ne bağlama edatıyla kurulan cümleler de anlam bakımından olumsuzdur. Cümlede bu unsur varsa yüklem mutlaka olumlu olmalıdır:

Ne sevenim var ne soranım var. (seven de yok, soran da yok anlamındadır.)

Dikkat:

Kendisinden sonra mi soru eki gelen değil edatı, olumlu veya olumsuz isim ve fiil cümlelerinde yüklemden sonra gelerek, cümleye pekiştirici ve onaylatıcı bir anlam katar. Eklendiği yüklemi olumlu veya olumsuz yönde etkilemez:

Usta bir kalemden çıkmış güzel bir şiir, değil mi?

Size ressam olduğundan hiç bahsetmedim değil mi?

Bu duvar nasıl olsa boyanacak değil mi?

Olca'yı şımarık bulmuyorsunuz değil mi?

Soru Cümlesi

Herhangi bir şeyi öğrenmek için soru unsurlarıyla kurulan cümleler, soru cümleleridir. Soru cümleleri genellikle, soru eki mı (mi, mu, mü) ile yapılır. Ayrıca hani, hangi, kim, kaç, nasıl, ne, neden, niçin gibi soru kelimeleriyle de soru cümleleri kurulur. Soru cümlesi olumlu veya olumsuz olabilir:

Doktor içeride mi?

Hangi konuyu anlamadınız?

Niçin bu kadar geç kaldınız?

Yeni sınav yönetmeliği hakkında ne düşünüyorsunuz?

Üniversitemizi nasıl buldunuz?

Dikkat:

Cümlede soru eki hangi kelimedenden sonra gelirse onu sorar:

Aybars mı dün arabasıyla geldi?

Aybars dün mü arabasıyla geldi?

Aybars dün arabasıyla mı geldi?

Aybars dün arabasıyla geldi mi?

Cümlelerin Öğeleri İle İlgili Sınav Kazandıran Taktikler

Örnek soru:

“Âşıkıyım beni çağıran bu sesin.” cümlesinin öznesi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Gizli özne “Ben”
- B) Çağıran
- C) Bu sesin
- D) Âşıkıyım

Dikkat:

Cümlelerin öğelerini bulmak için aşağıdaki kısa notlara bakmakta fayda var.

CÜMLENİN ÖĞELERİ

- **Yüklem**
(Bütün sorular ona sorulur. Önce yüklem bulunur.)
- **Özne**
(olan ne? Olan kim? Yapan ne? Yapan kim? soruları sorulur.)
- **Nesne**
(ne? kim? Neyi? kimi?)
- **Dolaylı Tümler –Yer Tamlayıcısı**
(Nereye? Nerede? Nereden? Kime? Kimde? Kimden? Neye? Neyde? Neyden?)
- **Zarf Tümleri – Belirteç Tümleri**
(Ne zaman? Nasıl? Ne kadar? Niçin? Ne yöne? Ne ile? , Ne gibi?)

Örnek Çözüm

“Âşıkıyım beni çağıran bu sesin.” cümlesinin öznesi aşağıdakilerden hangisidir?

Yüklem (yükleme ağırlığı olan kim sorusunu sorunca gizli özne ben cevabı alınır.)

- A) Gizli özne “Ben”
- B) Çağıran
- C) Bu sesin
- D) Âşıkıyım

Doğru cevap a şıkkıdır.

SES BİLGİSİ

Dikkat:

Ses Bilgisi Kurallarına Uymamak Bir Yazım Yanlışıdır. (Ya doğrudan ses bilgisi ile ilgili bir bilgi verip, durumu ya da aykırı olan sorulur ya da hangisinde yazım yanlışı vardır veya yoktur şekliden sorulur.

Ünsüz Yumuşaması (ünsüz değişimi)

“p, ç, t, k” sert ünsüzleriyle biten sözcük veya eklere, ünlüyle başlayan bir ek ya da sözcük getirildiğinde bu ünsüzler yumuşayarak

“b, c, d, g-ğ” biçimlerine dönüşür. Bu olaya “ünsüz yumuşaması” denir.

p, ç, t, k › b, c, d, g-ğ
SERT YUMUŞAK

dolap – in → dolabın
SERT YUMUŞAK
p › b
ünsüz yumuşaması

ilaç – im → ilaçım
SERT YUMUŞAK
ç › c
ünsüz yumuşaması

kanat – ı → kanadı
SERT YUMUŞAK
t › d
ünsüz yumuşaması

gözlük – üm → gözlüğüm
SERT YUMUŞAK
k › ğ
ünsüz yumuşaması

ahenk – i → ahengi
SERT YUMUŞAK
k › g
ünsüz yumuşaması

Dikkat:

Sert ünsüzle biten eklerden sonra ünlüyle başlayan başka bir ek getirildiğinde yine “ünsüz yumuşaması” meydana gelir.

gel – ecek – iz → geleceğiz
 SERT YUMUŞAK
 k › ğ

Dikkat:

Sert ünsüzle biten bazı sözcüklerde “ünsüz yumuşaması” görülmez.

hukuk – un → hukukun
 saç – ım → saçım
 devlet – in → devletin
 çöp – ü → çöpü
 Hürriyet → hürriyeti

Dikkat:

Süreksiz sert ünsüzlerle (p, ç, t, k) biten sözcükler ünlü ile başlayan ek aldıklarında ünsüz değişimi (yumuşama) olur.

Örnek Soru:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu kurala aykırı bir sözcük kullanılmıştır?

- A) Bir kez doğan bir daha ölmez inancım bu.
- B) Bu gerçeği bilişimdendir baş eğişim.
- C) Varlık sebebim, gerçek yaşama sevincimsin
- D) Seçtim hürriyeti kaderimi zorlayarak
- E) Aşk dedim, kendimi buldum kendim.

Doğru Cevap E

Ünsüz benzeşmesi (sertleşme)

Sert ünsüzle (p, ç, t, k, f, s, ş, h) biten sözcüklerden sonra getirilen eklerin ilk harfi sert ünsüz olur. Sözcüğün son ünsüzü ile **getirilen** ekin ilk ünsüzü sertlik yönünden birbirine benzer, uyum sağlar. Bu kurala “**ünsüz benzeşmesi**” «**sertleşme**» denir.

Sert Ünsüzler: p, ç, t, k, f, s, ş, h (**F**ı **s**tı **k**ı **ş**a **h**a **p**)

dolap – dan
 SERT YUMUŞAK

hukuk – cu
 SERT SERT

ünsüz benzeşmesi

dolap – ṫan
SERT SERT
ünsüz benzeşmesi

koş – ḋuk – ċa
SERT SERT SERT SERT
ünsüz benzeşmesi

hapış – ṫen
SERT SERT
ünsüz benzeşmesi

Dikkat:

Ünsüz benzeşmesi kuralına uymamak bir yazım yanlışıdır.

Aşağıda sıklıkla sınavlarda sorulan benzeşme kuralına yöresel ağızlarda uyulmayan kelimeler verilmiştir.

yapışkan (doğru) – yapışgan (yanlış)
üretken (doğru) – üretgen (yanlış)
konuştum (doğru) – konuşdum (yanlış)
sokaktan (doğru) – sokakdan (yanlış)
dişçi (doğru) – dişci (yanlış)
sabahçı (doğru) – sabahcı (yanlış)

Örnek Soru:

Aşağıdaki altı çizili kelimelerin hangisinde yazım yanlışı yoktur.

- A) Ucuzca bir otel arıyordu.
- B) Ahbapca bir tutum takındı.
- C) Kendisinden yaşca hayli büyüktü.
- D) Başını hafifce öne eğid.
- E) Beğenmediğini açıkca söyledi.

Doğru Cevap A

Ünlü Düşmesi

Türkçede her hecede bir ünlü bulunur. Bu nedenle ünlü düşmesinin olduğu yerde aynı zamanda hece sayısı da düşer. Hece düşmesi var iken bunu yapmamak yazım yanlışıdır.

*** İkinci hecesinde dar ünlü bulunan kimi sözcükler ünlüyle başlayan ek aldığında ünlü düşmesi (hece düşmesi) görülür.**

Dikkat:

Ünlü düşmesini yazıda göstermemek bir yazım yanlışıdır.

sabır – ım → sabrım (doğru) sabırım (yanlış)
ünlü düşmesi

burun – u → burnu (doğru) burunum (yanlış)
ünlü düşmesi

nesil – i → nesli (doğru) nesili (yanlış)
ünlü düşmesi

gönül – üm → gönlüm (doğru) gönülüm (yanlış)
ünlü düşmesi

Dikkat:

Ad ile yardımcı fiilden oluşan bazı birleşik fiillerde “ünlü düşmesi” görülür. Bu tip birleşik fiillerde ünlü düşmesini yazıda göstermemek ve ad ile yardımcı fiili ayrı yazmak bir yazım yanlışıdır.

Ad Yard. Fiil

şükür et– → şükret– (doğru) şükür et–
ünlü düşmesi (yanlış)

kayıp ol– → kaybol– (doğru) kayıp ol–
ünlü düşmesi (yanlış)
(* ünsüz yumuşaması: p > b)

Dikkat:

Burada ünlü düşmesi ile birlikte aynı zamanda yumuşama olayı da vardır. Bazen birden fazla ses olayı vardır ya da yoktur şeklinde soru olarak da gelebilmektedir.

Örnek Soru:

Aşağıdakilerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) Ağızın içi
- B) Asfaltın onarımı
- C) Saçlarının rengi
- D) Herkesin derdi
- E) Değirmenin suyu

Doğru Cevap A

Ünlü Daralması

Türkçede sonu e, a ile biten sözcüklere, -y-, kaynaştırma ünsüzü ve –yor şimdiki zaman eki geldiğinde a, ı-u ünlüsüne; e, i-ü ünlüsüne dönüşür. Buna ünlü daralması denir.

Başla-yor başlı-yor
Oyna-yor oynu-yor
İzle-yor izli-yor
Gözle-yor gözlü-yor

Kural 1:

-yor eki kullanılmışsa daralma yazıda da gösterilir. **Yazıda gösterilmemesi yazım yanlışıdır.**

Kural 2:

Birden çok heceli ve *a, e* ünlüleri ile biten sözcükler ünlüyle başlayan ek aldıklarında bu fiillerdeki *a, e* ünlülerinde söyleyişte daralma (*ı* ve *i'*ye dönme) görülür. Ancak söyleyişteki *ı, i* ünlüleri yazıda gösterilmez: **yazıda gösterilmesi yazım yanlıştır.**

<i>başlayan,</i>	<i>başlıyan</i>	<i>yaşayacak,</i>	<i>yaşıyacak</i>
<i>Doğru</i>	<i>yanlış</i>	<i>doğru</i>	<i>yanlış</i>
<i>atlayarak,</i>	<i>atlıyarak</i>	<i>gelmeyen</i>	<i>gelmiyen</i>
<i>Doğru</i>	<i>yanlış</i>	<i>doğru</i>	<i>yanlış</i>

Kural 3:

Tek heceli olan demek ve yemek fiillerinde, söyleyişteki *i* ünlüsü yazıda da gösterilir.

Yazıda göstermemek yazım yanlıştır.

De-

diyen, diyerek, diyecek, diyelim, diye;

Ye-

yiyecek, yiyecek, yiyecek, yiyecek, yiyecek, yiyecek, yiyecek, yiyecek, yiyecek, yiyecek

Ancak deyince, deyip sözlerindeki e yazılıştan gösterilir.

Örnek Soru:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlışı yapılmıştır?

- A) Özenti ile dilimize yabancı sözlerin girişi de artıyor.
 - B) Dilimize girmekte olan yabancı sözcükleri kullanmayanları kutlarım.
 - C) Türk dili, dillerin en güzelidir.
 - D) Düşündüğünü kâğıda dökemiyen bir toplum oluyoruz.
 - E) Türkçenin anlatımda yeterli olamayacağını savunanlar bazı gerçekleri görünce susar.
- Doğru cevap D** (y-yor daraltma bu durumda yazılıştan olmaz okunuştan olur.) Bkz. Kural 2.

Ünlü Uyumları**Büyük Ünlü Uyumu**

Bir kelimenin birinci hecesinde kalın bir ünlü (*a, ı, o, u*) bulunuyorsa diğer hecelerdeki ünlüler de kalın devam etmelidir.

adım, ayak, boyunduruk, burun, dalga, dudak, kırlangıç

Bir kelimenin birinci hecesinde ince bir ünlü (*e, i, ö, ü*) bulunuyorsa diğer hecelerdeki ünlüler de ince devam etmelidir.

beşik, bilezik, gelincik, gözlük, üzengi, vergi, yüzük vb.

Kural 1:

Türkçe olduğu halde büyük ünlü uyumuna uymayan kelimeler de vardır: *anne, dahi, elma, hangi, hani, inanmak, kardeş, şişman vb.*

Kural 2:

Yabancı kelimelerde büyük ünlü uyumu aranmaz: ahenk, badem, ceylan, çiroz, dükkân, fidan, gazete, hamsi, kestane, limon, model, nişasta, otomatik, pehlivan, selam, tiyatro, viraj, ziyaret

Kural 1:

Bitişik yazılan birleşik kelimeler ile tek heceli sözcüklerde büyük ünlü uyumu aranmaz: açık göz, bilgisayar, çekyat, hanımeli, dert, yurt vb.

Kural 4:

Büyük ünlü uyumuna göre değişmeyen ekler şunlardır: -gil, -leyin, -daş, -ki -mtrak, -yor Amcamgil, sabahleyin, meslektaş, akşamki, yeşilimtrak

Kural 5:

Bu ekler dışındaki bütün ekler kelimenin son hecesindeki kalınlık incelik durumuna uyar. Bizimki, pehlivanlar, Gaziantepi

Kural 6:

Son ünlüleri kalın sıradan olmasına karşın son sesleri ince söylenen bazı alıntı kelimeler ince ünlülü ekler alır: alkol / alkolü, hakikat / hakikati, helal / helalimiz

Küçük Ünlü Uyumu:

Bir kelimedede düz ünlüden sonra düz

(a, e, ı, i) → (a, e, ı, i)

yuvarlak ünlüden sonra yuvarlak dar (u, ü) veya düz geniş (a, e) ünlüleri bulunur:

(o, ö, u, ü) → (u, ü) veya (a, e) gelir.

Örnek sözcükler:

anlaşmalı, bilek, çilek, ısırma, ılıklaşma, kayıkçı, seslenmek, yeşil; boyunduruk, börekçi, çocuk, güreşmek, ocakçı, odun, özlemek, sürmek, vurma, yoklamak, yorgunluk, yumurta, yüreksiz vb.

Küçük Ünlü Uyumu Açıklama Tablosu

a → a, ı (takar, alır)	o → u, a (omuz, oya)
e → e, i (geçer, gelir)	ö → ü, e (ölçü, ördek)
ı → ı, a (kılıç, kısa)	u → u, a (uzun, ufak)
i → i, e (ilik, ince)	ü → ü, e (ütü, ünkek)

YAZIM KURALLARI

Yazım kurallarının aşağıdaki şekilde tasnif edebiliriz.

1- Bazı Ek ve Sözcüklerin Yazılışı

- da, de Bağlacının Yazılışı
- ki Bağlacının Yazılışı
- mı, mi, mu, mü Soru Ekinin Yazılışı
- İle'nin Yazılışı
- İken'in Yazılışı
- Ek Fiil İmek'in Yazılışı
- Ne.... ne... Bağlacının Yazılışı
- Pekiştirme Sıfatlarının Yazılışı
- Mastar Eklerinin Yazılışı

2- Düzeltme (inceltme, Uzatma) İşareti

3- Sayıların Yazılışı

4- Birleşik Kelimelerin Yazılışı

5- Büyük Harflerin Kullanıldığı Yerler

6- Kısaltmalar

1- Bazı Ek ve Kelimelerin Yazılışı

a. da, de Bağlacının Yazılışı

Türkçede iki tür de vardır. Hal eki ve bağlaç olarak kullanılır.

- da, de bağlacı kendisinden önceki kelimeden ayrı yazılır.

- Kendisinden önceki kelimenin son ünlüsüne bağlı olarak ünlü uyumuna uyar.

Sen de gelecek misin?

Baktı da tanımadı.

Dikkat:

Da, de bağlacını kendisinden önceki kelimeden kesme ile ayırmak yanlıştır:

Ayşe de geldi (Ayşe'de geldi değil).

- hal eki de kendisinden önce gelen kelimeye birleşik yazılır.

Beni durakta bekle.

Geldiğinde beni aradı.

Dikkat:

Ya sözüyle kullanılan *da* kesinlikle ayrı yazılmalıdır. (ya da)

Ali bizimle gelsin ya da burada beklesin.

Dikkat:

Bir de nin bağlaç mı yoksa hal eki mi olduğu ve yazımı noktasında tereddüte düştüğünüzde cümleden çıkarın cümlenin okunuşu ve anlamı bariz bozuluyor ise hal ekidir ve bitişik yazılır.

*Ev ev **de** beni bekliyor.* (de yi çıkarmayı deneyelim)

Ali ev... beni bekliyor. (bariz anlam bozuldu, o halde hal ekidir ve bitişik yazılır.

Ali evde beni bekliyor.

Örnek Soru:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “de” bağlacının yazılışı yanlıştır?

- A) Türkçe, Dünya dil ailesi içerisinde önemli bir yer tutar.
- B) Benim yüreğimde boylu boyunca memleketim var.
- C) Bende bir resmi var yarısı yırtık.
- D) Annemde bizimle İstanbul’a geliyor.

Doğru Cevap D

ki Bağlacının Yazılışı

Ki bağlacı ayrı yazılır.

Baktım ki olmayacak, ben yanına gittim.

ki bunu bana yaptı, herkese yapar.

Dikkat:

Ki bağlacı bazı sözcüklerde kalıplaştığı için bitişik yazılır:

çünkü, belki, mademki, halbuki, sanki, oysaki, meğerki.

Halbuki gerçek bir okurun kitapçıda dolaşması alışveriş merkezlerinde dolaşmaktan epeyce farklıdır.

İlgi zamiri olan ki cümlede ismin yerine geçer her zaman birleşik yazılır.

Sizin arabanız yeni bizimki biraz eskice

Örnek Soru:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “ki” bağlacı yanlış yazılmıştır?

- A) Kalbimdeki yerin bir başkadır.
- B) Eldeki serçe, damdaki tavuktan iyidir.
- C) Benki, otuz sekiz krallığın padişahı Kanunî.
- D) Bilim yeryüzündeki binlerce bilgin tarafından işlenmekte ve geliştirilmektedir.

Doğru Cevap C

mi, mi, mu, mü Soru Ekinin Yazılışı

Soru eki kendisinden önceki kelimedenden ayrı yazılır ve söz konusu kelimeye göre ünlü uyumlarına uyar.

Bu ekten sonra gelen ekler soru ekiyle bitişik yazılır.

Bunu biliyor musunuz?

Bu kitapları siz mi aldınız?

Dikkat:

Bazen olumsuzluk eki –ma,-me’nin yazımı ile soru eki mı, mi nin yazılışı karıştırılmaktadır.

Neden dediklerimi yapmıyorsun?(Olumsuzluk eki)

Dediklerimi yapacak mısın? (Soru eki)

Bu durumda olumsuzluk eki olan ma-nın daralarak –m ı-mi –mu -mü ye dönüştüğü durumlarda size çeldirici olarak cümlede, ne zaman, nasıl, niçin, gibi soru sözcüğü da ha bulunur.

Örnek Soru:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde mi soru eki yanlış yazılmıştır?

- A) Sıkı tut ellerimi.
- B) Dolaştım âlemi gurbet gezeli.
- C) Siz benim güllerimi soldurdunuz.
- D) Benimmi Allah’ım bu çizgili yüz?

Doğru Cevap D

İle'nin Ek Olarak Yazılışı

İle sözünün edat ve bağlaç olmak üzere iki görevi vardır. Gerek bağlaç gerekse edat göreviyle kullanıldığında hem kendisinden önceki kelimedenden ayrı hem de kendisinden önceki kelimeyle bitişik yazılabilir. İle sözü kendisinden önceki kelimelere bitişik yazıldığı takdirde ünlü uyumuna uyar.

İle ünsüzle biten bir kelimeyle bitişik yazıldığı takdirde *i* ünlüsü düşer.

Buraya tren ile geldim.

Buraya trenle geldim.

İle ünlüyle biten bir kelimeyle bitişik yazıldığı takdirde başındaki *i* ünlüsü düşer ve araya *y* ünsüzü girer.

Sanatçıyla(**sanatçı ile**) hayat paylaşmak zordur. (Her iki kullanım da doğrudur, önemli olan sanatçı yla, sanatçile şeklinde yazmamaktır.

İken'in Yazılışı

İken kendisinden önceki kelimeyle hem bitişik hem de bu kelimedenden ayrı olarak yazılabilir. Kendisinden önceki kelimeyle bitişik yazıldığı takdirde başındaki *i* ünlüsü düşer ve bitişik yazıldığı kelimenin son ünlüsü kalın olsa bile söz konusu ekin ünlüsü ince kalır.

Şiirlerimi yazarken(**yazar iken**) dünyayı unutuyorum.

İken ünlüyle biten kelimelerle bitişik yazıldığı takdirde *i* ünlüsü düşer ve araya *y* ünsüzü girer.

Bir zamanlar modaydım, oysa modayken(**moda iken**) kimse okumuyordu kitaplarımı.

Ek Fiil İmek'in Yazılışı (-idi, -imiş, -ise)

İmek ek fiili (idi imiş ise -di, -miş, -se) günümüzde çoğunlukla ekleşmiş olarak kullanılmakta ve ünlü uyumlarına uymaktadır. Ayrı yazıldığında ise ünlü uyumlarına uymaz. Ünlülerle biten kelimelerle bitişik yazıldığında *i* ünlüsü düşer ve araya *y* ünsüzü girer.

Benim ilk çaldığım enstrüman annemin kırılan cümbüşünün haznesiydi(**haznesi idi**).

Ünsüzle biten bir kelimeye eklendiğindeyse *i* ünlüsü düşer. Yorgunmuş(**yorgun imiş**), yaparsa(**yapar ise**), şanssızdı(**şansız idi**)...

Bir zamanlarda Aries gibi, Sanat Dünyamız ve Cogito gibi büyük boy, kuşe kağıda afilli dergiler yoktu(**yok idi**); bu türün ilk örneği sayılabilecek dergilerden biriydi(**biri idi**) Gergedan.

Sayıların Yazılışı

1. Metin içerisinde geçen sayılar yazıyla gösterilir: *üç gündür, yedinci sınıf, üç kardeş, iki haftada bir yüz elli yıllık...*
2. Saat, ölçü birimleri, istatistik verilere ilişkin sayılarda rakam kullanılır: *Saat 09.00'da, 3 litre, 75 kilometre, 25 metre, %15, 1/3...*
3. Birden fazla kelimedenden meydana gelen sayılar ayrı yazılır: *on iki, üç yüz elli, bin dört yüz elli üç...*
4. Ancak bankacılıkla ilgili işlemlerde ve çek, senet gibi ticari belgelerde yer alan sayılar bitişik yazılır: *7.550(yedibinbeşyüzelli)*
5. Yüzyıllarda, hükümdar adlarında, tarihlerde ayların yazılışında, ansiklopedi, kitap, dergi ciltlerinde ve kitapların ön söz, giriş bölümlerinde sayfa numaraların gösterilmesinde kullanılabilir: *XX. yüzyıl, II.cilt, V. sayı, 21. VII.2001, IV. Murat...*
6. Beş ve beşten fazla rakamlı sayılar sondan itibaren üçlü gruplara ayrılarak yazılır ve aralarına nokta kullanılır: *248.142. 357, 12. 943. 142*
7. Sayılarda kesirli basamaklar virgülle ayrılır: *7, 4(yedi tam onda dört), 7, 14 (7 tam yüzde on dört)*
8. Sıra sayıları hem yazıyla hem de rakamla gösterilebilir. *15., 15'inci, 20., 20'nci*

Dikkat:

Önemli olan yazımlarına dikkat etmektir. *15.nci, 15inci, 15,inci* şeklindeki yazılışlar yanlıştır

9. Üleştirme sayıları yazıyla belirtilir. *Beşer, yüzer, on beşer*

Dikkat:

Üleştirme-paylaştırma sayıları yazılırken sayı ünlü ile bitiyor ve ünlü ile başlayan bir ar-er paylaştırma eki geliyor ise araya *ş* kaynaştırma sesi gelir. Bu sorularda kaynaştırma harfinin tanımı yapılarak *y-ş-s-n* (yaşasın) harfleri anlatılır ve olmayan sözcüğü bulmanız istenir. *Beş-er, on beş-er, sayılarında ş* sondaki beş sayısının *ş* sidir ve kaynaştırma değildir.

Örnek Soru:

Ünlü ile biten sözcüğe ünlü ile biten bir ek geldiğinde araya (y,ş,s,n) kaynaştırma seslerinden birisi girer.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde kaynaştırma ünsüzü (y,ş,s,n) **kullanılmamıştır**.

- A. Elindeki cevizleri beşer beşer dağıttı.
- B. Öğrenciler yedişer yedişer gruplara ayrıldı.
- C. Yirmiye kadar sayar mısınız?
- D. İki birden derse gelmedi.

Doğru Cevap A

Birleşik Kelimelerin Yazılışı

1. Ses düşmesine uğrayan birleşik kelimeler bitişik yazılır: *Sütlaç(sütlü aş), pazartesi(pazar ertesi), niçin(ne için), kaynana(kayın ana).*
2. Ol- ve et- yardımcı fiilleriyle birleşirken ses düşmesi ve türemesine uğrayan birleşik kelimeler bitişik yazılır: *Emretmek(emir etmek), zikretmek(zikir etmek), kaybetmek(kayıp etmek), kaydolmak(kayıt olmak), reddetmek(ret etmek), hissetmek(his etmek), zehrolmak(zehir olmak).*
3. İki veya daha fazla kelimenin birleşmesinden meydana gelen özel adlar, soyadlar ve lakaplar bitişik yazılır: *İlknur, Gökür, Gülbeyaz, Şenol; Atatürk, Tanpınar, Adivar, Gökalp, Tanrıverdi.*
4. İki veya daha fazla kelimedenden oluşan Türkçe yer adları birleşik yazılır: *Çanakkale, Şereflikoçhisar, Sarıkaya, Beşiktaş, Eryaman.*
5. Ara yönleri bildiren kelimeler bitişik yazılır: *Kuzeydoğu, kuzeybatı, güneydoğu, güneybatı.*
6. Belirsizlik sıfatları ve zamirleri bitişik yazılır: *Birçok, birçoğu, birkaç, birkaçı, biraz, hiçbir, herhangi, birtakım*
7. Ev kelimesiyle kurulan kelimeler bitişik yazılır: *yayınevi, kitapevi, huzurevi, öğretmenevi.*
8. Hane, name, zade gibi kelimelerle oluşturulan birleşik kelimeler bitişik yazılır: *yemekhane, dersane, beyanname, siyasetname, amcazade, dayızade.* Ancak *eczahane, hastahane, postahane, pastahane* gibi kelimelerin kullanımındaki yaygınlık dolayısıyla söz konusu kelimeler *eczane, hastane, postane, pastane* şeklinde yazılmaktadır.

Örnek Soru:

“Etmek, olmak, eylemek yardımcı eylemleriyle kurulan birleşik eylemlerde, yardımcı eylemden önce ses düşmesi veya ses türemesi olursa eylem bitişik, olmuyorsa ayrı yazılır.”

Yukarıda verilen kurala uymamaktankaynaklanan yazım yanlışları aşağıdakicümlelerin hangisinde vardır?

- A) Terket, git beni.
- B) Affetmem seni asla.
- C) Tüm işleri hallettik, şimdi de bu iş çıktı.
- D) Soruları yarın teslim edeceğiz.
- E) Kaybolan yıllar içimde dert oldu.

Doğru Cevap A

Büyük Harflerin Kullanıldığı Yerler

a) Cümle büyük harfle başlar.

Yazıyorum, çünkü söylemek istediğim, ama karşılıklı konuşmada, insanlarla yüz yüze tam olarak söyleyemediğim bir şeyler var sanıyorum.

b) Nokta(.), soru işareti(?), ünlem işareti(!), iki nokta(:), üç nokta(...) gibi noktalama işaretlerinden sonra cümle büyük harfle başlar.

Dikkat:

Ancak iki noktadan sonra cümle niteliğinde olmayan örnekler sıralandığında bu örnekler büyük harfle başlamaz. Bunu anlamak için iki noktadan sonraki kısmı ayrı bir cümle imiş gibi okuyunuz. Tek başına bir anlamı var ise cümle değeri taşır (1 numara) ve ayrı yazılır. Aksi bir durum var ise o zaman cümle değildir ve küçük harfle başlar. (2 numara)

Kötümserlikle yazabildiğim gibi, iyimserlikle de yazabilirim: Amacım hissetmektir.

1

Rengarenk çiçekler bahçeyi renk cümbüşüne çevirmişti: papatyalar, menekşeler, zambaklar, güller, leylaklar...

c) Özel adlar büyük harfle başlar.

1. Kişi adlarıyla ve soyadları büyük harfle başlar: Mustafa Kemal Atatürk, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ziya Gökalp, Ertuğrul Öztürk...
2. Kişi adlarından önce ve sonra gelen saygı sözleri, unvanlar ve lakaplar, meslek ve rütbe adları büyük harfle başlar: Avukat Ahmet Bey, Doktor İlknur Hanım, Yavuz Sultan Selim, Yüzbaşı Sinan Demir, Genç Osman...
3. Akrabalık bildiren kelimeler büyük harfle başlamaz. Ancak akrabalık bildiren kelimeler başa geldiğinde lakap yerine kullanıldığında ve unvan değeri kazandığında büyük harfle başlar: Hümeysra hala, Nilgün teyze, Hidayet amca; Nene Hatun, Baba Halil; Gül Baba, Hacer Ana, Nalan Teyze...
4. Hayvanlara verilen özel adlar büyük harfle başlar: Tekir, Karabaş, Kınalı, Yumak...
5. Millet, boy, dil ve lehçe adları büyük harfle başlar: Türk, Boşnak, Avşarlar, Türkçe, İngilizce, Kırgızca...
6. Devlet adları büyük harfle başlar: Türkiye Cumhuriyeti, Çin Halk Cumhuriyeti, Amerika Birleşik Devletleri...
7. Din ve Mezhep adlarıyla bunların mensuplarının adlarını bildiren kelimeler büyük harfle başlar: Müslümanlık, Müslüman; Hristiyanlık, Hristiyan; Musevilik, Musevi; Hanefilik, Hanefi; Katoliklik, Katolik.
8. Gezegen ve yıldız adları büyük harfle başlar. Ancak dünya, güneş, ay gezegen anlamı dışında kullanıldığında küçük harfle başlar: Dünya, Güneş, Ay, Neptün.

9. Kuruluş, kitap, dergi ve yön adlarının kısaltmaları genellikle her kelimenin ilk harfinin büyük olarak yazılmasıyla yapılır: TBMM(Türkiye Büyük Millet Meclisi), TDK(Türk Dil Kurumu), TOBB(Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği)...
10. T.C. (Türkiye Cumhuriyeti) ve T.(Türkçe) kısaltmalarının dışında büyük harflerle yapılan kısaltmalarda noktalama işareti kullanılmaz.
11. Küçük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen eklerde kelimenin okunuşu esas alınır: cm'yi, kg'dan, mm'den, kr.un.
12. Büyük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen eklerde ise kısaltmanın son harfinin okunuşu esas alınır: BDT'ye, TDK'den, THY'de, TRT'den, TL'nin vb. Ancak kısaltması büyük harflerle yapıldığı hâlde bir kelime gibi okunan kısaltmalara getirilen eklerde kısaltmanın okunuşu esas alınır: ASELSAN'da, BOTAŞ'ın, NATO'dan, UNESCO'ya vb.

Dikkat:

Numara sözünün kısaltması da kelime gibi okunduğundan getirilecek olan ek okunuşa göre getirilecektir: No.lu, No.suz

13. Sonunda nokta bulunan kısaltmalara getirilen ekler kesme işaretiyle ayrılmaz. Bu tür kısaltmalarda ek, noktadan sonra ve kelimenin okunuşuna uygun olarak yazılır: 19. y.y.da, Alm.dan, vb.leri...

Örnek Soru:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ikiden fazlayazım yanlış yapılmıştır?

- A) Yılların nasıl geçtiğini farkedemedim.
- B) Bakdıkça güzelleşen bu tepe birşeyanlatıyordu.
- C) Herhangibir sorun yaşamadılar.
- D) Herkez biryere toplandı.
- E) TCDD'nin yaptığı bu çalışma herşeyikolaylaştıracaktı.

Doğru Cevap E

Örnek Soru:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlış yapılmıştır?

- A) Bütün yaşananlara rağmen unutuyormuydu?
- B) Parayı eline aldı mı bizi görmezden gelirdi.
- C) İnsan çalışımı her şeyin üstesinden gelirmi?
- D) Durakta beni bekliyor muydu?
- E) O anda bana mı sordu ne aldığımı?

Doğru Cevap C

NOKTALAMA

"Bir gün insan 'virgül'ü kaybetti.

*O zaman zor cümlelerden korkar oldu ve basit ifadeler kullanmaya başladı.
Cümleleri basitleşince düşünceleri de basitleşti.*

*Bir başka gün 'ünlem' işaretini kaybetti. Alçak bir sesle ve ses tonunu
değiştirmeden konuşmaya başladı. Artık hiçbir şeye ne kızıyor ne de seviniyordu.*

*Bir süre sonra 'soru işareti'ni kaybetti ve soru soramaz oldu. Hiçbir şey ama
hiçbir şey onu ilgilendirmiyordu. Ne kainat ne dünya ne de kendisi umurundaydı.*

*Birkaç yıl sonra 'iki nokta üst üste' işaretini kaybetti ve davranışlarının
nedenlerini başkalarına açıklamaktan vazgeçti.*

*Ömrünün sonuna doğru, elinde yalnız 'tırnak işareti' kalmıştı. Kendisine özgü tek
düşünce yoktu.*

Son noktaya geldiğinde düşünmeyi ve konuşmayı unutmuştu."

NOKTALAMA İŞARETLERİ

1. Nokta (.)

a- Cümlelerin sonuna kullanılır:

*"Binlerce şiir, yüzlerce şiir kitabı yayımlanıyor ama bunların çok azı
okuyucuya ulaşabiliyor. Bir başka deyişle çok az sayıda şiir okuyucunun ilgisini
çekiyor. Okuyucunun satın almaya değer gördüğü şiir kitaplarının hemen
hiçbirinden eleştirmenler söz etmiyor."*

b- Kısaltmaların sonunda kullanılır: "Dr.", Prof. Dr., vb., Sok. "

Ancak bazı kısaltmaların sonuna nokta konulmaz: TRT, PTT, ATO, TBMM,
TDK(Türk Dil Kurumu)...gibi.

c- Sayılardan sonra sıra bildirmek için kullanılır: "5.(Beşinci), 19. yüzyıl, IV.
Murat..."

d- Tarihlerde gün, ay, yıl arasına kullanılır: 17.08.2002, 21.07.2001...

Not:

***Tarihlerde ay adları yazıyla da yazılabilir. Bu durumda ay adından önce ve sonra nokta kullanılmaz. 29 Ekim 1923, 29 Mayıs 1453, 24 Ekim 2004...**

2. Virgül (,)

- Bir cümlede birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına kullanılır:

Kitaplarını, defterlerini, kalemelerini alıp gitti.

Kırmızı, güzel bir arabası vardı.

- Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için kullanılır:

Her gün bizi ziyarete gelir, biraz bizde kalır gider.

- Cümle içinde ara sözleri ve ara cümleleri ayırmak için kullanılır:

Bu evi, çocukluğumun geçtiği yeri, asla sattırmam.

Osman'ı, dayının oğlunu, hiç görmedim.

- Tırnak içine alınmamış aktarma cümlelerinden sonra kullanılır:

Bu işlerle uğraşacak kadar zamanım yok, dedi.

Örnek Soru:

Virgül, aşağıdaki cümlelerin hangisinde yanlış kullanılmıştır?

- A) Ben yürürüm yane, yane.
- B) Gurbetten gelmişim, yorgunum hancı.
- C) Desem ki, vakitlerden bir nisan akşamıdır.
- D) Gözümün önüne, mekteplerimizin bakımsız kalmış, kaba saba ellerde ziyan olmuş, miniminileri geldi.

Doğru Cevap A

Dikkat:

İkilemelerin arasına noktalama işareti giremez.

Evir çevir bu işi yap.

Hızlı hızlı yürüyordu.

Koşa koşa geldi.

Saçma sapan konuşuyor.

Örnek Soru:

Aşağıdakilerin hangisi ara sözlerin ve ara cümlelerin başında ve sonunda virgül kullanılmasına örnek olarak verilebilir?

- A) Sözlüğün, kitabın ne kadar olduğunu öğrendim.
- B) Sözlerimi henüz bitirmedim, dedi.
- C) Güzel dilimizi, Türkçemizi, artık önemseme vakti geldi.
- D) Çalıştım, çalıştım, çalıştım.
- E) Yalıları, gemileri, insanları seyrettim yine.

Doğru cevap C virgül cümlede ara sözlerin başına ve sonuna kullanılır.

Örnek Soru:

Mercimek, yayla ve domates çorbası annemin en sevdiğim çorbalarıdır.

Cümlesindeki virgülün (,) görevine benzer bir kullanım aşağıdaki cümlelerin hangisinde vardır?

- A) Evin, bahçenin bakımına dikkat ederdi.
- B) Bütün komşuları etrafına toplar, öyküsünü tümüne anlatırdı.
- C) Teyzemde, sabır kalmamıştı artık.
- D) O gün, bir daha asla yalan söylemeyeceğine söz verdi.
- E) Tatlı, kızın midesine dokunurdu.

Doğru cevap A virgül ortak öğeleri ayırmada kullanılmıştır.

- Kendisinden sonraki cümleyle ilgili olarak ret, onaylama ve teşvik bildiren evet, hayır, peki, pekala, elbette gibi kelimelerden sonra kullanılır.

Elbette, bir kitapçıya yalnızca bildiğimiz bir kitabı bulmak için gidilmez. Keşif için gidilir.

- Hitap ifadelerinden sonra kullanılır:

Sevgili Anneciğim,

Sayın Yönetim Kurulu Üyeleri,

Değerli Kardeşim,

Arkadaşlar,

- Sayıların yazılışında kesirleri ayırmak için kullanılır: 1,87(Bir tam, yüzde seksen yedi), 23, 14(yirmi üç tam, yüzde on dört)

Örnek Soru:

Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki ayraç içindeki boşluğa virgül (,) getirilemez?

- A) O () kadını bir türlü bağışlamıyordu.
- B) O () ağaçları severdi.
- C) Bu () oyuncağı aldı ve parçaladı.
- D) Şu () çocuk beni gerçekten çok kızdırdı.
- E) Bu () onun anlamak istemediği tek gerçektir.

Doğru cevap D Zamir-sıfat kullanımında Virgül gerekmez.

Örnek Soru:

Genç doktor ona : "Koşa, koş gelirken daha çok yorulursun." demiş.

Yukarıdaki cümlede noktalama yanlışı nasıl giderilebilir?

- A) Koşa koş sözcüklerinin arasındaki virgül (,) kaldırılarak
- B) Ona sözcüğünden sonraki iki nokta (:) kaldırılarak
- C) Ona sözcüğünden sonraki iki nokta (:) yerine noktalı virgül (;) konularak
- D) Demiş sözcüğünden sonraki nokta (.) kaldırılarak
- E) Yorulursun sözcüğünden sonraki nokta (.) kaldırılarak

Doğru cevap: A İkilemelerin yazılışında ikilemelerin arasına hiçbir noktalama işareti girmez.

3. Noktalı Virgül (;)

Cümle içinde virgüllerle ayrılmış tür veya takımları birbirinden ayırmak için kullanılır:

"Sebzelerden pırasayı ve ıspanağı; meyvelerden ise şeftali ve narı hayatımın hiçbir döneminde sevemedim."

Birleşik cümlelerde iki ayrı birleşik cümle arasına kullanılır:

"Sap döner, keser döner; gün gelir devran döner."

Virgülle ayrılmış örnekleri farklı örneklerden ayırmak için kullanılır:

Türkiye, Almanya, Kırgızistan; Ankara, Berlin, Bişkek.

4. İki Nokta (:)

Kendisinden sonra örnek verilecek cümlelerin sonuna kullanılır:

Anadolu mutfağında lezzetli çorbalar yer alır: tutmaç, yayla, oba, düğün...

Tarihimizde çağ açıp çağ kapatan olaylar vardır: İstanbul'un Fethi.

Kendisinden sonra açıklama yapılacak cümlelerin sonuna kullanılır:

Bence bu kazanın iki nedeni olabilir: Birincisi alkol, ikincisi uykusuzluk.

Cümleler yüklemelerine göre ikiye ayrılır: İsim cümlesi, fiil cümlesi.

Edebî eserlerdeki karşılıklı konuşma çizgisinden önce kullanılır:

Yaşlı adam:

- *Bilseydim sizi zor duruma düşüreceğimi yanınıza gelmezdim.*

Kadın:

- *Senin suçun değil.*

Tırnak içinde verilen alıntılardan önce kullanılır:

Dikkat:

Konuşmada verilen ifade tırnak içinde gösterilir ise konuşma çizgisi – kullanılmaz.

Atatürk diyor ki:

“İstikbal göklerde dir.”

Dikkat:

İki noktadan sonra cümle değeri taşıyan bir ifade gelirse iki noktadan sonra büyük harfle başlar.

Kendimi takdim edeyim: Meclis kâtiplerindenim.

5. Üç Nokta (...)

Herhangi bir sebeple bitirilmemiş cümlelerden sonra kullanılır.

O kadar güzeldi ki...

Bazı örnekler verildikten sonra, daha başka örneklerin de bulunabileceğini göstermek için kullanılır.

Dünyada turizm açısından çok önemli şehirler vardır. Bunlardan bazıları şunlardır: İstanbul, Roma, Kahire, Paris...

Sözün bir yerde kesilerek geri kalan bölümünün okuyucunun hayal gücüne bırakıldığını göstermek veya ifadeyi daha etkili kılabilmek için kullanılır.

köy sanki cennetten bir köşeydi. Rengarenk çiçekler, değişik türlerde kuşlar, dağlardan gelen kekik kokuları...

Konuşmalarda karşılık verilmediğini anlatmak için kullanılır:

- Ne zaman gidiyorsun?

...

- Neden?

...

6. Soru İşareti (?)

Soru bildiren cümle veya sözlerin sonuna kullanılır. Soru işaretinden sonra gelen cümle büyük harfle başlar:

Sana bu haberi kim verdi?

Bilinmeyen, kesin olmayan veya şüpheyle karşılanan yer, tarih vb. durumlar için kullanılır: *Yunus Emre (1240?-1320), (Doğum yeri: ?).*

Soru ifadesi taşıyan sıralı ve bağlı cümlelerde soru işareti en sona kullanılır:

Sabah mı gelelim, öğleden sonra mı?

Dikkat:

Soru işareti soru yargısı tamamlanmış cümlelerin sonuna kullanılır.

Merak ediyorum; yanındaki kimdi? Kardeşi mi, yoksa arkadaşı mıydı?

7. Ünlem İşareti (!)

Sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma, kızma gibi duyguları anlatan cümlelerin sonuna kullanılır. Ünlem işaretinden sonra gelen cümle büyük harfle başlar:

Seni tekrar aramızda görmek ne güzel!

Seslenme, hitap ve uyarı sözlerinden sonra kullanılır:

Yazı yazmamalısın! Yazar olmamalısın!

Cümleye alay, küçümseme anlamı vermek için kullanılır:

Okuyacakmış da doktor olacaktı!

8- Tırnak İşareti (“ ”)

Alıntı sözler tırnak içine alınır. Tırnak içindeki alıntının sonunda bulunan noktalama işareti tırnak içinde kalır.

Ünlü filozof hayat hakkında “Her şey gölgelerden ibarettir.” der.

Cümle içerisinde geçen kitap, yazı vb. adları tırnak içerisine alınır.

Özellikle “Yaz Gecesi” adlı hikâyesinde bu olayı hüznü anlatır.

9- Tek Tırnak İşareti (‘ ’)

Tırnak işareti içinde verilen bir alıntıda tekrar bir tırnak işareti kullanılması gerekiyorsa bu durumda tek tırnak işareti kullanılır.

“1929 yılında tamamlandığında ‘kendi başına küçücük bir şehir’ olarak anılan altı katlı apartman olan İkinci Evkaf Apartmanı 1947 yılında Küçük Tiyatro’ya çevrildi.”

10- Kesme İşareti(‘)

Özel adlara gelen iyelik ve durum eklerini ayırmak için kullanılır: *Refik Halit Karay’ın, Türkiye Cumhuriyeti’ni, Allah’ın, Marmara Denizi’nden, Samanyolu’nda, Sinekli Bakkal’ı...*

Kişi adlarından sonra getirilen unvanların eklerini ayırmak için kesme işareti kullanılır: *Sinan Bey’e, Feride Hanım’ın, Ahmet Paşa’nın...*

Kısaltmalara getirilen ekleri ayırmak için kullanılır: *TV’de, TRT’den, AB’nin*

Sayılarla getirilen ekleri ayırmak için kullanılır: *1975’te, 5’inci kat, 8’lik anahtar*

Dikkat:

Kurum, kuruluş, kurul ve iş yeri adlarına gelen ekler; özel adlara getirilen yapım ekleri, çokluk eki ve bunlardan sonra gelen diğer ekler kesmeyle ayrılmaz: *Türkiye Büyük Millet Meclisine, Türklük, Hristiyanlık, Almanlar, Avrupalı, Türkçenin, Ankaralıların.*

Dikkat:

Özel isimlere getirilen yapım ekleri kesme işaretiyle ayrılmaz.

Ankaralı gençler çok güzel bir gösteri yaptı.

Örnek Soru:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazımyanlığı yapılmıştır?

- A) 14'üncü katta çalışma vardı.
- B) Ankara'lılar toplanmış, onun kente girişinibekliyordu.
- C) 23.10.2005'te dünyaya geldi.
- D) 1988'den bu yana ilk kez ülkesinde şarkısöylüyor.
- E) 1963'ten beri çalışıyordu.

Doğru cevap B Özel isimlere gelen yapım ekleri kesme işareti ile ayrılmaz.

11- Ayraç ()

Cümlelerin herhangi bir ögesi ve cümlelerin yapısıyla doğrudan ilgili olmayan açıklamaların başına ve sonuna kullanılır:

Helva dünyaya Antik Hindistan’dan yayılmıştır. Orijinal isim kökü olarak Halvah’tan türemiştir. Halawi (Arapça), halava (Sanskritçe), halva (İngilizce), halvah (İbranice), halwa (Hinduca) adlandırılmıştır.

Yazım Kuralları ve Noktalama İşaretleri Soruları Üzerinde

Sınav Kazandıran Taktikler

Dikkat:

Noktalama işaretlerinden soru çözerken eleme yöntemini kullanmanız sizin menfaatinize olacaktır. Çünkü en iyi bildiğiniz işaretten başlayarak uygun olmayan şıkkı elerkenizi sizi doğru cevaba emin adımlarla ulaştıracaktır. Aşağıdaki örnek çözümü incelemeniz dahilinde daha kalıcı olacaktır.

Örnek Soru:

Kemal ()

– Bu kış da şiddetli geçecek değil mi ()

Tuncay ()

– Evet () kış şiddetli olacak () dedi.

Yukarıda ayraçlarla boş bırakılan yerleresırasıyla aşağıdaki noktalama işaretlerindenhangileri getirilmelidir?

A) (:) (?) (:) (,) (,)

B) (:) (?) (:) (;) (,)

C) (:) (.) (:) (.) (,)

D) (;) (?) (;) (;) (.)

E) (;) (!) (;) (,) (,)

Örnek Soru Çözümü:

Aşağıda çözüm anlatılırken her işaret için açıklamam yapılacaktır. Siz çözerken en iyi bildiğiniz yerden başlayınız.

Kemal () **Konuşma çizgisi ile başlayan konuşma cümlelerinden önce iki nokta gelir. O halde iki nokta olmayan şıklar atılarak başlanır.)**

– Bu kış da şiddetli geçecek değil mi () **(Soru ifadesinden sonra soru işareti gelir o halde ikinci boşlukta soru işareti olmayan şıklar atılır.)**

Tuncay () **(Konuşma çizgisi ile başlayan konuşma cümlelerinden önce iki nokta gelir. O halde iki nokta olmayan şıklar atılır.)**

– Evet () kış şiddetli olacak () dedi. **(Evet, hayır, tamam, kabul gibi onaylama ve ret ifadelerinden sonra, gelir. Ayrıca aktarma ifadelerde tırnak yoksa cümle sonunda virgül (,) kullanılarak dedi ve söyledi şeklinde cümle bitirilir. Bu durumda virgül olmayan şık da atılır.)**

Yukarıda ayraçlarla boş bırakılan yerleresırasıyla aşağıdaki noktalama işaretlerindenhangileri getirilmelidir?

- A) (:) (?) (:) (,) (,)
- B) (:) (?) (:) (;) (,)
- C) (:) (.) (:) (.) (,)
- D) (;) (?) (;) (;) (.)
- E) (;) (!) (;) (,) (,)

Doğru cevap A

Örnek Soru:

Aşağıdaki altı çizili sözcüklerin hangisinin yazımı doğrudur?

- A) Buradan iki saat uzakta oturuyorlar.
- B) Artık çocukca duygulardan vazgeçmelisin.
- C) Olukdan buz gibi su dökülüyordu.
- D) Bu kasabada bir ara dişcilik yapmıştı.
- E) Suyun dipinde beyaz çakıllar görünüyordu.

Doğru cevap: A

Örnek Soru:

Süreksiz sert ünsüzle (p, ç, t, k) biten sözcüklere ünlüyle başlayan bir ek getirildiğinde, sert ünsüzler yumuşar.

Aşağıdaki altı çizili sözcüklerin hangisinde buna uymayan bir kullanım görülmektedir?

- A) Sirkeci otobüs durağının önüne gelmişti.
- B) Adresi cebinden çıkarıp adama uzattı.
- C) Yaşlılığın verdiği unutkanlığı hissediyordu.
- D) O galiba gücünün farkında değildi.
- E) Bodrum katına taşınacaklarını söyledi.

Doğru cevap: E

Örnek Soru:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sert ünsüzlerin yazımıyla ilgili bir yanlışlık yapılmıştır?

- A) Dostluğumuz arttıkça onun iç dünyasına girmeye başlıyordum.
- B) Onunla birçok düşüncemiz taban tabana zıttı.
- C) Sinemaya olan sonsuz sevgisi bizi yakınlaştırıyordu.
- D) Onunla çok ta anlaşılabiliyor sayılmazdık aslında
- E) Nereye gitsem elinde kocaman çantası, boynunda atkısıyla onu görürdüm.

Doğru cevap: D

Dikkat:

Bağlaç olan de ayrı yazılırken ünsüz benzeşmesi (değişmesi) kuralına tabi değildir. Yani sorudaki gibi te veya ta olmaz. Bu durum ancak birleşik yazılan de hal ekinde geçerlidir.

Örnek Soru:

Yazarlık yeteneği yiter mi () Yitiyor () yitebiliyor () Bir şair, daha kötü bir şair durumuna gelebiliyor ()

Bu parçada boş parantezle belirtilen yerlere sırasıyla aşağıdaki noktalama işaretlerinden hangileri getirilmelidir?

- A) (?), (;) , (.) , (...)
- B) (?), (,) , (:), (...)
- C) (:), (:), (.) , (.)
- D) (:), (,) , (.) , (.)
- E) (?), (,) , (.) , (.)

Doğru cevap: E

Örnek Soru:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlışı yapılmıştır?

- A) Size onların ne zaman geleceğini söylemiş miydim?
- B) Dün okuduğum kitabı, koyduğum yerden Ahmet'mi aldı acaba?
- C) Dikkatli baktın mı hatayı mutlaka görürsün.
- D) Ben matematikten hiç mi hiç anlamam.
- E) Çocuklar bugün mü geleceklerdi yarın mı?

Doğru cevap: B

Dikkat:

mi soru ekinin ayrı yazılması kuralında sözcükleri yazarken arada bıraktığımız boşluk düşünülmelidir. Kesme (') işareti ile ayrı yazım uygun değildir. Bu soruda da böyle bir kullanım size çeldirici olarak verilmiştir. Doğrusu "Ahmet mi" olmalıdır.

Anlatım Bozuklukları

İletişimde olduğumuz kişilere duygu ve düşüncelerimizi doğru, anlaşılır ve açık olarak anlatmak isteriz. Cümlelerimiz bu özellikleri taşımadığında, anlam açısından bakımından bozuk olur; iletişim tam olarak gerçekleşmez. Bu duruma anlatım bozukluğu adı verilir. Cümleden farklı ya da gereksiz sözcük kullanılması ile birlikte cümlenin yapı bakımından yanlış kurulması gibi nedenlerle anlatım bozuklukları meydana gelmiştir.

Dikkat:

Sınavlarda sizden anlatım bozukluğu olan cümleyi bulmanızı, ya da anlatım bozukluğu olan cümlelerin yanında belirtilen türde anlatım bozukluğu olan cümleyi bulmanızı istemenin yanında bu anlatım bozukluğunun nasıl giderileceğini de belirten şıkkı doğru tercih etmenizi de isteyebilirler. Aşağıda aynı cümle ve yapı üzerinden bu üç tür soru şekli açıklanmıştır.

Örnek 1:

Aşağıda verilen cümlelerden hangisinde anlatım bozukluğunu yer almaktadır.

- a) Dışarı çıkmak istediğini kulağıma fısıldadı.
- b) Dışarı çıkmak istediğini kulağıma alçak sesle fısıldadı. (D şıkkı)

Örnek 2:

Aşağıda verilen cümlelerden hangisinde gereksiz sözcük kullanımından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır.

- a) Dışarı çıkmak istediğini kulağıma alçak sesle fısıldadı. (fısıldamak zaten alçak sesle olur. Alçak sesle ifadesi gereksizdir.)

Örnek 3:

“Dışarı çıkmak istediğini kulağıma alçak sesle fısıldadı.” Cümlesindeki anlatım bozukluğu nasıl giderilebilir.

Bu cümle iki şekilde düzeltilebilir.

- a) “alçak sesle” ifadesi cümleden çıkarılarak.
- b) “fısıldadı” ifadesinin yerine “söyledi” ifadesi getirilerek.

A. Anlama Dayalı Anlatım Bozuklukları:

A.1. Gereksiz Sözcük Kullanılması

Normal bir cümlede gereksiz sözcük bulunmaz. Cümlede gereksiz sözcüğün kullanılması, anlatım bozukluğuna yol açar. Cümlede düşüncenin belirtilmesinde görevi olmayan, ya da başka bir sözcük ile o cümlede karşılanan bir anlamı taşıyan sözcükler gereksizdir.

Dikkat:

Bir sözcüğün gereksiz ya da gerekli olduğunu anlamak için; sözcük cümleden çıkarılır; cümlelerin anlamı ve anlatımında bir bozulma, daralma olmuyorsa, o sözcük gereksizdir. Veya cümlelerin anlamı ve anlatımı bozulmuyorsa, o sözcük gereklidir.

Eş anlamlı kelimelerin bir arada kullanılması ve anlamca birbirini kapsayan kelimelerin bir arada kullanılması olmak üzere iki tür gereksiz sözcük kullanımından kaynaklanan anlatım bozukluğu türü vardır.

A.1.1. Eş Anlamlı Sözcüklerin Bir Arada Kullanılması

Aynı anlama gelen sözcüklerin veya söz gruplarının aynı cümle içerisinde kullanılmasıyla oluşur.

Örnek:

Bari hiç olmazsa sen yanımızda kal.

“bari” ve “hiç olmazsa” sözcükleri aynı anlama gelmektedir. Birisi gereksizdir, herhangi birisi çıkarılarak cümledeki anlatım bozukluğu düzeltilebilir.

Yetkililer hâlâ bir açıklama yapmadı henüz.

“hâlâ” ve “henüz” sözcükleri eş anlamlıdır. Birisi gereksizdir, herhangi birisi çıkarılarak cümledeki anlatım bozukluğu düzeltilebilir.

Hükümet bu kanunu Meclis’ten aynen, olduğu gibi geçirmek istiyordu.

“aynen” ve “olduğu gibi” sözleri anlamca aynıdır. Birisi gereksizdir, herhangi birisi çıkarılarak cümledeki anlatım bozukluğu düzeltilebilir.

Çocuk, az kalsın, neredeysse merdivenden düşecekti.

“az kalsın” sözcüğü de “neredeysse” sözcüğü de aynı anlama gelmektedir. Birisi gereksizdir, herhangi birisi çıkarılarak cümledeki anlatım bozukluğu düzeltilebilir.

A.1.2. Anlamca Birbirini Kapsayan (İçeren) Sözcüklerin Bir Arada Kullanılması

Bazen anlamca birbirini kapsayan sözcükler aynı cümlede kullanılabilir. Bir sözcüğün ifade ettiği anlam, diğer sözcük içinde olduğundan, bu tür ifadeler de anlatım bozukluğuna yol açar.

Kardeşim soruları hemen çözüverdi.

“Hemen” ile “çözüverdi” sözcükleri bir biri ile aynı anlamda değildir. Fakat çözüvermek tezlik yardımcı fiili ile kurulan birleşik sözcüktür. Yani çözüvermek, yapıvermek, alıvermek işin hemen yapıldığını çabukça gerçekleştiğini anlatmaktadır. Dolayısı ile hemen ifadesi bu cümlede gereksizdir.

Okula her gün iki kilometre yaya yürüyerek giderdi.

“yaya” ve “yürüyerek” sözcüklerinin birlikte kullanılması anlatım bozukluğuna yol açmıştır. Çünkü “yürümek” sözcüğünde “yaya” anlamı zaten vardır. Birisi gereksizdir, herhangi birisi çıkarılarak cümledeki anlatım bozukluğu düzeltilebilir.

Almanya’daki arkadaşım karşılıklı mektuplaşırız.

“karşılıklı” sözcüğü gereksiz kullanılmıştır. Çünkü “mektuplaşmak” eylemi zaten “karşılıklı” yapılır. Bu açıdan karşılıklı sözcüğü cümlede gereksizdir.

A.2. Anlamca Çelişen Sözcüklerin Kullanılması

Maksadına hizmet edebilen bir cümle cümleden tek anlam çıkarılmalıdır. Böyle olmaz da cümle çeşitli anlamlara gelirse; ya da cümle içinde çelişen ifadeler bulunursa cümlede anlatım bozukluğu vardır. Anlamca birbiri ile uyuşmayan sözcüklerin bir arada kullanılması, cümlede çelişkili ifadenin doğmasına neden olur.

Tam üç yıla yakın bir zaman insanlık dramı yaşandı burada.

Bu cümlede “tam” ve “yakın” sözleri çelişkili anlatıma yol açmıştır. “Tam” kesinlik ifade ederken, “yakın” yaklaşık bir anlam ifade etmektedir.

Elbette Selim de ağabeyleri ile gitmiş olabilir.

“elbette” ile “olabilir” sözcüklerinden birisi fazladır. Yani cümlede ya kesinlik ya da ihtimal anlamı olmalıdır.

A.3. Sözcüğün Yanlış Anlamda Kullanılması

Sözcüklerin karşıladığı anlamın tam bilinmediği durumlarda söyleyişleri birbirine benzeyen ama anlamları birbirinden farklı olan ya da bağlamları farklı olan sözcüklerin birbirinin yerine kullanılması anlatım bozukluğuna sebep olmaktadır.

Türkiye’de birçok göl kuraklık tehlikesi yaşıyor.

“kuraklık” sözcüğü yanlış kullanılmıştır. Göllerde suyun çekilmesi söz konusu olabilir. Bu da “kuruma” sözcüğü ile anlatılabilir. Bu durumda cümlenin doğru şekli şöyle olacaktır: “Türkiye’de birçok göl kuruma tehlikesi yaşıyor.”

Öğretmen, konuyu en ayrımına kadar anlatmıştı.

“ayrım” sözcüğü yanlış kullanılmıştır. Cümlede, konunun detaylarının da anlatıldığı anlamı verilmek isteniyor cümlede. Bu anlam “ayrıntı” sözcüğü ile sağlanabilir. Kısaca “ayrıntı” sözcüğü yerine “ayrım” sözcüğü kullanılarak yanlışlık yapılmıştır.

Politika konusunda gençleri azımsamak doğru değildir.

“küçümsemek” sözcüğünün yerine “azımsamak” sözcüğü kullanılarak anlatım bozukluğu yapılmıştır.

Herkes, petrol ücretlerinin yüksekliğinden yakınıyor.

Cümlesindeki “ücret” sözcüğü yanlış kullanılmıştır. Çünkü “ücret” sözcüğünde iş gücünün karşılığı olan para anlamı vardır. Bu sözcük yerine “fiyat” sözcüğü getirilmelidir.

A.4. Sözcüğün Yanlış Yerde Kullanılması

Cümledeki sözcüklerin yerinde kullanılmaması, söylenmek istenenin karşıtı bir anlamın ortaya çıkmasına ya da cümlenin anlaşılmasına yol açar.

Yeni okula geldim ki ders zili çaldı.

“yeni” sözcüğü yanlış yerde kullanıldığından cümlelerin anlamı da bozulmuştur. Cümlede anlatılmak istenen “okulun yeniliği” değildir. Okula henüz, yeni, az önce geldim anlamı anlatılmak istenmektedir. Bunun için cümle “Okula yeni geldim ki ders zili çaldı.” şeklinde düzenlenerek anlatım bozukluğu giderilebilir.

Çok sınıfta duran öğrencilerin elbette canı sıkılır.

Cümlesinde “çok” sözcüğünün yanlış yerde kullanılmasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Cümlede öğrencilerin bir sınıfta “uzun süre bulunması” anlatılmak istendiği için bu cümle, “Sınıfta çok duran öğrencinin elbette canı sıkılır.” şeklinde düzeltilmelidir.

Fizik dalında yapılan yarışmada ülkemizi üç üniversiteli genç temsil edecek.

Bu cümlede “üç” sözcüğü yanlış yerde kullanılmış, bu nedenle yanlış bir anlam oluşmuştur. Üç üniversiteli genç derken sanki bir genç üç üniversiteli anlamı verilmiştir. Bunun aksine üniversiteli üç genç olarak yeri değiştirilerek düzeltilebilir.

A.5. Deyimin Yanlış Anlamda Kullanılması

Deyimler, dilin anlatım gücünü ve söyleyiş güzelliğini zenginleştiren unsurlardır. Deyimler, kısa ve özlü sözlerdir. Deyimlerin kalıplaşmış anlamları vardır ve deyimler bu kalıplaşmış anlamları çerçevesinde kullanılır. Kalıplaşmış belli bir anlamı karşılayan deyim başka bir anlamda kullanılması, anlatım bozukluğuna yol açar.

Onun bize yaptığı iyiliklere hep göz yumduk.

“göz yummak” deyimini yanlış anlamda kullanılmıştır. Bu, “kusurlarını hoş karşılamak, görmezlikten gelmek” anlamında bir deyimdir. Yukarıdaki cümlede ise “kusur” yok, bir kişinin iyilikleri var. Bu nedenle “göz yummak” deyimini yanlış kullanılmıştır: “Onun bize yaptığı iyiliklere minnettar kaldık.” şeklinde olmalıdır.

Müfettişlerin geleceğini öğrenen müdürün etekleri zil çalıyordu.

“etekleri zil çalmak” deyiminin yanlış kullanılmasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. “Etekleri zil çalmak”, çok sevinmek, işleri yolunda olmak anlamında bir deyimdir. Bu deyim yerine “etekleri tutuşmak” deyiminin kullanılması gerekir. “Etekleri tutuşmak” çok

heyecanlanmak anlamında bir deyimdir. Doğrusu: “Müfettişlerin geleceğini öğrenen müdürün etekleri tutuştu.” Şeklinde olmalıdır.

Şoför hatalı sollama yapmış, bütün yolcuların canı burnuna gelmişti.

“canı burnuna gelmek” deyiminin yanlış kullanılmasından doğan bir anlatım bozukluğu vardır. Çünkü cümlede büyük bir tehlike ile yüz yüze gelme anlatılmaktadır. Ama bu yanlış bir deyimle ifade edilmiştir. Çünkü “canı burnuna gelmek” deyimi “çekilen sıkıntıların dayanılmaz hâle geldiği durumlar” için kullanılır. Doğrusu: “Şoför hatalı sollama yapmış, bütün yolcuların yüreği ağzına gelmişti.” Şeklinde olmalıdır.

A.6. Anlam Belirsizliği

Kişilerden ya da onlarla ilgili durumlardan söz ederken, o kişilerin yerini tutan zamirleri eksik kullanırız. Bu durum, cümlede kişi bakımından bir belirsizlik ortaya çıkarır. Anlam belirsizliği dediğimiz bu ifade bozukluğunu gidermek için cümlede sözünü ettiğimiz kişinin yerini tutacak zamiri mutlaka kullanmamız gerekir.

Okula gitmediğini bugün öğrendim. (Kimin? Onun mu Senin mi? Okula gitmediğini)

Bu cümle cümle;

Onun okula gitmediğini bugün öğrendim.” ya da

Senin okula gitmediğini bugün öğrendim.” olabilir. Bu nedenle kişi kavramının net olması için cümleye o veya sen kişi zamiri mutlaka getirilmelidir.

Kardeşini okulda göremedim. (Onun mu senin mi ? kardeşini)

Bu cümlede kimin kardeşinden söz edildiği belli değildir. Bunu engellemek için kişi zamiri cümleye getirilmelidir:

Senin kardeşini bugün okulda göremedim.

Onun kardeşini bugün okulda göremedim.

Dikkat:

Anlam belirsizliği sadece kişi zahirinin kullanılmaması ile ilgili değildir. Anlam belirsizliği noktalama yanlışlığından da kaynaklanabilir.

Bu durum sorularda aşağıdakilerden hangisinde noktalama eksikliğinden kaynaklanana bir Anlatım bozukluğu vardır? Şeklinde de sorulmaktadır.

Gazeteci bayanın sözlerini dikkatle dinledi.

Gazeteci mi bayanın sözünü dikkatle dinledi? Ya da Gazeteci bayanın sözünün o mu dikkatli dinledi? Bu iki durum belirli değildir. Bu belirsizliği “gazeteci” sözünden sonra cümleye virgül (,) getirerek giderebiliriz.

A.7. Mantık ve Sıralama Yanlışlığı (Hatası)

Kavramların önem sırasının karıştırılması ya da cümlenin mantık açısından yanlış Oluşturulması sonucunda ortaya çıkan anlatım bozukluklarıdır. Burada anlam hayatın olağan akışı ile zaman zaman çatışır.

Bırak patates doğramayı, yemek bile yapamaz o.

Yemek yapmak, patates doğramaktan daha zor ve üst düzey bir eylemdir. Bu yüzden “patates doğramayı” sözüyle “yemek bile yapamaz” sözü yer değiştirmelidir: “Bırak yemek yapmayı, patates bile doğrayamaz o”

Araba devrildi, adam öldü hatta kolu da kırıldı.

Cümlesinde ölmek kolun kırılmasından daha ciddi bir eylemdir. Dolayısı ile iki eylem ifadesi yer değiştirmelidir.

Araba devrildi, adamın kolu da kırıldı hatta adam öldü. Şeklinde düzeltilmelidir.

B. Yapısal (Yapıya Dayalı) Anlatım Bozuklukları

Cümlenin yapısının ve eklerin yanlış kullanılmasından kaynaklanana anlatım bozukluklarıdır.

B.1. Özne-Yüklem Uyumsuzluğu

Özne – yüklem uyumsuzluğu kişi bakımından, tekillik-çoğulluk bakımından ve özne eksikliği bakımından olmak üzere üç grupta incelenir:

B.1.1. Kişi Bakımından Uyumsuzluk

Dikkat:

Özne birinci tekil, ikinci tekil veya üçüncü tekil (ben, sen, o) ise yüklem birinci çoğul kişiye göre ek almalıdır.

Ben ve Ayhan buraya daha önce gelmişti.” (özne çoğul yüklem tekil)

1. çoğul (biz) 3. tekil (onlar)

Özne 1. çoğul olduğuna göre yüklem de birinci çoğul olması gerekir:

“Ben ve Ayhan buraya daha önce gelmiştik.”

1. çoğul (biz) 1. çoğul (biz)

Dikkat:

Bu kural tekil kişiler için olduğu gibi çoğul kişiler için de geçerlidir.

Ben ve arkadaşlarım burayı seviyoruz.

1. çoğul (biz) 1. çoğul (biz)

Ben ve o bu sabah İzmir’e gideceğiz.

1. çoğul (biz) 1. çoğul (biz)

Sen ve kardeşin bu ödevi bitirmelisiniz.

2. çoğul (siz) 2. çoğul (siz)

B.1.2. Tekillik-Çoğulluk Bakımından Uyumsuzluk

Özne ile yüklem arasında belli bir uyum söz konusudur.

Dikkat:

Özne insan ve çoğul ise yüklem tekil ya da çoğul olabilir. Ancak insan dışındaki varlıkların (hayvan, bitki, kavramlar...) çoğul şekilleri özne olduğunda yüklem daima tekil olur.

Çocuklar bahçede top oynuyorlar.

Öğretmenler, öğrencilerinin iyiliğini ister.

Yukarıdaki örneklerde olduğu gibi özne insan ve çoğulken yüklem çoğul ya da tekil olabiliyor. Diğer bütün durumlarda yüklem her zaman tekil olur.

Kuşlar ne de güzel uçuyorlar. (yanlış)

Kuşlar ne de güzel uçuyor. (doğru)

Ağaçlar çiçek açmışlar. (yanlış)

Ağaçlar çiçek açmış. (doğru)

Gözlerim yakını iyi görmüyorlar. (yanlış)

Gözlerim yakını iyi görmüyor. (doğru)

B.1.3. Özne Eksikliği Bakımından Uyumsuzluk

Çoğullukla uzun ya da sıralı ve bağlı cümlelerde karşımıza çıkan bu durum, özne ile yüklem arasında tekillik, çoğulluk ve kişi uyumsuzluğunun yanında, özne eksikliği de anlatım bozukluğuna yol açar. Özne, cümlenin temel ögesidir. Yüklemde bildirilen iş, oluş ya da hareketi yapan durumundadır. Yüklemdeki eyleme göre öznenin olmaması ya da bir öznenin birden fazla yükleme bağlanması anlatım bozukluğuna yol açar.

Bir milletin dili ve edebiyatı hür (o millet) olmadıkça yükslemez.

Cümlesinde özne eksikliğinden kaynaklanan bir bozukluk söz konusudur. Bu durum şu şekilde düzeltilmelidir.

Bir milletin dili ve edebiyatı hür olmadıkça **o millet** yükselemez.

Herkes ondan nefret ediyor, onun yüzünü bile görmek istemiyordu.

cümlesinde “herkes” öznedir. Bu özne “nefret ediyor.” ve “görmek istemiyordu.” yüklemlerine bağlanamadığından bozukluk meydana gelmiştir.

“Herkes ondan nefret ediyor.” doğru. Ama: “Herkes onun yüzünü bile görmek istemiyordu.” cümlesinde “herkes” öznesi “görmek istemiyordu” yüklemine bağlanamıyor. Bu nedenle ikinci cümleye özne getirilmeli, ifade düzeltilmelidir:

“Herkes ondan nefret ediyor, hiç kimse onun yüzünü bile görmek istemiyordu.”

özne

yüklem

özne

yüklem

Onun tezi yakında bitecek ve öğretmen olarak göreve başlayacak.

cümlesinde “özne” eksikliği bozukluğa yol açmış. Bu cümlede “onun tezi” ikinci cümlenin öznesi olarak da görüldüğünden anlatım bozulmuştur. Bu bozukluk ikinci cümleye özne getirilerek giderilebilir:

“Onun tezi yakında bitecek ve o öğretmen olarak göreve başlayacak.”

özne

yüklem

özne

yüklem

B.2. Eklerle İlgili Yanlışlar

Cümlede eklerin eksik ya da fazla kullanılması anlatım bozukluğuna yol açar.

Biz resim yapmasını sevmeyen bir milletiz.

cümlesinde “yapmasını” sözcüğünde iyelik eki gereksiz ve yanlış kullanılmıştır. Cümlenin doğrusu: “Biz resim yapmayı sevmeyen bir milletiz.” olmalıdır.

B.3. Öge Eksikliği

Kullanılması gereken bir ögenin cümle içinde bulunmaması, anlatım bozukluğuna yol açar. Cümlelerin temel ögeleri özne ve yüklem eksikliğini etrafı olarak anlattığımızdan , burada nesne ve dolaylı tümleç eksikliği üzerinde duracağız. Bu anlatım bozukluğu türü sıralı ve bağlı cümlelerde karşımıza çıkar. Genellikle ortak kullanılan ögelerin yükleme bağlanamamasından kaynaklanmaktadır.

Ben öğretmenime inanır ve (öğretmenimi veya onu) severim.”

öğretmenime” dolaylı tümlecinin “inanır ve severim” yüklemlerine bağlanmak istenmesi anlatım bozukluğuna yol açmıştır.

Bu nedenle ikinci cümleye “nesne” getirilerek bozukluk giderilebilir:

“Öğretmenime inanır, öğretmenimi-onu severim.”

İnsanlar gazetelere inanmıyor bu nedenle de (gazeteleri-onları) çok az okuyor. Bu cümle nesne eklenerek aşağıdaki şekillerde düzeltirebilir.

İnsanlar gazetelere inanmıyor, bu nedenle de gazeteleri-onları çok az okuyor.”

B.4. Yüklem Eksikliği

İki cümlelerin bir yükleme bağlanması durumunda dikkat edilmediğinde sıralı ve bağlı cümlelerde anlatım bozukluğu meydana gelir. Yüklem eksikliği, bazen ikinci bir eylemin kullanılmaması ya da ek eylemin ortak kullanılması ile oluşabilir.

Beşiktaş iskelesine geldiğimizde o işine (gitti), ben evime gittim.

“yüklem” eksikliği anlatım bozukluğuna yol açmış. Bu nedenle cümledeki yüklem eksikliğini giderirsek cümle anlamlı hâle gelir. Bu durumda aşağıdaki cümleye öznesine uygu bir yüklem getirilerek sorun çözülmüştür.

Beşiktaş iskelesine geldiğimizde o işine gitti, ben evime gittim.

Evimiz küçük(tü), bahçesi de güzel değildi.

ek-fiil eksikliği giderilerek cümle anlamlı hâle getirilmeli:

Evimiz küçüktü, bahçesi de güzel değildi.

B.5. Tamlama Yanlışları

Büyük çoğunluğu ad ve sıfatların aynı tamlanana bağlanması sonucu oluşan bir anlatım bozukluğudur. Bu nedenle isimlerle sıfatların aynı tamlanana bağlandığı kullanımlarda eksik ya da doğru ifade hususunda dikkat etmek gerekir.

Özel (**kuruluşlar**) ve kamu kuruluşları iki gün tatil edildi. Özel ve kamu sözcükleri kuruluşları sözcüğü ile bağlanmaktadır. Bunun düzeltilmesi için **özel sözcüğünden sonra kuruluşlar** sözcüğü eklenerek bu cümledeki anlatım bozukluğu giderilebilir.

Özel kuruluşlar ve kamu kuruluşları iki gün tatil edildi.”

Derste belgisiz (**sıfatları**) ve işaret sıfatlarını işledik.

Bu bozukluğu gidermek için “belgisiz” sözcüğünden sonra “sıfatları” sözcüğü getirilmelidir.

Derste belgisiz sıfatları ve işaret sıfatlarını işledik.

Dikkat:

Dilimizde çokluk anlamı taşıyan belgisiz sıfat tamlamalarındaki isimler çokluk -ler/-lar eki almaz.

Burada insanı şaşkına çeviren birçok güzellikler var.

“birçok” sözünde zaten çokluk anlamı vardır. Onun için -ler / lar ekine gerek yoktur. “Burada insanı şaşkına çeviren birçok güzellik var.” şeklinde olmalıdır.

B.6. Bağlaç Yanlışları

Bağlaçlardan bazıları olumlu ve olumsuz yargıları birbirine bağlar. Bu duruma uymayan kullanımlarda anlatım bozukluğu meydana gelir. Ama, fakat, lakin, buna karşın, gibi ifadeler birbirinin karşısı yargılarda kullanılırken, ayrıca, hatta, gibi bağlaçlar birbirinin destekleyen yargıları bağlamakta kullanılır. Çünkü bağlacı da açıklama içeren cümleyi kendinden önceki cümleye bağlar.

Ahmet Bey oğlunu çok seviyor **fakat** bir dediğini iki etmiyordu. (Yanlış)

Ahmet Bey oğlunu çok seviyor **ayrıca** bir dediğini iki etmiyordu. (Doğrusu)

Ben yarın dışarı çıkamam, **ama** evde yapılacak bir sürü işim var. (Yanlış)

Ben yarın dışarı çıkamam, **çünkü** evde yapılacak bir sürü işim var. (Doğrusu)

TÜRK EĞİTİM-SEN
A K A D E M İ

MEB
GÖREVDE YÜKSELME
SINAVLARINA HAZIRLIK

YÖNETİMDE İNSAN İLİŞKİLERİ

SUNUŞ

Değerli Üyemiz;

MEB Görevde Yükselme Sınavlarına hazırlık içeriğimiz; sınav konuları kapsamında, alanında uzman yazar komisyonumuz tarafından hazırlanmıştır.

Anlatılan konuların somutlaşması için konuların arasına püf noktalar, pratik çözümler, yazar notları ve tablolar eklenmiştir.

Sadeleştirilmiş ve ihtiyaca göre hazırlanmış öz ve net bilgilerden oluşan bu yayınınızın sınava hazırlanan siz değerli üyelerimize katkı sağlamasını diliyoruz.

Talip Geylan

TÜRK EĞİTİM-SEN GENEL BAŞKANI

YÖNETİMDE İLETİŞİM ve İNSAN İLİŞKİLERİ

Yönetim, belirli bir takım amaçlara ulaşmak için başta insanlar olmak üzere parasal kaynakları, donanımı, demirbaşları, hammadde, yardımcı malzemeleri ve zamanı birbiriyle uyumlu, verimli ve etkin kullanabilecek karar alma ve uygulama süreçlerinin toplamıdır.

Yönetimin sağlıklı gerçekleşmesinde iletişimin ve kişilerarası ilişkilerin büyük bir önemi bulunmaktadır.

Konuyu daha net ifade edebilmek için öncelikle iletişim konusuna açıklık getirmek gerekir.

İletişim

İletişim; iletişim, bilgi, duygu ve düşüncelerin, akla uygun şekilde başkalarına aktarılması, bildirim ve haberleşme olarak tanımlanmaktadır. İletişim bireyler arasında paylaşımın gerçekleştiği bir süreçtir. İletişim, iki insanın birbirini fark etmesiyle başlayan bir durum olarak da özetlenebilir.

Dikkat: Kişilerin günlük hayatta yapmış oldukları her türlü paylaşım bireyler arası iletişim ya da insan ilişkileri olarak ifade edilmektedir.

İletişim Becerisi

İletişim, iletişim öğeleri kullanılarak, iletişim tekniklerinden yararlanılarak işlev ve yöntemlerinin doğru anlaşılması ile gerçekleştirilmelidir. İletişim becerisinin ihtiyaç duyduğu unsurlar şunlardır:

Dikkat: Sınavlarda açıklama sorularının yanında sadece başlığı ve alt başlıklarının bilinmesi neticesinde de çözülecek sorular bulunmaktadır. Bu nedenle başlıkları ve alt başlıkları doğru hatırlamamak sizlere sınav kazanmada katkı sunar.

1. İletişimin Temel Öğeleri:

İletişimin ana unsurlarıdır. İletişim süreci 5 temel öge etrafında gelişir. İletişim aşaması aşağıdaki akış grafiğinde gösterilmiştir.

I. İletişim Kaynağı (Verici, gönderici, iletici iletişim sürecini başlatan unsur): İletişim sürecini başlatan, mesajını alıcıya gönderen kişi veya gruptur. (Öğretmen)

II. Gönderilen Mesaj (İleti): İletişimi başlatan kaynağın, alıcıyla paylaşmak istediği bilgi, alıcıya aktarmak istediği duygu ve düşünce, tutum ve davranıştır. (Ders)

III. Kanal (Araç): Kaynak ile alıcı arasında yer alan ve simge veya sembollere dönüşmüş mesajın iletilmesi için seçilen yoldur. (Yazıyla, Örnekle, konuşarak, drama ile...)

IV. Alıcı (hedef): Kaynak tarafından oluşturulan mesajın iletilmek istendiği hedef kitle, kişi ya da gruptur. (öğrenci, öğrenciler)

V. Dönüt (etki, geribildirim): Kaynağın gönderdiği mesaja karşın, alıcının verdiği cevap ya da tepkidir. (Anlama, uygulama, ya da soru sorma,...)

1. İletişimde Kişisel Alanlar

Dikkat: Bireyin ne ölçüde dışa açabildiğini ortaya koyabilmenin en iyi yolu kendini tanımasıdır. Buna göre birey açık, kapalı, gizli ve karanlık (iletişim) alanlarını bilmelidir;

Açık Alan; Bireyin düşünce ve ruh hali hem kendisince hem de başkalarınca bilinir. Bu alan herkese açıktır.

Kör Alan; Başkaları bireyi niteleyebilmekte ancak birey kendi özelliklerini bilmemektedir. Dışardan görülen özelliklerdir.

Gizli Alan; Birey kendini tanımlayabilmekte ancak başkaları onun düşüncelerini bilmemektedir. Kendi mahrem özellik ve sırlarıdır.

Karanlık (bilinmeyen) Alan; Ne başkaları ne de birey kendisini niteleyememektedir. Fark etmediğimiz bilmediğimiz gizli özellik ve kabiliyetlerimizdir.

2. İletişimin Özellikleri:

İletişim becerilerinin diğer bir unsuru da iletişimin özelliğidir. Bireyler arasında sağlıklı iletişime zemin hazırlayan ve karşılıklı anlaşabilmeyi kolaylaştıran temel bazı özellikler vardır. Bunlar;

- İletişim insan davranışlarının bir ürünüdür.
- İletişimde başlangıç önemlidir.
- İlk karşılaşma, iletişim sürecin önemli bir belirleyicisidir. İlk intiba iletişimin seyrini belirler.
- İletişim dinamik, değişken bir olgudur.
- İletişim yalnızca bilgi alış veriş değil, aynı zaman da bir etkileşim içerir.
- İletişimin temel hedefi anlatmak ve anlamaktır.
- İletişim toplumsal yapıya bağlı olarak sosyal gruplarca oluşturulan belirli kalıplara bağlıdır.
- İletişim başka birisiyle ya da grupla birlikte gerçekleştirilen bir durumdur.
- İletişim sürecindeki tüm veriler birlikte değerlendirilmelidir. Çünkü veri ve unsurlardan birisi değişir ya da sistemden çıkar ise anlam ve ifade değişebilir.
- İletişim bir bütün olarak gerçekleşir.

3. İletişimin Görevleri:

Evrende yaşayan varlıkların, canlıların ve insanların arasında gerçekleşen iletişim hayatımızda pek çok işlevi yerine getirir. İletişimin işlevleri aşağıda sunulmuştur.

- Bilgi sağlamak
- İkna etmek ve etkilemek

- Boş zamanları değerlendirmek
- Motive etmek-güdülemek
- Bireyler arasında ilişki kurmak
- Kişiyi toplum içinde diğer insanlarla kaynaştırarak sosyalleştirmek

- Kültürel gelişimi sağlamak
- Eğitmek
- Bütünleştirmek
- Eğlenmek-Eğlendirmek

4. İletişimin Temel İlkeleri:

Sağlıklı bir iletişimin gerçekleştirilmesi için iletişimin ana yasası temel ilkelerine dikkat edilmelidir.

- Karşıdakine saygı ve sevgi göstermek
- Dostça davranmak
- Güven vermek
- Karşıdakine karşı ilgili olmak
- Hoşgörülü olmak
- Empati yapmak (kendimizi karşıdakinin yerine koymak)
- İletişimde Açık olmak
- İletişim sürecinde adil davranmak

5. İletişim Türleri

İletişimi muhataplarımız, iletişimin amacı, kullanılan kodlara göre, zamana ve mekâna göre, kullanılan kanallara göre, kullanılan araçlara ve iletişimin yönüne göre farklı açılardan gruplandırmak mümkündür;

Muhataplarımıza göre iletişim: Kişinin kendisi ya karşısındakinin sayısı ve durumuna göre iletişim türleri değişebilir.

Öz iletişim: Kişinin iç dünyası ile olan iletişim türüdür.

Sosyal iletişim: Birey, grup ve kurum gibi birimlerin birbirleri olan iletişim türüdür. Bunlar; Bireylerarası, birey-grup, birey-kurum, gruplar arası, grup-kurum ve kurumlar arası iletişim olarak sıralanabilir.

Amaçlar yönünden iletişim: İletişimin kuruluma gayesine göre içerdiği mesaj da değişebilir. O açıdan amaçlarına göre farklı iletişim süreçleri uygulanabilir.

- Bilgi sağlayıcı iletişim.
- Değerlendirici iletişim.
- Eğitici-öğretici iletişim.
- İnandırıcı-etkileyici iletişim.

Kullandıkları kodlara göre iletişim: İletişim sırasında mesajlar farklı kodlarla gönderilebilir. Bu da farklı iletişim türlerini ortaya çıkarmaktadır.

- Sözlü iletişim. (Konuşarak mesaj göndermek)
- Sözsüz iletişim. (Kılık kıyafet, takı, rozet veya simgeler ile mesaj göndermek)

- Yazılı iletişim. (Yazı ile bir mesaj göndermek, kısa mesaj, mektup,)

Zaman ve mekâna göre iletişim: İletişimin kurulduğu ortam ya da muhataba mesajın ulaşma zamanına göre iletişim türleri farklılık gösterebilir.

Yüz yüze iletişim. (Kişinin karşımızda olduğu iletişim. Sohbet, görüşme)

Uzaktan iletişim. (Kişinin yanımızda olmadığı, mesajın farklı araçlarla belirli bir sürede iletildiği iletişimdir.)

Kullanılan kanallara göre (kurumlarda iletişim) iletişim:

İletişimin kurumun can damarı olduğunu söyleyebiliriz. Bilgiler, işlerini yapma durumunda olan kişilere ve gruplara ulaşmadığı zaman ciddi kurumsal etkinlik ve verimlilik sorunları ortaya çıkar.

İşletmelerde iletişim, biçimsel ya da biçimsel olmayan sistemler ya da iletişim kanalları ile gerçekleşir. Biçimsel iletişim akışı; dikey, yatay, çapraz yönlerde olabilir.

Dikey iletişim (hiyerarşik yapı içerisinde yukarıdan aşağı ve aşağıdan yukarı şekilde gerçekleşen iletişimdir), Dikey iletişim, bir örgüt yapısında mesajların yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya doğru örgüt basamaklarını izleyerek akmasıdır. Bu tip iletişim, genellikle klasik komuta örgüt yapısında görülür. Bu yapıda emir ve yönergeler işletmenin genel müdüründen başlayıp aşağı akmakta; raporlar, istekler ve bilgi vermelerle ilgili mesajlar ise, aşağıdan yukarı astlardan üstlere doğru akmaktadır. Bu tür iletişimin yazılı mesaj kullanması gerekir. Süreçte mesaj değişikliğe uğrayabilir.

Yatay İletişim (eş düzeyde görev ilişkisi olan bireyler arasında gerçekleştirilen iletişimdir), Yatay iletişim, aynı örgüt kademesindeki kişi ve bölümler arasında mesaj alışverişidir. En önemli işlevi, çeşitli örgütsel birimler ya da bölümler arasında ve içinde faaliyetlerin koordinasyonunu sağlamaktır. Örgüt içinde aşırı uzmanlaşmaya gitme ve bölümler arasındaki rekabet bu tür iletişimin etkinliğinin azalmasına neden olur.

Çapraz-Köşesal İletişim (Ast-üst ilişkisi olmayan yönetici ile çalışanlar arasındaki iletişimdir). Çapraz ya da köşesal iletişim bir genel müdür ya da müdürün örgütün hiyerarşik basamaklarını izlemeden değişik çapraz kademeler-deki kişiler ya da birimlere doğrudan doğruya haberleşmede bulunmasıdır. Bu, değişik kademelerden geçmeden kısa yoldan zamandan tasarruf sağlamak istemenin ve fonksiyonel yetki ilişkilerinin bir sonucudur.

Yönüne (Kurumlarda iletişim) göre iletişim:

İçsel iletişim. (Kurum içine dönük iletişim)

Dışsal iletişim. (kurumun çevresine dönük iletişim)

Doğal (İnformal) İletişim: Belirli bir amaç taşımadan bireyler arasında kendiliğinden gelişen iletişimdir.

Kullanılan araçlara göre iletişim: Kullanılan araçların hitap ettiği duyu organlarımıza göre tasnif edilen iletişim şeklidir.

Görsel iletişim. (Görme organlarına hitap eden iletişim araçları kullanılır.) İşitsel iletişim. (Duyma organlarına hitap eden iletişim araçları kullanılır.)

Görsel-işitsel iletişim. (Görme –Duyma organlarına hitap eden iletişim araçları kullanılır.)

Dokunsal iletişim. (Dokunma organlarına hitap eden iletişim araçları kullanılır.)

Telekomünikasyon ve Kitleli İletişim. (Kitle iletişim araçları vasıtası ile aktarılan iletişim unsurlarının kullanılması ile gerçekleştirilir.)

6. İletişim Modelleri

İletişim sürecinin işleyişi ile ilgili başlıca modeller şunlardır:

Tek Yönlü İletişim (Eylem) Modeli: Kaynağın (gönderici) mesajı gönderdiği ve alıcının (hedef) da mesajı aldığı ancak mesajın alındığına dair dönütün verilmediği, tek taraflı bir iletişim modelidir. Yalnızca kaynaktan alıcıya doğru sürdürülen iletişim, buna bilgilendirme (enformasyon) da denir

Çift Yönlü İletişim (Karşılıklı) Modeli: Kaynak tarafından gönderilen mesajın, alıcı tarafından alındığı ile ilgili geribildirim verildiği iletişim modelidir.

Etkileşimli İletişim Modeli: Gönderen ile alıcı arasındaki mesaj gönderme ve alma olayının aynı anda ve eş zamanlı olarak gerçekleştiğini savunan iletişim modelidir.

Uzlaşmacı İletişim Modeli: Kaynak ile hedefin, mesajın anlamı üzerinde kurdukları diyalogla ilgili bir modeldir. Anlaşma müzakere etme.

7. İletişim Engelleri

İletişimin gerçekleşmesi sırasında iletişimi kısmen ya da tamamen engelleyen unsurlar bulunmaktadır. Başlıca iletişim engelleri aşağıda ifade edilmiştir.

Kişisel faktörler: (Alıcı veya vericiden kaynaklanan engeller.)

Fiziksel faktörler: (Çevresel ya da iletişim ortamından kaynaklanan engeller.) Semantik faktörler: (Mesajın sembolleştirilmesi ile ilgili engellerdir.)

Zaman faktörleri: (İletişimin gerçekleştiği zaman ile ilgili oluşan engeller.)

Algılamada seçicilik: (Muhatabın ya da muhatapların

kabul edeceği mesajda seçici olmasıdır.)

Aşırı bilgi yüklemesi: Gereksiz ya da haddinden fazla bilgi yüklemesi iletişimi olumsuz etkiler.

Kültürel farklılıklar: (Verici ve alıcı arasındaki kültürel farklar iletişimi olumsuz etkiler.)

İletinin açıklığa kavuşturulmaması: (İletinin yeterince açık olmaması iletişimi olumsuz etkiler.)

Güven ve açıklık eksikliği: (Muhatablar arasında güven ve şeffaflık yok ise iletişim olumsuz etkilenir.)

Süzgeçleme: İletişimi aktaran unsurun ya da unsurların mesajın bir kısmını süzgeçlemesi iletişimi olumsuz etkiler.

Bilginin eksik iletimi: Mesajın eksik bilgi içermesi iletişimi olumsuz etkiler.

Dikkat: İletişimde engellerin önüne geçmek için dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Bunlar:

- Akıl ve öğüt vermeme
- Kıyaslama yapmama
- Emir vermeme-yönlendirmeme
- Tehdit etmeme
- Geçmiş getirmeme
- Övgü ve onay vermeme
- Ad takmama - dalga geçmeme
- Sorguya çekmeme, tenkit etmeme
- Yıkıcı eleştiriler ve dedikodular yapmama
- Hep kendini haklı görmeme
- Genelleme yapmama
- Dalkavukluk yapmama
- Seçim hakkı tanımama
- Gereksiz el kol hareketler ve ses tonunu yükseltme vs.

8. Etkin İletişimin İlkeleri:

Etkin bir iletişimin gerçekleşebilmesi için mesajı gönderen kaynağın ve mesajı alan alıcının uyması gereken ilkeler şunlardır.

- Dikkat
- Anlama
- Kabul
- Tepki

9. İletişimde Bireysel (Üslup) Tarzlar

Kişilerin iletişim kurmada ve bu iletişimi sürdürmede gösterdikleri performans, iletişimde tarz olarak ifade etmektedir. Bunlardan başlıcaları şunlardır:

Soylu Tarz: Düşündüklerini söyleyen soylular, az sözcük kullanırlar, dobra kişilerdir.

Sokrat Tarz: Karar vermeden önce dikkatlice konuları tartışır. Alıntılar vererek konuşurlar, konunun detayları hakkında bilgi sahibi kişilerdir.

Yansıtıcı Tarz: İyi dinleyici, karşısındakini gücendirmekten korkarlar, duymak istediğiniz şeyleri

söylerler, “yufka yürekli, merhametli” denilen türden kişilerdir.

Yargıç Tarz: Soylu ve sokratik karışımı.

Düşündüklerini söylerler, detayları bilirler. Tartışmayı denetimi altına alır ya da baskın hale gelirler.

Aday Tarz: Sokratik ve yansıtıcı karışımı. Analitik ve konuşkan olmanın yanı sıra sıcak ve destekleyicidir.

Senatör Tarz: Hem soylu hem yansıtıcı tarz geliştirmişlerdir. İki tarzı birbirine karıştırmazlar.

10. İnsanlar arası Bireyler arası-Kişilerarası İletişim ve Davranış Tarzları

Kişilerarası iletişimde bireylerin, sergilediği değişik davranış tarzları söz konusudur.

Bunların başlıcaları;

Pasif Davranış: Birey, ilişkide başkalarının kazanmasını kendi kaybına yeğler. Kaybet-kazan anlayışına dayanan bir ilişki söz konusudur.

Saldırgan Davranış: Bireyde “Ne olursa olsun kazanan ben olmalıyım, benim istediğim olmalı” anlayışı vardır. Kazan-kaybet anlayışına dayanan bir ilişki söz konusudur.

Güvenli Davranış: İletişimde birey hem kendisinin hem de karşıdakilerin istek ve düşüncelerine saygılıdır. Kazan- kazan anlayışına dayanan bir ilişki söz konusudur.

11. Örgütsel İletişim Akımları (Formal İletişim Yolları):

Örgütlerde başlıca 4 tür formal iletişim yolundan söz edilebilir. Bunlar;

Yukarıdan Aşağıya (Dikey) İletişim: Hiyerarşik yapı içerisinde örgütün üst yöneticisinden başlayıp aşağı doğru süren iletişim çeşididir.

Aşağıdan Yukarıya (Dikey) İletişim: Bu iletişim çeşidi astların, yaptıkları işle ilgili üstleri bilgilendirmeleri ve yönetim hakkındaki görüşlerini ifade etmeleri şeklinde kendini göstermektedir.

Yatay İletişim: Eş düzeyde görev ilişkisi olan bireyler arasında gerçekleştirilen iletişimdir.

Çapraz İletişim: Ast-üst ilişkisi olmayan yönetici ile çalışanlar arasındaki iletişimdir.

Dikkat: Örgütsel İletişim Akımları (Formal İletişim Yolları) Kullanılan kanallara göre (kurumlarda iletişim) iletişim: olarak da anlatılmış ve sınavlarda aynı durum farklı adlandırma ile de sorulabilir.

İletişimin Sınıflandırılması:

Gerçekleşme türüne göre iletişim başlıca; sözlü iletişim ve sözsüz iletişim olarak sınıflandırılabilir.

1. Sözlü İletişim

En etkili iletişim türüdür. Duygu ve düşüncelerin dil

(sözle) ile aktarılır. Sözlü iletişim, sorun çözmeye yönelik bir süreç olup kişilerarası iletişimde önemli bir iletişim biçimidir.

Sözlü iletişim sürecinde uyulması gereken hususlar şunlardır:

Amacın iyi belirlenmelidir.

Sistematiği ve mantıklı konuşulmalıdır.

Not tutulmalı ve gerekirse özet hazırlanmalıdır.

Ses tonu ve hızı iyi ayarlanmalıdır.

Muhatab (iletişim kurulan kişi) dinlenmelidir.)

Jest ve mimikler kullanılmalıdır.

Sen Dili / Ben Dili: (Bencillik ve suçlama içeren ifadeler barındırır.) Bireyin olumsuz davranışları karşısında, suçlama, itham etme, yargılama, eleştirme ve mesajı alan kişide düşük benlik saygısı oluşturma içeren dile “sen dili” denir. İletişim kurulan kişinin olumsuz davranışı karşısında tecrübe edilen duyguları dile getirirken suçlayıcı ve değerlendirmeyen, bireyin kişiliğine değil davranışına dönük olan, iletişim sürecini zedelemeyen mesajları içeren dile “Ben dili” denir.

Dinleme Becerisi: iletişimin en önemli unsurlarından birisi de dinlemedir. Dinlemenin değişik türleri vardır. Bazıları;

I. Etkin Dinleme: Dinleyici; kendisini konuşanı yerine koyar, konuşanı yüreklendirici bir tutum içindedir, konuşanla göz teması kurar, dinlediğini bakışı ve el yüz hareketleri ile belli eder, konuşana cesaretlendirici sorular sorar, dinlerken notlar alır, konuşmacıya “anlaşıldım duygusunu yaşatır.

II. Görünüştü Dinleme: Bakınca dinliyormuş gibi görünüp, zihnen dinleyen başka şeylerle meşgul olmasıdır.

III. Seçerek Dinleme: Dinleyici, konuşmanın ilgisini çeken kısmını duyar, diğer kısımlarla ilgilenmez.

IV. Saplantılı Dinleme: Kendisine söylenenlerin çok önemi yoktur. Kişi kendi duygularının dışında söylenenleri duymaz.

V. Savunmacı Dinleme: Dinleyicinin, yapılan her konuşmayı kendisine saldırı olarak algıladığı ve savunma yaptığı durumdur. Bu tür dinlemede amaç konuşmadan faydalanmak değil, kendisine yönelik saldırı olup olmadığını tespit etmektir.

VI. Tuzak Kurucu Dinleme: Dinleyicinin, konuşmacının açığını arama amaçlı olarak dinlediği, konuşmacıyı sorularıyla zorda bırakmaya çalıştığı dinlemedir. Dinleyici konuşmacının açıklamalarını ortaya çıkarmak için fırsat arar.

VII. Yüzeysel Dinleme: Dinleyici, genel konu ve içerik hakkında bilgilenmeyi yeterli görüp konuşmanın ayrıntıları ile ilgilenmez. Dinleyici, konuşmanın ana mesajını alamaz, kaçırabilir.

VIII. Nezaketen Dinleme: Dinleyici konuşmacının anlattıklarına karşı ilgi ve ihtiyaç duymadığı halde konuşmacıya ayıp olmasın diye dinler. Konuşmacıda dinleniyormuş izlenimi uyandırır.

2. Sözsüz İletişim:

Daha çok beden dili ile gerçekleştirilen, sözlü iletişimi desteklemek ve pekiştirmek amacıyla kullanılan ve iletişime sözsüz iletişim denir. Söz ile ifade edilemeyen (jest-mimik, ses tonu, duruş, renk, kıyafet, fiziki mekân vs.) öğelerin tamamını kapsar.

Sözsüz iletişimin başlıca özellikleri şunlardır;

Toplumsallaşma neticesinde kazanılır.

Duyguları etkili biçimde aktarır.

İletişim yokluğunu olanaksız kılar. (Yani seviyesi değişe de iletişimi gerçekleştirir.)

Sözsüz iletişimde her davranış farklı bir mesaj yansıtır.

İnsanlar arasındaki ilişkileri belirler ve tanımlar.

Sözlü iletişim ürünlerinin içeriği hakkında bilgi verir.

Sözlü olarak aktarılan mesajlara göre beden diliyle verilen mesajlar daha etkili ve güvenilirlerdir.

Kültüre hasır.

Sözsüz iletişim belirsizdir.

Farklı anlamlı iletişime imkân verir.

Sözlü iletişimin bir kısmı eğitim ile değiştirilebilir.

Dikkat:

Sözsüz iletişim; beden dili, nesnel iletişim ve yazılı iletişim olarak 3 grupta toplanabilir.

a. Beden Dili:

Beden dili duygu ve düşüncelerimizin yansımasıdır.

Beden dili jest (beden hareketleri) ve mimiklerle (yüz ifadeleri) gerçekleşir.

El, kol, baş, gövde, bacak ve ayak hareketleri, beden genel duruşu, göz teması, oturmak için kullanılan yer, giyim, bakım ve makyaj, oturma biçimi, kullanılan aksesuarlar, kişiler arası mesafe beden dilinin öğeleridir.

Çevrede olumlu izlenim yaratacak beden dilinin başlıca özellikleri şöyledir:

Göz Teması, Yüz İfadesi, Baş Hareketleri, Jestler, Beden Duruşu (Postür), Yakınlık, Yöneliş, Bedensel Temas, Dış Görünüş.

b. Nesnel İletişim:

Sözlü iletişim dışında diğer nesnelerin kullanıldığı iletişim türüdür. Kişiler arası mesafe, oturuş yürüyüş biçimi, kıyafet ve aksesuarlar ile renkler nesnel iletişim unsurlarıdır.

I. Kişiler arası mesafe:

İletişim yolu olan kişiler arası mesafe dört grupta ele alınabilir:

Özel Mesafe (Mahrem alan / 30 - 35 cm): Bireye en yakın alandır.

Anne, baba, kardeş, eş, çocuklar gibi duygusal açıdan yakın olunan kişilerin yaklaşp kullanabildiği mesafedir.

Samimi Mesafe (Kişisel alan / 35 – 120cm):

Birbirlerini tanıyan ve rahat konuşabilen bireylerin yaklaşp kullandığı mesafedir. Samimiyeti ve yakınlığı ifade eder. Özel işlerin tartışılmasına ve dostlara ayrılan alandır.

Sosyal Mesafe (120 – 350 cm): Günlük hayatla ilgili her şeyin rahatça konuşulduğu ve resmi işlerin yürütüldüğü alandır. Ast-üst, satıcı-müşteri, çalışma arkadaşları ve geneldeki sosyalleşme etkinlikleri için ayrılan alandır.

Topluma Açık Mesafe (Genel alan / 350 cm +...):

Tanımadığımız kişiler için geçerli olan bu mesafe, tanıdık kişiler söz konusu olduğunda uzak durma isteğini yansıtır. Mesafe yaklaşık 10 m geçmesi halinde karşılıklı iletişim ve ilişki güçleşir.

II. Oturuş ve Yürüyüş Biçimi: İletişim içinde bulunan bireylerin oturuş biçimi ile muhataplarına mesaj vermesi yoludur.

III. Kıyafet ve Aksesuarlar: İletişim içinde bulunan bireylerin kıyafet ve aksesuarlar ile muhataplarına mesaj vermesi yoludur.

IV. Renkler: İletişim içinde bulunan bireylerin kıyafetlerinde tercih ettiği renkler ile muhataplarına mesaj vermesi yoludur.

c. Yazılı İletişim: Yazılı olarak iletinin aktarılmasıdır.

Telgraf, faks, kısa mesaj, mektup, kart, davetiye, e-posta, kitap, dergi, gazete gibi kişilerarası olabileceği gibi; resmi kurumlarda olduğu gibi kurum içi yazılı iletişim biçiminde de olabilir.

B. YÖNETİMDE İNSAN İLİŞKİLERİ

Çatışmaları olabildiğince ortadan kaldırarak çalışma hayatında uyumlu ilişkileri kurmak İnsan ilişkileri bilgisinin başlıca amacıdır.

Yönetimde İnsan İlişkileri; kurumun/kuruluşun/ örgütün amaçlarını gerçekleştirmeye ve çalışanların gereksinimlerini karşılamaya yönelik kurumun çalışanları arası etkileşimler dizisidir.

Etkileşim, ilişki ya da etkileşim dizisidir. Birbiriyle ilişki kurmak isteyen insanların karşılıklı olarak etki alış verişidir, etkilenme sürecidir.

Yönetimde insan ilişkilerin amacı, kurumun ya da örgütün etkili olmasına katkıda bulunmaktır.

Etkililik, Bir amaca ya da istenen düzeye ulaşmak

amacıyla gereken bütün yöntem ve araçları sağlamaktır. Örgütsel etkililik ise, örgütün var gücünü ve bilimsel yöntemleri kullanarak örgütsel amaçların hedeflenen ve planlanan düzeyde gerçekleştirilmesidir.

Yönetsel etkililik, kurumun veya örgütün, üretmeyi amaçladığı ürünlerin planlanan nicelikte ve nitelikte üretilmesini sağlayacak biçimde yönetilmesidir.

Yönetimde Örgütün Yapısı

Yönetim erkinin faaliyet gösterdiği örgütün yapısı iki bölümden oluşmaktadır. Bunlar;

1. Örgütün teknik bölümü: Araç, gereç, makine, bina, tesis, üretilmiş ürün gibi maddesel öğeleri ile çalışanların ilişkilerini ifade eder.

2. İnsan ilişkileri bölümü: Bu bölüme daha çok çalışanların toplumsal çevresiyle olan ilişkileri ve bu ilişkilerin geliştirilmesi, yönetimde insan ilişkilerinin konusu ifade edilmektedir. Bu kısım çalışanlarla onların işlevsel ve toplumsal çevresi arasındaki ilişkilerden oluşur.

Yönetimde İnsan İlişkilerinin İlkeleri

Yönetimde insan ilişkilerinin bütün örgütlerde olması gereken temel ilkeleri vardır. Bunlar:

- Yönetimde insan ilişkileri insan insana ilişkidir.
- Yönetimde insan ilişkileri yetişkin yetişkine bir ilişkidir.
- Yönetimde insan ilişkileri ilişki kurulan kişiyle anlamdaş olmayı gerektirir.
- Yönetimde insan ilişkileri hoşgörüyü gerektirir.
- Yönetimde insan ilişkileri ilgi gerektirir.
- Yönetimde insan ilişkileri dostluk ister.
- Yönetimde insan ilişkileri ben değil “biz” olmayı gerektirir.
- Yönetimde insan ilişkileri güven ister.
- Yönetimde insan ilişkileri yönetimde saydamlık ister.
- Yönetimde insan ilişkileri adalet ister.
- Yönetimde insan ilişkileri, insanın kendisini bilmesini gerektirir.

Yönetimde İnsan İlişkilerinin Türleri

Yönetim sürecinde insan ilişkileri ve yaptığı işleve göre farklı türlerde gelişebilir.

1. Alışveriş ilişkileri; örgütün girdilerini alırken ve çıktılarını verirken ilgililerle çalışanlar arasında gelişir. Bu tür ilişkiler aynı zamanda halkla ilişkiler olarak da adlandırılabilir.

2. İş akımı ilişkileri; bir işin birden çok iş kişi (iş gören) tarafından yapılması sırasında çalışanlarla arasında oluşur.

3. Hizmet ilişkileri; çalışanlara örgütçe sunulan hizmetlere ilişkindir; ödeme, özendirme, ısıtma,

aydınlatma, sağlık, temizlik, yemek gibi hizmetler sunulurken hizmeti sunanlarla alanlar arasında oluşur.

4. Danışmalık ilişkileri; örgütte yer alan yönetici, danışman, uzman ve ustaların çalışanlara kılavuzluk etmesi sırasında ortaya çıkar.

5. Denetleme ilişkileri; yönetici ve denetmenlerin astlarını denetlemesi sırasında oluşur.

6. Yetiştirme ilişkileri; örgütün hizmet içi eğitim etkinliklerinde eğitmenlerle eğitilenlerin arasında gelişir.

7. Yenileştirme ilişkileri; örgütün yapı, işlev ve süreçlerinin yeniden yapılandırılmasında ya da geliştirilmesinde oluşur.

Yönetimde Çalışan Tutumuna (Tavır-Yaklaşma Biçimi) Etki Eden Faktörler

Bireyin bir kişi veya olayda tepki gösterme durumu tutum-tavır olarak adlandırılır. Tutumları, yaşanan çevre, cinsiyet, yaş, eğitim, kişinin inançları ve kişisel özellikleri etkiler. İnançlar da tutumları şekillendirir. Bu yüzden tutumların değiştirilmesi, inançların değiştirilmesine bağlıdır. Tutumlar; insan davranışlarını, bilhassa çalışma ortamındaki davranışlarını, ihtiyaçları ve işle ilgili beklentileri etkilemektedir.

1. İhtiyaçlar

İhtiyaçlar konusunda en yaygın referans noktası Maslov'un çalışmasıdır.

Maslov ihtiyaçları önem derecesine göre öncelik açısından şöyle sıralamıştır:

1. Fizyolojik ihtiyaçlar,

2. Korunma

3. Sevgi

4. Kendine değer verme

5. Kendini gerçekleştirme

Bu ihtiyaçların biri giderilmedikçe, diğeri ortaya çıkmaz. İnsanların çalışma ortamındaki ilişkilerinde sevgi, kendine değer verme (saygı görme) ve kendini gerçekleştirme, yeteneklerini ortaya koyma ihtiyacı en fazla talep edilen ihtiyaçlar olarak görülmektedir.

2. İşle İlgili Beklentiler

İşe başlama: işe henüz başlayan çalışanların karşılanış biçimi, iş konusunda aydınlatılması çalışma arkadaşlarıyla tanıştırılması işe karşı ilk izlenimlerin yönünü olumlu veya olumsuz olarak belirler.

İşin Çalışana Uyması-İş Doyumu: İşin kişinin yetenek ve beklentilerine uygun olması iş görenin tutumunu etkiler

İş doyumsuzluğu: İş doyumsuzluğu daha gizli biçimlerde verimsizlik, işi yavaşlatma, disiplin sorunları ve diğer örgütsel sorunların ardında yer alır. Çalışanda tatminsizlik, huzursuzluk ve isteksizlik yaratır.

Ücret: Ücretin tatminkâr ya da eksik olması çalışanın tutumunu etkiler.

Moral: Bir insana veya insan grubuna hâkim olan iklim veya atmosferdir. Kişinin ruhsal doygunluğu olarak da ifade edilebilir.

Çalışma Ortamı: Çalışanın içinde bulunduğu ortam tutumunda olumlu ya da olumsuz olarak etki sağlar.

Çalışan İlişkilerini Etkileyen Yönetim Davranışları
Çalışanların iş yerinde işverene karşı davranış ve tutumlarını etkileyen tutumlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bilgi verme: Çalışanın ihtiyaç duyduğu bilgilerin verilmesi; işin düzgün yürütülmesi, karışıklıkların ve yanlış anlaşılmalara olmaması ve ilişkilerin sağlıklı yürütmesi için gereklidir.

Yöneticiye Güven Duyma: Çalışanın yöneticiye güven duyması gereklidir.

Emrin verilişi: Çalışana verilecek emirler açık, anlaşılır, çalışanın bilgi, yetenek ve uzmanlık alanına uygun ve birlikte çaba göstermeyi sağlayacak biçimde verilmelidir.

İstikrarlı disiplin: Çalışana yöneltilecek disiplin, çalışma ortamında uygulanacak disiplin, cezalandırmadan çok, kuralları benimsetme, doğru yapılanları destekleme şeklinde olmalıdır. Çalışanın hangi durumlarda destekleneceğini bilmesi, güvenli olmasını sağlar.

Yönetime katılma: kurumda yapılacak işin planlanmasında o işi yapan çalışanın fikrini almak, hem sorumluluğun çalışan tarafından bilinmesine hem de işin düzenli, severek ve doyumlu yapılmasına imkân verir.

Eğitimde verim Düşüklüğüne Etki Eden Faktörler

İnsana yönelik ve insan tarafından yapılan bir faaliyet olması bakımından ciddi bir önemi haiz olan eğitimde mümkün olduğu kadar yüksek verim alınmaya çalışılmalıdır. Çeşitli nedenlerle verim düşüklüğü gerçekleşebilir. Eğitimde verim düşüklüğüne etki eden faktörlerin başlıcaları şunlardır;

- Uygulanan eğitim programlarının ağır ve katı oluşu
- Eğitimde kullanılan ölçme ve değerlendirme yöntemlerindeki ilkel Eğitim felsefesi bakımından yetersizliği
- Eğitim yöneticilerinin ve öğretmenlerden kaynaklanan eksiklikler olarak sıralanabilir.

Güdülenme - Motivasyon

Yönünü ve öncelik sırasını da belirleyerek, bireyleri bilinçli ve amaçlı eylemlerde bulunmaya yönelten, iç ya da dış etkenlere motivasyon adı verilir. Güdü ya da motiv kişilerin belirli davranışlarının nedenlerini açıklayan ve davranışla sonuçlanan dürtü ya da itici güçlerdir.

Motivasyonun üç temel özelliği bulunmaktadır:

- Harekete geçirici, Hareketi devam ettirici,
- Hareketi veya davranışları olumlu yöne yönettiricidir.
- Motivasyon süreci insan davranışlarının belirlendiği, etkilendiği ve açıklandığı bir yönetim sürecidir.

Motivasyonun Şartları

1. İnanmak (İnanmayan başaramaz.)
2. Özgüven (Güvenmeyen yapamaz.)
3. Gizli Yetenekleri Ortaya Çıkarma (kendimizi keşfetmek başarıyı müjdelere.)

Motivasyon Çeşitleri

Bilinen belirli başlı motiv (güdü, özendirici) çeşitleri şunlardır;

- 1. İç Motivler:** bireylerin doğal nitelik taşıyan ihtiyaçlarından kaynaklanan bilinçsiz davranışlardır.
- 2. Fizyolojik Motivler:** Bireyin yaşamını sürdürmesi için gerekli olan temel ihtiyaçlardan kaynaklanmaktadır. Bireylerin temel motivasyonlarıdır.
Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde ilk sırada yer alan ve bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli ve zorunlu olan ihtiyaçlardır (Beslenme, barınma, giyinme, ısınma gibi).
- 3. Sosyal Motivler:** Toplumun değerli olarak gördüğü olgulardır. Gruba üye olmak, tanınmak, başkalarına yardım etmek, sevmek, sevilme, beğenilmek gibi bireyi harekete geçiren sosyal içerikli duygu ve düşüncelerdir. Sosyal motivler toplumun özelliklerine göre değişiklik gösterebilir, bireylerin kişilik yapısına göre farklı zamanlarda ve değişik önem ve biçimde oluşabilirler.
- 4. Psikolojik Motivler:** Doğuştan ya da sonradan eğitim, öğretim ve toplumsal değerlerle oluşan; bireylerin kişilik ve davranış modellerini oluşturan, motivlerdir. Bu motivlerin nedenini anlamak çok güçtür. Çünkü bireyler bir olayı her zaman aynı şekilde algılamadıkları gibi her bireyde farklı farklı algılamaları çok olasıdır.

Motivasyonda Özendirici Araçlar

Çalışma hayatında çalışanı teşvik eden, motive eden araçlar bulunmaktadır. Bunlar kimi işveren kimi de birlikte çalıştığı iş arkadaşları tarafından uygulanırken kimi de kendisi tarafından uygulanabilir.

- 1. Örgütsel ve Yönetimsel Araçlar**
 - Yetki ve Sorumluluk Dengesi
 - Amaç Birliği
 - Eğitim ve Yükselme
 - Kararlara Katılma
 - İletişim
 - İş Genişletme (1. İş görene daha fazla görev ve sorumluluk vermek, 2. İş görenin yetkisini artırmak ve bunu ilgili diğer iş görenlere duyurmaktır.)
 - İş Zenginleştirme (Mevcut çalışma ortamının ve

koşullarının daha cazip hale getirilmesidir.)

• Yarı Otonom Çalışma Grupları (İş göreni grupla çalışmaya yönlendirmek.)

- Müzik Eşliğinde Çalışma
- Fiziksel Koşulların İyileştirilmesi

2. Ekonomik Araçlar

- Ücret Artışı
- Primli Ücret
- Karara Katılma
- Ekonomik Ödül

3. Psiko-Sosyal Araçlar

- Çalışmada Bağımsızlık
- Sosyal Katılma
- Değer ve Statü
- Gelişme ve Başarı
- Çevreye Uyum
- Öneri Sistemi (Öneri reddedilebilir ama öneriyi getiren reddedilmemelidir. Yönetici, iş görene önerisi hakkındaki görüşlerini açıkça söylemeli, reddedilme gerekçelerini açıklamalı ve onu yeni öneriler için cesaretlendirmelidir.)

• Psikolojik Güvence (Psikolojik ve sosyal ihtiyaçlar karşılanmalıdır.)

• Sosyal Uğraşlar (Gezi, yarışma, kutlamalar, sosyal faaliyetler vb.)

Yöneticilerin Kullandıkları Özendirme (Motivasyon) Araçları

Çalışma hayatında yöneticilerin çalışanlara karşı kullandıkları başlıca özendirme araçları şunlardır;

1. Kötücül (Şık olmayan her türlü çekişmeyi destekleyen) Rekabeti Ortadan Kaldırmak
2. Maddi ve Manevi Teşvikler
3. Açık İletişim
4. Geri Besleme
5. Yöneticinin Davranışları
6. Kararlara Katılım ve Sorumluluk Vermek
7. Makul İşe Alma Uygulamaları (Aşırı sınav ve denemeler çalışanı işten soğutur.)
8. Performans Değerlendirmeleri Yerine Hedef Belirleme Oturumları
9. Çalışanların Güçlü Yönlerine Odaklanmak
10. Çalışmayı Takdir Etmek ve Ödüllendirmek
11. Yükselme Olanakları Sağlamak
12. İşinin Önemli Olduğunu Hissettirmek
13. Çalışanların Şikâyetlerini Dikkate Almak

Motivasyon Teorileri ve Katkıları

Motivasyon teorilerini iki ana grupta toplamak mümkündür.

Birinci grup, Kapsam Teorileri (içsel faktörlere ağırlık

veren teoriler),

İkinci grup da Süreç Teorileri (dışsal faktörlere ağırlık veren teoriler)'dir.

1. Kapsam Teorileri

- a. İhtiyaçlar Hiyerarşisi Yaklaşımı – Öncüsü Abraham Maslow
- b. Çift Faktör Teorisi (Hijyen - Motivasyon Teorisi) – Öncüsü Frederick Herzberg
- c. Başarma İhtiyacı Teorisi - Öncüsü David McClelland
- d. Erg Yaklaşımı - Öncüsü Clayton Alderfer

2. Süreç Teorileri

- a. Sonuçsal Şartlandırma (Davranış Şartlandırma) Yaklaşımı- Öncüsü B.Frederic Skinner
- b. Bekleyiş (Beklenti) Teorileri – Öncüsü Victor Vroom ve Lawler-Porter
- c. Eşitlik Teorisi - Öncüsü J. Stacy Adams
- d. Amaç Teorisi - Edwin Locke

1. Kapsam Teorileri

Bu teoriler, kişinin içinde bulunan ve kişiyi belirli yönlerde davranışa sevk eden faktörleri belirlemeye ağırlık vermektedir. Temelinde "Eğer yönetici işgöreni belirli şekillerde davranmaya zorlayan bu faktörleri anlayabilir ve kavrayabilirse, onları örgütün amaçları doğrultusunda davranmaya sevk edebilir" varsayımı yatmaktadır.

a. İhtiyaçlar Hiyerarşisi Teorisi-(A. Maslow): Bu teoriye göre, kişiler belirli ihtiyaçlara sahiptir ve onları tatmin edecek şekilde davranır (Fizyolojik ihtiyaçlar, Güvenlik ihtiyacı, aidiyet- yakınlık-sosyal ihtiyaçlar, Ego-kendine saygı ihtiyacı, kendini gerçekleştirme ihtiyacı).

b. Çift Faktör Teorisi-(F. Herzberg): Bu teoriye göre, motivasyon-Hijyen Teorisi olarak da bilinmektedir. Temel motivasyon faktörü ihtiyaçlardır. Bazı faktörler motive etmez ancak motivasyonun varlığı için gereklidirler.

c. Başarma İhtiyacı Teorisi-(D.C. Mc Clelland): Bu teoriye göre, bireyin performansı büyük ölçüde başarı gösterme ihtiyacına bağlıdır. Kişi üç grup ihtiyacın etkisi altında davranış gösterir. Bunlar: İlişki kurma ihtiyacı, Güç kazanma ihtiyacı, Başarma ihtiyacı.

d. Erg Yaklaşımı-(C.Alderfer): Bu teoriye göre, kişiler kademe kademe ihtiyaçlarını tatmin etmek üzere çalışırlar. Maslow'un ihtiyaçlar tasnifini basitleştirerek geliştirmiş olduğu motivasyon yaklaşımıdır. Önce alt düzey ihtiyaçlar tatmin edilmeli, daha sonra üst düzey ihtiyaçlar tatmin edilmelidir. Üç tür ihtiyaç üzerinde durmaktadır: Var olma ihtiyacı (Yiyecek, içecek, barınma ihtiyaçları vs.), Sosyal İlişki ihtiyacı, Gelişme ihtiyacı (Başarı elde etme, tanınma, kabul edilme vs).

2. Süreç Teorileri

Bu bağlamda yer alan teoriler kişilerin hangi amaçlar tarafından ve nasıl motive edildikleri ile ilgilenmektedir. Cevaplandırmaya çalıştıkları temel soru “Belirli bir davranışı gösteren kişinin, bu davranışı tekrarlaması (veya tekrarlamaması) nasıl sağlanabilir?” dir. Bu gruptaki teorilere göre içsel faktöre ek olarak pek çok dışsal faktör de kişinin davranışı ve motivasyonu üzerinde rol oynamaktadır.

Sonuçsal Şartlandırma (Davranış Şartlandırma)

Teorisi- (B.F.Skinner): Bu teori, davranışların karşılaştığı sonuçlar tarafından şartlandırıldığı varsayımına dayanmaktadır. Belirli ödül ve ceza uygulaması ile arzu edilen davranışlar kuvvetlendirilir, arzu edilmeyen davranışlar zayıflatılabilir anlayışı vardır. Sonucun çeşidine göre kişi aynı davranışı tekrar gösterecek veya göstermeyecektir. Belirli olumlu davranışları göstermek ve onları pekiştirmek alışkanlık haline getirmek için başlıca dört yöntemin varlığından söz edilebilir; olumlu pekiştirme, olumsuz pekiştirme, ortadan kaldırma ve cezalandırmadır.

Bekleyiş(Beklenti) Teorisi (V.Vroom/Lawler-

Porter): Bu teori, bireyler iş ile ilgili ödüllere belirli bir değer biçer. Ayrıca sarf edilecek gayret ile iş başarma ve ödülü elde etme arasındaki ilişkiler konusunda belirli bekleyişlere sahiptir.

1. Vroom’un Bekleyiş Teorisi: Bir kişinin belli bir iş için gayret sarf etmesi, iki faktöre bağlıdır.

I. Valens (ödül arzusu); Örgütte görevli bir kişinin belirli bir gayret sarf ederek elde edeceği ödülü-ücreti arzulama derecesini belirtir. Belirli bir ödül farklı kişiler tarafından farklı şekillerde arzulacaktır. Kişilerin bir ödüle verdikleri değer, bir bakıma, ödülün onların ihtiyaçlarını tatmin etme değerini de gösterir.

II. Bekleyiş; örgütte yer alan bireyin, belirli bir

gayretin belirli bir ödülle ödüllendirileceği hakkında algıladığı bir olasılığı ifade eder. Eğer birey gayret sarf etmekle belirli bir ödülü elde edebileceğine inanıyorsa ve bunu bekliyorsa, daha fazla gayret sarf edecektir.

2. Lawler-Porter Modeli: Vroom’un bekleyiş teorisi modelini esas almakta, fakat bazı noktalarda bu modele ilaveler yapmaktadır. Bireyin motive olma derecesi Valens ve bekleyiş tarafından etkilenmektedir ancak bireyin yüksek bir gayret göstermesi otomatik olarak yüksek bir performans ile sonuçlanmaz. Araya iki yeni değişken girmektedir:

I. Bireyin gerekli bilgi ve yeteneğe sahip olması; Örgütte yer alan birey gerekli bilgi ve yetenekten yoksunsa, ne kadar gayret sarf ederse etsin performans gösteremeyecektir.

II. Bireyin kendisi için algıladığı rol; Örgütteki her işgörenin, performans gösterebilmek için uygun bir rol anlayışına sahip olmak zorundadır. Aksi halde çeşitli rol çatışmaları ortaya çıkacak, bu durum da iş görenin performans göstermesini engelleyecektir.

Eşitlik Teorisi (J.S.Adams): Örgüt içinde yer alan bireyler gösterdikleri çaba ve elde ettikleri sonuçları aynı iş ortamında başkalarının sarf ettiği gayret ve elde ettikleri sonuç ile karşılaştırır. Bireyin iş başarısı ve tatmin olma derecesi çalıştığı ortamla ilgili olarak algıladığı eşitlik veya eşitsizliklere bağlıdır.

Amaç Teorisi (E.Locke): Örgüt tarafından belirlenen amaçların ulaşılabilirlik dereceleri ile kişilerin gösterecekleri performans ve motivasyon arasında ilişki vardır. Erişilmesi zor ve yüksek amaç belirleyen bir birey, elde edilmesi kolay olan amaçlar belirleyen bir bireye oranla daha yüksek performans gösterecek ve daha fazla motive olacaktır.

TÜRK EĞİTİM-SEN
A K A D E M İ

MEB

GÖREVDE YÜKSELME
SINAVLARINA HAZIRLIK

YÖNETİMDE LİDERLİK VE **ORGANİZASYON**

SUNUŞ

Değerli Üyemiz;

MEB Görevde Yükselme Sınavlarına hazırlık içeriğimiz; sınav konuları kapsamında, alanında uzman yazar komisyonumuz tarafından hazırlanmıştır.

Anlatılan konuların somutlaşması için konuların arasına püf noktalar, pratik çözümler, yazar notları ve tablolar eklenmiştir.

Sadeleştirilmiş ve ihtiyaca göre hazırlanmış öz ve net bilgilerden oluşan bu yayınınızın sınava hazırlanan siz değerli üyelerimize katkı sağlamasını diliyoruz.

Talip Geylan

TÜRK EĞİTİM-SEN GENEL BAŞKANI

YÖNETİMDE LİDERLİK VE ORGANİZASYON

LİDERLİK

Belirli amaçlara yönelmiş bulunan insan grubunun hedeflere doğru yönlendirilmesi ayrı bir beceri ve ikna etme yeteneğini gerektirir.

Buna göre Önderlik veya Liderlik; Bir grup insanı belirli amaçlar etrafında toplayabilme ve bu amaçları gerçekleştirmek için onları harekete geçirme bilgi ve yeteneklerinin toplamıdır denebilir.

Lider ile ilgili bazı tanımlar şunlardır.

- Lider, bir amaca doğru örgüt çalışanlarını peşinden sürükleyen ve onları belirli amaçlar doğrultusunda davranışa sevk eden kişidir.
- Liderlik; “insanları zor kullanmadan belirli yönlerde doğru harekete geçirmedir”
- Liderlik; “problemleri gerçekçi bir gözle görmek ve alternatif çözüm önerilerini geliştirmeye yönelik kişisel yeteneklere sahip olmaktır”.
- Liderlik; “Örgütü amaçlarına ulaştırmak için yöneticinin taşıması gereken yönetsel yetki ve kişisel yeterliliğin ürünüdür”.
- Liderlik; “örgütün amaçları ile personelin beklentileri ve gereksinimlerini uyumlaştıran ve bunları davranışa dönüştürme yeteneği bulunan yönetsel beceriler bütünüdür”.
- Liderlik; “Örgütün bütün unsurları ile birleştiren (kültürel, ekonomik, moral, sosyal) ve ortak bir algı dayanağı yaratan bir iletişim yeteneğidir”.

Lider ile yönetici arasında ciddi farklar vardır.

Lider, kendi karizması, becerisi ve bilgeliği ile bireyleri yönlendirirken; yönetici elindeki yetkiyi yasaların desteği ile kullanarak kitleleri etkilemektedir.

Liderliğin özellikleri ilgili bazı önemli noktalar şöyledir:

- Liderlik, değişim ve dönüşüm yapabilme işidir.
- Liderlik, insanları kendi istekleri ile davranışa sevk edebilme, insanlara ileriye bakarak ulaşmaya değer saydıkları hedefler verebilme yani “sanat” yani ağır basan bir iştir.
- Liderlik sürecinde liderin görev tanımı yoktur.
- Liderlik, hedeflerin ve yapılacak işlerin belirlenmesi ile ilgilidir. Liderlik sürecinde, formel (kurallara bağlı) örgüt yapısı şart değildir. Liderlik, insanları etkileyebilme ve harekete geçirebilme işidir.
- Lider, başkalarına iş yaptırma gücünü yasal yetkilerden değil, kişisel özelliklerden ve içinde bulunduğu koşullardan alır.
- Lider, içinde bulunduğu gruptan doğar ve aynı grubu davranışa yöneltir.

- Lider, amaçları kendisi saptamaktadır.
- Lider, bağlı bulunduğu grubun amaçlarını belirleyen ve bu amaçlar doğrultusunda grup üyelerini etkileyen ve davranışa yönelten kişidir.

Yöneticinin belirgin özellikleri ise şöyle ifade edilebilir.

- Yönetici, Eğitim, ölçme, süreçler vb. dayanan “bilsimsel” yani ağır basan bir işidir. Yönetim sürecinde yöneticinin görev tanımı bulunmaktadır.
- Yönetim, tanımlanmış hedeflere ulaştıracak işlerin en etkin şekilde yaptırılması ile ilgilidir. Yönetim, formel (kurallara bağlı) bir örgüt yapısı içinde gerçekleşir.
- Yönetim, bir meslek uygulamasıdır.
- Yönetici, gücünü yasa, yönetmelik, tüzük gibi biçimsel yapıdan alır. Yönetici, başkaları tarafından göreve getirilir.
- Yönetici, başkalarının saptadığı (örneğin işverenin ya da kurumun) amaçlara hizmet eder.
- Yönetici, başkaları adına çalışan, önceden belirlenen amaçlara ulaşmak için çaba harcayan, işleri planlayan, uygulatan ve sonuçları denetleyen kişidir.

Liderlik Teorileri

1) Özellik Teorisi

Liderin sahip olduğu özellikleri, o kişinin lider olmasını sağlayan faktör olarak ifade eden bu teori; Zekâ, Özgüven, Kararlılık, Dürüstlük, Sosyalleşebilme yeteneği gibi çeşitli özelliklere sahip olmayı bir bireyin lider olabilmesi için ön koşul olarak kabul eder.

2) Davranışsal Liderlik Teorileri

Özellikler teorisinin aksine davranışsal liderlik teorileri; eğitimle bireylere liderlik özelliklerinin kazandırılabilceğini, liderliğin doğuştan gelen bir ayrıcalık olmadığını öne sürmektedir.

Liderlerin belirgin ve benzer ne tür davranışlar gösterdiklerini ortaya koymak bu teorilerde temel amaç olarak öne çıkmaktadır.

Davranışsal liderlik teorileri davranışlarla liderliği açıklamaya çalışmayı hedeflemiştir.

Üniversitelerinde davranışsal liderlik teorileri ile ilgili çeşitli araştırmalar yapılmıştır.

Bu araştırmalara göre;

Liderlik davranışına ilişkin farklı boyutların belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yapılan değerlendirmelerde bu boyutlar iki temel nokta etrafında toplanmıştır.

Araştırmalara göre ortaya çıkan iki temel boyut; kişiyi dikkate alma (birey yönelimlilik) ve inisiyatif (görev yönelimlilik) olarak ifade edilmektedir.

Bu araştırmayı yapan bilim insanları araştırmadaki amacı davranışsal özelliklerle performans arasında

bağlantı kurmak olarak dile getirir.

Başka bir üniversite araştırmasında ise liderlik davranışına ilişkin iki boyut ortaya koyulmuştur. Bu boyutlar kişiye yönelik davranış ve işe yönelik davranış olarak adlandırılmaktadır.

3) Durumsal liderlik teorileri

Bu teoriye göre, etkili liderlik ile örgütün içinde bulunduğu çevre koşulları arasında yakın bir ilişki vardır. Çevre koşulları liderin liderlik tarzını ve davranışlarını etkilemekte ve şekillendirmektedir.

Durumsal liderlik teorisi bağlamında lider değişen ortama uygun özellikler taşımali ve mümkünse kendisini çevre koşullarına hızlı bir şekilde adapte edebilmelidir.

Durumsal liderlikle ilgili öne çıkan iki temel teori mevcuttur. Bunlar:

a) Fred Fiedler'in Etkin Liderlik (Önderlik)

Modeli

Bu modele göre liderlerin davranışlarının etkinliğini belirleyen üç önemli duruma bağlı değişken bulunur. Bunlar:

Lider ile lideri takip edenler (izleyiciler) arasındaki ilişkiler, Liderin Gerçekleştireceği (Başarılacak) İşin Niteliği,

Liderin Örgütteki Konumuna (Mevkiye) Dayanan Otoritesinin Derecesi

b) Yol-amaç teorisi

Liderin görevi takipçilerinin amaçlarına ulaşmaları için gerekli olan bilgi, destek ve diğer kaynakları sağlamak ve onlara yol bu teoride ana ilkedir.

Yol-amaç teorisine göre, liderlerde bulunması gereken dört çeşit liderlik davranışı vardır:

- Yönlendirici Lider
- Destekleyici Lider
- Katılımcı Lider
- Başarıya Yönelik Lider

İzleyenlerin kişilik özelliklerine, izleyenler üzerinde oluşacak zaman ve çevre baskısına, ayrıca işin niteliği gibi faktörlere göre liderin sergilediği davranışlar, değişmektedir.

Liderlik Tarzları

1) Geleneksel Liderlik Tarzları

a) Otokratik Liderlik

Otokratik liderler, ona bağlı çalışanları-astlarını, emir vererek ve hatalarını eleştirerek motive ederler.

Otokratik lider, örgütte katılımcılığı desteklemez ve tüm yetkiyi elinde bulundurmaya çalışır.

b) Demokratik- Katılımcı Liderlik

Demokratik lider, çalışanları yaptıkları işler hakkında

bilgilendirir, fikirlerini söylemeleri ve öneri getirmeleri için onları cesaretlendirir.

Demokratik lider, her konuda takipçilerin fikrini alır ve katılımcılığı benimser.

Demokratik lider, sahip oldukları yönetim yetkisini grup üyeleriyle paylaşma eğilimi gösterir.

c) Tam Serbestlik Tanıyan- Liberal Liderlik

Tam serbestlik tanıyan- liberal liderler, takipçilere hiç müdahale etmeden onlara tam bir serbestlik tanırırlar.

Tam serbestlik tanıyan- liberal liderler, sahip oldukları yönetim yetkisini pek kullanmazlar. Yani kendilerine verilen gücü kullanmaz ve sorumluluk almazlar.

Tam serbestlik tanıyan- liberal liderler, grup üyelerini kendi hallerine bırakırlar ve her çalışanın kendisine verilen kaynaklar dâhilinde amaçları belirlemelerine, plan ve programlarını yapmalarına imkân vererek onların hedefleri gerçekleştirmelerini beklerler.

2) Çağdaş Liderlik Tarzları

a) Karizmatik Liderlik

Kavram olarak karizma; kişinin ya da liderin, iletişimde bulunduğu diğer kişilerin güvenini, beğenisini, takdirini kazanma yetisi ile onlar üzerinde etkileyici bir güce sahip olması şeklinde tanımlanmaktadır.

Karizmatik liderler, kendine oldukça fazla güvenen, vizyonlarını açıkça belirten ve ortamda gereksinim duyulan etkileyici güce sahip kişiler olarak ifade edilebilir.

b) Etkileşimci Liderlik

Etkileşimci liderlerin önceliği çalışanların daha verimli ve etkin şekilde faaliyet göstermesini sağlamaktır.

Etkileşimci liderler bilhassa örgüt üyelerinin fiziksel ve güvenlik gereksinimleri üzerine odaklanır.

Etkileşimci liderler örgüt üyelerini işleri başarma ve amaçlara ulaşma noktasında harekete geçirmeye çalışırlar.

c) Dönüşümsel Liderlik

Dönüşümsel liderler, değişen çevre koşullarına uygun bir şekilde örgütte dönüşüm süreci başlatarak yapıyı harekete geçirme; güven ve cesaret uyandırarak izleyicilerin inanç, tutum ve değerlerini etkileme; örgütün misyon ve amaçlarına ulaşma sürecidir.

Dönüşümsel liderlik süreci, liderin ve örgütün ile içinde bulunulan çevreyi şekillendirme; hatta yeniden yaratma sürecidir.

YETKİ VE GÜÇ

Yetki

Yetki, örgütte bireyin sahip olduğu mevkiye göre örgüt tarafından verilmiş olan, başkalarının davranışlarını biçimsel ilişkiler çerçevesinde belirleme hakkıdır.

Yetki Türleri

1) Kaynaklarına göre yetki türleri

a) Geleneksel yetki

Yetkinin doğuştan kazanıldığını kabul eden bu görüşe göre, aile içinde babadan oğula ya da velayet olan bireylere doğal olarak aktarılan yetki türleri örnek verilebilir.

Geleneksel yetki türünde bu tür yetkiye sahip bir üste, astlar mutlak suretle itaat eder.

b) Karizmatik yetki

Kişinin iş yaptırma gücünü tanıı vergisi kişisel üstünlüğünden aldığı yetki türü karizmatik yetki olarak ifade edilmektedir.

Karizmatik yetkiye sahip olan kişiler teşkilat ya da örgütlerinde bu yetkiyi bulundukları mevkiye bağlı olmaksızın elde ederler. Bu açıdan bakıldığında karizmatik yetki örgütteki kurallara bağlı olan (formal) yapı sonucu ortaya çıkan bir yetki türü değildir.

c) Rasyonel yetki

Kişinin kendi özellikleriyle sahip olduğu yetki değil, yasal düzenlemelerle sahip olduğu bir yetkidir.

Yasal yetkinin bir diğer adı rasyonel yetkidir.

2) Biçimsel organizasyon ilişkilerine göre yetki türleri

a) Komuta yetki

Bu yetkiye göre her üst kendisinden sonra gelen astına emir verme hakkına sahiptir.

Örgütün hiyerarşik yapısı içinde yukarıdan aşağıya doğru bir yön takip eden bu yetki bir örgütte emir verme ve iş yaptırma gücünü temsil eder.

b) Kurmay yetki

Bireye danışmanlık yapma hakkı veren kurmay yetkide, bu yetkiye sahip kişinin emir verip iş yaptırma hakkı bulunmamaktadır. Bu yetkiye sahip kişi kendi uzmanlık alanıyla ilgili konularda karar verecek yöneticiyi bilgilendirerek yöneticinin alacağı kararları kolaylaştırıp isabetli karar almasını sağlamakla sorumludur.

c) Fonksiyonel yetki

Bir yöneticinin uzmanlık alanı ile ilgili çalıştığı bölümün dışında; bir başka bölüme kendi bölümünün işleri ile ilgili bilgileri ve aldığı kararları iletme yetkisi Fonksiyonel yetki olarak ifade edilebilir. Bu yetki türünde diğer bölümün yöneticisine durumu ve önerileri iletme yetkisi bulunmaktadır.

GÜÇ

Bir bireyin veya birimin örgüt bünyesinde faaliyet gösteren başkalarını etkileyerek arzulan hedeflere ulaşılmasının sağlanması sürecidir. Yani birimi ya da örgütü başarıya ulaştıran dinamiği harekete geçirir.

Güç türleri

1) Örgütsel güç türleri

a) Yasal güç

Yasalar kullanılarak ve ona dayanılarak bir organizasyonda her hangi bir birey veya kurumun sahip olduğu mevki ya da role dayanan güçtür.

b) Ödüllendirme gücü

Bir yöneticinin çalışanların davranışlarını ödül verme yoluyla etkileme becerisidir.

c) Zorlayıcı güç

Korkutmaya ve cezalara dayanarak elde edilen güçtür. Bu gücün kullanımı, zorlayıcı güç sahibi yöneticiler astlarının istemedikleri davranışlarını değiştirmek için farklı cezalandırma araçlarıyla onları etkilerler.

2) Bireysel güç türleri

a) Uzmanlık gücü

Uzmanlık alanının kişiye verdiği güçtür. Buna göre, uzmanlık gücü kişinin sahip olduğu eğitim düzeyi, tecrübe gibi bireysel yetkinliklere bağlı olarak başkalarını etkileme yeteneğidir.

b) Benzeşim gücü

Benzeme ve özenme gücü olarak da düşünülebilir. Benzeşim gücü ile etkisi altında kalan kişiye isteyerek benzemeye çalışma ya da ona özenme temeline dayanır.

YÖNETİM

Bireyin ya da örgütün önceden belirlediği amaç ve hedefleri gerçekleştirmek için elde bulunan kaynakları (insan, para, makine, malzeme, donanım, yardımcı hizmetleri, bilgi vb.) anlamlı bir şekilde bir araya getirilerek planlama, örgütlenme, yöneltme ve denetleme faaliyetlerinin yürütülmesine yönetim denir.

Yönetimin Amaçları

1. Düzen amacı: çalışanların (işgörenlerin), örgütün amaçlarına ulaşması için gerekli davranışları göstermeleridir.
2. Kültürel amaçlar: Kurum-örgüt kültürü, örgüt çalışanlarına uygun olmak ve onları temsil etmek zorundadır.
3. Ekonomik amaçlar: yönetimin bir diğer amacı da örgüte kar sağlamaktır.

Yönetimin Özellikleri

1. İnsana Yöneliklik (beşerilik) olma: Yönetim faaliyeti insanın, yalnızca insanlarla olan ilişkisinde söz konusudur.
2. Amaçlı olma: Örgütün belirli bir amacının olmalı ve bu amaç iş görenlerce benimsenmiş olmalıdır.
3. İşbölümü ve Uzmanlaşma sağlama: Örgütün amacına ulaşılabilmesi için işin parçalara bölünmesi ve bir işte uzman olanların o alanda görevlendirilmesidir.

4. İşbirliği sağlama: Yönetim faaliyetinden hedeflenen sonucun alınabilmesi için işbirliği gereklidir.

5. Koordinasyon kurma: İşletmede faaliyet gösteren bölümlerin ve fertlerin uyum içinde çalışması esastır.

6. Yaratıcı olma: Yöneticilerinin yöneltme faaliyetini etkili bir şekilde gerçekleştirerek çalışanların yaratıcılıklarını ortaya çıkarmasını sağlamasıdır.

7. Hiyerarşi kurma: Yönetimde ast-üst ilişkisinin bulunmasıdır.

8. Demokratik olma: Örgütün amacı gerçekleştirilirken alınan kararlar ve uygulamada çalışanları da sürece dâhil etmektir.

9. Grup çalışması yapma: Yönetim bir grup faaliyetidir. Birden fazla insanın bir arada bulunmaları ve sosyal ilişkileri yönetim sürecini başlatır.

10. İletişim kurma: Örgütte ast ve üstlerin iletişim içinde olmasıdır. 11. Yetki Özelliği: Yöneticinin, aldığı kararları astlarına uygulatabilecek kişisel bir otoriteye sahip olmasıdır.

12. Evrensel olma: Yönetim, bütün organizasyonlarda yer alan evrensel bir süreç olarak görülmelidir.

Yönetimin Temel İşlevleri (Fonksiyonları)

Planlama, örgütlenme, yöneltme ve denetim olmak üzere yönetimin dört temel fonksiyonu vardır.

1. Planlama

Yönetimin ilk fonksiyonu planlamadır. Örgütte hangi işin, ne zaman, nerede, nasıl ve kim tarafından yapılacağına, hangi imkânların kullanılacağına karar verilmesidir. Planlama tüm örgütü kapsarken her kademede faaliyet gösteren örgüt çalışanlarına yol gösterir.

2. Örgütlenme

Planlama aşamasında belirlenen işler bu aşamada gruplara ayrılır. Bu belirlenen ve gruplanan işlere uygun personel atanır ve iş tanımları yapılır. Bu işlerin yürütülmesi için gerekli yer, araç ve gereçler ve uygulanacak yöntemler saptanır.

Örgütlenmenin 13 temel ilkesi vardır.

1. İş Bölümü ve Uzmanlaşma İlkesi
2. İstisna İlkesi: (Üst yönetimin örgütün faaliyetlerinde önem taşıyan kararlarla ilgilenmesi.)
3. Amaç Birliği İlkesi
4. Kumanda Birliği İlkesi
5. Hiyerarşik Yapı İlkesi
6. Yetki ve Sorumluluğun Denkliği İlkesi
7. Yetki Devri İlkesi
8. Denge İlkesi: (Örgütte bölümler arasındaki yetkilerin, görevlere göre dağıtılması.)
9. Açıklama İlkesi
10. Basitlik ve Anlaşılabilirlik İlkesi
11. Esneklik İlkesi

12. Süreklilik İlkesi

13. Yönetim Alanı İlkesi

3. Yöneltme

Planlama ve örgütlemeye karar verilen örgüt amaçlarını gerçekleştirmek için bütün örgütün o amaçların gerçekleştirilmesi için yönlendirilmesidir. Açık, tam ve anlaşılır emirler sayesinde çalışanlar yapması gereken işlere yönlendirilir. Yöneltme faaliyetinin başarılı olması yöneticilerin liderlik özelliklerine bağlıdır.

Uyarı

Örgüt veya kurumda yöneticinin etkin bir yöneltme yapabilmesi için gerekli olan bazı koşullar şunlardır:

- 1) Örgütte takım ruhu gerçekleştirilmelidir.
- 2) Yönetici personeli iyi tanınmalıdır.
- 3) Görev sorumluluğu gelişmeyen kişiler örgütten uzaklaştırılmalıdır.
- 4) Yönetici, personel ile işletme arasındaki ilişkileri yakından tanımalıdır.
- 5) Yönetici çevresine iyi bir örnek olmalıdır.
- 6) Personel devamlı denetim altında bulundurulmalıdır.
- 7) Yöneltmede danışmalı bir sistem kurulmalıdır.
- 8) Yönetici, ayrıntı içinde boğulmamaya dikkat etmelidir.
- 9) İyi bir ödüllendirme ve cezalandırma sistemi kurulmalıdır.

4. Denetim

Bir işletmenin yaptığı planlamanın sonuca ulaşip ulaşmadığı ya da ne kadar ulaştığı konusu denetim (kontrol) alanının konusudur. Daha önce belirlenmiş standartlar ile mevcut durum karşılaştırılır ve meydana gelen hedeften sapmalar tespit edilir. Hedeflerden sapmaların tespitinden sonra düzeltici tedbirler alınır.

Yönetim Yaklaşımları

1) Klasik Yönetim Öncesi Dönem

Yönetim bilimi Klasik (bilimsel) yönetim anlayışı ile 19. yy. da ilgilenmeye başlamıştır. Yönetim teorisinin gelişmesindeki en büyük etken sanayi devrimidir. Fabrikalaşmayla birlikte üretimin artması neticesinde işçi, girdi ve makine miktarı da artmıştır. Bunların artmasının ardından kontrol, uyumlaştırma ve yönetim sorunları ortaya çıkmıştır. Bu konular üzerinde ve yönetim üzerine çalışan önemli düşünürler Charles Babbage, Robert Owen ve Adam Smith'tir.

2) Klasik Yönetim Yaklaşımı

Yönetiminin ana gayesi olarak, verimliliğin ve karın artırılması planlanmış, en iyi organizasyon yapısı ve yönetim tarzı için uyulması gereken kuralları

belirlenmiş ve bu kuralların her örgütte uygulanabileceği savunulmuştur. İşletmelerin mekanik unsurları üzerinde durularak verim amaçlanmış, sosyal sistem olan organizasyonların, önceden belirlenmiş kurallara göre, bir makine gibi işlemesi amaçlanmıştır.

Bu süreçte, çalışanlar bir makine ile özdeşleştirilmiş ve onun sosyal ve psikolojik tarafına hiç önem verilmezken, çalışanlar genelde çalışmayı sevmeyen, tembel, pasif, bencil, kendi çıkarlarını gözetken, hata yapmaya yatkın, güvenilir olmayan, ancak ekonomik ödüllendirme ile motive olan bir yapı olarak görülmüştür.

a) Bilimsel Yönetim Yaklaşımı

İnsan dâhil tüm üretim faktörlerini en verimli bir şekilde kullanılması amaçlayan ve Frederick Taylor tarafından kurulan yönetim yaklaşımıdır.

Bu yaklaşımı ortaya koyarken, Taylor'un çeşitli kurum ve fabrikalarda gözlem ve görüşlerde bulunmuştur. Buna göre;

Verimsiz bir çalışma ortamı: Atölye ya da fabrikalarda verimliliğin artması konusunda hiç çalışma yapılmıyor, işletme sahipleri işçiye az ücret ödüyor.

İşçilerin işten kaytarması: İşçiler fazla çalışarak işletmenin kârını artırıyor, ancak bu kâr artışından bir yarar elde edemedikleri için işçiler bilinçli olarak işten kaytarıyordu.

İşlerde standartlaştırma yok: İşçilerin işe alınışında ve işe atanmasında yetenek ve kapasiteleri dikkate alınmıyor ve bunun yanında bir işçi bir alanda uzmanlaşmıyordu. Ayrıca bir işçi iş yerinde her işi yapıyordu.

b) Yönetim Süreci Yaklaşımı

Büyük organizasyon yapılarında yönetimin nasıl olması gerektiği ile ilgilenen bu yönetim yaklaşımının öncüsü Henri FAYOL'dur.

Fayol yönetiminde bazı unsurların kullanımı üzerinde durmuştur:

- 1- Planlama,
- 2- Organize etme,
- 3- Koordinasyon ve
- 4- Kontrol fonksiyonlarının önemi etkin kullanılır ise yönetim daha verimli olur kanaatindedir.

Bilimsel yaklaşım ve kurucusu Taylor, örgütlerin alt düzeylerindeki işlerin planlanması ve yürütülmesi ile ilgilenirken, Yönetim süreci yaklaşımı ve öncüsü Fayol yöneticiler ve yerine getirdikleri fonksiyonlarla ilgilenmiştir.

Fayol'un yönetim ilkeleri şunlardır:

1. İşbölümü: Organizasyonu küçük birimlere ayırmak ardından da bu küçük birimlere o işten sorumlu ayrı bir

görevli atamak gerekir.

2. Yetki ve sorumluluk: Yönetimin yetki ve sorumluluğa sahip olmasıdır.

3. Disiplin: Yönetim ve üretim sürecinde disipline mutlaka dikkat edilmelidir.

4. Kumanda birliği: Her astın sadece bir üstten emir alması ve ilk üstü atlayarak daha üst kademelerdeki yöneticilerle ilişki kurmaması gereklidir.

5. Yönetim birliği: Benzer işlerin bir yönetici tarafından yönetilmesi gerekir.

6. Genel çıkarların kişisel çıkarlara üstünlüğü: İşletmenin çıkarlarının bir kişi veya bir grup insanın çıkarlarından önde gelmesi gerekir.

7. Çalışanların ödüllendirilmesi ve iyi ücret İlkesi: Çalışanlar ilave gayretlerinde ve başarılarında ödüllendirilmelidir.

8. Merkezileşme ilkesi: Güç ve yetkinin üst kademelerde toplanması gerekir. 9. Hiyerarşi ilkesi: Hiyerarşiye ulmalıdır.

10. Düzen ilkesi: Her şeyin doğru yerinde ve doğru zamanda olması gerekir.

11. Hakkaniyet ilkesi: Yöneticilerin bütün çalışanlara hakkaniyetle davranması gerekir.

12. Personelin devamlılığı ve denge İlkesi: Personelin yeni bir işe girmesi halinde işi kısa zamanda öğrenmesi zor olması nedeniyle mevcut personelin devamlılığının sağlanması gerekir.

13. Girişim ilkesi: Yöneticilerin astların girişim güçlerini artırması yönünde çalışması gerekir.

14. Birlik ruhu ilkesi: Çalışanlar ve yöneticiler birlik ruhuna sahip olmalıdır.

c) Bürokrasi Yaklaşımı

Yönetim felsefesinde ast-üst ilişkilerinin hâkim olduğu bir hiyerarşik-bürokratik model öneren Bürokrasi yaklaşımının öncüsü Max Weber'dir.

Bu yaklaşım, Organizasyonda yazılı kuralların oluşturulması, yönetici ve çalışanların bu kurallar çerçevesinde hareket etmesi öngörülmüştür. Yönetim sürecinde, bürokratik yapının herhangi diğer bir yapıya nazaran çok üstün olduğunu belirtmiş ve bürokratik organizasyon yapısını geliştirmiştir.

Bürokratik organizasyon yapısının temel özellikleri şöyledir:

1. İleri uzmanlaşma: Uygun çalışan-işgörenin uygun bölümde işe alınmasıyla kaynaklar verimli bir şekilde kullanılması gerekir.

2. Yetkinin hiyerarşisi: Örgüt içinde elde edilen güce göre piramit şeklindeki bir yapıda hiyerarşik bir sistem olmalıdır. Böylece her kademe bir üst kademe tarafından kontrol edilmesi olacaktır.

3. Biçimsel kural ve kaideler: Görevler önceden

belirlenmiş, öğrenilmiş kural ve kaideler ile halinde yazılı hale getirilmelidir. Böylece her kademede görevler somutlaştırılmış olacaktır.

4. Teknik bilgi ve tecrübenin önemi: Bütün elemanlar teknik bilgi, eğitim ve tecrübelerine göre çalıştırılmalıdır.

5. Görevde gayri şahsilik: Örgütte görevliler işlerini kişisel değil, biçimsel (kural ve işe uygun) bir şekilde yapmalıdır.

3) Neoklasik Yönetim Yaklaşımı

Diğer yaklaşım türlerinden Klasik dönemin göz ardı ettiği insan unsurunu incelemiştir. Neoklasik yaklaşımın ele aldığı temel konular; insan davranışı, kişiler arası ilişkiler, grupların oluşması, grup davranışları, biçimsel olmayan organizasyonlar olarak öne çıkmıştır.

İnsan unsurunu inceleyen Neoklasik düşüncenin insana bakışı şöyledir:

1. İnsanın sosyal bir yapıda olmasından dolayı esas olarak sosyal ihtiyaçları ile motive edilmelidir.
2. Sanayi devrimi ile gelen işbölümü ve rasyonelleşme, işçilerde tatminsizlik oluşturur, bunun aşılması sosyal ilişkilere yönelme ile çözülmelidir.
3. Çalışanlar, yönetimin kontrolü ve ödülllerinden ziyade, çalışma grubu arkadaşlarından gelen etkilere karşı duyarlı olurlar.
4. Yönetime karşı duyarlılık, kontrol edenin, çalışanları sosyal bir yapıda görmesine ve ihtiyaçlarını tatmin derecesi ile doğru orantılıdır.

a) İnsan İlişkileri Yaklaşımı

İnsan ilişkileri yaklaşımında, insanların birbirinden farklı olduğu yaklaşımı üzerinde durulmuştur. Burdan hareketle, insanların farklı olması yönetimin her insana farklı bakmasına ve buna uygun güdüleme sistemi kurmasını gerekli kılmaktadır.

İnsan sadece biyolojik bir varlık değil, psikolojik ve sosyal yönü ağır basan bir varlık olduğu kabul edilmeli örgütün de sosyal bir sistem olduğu düşünülerek, her örgütün kendine özgü örgüt kültürü olduğu kabul edilmelidir.

Bir bakıma “insan ilişkileri” hareketinin başlangıcı olarak kabul edilen Hawthorne Araştırmaları (F. Roethlisberger ve Elton Mayo) bu yaklaşımın önemli çalışmalarıdır. Buna göre; “İşyerinin fiziksel koşullarının (ışıklandırma, ısıtma, dinlenme zamanları, fiziksel iyileştirmenin derecesi) çalışanların verimi üzerinde olumlu etki yaratacağı” hipotezini bu çalışmalar test etmeye çalışmıştır.

b) Davranışsal yaklaşım

Örgüt ve kurumlarda bireylerin ve örgütlerin

davranışları üzerinde araştırmalar yaparak başarıyı ve başarısızlığı davranış kavramları üzerinden açıklamaya çalışan yaklaşımdır. Bu yaklaşımın üç öncüsü bulunmaktadır. Bunlar;

Elton Mayo: “İşletmede faaliyetler gruplarda yapılır, bireysellik tam anlamıyla söz konusu değildir” görüşünü öne sürer.

Mary Parker Follet: Örgütlerde grupların çalışması üzerinde çalışmıştır.

Chester Barnard: Örgütün ortaya çıkması için gerekli koşulları şöyle ifade etmiştir.

- Ortak amaç, bir ortak amaca yönelinmesi gerekir.
- İletişim, çalışanlar ve yöneticiler arasında sağlıklı bir iletişim olmalıdır.
- Çalışanların işbirliği arzusu, çalışanlar iş birliği üzerine bir istek beslemelidir.

Barnard, bu üç eleman olmadığı takdirde örgüt var olamaz görüşünü savunmaktadır.

Douglas McGregor: Yöneticilerin astların durumları incelerken X ve Y adını verdiği iki varsayımdan hareket edebileceklerini belirtmiş bunu açıklamak için de X ve Y teorilerini ortaya atmıştır.

X Teorisi Varsayımları: (İnsana karşı olumsuz yargılar besler)

1. Yönetim işten kaçmayı önleyici tedbirleri almalı, disipline önem vermeli ve çalışanı hatalarında cezalandırmalıdır. Çünkü, insan doğuştan çalışmayı sevmez ve sürekli işten kaçır denilmektedir.
2. İnsanın yöneltilmeye ihtiyacı vardır. Çünkü insan doğru kararları tek başına alamaz.
3. İnsan bencildir, kendi arzu ve amaçlarını, örgüt amaçlarına tercih etmektedir.

Y Teorisi Varsayımları: (insana karşı olumlu ve güven içeren yargılar besler)

1. İnsan için çalışmak, oyun ya da dinlenmek kadar doğal ve mutluluk vericidir. .
2. Çalışılan ortamlarda sıkı denetim ve cezalara ihtiyaç yoktur. İnsanlar iş ve iş arkadaşlarını severse, kendi kendini yönetecek, örgüte daha yararlı olmaya ve hizmet etmeye çalışacaktır.
3. Çalışma ortamında uygun koşullar sağlanırsa insan sorumluluğu kabul etmeyi öğrendiği gibi sorumluluk istemeyi de öğrenir.
4. Çalışanların amaçlara bağlılığı, insanlara sunulan psikososyal ve kişilik ihtiyaçlarını karşılama gibi motive edici öğelere bağlıdır.

4) Modern Yönetim Yaklaşımı

Diğer modellere göre daha yeni bir yaklaşım olan modern yönetim yaklaşımı, klasik ve neoklasik yönetim

kuramları örgütü çevreden bağımsız birer “kapalı sistem” olarak ele almalarına karşılık, örgütü çevresiyle etkileşim içinde olan bir “açık sistem” olarak ele almıştır.

Modern yönetim yaklaşımına göre, işletmeler çevrelerinden aldıkları girdileri, belirli bir dönüşüm sürecinden geçirdikten sonra mal ve hizmet olarak topluma sunan birer açık sistemdir.

Uyarı: Modern yönetim kuramını diğer kuramlardan kesin çizgilerle ayırmak mümkün değildir. Çünkü bu kuram önceki kuramların temel ilke ve esaslarını yeni ve değişik bir açıdan ele alıp yorumlamış ve bir senteze ulaşmaya çalışmıştır.

a) Sistem Yaklaşımı

Belirli parçalardan oluşan, bu parçalar arasında belirli ilişkiler olan, bu parçaların aynı zamanda dış çevre ile ilişkisi olan, birleşik bir yapı, olay veya faaliyet” olarak tanımlanan “sitem” kusursuz yönetimler için de örnek alınabilir görüşünü savunan bu yaklaşımın, özellikleri şunlardır:

Bir sistem açık veya kapalı olabilir.

Açık sistem: Çevrelerinden doğrudan doğruya olumlu ya da olumsuz olarak etkilenen sistemlere verilen addır.

Kapalı sistem: Çevresiyle etkileşim içinde olmayan ya da girdi-çıkı alışverişi olmayan sistemlere verilen isimdir.

Her sistemde bir amaç bulunmaktadır. Sistemler çevre ile ilişki içindedir.

Sistemde geribildirim ilişkisi vardır: Sistem çevreye sunduğu çıktının eksikliklerini ve aksaklıklarını geri dönüşler sayesinde öğrenebilir.

Sistemin kesin sınırları yoktur. Ancak, bir sistemin varlığından bahsedebilmek için onu dış çevreden ayıran sınırlarının olması gereklidir.

Organizasyonun dış çevreden ayırt edilmesi gerekir. Sistemin alt sistemleri bulunmaktadır.

Sistemde olumlu ve olumsuz “entropi” (rast gelelik ya da düzensizlik) görülür: Bir sistemde faaliyetlerin bozulması, dengenin kaybolması ve sonunda sistemin durması yönünde bir eğilim vardır. **Entropi**, bu eğilimi ifade eder. Kapalı sistemler, entropinin (düzensizliğin) etkisinde kalır. Enerji kaybındaki artış sonuçta sistemin ölümüne neden olur. Açık sistemler, bunun üstesinden gelebilme yeteneğine sahiptir.

b) Durumsallık yaklaşımı

Kurumu ya da organizasyonu bir sistem olarak ele alan, organizasyon yapısını çeşitli iç ve dış şartlara göre şekil alan bir yapı olarak gören durumsallık yaklaşımıdır.

Dikkat: Durumsallık yaklaşımına göre organizasyon

yapıları ve işleyiş yöntemleri belirli kural ve kaideye göre değil, organizasyonun iç ve dış çevre özellikleri, organizasyonda kullanılan teknoloji ve organizasyonun büyüklüğüne göre tasarlanır.

Bu temel varsayıma göre yöneticilerin önceden benimseyebilecekleri hiçbir evrensel yönetim ilkesinin veya yönetim tekniğinin bulunmayacağı kabul edilerek yönetim sistemi kurgulanmalıdır.

Yönetici

Yönetici, bir grup insanı belirli amaçlara ulaştırmak için uyumlu ve takım ruhu içinde çalıştıran, fiziki, mali ve bilgi kaynaklarını planlayan, organize eden, yöneten, koordine eden ve kontrol eden kişi olarak ifade edilir. Yukarıda yer alan bölümlerde lider ve yönetici arasındaki farklara yer verilmiştir.

Yöneticide Bulunması Gereken Nitelikler:

1. İnsanları tanımalı
2. Objektif olmalı
3. Kendine güvenmeli
4. Yerinde kararlar alabilmeli
5. Yetkisini kullanabilmeli
6. Sorumluluk duygusuna sahip olmalı
7. Kuvvetli bir iradeye sahip olmalı

Yöneticilerin Sınıflandırılması

Yöneticilerin Sorumlulukları Açısından Sınıflandırılması

- 1. Fonksiyonel (İşlevsel) Yönetici:** Bu yöneticiler örgütteki sadece bir fonksiyondan sorumlu olan kişidir.
- 2. Genel (Kapsayıcı) Yönetici:** Örgütün bütün fonksiyonlarından sorumlu olan kişidir.
- 3. Proje Yöneticisi:** Örgütte yapılması planlanan bir projenin gerçekleşmesinden sorumlu olan kişidir.

Yöneticilerin Hiyerarşik Yapıya Göre Sınıflandırılması

1. Üst düzey yöneticiler:

Genel müdür, başkan, bölüm ve daire müdürleri, daire başkanları, müsteşarlar, müdürler gibi yöneticilerden bu başlıkta yer alır.

Üst düzey yöneticilerin çalışmaları tüm organizasyon düzeniyle ilgili olup, ekonomik sistem için de işletmenin amaçlarını en iyi şekilde gerçekleştirmeye yönelik olmalıdır.

2. Orta düzey yöneticiler:

Bölüm veya daire amirleri, servis şefleri yardımcıları, genel sekreterler, daire amirleri ve yardımcıları gibi yöneticiler bu başlıkta yer alır.

Plan geliştirir, bunları uygulama aşamasına koyar ve yapılanları kontrol eder, maliyetleri analiz eder, üst düzey yöneticilere rapor vermekle mükelleftir.

Üst yönetim tarafından belirlenen amaçlara ulaşmak için gerekli olan program ve faaliyetlerin koordinasyonundan sorumlu olurlar.

3. Alt düzey yöneticiler:

İşçi, memur, hizmetli gibi çalışan ve herhangi bir yönetim görevi olmayan kişileri yöneten, kısım şefleri, postabaşı, ustabaşı, baş kalfa, formen ve odacıbaşları gibi çeşitli çalışanlar bu başlıkta yer alır.

Günlük faaliyetlerin yürütülmesinden ve başarılmışından sorumludurlar.

YÖNETİM ŞEKİLLERİ

1. Otoriter Yönetim Şekli: Üst yönetimin alt yönetim üzerinde etkin olduğu ve kararların üstten alta doğru bir emir zinciri ile alındığı yönetim şekli olarak ifade edilebilir.

2. Yarı Otoriter Yönetim Şekli: Alt yönetimin, üst yönetimin karar mekanizmasına biraz daha yoğun olarak katıldığı bir yönetim şekli olarak ifade edilebilir.

3. Demokratik Yönetim Şekli: Alt düzey yönetimlerin üst düzey yönetime karar verme sürecinde tam olarak katıldığı, “biz” merkezli yönetim şekli olarak ifade edilebilir.

Yöneticilerin Oynadığı Roller:

Yönetim sürecinde yöneticiler, bireylerarası, bilgisel ve karar verici olmak üzere farklı sorumlulukları olan görevler üstlenirler.

1) Bireyler arası roller:

- a) Temsil rolü
- b) Lider rolü
- c) İlişki rolü

2) Bilgisel roller

- a) Kontrol rolü
- b) Dağıtma rolü
- c) Sözcülük rolü

3) Karar verici roller

- a) Girişimci rolü
- b) Anlaşmazlık çözme rolü
- c) Kaynak dağıtma rolü
- d) Müzakerecilik rolü

ORGANİZASYON:

Amaçlara ulaşmak için yapılacak işlerin belirlenmesi ve gruplandırılması; işleri yapacak personelin ve yetki ve sorumluluklarının belirlenmesi; faaliyetlerin etkinliği için gerekli fiziki ortamın hazırlanması çabalarının tümüdür organizasyon olarak adlandırılır.

Organizasyonun temel kuralları

Organizasyon sürecinin tesisi ve sağlıklı çalışabilmesi için bir takım kurallara uyulması gereklidir.

1. Amaç Birliği Kuralı
2. Yönetim Alanı Kuralı
3. Yönetim Birliği Kuralı
4. Komuta Birliği Kuralı
5. Haberleşme Kanalı ve Şekli Kuralı
6. Kaynakların Dağılımında Denge Kuralı
7. Yetki ve Sorumlulukların Açıklığı ve Dengesi

Kuralı

8. Ayrılık Gözetme Kuralı
9. Personel Dağılımında Denge Kuralı
10. İş bölümü ve Uzmanlık Derecesi Kuralı
11. Gelişme Yeteneği Kuralı

TÜRK EĞİTİM-SEN
A K A D E M İ

MEB

GÖREVDE YÜKSELME
SINAVLARINA HAZIRLIK

TÜRK İDARE SİSTEMİ

SUNUŞ

Değerli Üyemiz;

MEB Görevde Yükselme Sınavlarına hazırlık içeriğimiz; sınav konuları kapsamında, alanında uzman yazar komisyonumuz tarafından hazırlanmıştır.

Anlatılan konuların somutlaşması için konuların arasına püf noktalar, pratik çözümler, yazar notları ve tablolar eklenmiştir.

Sadeleştirilmiş ve ihtiyaca göre hazırlanmış öz ve net bilgilerden oluşan bu yayınınızın sınava hazırlanan siz değerli üyelerimize katkı sağlamasını diliyoruz.

Talip Geylan

TÜRK EĞİTİM-SEN GENEL BAŞKANI

TÜRK İDARE SİSTEMİ MERKEZDEN YÖNETİMİN ÖZELLİKLERİ

- Geleneksel merkeziyetçilik anlayışı egemendir. Kamusal kararların alınmasında ve kamusal hizmetlerin sunulmasında merkezi yönetimin ağırlığı söz konusudur.
- Kamu hizmetlerinin yürütülmesi için gerekli gelir ve giderlerin yönetimi merkezden gerçekleştirilir.
- Merkezi yönetim birimlerinde görev yapacak iş görenin atanması işlemi merkez tarafından gerçekleştirilmektedir.
- Merkezi idarenin sorumluluğundaki hizmetler, merkezde de taşrada da, merkeze bağlı görevlilerce yürütülmektedir.

MERKEZDEN YÖNETİMİN YARARLARI

- Merkezi idarenin siyasi ve idari bakımdan güçlenmesine imkân sağlar.
- Devlet yönetiminde birlik ve bütünlüğün gerçekleşmesine yardımcı olur.
- Kamu hizmetlerinin verimli bir biçimde yürütülmesi için gerekli uzmanlık ve parasal kaynaklar daha kolay elde edilir.
- Kamu hizmetlerinin aynı düzeyde ülkeye yayılması sağlanabilir.
- Kamu hizmetlerinin maliyetleri azalır.
- Kamu görevlilerinin bölgesel etkiler altında kalmadan daha tarafsız hizmet yürütmeleri gerçekleştirilebilir.

MERKEZDEN YÖNETİMİN SAKINCALARI

- Kamu hizmetlerinde gecikmeye neden olabilir.
- Hizmetlerin yerel ihtiyaçlara uygun olmaması sonucunu doğurabilir.
- Kırtasiyeciliği artırır, kaynak israfına sebep olabilir.
- Bürokrasi fazladır.
- Taşrada görev yapan iş görenlere kendi alanlarında fazla bir inisiyatif tanınmaması, bu iş görenlerin bilgi ve becerilerini değerlendirememelerine, geliştirememelerine sebep olur ve hizmetler konusunda ilgisizlik ve isteksizlik ortaya çıkabilir.
- Merkezi idarenin hizmet yükünün artması, temel fonksiyonların yürütülmesine engel olur ve giderek merkezi idareyi etkisizleştirir.
- Demokrasi anlayışına ters düşmekte ve yönetime katılmayı zayıflatmaktadır.

MERKEZ TEŞKİLATI

- Merkezi yönetimin Merkez teşkilatında Cumhurbaşkanlığı ve Bakanlıklar yer alır.
- Merkezi yönetim esas itibarıyla ülke genelinde yürütülen milli kamu hizmetlerini gerçekleştiren kamu idareleridir.
- Merkezi yönetimin sadece devlet tüzel kişilikleri

vardır.

- Ayriyeten kamu tüzel kişilikleri yoktur.
- Merkezi idarenin kamu tüzel kişilikleri üzerinde sınırlı bir idari vesayet yetkisi vardır.
- Yani, devlet tüzel kişiliğinin kamu tüzel kişilikleri üzerindeki hukuki denetimidir.
- Yerinden yönetim kuruluşlarının organları ve işlemleri üzerinde etkilidir.
- Ancak merkezi idare kuruluşları vesayet denetimine tabi makamın yerine geçip kendisi işlem yapamaz.
- Yani yerindelik denetimi yapamaz.
- İstisnası, Köy Kanununa göre köy muhtarının köy faydasına olmayan işlemlerini Kaymakam bozabilir. Merkezi idare (vesayet makamı) kural olarak sadece hukukilik denetimi yapabilir.
- Ayrıca, Hükümete veya bakanlıklara görevlerinde yardımcı olmak, belli konularda görüş bildirmek ya da denetimde bulunmak amacıyla kurulmuş “Yardımcı Kuruluşlar” bulunmaktadır.
- Bunlar; Danıştay, Sayıştay ve Milli Güvenlik Kurulu’dur.

DANIŞTAY

- 1868 yılında “Şura-i Devlet” adıyla kurulmuştur.
- Hem en yüksek “yönetmelik mahkeme” hem de devletin en yüksek “danışma ve inceleme” organıdır.
- Danıştay’ın görevleri “idari” ve “yargılama” olmak üzere iki grupta toplanır. İdari görevleri, danışma ve inceleme niteliğindedir.
- Cumhurbaşkanlığı’nca gönderilen kanun tasarıları hakkındaki düşüncesini bildirmekle yükümlüdür.
- Tüzük tasarılarıyla imtiyaz şartlarını ve sözleşmelerini incelemekle yetkilidir.
- Danıştay, idari ve yargı görevlerini “kurul” olarak yerine getirir.
- Danıştay; dokuzu dava, biri idari daire olmak üzere on daireden oluşur.

SAYIŞTAY

- 1864 yılında “Divan-ı Muhasebat” adıyla kurulmuştur.
- Genel ve katma bütçeli dairelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını TBMM adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir.
- Mahallî idarelerin hesap ve işlemlerinin denetimi ve kesin hükme bağlanması Sayıştay tarafından yapılır.
- Sayıştay’ın görevlerini yürüten kurullar; “Daireler (8)”, “Daireler Kurulu”, “Temyiz Kurulu” ve “Genel Kurul” dur.
- Genel Kurul Sayıştay’ın en yüksek karar organıdır.

MİLLİ GÜVENLİK KURULU (MGK)

Devletin millî güvenlik siyasetinin belirlenmesi ve uygulanması ile ilgili çalışmalar yapar. Bu konuda tavsiye niteliğinde kararlar alır.

Cumhurbaşkanının başkanlığında, Cumhurbaşkanı Yardımcıları, Genelkurmay Başkanı, Adalet, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlarından oluşmaktadır.

Milli Güvenlik Kurulu rutin olarak 2 ayda bir toplanır.

Kurul kararlarının siyasal sorumluluğu cumhurbaşkanlığındadır.

TAŞRA TEŞKİLATI

İl, İlçe ve Bucak Yönetimi

- İl, ilçe ve bucak kurulması, kaldırılması, adlarının, bağlılıklarının, merkez ve sınırlarının belirtilmesi ve değiştirilmesi;
- İl ve ilçe kurulması, kaldırılması, merkezlerinin belirlenmesi, adlarının değiştirilmesi, bir ilçenin başka bir ile bağlanması kanun ile;
- Bucak kurulması, kaldırılması, merkezinin belirlenmesi, il-ilçe ve bucak sınırlarının ve bucak adlarının değiştirilmesi, bir köyün veya kasabanın veya bucağın başka bir il ve ilçeye bağlanması, mühim mevki ve tabii arazi adlarının değiştirilmesi İçişleri Bakanlığının kararı ve Cumhurbaşkanının tasdiki ile;
- Yeniden köy kurulması veya yerinin değiştirilmesi Bayındırlık ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarının mütalaası alınmak suretiyle;
- Köy ve kasabaların aynı ilçe içinde bir bucaktan başka bir bucağa bağlanması, köy adlarının değiştirilmesi, köylerin birleştirilmesi ve ayrılması, bir köy, mahalle veya semtin o köyden ayrılıp başka bir köy ile birleştirilmesi İçişleri Bakanlığının tasvibiyle yapılır

İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.

Yetki Genişliği, merkezi yönetimin karar alma ve yürütmeye ilişkin bazı yetkilerinin, alt birimlerinin başındaki yöneticilere aktarılmasıdır.

Yetki genişliği ilkesi anayasal bir ilke olup illerde sadece valilere tanınmıştır.

Merkezi yönetimin olumsuzluklarını (bürokratizm) gidermek için geliştirilmiştir.

Milli kamu hizmetinin yürütülmesi için kullanılır.

Bu ilke çerçevesinde Vali, merkeze danışmadan merkez adına karar almakta ve aldığı kararı uygulayabilmektedir.

Hizmetin yürütülmesinde kullanılan ödenek veya gelirler merkezi yönetime aittir.

Bakanlıkların taşra örgütü aşağıdaki kuruluşların tamamından ya da bir kaçından meydana gelmektedir:

- Valiye bağlı il kuruluşları,

- Kaymakama bağlı ilçe kuruluşları,
- Doğrudan merkeze bağlı taşra kuruluşları.

İL YÖNETİMİ

1- VALİ

İl yönetiminin başında Vali bulunur.

Valiler, İçişleri Bakanlığının inhası,

Cumhurbaşkanının tasdiki ile tayin olunurlar.

İlde devleti ve hükümeti temsil eder.

Vali, İçişleri Bakanlığına bağlı olmakla birlikte tüm bakanların ildeki temsilcisidir ve bunların idari ve siyasi yürütme vasıtasıdır.

Bu bakımdan valinin “idari” ve “siyasi” olmak üzere iki önemli işlevi vardır.

Valinin Görev ve Yetkileri;

- İlde kamu düzeni için kolluk tedbirlerini almak
- İldeki bütün ilçe, bucak ve köyleri denetlemek
- Kanun, tüzük, yönetmeliklerin yüklediği ödevleri yerine getirmek ve yetkiyi kullanmak için genel emirler çıkarabilir ve ilan eder
- İl’le ilgili olarak bakanlara rapor sunmak
- İldeki devlet memurları üzerinde hiyerarşi yetkisini kullanmak
- İldeki yerinden yönetim kuruluşları üzerinde idari vesayet yetkilerini kullanmak
- İlde devlet tüzel kişiliğini temsil etmek

2- İL MÜDÜRLERİ (İL İDARE ŞUBE BAŞKANLARI)

İllerde her bakanlığa bağlı müdürlükler bulunur.

İl müdürleri valinin emri altındadır.

Vali, yılda dört defadan az olmamak üzere, hizmetlerin verimli bir şekilde yürütülmesini gerçekleştirmek için il müdürleri ile toplantı yapar.

İl yönetiminde yer alan müdürlükler; Millî Eğitim Müdürü, Sağlık Müdürü, Kültür ve Turizm Müdürü, Emniyet Müdürü, Tarım ve Köy İşleri Müdürü (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürü), Bayındırlık ve İskân Müdürü (Çevre ve Şehircilik Müdürü), Defterdar, Hukuk İşleri Müdürü vs.

İlde Valiye bağlı olmayan kuruluşlar: Askerlik şubesi, askerî birlikler, mahkemeler ve cumhuriyet savcılığıdır.

3- İL İDARE KURULU

İlde valinin başkanlığında toplanan, belli konularda karar veren kuruldur.

Bu kurul; Hukuk İşleri Müdürü, Defterdar, Millî Eğitim Müdürü, Bayındırlık ve İskân Müdürü (Çevre ve Şehircilik Müdürü), Sağlık Müdürü, Tarım ve Köy İşleri Müdüründen (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürü) oluşur.

Temel görevi valiye danışmanlık yapmak ve ona

yardımcı olmaktadır.

Sağlık sebebiyle askere alma işini ertesi yıla ertelemek,

Merkezi yönetim adına kamulaştırma yapmak,

Muhtar ve ihtiyar heyetlerinin görevine son vermek, gibi bir takım görevleri vardır

İLÇE YÖNETİMİ

Kaymakam

İlçe İdare Şube Başkanları İlçe İdare Kurulu

İlçe yönetiminin başında kaymakam bulunur.

Kaymakam, her yıl ilçenin bütün bucaklarıyla köylerinin en az yarısını ve ilçe içindeki teşkilatı teftiş eder.

İlçe İdare Şube Başkanları; yazı işleri müdürü, mal müdürü, milli eğitim müdürü, tarım ve köy işleri müdürü (Gıda, Tarım ve Hayvancılık İlçe Müdürü), emniyet amiri, jandarma komutanı gibi merkezin ilçedeki üst düzey yöneticileridir.

İlçe İdare Kurulu; kaymakamın başkanlığı altında yazı işleri müdürü, mal müdürü, sağlık grup başkanı, ilçe milli eğitim müdürü ve tarım ve köy işleri müdüründen (Gıda, Tarım ve Hayvancılık İlçe Müdürü) oluşmaktadır.

BÖLGE YÖNETİMİ

1982 Anayasasının 126.maddesi “Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyumu sağlamak için birden fazla ili içine alan merkezi idare teşkilatı kurulabilir. Bu teşkilatın görev ve yetkileri yasayla düzenlenir.” hükmüyle illerin üzerinde bölge idarelerinin teşkilatlanmasına izin vermektedir.

YERİNDEN YÖNETİM KURULUŞLARI

Yerinden Yönetim, siyasi gücün merkezi idare ile mahalli yönetim kuruluşları arasında paylaşılmasıdır. Yerel yönetim organlarına yasama ve yürütme konularında kısmi bir bağımsızlık verilmektedir

YEREL YÖNETİMLER

İl Özel İdaresi Belediye

Köy

1. YEREL YÖNETİMLER

Yerel yönetimler (mahallî idareler); il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirlenen ve karar organları, yine kanunda gösterilen seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir.

Mahallî idarelerin seçimleri 5 yılda bir yapılır.

Ancak, milletvekili genel veya ara seçiminden önceki veya sonraki bir yıl içinde yapılması gereken mahallî idareler organlarına veya bu organların üyelerine ilişkin

genel veya ara seçimler, milletvekili genel veya ara seçimleriyle birlikte yapılır.

Merkezi yönetim, yerel yönetimler üzerinde idari vesayet yetkisine sahiptir.

Vesayet Denetimi; merkezi idarenin, kanunlar çerçevesinde, yerel yönetimler ve hizmet yerinden yönetim kuruluşları üzerindeki denetim yetkisidir.

YEREL YÖNETİMLERİN ÖZELLİKLERİ

- Özerklikleri vardır.
- İdari ve mali yönden serbestçe hareket edebilme olanakları vardır.
- Karar organları doğrudan halkoyuyla seçilir.
- Tüzel kişiliğe sahiptirler.
- Kendilerine özgü bütçeleri vardır.
- Görevlerini kendi organları eliyle ifa ederler.
- Yönetimde birliğin sağlanabilmesi için, merkezi yönetimin “vesayet denetimi” altındadırlar.

YEREL YÖNETİMLERİN FAYDALARI

- Yerel yönetim organlarının üye ve yöneticileri, o yöre halkının içinden seçildikleri için bulundukları yörenin sorunlarını daha iyi değerlendirebilir ve hizmetlerin yürütülmesinde daha verimli olabilirler.
- Merkezi yönetimin iş yükünü hafifletmektedir.
- Özerk bir yapıya sahip oldukları için teşebbüs güçlerini kullanarak daha verimli hizmet yöntemleri geliştirebilirler. Daha dirik ve girişimci olabilmektedirler.
- Demokratik değerlerin ve hemşerilik duygularının gelişmesine katkı sağlar.
- Güçlü merkezi hükümete karşı bir fren ve denge vazifesi görürler.
- Kırtasiyecilik ve bürokratik engellerin azalması ile kararların alınması ve uygulanması daha hızlı gerçekleşirebilmektedir.
- Halkın, karar organlarının oluşumuna ve kararların alınmasına katılımına imkân verdiği için daha demokratiktir.
- İş görenlerin etkililiğinin ve sorumluluğunun geliştirilmesi, yönetimde insan ilişkilerinin iyileştirilmesi sağlanabilir.
- Verilen kararların sorumluluğundan dolayı, bu kararların uygulanmasında daha başarılı olunabilmektedir.
- Değişiklikleri ve yenilikleri daha kolay ve etkili uygulayabilmektedirler.

YEREL YÖNETİMLERİN SAKINCALARI

- Yeterince mali olanağa sahip değildirler.
- Yerel baskı güçlerinin olumsuz etkileri altında kalabilmektedirler.
- Uzman ve teknik eleman sıkıntısı yaşayabilmektedirler.
- Yerel yönetim kuruluşlarının fazla güçlenmesi, ül-

kede siyasal birliğin bozulmasına sebep olabilme riski taşımaktadır.

- Kamu hizmetlerinin tüm ülkede eşit düzeyde sunulabilmesi olanağı zorlaşmaktadır.

İL ÖZEL İDARESİ

- a- Vali
- b- İl Genel Meclisi
- c- İl Encümeni

İl özel idaresi, il halkının mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişiliğidir. İl sınırları içinde bayındırlık, sağlık ve sosyal yardım, çevre sağlığı, eğitim, spor, tarım, ağaçlandırma, orman tesisi, ekonomi ve ticaret, turizm gibi alanlarda yasalarla verilmiş olan görevleri yapar. Vali, hem il genel yönetiminin başı hem de il özel idaresinin yürütme organıdır.

a- Vali

Vali, il özel idaresinin başı ve yürütme organıdır. İl özel idaresini stratejik plâna uygun olarak yönetir, bu stratejilere uygun olarak bütçeyi, il özel idaresi faaliyetlerinin ve personelinin performans ölçütlerini hazırlar ve uygular, bunlarla ilgili raporları meclise sunar. İl genel meclisi ve encümen kararlarını uygular.

b- İl Genel Meclisi

İl özel idaresinin genel karar organı niteliğindedir. İlçeler adına seçilen üyelerden oluşur. Üye sayısı, o il içindeki ilçe sayısına ve ilçelerin nüfusuna göre değişir. İl genel meclisi üyelerinin görev süresi 5 yıldır. İl genel meclisine, kendi üyeleri arasından seçilmiş meclis başkanı başkanlık eder. İl genel meclisi, üye tam sayısının salt çoğunluğuyla toplanır, toplantıya katılanların da salt çoğunluğuyla karar alır. Ancak karar yeter sayısı üye tam sayısının 1/4'ünden az olamaz.

c- İl Encümeni

İl özel idaresinin ikinci derece karar organıdır. İl genel meclisinde karara bağlanacak konuların ön incelenmesini yapan ve daha çok "yürütme" ye ilişkin fonksiyonları olan bir organdır. İl encümeni, valinin başkanlığında, il genel meclisinin her yıl kendi üyeleri arasından bir yıl için seçeceği beş üye ile biri mali hizmetler birim amiri olmak üzere valinin her yıl birim amirleri arasından seçeceği beş üyeden oluşur (5+5+1).

BELEDİYE YÖNETİMİ

- Belediye Başkanı Belediye Meclisi
- Belediye Encümeni

Belediyeler, 5000 den fazla nüfuslu yerlerde, bir ya da birden fazla köyün ihtiyar heyetinin kararıyla ve seçmenlerinin asgari olarak yarısından bir fazlasının mahallin en büyük mülki idare amirine yazılı başvurusu veya valinin doğrudan gerek görmesi halinde, valinin bildirimisiyle mahalli seçim kurullarının 15 gün içinde köyde seçmenlerin reylerini belirlemesi ve valinin görüşüyle birlikte İçişleri Bakanının teklifi Danıştay'ın da görüşü alınarak üçlü kararnameyle (ortak kararname) kurulur.

Belediyenin sınırları belediye meclisinin kararı-kaymakamın görüşü-valinin onayı ile kesinleşir; ancak mecburi sebep olmadığı takdirde 5 yıl içinde değiştirilmez.

Türkiye'deki 2 çeşit belediye bulunmaktadır:

- Belediye Kanunu'na göre kurulan ve çalışan belediyeler
- Büyükşehir Belediyeleri (Türkiye'de 30 Büyükşehir Belediyesi vardır.)

1- Belediye Başkanı

Belediye tüzelkişiliğinin başı ve yürütme organı belediye başkanıdır.

Başkan genel oyla doğrudan belde halkı tarafından 5 yıl için seçilir.

Belediye başkanı, görevinin devamı süresince siyasî partilerin yönetim ve denetim organlarında görev alamaz, profesyonel spor kulüplerinin başkanlığını yapamaz ve yönetiminde bulunamaz.

Belediye başkanlığı makamının herhangi bir sebeple boşalması durumunda il belediyelerinde İçişleri Bakanı, diğer belediyelerde vali seçim yapılarına kadar görevlendirme yapar.

Yine soruşturmanın selameti açısından tedbir olarak İçişleri Bakanı, belediye başkanlarını geçici olarak görevden uzaklaştırabilir.

2- Belediye Meclisi

Belde halkının genel oyu ile seçilir. Belediyenin en yetkili karar organıdır. Her ayın ilk haftası, önceden kararlaştırdığı günde toplanır. Toplantı yeter sayısı üye tam sayısının salt çoğunluğu iken karar yeter sayısı toplantıya katılanların salt çoğunluğudur; ancak bu sayı meclis üye tam sayısının 1/4'ünden az olamaz. (Belediye meclisi her yıl bir ay tatil kararı alabilir). Bütçe görüşmesine rastlayan toplantı süresi en çok yirmi gün, diğer toplantıların süresi en çok beş gündür. Belediye meclisi, kentin nüfus durumuna göre 9-55 üyeden oluşur. Belediye meclisine, belediye başkanı başkanlık eder.

3- Belediye Encümeni

Belediyelerin hem karar organı hem de yürütme organıdır. İl belediyelerinde ve nüfusu 100.000'in üzerindeki belediyelerde 7, diğer belediyelerde 5 üyeden oluşur.

KÖY YÖNETİMİ

- **Muhtar**
- İhtiyar Meclisi
- **Köy Derneği**

Nüfusu 150 ila 2.000 arasındaki yerler köy olarak kabul edilir.

Köy yönetimi; muhtar, ihtiyar meclisi ve köy derneğinden oluşur.

Muhtar yürütme organı, ihtiyar meclisi ve köy derneği danışma ve karar organlarıdır.

Muhtar: Köy yönetiminin başı muhtardır; köy derneği tarafından seçilir. İhtiyar heyeti ile birlikte beş yıl için seçilir ve köy işlerini yürütür. Görevini gereği gibi yapmayan muhtarlar köyün bağlı olduğu ilçe idare kurulu kararı ile görevden uzaklaştırılabilir. Muhtarın köy yararına olmayan kararını vali veya kaymakam bozabilir. Ancak mülki amirler, muhtarların yerine karar alamazlar.

İhtiyar Meclisi: Muhtarın başkanlığında toplanarak yapılacak işlerle ilgili karar alan ve bunları denetleyen organdır. Bunlardan bir kısmı "Seçilenler" diğeri "Doğal" üyelerdir. Üyeler 5 yıl için köy derneği tarafından seçilirler. Bu seçimde adaylığını koyma yöntemi yoktur. Siyasî partiler de aday gösteremezler. Üye sayısı, nüfusu 1000'den az olan köylerde 8, fazla olanlarda 12'dir. Köy ilköğretim Okulu Müdürü ile Köy İmamı bu meclisin doğal üyesidir. İhtiyar meclisi haftada en az bir kez toplanır. İhtiyar meclisince alınan bazı kararlar bağlı olduğu kaymakam ya da Valinin onayı ile yürürlüğe girer.

Köy Derneği: Köy derneği, köyde bulunan kadın, erkek bütün seçmenlerin oluşturduğu bir kuruldur. Köy derneği ile köylünün doğrudan yönetime katılması sağlanır. Köy derneği, yalnız muhtar ve ihtiyar meclisi üyelerini seçmekle kalmaz bazı yönetsel kararlar da alır.

İdari Kamu Kurumları

Hizmetlerin verimli yürütülmesi için Merkezi yönetim ve hiyerarşisi dışında teşkilatlanmasıyla oluşmaktadır. Genel müdürlük şeklinde örgütlenmektedir.

İktisadi Kamu Kurumları

a) Kamu İktisadi Kuruluşlar: Monopol yapıdaki mal ve hizmetleri kamu yararı gözeterek üretmek ve pazarlamak için kurulan, ürettiği mal ve hizmet imtiyaz sayılan, sermayesinin tamamı devlete ait olan kamu

iktisadi teşebbüsleridir.

b) İktisadi Devlet Teşekkülleri: Sermayesinin tamamı devlete ait olup iktisadi alanda ticari esaslara göre faaliyette bulunan kitlerdir.

c) Müesseseler: Sermayesinin tamamı İDT veya KİK'e ait işletme ya da işletmeler topluluğudur.

d) Bağlı Ortaklık: Sermayesinin yüzde ellisinden fazlası bir İDT veya KİK'e ait işletme ve işletmeler topluluğu anonim ortaklıklardır.

e) İştirak: Bağlı ortaklık, İDT, KİK'lerin sermayelerinin en az % 15, en çok % 50'sine sahip bulundukları anonim ortaklıklardır.

Sosyal Kamu Kurumları

Sağlık, emeklilik, sosyal güvenlik gibi kolektif ihtiyaçları gidermek üzere kurulan özerk bütçeli kurumlardır. İŞKUR ve SGK gibi.

Bilim, Teknik ve Kültürel Kamu Kurumları:

Üniversiteler, TÜBİTAK, YÖK, TRT gibi kuruluşlardır. Mecburi üyelik vardır.

Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları:

Amaçları dışında faaliyette bulunamazlar. Eğer amaçlarını aşarlarsa sorumlu organlarının görevine mahkeme kararıyla son verilir. Kanunla ve kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanarak kurulan kamu tüzel kişilikleridir. Seçimlerde siyasi partiler aday gösteremezler. Meslek kuruluşları tazminat davası hariç diğer davaları üyeleri adına açabilir. Organlarını kendi üyeleri yargı gözetimi altında seçer. Türkiye Bankalar, Barolar, Tabipler, Noterler Birliği gibi.

Bağımsız İdari Otoriteler:

Belli bir hizmetle sınırlıdır. Kanunla kurularak bütçe açısından bakanlıklarla ilişkilendirilen kurumlardır. Kamu tüzel kişilikleri olup bağımsızdırlar. Bunların denetleme, yaptırım uygulama, regülasyon yetkileri mevcut olup kararları yargıya açıktır. RTÜK hariç üyelerini bakanlar kurulu atar (RTÜK üyelerini meclis seçer).

Başlıca Bağımsız İdari Otoriteler;

- RTÜK
- Rekabet Kurumu
- Kamu İhale Kurumu
- Sermaye Piyasası Kurulu
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Üst Kurulu
- Bilgi Teknolojileri İletişim Kurulu
- Tütün ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurulu
- EPDK

BAKANLIKLARIN KURULMASI

• Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, mevcut bakanlıkların bölünmesi veya birleştirilmesi, bakanlıkların görevleri, yetkileri ve teşkilatı Cumhurbaşkanlığı kararnamesine göre düzenlenir.

• İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür.

• Teşkilatlanmada görev ve yetkilerin tespitinde bu bütünlük bozulamaz.

• Bakanlıkların kuruluş ve teşkilatlanmalarında etkili bir idare, iş bölümü, kontrol ve koordinasyonun sağlanması esastır.

• Aynı ve benzer hizmet veya görevlerin tek bir bakanlık tarafından veya sorumluluğunda yürütülmesi, atıl kapasite ve kaynak israfının önlenmesi esastır.

BAKANLIK MERKEZ TEŞKİLATI

Bakanlık merkez teşkilatı, bakanlığın sorumlu olduğu hizmetlerin yürütülmesi, bu hizmetlerle ilgili amaç ve politika tayini, planlama, kaynakları düzenleme ve sağlama, koordinasyon, gözetim ve takip, idareyi geliştirme ve denetim gibi görevleri yerine getirmek üzere aşağıdaki birimlerden meydana gelecek şekilde düzenlenir.

a) Bakanlıkların hizmet ve görev alanlarına giren faaliyetlerini yürüten ana hizmet birimleri,

b) Bakana ve ana hizmet birimleri ile bağlı ve ilgili kuruluşlara istişare mahiyette yardımcı olan teknik, idari, hukuki ve mali konularda faaliyette bulunan danışma ve denetim birimleri,

c) Yukarıdaki birimlere yardımcı olan ve her bakanlıkta zorunlu olarak yürütülmesi gereken idari, mali, güvenlik ve sivil savunma gibi hizmetleri yerine getirmekle görevli yardımcı birimler.

Bakanlık Taşra Teşkilatı

- İl valisine bağlı il kuruluşları,
- Kaymakama bağlı ilçe kuruluşları,
- Doğrudan merkeze bağlı taşra kuruluşları.

Bakanlık Yurt Dışı Teşkilatı

- Dış temsilcilik niteliğindeki diplomatik temsilcilikler ve konsolosluklar,
- Dış temsilcilikler bünyesindeki ihtisas birimleri,
- Dış temsilcilik niteliğinde olmayan yurt dışı teşkilatı.

Bakanlık Bağlı Kuruluşlar

Bağlı kuruluşlar bakanlığın hizmet ve görev alanına giren ana hizmetleri yürütmek üzere, bakanlığa bağlı olarak özel kanunla kurulan, genel bütçe içinde ayrı bütçeli veya katma bütçeli veya özel bütçeli kuruluşlardır.

Bakanlık İlgili Kuruluşları

İlgili kuruluşlar; özel kanun veya statü ile kurulan, iktisadi devlet teşekkülleri ve kamu iktisadi kuruluşları ile bunların müessese ortaklık ve iştirakleri veya özel hukuki, mali ve idari statüye tabi, hizmet bakımından yerinden yönetim kuruluşları şeklinde düzenlenir.

HİYERARŞİK KADEMELER VE BİRİM UNVANLARI

a) Bakanlık Merkez Teşkilatında

Bakan Yardımcıları

Genel Müdürlük, Kurul Başkanlığı veya Daire Başkanlığı,

Genel Müdürlük veya Kurul Başkanlığına bağlı Daire Başkanlığı,

Şube Müdürlüğü,

İhtiyaca göre kurulacak şeflik.

b) Bağlı Kuruluşlarda

Genel Müdürlük,

Daire Başkanlığı,

Şube Müdürlüğü,

Şeflik,

Memurluk.

c) İlgili Kuruluşlarda

Özel Kanunlarında Gösterildiği Şekilde Düzenlenir

d) Taşra Teşkilatı Bölge Kuruluşlarında

Bölge Müdürlüğü,

Şube Müdürlüğü veya Başmühendislik,

Şeflik veya Mühendislik,

e) Taşra Teşkilatı İl Kuruluşlarında

Vali,

İl Müdürlüğü,

Şube Müdürlüğü,

Şeflik,

Memurluk.

f) Taşra Teşkilatı İlçe Kuruluşlarında

Kaymakam,

İlçe Müdürlüğü,

İhtiyaç bulunan ilçelerde Şube Müdürlüğü,

Şeflik,

Memurluk

g) Yurt Dışı Teşkilatında

Yurt Dışı Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname esaslarına göre düzenlenir.

**CUMHURBAŞKANLIĞI'NA BAĞLI
BAKANLIKLAR****17 bakanlık bulunmaktadır.**

Adalet Bakanlığı,
İçişleri Bakanlığı,
Milli Savunma Bakanlığı,
Milli Eğitim Bakanlığı,
Sağlık Bakanlığı,
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı,
Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
Kültür ve Turizm Bakanlığı,
Gençlik ve Spor Bakanlığı,
Hazine ve Maliye Bakanlığı,
Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı,
Dışişleri Bakanlığı,
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı,
Tarım ve Orman Bakanlığı,
Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı,
Ticaret Bakanlığı.

POLİTİKA KURULLARI

Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikaları Kurulu
Eğitim ve Öğretim Politikaları Kurulu
Ekonomi Politikaları Kurulu
Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu
Hukuk Politikaları Kurulu
Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu
Sağlık ve Gıda Kurulu
Sosyal Politikalar Kurulu
Yerel Yönetim Politikaları Kurulu

**CUMHURBAŞKANLIĞI'NA BAĞLI
BAŞKANLIKLAR**

Devlet Arşivleri Başkanlığı
Devlet Denetleme Kurulu
Diyanet İşleri Başkanlığı
Genelkurmay Başkanlığı
İletişim Başkanlığı
Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği
Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı
Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı
Savunma Sanayi Başkanlığı
Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Türkiye Varlık Fonu

CUMHURBAŞKANLIĞI'NA BAĞLI OFİSLER**Finans Ofisi:**

Ulusal ve uluslararası bankacılık ve finans sektörünü izleyecek ve analizler yaparak raporlayacak. Türkiye'nin finans piyasaları içindeki konumunu da raporlayacak olan Ofis, finansal kaynakların çeşitlendirilmesi ve uluslararası fonların Türkiye'ye gelmesini sağlayıcı çalışmalar yapacak, İstanbul Finans Merkezi projesini yürütecek ve gelişmeleri takip edecek.

Dijital Dönüşüm Ofisi:

Kamunun dijital dönüşümünü (e-devlet dönüşümü) koordine edecek, milli teknolojinin geliştirilmesi ve bu kapsamda farkındalık oluşturmak amacıyla gerekli projeler geliştirecek, büyük veri analizi yapacak, öncelikli proje alanlarında yapay zeka uygulamalarına öncülük edecek, siber güvenlik ve bilgi güvenliğini artırıcı projeler geliştirecek.

İnsan Kaynakları Ofisi:

Mevcuttaki Personel ve Prensipier Genel Müdürlüğü'nün yaptığı işi yapacak. Yani kamu kurumlarına kimlerin atanacağını, güvenlik soruşturmalarından liyakata kadar pek çok değerlendirmeyi yürütecek. Türkiye'nin insan kaynakları envanterini çıkaracak ve ihtiyaç duyulan alanlarda yetenek gelişim faaliyetlerini yönetecek.

Ofis, özel yeteneklerin keşfini sağlayacak ve yetenek yönetimi projelerini yürütecek, politika kurullarının öncelediği alanlarda küresel düzeyde insan kaynağının tespitini yaparak milli projelere kazandırılmasını sağlayacak. Ofis ayrıca, kamuda kariyer yönetimi, performans yönetimi ve diğer modern insan kaynağı yönetim modellerinin hayata geçirilmesi için projeler geliştirecek.

Yatırım Ofisi:

Türkiye'nin yatırım alanında cazibe merkezi haline getirilmesi ve yeni finansal enstrümanların geliştirilmesinde rol oynayacak. Kamu kurum ve kuruluşları ve özel sektör kuruluşlarınca yürütülen uluslararası düzeydeki yatırım ortamı tanıtım faaliyetleri kapsamında kurum ve kuruluşları arasında koordinasyon sağlayacak.

TÜRK EĞİTİM-SEN AKADEMİ

MEB

GÖREVDE YÜKSELME
SINAVLARINA HAZIRLIK

PROTOKOL BİLGİLERİ

SUNUŞ

Değerli Üyemiz;

MEB Görevde Yükselme Sınavlarına hazırlık içeriğimiz; sınav konuları kapsamında, alanında uzman yazar komisyonumuz tarafından hazırlanmıştır.

Anlatılan konuların somutlaşması için konuların arasına püf noktalar, pratik çözümler, yazar notları ve tablolar eklenmiştir.

Sadeleştirilmiş ve ihtiyaca göre hazırlanmış öz ve net bilgilerden oluşan bu yayınınızın sınava hazırlanan siz değerli üyelerimize katkı sağlamasını diliyoruz.

Talip Geylan

TÜRK EĞİTİM-SEN GENEL BAŞKANI

PROTOKOL BİLGİLERİ

1- Protokolün Amacı, Önemi Ve Tanımı

- Protokolün önemli amaçlarından biri önde gelme sırasını saptamak ve titizlikle uygulamaktır.
- Devlet yetkililerinin, kamu kurum ve kuruluşlarının, örgütlenmiş tüm sosyal grupların kendi aralarında izledikleri protokol sırasına önde gelim denilmektedir.
- Önde gelme sıraları milli geleneklere, mevzuata, uluslararası anlaşmalara, uluslararası yerleşik uygulama kurallarına göre düzenlenmektedir.
- Protokol, özel ilişkilerimizde olduğu kadar resmi temaslarımızda da, saymayı ve saydırmayı, sevmeyi ve sevdirmeyi belli kurallar çerçevesinde, doğal ve içten geldiği intibamı vermek şeklinde, karşılıklı anlayış havası içinde gerçekleştirebilmektir.
- Bu her şeyden önce, uygar bir vatandaş olmanın da şartıdır.
- Yönetimde protokol, bir anlamda “Resmi Görgü Kuralları” demektir.

Alt kademede bulunan kimse ile üst kademede olan bir kimse özel hayatlarında çok samimi dost veya arkadaş olsalar bile, yönetimdeki resmi ilişkilerde daima protokol kurallarına göre hareket etmek zorundadırlar.

Örneğin; özel hayatında üstüne “Ağabey” diyen bir ast, makamda veya resmi olunması gereken bir ortamda “Sayın hocam” “Sayın Müdürüm” “Sayın Başkanım” gibi hitapları seçmelidir.

Protokolün çeşitli tanımları yapılmıştır.

Bunlardan bazıları şöyledir:

Protokol; devlet törenlerinde, diplomatik ilişkilerde, resmi ilişkilerde, sosyal hayatta usul ve şekil yönünden uygulanması gereken kurallar bütünüdür.

Protokol; uluslararası görgü kuralıdır.

Protokol; herkese layık olduğunu vermektir.

Protokol; haddini bilmektir.

Protokol; “Kendinden büyüğünün önüne geçmeme, Kendi seviyende olanla yan yana yürüme, Kendinden küçüğünün ardına düşmemedir.”

Büyük Larousse sayfa 9590 da; “resmi törenlerde mevki sıralaması, selamlaşma, öncelik hakkı gibi konularda uyulması gereken kuralların tümü” olarak tanımlanmıştır.

2- Başkent’te ve başkent dışında protokol listesi:

Ülkemizde Devlet Protokolünün belirlenmesi ve yürütülmesinin sorumluluğu, ilgili mevzuatla Dışişleri Bakanlığı Protokol Genel Müdürlüğüne verilmiştir.

Dışişleri Bakanlığı Protokol Genel Müdürlüğü Başkent’te resmi törenlerde uygulanacak öndegelme

sırasını Cumhurbaşkanlığının onayını almak suretiyle düzenlemektedir.

Şuan uygulanmakta olan öndegelme listesi aşağıda sunulmuştur.

a- Başkent protokol listesi

Sayın Cumhurbaşkanı tarafından uygun bulunan başkent protokol listesi

1. TBMM Başkanı
2. Cumhurbaşkanı Yardımcısı
3. Anayasa Mahkemesi Başkanı
4. Eski cumhurbaşkanları
5. Yargıtay Birinci Başkanı
6. Danıştay Başkanı
7. Bakanlar (bakanlık adlarının alfabetik sırası ile)
8. Genelkurmay Başkanı
9. Kuvvet Komutanları
10. Orgeneraller/Oramiraller
11. Yükseköğretim Kurulu Başkanı
12. Ana Muhalefet Partisi Lideri
13. TBMM Başkanvekilleri
14. TBMM’de grubu bulunan siyasi partilerin Genel Başkanları
15. TBMM Katip üyeleri ve idare amirleri
16. TBMM’de temsil edilen siyasi partilerin Genel Başkanları
17. TBMM’de grubu bulunan siyasi partilerin Grup Başkanları ve Grup Başkanvekilleri
18. TBMM’de grubu bulunan siyasi partilerin Genel Başkan Yardımcıları
19. TBMM’de grubu bulunan siyasi partilerin Genel Sekreterleri
20. TBMM üyeleri
21. Sayıştay Başkanı
22. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı
23. Türkiye Barolar Birliği Başkanı
24. Danıştay Başsavcısı
25. Anayasa Mahkemesi Başkanvekilleri
26. Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı
27. Anayasa Mahkemesi üyeleri
28. Yargıtay Birinci Başkanvekilleri
29. Danıştay Başkanvekilleri
30. Hakimler ve Savcılar Kurulu Başkanvekili
31. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcıvekili
32. Yüksek Seçim Kurulu Başkanı
33. Yüksek Hakem Kurulu Başkanı
34. Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri
35. Millî İstihbarat Teşkilatı Başkanı
36. Devlet Denetleme Kurulu Başkanı
37. Strateji ve Bütçe Başkanı
38. Savunma Sanayi Başkanı
39. İletişim Başkanı
40. Diyanet İşleri Başkanı

41. Devlet Arşivleri Başkanı
42. Millî Saraylar İdaresi Başkanı
43. Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanı
44. TBMM Genel Sekreteri
45. Cumhurbaşkanlığı Ofis Başkanları
46. Bakan yardımcıları
47. Kamu Denetçiliği Kurumu Başdenetçisi
48. Ankara Valisi
49. Ankara'daki üniversitelerin Rektörleri
50. Ankara Garnizon Komutanı
51. Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı
52. Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulu Başkanvekilleri
53. Yükseköğretim Kurulu üyeleri
54. Korgeneraller/Koramiraller
55. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanı
56. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanı
57. Türkiye Bilimler Akademisi Başkanı
58. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Başkanı
59. Rekabet Kurumu Başkanı
60. Özelleştirme İdaresi Başkanı
61. Sermaye Piyasası Kurulu Başkanı
62. TBMM Genel Sekreter Yardımcıları
63. Tümgeneraller/Tümamiraller
64. Yargıtay Daire Başkanları ve üyeleri
65. Danıştay Daire Başkanları ve üyeleri
66. Sayıştay Daire Başkanları ve üyeleri
67. Türkiye Enerji, Nükleer ve Maden Araştırma Kurumu Başkanı
68. TÜBİTAK Başkanı
69. Ankara'daki üniversitelerin Rektör Yardımcıları
70. Yüksek Seçim Kurulu üyeleri
71. Devlet Denetleme Kurulu üyeleri
72. Kamu Denetçiliği Kurumu Denetçileri
73. Tuğgeneraller/Tuğamiraller
74. Yükseköğretim Kurulu Genel Sekreteri
75. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanı
76. Anadolu Ajansı Genel Müdürü
77. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Genel Müdürü
78. Meteoroloji Genel Müdürü
79. Vakıflar Genel Müdürü
80. Tapu ve Kadastro Genel Müdürü
81. Bakanlık Genel Müdürleri
82. Ankara'daki üniversitelerin fakültelerinin Dekanları ve Yardımcıları
83. Ankara'daki kamu kuruluşu niteliğindeki Meslek Kuruluşları Başkanları
84. Sivil ve askerî Dernek Başkanları

b- Başkent dışındaki illerde tebrikata giriş sırası:

1. Vali,
2. T.B.M.M. üyeleri,
3. Mahallin en büyük komutanı, general ve amiraller,

garnizon komutanı,

4. Belediye başkanı, büyük şehirlerin genel törenleri dışında özellikle ilçelerde yapılan törenlerde büyük şehir belediye başkanından sonra ilçe belediye başkanı,
5. Cumhuriyet Başsavcısı, Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcısı, Adli Yargı Adalet Komisyonu Başkanı, Devlet Güvenlik Mahkemesi Başkanı, Bölge İdare Mahkemesi Başkanı, Üniversite Rektörleri, Baro Başkanı
6. Rektör yardımcıları, fakülte dekanları, enstitü ve yüksekokul müdürleri,
7. Genel ve katma bütçeli kuruluşların genel müdürleri,
8. Garnizon komutanınca tespit edilecek silahlı kuvvetler mensupları,
9. Vali yardımcılığı, il emniyet müdürleri, büyük şehir belediye sınırları içindeki ilçe kaymakamları ile ilçe belediye başkanları,
10. Hâkimler, savcı yardımcılığı, noter odası başkanı ile iktidar partisi, ana muhalefet partisi ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan diğer partilerin (alfabetik sıraya göre) il başkanları,
11. Dekan yardımcılığı, enstitü ve yüksekokul müdür yardımcılığı ile üniversitelerce belirlenecek diğer öğretim üyeleri,
12. Bakanlık müfettişleri, hesap uzmanları, sayıştay denetçileri,
13. Bakanlar Kurulu kararlarındaki imza sırasına göre bakanlıkların il teşkilatındaki amir, başkan ve müdürleri, il milli eğitim müdürlüğünce belirlenecek orta öğretim ve temel eğitim okul müdürleri ile öğretmenler,
14. Genel müdürlük ve bölge müfettişleri,
15. Resmi bankalar müdürleri, KİT ve TRT üst yöneticileri,
16. Büyük Millet Meclisi'nde grubu bulunmayan siyasi partilerin il başkanları (alfabetik sıraya göre),
17. İl genel meclisi ve belediye meclisi üyeleri,
18. O yerdeki mesleki kuruluşlar ve en fazla üyeye sahip basın kuruluşunun temsilcileri,
19. Özel banka müdürleri,
20. Kamu yararına çalışan dernek başkanları,

NOT:

- Generaller ve amiraller içinde orgeneral/oramiral varsa (görev, izni v.b. maksatla geçici olarak o bölgede bulunma hali dâhil) T.B.M.M. üyelerinden önce yer alırlar.
- Korgeneral/koramiral , tümgeneral/tümamiral, tuğgeneral/tuğamiraller tebrikata bir bütün olarak
- Bu liste Devlet protokolüne ilişkin esaslar belirleninceye kadar uygulanır.
- İlçe, bucak, kasaba ve köylerde tebrikata giriş sırası il' deki sıraya göre saptanır.

- Konferanslarda konuşmacılar arasında öndegelmeye sırası:
- Konferanslarda konuşmacılar, protokol öndegelmeye sıralarına göre, tercihen etkinliği düzenleyen tarafından dinleyicilere takdim edilir.
- Bilahare protokol öndegelmeye sırasının tersine en kідemsizden başlamak suretiyle kürsüye davet edilir.
- Protokole göre en öndegelen konuşmacıdan sonra, ondan izin talep etme koşuluyla dahi olsa, diğer bir konuşmacının söz alması adabı muaşerete uymayan bir davranıştır.

4-Toplantı/konferans salonlarında oturma düzenleri:

- Toplantıda katılımcılar daima unvanlarına veya temsil ettiklerinin kurumlarının protokoldeki yerine uygun olarak otururlar.
- Toplantılarda kullanılan U, yuvarlak, kare, dikdörtgen, köşegen ve hilal masa tiplerinin farklı anlamları, önemleri ve etkileri vardır.
- Zira, görüş alışverişi ve katılım sağlamak için yuvarlak masa; kısa ve öz toplantı ve görüşme yapmak için kare masa; otorite altında bir toplantı yapmak için dikdörtgen veya u masa, demokratik katılım sağlamak için köşegen veya hilal masa tercih edilir.
- Kare ve yuvarlak masa toplantı düzenleri eşit düzeydeki kişilerin yaptıkları toplantılar için uygundur. İki taraflı toplantılar için dikdörtgen masalar; tek taraflı toplantılar için U masalar; katılımcı-demokratik toplantılar için köşegen veya hilal masa düzeni tercih edilmelidir.
- İki taraflı toplantılarda yöneticiler daima dikdörtgen masanın orta merkezinde, kendi astları da sağında ve solunda yer almalıdır.
- Konferans vb. çeşitli etkinliklerin icra edildiği yerlerde, sabit koltukların konumuna göre tercih edilebilecek birkaç oturma düzeni, önde gelme sırasına göre verilen rakamlar aşağıda belirtilmiştir.

-----S a h n e-----

9 7 5 3 1 2 4 6 8 10

Şekil – 1

-----S a h n e-----

8 6 4 2 1 3 5 7

Şekil – 2

-----S a h n e-----

11 10 9 5 3 1 2 4 6 7 8

Şekil – 3

5-Resmi bayram ve törenler:

Resmi bayram ve anma günlerinde uygulanacak program ve uygulanacak protokole ilişkin mevzuat ekte sunulmuştur.

Resmi bayram ve törenler söz konusu mevzuat esasları çerçevesinde gerçekleştirilir.

- Ulusal ve Resmi Bayramlarda Yapılacak Törenler Yönetmeliği
- Mahalli Kurtuluş Günleri, Atatürk Günleri ve Tarihi Günlerde Yapılacak Törenler Yönetmeliği
- Resmi Bayram ve Anma Günlerinde Anıtlara Konulacak Çelenklerin Hazırlanma, Taşınma ve Sunulması Hakkında Yönetmelik
- Türk Bayrağı Kanunu Türk Bayrağı Tüzüğü
- İllerde yapılacak törenlerde milletvekillerinin protokol sırasına ilişkin İçişleri Bakanlığının 2009/55 no'lu genelgesi

6- Bayrak

- Bayrağımızın şekil ve yapım standartları, çekilmesi, indirilmesi, konabileceği, örtüleceği yerler 22.9.1983 tarihli ve 2893 sayılı Türk Bayrağı Kanunu ile 25.1.1985 tarihli ve 85/9034 no'lu Türk Bayrağı Tüzüğüne göre saptanır.
- **Türk Bayrağı** makam odasında yöneticinin sağında, yönetim kurulu odasında başkanın sağında; kongre, konferans, toplantı ve törenlerde sahnede, kürsüde konuşmacının sağında; kurumsal bayraklar da solunda yer alır.
- Kurum binası önünde, binadan çıkana göre sağ direktte Türk bayrağı, sol direktte kurum bayrağı çekilir. Bina önünde üç direk varsa Türk bayrağı ortada; dört ve daha fazla direk varsa sağ başta yer alır.
- Makam taşıtlarında Bayrak, sağ ön çamurluk üstündeki dikey direğe, Cumhurbaşkanları ve Devlet başkanları forsu ise sol ön çamurlukta yer alan direğe çekilir.
- Milletlerarası toplantı ve fuar mahalleri ile yabancı turistlerin kaldığı yerlerde bina ön yüzüne göre en sağdaki direğe Türk bayrağı, diğer ülke bayrakları alfabetik sırayla onun soluna çekilir. Bu durumda yabancı devlet bayraklarının ebadı, Bayrak ebadından büyük; direkleri, Bayrak direğinden yüksek olamaz.

Yas için yarıya çekilmesi: Bayrak, 10 Kasım'da Türkiye'de ve Dış Temsilciliklerimizde yarıya çekilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi önündeki Bayrak hiçbir zaman; Anıtkabir'deki Bayrak 10 Kasım dışında yarıya indirilmez.

7- Toplantıda alınması gereken tedbirler:

Toplantı, konferans vb. etkinliklerin organizasyon anlamında başarılı geçmesi için kimin nerede, hangi görevi yapacağı önceden belirlenmeli ve ilgililerin görevi başında olması sağlanmalıdır.

a- Salon düzeni;

- Konukların oturma düzeni için gerekli tedbirin alınması.
- Gerektiğinde karton vb.ne isim yazılarak masa veya koltuklara konulması.
- Protokole ilişkin zevatın oturacağı koltuklara başkalarının oturmalarının önlenmesi için tedbir alınması.
- Protokolde en üst zevatın; Cumhurbaşkanı, TBMM Başkanı ve Bakanın önünden katiyet geçilmemesi için tedbir alınması.
- Basın mensuplarının görevlerini uygun mekânda yapmaları için tedbir alınması.
- Sunu vb. için gerekli cihazların temini ve kontrolünün yapılması.
- Not kâğıdı, kalem vb. temini.
- Konuşmacıların masalarına su konulması.
- Ses cihazlarının, İstiklal Marşı'na ilişkin kasetin, ışık, aydınlatma ve havalandırmanın kontrolünün yapılması.
- Konuklara soru vb. için söz verilecekse seyyar mikrofona temini ve kontrolünün yapılması.
- Toplantının huzur ve güvenliğinin sağlanması için gerekli tedbirlerin alınması.

b- Karşılama;

- Bina girişinde konuklara rehberlik/yönlendirme yapılması.
- Konuklara salonda oturacağı yer konusunda yardımcı olunması.

c- Sunucu;

- Toplantı vb.nin amatörce düzenlendiği intibaini önlemek ve bu konudaki ihtiyacı karşılamak amacıyla, biri olmadığında diğeri görev yapmak üzere mikrofonik sese sahip iki sunucunun yetiştirilmesi önemlidir.
- Sunucu protokol kurallarına göre hareket etmeli; laubali hareketlerden ve gereksiz yere sözü uzatmaktan kaçınılmalıdır.
- Kılık-kıyafetine dikkat etmelidir.

Cumhurbaşkanı, TBMM Başkanı, Başbakan ve bağlı bulunan Bakanın telgrafları dışında diğer telgraf metinleri okunmamalı, telgraf gönderen diğer kişilerin isimleri de uzun liste halinde okunmamalı, sadece telgraf gönderenlere toplu olarak teşekkürle yetinilmelidir.

d- Fotoğraf-ses kaydı;

Fotoğraf ve video çekimi için tedbir alınması.
Toplantı tutanaklarının hazırlanması için tedbir alınması.

e- Koordine;

Toplantı ile ilgili olarak önceden bilgi verilmesi

gereken kişi ve/veya makamlara gerekli bilginin zamanında verilmesi.

Toplantıya ilgili birim temsilcilerinin katılımının sağlanması.

8- Etkinliklerde sunucunun yapacağı takdim:

Etkinliklerde sunucunun yapacağı konuşma bölümleri ana hatları ile aşağıya çıkartılmıştır.

a- Hitap,

b- Sunuş; program takdiminden oluşan bölüm.

c- Konuşmacıları takdim; Protokol sırasının tersinden konuşmalarını yapmak üzere konuşmacıları kürsüye daveti içeren bölüm.

d- Kapanış; katılımcılara teşekkür ve etkinliğin/ toplantının bittiğini belirten bölüm.

Çeşitli etkinliklere ilişkin örnek takdim metinleri aşağıda sunulmuştur.

Konferansta sunuşa ilişkin örnek bir metin: Hitap:

Sayın Bakanım, Sayın Valim,
Saygıdeğer katılımcılar, Teşkilatımızın kıymetli mensupları, Değerli hanımefendiler, beyefendiler, Sunuş:
...Başkanlığınca düzenlenen "Küresel Isınma" konulu konferansa hoş geldiniz. Programı arz ediyorum:
Saygı duruşu ve İstiklal Marşı, Sayın.....'nın konuşmaları, Sayın.....'nın konferansını takdimleri,

Şimdi, Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, silah arkadaşları ve vatanları uğruna canlarını feda eden aziz şehitlerimiz için saygı duruşu ve ardından İstiklal Marşı'na davet etmek istiyorum, buyurunuz.

Konuşmacıları takdim:

- Programın açılış konuşmasını yapmak üzere Sayın.....'nu mikrofonu davet ediyorum, buyurunuz efendim.

.....

- Konuşmalarından dolayı değerli Hocamıza/Sayın....'na teşekkür ediyorum.

Şimdide konferansını sunmak üzere Sayın.....'nu mikrofonu davet ediyorum. Buyurunuz hocam/efendim.

Kapanış:

- Saygıdeğer konuklar, programımız burada bitmiştir. Sunmuş oldukları konferanstan dolayı Sayın....'na, tüm katılımcılara ve siz değerli konuklara teşekkürlerimi/şükranlarımı sunuyorum.

Temel atmada/açılıştaki sunuşa ilişkin örnek bir metin: Hitap:

Sayın Başkanım, Sayın Valim, Kıymetli konuklar, Basınıımızın değerli mensupları,

Sunuş:

...Başkanlığınca yapımı tamamlanan "...Hizmet Binasının açılış törenine hoş geldiniz Programı arz ediyorum:

Saygı duruşu ve İstiklal Marşı,

Sayın.....'nın "Hizmet Binasının yapımına ilişkin sunumları, Sayın.....'nın hitapları,

Sayın..... ve Sayın'in yapımı tamamlanan hizmet binasını hizmete açış kurdelesini kesmeleri ve hizmet binasının gezilmesi,

İkram

Şimdi, Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, silah arkadaşları ve vatanları uğruna canlarını feda eden aziz şehitlerimiz için saygı duruşu ve ardından İstiklal Marşı'na davet etmek istiyorum, buyurunuz.

Konuşmacıları takdim:

"...Hizmet Binası'nın yapımına ilişkin bilgi sunmak üzere Sayınnu mikrofona davet ediyorum, buyurunuz efendim.

.....

Konuşmalarından dolayı değerli Hocamıza/Sayın'na teşekkür ediyorum. Şimdide Sayınsizlere hitap edeceklerdir, buyurunuz efendim.

Hitaplarından dolayı Sayıne şükranlarımı sunuyorum. Sayın..... ve Sayın'i yapımı tamamlanan hizmet binasını hizmete açmak üzere alana davet ediyorum, buyurunuz efendim.

Kapanış:

Saygıdeğer konuklar, programımız burada bitmiştir. Teşriflerinden dolayı bizleri onurlandıran Sayıne ve siz değerli konuklara teşekkürlerimi/şükranlarımı sunuyorum, sağ olun, var olun efendim...

9- Makama gelen özellikli misafir/heyet ile ilgili alınacak önlemler:

- Misafir heyet ile ilgili bilgilerin temini,
- Görüşülecek konularla ilgili alt yapının oluşturulması için ilgili birimlerden bilgi talebi,
- Bina girişindeki görevlilere (müracaat, nizamiye vb.) haber verilmesi,
- Önemine göre hey'etin/misafirin bina girişinde karşılanıp-ugurlanması,
- Gerekmesi halinde fotoğrafçı temini,
- İkram için gerekli tedbirlerin alınması,
- İlgili birim yetkililerinin hazır bulundurulması,
- Görüşmelerde not alınması gerekiyorsa gerekli tedbirlerin alınması,

10- Ziyaretlerde veya heyet karşılamada yazılı program bastırılması:

- Yurtiçi ve yurtdışı ziyaretlerde veya resmi yabancı heyet karşılamalarında yazılı program bastırılır.
- Bu program, duruma göre kitapçık şeklinde veya düz beyaz kâğıda yazılmalıdır.
- Programda; Resmi temaslara,
- Kültürel etkinliklere, Resmi yemeklere, yer verilir.

11- Yabancı devlet ve hükümet adamlarının yapmış oldukları ziyaretlere verilen isim:**a- Devlet Ziyareti:**

- Yabancı Devlet Başkanlarının davet üzerine yaptıkları resmi ziyaretlerdir.
- Vaki bir davete istinat eden iade'i ziyaret aynı niteliktedir.
- Devlet Ziyaretlerinin törensel yönü diğer ziyaretlere nazaran daha geniş ve ayrıntılıdır.
- Törensel etkinliklerin kamuoyuna yönelik yanlarına ağırlık verilir.
- Başkentteki etkinlikler yanında ülkenin tarihi, sınaî, turistik bölgelerindeki önemli şehirlerinde geziler düzenlenir.

b- Resmi Ziyaret:

- Devlet ziyareti sınıflamasına girmeyen fakat programında çeşitli törenlerin yer aldığı bir ziyarettir.
- Hükümet Başkanı, Veliht Prens, Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Dışişleri Bakanı düzeyinde yapılan siyasi ağırlıklı ziyaretlerdir.
- Sırf Başkente hasredilen, içerik bakımından sınırlı kalan Devlet Başkanları ziyaretleri de bu kıstas çerçevesinde değerlendirilmektedir.
- Dışişleri Bakanı dışındaki Bakanların yaptıkları ziyaretler genelde resmi çalışma ziyareti kapsamında değerlendirilmektedir.

c- Resmi Çalışma Ziyareti:

Daha ziyade belirli konuların ele alındığı bir ziyaret olup Devlet Başkanı, Başbakan, Dışişleri Bakanı ve diğer Bakanlar düzeyinde yapılmaktadır. Genelde sık görüşen meslektaşlar arasında cereyan eder.

d- Özel Ziyaret:

- Yabancı Devlet adamlarının kendi talepleri üzerine gerçekleştirilen, hiçbir resmi niteliği olmayan, daha ziyade tatil ve turistik maksatlarla yapılan ziyaretlerdir.
- Ev sahibi ülke resmi maksatlarla katkıda bulunmaz.
- Hiçbir törene yer verilmez.
- Ev sahibi ülke makamları temel güvenlik ve trafik önlemlerini almak, gerekiyorsa VIP salonlarını açtırmakla yetinir.

12- Resmi yazışmalarda protokol:

- Resmi yazışmalar “Resmî Yazışmalarda Uygulanacak Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik” hükümleri çerçevesinde yapılmaktadır.
- Resmî yazışmalarda protokol kuralları kurumsal itibar açısından çok önemlidir.
- Resmi yazılarda uygulanan protokol kurallarının başında hitap, saygı sunumu, arz/rica ve imza konuları yer almaktadır. Bunlar eş düzey, üst ve dış kuruluşlar arasında son derece önemlidir. Zira bir eş ya da üst bir kuruluş “rica” etmek saygısızlık kabul edilir ve hatta çatışma nedenidir. Çünkü yönetim dilinde rica etmek emretmektir (Gereğini rica ederim). İlke olarak örgütsel yaşamda üstlerin ricası emirdir.
- Uluslararası ve kurumlar arası resmî yazışmalarda, anlaşma ve sözleşmelerde tarafların imzasında düzey eşitliği, denklik ve karşılıklılık esastır.
- İmza, daima metnin altına ve ad soyadın üstüne atılır. İmza kişinin adının baş harfiyle soyadını el yazısıyla okunabilir şekilde yazmasıdır. İmzanın hukuki anlamı, “yukarıdaki metni kabul ediyorum” demektir.

13- Bazı protokol bilgileri:

Resmi iş hayatımızın çeşitli alanlarına ilişkin bazı protokol bilgileri aşağıda sunulmuştur:

a-Yöneticilerle/halkla ilişkilerde;

- Yöneticinize her zaman saygı ile hitap ediniz.
- Ona taşıdığı unvana göre “Sayın Müdürüm”, “Sayın Başkanım”, “Sayın Valim”... veya sadece “Efendim” gibi saygı ifade eden sözlerle hitap ediniz.
- Makama girerken ceketinizin düğmeli olmasına dikkat ediniz.
- Yöneticiniz “Buyurun, oturun” demedikçe oturmayınız.
- Amiriniz veya üstleriniz karşısında bacak bacak üstüne atarak oturmayınız.
- Otururken, üstünüz ayağa kalkarsa siz de kalkınız.
- Üstünüz ya da amiriniz görüşmenizin sonunda size “Memnun oldum, teşekkür ederim” derse ve toka etmek için elini uzatırsa, kalkıp gitmeniz gerektiğini anlayın.
- Kişinin kültür ve terbiyesi kendini önce konuşmasında, sonra yazışmasında göstermektedir.
- Bu nedenle konuşmada söze büyüğün başlamasına dikkat ediniz.
- Dileklerin ifadesi, konuşmada da, yazışmada da önem taşır.
- Küçük büyüğe başarı dileğinde bulunmaz.
- Başarı dileği büyüğe yönelir.
- Üste teşekkür edilmez, “Sağolun” denilir.
- Makama girerken yanınızda mutlaka ajanda ve kalem bulundurunuz.
- Makama evrak, çok yakın mesafeden değil karşıdan

nezaketle sunulur.

- Üstünüz herhangi bir konuyu görüşmek için odanıza geldiğinde ona karşı saygılı davranınız, unutmayın o sizi odasına çağırabilirdi.
- Üst veya eş düzey birisi odanıza geldiğinde makamda oturulmamalı, misafir koltuğunda oturulmalıdır.
- Ziyarete veya iş görüşmelerine gelen kişilere hoş geldiniz deyin ve tokalaşmanız gerekirse mutlaka ayakta tokalaşın.
- Yalnız unutmayın, tokalaşırken önce el uzatma hakkı üste aittir.
- Üst elini uzatmadığı takdirde küçüğün elini uzatması uygun değildir.
- Hanımların ellerini sıkmak için erkeklerin el uzatmaları da aynı şekilde yanlıştır.
- Hanımların ellerini uzatmalarını beklemek gerekir.
- Tokalaşırken gücünüzü göstermeye çalışmayın, karşınızdaki insanın elini iğreti ya da itici bir biçimde de tutmayın, toka ettiğiniz kişinin gözüne bakın.
- Protokolde ve resmi ilişkilerde el öpme ve yanaktan öpüşme yoktur.
- Bu durum sadece gayri resmi ve samimi ilişkilerde söz konusudur.
- Gelen misafirinizin durumuna göre, bazılarını kapıda karşılayıp yine kapıda uğurlamanız gerekir.
- Misafir varken saate bakılmaz, başka işle meşgul olunmaz.
- Acil olmayan telefon görüşmeleri yapılmaz.
- Protokolde üst daima sağdadır.
- Ast olarak otururken, ayakta dururken veya yürürken daima üstünüzün soluna geçin.
- Seviyenizi bilin, kendinizi küçültmeyin.
- Bir söyleşi sırasında söz kesmeyiniz ve söz arasına girmeyiniz.
- Konuşmalarda küfür veya argo kelimeler kesinlikle kullanmayınız.
- Başkalarıyla ilişkilerinizde güler yüzlü ve terbiyeli olmaya azami dikkat ediniz.
- Çabuk kızmamaya, yersiz alınganlık göstermemeye çalışmalısınız.
- Resmi işlerinizde veya sosyal yaşantınızda dakik olmaya özen göstermelisiniz.

b- Tanışma, hitap ve selamlaşmada;

- Tanışma daima ayakta ve ilk karşılaşmada olur.
- Tanıştırmalarda daima küçüğü büyüğe, erkeği kadına, talebeyi hocaya, memuru amire, tek kişiyi topluluğa, yeni gelenleri önceden gelenlere unvanıyla, ad ve soyadıyla takdim edin.
- (Kütüphane Şubesi Müdürü Sayın Ali ÜNAL, gibi.)
- Ayakta bir kişi, oturan bir kişi ile tanıştırılıyor ise; oturan yerinden kalkıp tanıştığı kimseyi ayakta karşılamalıdır. Tek kişi topluluğa tanıştırılıyor ise, topluluğun

ayağa kalkması gerekmez.

- Erkekler eldivenli ise el sıkışırken eldiveni çıkarmalıdır.

- Bayanlar eldivenle el sıkabilirler.
- Bir kişi diğerine tanıtılırken, el sıkışırken bir eli cephede olmak, başka yerlere bakmak, ağızda sigara bulundurmamak saygısızlık kabul edilmektedir.
- Bir yere girdiğinizde önce kendinizi tanıtır.
- Başkalarına daima “Siz”, “Beyefendi”, “Ahmet bey” diye hitap ediniz, her zaman ve herkese
- “Lütfen” deyin ve teşekkür ediniz.
- Hoca, hacım, gibi laubali hitaplardan kaçınınız.
- İyi tanımadığınız kimselere ilk adlarıyla veya sen diye hitap etmeyiniz, laubali hareketlerle sırtına vurmayınız.

- Protokolde daima küçük büyüğe, kadın erkeğe, ast üste selam verir.

- Bu nedenle üstlerinize selam verin.
- Selam verirken sesimizi ne çok yükseltmeli, ne de duyulmasını zorlaştıracak şekilde kısımalıyız.

- Kendimizden yaşça ve mevkie küçük birine selam verirken veya selamını alırken, sesimize kibirli bir ton vermemeli, sesimiz tevazu ve şefkat ifade etmelidir.

- Kendimizden yaşça ve mevkie büyük birine selam verirken veya selamını alırken de sesimiz hürmet ifade etmeli; ancak aşırıya varan bir ses tonu da olmamalı.

- Takdim ve hitaplarda genel kaide; Devlet Başkanlarına, Parlamento Başkanlarına, Hükümet Başkanlarına ve Bakanlara, yabancı diplomatik misyon ve konsolosluk temsilciliği Şeflerine, üst düzey yöneticilere, askeri erkana resmi unvan veya rütbeleriyle hitap edilmesidir.

- Söylev ve “hoş geldiniz” ifadeleri dışında sivil zevata hitapta unvan kullanılması yerleşik bir usul değildir.

- İstisnası Devletin üst kademelerinde bulunanlara örneğin, “Sayın Cumhurbaşkanı”, “Sayın Bakan”, “Sayın Vali”, “Sayın Büyükelçi” gibi resmi unvanlarıyla hitap edilmesidir.

- Askeri zevata “Generalim”, “Albayım” şeklinde rütbeleriyle hitap caizdir.

- Özel şahıslara hitaplarda “Bay” yerine sözümüzü yönelteceğimiz kişinin soyadının önüne “Sayın” kelimesini eklememiz bir nezaket kuralıdır (Sayın ÖZ, gibi).

- Büyüklerimiz ve yeni tanıştığımız eşitlerimize “Beyefendi”, “Hanımefendi” diye hitap etmemiz gerekir. Takdimlerde sıfat soyadından sonra belirtilir.

- Ancak, profesör ve doktorlar için meslek soyadından önce söylenir.

- Askerlere hitapta rütbe ile birlikte “Bay” kelimesi kullanılmamalıdır.

- Sivil zevatın askeri zevata rütbesiyle hitap ettiklerini yukarıda belirtmiştik.

- Sivillerin rütbe önünde “Sayın” kelimesini kullan-

maları asker muhataplarıyla aralarındaki önde gelme ve yaş farkına bağlıdır.

c- Telefon görüşmelerinde;

- Telefon açar açmaz, “Alo! Kiminle görüşüyorum?” diye söze başlamak çok ayıptır.

- Sesinizi hemen tanıyabilecek çok yakınınız dışında mutlaka telefon açtığınızda önce kendinizi tanıtmakla söze başlayın.

- (İyi günler efendim. Ben Ahmet GÜLER, Mehmet ÖZTÜRK’le görüşebilir miyim? gibi...)

- Bir de unutmayın, telefonu kim açıysa önce o kapatır.

- Ancak üstünüzle telefonla görüşürken üstünüz ahizeyi kapatmadan önce telefonu kapatmayın.

- Aradığımız kişiyle görüşemediğimiz takdirde, telefona çıkan kişiye mutlaka adımızı, soyadımızı ve unvanımızı bildirmemiz gerekir.

- Not bırakmamız gerekiyorsa, o takdirde, karşımızdaki kişiye bir not bırakıp bırakamayacağımız sorulmalı ve nazik bir üslupla -asla dikte ettirir gibi yapmadan- kısa bir not bırakılmalıdır.

- Notu alan kişiye de zahmeti için teşekkür etmeyi ihmal etmemek gerekir.

- Telefonla konuşurken içeriye bir büyüğünüz girerse, ayağa kalkıp başınızla selam veriniz.

- Büyüğünüz görgü kurallarını bilen biri ise, size oturmanızı ve devam etmenizi söyleyecektir.

- Siz de konuşmanızı kısa kesmeye özen gösteriniz.

- Bu mümkün olmazsa, karşı tarafa “Özür dilerim, ben sizi biraz sonra arayacağım.” diyerek telefonu kapatabilirsiniz.

- Büronuzda sizden yaşça ve makamca büyük bir misafiriniz varken telefon çalarsa, ondan izin isteyerek cevap vermelisiniz.

- Telefon görüşmesini uzatmadan bitirmeniz de iyi bir davranış olacaktır.

- Üstlerinizden biri telefonla görüşürken odasına girmemelisiniz.

- Kazara odaya girip telefonla görüştüğünü fark ederseniz hemen dışarı çıkmalısınız.

- Sizin yanınızda rahat konuşamayacağını, iki kişinin konuşurken bir başkasının buna kulak misafirliği yapmasının görgü kurallarına aykırı olduğunu unutmayınız.

- Büronuzda birden fazla telefon varsa, biri ile konuşurken diğeri çalarsa onu açıp hiçbir şey demeden bekletmek hoş bir davranış değildir.

- Bunun iki sebebi vardır: Birincisi, arayan kişiyi gereksiz yere bekletmek ve ikinci telefonda konuştuklarınıza ona dinletmektir.

- İkincisi, arayan kişi amiriniz, hocanız, bir aile büyüğünüz olabilir.

- Bu takdirde, ona karşı kabalık yaptığınızı düşünerek

hakınızda menfi kanaat edinecektir.

- Aynı binada ve hele aynı katta bulunan amirinizi bir iş konusunda telefonla aramak görgü kurallarına aykırıdır.
- Üstlerinizin bunun aksine bir prensibi veya emri olmadıkça, bizzat makamına giderek konuyu arz etmelisiniz.
- Üstlerinizi kesinlikle sekreter aracılığıyla aramayınız.
- Özel telefon görüşmelerinizi mutlaka kendiniz yapınız.
- Resmi görüşmeler dışında sekreter aracılığıyla telefon görüşmesi yapmak görgüsüzlüktür.
- Telefon konuşmaları olabildiğince kısa ve açık olmalıdır.
- Gereksiz yere sözü uzatmak, telefonla sohbet etmek doğru değildir.
- Tanımadığımız kişilere yerli yersiz telefon açmak ve onlara yüz yüze söyleyemeyeceğimiz şeyler söylemek ahlaki zafiyeti göstermektedir.
- “Ben sana dönerim” denmemeli. “Sizi sonra arayacağım” denmelidir.
- Başkaları telefonla konuşurken onlara soru sormak, vedalaşmak doğru değildir.
- Telefon konuşması bittikten sonra karşılıklı iyi dilekler söylenmeden telefon kapatılmamalı, ahize yumuşak bir hareketle yerine bırakılmalıdır.
- Aksi takdirde karşınızdaki insanı istemeden rahatsız etmiş ve belki de kırmış olursunuz.
- Bir yanlışlık sonucu aranan numara yerine bir başka numara düşmüşse, telefon açan mutlaka özür dilemeli ve kendi aradığı numarayı bildirmelidir.
- Yanlış aranan kişide, muhatabını terslememeli, sarkıncası yoksa kendi numarasını ve adını net bir biçimde söyleyerek özür dileyeni cevaplandırmalıdır.
- Telefon etmenin zamanı da çok önemlidir.
- Genel olarak sabah 09.00’den önce ve gece 22.00’den sonra ev telefonundan aramak doğru değildir.
- Yaşça ve mevkiye kendimizden büyükleri telefonla tebrik etmek doğru değildir.
- Bu tür tebrikler için yazılı bildirimler veya mümkünse bizzat ziyaretler daha uygundur.

d- Davet ve yemekte;

- Kokteyl davetleri, davet kartı gönderilerek yapılır ve genellikle bunlara cevap beklenmez.
- Cevap isteniyorsa, kartın sağ alt köşesine telefon numarasının üstüne L.C.V. (Lütfen cevap veriniz) yazılır. L.C.V’li davetlere katılıp katılamayacağına ilişkin cevap verilmelidir.
- Davetlilerin yemekte oturacakları yerleri ev sahipleri tarafından gösterilebileceği gibi; adları küçük kartlara yazılarak, yazılan bu isimlikler, yemek tabaklarının yanına veya peçetenin üstüne de konulabilir.

- Resmi yemeklerde, yemek mahalline amirlerden önce gelmek ve onlardan sonra kalkmak bir nezaket kuralıdır.
- Kıyafet genelde koyu renk elbisedir.
- Resepsiyona ya da yemeğe davetli olanların daveti-yede yazılı olan yerde, tam saatinde ve belirtilen kıyafetle bulunmaları gerekir.
- Servis, oturan konunun sol tarafından yapılır, tabak ve çatal sağdan alınır.
- Sağdaki içecekler, soldaki yiyecekler bize aittir.
- Herkesin yemeği önüne konmadan ve üst/büyük yemeğe başlamadan veya buyurun demeden yemeğe başlanmaz.
- Büyük sofradan ayrılmadan ya da müsaade etmeden masadan kalkılmaz.
- Sofrada otururken çatal, bıçak, kaşık, bardak, tuzluk gibi şeylerle oynanmaz.
- Ekmek ısırlarak koparılmaz, elle parçalanır; ekmekle ağız, çatal, bıçak silinmez.
- Çatal veya bıçak kürdan yerine kullanılmaz.
- Kürdan da sofrada değil sofradan kalkınca uygun mekânda kullanılır.
- Yemek bitince çatal ve bıçak tabağın içine yan yana, sapları sağa doğru konulur.
- Dudaklarınız hiçbir zaman yağlı kalmamalı; onları hemen siliniz.
- Bardağı ağızınıza götürmeden ağızınızı siliniz. Bardağı bir kerede tümüyle bitirmeyiniz.
- Sofrada bacak bacak üstüne atılmaz.
- Sofrada yemeğe herkesle beraber başlamak ve herkesle beraber bitirmek, erkeklerin sağ ve sollarındaki komşularıyla eşit derecede sohbet etmeleri doğru olur.
- Sofra nezaketi kuralları arasında, yemek yenilirken diğer konukların huzur veya iştahını kaçırarak hareketlerden kaçınılması çok önemlidir.
- Örneğin; burun silinmemesi, mendile tükürülmemesi, çorba ve kahvenin höpürdetilerek içilmemesi, ağız şapırdatılmaması, kürdanla dış karıştırılmaması, masaya abanılmaması, çeneye yaslanılmaması, kol dirseklerinin masaya konulmaması, dik oturulması gerektiği çoğunlukla bilinen şeyler olduğu halde, maalesef aksi davranışlara sık rastlanılmaktadır.

e- Toplu kullanım mekânlarında/araçlarında;

- Toplu kullanım mekânlarında/araçlarında (koridor, merdiven boşluğu, toplu taşıma aracı, yemekhane vb.) yüksek sesle/bağırarak ve yerli yersiz konular konuşulmaz.
- Merdivenlerden ayaklar yere vurulmadan, gürültü çıkarılmadan çıkıp inilir.
- Merdivenden inen çıkana, asansöre binen inene yol verilmelidir.
- Bu mekânlarda her halükarda astlar üstlere yol verir.

• Asansör gibi dar mekânlarda anlık bakış dışında göz göze bakmak uygun değildir.

• Toplu taşıma araçlarına itişip-kakışmadan; büyükelimize, bayanlara, engellilere, misafirlere öncelik vererek binip inilmelidir.

• Toplantı salonu, servis aracı vb. yerlerde unvan durumumuza uygun mekâna oturmalı ve üzerimize vazife olmayan konulara girmemelidir.

• Bu tür mekânlarda boş koltuk kalmamışsa sonradan gelen üstlerimize yer vermelidir.

• Yemekhanedeki lavaboda sümkürülmez, diğer lavabolar da sümkürürken başkalarını rahatsız etmemeye gayret gösterilmeli ve lavabolar temiz bırakılmalıdır.

f- Otomobilde yerleşim;

Otomobilde yer konusu da protokolde önem arz eder. Resmî taşıtlarda protokole uygun oturma düzeni daima unvan/rütbe veya kıdem sırasına göre yapılır.

Resmî taşıtlardaki oturma düzeninde protokol yerleri:

1. yer arka sağ, 2. yer arka sol, 3. yer ön sağdır.

Şayet otomobilde koruma polisi varsa yine onur yeri sağ arka köşedir.

İkinci yer, sol arka; üçüncü yer arka ortadır.

Makam taşıtlarında makam sahibi yanında eşi de olsa sağ arkaya oturur.

Otomobil özel ise bu takdirde şoför yanındaki yer birincidir.

Bu yerin boş bırakılmaması gerekir.

g- Kılık – kıyafette;

• Her gün temiz ve bakımlı olmayı ihmal etmeyiniz.

• Günlük tıraş olunuz.

• Elbiseniz ütülü, ayakkabılarınız boyalı ve giysiniz renk olarak uyumlu olsun.

• Ceket cepleri dolu ve sarkık olmasın.

• Protokolde elbisenin rengi koyu renklerdir; lacivert ve siyahın tonları.

• 3 düğmeli ceket, alttaki düğmenin açık bırakılması daha uygundur.

• Mazeretsiz ayakkabının arkasına basmak ayıptır.

• Terlikle dolaşmak uygun değildir.

• Eller cepte ya da bir el cepte, bir elde tespihle dayıvari dolaşmak hiç uygun değildir.

• Abdest için bürodan lavaboya giderken kolların ve paçaların sıvalı, havlunun omuzda olması hiç şık olmaz.

• İhtiyaçlarınızı karşılayıp kıyafetinizi düzelttikten sonra lavaboyu terk etmeniz uygun olacaktır.

• Aile fertleri dışındaki insanların kılık kıyafetine müdahale etmek; onları beğenerek de olsa süzmek doğru bir davranış değildir.

• Başkalarının giyim kuşamıyla aşırı derecede ilgilen-

mek nasıl yakışsınız bir davranışsa; özellikle başkalarının dikkatini çekecek biçimde giyinmek veya başkalarını şaşırtacak acayiplikler peşinde koşmak da doğru değildir.

• Ter kokusu ya da ağır parfümle dolaşmak uygar bir insana yakışmaz.

h- Konuğu/heyeti karşılama, uğurlama ve heyete refakatte;

• Kamusal ve sosyal yaşamda konuk, özellikle onur konuğu, protokolde en önemli kişidir.

• Protokol kuralları konuklar için konmuştur.

• Konuk, ev sahibi yöneticinin davet ettiği ya da ziyaretini kabul ettiği unvan, mevki ve statü olarak dengi olan ve karşılanan, ağırlanan, uğurlanan kişidir.

• Protokolde herkes denginin konuğudur.

• Ast, üst için ziyaretçi; üst, ast için onur konuğudur.

• Konukları karşılama, ağırlama ve uğurlamada karşılıklılık esastır.

• Onur konuğu, davet sahibi yöneticinin üstü ya da davet edilen üst konuklar içinde protokol bakımından 1 numara olan devlet veya hükümet adamı ya da eş düzey yabancı (ecnebi) konuktur.

• Onur konuğu uçakla geldiğinde havaalanında; otomobille geldiğinde kurum binasının ya da konutun önünde bizzat ev sahibi tarafından karşılanır ve uğurlanır.

• Ziyaretçi ise, yöneticiyi görmeye ve yönetici ile görüşmeye gelen kişidir.

• Heyeti karşılama, uğurlama ve heyete refakatte (Teşrifatçı açısından);

• Heyet/konuk ile ilgili gerekli bilgiler önceden temin edilmelidir.

• Konukların isim ve unvanları önceden doğru öğrenilmeli ve kendilerine saygı ile hitap edilmelidir.

• Heyet/konuk havaalanında durumuna göre VIP veya iç hatlar/dış hatlar bölümünde veya uçağın kapısında karşılanmalıdır.

• Pasaport ve bagaj işlemlerine yardımcı olunmalıdır.

• Araçta makam koltuğu sağ arka koltuktur.

• Araca binışte konuğun kapısının açılması bir nezaket kuralıdır.

• Konuğu karşılayanlardan konukla eş düzey olmayan; aralarında unvan itibariyle epeyce fark bulunan kişilerin araçta yan yana oturması doğru olmaz, bu durumda olan karşılayanın ön koltuğa oturması daha uygundur.

• Konuğun/heyet üyelerinin kalacakları otele yerleşmeleri konusunda yardımcı olunmalıdır. İntikallerde, refakatçi biraz önden giderek konuklara yol göstermelidir.

• Konuğa/heyet üyelerine gerekli ilgi ve alaka gösterilmeli, laubalilikten kaçınılmalıdır.

• Ziyaret edilecek makamlara gitmeden önce konuğun/heyetin uygun mekânda karşılanması için gidilecek makama önceden haber verilmelidir.

• Heyetin/konuğun Bakan, Başkan vb.ni ziyaretlerinde

refakatçi mutlaka görüşmeleri not tutmalı, gerekirse kaset ve fotoğraf makinesi bulundurmalı, makamda durumuna uygun yere oturmalı ve konumuna uygun hareket etmelidir.

- Uğurlamada da karşılamada olduğu gibi bagaj, pasaport vb. işlemlerine yardımcı olunmalıdır.

ÖZEL KALEM BİRİMLERİNİN YAPILANMASI VE GÖREVLERİ:

Özel kalemler yukarıda verilen protokol kuralları çerçevesinde görevlerini yerine getirirler.

Örnek olarak bir “Özel Kalem Müdürlüğü”nün yapılanması ve görevleri aşağıya çıkartılmıştır.

Özel Kalem Müdürlükleri genellikle üç ayrı alt bölümden oluşur. Bunlar;

I. Özel Kalem

II. Sekreterlik Bürosu

III. Evrak ve Yazı İşleri Bürosu

I. Özel Kalem:

Özel kalemin en önemli görevi, yöneticinin zamanını verimli ve etkili bir şekilde düzenlemek ve yönetmektir. Bu çerçevede özel kalemin görevlerinden bazıları aşağıya çıkartılmıştır.

- Yöneticiyi ziyaret etmek üzere gelen misafirlerle ilgilenmek, dilek ve taleplerini dinlemek, mümkün olanları bizzat halletmek veya ilgili birimlere göndermek, takip etmek, sonucu hakkında gerektiğinde makama bilgi sunmak. Böylece ilgililerce çözülebilecek meseleler için yöneticinin meşgul edilmemesini sağlamak.

- Yöneticinin günlük ve haftalık programını düzenlemek ve yürütmek,

- Randevu taleplerini toplayarak her gün bir veya iki defa makama sunmak, verilen talimata göre değerlendirmek, planlamak, “Randevu Takip Çizelgesine ve varsa bilgisayar ortamında işlemek, takip etmek ve düzenli bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamak.

- İşlemi biten Randevu Takip Çizelgelerini bir dosyada muhafaza etmek.

- Görüşme saatleri dışında randevusu olmayanları randevu olarak görüşmelerini sağlamak. Randevulu ziyaretçilerin de verilen sürelerle uymalarını temin etmek.

- Makamın istediği randevuların alınmasını sağlamak, bunları kaydetmek, takip etmek ve sonuçlandırmak.

- Koordinenin sağlanabilmesi için verilen ve alınan randevular hakkında ilgilileri zamanında bilgilendirmek.

- Var ise kurum yayınında haber konusu yapılmak üzere, makamla görüşmeye gelen önemli kişileri ve heyetleri ilgili kişiye/birime bildirmek ve söz konusu birimden bir görevlinin görüşmelerde hazır bulunmasını

sağlamak. İhtiyaç duyulması halinde bu kabil görüşmeleri takip ederek gerekli notları tutmaktır.

- Yabancı uyruklu ziyaretçiler hakkında önceden gerekli bilgileri toplamak, ihtiyaç duyulduğunda görüşme saatinde ziyaretçinin konuştuğu dile göre tercümanın bulundurulmasını sağlamak.

- Makama gelen misafirlere veya lüzumlu görülen yerlere verilmek üzere gerekli yayınları vb. temin etmek, devamlı hazır bulundurmak, alınan ve verilen yayınları vb. düzenli bir şekilde kaydetmek.

- Makamın katıldığı toplantı, brifing ve görüşmeleri takip etmek, bu hususlarda önceden gerekli tedbirleri almak, gerekmesi halinde bunlara ait notların tutulmasını sağlamak.

- Gerektiğinde yöneticiye refakat etmek,

- Makamın yurtiçi ve yurtdışı gezileri ile ilgili iş ve işlemleri takip etmek (Pasaport, vize, onay, bilgi notları vb.), sonuçlandırılmasını sağlamak, gerekli bilgi ve belgeleri derlemek.

- Yöneticinin izin, yurtiçi, yurtdışı görev vb. durumlarda kime vekâlet vereceğini sorarak ilgililerce vekâlet onayı ile izin veya görev onayının hazırlanmasını sağlamak,

- Yöneticinin emir ve direktifiyle ilgili olarak, “Akıl Defteri” denilen bir bloknote ve ayrıca, yönetici için özel bir adres ve telefon rehberi tutmak,

- Yöneticinin emir ve direktiflerini ilgililere süratle intikal ettirerek, takip etmek ve sonuçlarını yöneticiye arz etmek,

- Çalıştığı kurumla ilgili haber bültenlerini ve teşkilatın süreli yayınlarını takip ederek zamanında makama sunulmasını sağlamak.

- Yöneticinin makama geliş ve ayrılışını takip ederek, gelişinde uygun mekânda karşılamak ve ayrılışında da aracın bina önünde hazır bulundurulmasını sağlayarak uğurlamak.

- Makam odasının hizmete hazır halde bulundurulmasını sağlamak. 20- Görevini protokol kuralları çerçevesinde yerine getirmek.

II. Sekreterlik Bürosu:

- Makamın görüşmek istediği kişilerle telefon irtibatını sağlamak.

- Dışardan gelen telefonları almak, değerlendirmek ve gerekli yerlere irtibatlamak.

- Makam sahibinin bulunmadığı veya telefonla görüşme imkânının olmadığı zamanlarda arayanları ve verilen mesajları “Telefonla Arayanların Listesine bilgisayar ortamında kaydetmek suretiyle bir çıktısını alarak zamanında ilgiliye sunarak gereğini yapmak.

- Kurum/makam telefonları ile özel görüşmeler yapmamak, yapılmasına müsaade etmemek, telefonların gereksiz yere uzun süre meşgul edilmesini önlemek.

- PTT tarafından gönderilen aylık telefon faturalarını inceleyerek paraflamak, ilgilinin parafını/imzasını aldıktan sonra ödenmesi için ilgili birime intikalini sağlamak.
- İlgili makam/büro ile koordineli olarak randevuları kaydetmek ve telefon irtibatları sağlanırken bu randevuları dikkate almak.
- Telefonların her an hizmete hazır tutulmasını sağlamak, arıza durumunda vakit geçirmeden tamiri için gereğini yapmak.
- Sekreterlik Bürosu'nun gizlilik ölçüleri içinde hizmet vermesi ve gereksiz yere meşgul edilmemesi konusunda gerekli tedbirleri almak.
- Gerekli telefon rehberlerini ve önemli telefon numaralarını temin ederek hazır bulundurmak.
- Görevini protokol kuralları, özellikle telefonla konuşma adabı çerçevesinde yerine getirmek.

III- Evrak ve Yazı İşleri Bürosu:

- Makama elden, posta ve faksla gelen telgraf, mektup, davetiye ve diğer evrakı teslim almak, zaman kaybetmeden açmak, incelemek ve "Evrak Akış ve Talimat Fişi" düzenleyerek makama sunulmak üzere her gün bilgisayar ortamında kaydını yaparak günün belirlenen saatinde ilgiye sunmak.
- Kişiye Özel zarfları açmadan ilgililere teslim etmek, ilgili genelge hükümlerine göre gizlilik ve ketumiyet ölçülerine riayet etmek.
- Makamın inceleme, paraf ve imzasından çıkan evrakı kaydederek ilgili birim ve kişilere göndermek.
- Makama gelen veya makamca gönderilen tebrik, taziye, davetiye vb. iş ve işlemlerin ön hazırlıklarını yapmak daktilo edilmelerini ve zamanında gönderilmelerini sağlamak.
- Yazılması istenen yazıları yazı tekniğine ve yazışma kurallarına uygun bir şekilde hazırlamak.
- Aylık, üç aylık, altı aylık, yıllık vb. faaliyet programlarını ve çalışma raporlarını düzenleyerek ilgili yerlere zamanında gönderilmesini sağlamak.
- Makamın parafına veya imzasına sunulmak üzere birimlerden imza kartonu ile gelen yazı ve dosyaları inceleyip gereken düzeltmeleri yaptırdıktan sonra makama sunulmasını sağlamak.

- Makamın parafından veya imzasından çıkan evrak ve dosyaları bekletmeden ilgili birimlere/makamlara göndermek.
- Makam tarafından verilen konuları incelemek, değerlendirmek, cevaplandırılması gereken hususların araştırılmasını yapmak ve zamanında cevaplarını hazırlayarak ilgililere sunmak.
- Makam için gerekli hizmet ve malzeme alımlarıyla ilgili ihtiyaçları tespit etmek, talep yazılarını hazırlamak, tedarikini sağlamak ve sarfını dikkatlice takip etmek.
- Makamda/birimde bulunan demirbaş eşyaların kayıt, tescil ve terkin işlemlerinin yürütülmesini sağlamak.
- Personelinin izin, sağlık raporlarının izne dönüştürülmesi vb. işlemlerini yürütmek, takip etmek ve birimdeki dosyalarını düzenlemek.
- Kurum merkez personeli veya yakınlarının düğün, ölüm vb. haberlerini takip ederek gerekli kutlama ve başsağlığı mesajlarının hazırlanıp gönderilmesini sağlamak.
- Makamı ilgilendiren mevzuatı (Kanun, tüzük, yönetmelik, genelge vb.ni) toplamak, korumak ve her an istifadeye hazır halde tutmak.
- Özel kalem ve sekreterlik bürosuyla birlikte «Devlet Protokol Listesi» ile «Kurum Protokol Listesini hazır bulundurmak, değişiklikleri takip ederek güncelleştirmek.
- E-mail adresine gelen mesajları değerlendirip gereğini yapmak.
- İhtiyaç halinde yılsonunda gelen ve giden evrakın, konularına göre yıllık istatistiki dokümantasyonunu çıkarmak.
- Kurum dosyalama yönergesine uygun olarak dosyalama işlemlerini yapmak.
- Kurum arşiv hizmetleri yönetmeliği ve konuyla ilgili diğer mevzuat hükümlerine göre ilgili birimlerle koordineli bir şekilde arşiv, imha ve ayıklama işlemlerini yürütmek.
- Amirlerince görevleri ile ilgili verilecek diğer iş ve işlemleri yürütmek.

TÜRK EĞİTİM-SEN
A K A D E M İ

MEB

GÖREVDE YÜKSELME
SINAVLARINA HAZIRLIK

YÖNETİMDE ETİK

SUNUŞ

Değerli Üyemiz;

MEB Görevde Yükselme Sınavlarına hazırlık içeriğimiz; sınav konuları kapsamında, alanında uzman yazar komisyonumuz tarafından hazırlanmıştır.

Anlatılan konuların somutlaşması için konuların arasına püf noktalar, pratik çözümler, yazar notları ve tablolar eklenmiştir.

Sadeleştirilmiş ve ihtiyaca göre hazırlanmış öz ve net bilgilerden oluşan bu yayınınızın sınava hazırlanan siz değerli üyelerimize katkı sağlamasını diliyoruz.

Talip Geylan

TÜRK EĞİTİM-SEN GENEL BAŞKANI

YÖNETİMDE ETİK

Etik Kavramı

Kamu görevlileri kamu adına, kamu yararı için, kamunun verdiği yetkilerle kamu gücünü kullanarak hizmet verirler.

Kamu görevlilerinin, kamu yararını ön planda tutmadığı kendi şahsi çıkarlarını ön plana aldığı durumlarda, kamuda yozlaşmalar, suiistimaller ve yolsuzluklar olmaktadır.

Tüm bunların sonucunda ise, kamu hizmeti iyi verilememekte, kıt olan kamu kaynakları etkili, ekonomik ve verimli kullanılamamakta, krizler, skandallar ortaya çıkmakta ve sonuçta vatandaşlarımızın devlete olan güveni azalmaktadır.

Etik; insan tutum ve davranışlarının iyi kötü ya da doğru-yanlış yönden değerlendirilmesidir.

Etik; insanların yapılması gereken şeyleri nasıl yapması gerektiğine karar verebilmesi için yardımcı olabilecek değerler, ilkeler ve standartlar hakkında bir rehberdir.

Etik; insanların yargıları ve bu yargılara ulaşma süreci ile ilgilidir. Bu, insanların değerlere dayalı kararlar verdiği bir süreçtir.

Kamu Yönetiminde Etik

Kamu yönetiminde Etik Kavramı, devletin idari alanında doğru davranış standartları ve ilkelerine karşılık gelir.

Kamu yönetiminde etik, kamu görevlisinin gündelik çalışmaları sırasında kullandıkları kamu gücüne set çeken kontrol ve denge noktalarının bütünüdür.

Etik kavramında insan davranışları, tutumları, değerleri, ilkeleri ile kurallar ve standartlar önemlidir.

Kamu görevlileri kamu hizmetlerini yerine getirirlerken Kanun, yönetmelik, tüzük ve idari talimatları uygun etmek zorundadırlar.

Çünkü bir kamu görevlisinin verdiği herhangi bir kararda; karar verici, karardan etkilenenler (hizmet alanlar) ve karar vericinin kurumu etkilenir.

Kamu görevlisinin verdiği kararlara da tek bir bakış açısıyla bakıldığında siyah - beyazların olduğu, ancak farklı bakış açılarından bakılarak yargılama yapıldığında gri olanlarında olduğu görülmektedir. Bu alanlar ise takdir yetkisinin kullanılması ve kamu yararının esas alınması gerekli alanlardır. Etik buralarda ön plana çıkmaktadır.

İşte etik eğitimleri kamuda bu nedenle çok önemlidir. Etik Eğitimlerinde, farklı bakış açılarından bakabilmek, tecrübe ve kanuni düzenlemelerle birlikte karar alma becerilerinin geliştirilmesi esastır. Yasaların açık bıraktığı hususlarda kamu görevlisinin davranışlarının kamu yararı esas alınmasında yönelik davranışlar kazandırılır.

Yasal Ve Düzenleyici Esaslar

Kamu hizmeti yasalara uygun olarak yapılması gerekmektedir. Kamu görevlilerinin uyması gerekli şartlar ve disiplin hükümleri 1960'lı yıllardan beri ülkemizde uygulanmaktadır.

İyi kamu hizmetinin verilmesi için yazılı kurallar ve yasalar, yönetmelikler yetersiz kalabilmektedir.

Kamu görevlilerinin verdiği bazı kararlar yasa ve mevzuata uygundur ama kamu vicdanını rahatsız etmektedir. Vicdanını rahatsız eden bu durumlar esasında etik dışı davranışlardır.

Bazen yasalarımız bu yönleriyle eksik kalmaktadır. İşte bu boşlukları etik doldurmaktadır. Bu durumda kamu görevlisinin etik davranış ilkelerine uygun davranması önem kazanmaktadır.

Etik Yolsuzluk İlişkisi

Kamuda yolsuzluk, kamu gücünün özel ve şahsi çıkarlar amacıyla kötüye kullanılmasıdır.

Her türlü yolsuzluk etik ihlalidir.

Ancak her etik ihlali yolsuzluk olarak değerlendirilemez.

Etik dışı davranış; etik kural, ilke ya da değerlere aykırılık ve uygunsuzluk teamül ya da uygulamaya aykırılık olarak tanımlanır.

Kamuoyu her etik dışı davranışları yolsuzluk olarak nitelendirilebilmektedir.

Etik ile ilgili şunu belirtmekte fayda vardır, YOLSUZLUKLARIN BAŞLANGICI ETİK DEĞERLERE UYMAMAKLA BAŞLAR.

Takdir haklarının kamu yararı için kullanılmadığı durumlarda, kamu görevlisinin verdiği kararlar hukuki de olsa etik olmamaktadır.

YASA: TBMM’de 25.05.2004 tarihinde kabul edilen 5176 Sayılı KAMU GÖREVLİLERİ ETİK KURULU KURULMASI VE BAZI KANUNLARDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASI HAKKINDA KANUNLA, Kamu Görevlileri Etik Kurulu kurulması sağlanmıştır. Etik Kurulu’na atamalar Bakanlar Kurulu kararıyla Ağustos 2004’te yapılmış ve etik kurulu ilk toplantısını Eylül 2004’te yaparak göreve başlamıştır.

Kurul 11 üyeden oluşur.

Amacı, Kamu görevlilerinin uygulamaları gereken saydamlık, tarafsızlık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme gibi etik davranış ilkelerini belirlemek ve uygulamayı gözetmektir.

Cumhurbaşkanı, TBMM üyeleri, Bakanlar, Türk Silahlı Kuvvetleri, Yargı Mensupları ve Üniversiteler bu kanun kapsamı dışındadır.

Kurul diğer kamu kurumlarının Genel Müdür ve Üstü yöneticileri hakkında yetkilidir. Diğer personeller hakkında yönetmeliğin 38. maddesi gereğince Kurumlardaki Disiplin Kurulları yetkilidir.

YÖNETMELİK: 13.04.2005 tarih ve 25785 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren “KAMU GÖREVLİLERİ ETİK DAVRANIŞ İLKELERİ İLE BAŞVURU USUL VE ESASLARI HAKKINDA YÖNETMELİK” Kamuda etik kültürünü, etik davranış ilkelerini yerleştirmek için Kamu personelinin ve kaynaklarının yönetimi gibi konularda dahil olmak, üzere kamu görevlilerinin görev ve sorumluluklarını yerine getirirken oynadıkları rol ve davranışları düzenleyen etik ilke ve değerleri genel olarak düzenlemiştir.

Yönetmelikte belirtilen Etik Davranış İlkeleri

- Kamu Hizmeti Bilinci.
- Halka Hizmet Bilinci.
- Hizmet Standartlarına Uyma.

- Amaç ve Misyona Bağlılık.
- Dürüstlük ve Tarafsızlık.
- Saygınlık ve Güven.
- Nezaket ve Saygı.
- Yetkili Makamlara Bildirim.
- Çıkar Çatışmalarından Kaçınma.
- Görev ve Yetkilerin Menfaat Sağlama Amacı ile Kullanılmaması.

- Hediye Alma ve Menfaat Sağlama Yasağı.
- Kamu Malları ve Kaynaklarının Kullanımı.
- Savurganlıktan Kaçınma.
- Bağlayıcı Açıklamalar ve Gerçek Dışı Beyan.
- Bilgi Verme Saydamlık ve Katılımcılık.
- Yöneticiye Hesap Verme Sorumluluğu.
- Eski Kamu Görevlileri ile İlişkiler.
- -Mal Bildiriminde Bulunma. Olarak sayılmıştır.

Yönetmeliğin 26. maddesinde kurumsal etik ilkelerin belirlenebileceği ve belirlenen kurumsal etik ilkelerin kurulun inceleme ve onayına sunabileceği belirtilmiştir.

Yönetmeliğin 29. maddesinde; Kurum ve Kuruluşlar Etik Kültürün geliştirmek ve personelin etik davranış ilkeleri konusunda karşılaştıkları sorunlarla ilgili olarak tavsiyelerde ve yönlendirmede bulunmak ve etik uygulamaları değerlendirmek üzere kurum ve kuruluşların üst yöneticisi tarafından kurum içinden en az üç kişilik etik komisyonu oluşturulacağı açıklanmıştır.

Genel Müdürlüğümüzde Genel Müdür Yardımcımızın başkanlığında altı kişilik Etik Komisyonu oluşturulmuş ve görevine başlamıştır. TKGM. Etik Komisyonu Yönetmelikte belirtilen görevlerini yerine getirmektedir.

Kamu Görevlileri Etik Sözleşmesi

Kamu görevlileri etik sözleşmesi her kamu görevlisinin imzalaması gerekli bir sözleşmedir. Personelin özlük dosyasında muhafaza edilmektedir. Sözleşmede kamu görevlileri etik davranışları uyacaklarını taahhüt etmektedir.

Kamu Görevlileri Etik Sözleşmesi Metni

- Kamu hizmetinin her türlü özel çıkarın üzerinde olduğu ve kamu görevlisinin halkın hizmetinde bulunduğu bilinç ve anlayışıyla;
- Halkın günlük yaşamını kolaylaştırmak, ihtiyaç-

larını en etkin, hızlı ve verimli biçimde karşılamak, hizmet kalitesini yükseltmek ve toplumun memnuniyetini artırmak için çalışmayı,

- Görevimi insan haklarına saygı, saydamlık, katılımcılık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme ve hukukun üstünlüğü ilkeleri doğrultusunda yerine getirmeyi,

- Dil, din, felsefi inanç, siyasi düşünce, ırk, yaş, bedensel engelli ve cinsiyet ayrımı yapmadan, fırsat eşitliğini engelleyici davranış ve uygulamalara meydan vermeden tarafsızlık içerisinde hizmet gereklerine uygun davranmayı,

- Görevimi, görevle ilişkisi bulunan hiçbir gerçek veya tüzel kişiden hediye almadan, maddi ve manevi fayda veya bu nitelikte herhangi bir çıkar sağladan, herhangi bir özel menfaat beklentisi içinde olmadan yerine getirmeyi,

- Kamu malları ve kaynaklarını kamusal amaçlar ve hizmet gerekleri dışında kullanmamayı ve kullanımdan, herhangi bir özel menfaat beklentisi içinde olmadan yerine getirmeyi,

- Kişilerin dilekçe, bilgi edinme, şikâyet ve dava açma haklarına saygılı davranmayı, hizmetten yararlananlara, çalışma arkadaşlarıma ve diğer muhataplarıma karşı ilgili, nazik, ölçülü ve saygılı hareket etmeyi,

- Kamu Görevlileri Etik Kurulunca hazırlanan yönetmeliklerle belirlenen etik davranış ilke ve değerlerine bağlı olarak görev yapmayı ve hizmet sunmayı taahhüt ederim.

Şeklindedir.

Kamu Hizmetinde Etik Kurallar Ve Gündelik Uygulama

Etik ilkeler, yasaların düzenlemediği veya kimi zaman düzenlemekte yetersiz kaldığı öznel durumlara ilişkin davranış kurallarıdır ve bu durumlarda kamu görevlilerinin nasıl davranmaları gerektiği yönünde yol göstermek ve bu kurallara uyulmasını sağlamak amacı taşımaktadır.

Etik Davranış İlkelerinin Amacı

Kamu görevlilerinin hizmet verdiği kişilere karşı sorumluluk bilinci içerisinde davranmasını sağlayan etik davranış ilkeleri;

- Kamu görevlilerinin hizmetten yararlananlara karşı hukuka uygun, adaletli ve objektif işlem ve eylemlerde bulunmalarını,

- Hizmet sunumunda kalite ve standardı gözetmeyi,

- Kamu hizmetlerinin yürütülmesisürecinde karşılanan yakınma ve şikâyetleri gidermeyi,

- Kamu hizmetlerinin ekonomik, etkin ve düzenli sunulmasını sağlamasını, hedeflemektedir.

Etik-Hukuk İlişkisi

Kamu görevlileri hizmetleri yürütürken hukuka uygunluk, adalet ve dürüstlük ilkeleri çerçevesinde, güven verici bir şekilde hareket etmek ve kişisel bir kazanç ya da çıkar sağlamamak zorundadırlar.

Kamu görevlilerinin uymakla zorunlu olduğu resmi kurallar, yasalar, tüzükler, yönetmelikler, genelge vb.dir.

Kamu görevlilerinin özellikle takdir hakkını kullandığı ve benzeri diğer davranışların birçoğunda yazılı kural yoktur. Bu davranışlar genelde Etik'in kapsamına girmektedir.

Burada Etik ile Hukuk arasında ilişki gündeme gelmektedir.

Hukuk Etik denizinde yüzmektir. (Earl Warren) sözünden etiğin daha geniş bir kavram olduğu anlaşılmaktadır.

- Hukukun yaptırımı cezadır. Etik'in ise vicdandır.

- Hukuk'un amacı adaleti gerçekleştirmek, Etik'in amacı iyiyi gerçekleştirmek ya da iyiye doğruya ulaşmaktır.

- Vicdan, Etik değer yargılarını bir yaptırım gücü olmaksızın korur ve gözetir.

- Hukuk kuralları yazılıdır. Oysa Etik kurallar çoğunlukla yazılı olmayan normlardır.

- Hukuk kuralları devlet tarafından oluşturulur. Ancak Etik kurallar devlet dışında da oluşturulabilir.

- Hukuk bir bakıma "Resmi Etik Kuralları" olarak kabul edilebilir. Etik ise hukuk kurallarından ayrı olarak genellikle gayri resmi kurallardır.

KAMU HİZMETİNDE HUKUK İLE ETİK BİRBİRİNİN TAMAMLAYICISIDIR, İKİSİNİNDE İYİ BİR ŞEKİLDE UYGULAMASI KAMU HİZMETİNDEKİ KALİTEYİ ARTIRIR.

Kamu yönetiminin ve hizmetlerinin iyileştirilmesi, yönetim ve hizmetlerin kalitesinin artırılması ile yolsuzlukların önlenmesinde; etik davranışların geliştirilmesi, etik kültürün yerleştirilmesi kamu kurumlarında çok önemli bir husustur.

Konfüçyüs'ün etik yönetimi anlatan aşağıdaki güzel sözünde belirtildiği gibi.

“İnsanları yasa ve ceza ile yönetirseniz, onlar bir daha yanlış yapmayacaklar, ancak şeref ve utanma duygusuna sahip olmayacaklardır. İnsanları erdemle ve etik kurallar ile yönetirseniz, o zaman onlar hem utanma duygusuna sahip olacaklar, hem de doğruyu yapmaya çalışacaklardır.”

Kamu Görevlileri Etik Kurulu

Kamu Görevlileri Etik Kurulu, 5176 sayılı Kanun kapsamındaki konularda her türlü kararları almak ve uygulamak üzere kurulmuştur. Üyeleri Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır.

Kurul üyeleri,

Etik kurulu 11 üyeden oluşur.

- Bakanlık görevi yapmış olanlar arasından bir üye,
- İl belediye başkanlığı yapmış olanlar arasından bir üye,
- Yargıtay, Danıştay, Sayıştay üyeliği görevlerinden emekliye ayrılanlar arasından üç üye,
- Müsteşarlık, büyükelçilik, valilik, bağımsız ve düzenleyici kurul başkanlığı görevlerinde bulunmuş veya bu görevlerden emekliye ayrılanlar arasından üç üye,
- Üniversitelerde rektörlük veya dekanlık görevlerinde bulunmuş öğretim üyeleri veya bunların emeklileri arasından iki üye,
- Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarında en üst kademe yöneticiliği yapmış olanlar arasından bir üye.

Kurul üyelerinin görev süresi dört yıldır.

Süresi dolan üyeler Cumhurbaşkanı'nca yeniden seçilebilirler.

Kurul üyelerinin görev süresi dolmadan görevlerine son verilemez. Ancak üyeler, ciddi bir hastalık veya sakatlık nedeniyle iş görememeleri veya atamaya ilişkin şartları kaybetmeleri halinde, atandıkları usule göre süresi dolmadan görevden alınır.

Üyeler, görevi kötüye kullanmaktan veya yüz kızartıcı bir suçtan mahkûm olmaları halinde ise Cumhurbaşkanı onayıyla görevden alınır.

Görevden alma nedeniyle veya süresi dolmadan herhangi bir sebeple boşalan Kurul üyeliklerine bir ay içerisinde Cumhurbaşkanı'nca yeniden atama yapılır.

Bu şekilde atanan üye, yerine atandığı üyenin görev süresini tamamlar.

Kurul, Başkanın daveti üzerine en az altı üyeyle toplanır ve üye tam sayısının salt çoğunluğunun aynı yöndeki oyu ile karar verir. Toplantı kararları ilgililere duyurulur. Kurul ayda dört defa toplanır. Kurul Başkan ve üyelerinin toplantılara katılmaları esastır. Arka arkaya üç toplantıya veya bir yıl içinde toplam on toplantıya katılmayan üyeler istifa etmiş sayılırlar.

Etik Kurulunun Görevleri

- Kamu görevlilerinin görevlerini yürütürken uymaları gereken davranış ilkelerini hazırlayacağı yönetmeliklerle belirlemek,
- Etik davranış ilkelerinin ihlal edildiği iddiasıyla resen veya yapılacak başvurular üzerine gerekli inceleme ve araştırmayı yaparak sonucu ilgili makama bildirmek,
- Kamuda etik kültürünü yerleştirmek üzere çalışmalar yapmak veya yaptırmak ve bu konuda yapılacak çalışmalara destek olmak.
- Hediye alma yasağının kapsamını belirlemeye ve en az genel müdür veya eşiti seviyedeki üst düzey kamu görevlilerince alınan hediyelerin listesini gerektiğinde her takvim yılı sonunda bu görevlilerden istemeye yetkilidir.

25.5.2004 tarih ve 5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile kamu görevlilerinin uymaları gereken saydamlık, tarafsızlık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme gibi etik davranış ilkelerini belirlemek ve uygulamayı gözetmek üzere kurulmuştur.

Genel bütçeye dâhil daireler, katma bütçeli idareler, kamu iktisadi teşebbüsleri, döner sermayeli

kuruluşlar, mahalli idareler ve bunların birlikleri, kamu tüzel kişiliğini haiz olarak kurul, üst kurul, kurum, enstitü, teşebbüs, teşekkül, fon ve sair adlarla kurulmuş olan bütün kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan; yönetim ve denetim kurulu ile kurul, üst kurul başkan ve üyeleri dâhil tüm personeli Kanun kapsamındadır.

Ancak; Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Bakanlar, Türk Silahlı Kuvvetleri ve yargı mensupları ile üniversiteler hakkında bu Kanun hükümleri uygulanmaz.

Kamu Görevlileri Etik Kurulu, Kurumlardaki Genel Müdür ve üstü için yapılan müracaatları incelemektedir. Daha alt düzey kamu görevlileri hakkında ise kurumların disiplin kurulları yetkilidir.

Kurumların Etik Komisyonları

Etik Komisyonları, tüm kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarında, üst yöneticinin görevlendirmesi ile bir tepe yöneticisi (Bakanlık, Bağımsız Başkanlıklarda, Bağımsız İdari Otoritelerde ve Kamu Kurumu Niteliğinde Meslek Kuruluşlarında Başkan Yardımcısı, Bağımsız Genel Müdürlüklerde Genel Müdür Yardımcısı, İllerde Vali Yardımcısı, Belediyelerde Belediye Başkan Yardımcısı, İlçelerde Kaymakam gibi) başkanlığında diğer ilgili birimlerden (Teftiş Kurulu Başkanlığı, İç Denetim Birimi Başkanlığı, Personel Dairesi Başkanlığı, Eğitim Dairesi Başkanlığı, Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı vb.) üyelerin görevlendirilmesi ile oluşturulur.

Milli Eğitim Bakanlığı Etik Komisyonu; Bakan Yardımcısı Başkanlığında toplam beş kişidir.

Etik Komisyonlarının temel görevleri;

- Kurumlarında etik kültürünü yerleştirmek ve geliştirmek,
- Personele etik davranış ilkeleri konusunda karşılaştıkları sorunlar ile ilgili olarak tavsiyelerde bulunmak,
- Kurumlarındaki etik sorunları belirlemeye yönelik çalışmalar yapmak olarak belirlenmiştir.

Etik Komisyonları; etik davranış ilkelerinin personele tanıtılması ve benimsetilmesine yönelik

bilgilendirme ve bilinçlendirme toplantılarının yapılması, Kamu Görevlileri Etik Kurulu ile işbirliği içerisinde kurumsal mesleki etik ilkelerin tespit edilmesi, hizmet içi eğitim programlarına ve görevde yükselme eğitim ve sınavları ile personel alımına yönelik sınav konularına etik ilkelerin eklenmesi ve uygulamasının gözetilmesi, “Kurumsal Etik Eğitimi Stratejisi”nin hazırlanması ile uygulanmasının koordinasyonu, kurumlarının yürüttüğü hizmetler açısından, merkez ve taşra teşkilatlarından üst düzey personelin katılımı etik sorun alanlarının tespit edilmesine yönelik çalıştayların düzenlenmesi gibi faaliyetlerde bulunmaktadır.

Etik Komisyonları, yaptıkları faaliyetler ile ülkemiz bürokrasisi açısından Kamu Görevlileri Etik Kurulu kurulmasına ilişkin 5176 sayılı Kanun ile kamu hizmeti anlayışında hedeflenen değişime önemli katkı sağlamaktadırlar.

Etik Komisyonları; Kurum ve kuruluşlarda, etik kültürünü yerleştirmek ve geliştirmek, personelin etik davranış ilkeleri konusunda karşılaştıkları sorunlarla ilgili olarak tavsiyelerde ve yönlendirmede bulunmak ve etik uygulamaları değerlendirmek üzere kurum veya kuruluşun üst yöneticisi tarafından kurum içinden en az üç kişilik oluşturulur.

Etik komisyonu üyelerinin ne kadar süreyle görev yapacağı ve diğer hususlar, kurum ve kuruluşun üst yöneticisince belirlenir.

ETİK DAVRANIŞ İLKELERİ

Görevin Yerine Getirilmesinde Kamu Hizmeti Bilinci

Kamu görevlileri, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde; sürekli gelişimi, katılımcılığı, saydamlığı, tarafsızlığı, dürüstlüğü, kamu yararını gözetmeyi, hesap verebilirliği, öngörülebilirliği, hizmette yerindeliği ve beyana güveni esas alırlar.

Halka Hizmet Bilinci

Kamu görevlileri, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde; halkın günlük yaşamını kolaylaştırmayı, ihtiyaçlarını en etkin, hızlı ve verimli biçimde karşılamayı, hizmet kalitesini yükseltmeyi, halkın memnuniyetini artırmayı, hizmetten yararlananların ihtiyacına ve hizmetlerin sonucuna

odaklı olmayı hedeflerler.

Hizmet Standartlarına Uyuma

Kamu kurum ve kuruluşlarının yöneticileri ve diğer personeli, kamu hizmetlerini belirlenen standartlara ve süreçlere uygun şekilde yürütürler, hizmetten yararlananlara iş ve işlemlerle ilgili gerekli açıklayıcı bilgileri vererek onları hizmet süreci boyunca aydınlatırlar.

Amaç Ve Misyonu Bağlılık

Kamu görevlileri, çalıştıkları kurum veya kuruluşun amaçlarına ve misyonuna uygun davranırlar. Ülkenin çıkarları, toplumun refahı ve kurumlarının hizmet idealleri doğrultusunda hareket ederler.

Dürüstlük Ve Tarafsızlık

Kamu görevlileri; tüm eylem ve işlemlerinde yasallık, adalet, eşitlik ve dürüstlük ilkeleri doğrultusunda hareket ederler, görevlerini yerine getirirken ve hizmetlerden yararlandırmada dil, din, felsefi inanç, siyasi düşünce, ırk, cinsiyet ve benzeri sebeplerle ayırım yapamazlar, insan hak ve özgürlüklerine aykırı veya kısıtlayıcı muamelede ve fırsat eşitliğini engelleyici davranış ve uygulamalarda bulunamazlar.

Kamu görevlileri, takdir yetkilerini, kamu yararı ve hizmet gerekleri doğrultusunda, her türlü keyfilikten uzak, tarafsızlık ve eşitlik ilkelerine uygun olarak kullanırlar.

Kamu görevlileri, gerçek veya tüzel kişilere öncelikli, ayrıcalıklı, taraflı ve eşitlik ilkesine aykırı muamele ve uygulama yapamazlar, herhangi bir siyasi parti, kişi veya zümrenin yararını veya zararını hedef alan bir davranışta bulunamazlar, kamu makamlarının mevzuata uygun politikalarını, kararlarını ve eylemlerini engelleyemezler.

Saygınlık Ve Güven

Kamu görevlileri, kamu yönetimine güveni sağlayacak şekilde davranırlar ve görevin gerektirdiği itibar ve güvene layık olduklarını davranışlarıyla gösterirler. Halkın kamu hizmetine güven duygusunu zedeleyen, şüphe yaratan ve adalet ilkesine zarar veren davranışlarda bulunmaktan kaçınırlar.

Kamu görevlileri, halka hizmetin kişisel veya özel her türlü menfaatin üzerinde bir görev olduğu

bilinciyle hizmet gereklerine uygun hareket eder, hizmetten yararlananlara kötü davranamaz, işi savsaklayamaz, çifte standart uygulayamaz ve taraf tutamazlar.

Yönetici veya denetleyici konumunda bulunan kamu görevlileri, keyfi davranışlarda, baskı, hakaret ve tehdit edici uygulamalarda bulunamaz, açık ve kesin kanıtlara dayanmayan rapor düzenleyemez, mevzuata aykırı olarak kendileri için hizmet, imkân veya benzeri çıkarlar talep edemez ve talep olmasa dahi sunulanı kabul edemezler.

Nezaket Ve Saygı

Kamu görevlileri, üstleri, meslektaşları, astları, diğer personel ile hizmetten yararlananlara karşı nazik ve saygılı davranırlar ve gerekli ilgiyi gösterirler, konu yetkilerinin dışındaysa ilgili birime veya yetkiliye yönlendirirler.

Yetkili Makamlara Bildirim

Kamu görevlileri, bu Yönetmelikte belirlenen etik davranış ilkeleriyle bağdaşmayan veya yasadışı iş ve eylemlerde bulunmalarının talep edilmesi halinde veya hizmetlerini yürütürken bu tür bir eylem veya işlemle haberdar olduklarında ya da gördüklerinde durumu yetkili makamlara bildirirler. Kurum ve kuruluş amirleri, ihbarda bulunan kamu görevlilerinin kimliğini gizli tutar ve kendilerine herhangi bir zarar gelmemesi için gerekli tedbirleri alırlar.

Çıkar Çatışmasından Kaçınma

Çıkar çatışması; kamu görevlilerinin görevlerini tarafsız ve objektif şekilde icra etmelerini etkileyen ya da etkiliyormuş gibi gözükten ve kendilerine, yakınlarına, arkadaşlarına ya da ilişkide bulunduğu kişi ya da kuruluşlara sağlanan her türlü menfaati ve onlarla ilgili mali ya da diğer yükümlülükleri ve benzeri şahsi çıkarlara sahip olmaları halini ifade eder.

Kamu görevlileri, çıkar çatışmasında şahsi sorumluluğa sahiptir ve çıkar çatışmasının doğabileceği durumu genellikle şahsen bilen kişiler oldukları için, herhangi bir potansiyel ya da gerçek çıkar çatışması konusunda dikkatli davranır, çıkar çatışmasından kaçınmak için gerekli adımları atar, çıkar çatışmasının farkına varır varmaz durumu üstlerine bildirir ve çıkar çatışması kapsamına giren

menfaatlerden kendilerini uzak tutarlar.

Görev Ve Yetkilerin Menfaat Sağlamak Amacıyla Kullanılmaması

Kamu görevlileri; görev, unvan ve yetkilerini kullanarak kendileri, yakınları veya üçüncü kişiler lehine menfaat sağlayamaz ve aracılıkta bulunamazlar, akraba, eş, dost ve hemşeri kayırmacılığı, siyasal kayırmacılık veya herhangi bir nedenle ayrımcılık veya kayırmacılık yapamazlar.

Kamu görevlileri, görev, unvan ve yetkilerini kullanarak kendilerinin veya başkalarının kitap, dergi, kaset, cd ve benzeri ürünlerinin satışını ve dağıtımını yaptıramaz; herhangi bir kurum, vakıf, dernek veya spor kulübüne yardım, bağış ve benzeri nitelikte menfaat sağlayamazlar.

Kamu görevlileri, görevlerinin ifası sırasında ya da bu görevlerin sonucu olarak elde ettikleri resmi veya gizli nitelikteki bilgileri, kendilerine, yakınlarına veya üçüncü kişilere doğrudan veya dolaylı olarak ekonomik, siyasal veya sosyal nitelikte bir menfaat elde etmek için kullanamazlar, görevdeyken ve görevden ayrıldıktan sonra yetkili makamlar dışında hiçbir kurum, kuruluş veya kişiye açıklayamazlar.

Kamu görevlileri, seçim kampanyalarında görev yaptığı kurumun kaynaklarını doğrudan veya dolaylı olarak kullanamaz ve kullandıramazlar.

Hediye Alma Ve Menfaat Sağlama Yasağı

Kamu görevlisinin tarafsızlığını, performansını, kararını veya görevini yapmasını etkileyen veya etkileme ihtimali bulunan, ekonomik değeri olan ya da olmayan, doğrudan ya da dolaylı olarak kabul edilen her türlü eşya ve menfaat hediye kapsamındadır.

Kamu görevlilerinin hediye almaması, kamu görevlisine hediye verilmemesi ve görev sebebiyle çıkar sağlanmaması temel ilkedir.

Kamu görevlileri, yürüttükleri görevle ilgili bir iş, hizmet veya menfaat ilişkisi olan gerçek veya tüzel kişilerden kendileri, yakınları veya üçüncü kişi veya kuruluşlar için doğrudan doğruya veya aracı eliyle herhangi bir hediye alamazlar ve menfaat sağlayamazlar.

Kamu görevlileri, kamu kaynaklarını kullanarak hediye veremez, resmi gün, tören ve bayramlar dışında, hiçbir gerçek veya tüzel kişiye çelenk veya çiçek gönderemezler; görev ve hizmetle ilgisi olmayan kutlama, duyuru ve anma ilanları veremezler.

Uluslararası ilişkilerde nezaket ve protokol kuralları gereğince, yabancı kişi ve kuruluşlar tarafından verilen hediyelerden, 3628 sayılı Kanunun 3. maddesi hükümleri saklı kalmakla birlikte, söz konusu maddede belirtilen sınırın altında kalanlar da beyan edilir.

Yönetmelik kapsamına giren en az genel müdür, eşiti ve üstü görevliler, bu maddenin

5 inci fıkrası ve 6'ncı fıkranın (a) bendinde sayılan hediyelere ilişkin bir önceki yılda aldıklarının listesini, herhangi bir uyarı beklemeksizin her yıl Ocak ayı sonuna kadar Kurula bildirirler.

Kamu Malları Ve Kaynaklarının Kullanımı

Kamu görevlileri, kamu bina ve taşıtları ile diğer kamu malları ve kaynaklarını kamusal amaçlar ve hizmet gerekleri dışında kullanamaz ve kullandıramazlar, bunları korur ve her an hizmete hazır halde bulundurmak için gerekli tedbirleri alırlar.

Savurganlıktan Kaçınma

Kamu görevlileri, kamu bina ve taşıtları ile diğer kamu malları ve kaynaklarının kullanımında israf ve savurganlıktan kaçınır; mesai süresini, kamu mallarını, kaynaklarını, işgücünü ve imkânlarını kullanırken etkin, verimli ve tutumlu davranırlar.

Bağlayıcı Açıklamalar Ve Gerçek Dışı Beyan

Kamu görevlileri, görevlerini yerine getirirken yetkilerini aşarak çalıştıkları kurumlarını bağlayıcı açıklama, taahhüt, vaat veya girişimlerde bulunamazlar, aldatıcı ve gerçek dışı beyanat veremezler.-

Bilgi Verme, Saydamlık Ve Katılımcılık

Kamu görevlileri, halkın bilgi edinme hakkını kullanmasına yardımcı olurlar. Gerçek ve tüzel kişilerin talep etmesi halinde istenen bilgi veya belgeleri, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununda belirlenen istisnalar dışında, usulüne uygun olarak verirler.

Üst yöneticiler, ilgili kanunların izin verdiği çerçevede, kurumlarının ihale süreçlerini, faaliyet ve denetim raporlarını uygun araçlarla kamuoyunun bilgisine sunarlar.

Kamu görevlileri, kamu hizmetleri ile ilgili temel kararların hazırlanması, olgunlaştırılması, alınması ve bu kararların uygulanması aşamalarından birine, bir kaçına veya tamamına, aksine yasal bir hüküm olmadıkça, o karardan doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenecek olanların katkıda bulunmasını sağlamaya dikkat ederler.

Yöneticilerin Hesap Verme Sorumluluğu

Kamu görevlileri, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi sırasında sorumlulukları ve yükümlülükleri konusunda hesap verebilir ve kamusal değerlendirme ve denetime her zaman açık ve hazır olurlar.

Yönetici kamu görevlileri, kurumlarının amaç ve politikalarına uygun olmayan işlem veya eylemleri engellemek için görev ve yetkilerinin gerektirdiği önlemleri zamanında alırlar.

Yönetici kamu görevlileri, yetkisi içindeki personelin yolsuzluk yapmasını önlemek için gerekli tedbirleri alırlar. Bu tedbirler; yasal ve idari düzenlemeleri uygulamayı, eğitim ve bilgilendirme konusunda uygun çalışmalar yapmayı, personelinin karşı karşıya kaldığı mali ve diğer zorluklar konusunda dikkatli davranmayı ve kişisel davranışlarıyla personeline örnek olmayı kapsar.

Yönetici kamu görevlileri, personeline etik davranış ilkeleri konusunda uygun eğitimi sağlamak, bu ilkelere uyulup uyulmadığını gözetlemek, geliriyle bağdaşmayan yaşantısını izlemek ve etik davranış konusunda rehberlik etmekle yükümlüdür.

Eski Kamu Görevlileriyle İlişkiler

Kamu görevlileri, eski kamu görevlilerini kamu hizmetlerinden ayrıcalıklı bir şekilde faydalandıramaz, onlara imtiyazlı muamelede bulunamaz.

Kamu görevlerinden ayrılan kişilere, ilgili kanunlardaki hükümler ve süreler saklı kalmak kaydıyla, daha önce görev yaptıkları kurum veya kuruluştan, doğrudan veya dolaylı olarak herhangi bir

yüklenicilik, komisyonculuk, temsilcilik, bilirkişilik, aracılık veya benzeri görev ve iş verilemez.

Mal Bildiriminde Bulunma

Kamu görevlileri, kendileriyle eşlerine ve velayeti altındaki çocuklarına ait taşınır ve taşınmazları, alacak ve borçları hakkında, 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet

Ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu hükümleri uyarınca, yetkili makama mal bildiriminde bulunurlar.

Kurul, gerek gördüğü takdirde mal bildirimlerini inceleme yetkisine sahiptir. Mal bildirimlerindeki bilgilerin doğruluğunun kontrolü amacıyla ilgili kişi ve kuruluşlar (bankalar ve özel finans kurumları dâhil) talep edilen bilgileri, en geç otuz gün içinde Kurula vermekle yükümlüdürler.

Etik Davranış İlkelerine Uyma

Kamu görevlileri, görevlerini yürütürken yukarıda belirtilen etik davranış ilkelerine yönetmelik gereği uymakla yükümlüdürler. Bu ilkeler, kamu görevlilerinin istihdamını düzenleyen mevzuat hükümlerinin bir parçasını oluşturur.

Bu Kanun kapsamındaki kamu görevlileri, ilk göreve başlarken “Etik Sözleşme” belgesini imzalamakla yükümlüdürler. Bu belge, personelin özlük dosyasına konur.

Kurum ve kuruluşların yetkili sicil amirleri, personelin sicil ve performansını, bu Yönetmelikte düzenlenen etik davranış ilkelerine uygunluk açısından da değerlendirirler.

Etik Davranış İhlalleri Hakkında Başvurular

3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına İlişkin Kanunda belirlenen esaslara göre, medeni hakları kullanma ehliyetine sahip Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları ile Türkiye’de oturan yabancı gerçek kişiler başvuruda bulunabilirler. Herhangi bir nedenle Türkiye’de bulunup da başvuru nedeni sayılan etik ilkelere birisine aykırı davranıldığına tanık olan yabancı, başvuru hakkı açısından Türkiye’de oturuyor kabul edilir. Başvuruda bulunabilmek için başvuranın menfaatinin etkilenmesi koşulu aranmaz.

Ancak, kamu görevlilerini karalama amacı güttüğü açıkça anlaşılan ve başvuranın kimliği tespit edilemeyen başvurular değerlendirmeye alınmaz.

Yargı organlarınca incelenmekte olan veya karara bağlanmış bulunan uyuşmazlıklar hakkında Kurula veya yetkili disiplin kurullarına başvuru yapılamaz. İnceleme sırasında yargı yoluna gidildiği anlaşılan başvuruların işlemi durdurulur. Daha önce Kurulca incelenmiş şikâyet konusu, yeni kanıtlar gösterilmedikçe bir daha şikâyet konusu yapılamaz ve incelenemez.

Başvurular;

- a) Yazılı dilekçe,
- b) Elektronik posta,
- c) Tutanağa geçirilen sözlü başvuru yolları ile yapılır.

Başvuru, gerçek kişiler tarafından adı, soyadı, oturma yeri veya iş adresi ile imzayı kapsayan dilekçelerle, en az genel müdür ve Kurulca genel müdür düzeyinde oldukları kabul edilenler Kurul Başkanlığına, diğer görevliler için ise kurum yetkili disiplin kurullarına yöneltmek üzere ilgili kurum amirliğine yapılır.

Dilekçede, etik ilkeye aykırı davranış iddiasına ilişkin bilgi ve belgeler açık ve ayrıntılı olarak belirtilir. Elde bulunan belgeler dilekçeye eklenir. Başvuru konusu aykırı davranış iddiası, kişi, zaman ve yer belirtilerek somut biçimde gösterilir.

Başvuru dilekçelerinin daktilo ile yazılması veya bilgisayar çıktısı olması koşulu aranmaz. Dilekçelerin okunaklı ve anlaşılır olması yeterlidir. Başvurunun Kurul kayıtlarına geçtiği tarih, başvuru tarihidir. Başvuru dilekçeleri posta yoluyla da Kurula gönderilebilir. Bu durumda dilekçenin Kurul kayıtlarına geçtiği tarih süre başlangıcına esas alınır. Başvurunun tutanağa geçirilmek koşuluyla sözlü yapılması durumunda başvuranın imzası ve adresi de tutanağa alınır.

Etik Davranış İhlallerin İncelenmesi Ve Sonuçları

Yapılan başvurular üzerine veya resen Genel Müdür ve üstü için inceleme Etik Kurulu, kurumlardaki diğer personeller için kurumların disiplin kurulları veya

denetim elamanları tarafından yapılır.

Etik Kurulu tarafından, incelenmekte olan başvuru konusunun yargıya götürüldüğü anlaşırsa inceleme bulunduğu aşamada durdurulur ve yargı kararı sonucuna göre tekrar değerlendirilir. Etik Kurulu tarafında etik davranış ihlali tespit edilenler, Cumhurbaşkanlığınca Genel Müdür ve Üstü Kamu Görevlileri Anayasa Mahkemesinin 2010 yılı Şubat ayında (Anayasa Mah.18.05.2010 Tarih ve 27585 Sayılı Resmi Gazetede Yayınlanan 4.2.2011 Tarih ve 2010/33 Sayılı Kararı) verdiği iptal kararına kadar Resmi Gazetede ilan edilip ve kamuoyuna duyurulmaktaydı. Şu anda Resmi Gazetede ilan yapılmayıp diğer kamu görevlilerine yapılan uygulama gibi işlem yapılmaktadır. Kararlara karşı idari yargı yolu açıktır. Kurul kararlarının yargı tarafından iptali halinde Kurul, yargı kararını yerine getirmektedir. Etik ilkeye aykırı davranışın saptandığı veya saptanamadığına ilişkin kararlar da Cumhurbaşkanlığı Makamına ve ilgililere yazılı olarak bildirilir. Bu kararlar kamuoyuna duyurulmaz. Kabul edilebilirliği bulunmayan başvurular hakkında verilen kararlar yalnızca başvuru sahibine iletilir.

5176 sayılı Kanun ile bu Yönetmelik kapsamında bulunan ve Kurulun görev alanı dışındaki kamu görevlilerinin etik ilkelere aykırı davrandığı yolunda disiplin kurullarına yapılan başvurular, yetkili disiplin kurullarınca bu Yönetmelikte düzenlenen etik davranış ilkeleri ile başvuru usul ve esasları çerçevesinde incelenir.

Bu kurulların verdiği etik ilkeye aykırı davranışın varlığı veya yokluğu konusundaki kararlar ilgili kurum veya kuruluş yetkilisine, hakkında başvuru yapılan kamu görevlisine ve başvuru sahibine bildirilir. Disiplin kurullarının kararları kamuoyuna duyurulmaz.

Etik Olmayan Davranışlar, Teklifler Karşısında Ne Yapmalısınız?

Birlikte çalıştığınız arkadaşlarınızın etik dışı davranışları olduğu takdirde öncelikle davranışlarını düzeltmesi konusunda ikaz etmelisiniz. Konusu suç olan eylemleri varsa her kamu görevlisinin vakıf olduğu suçu haber vermesi gerektiği göz önüne alınarak yetkili mercilere bildirimlerde bulunmalısınız. Eğer bunlar yapılmadığı takdirde kurumumuzda etik

kültürünü geliştiremeyiz. Bazen birkaç çalışanımızın yaptığı etik davranış ihlalleri nedeniyle bütün kurum olarak kamuoyunda yıpranmaya devam ederiz.

Hizmetlerimizden yararlanan vatandaş vb.nin etik dışı teklifleri olduğunda teklif ne olursa olsun kesinlikle reddetmelisiniz. Kendilerine ikaz ederek uyarmalısınız. Özellikle konusu suç olan teklifler yapıldığında, etrafta tanık olanlarla birlikte tutanak düzenleyerek gerekli işlemler yapılması için yetkili mercilere suç duyurusunda bulunulmalıdır. Bu tür davranışlarımızda kamu görevlileri etik davranış ilkelerin gereğidir.

Görevlerinizi yerine getirirken karşılaştığınız etik sorunları, sıralı amirlerinize ve etik komisyonumuza çözüm önerileri geliştirmeleri konusunda iletebilirsiniz. Etik Komisyonu bir şikâyet mercii değildir. Etik Komisyonu etik sorunlara çözüm bulmaya çalışan, öneriler geliştiren ve tavsiyelerde bulunarak kurumlarında etik kültürü yerleştirmeye çalışan bir birimdir. Etik in temelinde cezalandırma yoktur. Doğru davranışları gösterme, iyiyi, doğruyu bulma ve yönlendirme vardır

25.05.2004 tarih ve 5176 sayılı “Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” uyarınca Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulmuştur.

13.04.2005 tarih ve 25785 sayılı Resmi Gazetede “Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kamu görevlilerinin etik davranış ilkeleri yönetmelikte belirlenmiştir.

Tüm kamu görevlilerinin yönetmelik ve etik sözleşmesinde belirtilen etik davranış ilkelerine uygun davranış göstermesi beklenilmektedir.

Kurumlarda etik kültürünün ve etik davranış ilkelerinin yerleştirilmesi, geliştirilmesi için İnsanların insan tutum ve davranışlarını değiştirmek, iyileştirmek ancak eğitimle olur. Cezalandırma ve idari tedbirlerin iyi kamu yönetiminin verilmesinde ve yolsuzlukların önlenmesinde yetersiz kaldığı görülmüştür. Etik yönetimdeki kalitenin artması ve kamudaki yolsuzlukların önlenmesi gibi amaçlara ulaşmak için iyi bir araçtır.

Etik eğitimleri sadece kamu görevlilerinin alması gerekli bir eğitim olmayıp, toplumun her kesiminin bu eğitimlerden geçmesi gerekir.

Etik bir kamu yönetimi ve etik bir toplumun oluşturulması için, bu eğitimlerin çok küçük yaşlarda başlaması ve bazı düzenlemelerde belirli kurum ve unvandaki kamu görevlilerinin istisna tutulmaması gerekir.

TÜRK EĞİTİM-SEN
A K A D E M İ

MEB

GÖREVDE YÜKSELME
SINAVLARINA HAZIRLIK

İNSAN HAKLARI VE **DEMOKRASİ**

SUNUŞ

Değerli Üyemiz;

MEB Görevde Yükselme Sınavlarına hazırlık içeriğimiz; sınav konuları kapsamında, alanında uzman yazar komisyonumuz tarafından hazırlanmıştır.

Anlatılan konuların somutlaşması için konuların arasına püf noktalar, pratik çözümler, yazar notları ve tablolar eklenmiştir.

Sadeleştirilmiş ve ihtiyaca göre hazırlanmış öz ve net bilgilerden oluşan bu yayınınızın sınava hazırlanan siz değerli üyelerimize katkı sağlamasını diliyoruz.

Talip Geylan

TÜRK EĞİTİM-SEN GENEL BAŞKANI

İNSAN HAKLARI ve DEMOKRASİ

İnsan Hakları:

İnsan oldukları için tüm insanların; doğuştan sahip oldukları, devredilemez ve vazgeçilemez haklarıdır. Bu haklar insan onurunu korumayı, insanlığın maddi ve manevi gelişmesini sağlamayı amaçlayan haklar olarak ifade edilebilir.

Dikkat: Temel insan hakları belirli kavramlar etrafında ifade edilmektedir. Bu alanın terimlerinin bilinmesi sınavlarda adlandırma nedeniyle soru kayıplarını önlemekte hayati önem taşımaktadır.

İnsan – Kişi (insan hakları ve demokrasi metinlerinde kişi veya birey olarak anılmaktadır.) : Kanun ve yasal normlar nezdinde hak sahibi olan, sahip olduğu hakları kullanarak insana özgü imkânları değerlendirebilen varlık kişi ya da birey olarak ifade edilir.

Hak: Toplumun yasalarının yani hukuk kurallarının kişilere belirli sınırlar dâhilinde davranışlar ortaya koymaya izin vermesi, belirli durum ve nesneleri istemeye yetkili kılmasıdır. Hak bir toplumun ferdi olan kişilere sınırlar dâhilinde verilen yetkidir.

Özgürlük: Özgürlük veya erkinlik, birinin engellenmeden ya da sınırlandırılmadan istediğini seçebilmesi, yapabilmesi ve hareket edebilmesi durumudur. Yasal açıdan ise kişinin başkasına zarar vermeden istediğini yapabilmesi olarak değerlendirilir.

Sorumluluk: Kişinin yaptıklarından mesul olmasıdır.

Eşitlik: Kimseye; dil, din, ırk ve cinsiyet gibi özellikler nedeniyle ayrımcılık yapılmaksızın tüm bireylerin-kişilerin-insanların aynı hak ve özgürlüklere sahip olmasıdır.

Temel Kavramlar

Kişilere yasa ve yönetmeliklerle verilen somut hakları güvence altına alan ve anayasada yer verilen soyut ve genel nitelikli haklara “anayasal haklar” ya da “temel haklar” denir.

Temel Haklar:

İnsanın değerini korumaya yönelik asgari haklar olarak da ifade edilen, bireylere- kişilere, yasa ve yönetmeliklerle verilen somut hakları güvence altına alan ve anayasada yer verilen soyut ve genel nitelikli haklara anayasal haklar ya da temel haklar denir.

Anayasada yer alan Temel Hak ve Özgürlükler aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır.

a) Koruyucu Haklar

Kişileri, devlete ve topluma karşı koruyan hak ve özgürlüklere koruyucu haklar denir.

Anayasa’ımızda koruyucu haklar “Kişinin Hak ve Ödevleri” başlığı altında sayılmıştır. Başlıklar halinde bu haklar;

- Kişi dokunulmazlığı (kişinin maddi ve manevi varlığı) (m.17),
- Zorla çalıştırma yasağı (m.18),
- Kişi hürriyet ve güvenliği (m.19),
- Özel hayatın gizliliği (ve korunması) (m.20),
- Konut dokunulmazlığı (m.21),
- Haberleşme özgürlüğü (m.22),
- Yerleşme ve seyahat özgürlüğü (m.23),
- Din ve vicdan özgürlüğü (m.24),
- Düşünce ve inanç özgürlüğü (m.25),
- Basın özgürlüğü (sürelili ve süresiz yayın hakkı, Basın araçlarının korunması, Kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı, Düzeltme ve cevap hakkı) (m.28),
- Dernek kurma özgürlüğü (m.33),
- Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı (m.34),
- Mülkiyet edinme hakkı (m.35) dır.

Hakların korunması ile ilgili hükümler (Hak arama hürriyeti, Kanunî hâkim güvencesi, Suç ve cezalara ilişkin esaslar); İspat hakkı; Temel hak ve hürriyetlerin korunmasıdır.

b) İsteme Hakları

Kişilerin devletten ve toplumdan isteyebilecekleri haklara isteme hakları denir.

Anayasa’nın “Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler” bölümünde yer alan bu haklar,

- Ailenin korunması (m.41),
- Eğitim ve öğrenim hakkı (m.42),
- Çalışma ve sözleşme özgürlüğü (Ücrette adalet sağlanması) (m.48),
- Çalışma hakkı (m.49),
- Dinlenme hakkı (m.50),
- Sendika kurma hakkı (m.51),
- Toplu iş sözleşmesi hakkı (m.53),
- Grev hakkı (m.54),
- Sağlık çevre ve konut hakkı (m.57)

Bunun yanında,

- Kamu yararı (Kıyılarından yararlanma, Toprak mülkiyeti, Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması, Kamulaştırma, Devletleştirme ve özelleştirme),

- Gençlik ve spor (Gençliğin korunması, Sporun geliştirilmesi ve tahkim),
 - Sosyal güvenlik hakları (Sosyal güvenlik hakkı, Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler, Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları),
 - Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması,
 - Sanatın ve sanatçının korunması,
 - Devletin iktisadî ve sosyal ödevlerinin sınırları olarak adlandırılan haklar
- bireyin isteme hakları olarak ifade edilebilir.

c) Katılma Hakkı

Kişinin siyasal gücün kullanılmasına katılmasını sağlayan haklara katılma hakları denir.

Bu haklar, Anayasa'nın "Siyasal Haklar ve Ödevler" başlığı altında düzenlenmiştir. Anayasaya göre bunlar,

- Vatandaşlık hakkı (m.66),
- Seçme, seçilme hakları (m.67),
- Siyasal partilerle ilgili haklar (parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma, siyasî partilerin uyacakları esaslar)(m.68,69),
- Kamu hizmetlerine girme hakkı (hizmete girme ve mal bildirim hakkı) (m.70),
- Vatan hizmeti hakkı (m.72),
- Vergi ödevi (m.73),
- Dilekçe hakkı, bilgi edinme hakkı, kamu denetçisine başvurma hakkı (m.74) gibi hak ve özgürlüklerdir.

Temel haklardan bazıları, yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı, sağlık hakkı eğitim hakkı, dilekçe hakkı, özel yaşamın gizliliği ve seçme ve seçilme hakkıdır.

Yaşama Hakkı

Yaşama hakkı kişilerin en temel haklarından. Yaşama hakkından mahrum olan biri diğer haklarından yararlanamaz. 1982 Anayasası'nın 17. maddesinde "Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir." ifadesiyle yaşama hakkı anayasal güvenceye kavuşturulmuştur. 2004 yılında yapılan Anayasa değişikliğiyle maddenin devamındaki istisna hallerinden "mahkemelerce verilen idam cezalarının infazı" ibaresi çıkartılarak idam cezası da kaldırılmış, böylece yaşama hakkının önündeki engeller tamamen kaldırılmıştır.

Kişi Dokunulmazlığı

Kişi dokunulmazlığı, yaşama hakkını tamamlayıcı niteliktedir. Kişinin maddî ve manevî bütünlüğünü korumaya yönelik bir haktır. Kişi dokunulmazlığı Anayasa'nın 17. maddesinde "Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi tutulamaz.

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz." ifadeleriyle yer almıştır.

Sağlık Hakkı

Sağlık hakkı herkesin yaşamını sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmek için devletten gerekli çalışmaları yapmasını isteme hakkıdır. Devlet kişilerin sağlık haklarının gerçekleşmesi için sağlık kurumlarını oluşturarak halka sağlık hizmeti vermeli, koruyucu sağlık hizmetleri yürütmeli, kişileri sağlıklı ve dengeli bir biçimde beslenebilecekleri yaşam standardına ulaştırmak ve çevreyi insanların yaşamlarını sağlıklı bir şekilde sürdürebilecekleri duruma getirmelidir. Anayasa'nın 56. maddesi sağlık hakkına yer vermektedir.

Dikkat: Buna göre, "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir."

Eğitim Hakkı

Demokratik toplum düzeninin kurulması ve insan haklarının yaşama geçirilebilmesi için eğitim temel bir şarttır. Kişiler demokrasi bilincini ancak eğitim yoluyla kazanabilirler. Toplumdaki sosyal eşitsizlikler eğitim yoluyla azaltılabilir. Bu nedenle devlet için vatandaşlarına eğitim vermek bir görevdir. Her vatandaşın eğitilmeyi isteme hakkı vardır. Eğitim hakkı Anayasa'nın 42. maddesinde yer almıştır. Buna göre; "Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır... Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır..."

Dilekçe Hakkı

Anayasa'nın 74. maddesinde "Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir." denilmektedir. Dilekçe hakkı herhangi bir konuda mağdur olan, devletin ya da kişilerin demokrasi ve insan haklarına aykırı davranış ve uygulamalarına maruz kalan kişilerin mağduriyetlerini yetkili makamlara yazılı olarak bildirerek mağduriyetlerinin ortadan kaldırılmasını isteme haklarıdır.

Özel Yaşamın Gizliliği

Her insanın kendine özgü bir özel yaşamı vardır. İnsanlar kendilerini ilgilendiren konuların başkaları tarafından bilinmesinden rahatsızlık duyabilirler. Devlet kişilerin özel yaşamına müdahale etmemeli, kişilerin birbirlerinin yaşamına müdahale sayılabilecek davranışlarına engel olmalıdır. Özel yaşamın gizliliğinin korunması “konut dokunulmazlığı” ve “haberleşme hürriyeti” ile olur. Mahkeme kararı olmadıkça kimsenin konutu aranmaz, telefonu dinlenemez. Güvenlik görevlilerinin konutları arayabilmek için yetkili makamlardan izin almaları gerekir. Özel hayatın gizliliği ile ilgili hükümler Anayasa’nın 20, 21 ve 22. maddelerinde yer almıştır. Maddelerde “Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.”, “Kimsenin konutuna dokunulamaz.”, “Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.” ibareleriyle özel hayatın gizliliği anayasal güvenceye kavuşturulmuştur.

Seçme ve Seçilme Hakkı

Seçme ve seçilme hakkı çoğulcu demokrasinin bir gereğidir. Herkesin ülke yönetiminde söz hakkı vardır. Bu hak seçme ve seçilme hakkıyla kullanılır. Vatandaşlar oy kullanarak seçimlerde tercihlerini bildirebilecekleri gibi, aday olarak da ülkenin yönetimine talip olabilirler.

Adalet, Hukuk ve Devlet Kavramları

Adalet, hukuk ve devlet kavramlarını açıklamaya önce devleti açıklamakla başlamak gerekir. Çünkü devleti anlamadan hukuk kavramını, hukuk olmadan da adalet kavramını anlamlandırmak hayli güçtür.

Devlet:

İnsanı diğer canlı türlerinden ayıran sayısız özelliği vardır. Bu ayıt edici özelliklerin en önemlilerinden biri, insanın toplumsal varlık (Homosocius) oluşudur. Şüphesiz insan dışındaki pek çok canlıda toplu (sürü) halde yaşamaktadır. Fakat insan dışındaki canlıların sürü halinde yaşaması tamamen içgüdüselidir. Hâlbuki insan tamamıyla bilinçli olarak, aklı ve özgür iradesiyle toplu halde yaşamayı tercih eder.

İnsanları toplu halde yaşamaya iten çeşitli nedenler vardır.

Bunlardan biri ortak ihtiyaçların karşılanmasıdır.

Bilimsel ve teknolojik gelişmelere paralel olarak artan ve çeşitlenen insan ihtiyaçları, insanları bir arada yaşamaya mecbur etmektedir.

Hiçbir insan kendisi için gerekli olan mal ve hizmetlerin tamamını kendisi karşılayamaz.

Toplumdaki bütün bireyler farklı mal ve hizmetler

üretir ve bütün bireyler güçleri ölçüsünde bu mal ve hizmetlerden yararlanırlar.

Böylece dikiş dikmesini bilmeyen biri elbise giyebilir ya da hiç inek görmemiş biri süt içebilir.

İnsanları bir arada yaşamaya iten bir diğer neden de bir arada olmaktan sağladıkları duygusal doyumdur. İnsana özgü sevgi, nefret, kıskançlık, annelik, babalık, hoşgörü vb. duyguların gerçekleşebilmesi başka insanların varlığını zorunlu kılar.

Tabiatteki canlıların belki de en zayıfı ve gelişimini en uzun sürede tamamlayanı olan insan ancak toplum sayesinde varlık bulur.

Tabiatte tek başına bırakılmış bir bebeğin yaşamını devam ettirebilmesi imkânsız gibidir.

Üstelik yaşamını devam ettirebilse bile dış görünümü hariç, insani hiçbir özellik kazanamaz.

İnsan ancak toplum sayesinde varlık bulur ve güçlü olur.

Dikkat: İnsan toplumlarının geçmişini araştıran antropoloji biliminin verilerine göre insanların kurdukları ilk topluluklar klanlar ve boylardı.

Avcılık ve toplayıcılıkla ya da sınırlı tarımsal faaliyetlerle geçinen ve yan göçebe olarak yaşayan bu ilkel toplumlarda toplumsal yaşamı idare eden basit kurallar vardı.

Toplumun her bireyi bu kurallara uymak zorundaydı. Yöneten ve yönetilen ayrımı bulunmuyordu.

Zamanla bu küçük insan toplulukları askeri, dini ya da ticari sebeplerle bir araya gelerek tarihteki ilk devlet tipi olan şehir devletlerini (site devleti) kurdular.

Farklı dinlerin anlayış ve kurallarının hüküm sürdüğü küçük toplulukların şehir devletlerinde bir araya gelmesi, toplumun bütün bireylerince paylaşılan bir takım kuralların varlığını ve bir örgütlenmeyi zorunlu hale getirdi.

Şehir devletleriyle birlikte mesleki ve teknik iş bölümü yaygınlaşmaya başladı.

Terzilik, ustalık vb. zanaat kolları, askerlik, yöneticilik, din adamlığı gibi meslekler ve toplumsal sınıflar ortaya çıkmaya başladı.

Devlet yukarda sayılan şartların ortaya çıkmasıyla ortaya çıkan bir olgudur. Tarihte ilk olarak şehir devletleriyle ortaya çıkan devlet daha sonra imparatorluklar şekline dönüşmüş, imparatorlukların zayıflaması feodal devletleri ortaya çıkarmış, 16.yy. da yapılan Wesfalia barış antlaşmasıyla bugünkü modern devletlerin öncüsü sayılan ulus devletler ortaya çıkmıştır.

En basit ve yalın bir tanımla devlet, birlikte yaşamak üzere örgütlenmiş insan toplumudur. Bir başka tanımla devlet, yerleşik bir topluluğun hukuksal ve

siyasal açıdan örgütlenmesi sonucu oluşan, tüzel kişiliğe ve egemenliğe sahip soyut varlıktır.

Bu anlamda devleti kişileştirmek bir yanlış anlamadan ibarettir. Devlet düşünen, karar alan ve uygulayan somut bir varlık değil soyut bir örgütlenmedir.

Gerçekte devletten bahsederken insanları, kurum ve kuralları kastetmiş oluruz. Devlet adaletsiz dediğimizde, devlet erkini (güç) elinde bulunduranların ya da kuralların adaletsizliğinden bahsetmiş oluruz. Devletin bir hakkımızı çiğnediğini söylerken gerçekte, devlet adına karar alan ve uygulayanların, devletin karar alma ve uygulama mekanizmalarını elinde bulunduranların haklarımızı çiğnediğini söylemiş oluruz.

Devletin varlığı için bazı öğelerin varlığı

zorunludur. Bunlar olmaksızın bir devletin varlığından bahsetmek mümkün değildir. Bunlar:

Halk: Ortak bir amaçla bir araya gelmiş insanlara halk denir. Halk ve millet kavramları aynı değildir. Halk somut bir varlıktır. Belli bir zamanda belli bir yerde yaşayan insanları ifade eder. Hâlbuki millet soyut bir varlıktır. Türk halkı denildiğinde halen ülkemizde yaşayan insanlar ifade edilirken, Türk Milleti denildiğinde dünyanın birçok ülkesinde yaşamakta olan ve geçmişte yaşamış geniş bir insan topluluğu ifade edilir. Bir millet olmadan devletin varlığından söz edilebilir fakat halk olmaksızın devletin varlığından söz edilemez. Söz gelimi Irak Devleti bir Irak milleti olmaksızın vardır. Fakat Irak halkı olmasaydı Irak devleti olamazdı.

Ülke: Bir devletin var olabilmesi için devleti oluşturan halkın yaşadığı, devletin egemenlik alanını oluşturan bir toprak parçası(vatan=yurt)nın olması gerekir.

Egemenlik: Devletin varlık koşullarından biri de egemenliktir. Egemenlik devletin sınırsız ve koşulsuz bir bağımsızlığa sahip olması, ülke içinde kendine rakip başka bir gücün bulunmaması, uluslararası alanda ise diğer devletlerle eşit iradeye sahip olması demektir.

Dikkat: Kısaca Devlet: belirli bir toprak parçası (yurt-vatan) üzerinde yaşayan insanların (halkın) bir düzen içinde bağımsız (egemen) yaşamak için kurmuş oldukları örgütün adıdır. Halkı, ülkesi (vatanı) ve bağımsızlığı (egemenliği) olmayan bir devletin varlığından söz edilemez.

Hukuk:

Hak kelimesinin çoğuludur. Haklar anlamına gelir. Hukuk bir devlette tüzel ya da gerçek kişilerin birbirleriyle ve devletle olan ilişkilerini adalete uygun olarak düzenler. Kişilerin sahip oldukları hak ve

yükümlülüklerin sınırlarını çizer. Hukuk kurallarının varlık nedeni kamu düzeninin sağlanması ve sürdürülmesidir.

Kişilerin ne zaman, nerede ve nasıl davranacaklarını belirleyen hukuk kurallarının olmadığı bir insan toplumunda kargaşa egemendir. İnsanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen diğer sosyal ilişki kuralları toplumsal düzeni sağlamada yetersiz kalır. Çünkü bu kurallar hem kişiden kişiye değişir, hem de yaptırım güçleri zayıftır. Herkesin ahlak anlayışı, gelenek ve görenekleri farklı olabilir. Üstelik ahlaka ve geleneklere aykırı davranışlarda bulunanlara uygulanan yaptırımlar ayıplama ve kınama şeklinde olduğundan kişilerin olumsuz davranışlarını engellemede yetersiz kalabilirler.

Hâlbuki hukuk kuralları kamu gücü tarafından korunan güçlü yaptırımlar içerirler. Bu yaptırımlar, özgürlüğü kısıtlayıcı ya da mali yaptırımlar şeklinde olabilir. Hukuk kurallarını çiğneyenler devletin güvenlik güçlerini ve adli makamlarını karşılarında bulurlar.

Hukuk kuralları anayasa, yasa, tüzük, yönetmelik, yönerge ve genelge olarak sıralanırlar. Mahkemelerce daha önce verilen kararlar da hukuk kurallarının bir parçasını oluşturur. Eğer bir anlaşmazlık konusunda yazılı bir hüküm yoksa toplumda geçerli olan örf ve adetler de anlaşmazlığın çözümünde etkili olur. Alt kademedeki bir hukuk kuralı da bir üst kademedekine uygun olmak zorundadır.

Kanunlar yasa koyucu tarafından kabul edilir. Kanunların nasıl uygulandığını gösteren tüzükler Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanır. Fakat Bakanlar Kurulu tüzükleri hazırlarken devletin en yüksek danışma organı olan Danıştay’ında görüşünü almak zorundadır. Daha alt kademedeki hukuk kuralları bakanlıklar tarafından hazırlanır.

Kısaca hukuk: Barış, eşitlik, özgürlük ve güvenlik içinde bireyin varlığını korumasını sağlayan, İnsanlar arası ilişkileri düzenleyen; kurallar bütüne hukuk denilmektedir.

Dikkat: Hukuk düzeninin gerçekleştirmeye çalıştığı şey adalet ilkesidir.

Adalet:

Adalet tanımı yapılırken pek çok tartışma ortaya çıkmış olsa da genellikle adalet, hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, doğruluk olarak tanımlanmaktadır. Fakat hukuka uygun olan her şey adaletli olmayabilir. Söz gelimi yasaya uygun olarak toplanan bir verginin adaletli olmadığı ileri sürülebilir. Hak anlayışı ve hukuk sistemleri farklılık gösterebilmekte ve bu

doğrultuda kişilerin ve toplumların adalet anlayışları da farklılaşabilmektedir.

Çağımızda da hangi hukukun adalete uygun ve doğru olduğu konusundaki fikir farklılıkları devam etmektedir. Bunun nedeni, kişilerin sahip oldukları adalet fikrinin; kendi kişisel çıkarlarından, inançlarından, mensubu bulundukları toplumun, sosyal grubun özelliklerinden ve kişilerin mizaç ve karakterinden etkilenmesidir.

Fakat tartışmaları toparlayan genel kanı, toplumca paylaşılan, çoğunluk tarafından kabul edilen şeylerin adalet olduğu savunulabilir. Ancak, bu çoğunluğun adaleti olmaktan öte gidemez.

Genelde adaletle ilgili herkesin ittifakla kabul ettiği temel değerler vardır. Bunlar:

- Herkesin yasalar karşısında eşit sayılması,
- Ahlakça olumsuz kabul edilen fiillerin hukuk tarafından da suç sayılması,
- Benzer suçlara benzer cezalar verilmesi,
- Vatandaşların “nimette ve külfette” eşit olmaları gibi sıralanabilir.

Devletin temel varlık nedenlerinden biri adaletin gerçekleştirilmesidir.

Devletler bu görevlerini hür ve bağımsız yargı organları aracılığı ile gerçekleştirmeye çalışırlar. 1982 Anayasası’nın 5. maddesinde “...kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkesiyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığını geliştirmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak” devletin amaçları arasında sayılmaktadır.

İnsan Hakları ve Devlet

1. Hukuksal Bir Kurum Olarak Devlet

Devleti meydana getiren örgütlenme hukuk yoluyla olur.

Devletin ortaya çıkışı ile hukukun ortaya çıkışı eş zamanlıdır. Fakat bütün hukuk kuralları ve devlet sistemleri demokrasiyi, insan haklarını ve halkın egemenliğini gerçekleştirecek biçimde değildir.

Bugünkü devlet sisteminin ilk öncüleri site devletleridir. Site devletlerinden sonra imparatorluklar ortaya çıkmıştır. Ortaçağda egemen olan devlet tipi dini esaslara dayalı teokratik devletlerdir. İmparatorlukların zayıflamasıyla ortaya feodal devletler çıkmıştır. Bütün bu devlet tiplerinde törelere, dini kurallara, bir kişinin ya da bir grubun iradesine dayanan hukuk kuralları bulunuyordu. Ancak bunu pozitif hukukla karıştırmamak gerekir. Ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte akla ve

bilime dayanan, kişinin doğasından ve sosyal kurallardan oluşan pozitif hukuk ortaya çıkmaya başladı.

Modern bir devlette devletin örgütlenmesi pozitif hukuka göre olur. Hukuk kurallarının en üstünde yer alan anayasalar devletin örgütlenmesini belirleyen temel yasalardır. Anayasalar devletin amaç ve görevlerinin neler olduğunu, devletin kuruluşunu, hangi organlardan oluştuğunu, kişilerin hak ve görevlerinin neler olduğunu, devletin işleyişinin ve düzeninin nasıl sağlanacağını açıklarlar.

Dikkat: Türkiye Cumhuriyeti’nin devlet yapısı Anayasada belirtilmiştir.

Henüz Cumhuriyet kurulmadan önce yapılmış olan ve Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk anayasası kabul edilen 1921 Anayasası da dâhil olmak üzere dört Anayasamız vardır.

Bunlar 1921, 1924, 1961 ve 1982 Anayasaları’dır.

1921, 1924 ve 1961 Anayasaları yürürlükten kaldırılmıştır.

Halen yürürlükte bulunan 1982 Anayasası’nın “Başlangıç” bölümünde ve “Genel Esaslar” başlığını taşıyan “Birinci Kısım” da Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin dayandığı temel esaslar ve devletin şekli belirtilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin devlet yapısı Anayasanın “Birinci Kısımında” yer alan on bir maddede şekillenmiştir.

1982 Anayasası’nın 1. maddesi devletin şeklini, 2. maddesi Cumhuriyetin niteliklerini, 3. maddesi devletin dilini, bayrağını, millî marşını ve başkentini belirlemiştir. 4. maddede ilk üç maddenin değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez olduğunu hükme bağlamıştır.

Anayasanın 5. maddesi devletin amaç ve görevlerini belirtir.

6. madde egemenlik hakkının kime ait olduğunu ve nasıl kullanılacağını belirler.

7, 8 ve 9. maddelerde devletin organları sayılmıştır.

10. madde kanun önünde eşitliğe yer vermiş,

11. madde ise Anayasanın üstünlüğünü ve bağlayıcılığını hükme bağlamıştır.

Dikkat: Özetleyecek olur isek: Türkiye Cumhuriyeti devlet sisteminin dayandığı temel esaslar;

- Atatürk Milliyetçiliği ve Atatürk İlke ve İlkeleri’ne bağlılık,
- Üniter devlet yapısı ve laiklik,
- Egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olması,
- Kuvvetler ayrılığı,
- Temel hak ve hürriyetlerin kullanılması önündeki engellerin kaldırılması,
- Yurtta ve dünyada barış,

- Dünya milletler ailesinin eşit bir ferdi olma,
- Çağdaş uygarlık düzeyini yakalama,
- Hukukun üstünlüğüdür.

2. Laik Devlet ve İnsan Hakları

Laik sözcüğü Latince laicus kökünden gelmektedir. Kelime anlamı bakımından ruhani olmayan, dine dayanmayan, dünyevi gibi anlamlar içermektedir. Kavramsal anlamı bakımından laiklik bir devlet ve hukuk sistemini ifade eder. Laiklik, bugün bütün çağdaş devletlerin bir niteliği haline gelmiştir.

Kavramsal anlamı bakımından laiklik iki boyuttan oluşur.

Laikliğin birinci boyutu din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması, devleti oluşturan kurumların, kuralların ve hukuk sisteminin dini esaslara, dinin emir ve yasaklarına göre değil de, pozitif hukuk kurallarına dayandırılmasıdır.

Laik bir devlette devlet sistemi, çağın gereklerine, akıl ve mantık ilkelerine ve bilimsel esaslara göre oluşturulmuş kurallara dayanır.

Anayasanın “Başlangıç” bölümünün de “...kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı;...” ifade edilerek laikliğin bu gereği güvenceye kavuşturulmuştur.

Laikliğin ikinci boyutu, din, vicdan, kanaat ve ibadet hürriyetinin sağlanmasıdır.

Herkes istediğine inanmakta ya da hiç inanmamakta serbesttir. Laik bir devlette farklı dinlere, dinlerin farklı yorumlarına (mezhep) inanan, hiçbir dine ya da tanrıya inanmayan kişi ve toplum kesimleri eşit muamele görürler. Bunlar arasında kamu hizmetlerine katılma ya da kamu hizmetlerinden yararlanma noktasında hiçbir ayırım yapılmaz.

Laik bir devlette kişilere inançlarından ya da inançlarının gereği olan tutum ve davranışlarından dolayı baskı yapılmaz.

Kimse başkalarını inanmaya ya da ibadete zorlayamaz. Anayasanın 24. Maddesinde: “Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

14 üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dinî ayin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasî veya hukukî temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasî veya kişisel çıkar yahut nüfuz

sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.” ibareleriyle inanç ve ibadet özgürlüğü güvenceye alınmıştır.

Dikkat: Genel olarak laik devletin özellikleri şöyle ifade edilebilir.

- Kişiler din, vicdan ve inanç özgürlüğüne sahiptir.
- Devlet, bütün dinsel inançları anayasal güvence altına alır.
- Yasa ve kurallar, dinsel ilkelere değil akla ve mantığa dayanır.
- Eğitim kurumları dahil bütün kurumlar din kurallarına göre düzenlenmez.
- Eğitimin içeriği dahil bütün kamu hizmeti içerikleri dini kurallara göre değil pozitif gerçeklere göre düzenlenmelidir.

Hukuk Devleti ve İnsan Hakları

İstisnasız bütün devletler yasalarla yönetilirler. Hatta hukuk kuralları bulunmaksızın bir devletin var olamayacağı da ileri sürülebilir. “Monarşiyle yönetilen devletlerde bile kralın fermanı herkesin uymak zorunda olduğu bir hukuk kuralıdır.” Bu anlamda hukuk devleti ve kanun devleti aynı şeyi ifade etmezler. Bütün yönetim biçimlerinde, monarşilerde, diktatörlüklerde, teokratik ya da totaliter yönetimlerde de yasalar vardır. Yasalarla yönetilen kimi devletlerde yasalar baskıcı ya da adaletsiz olabilirler. Bu nedenle bir devletin hukuk devleti sayılabilmesi için birtakım niteliklere sahip olması zorunludur.

“Hukuk devleti” “polis devleti”nin karşısı olarak doğmuştur. Buradaki polis güvenlik görevlisi anlamında değildir. Polis devleti hukuka bağlı olmayan devleti ifade eder. Polis devletinde devlet, kamu düzenini sağlamak için hukuk dışı her yola başvurabilir.

Dikkat:

Hukuk Devleti Olmanın Gerekleri şu maddelerle açıklanabilir.

1- Temel Hak Ve Özgürlüklerin Güvence Altına Alınması

Bir devletin hukuk devleti olabilmesi için temel hak ve özgürlükleri güvence altına almış olması gerekir. Temel hak ve özgürlüklerin güvenceye kavuşturulması bunlara Anayasada yer verilmesiyle mümkün olur. 1982 Anayasası’nın 12. maddesinde “Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.” ifadesine yer verilerek temel hak ve özgürlükler anayasal güvenceye kavuşturulmuştur. Anayasanın

“ikinci Kısım” temel hak ve özgürlüklere yer vermiştir.

2- Kanun Önünde Eşitlik

Hukuk devletinde kişiler hiçbir ayırım gözetilmeksizin yasalar önünde eşittirler. Kanun önünde eşitlik konusuna daha önce değinildiğinden burada tekrar edilmemiştir.

3- İdarenin Hukuka Bağlılığı

İdare işlem ve eylemlerini hukuka uygun olarak yürütmek zorundadır. Anayasanın 11. maddesinde bu durum “Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. ...” şeklinde yer almıştır.

4- Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Denetimi

Anayasanın 11. maddesinde “... Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.” denilmektedir. 1961 Anayasasıyla kanunların Anayasaya uygunluğunu denetlemek için bir yüksek yargı organı olan Anayasa Mahkemesi kurulmuştur. 1982 Anayasası da bu yapıyı korumuştur. Kanunların Anayasaya uygunluğunu denetleyecek bir organ olmasa Anayasaya aykırı kanunlar yapmak yoluyla insan haklarından ve hukuk devletinden kolayca sapılabilir.

5- Devlet Faaliyetlerinin Belirliliği

Hukuk devletinde devletin yapacağı faaliyetler önceden bellidir.

Vatandaşlar hukuki güvenlik içinde yaşarlar. Bu, vatandaşların hangi kurala tabi olduklarını bilmeleri ile mümkündür. Bunun için Resmi gazetede yayımlanmayan kanunlar geçerli sayılmaz. Hukuk devletinde kanunlar geri yürütülmez. Hiçbir kişi işlediği zamanda suç sayılmayan bir eylemden dolayı sorumlu tutulamaz. Kazanılmış haklara saygı gösterilir. Suç ve ceza kanuna dayanır. Kimse kanunda suç sayılmayan bir eylemden dolayı suçlanamaz ve kanunda belirtilmeyen bir cezaya çarptırılamaz. Herkesin yargılanma güvencesi vardır. Kimse yargılanmadan suçlu sayılamaz.

6- İdarenin Yargısal Denetimi

Anayasanın 125. maddesinde “İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır.” ibaresi bulunmaktadır. İdare makamları yaptıkları işleri hukuka uygun olarak yapmakla yükümlüdürler. İdarenin hukuk dışı bir uygulamasına maruz kalan herkes idare mahkemelerine dava açarak yanlışlığın ortadan kaldırılmasını isteyebilir.

7- Mahkemelerin Bağımsızlığı

Hukuk devletinde yargı bağımsızdır. Makamı mevkii ne olursa olsun kimse mahkemelere emir ve talimat veremez. Mahkemeler anlaşmazlığı yasalara ve

hâkimlerin vicdani kanaatlerine göre çözerler. Bu durum Anayasada “Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.” ibaresiyle güvence altına alınmıştır.

8- İdarenin Mali Sorumluluğu

İdari makamlar yürüttükleri işler sırasında vatandaşla verdikleri zararları ödemek zorundadırlar. Hatta yapılan işte idari makamların hiçbir kusuru olmasa dahi (kusursuz sorumluluk) idare vatandaşın zararını tazmin etmek zorundadır.

9- Kuvvetler Ayrımı

Hukuk devletinde devlet erkinin tek bir merkezinde toplanmaması için bir takım mekanizmalar geliştirilmiştir. Hukuk devletinde devletin erkleri olan yasama, yürütme ve yargı erkleri birbirlerinin alanına giremezler. Biri diğerinden daha üstün değildir.

10- Demokratik Rejim

Hukuk devletinin varlığı demokratik rejime bağlıdır. Çoğulcu demokrasinin olmadığı bir yerde hukuk devletinden de bahsedilemez.

Hukuk devleti ile ilgili söylenmesi gereken önemli bir nokta da bir devletin hukuk devleti olarak nitelendirilebilmesi için Anayasa ve yasaların hukuk devletinin uygunluğunun tek başına yeterli olmayacağıdır. Bir hukuk devletinde uygulama da yasalar kadar önemlidir. Yasalar ne kadar adaletli ve hukuk devletinin gereklerine uygun olurlarsa olsunlar eğer uygulanmıyorlarsa demokrasi ve insan hakları açısından hiçbir anlam ifade etmezler.

Sosyal Devlet ve İnsan Hakları

İnsan haklarının tarihsel gelişimi içinde ilk önce ortaya çıkan haklar, “I. kuşak haklar” ya da “negatif statü haklar” olarak da ifade edilen kişi hak ve özgürlükleri ile siyasal haklardır. Yaşama hakkı, mülkiyet hakkı, düşünme ve düşüncüyü ifade etme özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, seçme ve seçilme hakkı, dernek ve siyasi parti kurma hakkı, I. kuşak haklardan bazılarıdır.

Tarihi ve toplumsal gelişmeler neticesinde devlete sorumluluk yükleyen yeni bir takım haklar ortaya çıkmaya başlamıştır. “II. kuşak haklar”, “pozitif statü hakları” olarak da ifade edilen bu haklar, ekonomik ve sosyal hak ve özgürlüklerdir. Sosyal ve ekonomik haklardan bazıları, “eğitim ve öğrenim hakkı”, “çalışma ve sözleşme hürriyeti”, “sendika kurma hakkı”, “sosyal güvenlik hakkı”, “konut hakkı”dır. Ekonomik ve sosyal haklar olmaksızın diğer hakların kullanılması imkânsız

hale gelmektedir. Söz gelimi maddî imkânlardan yoksun birinin yaşama hakkından ya da seyahat hürriyetinden gerektiği gibi yararlanabilmesi imkânsızdır. Herkesin otomobil satın alma hakkının olması, herkesin otomobil alabileceği anlamına gelmemektedir.

Sosyal ve ekonomik hakların gerçekleştirilmesi amacıyla aktif görev üstlenen devlet anlayışı olan “Sosyal Devlet” 20. yy. da ortaya çıkmaya başlamıştır. Kavramsal anlamı bakımından sosyal devlet ya da “Refah Devleti” (Welfare State); vatandaşlarının sosyal durumlarıyla, refahlarıyla ilgilenen, onlara asgari bir yaşama düzeni sağlamayı kendine ödev edinen devlet olarak tanımlanabilir. Tanımdan da anlaşılacağı gibi sosyal devletin temel amacı, bir toplumu oluşturan bireylerin yasalar karşısında olduğu kadar, siyasal, sosyal ve ekonomik hayatın işleyişi içinde de eşit ve özgür olmalarını sağlamaktır. Sosyal devlet özel mülkiyeti ve hür teşebbüsü kabul eder, sosyal ve ekonomik demokratikleşmeyi gerçekleştirmeye yönelir.

Ülkemizde ilk defa 1961 Anayasası’nda yer verilen sosyal devlet anlayışı, 1961 ve 1982 Anayasalarında Cumhuriyetin nitelikleri arasında sayılmıştır. Her iki Anayasa’nın 2. maddesinde “Türkiye Cumhuriyeti ... demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.” ifadesine yer verilmiştir.

Dikkat: Sosyal devlet, toplumun güçsüz kesimini güçlüler karşısında toplumsal ve ekonomik konularda önlemler alarak koruyan, onların eşit ve özgür olmasını amaçlayan devlettir.

Sosyal Devlet Anlayışının Gereklere

1. Ekonomik Kalkınma ve Yoksullukla Mücadele

Sosyal devletin temel amaçlarından biri tüm toplumu ve tek tek bireyleri yoksulluktan kurtarmak ve kişilerin insanca yaşayabilmeleri için gerekli şartları ve minimum gelir düzeyini garanti etmektir.

2. Gelir Adaleti ve Eşitlik

Toplumu oluşturan bireyler arasındaki gelir adaletini sağlamak, ekonomik ve sosyal eşitliği gerçekleştirmek, sosyal devletin temel amaçlarından biridir. Kişilerin birbirlerinden farklı özellik ve yetenekleri vardır. Kişilerin sahip oldukları özellik ve yetenekleri kullanarak farklı işler yapmaları ve farklı gelir seviyelerine sahip olmaları kaçınılmazdır. Fakat kişiler kendi kaderlerine bırakılırlarsa zengin olanların sürekli zenginleşeceği, fakirlerin de daha da fakirleşeceği açıktır. Sosyal devletin görevi toplumdaki alt gelir grubu ile üst gelir grubu arasındaki ekonomik farklılığı azaltmaktır. Diğer taraftan sosyal devlet, farklı statülere ve gelir seviyelerine sahip

bireyleri eşit şartlarda değerlendirir.

3. Fırsat Eşitliği

Sosyal devletin amaçlarından biri de fırsat eşitliğini gerçekleştirmektir. Sosyal devlet bağlamında fırsat eşitliği hukuki eşitlik ile aynı şey değildir. Hukuk devletinde kişiler dil, din, cinsiyet, etnik köken, sosyal sınıf, gelir düzeyi vb. özelliklerine bakılmaksızın yasalar önünde eşit görülürler. Fakat bu gerçek bir eşitlik getirmez. Sosyal devlet açısından eşitlik, eşitsizlik yaratan şartların ortadan kaldırılmasıdır. Sosyal devlet anlayışına sahip devlet, özellikle eğitim yoluyla toplumdaki eşitsizlikleri ortadan kaldırır. Kişilerin çalışabilmesi için istihdam yaratır. İş kurmak isteyenleri kredilerle destekler. Çalışanların haklarını elde edebilmeleri için örgütlenmelerine ve yasal mücadele göstermelerine olanak tanır. Bunlar vb. yollarla toplumsal dengeyi kurar ve korur.

4. Sosyal Güvenlik

Toplumdaki bireyler çalışarak kendilerinin ve ailelerinin geçimi için gerekli olan geliri elde edebilirler. Fakat kişiler çeşitli nedenlerle hayatlarının belli dönemlerinde çalkamayaabilirler. Söz gelimi kişi hastalanmış, iş bulamamış, çalışamayacak kadar yaşlanmış olabilir. Ailesi olmayanlar, yaşlı ya da kimsesizler olabilir. İşte böyle durumlarda kişilerin yoksulluğa düşmeden yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gerekli sosyal kurumların kurulması ve işletilmesi de sosyal devletin görevidir. Devlet çalışma yaşını ve yılını tamamlayanları emekliye ayırır ve emekli maaşı öder. Çalışma sırasında sakatlanan ve çalışamayacak duruma gelenlere sakatlık aylığı bağlar. Çalışanları öldüğünde eş ve çocuklarına bakar. Gazi ya da şehitlerin ailelerine bakar. Sakatlara, düşkünlere, yetim ya da terkedilmiş çocuklara bakmak için gerekli çalışmaları yapar. İşsizlere iş bulur. Bazı gelişmiş ülkelerde iş bulamayanlara maaş bağlar.

Dikkat: Ülkemizde BAG-KUR, Emekli Sandığı ve SSK (Günümüzde SGK olarak tek bir çatı altına toplanmıştır.) bu görevleri yerine getirmek için kurulmuş sosyal güvenlik kuruluşlarıdır. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, (SHCEK), Darülaceze, kadın sığınma evleri vb. kurumlarda bu amaçlarla oluşturulmuştur. Devlet bu görevleri bizzat gerçekleştirmenin yanı sıra bu amaçla kurulan vakıf ve dernekleri de desteklemelidir. Ülkemizde sosyal güvenliğin gerçekleşmesi amacıyla kurulmuş pek çok özel vakıf ve dernek bulunmaktadır.

5. Tam İstihdam ve İşsizlikle Mücadele

Sosyal devlet çalışabilir durumdaki herkesin çalışabilmesi için iş yerleri açar, açılmasını destekler, toplumdaki herkesin çalışabilmesi için gerekenleri yapar.

6. Sosyal Denge ve Barışı Sağlamak

Sosyal devletin temel amaçlarından biri de, sosyal dengeyi ve dolayısıyla sosyal bütünleşme ve barışı sağlamaktır. Sosyal devlet bu amaçla kişiler, sosyal sınıf ve zümreler ile farklı din ve mezheplere mensup olanların öncelikle yasalar karşısında eşit işlem görmelerini sağlamaya ve kişilerin, mensup oldukları sınıf, zümre, ırk, din veya mezhep nedeniyle ya da sahip olduğu ekonomik güçten ötürü ayrıcalıklı muamele görmesini engellemeye çalışır. Haksızlığa uğrayanları, güçsüz kişileri korur.

7. Ekonomik Büyüme ve Kalkınma

Ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması, sosyal devletin en önemli amaçlarından biri olarak kabul edilmektedir. Sosyal devlet, ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması amacıyla sermaye yatırımlarını teşvik eder, ekonomik faaliyetlerin tam istihdamı sağlayacak düzeyde gerçekleşmesi için gerekli koşulları ve ortamı sağlamaya çalışır. Bütün bunların sonucunda devlet; sağlık, eğitim, sosyal güvenlik gibi alanlara müdahale ederek ülkenin beşeri sermayesi olan ve ekonomik kalkınmada hayati bir önem taşıyan işgücünü geliştirmeye, sağlıklı ve verimli çalışması için gerekli ortamı hazırlamaya yönelik tedbirler alır.

Devlet, kişilerin sosyal ve ekonomik haklarını mali gücünün yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.

İnsan Hakları, Devletin Örgütlenmesi ve İşleyişi

Yasama, yürütme ve yargı devletin üç organıdır.

Yasama yetkisini TBMM yerine getirir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, genel oyla seçilmiş 600 milletvekilinden oluşur.

TBMM'nin görevleri şunlardır:

- Anayasanın 87. maddesinde TBMM'nin görev ve yetkileri aşağıdaki şekilde sayılmıştır:
- Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak,
- Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanları denetlemek,
- Bütçe ve kesin hesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek,
- Para basılmasına karar vermek,
- Savaş ilânına karar vermek,
- Milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak,
- Genel ve özel af ilânına karar vermek,
- Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmek.

Anayasanın diğer maddelerinde ise TBMM'ye aşağıdaki görev ve yetkiler verilmiştir,

- Anayasayı değiştirmek,

- Kalkınma planlarını onaylamak,
- TBMM İçtüzüğünü yapmak,
- Olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerini onaylamak, değiştirmek veya reddetmek.
- Olağanüstü hâl kararını onaylamak, süresini her defasında 4 ayı geçmemek üzere uzatmak, kaldırmak,
- TBMM Başkanını ve Başkanlık Divanı üyelerini seçmek,
- Anayasa Mahkemesine üye seçmek,
- Hâkimler ve Savcılar Kurulu üyelerinin bir kısmını seçmek,
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyelerini seçmek.
- Sayıştay Başkan ve üyelerini seçmek.
- Kamu Başdenetçisini ve kamu denetçilerini seçmek,
- Süresi dolmadan TBMM seçimlerinin yenilenmesine karar vermek,
- Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanları Yüce Divana sevk edebilmek,
- Milletvekili dokunulmazlığını kaldırmak,
- TBMM üyeliğinin düşmesine karar vermek,
- Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin vermek,
- Kamu iktisadî teşebbüslerini denetlemek.

Kanun teklifleri TBMM Genel Kurulunda kabul edildiğinde kanunlaşır ve bir kanun numarası alır.

Ancak, Genel Kurul tarafından kabul edilen kanunun bağlayıcı olabilmesi ve uygulanabilmesi için Resmî Gazetede yayımlanması ve yürürlüğe girmesi gerekir. Kanunlar Cumhurbaşkanlığına, onaylanması ve 15 gün içinde Resmî Gazetede yayımlanması gayesiyle gönderilir.

Cumhurbaşkanı, yayımlanmasını kısmen veya tamamen uygun bulmadığı kanunları bir daha görüşülmek üzere bu konuda gösterdiği gerekçe ile birlikte TBMM'ye gönderebilir. Ancak Cumhurbaşkanı bütçe kanunlarını bir daha görüşülmek üzere TBMM'ye iade edemez. Cumhurbaşkanı tarafından kısmen uygun bulunmama durumunda TBMM, o işin tamamını veya sadece uygun bulunmayan maddelerini görüşebilir. Bu görüşme sonucunda gönderilen metin değiştirilerek veya aynen kabul edilebilir. TBMM, geri gönderilen kanunu üye tamsayısının salt çoğunluğuyla (301 oy) aynen kabul ederse, Cumhurbaşkanı kanunu yayımlamak zorundadır. Meclis, geri gönderilen kanunda değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclise iade edebilir.

Yürütme yetkisini Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu yerine getirir.

Cumhurbaşkanı devletin başıdır ve yetkilerini kullanır. Bakanlar Kurulunun başı da cumhurbaşkanıdır. Asıl devlet işlerinin görüşülüp karara bağlandığı makam Bakanlar Kuruludur.

Hükümetin uygulamaları TBMM tarafından denetlenir.

Meclisin hükümeti denetleme yolları şunlardır:

Soru: Bir milletvekilinin ilgili makamdan sözlü ve yazılı olarak bilgi istemesidir. Meclis araştırması:

TBMM üyelerinin, belli bir konuda bilgi edinmek için yaptığı incelemesidir.

Genel görüşme: Belli bir konunun TBMM’nde görüşülmesidir.

Meclis Soruşturması: TBMM üye tam sayısının en az onda biri başbakan veya bir bakan hakkında soruşturma açılması için önerge verir. Soruşturma sonucunda meclis, gerekli görürse ilgili kişinin Yüce Divana sevk edilmesine karar verebilir. Yüce Divan görevini Anayasa Mahkemesi yapar. Savcılık görevini ise Cumhuriyet Başsavcısı yürütür. Yüce Divan kararları kesindir.

Hükümetin uygulamaları meclis dışında idari yönden Danıştay ve mali yönden Sayıştay tarafından denetlenir.

Yasaların yürütülmesinde insan haklarına uyulması, yürütme görevini üstlenen kişilerin bu konuda bilinçli olması ve eğitim almasıyla sağlanır.

Yargı görevini ise Bağımsız Mahkemeler üstlenir.

Demokrasi

Siyasal denetimin doğrudan doğruya halkın ya da düzenli aralıklarla halkın özgürce seçtiği temsilcilerin elinde bulunduğu, toplumsal ve ekonomik durumu ne olursa olsun tüm yurttaşların eşit sayıldığı yönetim biçimine DEMOKRASİ denir. Demokrasi, halkın, halk tarafından, halka göre, halk için yönetilmesidir.

Demokrasinin Temel İlkeleri

a. Milli Egemenlik: Yönetme yetkisinin millete ait olması demektir. Demokraside egemenlik halka aittir. Halkın iradesi ve egemenliği, belirledikleri temsilciler aracılığıyla gerçekleşir. Halk temsilcilerini belirli bir süreliğine seçer; temsilciler de halk adına yasalar yapar. Ülke bu yasalara göre yönetilir.

Dikkat: ülkemizde yerel seçimler 5 yılda bir, genel seçimler 5 yılda bir cumhurbaşkanlığı seçimi ile birlikte yapılmaktadır.

b. Seçme Seçilme Hakkı: Seçme ve seçilme hakkı, demokrasinin sağladığı temel haklardan biridir. Temsilciler seçimle belirlenir. Halk, temsilcilerine kendisi adına yönetme yetkisini belirli bir süre için verir. Demokrasilerde gizli oy kullanma, serbest seçim, açık sayım ilkesi geçerlidir. Ülkemizde 18 yaşını dolduran, akli dengesi yerinde olanlar oy kullanabilir. Askerlik vazifesini yerine getirmekte olan er ve erbaşlar, askeri öğrenciler ve hükümlüler ise oy kullanamazlar

c. Katılım: Demokrasiler etkin ve aktif yurttaşlara gereksinim duyar. Yurttaşlar seçme ve seçilme haklarıyla yönetime iradesini yansıtır; bunun yanında sivil toplum kuruluşlarındaki etkinliğiyle hakların takipçisi olur.

d. Özgürlük: Özgürlük, bireyin, başkalarının haklarına zarar vermeden istediğini yapabilmesidir. Demokrasinin olmadığı yerde özgürlük ve insan hakları, özgürlük ve insan haklarının olmadığı yerde de demokrasi olmaz.

e. Eşitlik: Eşitlik, hakların kullanılmasında ayırım yapılmamasıdır. Demokraside eşitlik, yasalar önünde eşitliktir. Yasalar herkese aynı biçimde uygulanır; herhangi bir kişiye, aileye, zümreye ayrıcalık tanınmaz.

f. Çoğulculuk: Demokraside her görüşe, anlayışa, inancıya saygı gösterilir. Bu görüş ve anlayışların siyasi partilerle temsil edilmesine fırsat verilir. Seçimlere birden fazla siyasi parti katılır. Böylece farklı görüş ve düşünceler yönetimde kendini ifade olanağı bulur.

g. Çoğunluk: Demokraside çoğunluk ilkesi aranır. Seçimlerde Çoğunluğu elde eden parti iktidar olur. Diğer partilerde muhalefeti oluşturur. Demokraside çoğunluğun yanında azınlığında hakları korunur.

h. Hoşgörü: Demokrasi hoşgörü rejimidir. Farklılıklar ve farklı unsurlar demokraside birbirlerine tahammül etmeyi, birbirleriyle uzlaşmayı öğrenirler.

1. Hukuk Devleti: Hukuk Devleti, yurttaşlarına hukuk güvenliği sağlayan, yöneticilerinde hukuka bağlı olduğu devlettir. Hukuk Devletinde Yasalar anayasaya uygundur; yargı bağımsızdır. Devletin yaptığı bütün işler yargı denetimine açıktır. Tüm vatandaşlar kanun önünde eşittir. Demokrasilerde hukukun üstünlüğü ilkesi benimsenir. İktidar hiçbir kimse ya da grubun tekelinde değildir.

i. Kuvvetler Ayrılığı: Demokrasilerde kuvvetler ayrılığı ilkesi uygulanır. Kuvvetler ayrılığı ilkesi (yasama, yürütme, yargının ayrı organlarda temsil edilmesi) iktidar tekeli kırıyan bir uygulamalıdır.

Türkiye’de demokratik sistem şu prensipler üzerinde durmaktadır.

- Bireysel özgürlüğü korur ve geliştirir.
- Çoğunluğun yönetimine dayanır.
- Halkın egemenliğine dayanır.
- Kuvvetler ayrımı esastır.
- İnsanlar doğuştan bazı vazgeçilmez ve devredilmez

haklara sahiptirler.

- İnsan aklına inancı esas alır.
- İnsanlar yasalar önünde ve kamu hizmetlerinden yararlanma konusunda eşittir.
- Temsil esasına dayanır.

Demokrasinin Kurumları

Demokrasinin ilkelerine göre işleyebilmesi için aşağıdaki dört temel kurumun ve prensibin sistemde yer bulması gerekmektedir.

1. Seçimler ve Temsil

2. Çoğunluk ve Katılım sayısı

3. Siyasal partiler

4. Hukuk üstünlüğü

1. Seçimler ve Temsil

Günümüzde uygulanan seçim sistemleri, iki çeşittir. Bunlardan biri çoğunluk sistemi, diğeri nispi temsil sistemidir.

Çoğunluk sistemi, bir seçim çevresinde seçime giren partiler arasında en çok oy alan partinin seçimi kazanmış sayıldığı sistemdir.

Nispi temsil sistemi, seçime giren partilerin aldıkları geçerli oyların oranına göre temsilci çıkardığı sistemdir.

2. Siyasal Partiler

Siyasal kararları etkilemek ve bu amaçla siyasi iktidara gelmek için kurulan örgütlerdir.

Toplumdaki farklı görüşleri ve çözüm önerilerini sistemleştirir, bir araya getirir ve çıkar gruplarını belirli seçenekler etrafında toplar.

3. Çoğulculuk ve Katılım

Çoğulculuk, değişik görüşlerin varlığını ve yaşama hakkını tanımadır.

Katılım, insanların tercihlerinin ve tercihlerindeki değişmelerin siyasal karar verme sürecini etkileyebilmesidir.

4. Hukukun Üstünlüğü

Bir devlette, yasama organı da dahil olmak üzere devletin bütün organları üzerinde hukukun mutlak bir egemenliğe sahip olmasıdır.

Hukukun üstünlüğü ilkesinin sağlanması için şu koşulları gerçekleştirilmesi gerekir:

- Temel haklar, anayasalarda değişmez bir biçimde yer almalıdır.
- Yürütme organı, anayasaya uygun olan yasaları uygulamalı ve hukuk düzenine bağlı kalmalıdır.
- Yargı kuruluşları bağımsız ve güvenilir olmalıdır.

DEMOKRASİ ÇEŞİTLERİ

1. Doğrudan Demokrasi:

Halk tarafından bizzat Kanunların yapılmasını ve kamu gücüne ilişkin kararların doğrudan halk tarafından alınmasını ifade eder. Halkın egemenliğini şahsen ve doğrudan doğruya kullandığı demokrasi türüdür. Küçük site devletlerinde ortaya çıkmış ve uygulanmış bir sistemdir. Bu sistemin uygulanması için nüfus azlığı ve zenginlik gereklidir.

2. Temsili Demokrasi:

Milletin seçtiği temsilciler aracılığı ile millete ait olan egemenliğin kullanılmasıdır. Temsili demokrasi seçim temel araçtır. Günümüz devletlerinde olduğu gibi nüfusun kalabalık olması bu sistemi zorunlu kılar. Temsili demokrasi modelinde öne çıkan temel özellikler, “iktidarın meşru bir seçimle belirlenmesi”, “çoğunluğun görüşünün kabul edilmesi” ve “kuvvetler ayrılığı ilkesi”dir.

3. Yarı Doğrudan Demokrasi:

Egemenliğin kullanılmasının halk ile temsilcileri arasında paylaştırıldığı demokrasi çeşididir. Bu demokrasi türünde halk üç şekilde egemenliğin kullanılmasına katılabilmektedir: Referandum, halkın vetosu ve halkın kanun teklifi.

Dikkat: Türkiye temsili demokrasi ile yönetilmesine rağmen zaman zaman referandum yolu ile yarı doğrudan demokrasinin araçlarını da kullanmaktadır.

İNSAN HAKLARININ KORUMA ALTINA ALINMASI SÜRECİNDE ÖNEMLİ TARİHLER VE KURUMLAR

- 1215 Magna Charta Libertatum = Büyük Özgürlük Bildirgesi
- 39. madde: Hiç bir özgür insan yürürlükteki yasalara başvurmaksızın, tutuklanamaz, hapsedilemez, mülkü elinden alınamaz, sürülemez, ya da yok edilemez.
- İnsan hakları kavramının ilk belgesi kabul edilmektedir.
- Bunun yanında insan haklarına yer veren ilk yazılı belgelerden bir kaç şunlardır: 1689 İngiliz İnsan Haklar Bildirgesi,
- 1776 Virginia Haklar Bildirgesi, 1776 ABD Bağımsızlık Bildirgesi,
- 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi

Birleşmiş Milletler Örgütü

İnsan haklarının uluslararası düzeyde korunması amacıyla 1945'te Birleşmiş Milletler Örgütü kurulmuştur. Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda dünyanın her yerinde insan haklarına saygının gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır.

Dikkat:

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun tarafından 10 Aralık 1948 tarihli kararı ile ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi bu amaçla ortaya çıkan ilk uluslararası belgedir.

Dikkat: İnsan hakları evrensel bildirgesi günümüz anayasalarına temel oluşturmuştur.

Dikkat: İnsan haklarının korunmasına yönelik “Uluslararası Bildirgeler” ve “Uluslararası Anlaşmalar” olmak üzere uluslararası belgeler iki başlık altında toplanabilir.

Uluslararası bildirgeler:

Uluslararası bildirgeler, bildirgeye taraf devletler için bağlayıcı hükümler içermezler. Bildirgeler daha çok yol gösterici ve tavsiye niteliğindedir. Birleşmiş Milletler örgütü tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi bu tür bir metne örnektir.

Uluslararası antlaşmalar:

Uluslararası antlaşmalar onaylandıklarında taraf devletler için bağlayıcı bir nitelik kazanırlar. Sözleşmenin gereğini yapmayan devletler için çeşitli yaptırımlar öngörülmüştür. Avrupa Konseyi'nce kabul edilen Avrupa Çocuk Hakları Sözleşmesi bu tür metne örnek gösterilebilir.

İnsan Haklarının Korunmasının Amaçlayan
Uluslararası Kuruluşlar-Mekanizmalar
Birleşmiş Milletler Örgütü,
Avrupa Konseyi,
Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi,
Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı

Birleşmiş Milletler

Dünyada barışın sağlanması ve insan haklarının korunması amacıyla 1945'te Birleşmiş Milletler Antlaşması imzalanmış ve Birleşmiş Milletler Örgütü kurulmuştur. Türkiye'de BM'nin kurucuları arasındadır. 1946'da BM tarafından kurulan İnsan Hakları Komisyonu 10 Aralık 1948'de İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi adıyla kabul edilmiştir. Türkiye insan hakları evrensel bildirgesini 1949'da kabul etmiştir.

Avrupa Konseyi

Avrupa'da 2. Dünya Savaşının yol açtığı toplumsal, siyasal ve ekonomik problemler sonrasında Avrupa'da barışı ve düzeni sağlamak amacıyla 1949'da 10 Avrupa devletinin imzaladığı sözleşme ile Avrupa Konseyi kurulmuştur. • Türkiye Avrupa Konseyine 8

Ağustos 1949 tarihinde katılmıştır. Avrupa Konseyinde insan haklarına ve temel özgürlüklere uymayan üye devletlerin Konseyden çıkartılması yoluyla yaptırım uygulanmaktadır.

Avrupa Konseyi üç organdan oluşmaktadır;
Bakanlar Komitesi; üye ülkelerin dışişleri bakanlarından oluşur
Parlamenteler Meclisi; danışma organı niteliğindedir. Üye ülkelerin parlamenterlerinden oluşur.
Genel Sekreterlik.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 4 Kasım 1950 tarihinde imzalanmıştır. Türkiye ise bu sözleşmeyi 18 Mayıs 1954'de onaylamıştır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesiyle bireylere tanınan hakların korunması için kurulan denetim organları şunlardır:

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Bakanlar Konseyi, Delegeler Komitesidir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

Avrupa konseyine üye devletler tarafından seçilen yargıçlardan oluşur. Mahkeme sözleşmeyi imzalayan devletlerin sözleşme hükümlerini yerine getirip getirmediğini denetler.

Dikkat: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvurunun kabul edilebilmesi için başvuru konusunun sözleşme kapsamına girmesi ve iç hukuktaki bütün başvuru yollarının tüketilmiş olması gerekir. Ayrıca, olayın üzerinden 6 aydan fazla bir zaman geçmemelidir.

Bakanlar Komitesi

Bir denetim organıdır. İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarının yerine getirilmesini denetlemektedir. Yılda iki kez toplanır. Siyasi yaptırım yetkisine sahiptir.

Delegeler Komitesi

Avrupa Konseyinin yürütme organıdır. Üye devletlerin daimi temsilcilerinden oluşan bir komitedir. İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının yerine getirilip getirilmediğini denetleyen organdır.

Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi

İşkencenin ve Gayriinsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi'ne taraf devlet sayısı kadar üyesi vardır. Komite üyelerinin görev süresi 4 yıldır. Komite, Sözleşme'nin ihlali iddialarını karara bağlayan yargısal bir organ değildir. Komite'nin denetim usullerinin esası, ihlalin gerçekleşmeden önlenmesidir. Bu amaçla Komite, taraf

devletlerin yetki alanları içinde bulunan ve kişilerin kamu makamlarının eylemlerince özgürlüklerinden alıkondukları yerleri ziyaret edebilir ve bu yerlerde inceleme, araştırma ve denetleme yapabilir. Taraf devlet, Komite'nin ziyaretlerine izin vermek ve Komiteyle işbirliği yapmakla yükümlüdür. Komite ile işbirliği yapmayıp durumlarını iyileştirmeyi reddeden devletlerle ilgili olarak kamuya yönelik bir açıklama yapılabilir. Komite, Türkiye'ye ilişkin olarak 1992 ve 1996 yıllarda bu nitelikte açıklamalar yapmıştır.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)

AGİT 1990'da oluşturularak hukuk devleti ve insan hakları konusunda yeni bir iş birliği döneminin başlamasını öngörmüştür.

İnsan haklarının Uluslararası Korunmasında Sivil Toplum Örgütlerinin Yeri ve Rolü

Eşit toplumsal haklara sahip olan vatandaşların oluşturduğu kuruluşlara sivil toplum örgütü veya sivil toplum denilmektedir.

Halkın kurduğu dernekler sendikalar, kulüpler, meslek kuruluşları, odalar, vakıflar vb. birer sivil toplum kuruluşlarıdır.

İnsan Haklarının korunması üzerine çalışan başlıca Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları

Uluslararası Kızılhaç Komitesi: Bu komite, savaş esirlerine kötü muamele edilmemesi için çaba harcar.

Savaşlar sırasında oluşacak insan hakları ihlallerini ortadan kaldırmaya çalışır.

Uluslararası Hukuk Komisyonu: Bu komisyon dünyanın bütün ülkelerinde hukukun üstünlüğünün sağlanması için çalışır.

Uluslararası Af Örgütü: Düşünce suçlarının ve siyasi tutukluların serbest kalması için uğraşır.

Green Peace

Uluslararası (Lahey) Adalet Divanı Uluslararası Çalışma Örgütü

Birleşmiş Milletler

Dünya Sağlık Örgütü

Türkiye'de Yer Alan İnsan Haklarının Korunması Üzerine Ulusal Düzeyde Faaliyet Gösteren Başlıca Kamu Kuruluşları ve Sivil Toplum Örgütleri ise Şunlardır:

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu

İnsan Hakları Üst Kurulu

İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi

İnsan Hakları Danışma Kurulu

İnsan Hakları İhlali İddialarını İnceleme Heyeti

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları

Sivil Toplum Örgütleri İnsan Hakları Derneği

Türkiye İnsan Haklar Vakfı

Helsinki Yurttaşlar Derneği

Türk Demokrasi Vakfı

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti